This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

Epistol.

Mathio

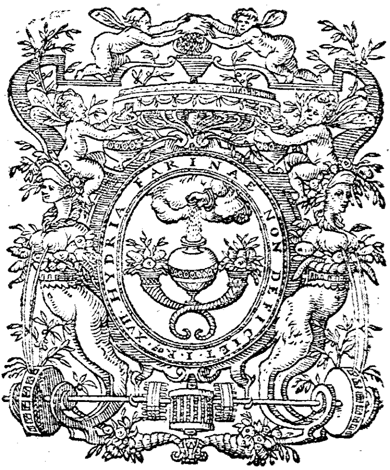
M 474 a

PETRI

ANDREAE MATTHIOLI SENENSIS

MEDICI

Epiſtolarum Medicinalium Libri Quinque.

BIBLIOTECA UNIVERSITARIA FARMACIA MADRID

LVGDVNI,
Apud Cæſarem Farinam,
M. D. LXIIII.

SERENISSIMO PRINCIPI FERDINANDO, ARCHIDVCI AVSTRIAE, DVCI BVRgundiæ &c. comiti Tyrolis &c.

***

Domino ſuo Clementiſſimo.

QVOD paucos adhuc factitaſſe video, SERENISSIME PRINCEPS, eam ab ineunte ætate vitæ degendæ rationem, id conſilium ſequutus ſum, ut turpe otium ac deſidiam, quantum in me eſſet, fugerem ſemper, operis vero, & laboribus meis publicæ utilitati omni tempore, & loco perquàm fideliter inſeruirem: nec eadem de cauſa dubitaui defraudare ſæpe genium meum voluptatibus omnibus, & honoribus & opibus poſthabitis, ipſáque valetudine mea neglecta. Itaque in vigilijs, & perpetuo veritatis indagandæ ſtudio (liceat hæc nunc mihi citra iactantiam de meipſo præfari) ætatem hanc feſſam iam continuatione laborum, iámque annis ingraueſcentem ſenex adhuc traho: éſtque animus in poſterum etiam, quicquid reli-

quum eſt virium, id totum publicis dicare commodis, laborareque in medium, donec ſpiritum hunc meum debitum ſibi natura, mórſque vltima linea rerum repetierit. Ac eo maiore ſanè animo maioréque ſpe hæc omnia aggrediar, quod cum eo me eſſe PRINCIPE intelligo, cuius ſub authoritate, clementia, prudentia, ac potentia, in otio, & pace, ab hoſtium in curſionibus, ab iniuriis omnibus, ab egeſtate, quinetiam ab inſidiis, & maleuolorũ calumniis, tanquam in portum hoſpitalem appulſus, tutus, & ſecurus tractare ſtudia publice profutura, meæque vitæ extremam partem fœliciter claudere queam. Cur autem ab impedimentis hiſce omnibus, quæ ſæpenumero, vel optimis conatibus obſtant, quominus optatos ſortiantur euentus, te Domino immunem me, & liberum omnino fore ſperem, dicerem in præſentia pluribus, ſi aut ea facundia eſſem, quæ rei tantæ ſufficeret, aut non verecundia impedirer, ne fortaſſe fortunæ tuæ, & vniuerſæ Auſtriacæ familiæ aſſentari potius, quàm meritas vobis laudes tribuere viderer. Dicam tamen ingenue quantum res, de qua ſermo haberi cœpit poſtulat. Nam conſideranti mihi noſtro ſeculo genus, ingenium, mores, & eorum omnium inſtitutum, qui cum Imperio, & poteſtate humanis rebus adminiſtrandis præſunt, non multos quidem inter eos reperiri poſſe cenſeo, qui hiſce naturæ & diuinæ prouidentiæ dotibus vobis AVSTRIACIS PRINCIPIBVS comparari poſſint. Si enim vniuerſam familiam intueamur, ſi Patrem non tam ampliſſimo illo imperio, quàm virtute, & ſapientia Auguſtũ & verendum, ſi Auos, Proauos, Patruos & Patrueles, quorum geſtis ad cœlum vſque

plena

plena ſunt elementa, ſi fratrem tuum Boemiæ Regem, cuius ſplendore, magnanimitate, pietatéque iam fulgent vbique omnia, ſi Carolum te natu minorem, cui regna & imperia grauis quædam promittit morũ maieſtas, ſi te ipſum, de cuius virtute, & cæteris admirandis animi dotibus ſilere potius debeo, quàm breuiter ſcribere, ſpectemus, qua mundus vniuerſus patet, ad extremas vſque Indias, quarũ etiam habetis imperium, dignitas, fama, & gloria veſtra incredibili fulgore, & lumine reſplendet. Quid enim? An non hoc, qui vitam, ſpiritumque mortales, aliquo ſaltem iudicio prædití ducimus, libentiſſime confitemur omnes, diuino quodam fato miſerante res noſtras factum eſſe, vt difficilimis, & grauiſſimis temporibus familiæ Auſtriacæ faſtigium, ad Cœlum vſque immenſis facultatibus, innumeraque regnorum acceſſione, ſublatum extolleretur, vt Imperia omnia ſeneſcente iam mundo ruinam minantia, veſtris opibus, & potentia ſuſtentarentur, aut collapſis iam illis ſua dignitas, priſtinuſque ſplendor, & gloria reſtituerentur? Quod quidem magnifice vbique terrarum fieri videmus. Omnes in vos Reges & Principes, omnes ciuitates, omnes denique populi coniectos defixoſque oculos habent, à vobis iura petunt, à vobis opem, conſilium, ſalutem tanquam à Dijs quibuſdam immortalibus expetunt. Iidem veſtram Amplitudinem, & Maieſtatem tremunt: clementiam & pietatem amant: & illud admirantur, in vna tam potenti familia admirabilem connexum omnium, quæ natura in homines conferre potuit, bonorum, ſapientiæ, fortunarum, potentiæ, authoritatis, gratiæ, & quod magis

eſt animorum veſtrorum admirabiles cõſenſus. Hinc fit, vt certatim vos omnes gentes, & nationes, non laudibus tantum ſummis efferant, ſed tacita etiam admiratione & veneratione animis proſequantur, ac colant. Verùm vt nunc de te ipſo tantum dicam, & ſi pacis conſilia, quæ ad adminiſtrationem, moderationemque Regni, ad iuſtitiam, tranquillitatem, dignitatemque Imperij conſeruandam pertinent, ſequutus eſſe videaris, nulla profectò militaris diſciplinæ pars eſt, quam non diligenter obieris, nulla ratio, aut munus bellicum, quod non vtiliter, magnaque cum laude, & gloria exercueris. Taceo Pueritiam tuam, cùm iuſſu & conſilio ſapientiſſimi Patris, ſub præceptoribus rei militaris peritiſſimis exercitatus, magna cum omnium admiratione, admirabile adoleſcentis virtutis ſpecimen ederes. Taceo, & ſpectatum ſæpe robur, animique præſtantiam, quando in pompis & theatricis ſpectaculis cataphractis equitibus concurriſti, atque etiam pedeſter haſta, enſe, claua omnique armorum genere victor plerunque intrepide depugnaſti, quæ viderunt ſæpe Proceres, Principes, Reges & Imperatores. Quinetiam in magnis expeditionibus emicuit virtus tua, & primo quidem quando ante annos plus minus quatuordecim adoleſcens, bellicis exercitijs, & laboribus aſſueſcere cœpiſti, cum Germania magno bello, magnis ſeditionibus implicata, res nouas, ac tot diſſenſiones moliretur vna cum CAROLO Quinto inuictiſſimo Cæſare, & Sereniſſimo Patre tuo Romanorum Rege exercitum ductitantibus, in Saxoniam conceſſiſti, vbi primum expertus es, quàm dulces ſint victoriæ fructus. Poſtea vero cum ductandis te copijs

exerci

exercitibuſque ſuis in Vngaria FERDINANDVS Rex Pater tuus anno ab hinc quarto præfeciſſet (memini enim, qui ipſe etiam periculis illis aliqua ex parte interfui) eo tempore ducis optimi officio adeo functus es, vt non ſolum Seghetum à Turcis antea obſeſſum, inuitis hoſtibus, militibus, commeatibus, bombardis, & armamentorum omnium genere, munieris, vt ab initio tibi propoſueras. Sed Babotiam munitiſſimam, Corodnam, & alias arces expugnaueris, occiſis Turcis quampluribus, & incolumi ſeruato ſemper exercitu hac tantum de cauſa congregato. Iam vero in pace degens, quam in conſeruanda politica diſciplina, iiſque adminiſtrandis, quæ ad iuſtitiã, & tranquillitatem ſpectant, & ad promouenda ſtudioſorum bonarum artium præmia, promptus, ac ſedulus ſis, publice teſtantur omnes. Vt enim de me vno dicam, ad illius ſumptuoſi operis æditionem, quod de omni ſtirpium genere à me nunc inſtituitur, grandioribus, & elegantioribus imaginibus ad viuum expreſſis, quantum tu mihi ſubſidij recens contuliſti? Verum non contentus eo, etiam alia ratione bene mereri de ſapientiæ ſtudijs ſtatuiſti. Pergendũ vero tibi, PRINCEPS, eodem animo eſt, eodemque tenore recte factorum ſeries continuanda. Ita enim tui nominis ſplẽdorem & gloriã, nulla vnquam ætas antiquare, nulla obliuio obliterare poterit. Sed vt redeam vnde digreſſus ſum, lætor quidem cæleſte numen mihi tam fuiſſe propitium, vt ſenili hac ætate, tu mihi ea authoritate, iis facultatibus, ea liberalitate, inſuper tam prompta in bonas literas, propenſaque voluntate, omnibuſque ornamentis maximis, quæ optare quiſque in ſuo Principe, vel Domino, vel velit, vel poſſit, præditus patronus conti-

geris. Sub quo quidem cum voluptate, ſecuritateque ſudores, & lucubrat:ones meas ſedulus perſequi queã. Id, quod vnum ego præ rebus omnibus cæteris opto. Eſt autẽ & pars aliqua diligentiæ, ac ſtudij mei hiſce in EPISTOLIS. Quas quidem, & ſi in meis in Dioſcoridem editis commentariis ad ampliorem rei plantariæ indagandæ doctrinam deſcribere pollicitus eſſem, non tamen hoc tempore eas typis committere publice legendas decreuiſſem, niſi amicorum quorundam frequentiores fuiſſent adhortationes. Namque hæc adeo me conuicerunt, vt non potuerim illis non morem gerere. Continent vero materias varias ſcitu fortaſſe non indignas, quibus explanandis me nonnullam gratiam apud candidos & veritatis ſtudioſos initurum non diffido. Nouarum plantarum in his frequens, crebraque fit mentio, pluraque in plantaria facultate habentur, de quibus nihil prius in commentariis noſtris in Dioſcoridem à nobis dictum eſt, adeo vt nouum iam in his habeam viridariolum, quo plurimos ſe delectaturos non ambigo: præſertim quum præter id nonnulla de animalibus quibuſdam ac etiam foſſilibus iis explicentur, quorum antea fortaſſe, vel ſaltem hoc noſtro æuo meminit nemo. Continent etiam deinde defenſiones noſtras, aduerſus maleuolorum blateronumque quorundam calumnias, quibus ſcripta, & monumenta noſtra defenduntur: quinetiam & cenſuras contra eorum ignorãtiam, & apertiſſimam inuidiam. Plurima præterea ſoluũt dubia, & authorũ loca deprauata reſtituũt, non ſolũ ad ipſam materiam medicam ſpectantia, ſed ad vniuerſam medicinæ facultatem. Multa etiam poſtremo afferunt, quæ ad antidotos recte parandas

perti

pertinent, quarum paſſim in Myropoliis eſt vſus, vbi plura expenduntur, declaranturque ſimplicia medicamenta, quæ hactenus à nemine ſunt recte explicata, quibus Pharmacopæi non parum ſeſe oblectabunt. Cætera, quæ etiam non modica ſunt lectoribus explicanda relinquo. Atqui haud neceſſe eſt hac præfatione opus hoc noſtrum commendare, ipſum enim per ſe (vt ſpero) & lectores, & emptores eoſque doctos reperiet, vbi primum in manus ſaltem, aſpectumque bonorum virorum, & iudicio aliquo præditorum illi peruenire cõtigerit. Id vero tibi benigniſſime, & Sereniſ. PRINCEPS, dedicare & conſecrare placuit. In tua enim aula, & tanquam domi tuæ, ſub tuo patrocinio ac fauore, magna eius pars conſcripta eſt. Etſi enim fortaſſe argumentum ſcripti non putabũt aliqui dignũ eſſe tanto PRINCIPE, quem ſcientia armorum potius, & prudentiæ conſiliis, quàm huiuſmodi quæſtionibus ad Philoſophiam & artem Medicam pertinentibus inſtructum eſſe oporteat, negari tamen hoc plane non poteſt, bonas & vtiles Reipublicæ ſcientias, & artes, eorũq; cultores omnibus ſeculis curæ ſummis Regibus fuiſſe. Laudi vero ſibi duxiſſe optimos & potentiſſimos quoſque ſemper de literarum cultu non male mereri. Itaque hæc celeberrimo nomini tuo inſcripſi ac dicaui, non vt ea legeres, qui rebus grauioribus ad Regni ampliſſimi procurationem pertinentibus occupatiſſimus es, ſed vt teſtarer publice, id quod res eſt, eum te eſſe PRINCIPEM, qui intellecta dignitate, & vtilitate diſciplinarum, quibus nec priuata vita, nec publica carere vllo pacto poteſt, ſumptu eas & fauore tuo, quantum poſſis promoueas, & tuearis contra eorum barbariem, qui in turpibus volupta-

tibus honorumque, & opulentiæ ſplendore conſiſtere ſummum bonum arbitrantur. Quinetiam contra inuidos & obtrectatores omnes defendas & tuearis. Tum vero etiam apud multos teſtimonium gratitudinis, obſeruantiæ, & fidelis ſeruitutis in te meæ extare volui, qui tot tantiſque beneficiis abs te affectus eorum memoriam, non ſolum vſque ad extremum vitæ meæ defixam tenere animo, ſed etiam ſcriptis & monumẽtis ad poſteritatem propagare vehementer cupiã.

Vale PRINCEPS BENIGNISSIME, & Matthiolum indignũ Medicum tuum commendatum habe.

*

Sereniſſ. Celſitud. Tuæ

Fidelis Seruitor

Petrus Andreas

Matthiolus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS MEDICVS, IVLIO ALEXANdrino Protophyſico Cæſareo S. P. D.

Agitur de quibuſdam Galeni contradictionibus.

CVM Valgriſius Calcographus Venetus Dioſcoridem meum Italico ſermone exaratum recudere ſtatuiſſet, ſciuiſsétque locis quàm plurimis iam pridem eſſe auctum, poſtulauit à me, vt nouos hoſce labores illi excudendos traderem. Ego verò, tametſi cùm ob ipſius Valgriſij in me obſeruantiam, tum in cudendo libros noſtros diligentiam, ſedulitatémque, id illi denegare non auderem: volui tamē, priuſquam ea ſcripta prælis ſubiicerem, omnia ea Galeni loca relegere, vbi præter inſtitutum ſimplicium medicamentorum meminit, vt viderem, an hinc florum aliquid decerpere poſſem. Hoc itaque inſtituto cùm de Aloë in diuerſis ipſius libris legerem, videbatur Galenus ipſe quibuſdam in locis ſibi maximè contradicere. Quandoquidem libro octauo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, vbi de hiera agit, quæ ex Aloë paratur, manifeſtè aſſerit Aloën vim habere purgatoriam non admodum valentem, & proinde non niſi ea purgare, quæ circa ventriculum & aluum continentur. Etenim, vt ipſe inquit, etſi quandoque ampliori pondere exhibita, vſque ad locos circa iecur ſe diffundat: non tamen totius corporis purgatoria Aloë exiſtit. Atqui contrario modo ſcripſiſſe videtur Lib. de Theriaca ad Piſonem, vbi apertiſſimè ſcribit Aloën vniuerſum purgare corpus, his verbis. Aloë atque etiam æris ſquama ſupercreſcentes in vlceribus carnes cohibent, & fluxiones quæ illis adueniunt ſubinde exiccant: aſſumpta verò per os, vniuerſum corpus purgant

De Aloë prima contractio.

purgant

purgant: Hæc ille. Quæ quidem his maximè repugnare videntur, quæ de Aloë loco ſuperius citato idem ſcripſit Galenus. Ad hæc cùm ea diligenter examinarem atque perpenderem, quæ de Trifolio aſphaltite ſiue hyacinthino in eodem diſſerit libro, videtur idem Galenus non ſolùm plurimùm à Dioſcoridis ſententia ac hiſtoria aberraſſe, ſed etiam à ratione ipſa ac veritate, longè ſanè abeſſe. Quamobrem non potui non admodum mirari Galenum philoſophum ſummum haudquaquam agnouiſſe à ratione omni eſſe alienum, Trifolium illud, contrariis illis, de quibus ipſe ſcribit, conſtare facultatibus, cùm nulla in eo vis deleteria conſpici poſſit. Verumtamen is ita de eo ſcriptum reliquit: Trifolium herba, quæ hyacintho ſimilis eſt, cùm Vere parturit, & ſemen agreſti Cnico perſimile obtinet, decocta admodum, deinde morſibus Aranei vel Viperæ quoque ex aquæ fotu adhibita ipſis medetur, & dolores ſtatim ſedat. Si autem in alio non cõmorſo ſanum locum eodem fotu circumdederis, ſimilẽ ſenſum, ſimileſque dolores iis, quos morſus inuehit omnes efficit, vt re vera miraculo dignum opus eſſe videatur, videlicet, herbam & morſum ſanare, & ferarum modo ſanam partem prauè afficere. Hactenus ibi Galenus. Qui tamen (pace tanti philoſophi ac medici dixerim) negligẽter ſatis Dioſcoridem legiſſe videtur. Namque ſi Dioſcoridis verba rectè expendantur, id nullo prorſus naturæ miraculo fieri facilè conſtabit, ſed potius rationabili, ac legitima naturæ lege. Quandoquidẽ (vt rectè ſcribit Dioſcorides) ſimplex huiuſce Trifolij decoctum haudquaquam id efficere poteſt: ſed tantùm illud, cuius fotu quiſpiã à ferarũ morſibus liber euaſerit, ſi eodẽ alterius locus vlcere affectus, nõ ſanus (vt Galenus inquit) perfundatur. Id ꝙ apertè Dioſcoridis verba declarãt, cũ inquit. Tradunt aliqui totius fruticis, radicis, foliorúmq; decoctũ, fotu dolores eorũ finire, quos ſerpẽtes percuſſerũt. Qua autem aqua ſanatus quis fuerit, ſi ea quiſpiam alius foueatur, qui vlcus habuerit, perinde ac ille afficitur, qui fuerit à ſerpente demorſus. Hinc itaque, mi doctiſſime Iuli, clarum fieri arbitror, non ſolùm nihil in ſe rem hanc admirationis habere: ſed etiam Trifolium ipſum, vel eius decoctũ, omni prorſus deleteria deſtitui facultate. Nam cùm Trifolij ipſius decoctũ, quo demorſus, vel ictus quiſpiam foueatur, ſerpentis venenum à vulnere extrahat, eique permiſceatur, haud

De Trifolio Aſphaltite ſecunda contradictio.

Lib. 3. ca. 106.

haud dubiè id venenoſum redditur. Quamobrē nil mirum id videri debet, ſi idem decoctum, quo quiſpiam non demorſus foueatur, vbi perfuſæ partes aliquo vlcere laborauerunt, veneno per meatus vlceris ingrediente, ac ſanguini ſe commiſcente, ea omnia excitet mala, quibus demorſi vexantur. Idem enim venenum cùm ſit, eoſdem quoque præbeat effectus neceſſe eſt. Vnde liquidò colligi poteſt, quòd virus à Trifolij decocto euocatum, nō autem Trifolium ſit, quod ſimilem ſenſum, ſimiléſque dolores faciat. Quod autem venenum à ferarum morſibus exuctum, aut quocunque alio modo euocatum, vlceratis particulis contactum, necē afferre poſſit, complures tam Græci quàm Arabes autores manifeſtè fatentur. Quandoquidem ſcribentes à ſerpente demorſos ore ſugere præſtantiſſimum eſſe remedium, feriò nos admonent, ne id ore vlceribus affecto fiat, quoniam ſi venenum illud vlcus contingeret, ſugentem proculdubio in mortis diſcrimen duceret. Hæc itaque ſunt, quæ me maximè mouent, vt credam Galenum hac in re non ſolùm Dioſcoridis mentem non percepiſſe, ſed etiam, ſi liceat dicere, plurimùm cæcutiſſe. Nam quemadmodum eodem de Theriaca libro ad Piſonem idem Galenus hallucinatus videtur, quod ſcribat, Nicandrum ſequutus, Viperam partu necari corroſis à filiis inteſtinis (quod falſum eſſe iam omnibus notum eſt) ita facilè adducar, vt credam in Trifolio aſphaltite eundem fuiſſe deluſum, vel à Sophocle Poëta, vel à Simo Medico, qui ante illum fabulam hanc ſcriptam reliquerunt, vt apud Plinium legere quis facilè poterit libro & cap. XXI. Sed & illud mihi magis mirum videtur, quòd obſeruarim Galenum, cui cùm in Philoſophia, tum in Medicina parem crediderim inueniri poſſe neminem, adeò Poëtis addictum, vt eorum fabellas hiſtoriæ loco tam facilè acceperit. Cùm autem quomodo in his partim aberrauerit, partim verò ſibi ipſi contradixerit, neſciam profectò cogitare, nedum decernere: ad te, mi doctiſſime Iuli, mihi confugiendum fore putaui, vt hac in re tuam mihi declares opinionem, quonam pacto hiſce in rebus falſus fuerit Galenus. Etenim cùm videam ex tuo doctiſſimorum Enantiomatum libello, quantum laboris inſumas, vt vbique Galenum tuearis à calumniatorum inſidiis, quantúmque laudis in Encomio illo tuo illi tribueris, non aliter ſanè mihi perſuadere poſſum, q̄ à te huiuſce

Venenum vlcerato ore exuctum necem affert.

Viperam partu necari fabuloſum.

nodi explicationem me accepturum, qua & Galenum ipſum ab omni crimine ſeruatum videam, & mihi plurimum ſatiſfactum eſſe putem. Scio equidem non fore mihi opus, vt aliis te literis ſollicitem, quò ad haſce meas cito reſpondeas, cùm haud me lateat, quòd tanto ſis (quæ tua eſt humanitas) mihi ſatisfaciendi deſiderio, tantóque animi feruore continuò accenſus in Galeno defendendo, vt non oporteat me equo (vt aiunt) ſponte currenti calcaria adhibere. Cæterùm hæc omnia in eam te partem accepturum eſſe confido, quam & ſumma tua humanitas, & iam planè confirmata amicitia noſtra poſtulat. Vale. Goritiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus Iulio Alexandrino Cæſareo Archiatro S. P. D.

Agitur item de nonnullis in Galenum animaduerſionibus, de Macere, & Hordeo.

Liber de Therica ad Piſonem falsò Galeno adſcriptum.

NOn parum admirationis attulerunt mihi literæ tuæ. Vbi enim ex illis abs te aliquid noui, pulchríque afferri ſperabam, quibus Galenum tuum ab erroribus illis defenderes, in quibus verſari animaduerteram Lib. de Theriaca ad Piſonem, nil aliud in eo defendendo te attuliſſe video, quàm quòd apertè negas librum illum haudquaquam à Galeno fuiſſe editum, & ob id non eſſe opus aliquo defenſionis genere. Ac eò magis penè ſum ſtupore affectus, quòd ſemper antea mihi perſuaſeram librum illum legitimum eſſe, quemadmodum & cæteri arbitrantur, qui in re Medica primas tenent, & in Galenica lectione ſe perpetuò exercent, qualis eſt in primis Iacobus Syluius apud Gallos inſignis, præclaríq; nominis Medicus, qui in Galeno ita verſatus eſt, vt æſtiment quidam Galeni Geniũ in ipſum trãſmigraſſe, vt quiuis facilè intelligere poſſit, cùm ex cæteris eius ſcriptis, tum ex eo volumine, quod de componendis medicamentis inſtituit, nihil prorſus eum dubitare, quin is de Theriaca liber ſit Galeni legitimus. Quinimo de Aloë & Aſphaltite trifolio ſcribens, eadem omnia ex Galeno deprompſit, quæ de iiſdem libro de Theriaca ad Piſonem legũtur. Quin etiam non Syluium ſolùm hac duci opi

ci opinione video; ſed quotquot ſunt in Italia noſtra præclariſſimi medici, & præſertim ij, qui in publicis Academiis medicam facultatem profitentur (vt ſanè audio) idem proculdubio affirmant. Idcircò cùm id erroris abs te tantum fuerit obſeruatum, hócque non paucis côprobes rationibus, nempè quòd ſtylus & oratio ipſa à Galeni ordine ac grauitate plurimùm diſtent, & nonnulla habeantur ibi vocabula, quibus nunquam vti ſoleat Galenus, non poſſum teipſum, tuúmque ingenij acumen nõ magnopere admirari, & (cæterorum, qui ſecus tenent, pace dixerim) ſententiam tuam aliis omnibus præferre. Mihi quidẽ tuæ rationes adeò firmis fulciri videntur argumentis, vt nihil ſit quod impediat, quin ego totus in tuam concedam ſententiam. Proinde rectius poſthac (vt arbitror) fiet, ſi Calcographi ac Medici, qui Galeni opera recudere cogitabunt, librum illum de Theriaca ad Piſonẽ à legitimis ſeiunxerint, & inter ſpurios, aſcriptitióſq; te autore reconderint. Cui hæc meritò accepta referre debent, non ij ſolùm, ſed etiam cæteri quotquot habentur rei medicæ ſtudioſi. Atqui mihi relictis his perquàm gratiſſimũ erit abs te doceri, quibus argumentis in hoc, quod nunc proponã Galenus ſeruari poſſit, cum certò ſciam libros, in quibus, quæ mihi animaduerſa ſunt, nulla dubitatione eſſe legitimos. De Macere itaque prima erit animaduerſio, in quo Galenus ſibi ipſe diſſidere videtur. Siquidem libro ſeptimo de ſimpl. Medicament. facultatibus. Macer, inquit, in tertio ſiccantium eſt, in caloris verò, & frigoris differentia neutrũ inſigniter efficit. Verùm huiuſce fortaſſe cenſuræ oblitus, longè aliter ſenſiſſe videtur libro ſexto de medicament. compoſitione ſecundum locos, vbi de parando è Punicis pharmaco egit, ſic inquiens: Nominatur autem Macis cortex quidam aromaticus, qui ex India affertur, multum calfaciens & adſtringens. Qua in re vnicuique palam eſt ſibi parum conſtare Galenum, ac etiam manifeſtè contradicere, cùm hîc Macerem calidiſſimũ eſſe ſcribat, illic verò nec excalfacere, nec frigefacere cenſeat. Præter id eodem ſanè modo videtur in hordeo idem aberraſſe, ſiquidem libro de Ptiſana, Hordeum, inquit, generaliter acceptum, refrigerat, atq; exiccat. Et primo de Alimentorum facultatibus: Hordeum, ait, in frequenti vſu apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habeat facultatem: Siquidem hoc palam calefacit, illud verò

De Macere in Galenum animaduerſio.

De Hordeo cõtraria Galeni ſententia.

non

non modò non calefacit (quomodo nonnulla quæ in medio ſunt calfacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus) ſed quoquo modo vtare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſanam coxeris, ſiue polentam paraueris, nunquam corpus calefacit. Quæ verba cùm ita generaliter ſint prolata, hæc efficere præſtaréq; hordeum, tam interius aſſumptum, quàm exterius appoſitum, ſenſiſſe Galenum nō ambigo. Ad hæc Lib. ſeptimo de ſimp. medicament. facultat. eundem Galenum ſcripſiſſe conſtat, hordeum refrigerare & ſiccare ordine primo: ſed longè aliter ſenſiſſe videtur, non ſine ipſius doctrinæ repugnantia lib. quarto de medendi methodo cap. quinto, vbi ſic habet: Porrò omnia quæ putreſiunt ex calido & humido afficiuntur. Ideóque etiam ea cataplaſmata quæ ex hordei farina componuntur, ceu quæ calfaciant, humecténtq;, omnibus iis affectibus, quibus moueri pus expedit, admouemus. Hæc ille. Quibus palam eſt, quòd tametſi pluribus aliis in locis ſemper affirmauit, hordeum, quoquo modo in medicum vſum venerit, corpus ipſum refrigerare ac ſiccare: hic tamen manifeſtè docet contrarium, cùm idem hordeum calidum & humidum putet. Proinde hac in re te conſulendum decreui, vtpote Galeni defenſorem, & qui ingenij acuitate & doctrinæ præſtantia hoſce nodos diſſoluere facilè valeas, quin etiam Galenum ipſum iiſdem argumentis tueri, & mihi id maximè expetenti ſatisfacere. Quod ſi nō ita citò, vt velim, expedies, aliis fortaſſe maioribus in Galenum animaduerſionibus te quàmprimum præoccupauerim. Has quidem prædictis attexuiſſem, niſi aliquantulum ſubuererer, ne tibi plus moleſtiæ afferre quàm par ſit, ſi longioribus literis ad te ſcriberem. Hoc tantùm addam, nimirum me ſummoperè optare, vt me fraterno eo amore proſequaris, quo ſemper antehac erga me affectum te fuiſſe cognoui. Vale.

Goritiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Iulio Alexandrino Cæſareo Archiatro, S. P. D.

Tractatur an fracta pulmonis vomica pus quandoq; (vt Galenus inquit) per vrinæ meatus excerni poßit.

QVum tabellariorum, qui iſthuc irent defectu priores literæ meæ hiſce ſecũdis adnexæ ad te mitti nequiuerint, manſerintq; apud me ab Idibus Decembris in hunc vſque diem: committere non potui, quin iterum ad te ſcriberem, narrarémque quanta ſim affectus admiratione, & penè attonitus factus, dum hiſce diebus elapſis Galeni libros de locis affectis legerem. Siquidem is lib. ſexto cap. quinto, vbi diffuſius de veſicæ morbis, egit, ac etiam de iis corporis excrementis, quæ per vrinæ meatus excerni ſolent, rem intellectu maximè arduam afferre videtur, his verbis: Præter has aliæ quidem fiunt purgationes, ſed rarò. vt cùm thorax, & pulmo par aluum purgatur, quæ ſub ſepto tranſuerſo poſitæ ſunt partes, per vrinas: quorum cauſam cùm nonnulli ignorent, neque id vnquam accidiſſe viderint, quod à multis viſum eſt, negant fieri poſſe, vt abſceſſu in pulmone orto, pus per renes excernatur. Pulmonis vomicam per vrinam, thoracis autem per inteſtina & aluum, expurgari vidimus. Quanquam re vera de latione ex pulmone in renes nulla omnino ſit dubitatio. Etenim vt à caua vena, ita quoque ex magna arteria, rami deſcendunt ad renes. Hæc quæſtio tamen Eraſiſtrati ſectatores non parum vrget, quippe qui putant ſolum ſpiritum in arteriis contineri. Nobis verò nihil difficultatis affert, vtpote intelligẽtibus, quòd læuis arteria pulmonis, quantum puris ex rupta vomica ſuſcipit, id in ſiniſtrum cordis ſinum deferre poteſt, quod inde in magnam ipſius arteriam incidens, per renes tranſit ad veſicam. Hactenus ibi Galenus. Hoc idem pariter ſcriptum reliquit Auicenna, vt pote qui magis Galeni teſtimonio acquieuerit, quàm rationi. Quo fit, vt penè obſtupeſcam, quo pacto velit ibi Galenus, quòd pus ipſum, quod nil aliud eſt quàm putridus fœtens & corruptus ſanguis, non ſolùm labatur per arterias, in quibus vitales recluduntur ſpiritus, qui vbi pauliſper à ſua diſtrahantur functione & in diſcurſu *Argumenta contra Galeni ſententiam.*

b remoren

remorentur, præſertimq; ab his impedimentis, quibus læduntur, verēda emergunt ſymptomata: ſed quod ingrediatur in ſiniſtrũ cordis ſinum, vbi nil profectò aliud manere poteſt (vt Galenns idem ait) quàm tenuiſsimus ac puriſsimus ſanguis, tenuiſsimis ſpiritibus refertus: nimirũ, neſcio ego quomodo fieri poſsit, ꝙ in ſiniſtro cordis ſinu, vbi hominis vita, & ſanguis ille puriſsimus vnà cũ vitali ſpiritu cõtinetur, poſsit quoq; cõtineri eo tēpore pus illud fœtens, erodēs, labefactánſq;, vel illac tranſire, quin ſanguinem illũ ſelectiſſimum inficiat eíque miſceatur, & per conſequens quin mortem illicò afferat. Siquidē cum Medicis omnibus cõprobata ſit ſententia ꝙ ſanum omne quod à putrido tangitur, putridũ fiat, nõ video ſanè quo pacto fieri poſſit, quin ſpiritus, & ſanguis ille puriſsimus pure fœtido labefactatus, aliquid in ſe fœtoris putrediníſq; excipiant, & verenda admodum ſubſequãtur ſymptomata, & ipſum fortaſsè totius corporis exitiũ. An non videmus quotidie, qui morbos curamus ſæpenumero, cor ipſum verſus malignos ferri vapores, à vitiatis ſuccis exortos, qui quàmprimũ cor ipſum inuaſerint, ægros inducũt, cùm in animi deliquiũ, tum in cordis tremorē? Quæ ſymptomata ſtatim ſequũtur, frigidus ſudor, totius corporis pallor, viriũ defectio, arteriarum interceptio, & alia huiuſmodi accidētia, quæ hominis interitum denunciare ſolent. At ſi certũ eſt ab infecto aëre infici ſpiritus, & humores, & peſtilētes ſubinde (vt Galenus pluribus in locis ſcriptũ reliquit) oriri febres, quarũ putredine innumeri moriũtur, quomodo fieri poteſt, vt nõ ſolùm ſpiritus, ſed etiã ſanguis ob tam fœtidi puris per eorũ vaſa, imò per ipſius vitæ fontē decurſum, non admodũ afficiantur, ſed ex conſequenti corpus vniuerſum, affecta facultate vitali? Fiat autē id tam velociter quã à natura fieri poſſit, haud vnquã mihi aliter perſuaſerim, quàm ꝙ impoſſibile ſit, quin contactis affectíſq; ſpiritibus id fieri queat. Nam quemadmodũ videmus, ſi quis veloci quantũuis curſu feratur, vbi in putridũ inciderit cadauer, quod nullo ſanè pacto fieri poſſet, quin fœtor illi illico nares feriat, & ſpiritus ibi cõtentos inficiat, ita ſanè longè magis infici poſſe ſpiritus vitales crediderim, qui à fœtidiſſimo illo pure fuerint cõtacti. Equidem mihi de hac re diligēter cogitanti nulla ſuccurrit ratio, cuius auxilio cognoſcere poſſem, cur id tam facile factu affirmauerit Galenus. His accedit Galeni ipſius autoritas, quippe qui

pe qui libro primo Aphoriſmorũ Medicos quoſcũq; admonet, ne humores trahāt vacuéntq; per principes partes his verbis: Motus verò humoris noxij ad loca non accomoda ſunt, quãdo vel aliquē habuerit ſuapte natura principatũ, & maius ex ipſis damnũ eſt ſubſequuturũ, quàm morbus, qui iudicatur expoſtulet, vel nullã habeāt effluxionem. Exempli gratia, Vbi Epar humores infeſtāt, quos oportet éuacuari, duę ſunt accõmodę motiones. Prima p vētrē, & huius ilia, quę p aluũ inferiorē: altera per vomitũ melior exiſtit. Secũda quæ per renes atq; veſicã. At motus qui ad pulmonē, thoracē, & cor inclinat, bonus nõ eſt. Oportet itaq; medicũ naturæ motũ animaduertere, & ſiquidē idoneus fuerit, ſubminiſtrare & adiuuare: Sin autē cõtrarius ac noxius, prohibere, trãsferre, atq; diuertere oportet. Hęc ille. Quę omnino affirmare vidētur nullo pacto expurgari poſſe vomicę pulmonis pus p arterias illas, & ſiniſtrum cordis ſinũ abſq; manifeſto mortis diſcrimine. Hoc autē cùm fortaſſè animaduertiſſent Paulus & Aetius, viderēntq; id nõ eſſe rationi cõſentaneũ, nihil peculiare de venis, vel arterijs decernere auſi ſunt, ſed tãtũ ſcriptis poſteritatis memorię reliquerũt, huiuſmodi abſceſſus ſurſum erũpere, nõnũquã infra, atq; ea, quę inferius tendũt, partim in ventrē & inteſtinũ trãſmitti, partim in veſicã per vaſa quędã adminiſtrata. Quo fit vt facile exiſtimem hac in re (ſi tamē hoc liceat affirmare) aberraſſe Galenum. Quãobrē nõ deſunt etiã docti viri, q putēt, quod ſi tamē fiat huiuſce puris ad veſicã trãſmiſsio, trãſmitti id ad venã ſine pari, quã Græci ἄζυγον vocãt, vel ad alias fortaſſe, quæ circa pulmones vel thoracē habentur, & inde in venã cauã, in renes & in veſicã. Nã quēadmodũ nõnũquã ſanguinē mēſtruũ in vteri affectionibus, vbi obſtructa ea vaſa fuerint, quibus ſanguis ille expurgari debet, ſurſum ferri videmus per venã cauã, & deinde nõ per arterias, neq; per ſiniſtrũ cordis ſinũ, ſed (vt putamus) per venã ſine pari, vel per alias quaſcũq;, à qb⁹ facilè in pectus thoracémq; diffunditur, fieríq; inde, vt ita affectę mulieres cruētũ emitãt ſputũ: Ita videtur facilè euenire poſſe vt eodē ductu pus ipſum deorſum feratur. Proinde nõ ita facilè adducar ad credēdũ, poſſe pus per arterias illas & per cor ipſum trãſire, vt ipſe apertiſsimè cēſet Galenus, niſi tu mi Doctiſſime Iuli, qui Galeni genio pro tua voluntate vteris, doctiſsimis tuis argumentis ab hac me dimoueris ſententia. Vale. Goritiæ.

Vomicæ pulmonis expurgationē ad vias vrinæ fieri per venā ſine pari.

IVLIVS ALEXANDRINVS, PETRO Andreæ Matthiolo Medico.

Reſpondetur obiectionibus & animaduerſionibus nonnullis in Galenum factis, in Epiſtolis præcedentibus.

QVoniam ita tibi videri video, Vir celeberrime, abſtinebimus in poſterum à nimiis illis, ac verboſis, quæ iam diu antea inchoatam, ac nunc demum abſolutam, minimè omnium decere videantur amicitiam noſtram, pollicitationibus: in id ſcilicet futuro ſemper tempore intenti vnum, vt quoties vſus venerit, aliquáq; ſeſe aliquo tandem pacto mutuo iuuandi præbuerit occaſio, vno tantum verbo quid ſit, quod fieri ac peragi à nobis velimus, inter nos ſignificemus. Dioſcoridem Gallici autoris illum, quem ad nos miſeras, poſtridie Hieronymo à Sprincenſtain Baroni, nominis tui amantiſsimo legendum dedi: ipſe tamen prius quum Proœmium illi autoris totum, ac capita præterea quædam delecta à me ad rem hanc antea percurriſſem. In quibus honorificentiſsima ſemper mentio tui fiat, vſque eò, vt ingenuè paſsim fateatur autor libri accepta ſe vni propè tibi libenter referre omnia, quæcunque tandem dici, aut excogitari ab eo potuerint, ad rem hanc aptè & concinnè. Hoc non opinor ignoras, ſi paulò magis gloriolæ, neſcio cuius, eſſemus cupidi, quãtum non ſolum tibi Autori operis tanti ceſſurum laudis eſſet, ſed etiam mihi, cuius tu nomen inſcribendũ curaſti in parte clypei, quẽ Dioſcoridi de tuo, tanquam Mineruę olim ſuæ, opinor Phidias ille, affixeras. Cuius iam operis non ſolùm Italiam peruaſit fama abſoluti, verùmetiam Germaniam ipſam omnem peragrauit, Gallias & Hiſpanias occupauit, atq; haud ſcio an minimè in his tantum locis ſubſiſtens vlterius etiam ſeſe propagauerit, & ad Indos vſq; peruenerit, nouaſq; memoria noſtra inuenti orbis penetrauerit regiones. Verùm natura quadã, & inſtituto, philoſopho homini, cuiuſmodi tu eſſe in primis videris, non tam de hoc gloriandũ eſſe cenſeo (quanquã & hoc quidem nõ prorſus dedeceat ſi quis bene apud bonos omnes audiat) ꝙ nominis tui apud gentes omnes & nationes fama vigeat, quàm de eo lętandum magnopere, quòd propagatus in vniuerſos ita, ex rerum tuarum

animad

animaduerſione hac, vſus fructuoſiſsimus omnibus futurus ſit, vti iam tibi homini, vt dixi, à natura ad philoſophiã facto, ſatis hoc futurũ ſuperq; ſit, ſi te tua benefacti huiuſce tui qđ mox atq; olim in vniuerſum genus humanũ redũdaturum ſit conſcientia, conſolêre. Atq; hæc ita ſe habent.

Reſponſio ad contradictionem Galeni de Macere.

Quod autẽ nodos mihi offers explicandos quoſdam in Galeni libris, quamuis ſciam hoc idem preſtari à te ipſo melius poſſe, nõ ſubterfugiam tamen hoc quicquid id eſt amicè iniunctũ à te mihi laboris, vt ſi ſentẽtiæ de re hac noſtræ fortè conueniant, certior quædam opinioni indè noſtræ acquiratur fides, ſin minus: at anſa tamen ex hoc ſuborta veritatis appareat aliqua, quam tenere poſsimus. Ac primum de Macere, video à Galeno Libris de ſimpl. Medicament. facultat. Corticem id eſſe ſtatui ex India allatum, in quo exiccãdi, & adſtringendi vis inſit inſignis, ac pauca prætererea caliditas quædam, & tenuitas acrimoniáq; exigua, quæ aromata referat, notetur, breuitérq; in quo nihil effatu dignum reperiatur, quod ad calorẽ vel frigus attineat. Atquĩ in lib. de compoſitione Med. per locos ſexto diſſonãt Autoris eiuſdẽ dicta de hoc, quo loco Macer, idq; verbis minimè obſcuris egregiè excalfacere & adſtringere dicitur. Nõ confugiam eo nunc, vt dicam (quod affirmare tamen poſsim) hoſce de compoſitione per loca libros, inter omnes à ſe poſtremò factos reponi à Galeno, ſicuti de ſimp. med. facul. præſertim verò operis partem eam, quæ tractatum de lapidibus præcedat, multò ante tempore ab Autore eodem prodiiſſe, qua temporis intercapedine haud ſanè exigua veriſimillimum ſit, potuiſſe diligentiore quadã, vt in rerum ſępeharum examinatione euenit, obſeruatione, alia quadã reperiri cortex is facultate præditus à Galeno, quàm viſus ei antea fuiſſet: imò non alia, diuerſa nimirũ, ac cõtraria: ſed q̃ tam multò antea modicè ſe acre ac calidum guſtanti obtuliſſet, idem poſtea maiori inſignitum caliditate repræſentaretur. Quod cùm frequẽter in aliis cõtingere omnibus poſſit, quæcunq; obuiæ eundẽ ſæpe referre guſtũ experimur, tum verò longè minus futurũ mirũ ſit, ſi in re exotica idem cõtingat, vt abeuanida, ac iam marceſcẽte aliter, atq; aliter à vigente adhuc, vires ſuas integras obtinente affici guſtus queat. Atq; id ſicuti paulò ante dicebam, non diuerſimode prorſus, ſed cùm vtrobiq; calfaciendi vim quandam notare

poſſumus, hîc tamen, quàm ibi efficacem eam interdum eſſe magis deprehendamus, poſterioraq́; ita Galeni verba non deſtruentis prorſus priorem ſententiam ſint, ſed addentis potius, eámq; ipſam tãquam in melius promouentis: à qua ego ſententia non ſanè recederem, ſi qua modò poſteriore in loco facta prioris fuiſſet mentio à Galeno. Eadem hac de cauſa dicendum nobis non fuerit diuerſi, ac varij, diuerſis his in locis, meminiſſe Maceris autorem eundem. Neq; enim facilè ſilentio præteritum hoc à Galeno fuiſſet, præter id quòd iiſdem propè vtitur vtrobiq; locorũ, quibus nobis rẽ ipſam notis prorſus ſuis implicet verbis, vt eũdem omnino eſſe appareat. An verò antiquorum, ac noſtri tẽporis Macer eadem, aut diuerſa habenda res ſit quærendum. Non diuerſam eſſe omnino videri non immerito poſsit, quòd in noſtro, non ſecus atq; in veterum illo, caliditas adſtringendíq; & exiccãdi vis, & aromaticũ prę terea haud obſcurè quiddã ineſſe omnino apparet, corticiſq; idem ſpeciem refert, imo prorſus cortex ipſe eſt quidã. Eò igitur hac in re deuenio, vt cõſiderẽ affectũ, de quo ſexto de cõp. per locos libr. à Galeno mẽtio fit. Phlegmonẽ eſſe in ſcirrhũ iã abeũtẽ, quã nõ niſi frigidi, craſſiq; humores quidã procreare ſoliti ſunt. Video igitur à Galeno libro de Simp. Medic. facult. Maceri vim tribui valẽter in primis exiccandi, quod ſi præſtare poteſt, vt frigidos id genus humores ſiccãdo diſsipet, idẽ nõ immerito videatur dici poſſe excalfacere. ſi nõ primò ac per ſe, at ſecundariò, & ex accidẽti, nimirũ exiccandi vi ſua, dũ fridigitatẽ humorũ eã omnẽ aufert. Sic quidẽ, vt quod prius Galenus in lib. de Simp. medica. facul. dixerat ἱκανῶς ξηραίνει καὶ στύφει retulerit in libro de cõp. medicamẽt. per loca, ἱκανῶς θερμαίνων καὶ στύφων. Ac quoniã loco ξηραίνει θερμαίνων reponit: idẽ voluiſſe ac effectũ omnino eundẽ notaſſe videatur, diuerſa quamuis id ratione fieret, propè vt illud θερμαίνων pro ξηραίνει accipiendũ ſit. Reliqua enim omnia eadẽ de re verba ſunt, hoc vno dẽpto, vt ſi reiicere diſſenſionis cauſam in librarios velimus, facere id haud vlla omnino abſq; cauſa nõ ꝓrſus immerito poſsimus, cõtẽderemúſq; hoc pacto eorũ culpa ĩ ſedẽ prioris ξηραίνων irrepſiſſe poſterius θερμαίνων. Quid eſt enim quãobrẽ iiſdẽ ꝓpè vtrobiq; ad rẽ hanc verbis vteretur, in hoc autẽ vno diſsideret? alioqui longè quoq; veriſimilius cùm ſit, cũ inſigni adſtringẽdi vi, inſignẽ illam exiccandi potius quàm calefaciẽdi

con

conſiſtere facultatẽ poſſe. Quod ſi θερμαίνων ſcriptũ omnino ſit, hoc ſcimus nempe egregiè calidũ, exiccare egregiè quoq; ſolere, quemadmodũ exiccãs, ſicuti prius dicebã, calfacere ex accidenti, & quidẽ non tenuiter, ſiquidẽ humores quos ſiccã do diſſoluit, frigidi valde fuerint. Neq; tamẽ interea pro magna habenda controuerſia illa ſit ac diſſenſio, in qua res eadẽ calida ſemper eſſe pronunciatur, plus licet aliquando, minúſque aperta, & ex profeſſo dictorũ repugnantia eſſet, ſi quod prius ſtatuiſſet frigidum, calidum poſtea vehementer eſſe aſſereret. Nunc cum calidum primò, ſed non magnopere, ſecũdò verò magnopere calidum poſuerit, idque interiecto annorum plus viginti ſpacio, videri cuipiam poſterius diuerſum potius quàm aduerſans aut repugnans priori, dictum non iniuria poſsit.

Iam de hordeo facilior eſt explicatio, Vt enim frigidum id alibi ſemper ſtatuerit Galenus, quarto autẽ Therap. Meth. libro Cataplaſma ex hordeo inter calefacientia & humectantia numerarit, in eam partem accipiendum dictum hoc fuerit vti Cataplaſma ex hordei farina, idem, quod reliqua pus mouentia cuncta faciunt, præſtare exiſtimemus. Quæ cum emplaſtica eſſe conueniat, ſic meatuum cutaneorum obturatione calorem natiuum detinent vt hac de cauſa, quoniam quidem calorem hunc, rem calidam humidãque adaugẽt, calefacere, & humectum reddere dicantur. Plus propè in eo ineſſe controuerſiæ videri cuipiã non immeritò queat, quòd quum ex quarto Meth. ex ſuppurantibus hordeum feciſſet: idem deinceps quinto de ſimp. Med. facul. libro ex horũ ipſorum numero delet addita etiam ratione, quòd abſtergentis ineſſe illi plus facultatis appareat, quàm ſuppurantibus conueniat. Verùm hoc de ſimplici, ac per ſe. De compoſito illud intelligendum, vt, licet non ſanè multum à ſuppurantium temperamento recedat, haberi tamen huiuſmodi non niſi addito hydrelæo poſsit. Neque tamen inuenias quarto Meth. ea quidem in parte libri priuatim nominatimque factam fuiſſe à Galeno hordei mentionem vllam: In hunc quidem modum ſcribit, καὶ τοίνυν καὶ τὰ διὰ τῆς ἀμυλύσεως καταπλάσματα. Quod Interpres vertit: Ideoque ea Cataplaſmata, quæ ex hordei farina componuntur: quàm rectè haud auſim affirmare. Nec ignoro alibi à Galeno acceptum fuiſſe ἀμύλυσιν pro farina hordei, vt 14. Meth. quũ ἀμύ-

Reſponſio ad factas de hordeo obiectiones.

Ωμηλύσεως varia ſignificata.

λύσεως prius meminiſſet, ſubdit poſtea ὀνομάζω δὲ τοῦτο τὸ κρίθινον ἄλευρον, ita voco hordei farinam. Idémq; propè 3. de cōpo. medicamētorum, κατὰ γένη protulit, quòd nō ſic tamen perpetuum habendum fuerit, vt non accommodari alterius alicuius generis farinę vox eadem ab autore eodē ſoleat, vt ex ſecūdo colligi poteſt de comp. med. per loca lib. Cap. de Cephal. Κριθίνη ὠμηλύσει, hordeacea inquit ὠμῇ λύσει quaſi alia quoq;, quàm hordeacea reperiatur, & quarto eiuſdem operis lib. quo loco medicamentorum Archigenis meminit itidem ἢ ὠμῇ λύσει κριθίνῃ, ἢ πυρίνῃ, id eſt, hordeacea vel triticea, atq; itidē ſexto inter Archigenis eiuſdem medicamenta ad Gargareonas, Καὶ ὠμὴν λύσιν ἐπίθε τὴν διὰ κριθίνου ἀλεύρου ἢ διὰ λινοσπέρμου, ἢ τήλεως, id eſt, imponendumq; ὠμὴν λύσιν quæ ex hordei, vel lini ſeminis, vel fœnogræci farina cōponitur. Quod ſi igitur non vnicum idemq; vbiq; ὠμῆς λύσεως ſignificatū eſſe manifeſtò apparet, viderit interpres, qui ὠμὴν λύσιν hordei ſtaſtim farinam interpretatus eſt, quàm rectè factum ab eo hoc fuerit: vti iam ſiquidē vera ſunt, quæ diximus, ac quarto Methodi, vbi nulla hordei mentio, ac ſuppurantia tractātur, pro ὠμῇ λύσει triticeā, vt quæ dubio procul ſuppurans ſit & habeatur, accipere conuenientius, quàm hordeaceam farinā liceat, nulla omnino futura in Galeno ita dictis controuerſia ſit, & vt cataplaſma inibi tamen ex hordei farina intelligatur, calidū id, humidúmq; illo quo antea diximus modo, caloris videlicet innati adauctione, intelligatur, non vnius quidē hordei ratione, ſed hydrelæi, quod vel in primis nominandum ὠμὴ λύσις ſit. Sic enim ait Autor li. qui introductorius ſiue Medicus inſcribitur, Τῶν δὲ καταπλασμάτων τὰ μὲν διὰ μόνου μέλιτος καὶ ἐλαίου κατασκευάζεται καὶ καλεῖται μαλακτικὰ τὰ δὲ δι᾽ ὑδρελαίου, ἅπερ ὀνομάζουσιν ὠμὴν λύσιν, id eſt, Cataplaſmatum alia ex ſolo melle & oleo præparātur, nominánturq; malactica, alia verò ex hydrelæo, aqua nimirum & oleo, quam ὠμὴν λύσιν vocāt. Apparet iam hinc ὠμῆς λύσεως cōpoſitionem hydrelæi potius eſſe, quàm farinæ additamēti, quæ, ſicuti dictū fuit, vt hordeacea quoque interdum ſit, olei in primis & aquæ additione nanciſci temperamentū id queat eſſe, vt ex pus mouentibus medicamentum vnū quoddam poſſit. Atq; hæc credere omnia magis poſſimus, ſi dictorū à Galeno de hordeo meminerimus, quibus immutari eius aliquādo temperamentum, & ex ſicco humidū reddi apertè pronūciet. Idque

que intrò etiam pro cibo aſſumpti. Ita namq;, ait, lib. de alimentis primo capite de hordeo. Οὐδέποτε μὲν οὖν θερμαίνουσι τὸ σῶμα κατ' οὐδένα τρόπον σκευασίας, ὑγραίνουσι δὲ καὶ ξηραίνουσι διαφόρως σκευασθεῖσαι. τὸ μὲν γὰρ ἄλφιτον ἐκ τῆς φρυγείσης κριθῆς γενόμενον ἐναργῶς φαίνεται ξηραῖνον, ἡ πτισάνη δὲ ὑγραίνει ὅταν γ' ὡς προσήκει σκευασθῇ. quod eſt: Nullatenus ergo quocunq; modo paretur hordeum calefacit, humectat autẽ & exiccat pro modorũ diuerſitate, quibus præparatus. Etenim farina, quæ ex toſto hordeo fit, manifeſtò exiccare videtur. At ptiſana, ſi pro eo ac cõuenit præparetur, humectat, quæ de hordeo, vt in alimentum tantummodo cedit, dicta accipi cuncta debẽt. Eiuſmodi namq; nũquam quidẽ excalfecerit. At extrinſecus admotum cum hydrelæo, quomodo dici calidũ, atq; humidum poſsit, natiuum ipſum calorem conſeruando, ſuperius oſtendimus. Cõceſſo etiam quòd dicta quarto Method: ὠμὴ λύσις illa pro hordei farina habeatur. Id quod tamen nõ vſq; adeò firmũ, certúmq; eſſe dictis antea de cauſis apparet. Obiter illud dicendum hoc loco occurrit; ſententiam noſtram, quam olim de vini tẽperamẽto ſicco, humidóq; memini me protuliſſe, Galenicis ſcriptis, de hordeo hiſce veluti aſſeuerari certius etiamnũ poſſe. Etenim ſi hordeum, quod ſiccũ per ſe habeatur, cõmodè præparatum, hoc eſt, plurimũ inter elixandum cum intumuerit, deinde lentiore igne ad cremorem quẽdam longiuſculè deductum, ſic humectans reddi valet, quid eſt quamobrem exiſtimare nõ poſsimus vini quoq; ſiccitatem, quæ naturalis illi ſit, addita aqua attẽperari, dedúciq; ad humiditatem poſſe, vt ſicuti ſiccando prius fuerat, nunc idem humectãdo ſit, præſertim cum tam facilis ac prompta rerum inter ſe harũ miſtura ſit, vt non magno negotio alterutrius cõmunicari alteri natura, atq; adeò vinci ea paulò liberaliore alterius additione poſsit. Non autem facilè memini inciſſe me in loca Galeni vnquam vlla, in quibus vinũ humidũ ſtatuat, non autem indidẽ ſemper certiſsima quædã duci cõiectura queat, de potu, alimẽtóq; vini intelligẽda dicta ea eſſe. Ideóq; pro diluto ſemper tũc accipiendũ. Quoniam certum, probatúmq; ſit, frequentiſſimum vſitatiſſimúmque diluendi benè vini veteribus ſemper morem fuiſſe. Quæ ſi vera eſſe contendimus, ac ſiccitas ſolius, ac per ſe perpetuò intelligenda eſt, humiditas autem aqua admiſti, dictáq; autoris de hoc aptiſſimè ſemper tanquã applicari ſenſui quæque

ſuo poſſunt, nulla hac quidem in re diſſenſio, diſcordia nulla fuerit, ſicuti nec in hordeo, quod varia quadam ratione, meritò modò ſiccum, modò humidum dicatur, fruſtráque hoc pacto tot, ac tantæ, à tot ac tantis ſuſceptæ de rebus his altercationes fuerint, quas diluere vnica hac ex re veritatéque, ipſa (vt mihi quidē videtur) annotatione liceat. Venio ad id, in quo non tam Galenus culpari videatur, quòd minimè cohærentia ſibi protulerit, quàm damnari, quòd impoſſibilia, quæq; vt fieri queāt, rationi omni, vt videri vnicuiq; poſſit, reclament, ſcripſerit. Ea ſunt dicta ſexto de locis affe. li. quo loco thorace, & pulmonibus contenta, quāquam raro, at interdū tamen per aluum ſicuti quæ ſub tranſuerſo ſepto ſunt, per vrinas purgari ſolere dixit, atq; ita pulmonis aliquando abſceſſum per vrinam, thoracis verò per inteſtina, & aluum purgatum viſum à ſe teſtari ipſe non dubitauerit. Quod non vſque adeò videri mirū debeat, quum haud difficulter, ſicut ipſe ait, leuis pulmonis arteria quod puris in ſeipſam recipit ex abrupto abſceſſu, id in ſiniſtrum cordis ventriculū deferre poſſit, vnde in magnam arteriam incidens, pus per renes in veſicam tranſiens deferatur. Quod quemadmodum ex vena caua, ſic ex magna quoq; arteria ramoſæ quædā propagines in renes tendāt. Cui igitur non videatur admiratione maxima dignum (ais tu) purulentam id genus materiam ac corruptā præternaturalémq; ſaniem naturæ noſtræ infenſam, non ſolùm arterias ipſas, quibus ſpiritus continētur vitales, omnium maximè rerū ſibi aduerſantium noxam præſentientes: ſed etiam ſiniſtrum illum cordis ventriculū occupare poſſe, quo loco ſanguis ſolùm modò ſpirituoſus quidā cōſiſtere ſoleat, vt, ſi peruenire eò delatū pus concedamus, neceſſariū ſit cùm ſpiritus eò in primis infici in quibus vita, tum verò horrenda inde quædā ſymptomata ſequi, cùm tantum non quotidie in curationibus ipſis videamus impetētes cor ipſum, fumidos quoſdam vapores ac malignos, cordis tremorem, ſyncopen, frigidoſque ſudores, ac horrenda quæq; inferre ſymptomata. Iam ſi ex aëris corruptione infectis ſpiritibus febres oriuntur peſtilentes, vnde multa ſæpe hominum millia pereant, quid cenſemus futurum, decūbente eò putrida aliqua, ac fœtida materia, non infectum ſtatim iri ſpiritus ac ſanguinem? cordíſque vires, corpuſq; vnà totum correptum affici credemus? His adductus rationibus inconſideratæ cuiuſdam

Reſponſio ad quæſtionem de expurgatione vomicæ pulmonis.

oſcitan

oſcitantiæ propè damnas Galenum, nec inire rationem vllam te poſſe ais, quomodo venire in mentem Galeno potuerit vt iſta ſcriberet: maximè autem, quòd repugnantia his ipſis ſcripſiſſe videri poſſit non immeritò, vt ſectione Aphoriſmorum prim. aphor. 21. Qua parte cauendum nobis eſſe admonet, ne per principales corporis partes euacuatione vnquam ducantur humores. Eadem culpa notas Auicennam, quòd idem ſenſiſſe viſus ſit. Paulum, & Aetium eximis quòd diuerſa: Ad extremum reiecta Galeni, ipſe tuam de tuo afferes ſuper re hac ſententiam, vt facti tamen ratio, quòd fieri interdum videamus, ſeruetur: ais quoque videri tibi tranſmiſſionem puris hanc per venam potius ſine pari fieri, per quam in venam cauam delatum, peruenire tandem ad veſicam poſſit, non ſecus ac in menſtruorum ſuppreſſione videmus aliquando, ductibus eiſdem ſurſum actum ſanguinem ſputo tandem reiici. Atque hæc ferè argumenta ſunt, ni fallor, tua, quibus Galenicis de re hac dictis fidem vehementer ſanè abrogas. Verùm ſi diligenter nobiſcum perpendentes reputarimus, animaduertere licebit longè aliud eſſe, quum quid naturaliter, atque quum præter naturaliter fit, cùm à facultate quadam, atque quum ab affectu, cùm pars valet, atque cùm imbecillis eſt, cùm expellitur noxa, atque cùm recipitur. Contrariarum enim inter ſe rerum harum, diuerſam quoque ac contrariam eſſe rationem oportet. Nihil igitur eorum quæ ante attulimus ad deiiciendam Galeni ſententiam fuerit in quo non affectum, imbecille, ac veluti victum eſſe cor ipſum neceſſum ſit. In ſyncope enim, ac tremore cordis, & huiuſmodi, quis non imbecillitatem cordis videat? Non enim contingere aliter iſta poſſunt. Eodem pacto inſpiratione attractus aër peſtilens, ſi cor, vicináſque cordi partes malè affectas, ac putredini expoſitas offenderet, noxam intulerit, aliter verò nequaquam: non iniuria, ſuccumbit enim his caſibus impetenti nocumento cor, viribúſque ſuis defectum afficitur, Contrà verò quoties expultrice facultate ſua validum vtitur, longè à ſe venientem ſemper noxam expellit, atque, vt aliunde aliquando tranſmiſſam admittat, nō vt retineat, admittit, ſed vt propellat, quaſiq; per tranſennā, & in tranſitu actā eiiciat. Quod tunc fiat quoq;, cùm pulmonis abſceſſus diſruptus, eam ſibi fortè inuenit viam, vt per leuē arteriā ab expultrice vi actus, tāquā fugiēs

ſini-

ſiniſtrum quoque cordis vẽtriculum perſtringat. Quo tempore veriſimile eſt, robore ſuo conſtans cor, ſpiritibuſque vnà præditum validis, cum aliis vnà inſurgere ad rei noxiæ celerrimam quandã expulſionem, vti iam robuſta quidem pars ea non ſanè admodum adfici debeat, dum integra facultatem ſuam obtinet, qua materiam quantumuis fœtidã ac corruptam, de ſedibus ſuis exturbatam pellit. Solere autem expultricẽ vim ex minima quaq; occaſione per quaſcũque corporis partes humores quoſcunq; actos propellere, autorem habemus Hippocratem ipſum. Hippocratiq; vnà ſubſcribẽtẽ Galenum πᾶν γὰρ ἐκ παντὸς ἕλκειν φαίνεται, καὶ παντὶ μεταδιδόναι. καὶ μίαν πάντων εἶναι σύῤῥοιαν. καὶ σύμπνοιαν. καθάπερ καὶ ταῦθ' ὁ θαυμασιώτατος ἱπποκράτης εἶπεν. Id eſt, Videtur enim vnumquodq; ex vno quoq; trahere, atq; ad vnumquodque tranſmittere, vnamque habere omnium conſpirationem & confluxum, ſicuti hoc quoque ipſum admirabilis maximè Hippocrates dixit. Hac ratione videmus ex ambitu totius corporis per ſingulas corporis partes ductos trahi humores malos, atque etiam malignos ſæpe, ad ventriculum, & inteſtina, rurſus ex præcordiis ſæpe ipſis in extimam cutis ſuperficiem expulſos verti, quoties morbum faciens materia ſæpenumero omnium peſsima, cuiuſmodi quidem peſtilentium febrium fuerit, expultrice facultate protruſa, particulas tunc omnes permeans in ambitum diffunditur. Hippocrates igitur eſt, qui primus partium omnium inter ſe conſenſum ac conſpirationem quandam inuexit, quam videri poſſit ſequutus Galenus, dum puris tranſmiſſionem per loca cordis fieri poſſe aſſeruit. Quæ ſiquidem robuſtæ partes eæ ſint, viréſque ac facultates obtineant ſuas propellendis noxis validas, veriſimilimum eſt, tranſcurſum eas ferre poſſe materiæ tantula temporis mora per eas abactæ, præcipuè non vſquequaque tamen, vt preræque aliæ malæ. Quandoquidem pus ipſum ſcimus rem eſſe ſemicoctam quandam, tum quæ non prorſus naturæ vires effugerit, atque ideò quæ minus eſſe eidem aduerſa queat. Quodſi tũc temporis imbecillum cor ſit, viribúſque defectum ſuis, nec celeriter propterea depellere à ſe noxam eam valeat, non negauerim eo caſu, quibus abſceſſus ad cordis ſedes eas tetenderit, hoſce Syncopen, multáque præterea incurrere ſymptomata alia poſſe, atque adeò mortem quoque ipſam fortaſſe

fortaſſe quandoque obire. Tanta enim eſſe poteſt redundantis eò ſaniei vis ac copia, inde vt veluti ſuffocatus perire æger queat. Nam aliâs niſi copia ea exuberet, non crediderim facilè moriturum, cuius robur tam potens fuerit, vt immutandæ in melius materiæ noxiæ, conficiendoq; inde puri ſatis eſſe potuerit. Neque Galeno tamen aduerſantur iſta, qui eo loci, ſexto nimirum de locis affectis, nil aliud quàm delationem puris per loca ea contingere poſſe affirmauit: ſubſequantur autem nec ne ſymptomata, nihil quicquam pronunciarit. In quo igitur quæſo repræhendere Galenum poſſumus, qui rem, que fieri poſsit narrauit, rem verò ipſam aliquando inſequentia non attulit: Neque enim neceſſarium ſemper hoc facere eſt, vt qui pus per ſiniſtrum cordis ventriculum tranſire, atque ita in veſicam deferri aliquando poſſe dixerit, idem is, niſi tunc ſolere hoc ipſum grauia quandoq; inſequi mala addat, damnandus proptertea nõ ſit. Non enim rem attingit hoc, quæ explicata ſatis eſſe videri poteſt, ſi delatio ea puris notetur tantum ea quidem in parte, in qua nihil quàm hoc oſtenſum aliud volebat Galenus. Conceſſerim igitur rem hanc, ſymptomata ea ſequi interdum: num ideò culpabimus Galenum? quod id quòd fiat ſcripſerit, accidentia autem aliquando non ſcripſerit? aut num affectus quidam cordis, quum de his ſcilicet inſtitutus ſolum ſermo eſt, non rectè numerabuntur? quos nihilominus ſequi plerunque ſyncope conſueuerit, etiamſi nullam ſyncopes mentionem faciamus. Scimus obſtructionem arteriarũ vicinarum cordi ſyncopen facere: ſæpe de arteriarum earum obſtructionibus loquimur, aut ſcribimus: quoties hoc ipſum, videlicet tantum agimus: de ſyncope verbum nullum: an ideò falſa nos dixiſſe cauillabitur aliquis? Sic Galeno quum deriuatio tantum puris illa ſignificanda eo in loco eſſet, nihil præterea non fuerant neceſſariò adnectenda ſymptomata, quæ inſequi interdum deriuationem illam conſueuerint. Quid itaque fuerit quòd queramur de Galeno? Nunquid falſa ipſum dixiſſe dicemus quòd per cordis loca abire in veſicam pus exiſtimauit? at σύῤῥοιαν hoc, & σύμπνοιαν Hippocraticam illam admittere docuimus, exemplóq; firmauimus maximè ſæpè malignorum humorum vltrò citróq; per corporis particulas omnes permeantiũ, & modò ſe foras ex præcordiis ad extimas corporis partes protrudentium, modò eiſdem prorſus viis,

ſed

ſed diſceſſu in contrarium facto, interius actorum, ídque in omnes prorſus partes πᾶν, vt inquiunt, ἐκ παντὸς, & rurſus ἐκ παντὸς εἰς πᾶν φέρεσθαι, tertio de nat. facult: lib. nulla vt inde eximi prorſus pars videatur: Sed enim dices, non addidit malorum quorũdam ſymptomatum ſequelam. Primum non erat neceſſum hoc facere aliud agenti, rémque ſolum ipſam vt contigit narranti: Deinde non ſemper ſucceſſerint ſymptomata eiuſmodi, ſed quo caſu tantum inualidum imbecillúmque fuerit cor, ſpiritúſque vitales exiles, quemadmodum non quoſcunque corripi animi defectu videmus, etiam vt in corpore cauſa ſubſit, quæ facere hoc valeat. Fortis namque virtus, quod dici ſolet, multò maximis nocumentis reſiſtit. Ne miremur igitur Galenum iſta dixiſſe, quæ, quomodo contingere poſſint, ratio extet. Nec valere exiſtimemus: trãſmiſſionem eam ad loca ea puris ſequuntur aliquando ſymptomata quædam: ergo tranſmiſſio ea non fit. Fieri autem non difficulter interdum ſanè poſſe abſque quod vel pereat, vel grauiſſimis quibuſdam ſymptomatis corripiatur æger, apertè, ni fallor, docuimus, ac proindè minimè contraria ſibi attuliſſe credamus 21. Aphor. lib. 1. Quorum ſi recta examinetur ratio, confirmandæ potius Galenicæ huiuſcemodi ſententiæ cauſa adduci debeant, tantum abeſt vt deſtruant. Nihil enim aliud perſuadere nobis nititur ibi, quàm vt loca quæramus per quæ commodius ſemper, ac tutius duci euacuandus humor queat: inſpiciátque ſemper artifex, monet, impetum ita humorum à natura factum, vt conuenienter promoueamus, contrarium verò cohibeamus, aut aliò auertamus, atque hæc ſunt aphoris. libri dicta. At in de loc. affectis: ſolere inquit, interdum fieri, quamquam rarenter, vt materia ex pulmone in cor feratur, Ὀυ μὴν εἴωθεν ὀυ̃ν συμβαίνειν ὡς τὸ πολὺ φθανούσης τῆς μεταλήψεως εἰς τὰς τραχείας ἀρτηρίας γίνεσθαι Atqui, ait, plurimum non ita contingere conſueuit facta prius in aſperas arterias tranſmiſſione, vt cùm hanc minus naturæ vſitatam eſſe dicat. Proindè minus eſſe quoque intelligamus commodam, niſi tamen affatim confertímque tranſmiſſio illa ad tracheam fiat, in quo periculum ſuffocationis inſit. Idem prorſus, quod in Aphor. dixerat conſueſſe naturam, modò conuenienter, modò contrariè hoc facere. Neque vſquam reperietur Galenus eo quidem in loco euacuationem hanc aliis prætuliſſe, ſed ſolere, rarò licet, à natura fieri, dixiſſe: videlicet,

vt quum potiorem non inuenit,hanc tamen ipſam tanquam ſecundo loco ad exonerandum ſe quærat. In Aphor. autem nihil aliud,quam medicum admonet, caueat diligenter, ne per loca inconuenientia ducat,quod nos quóque pręceptum ſequuti, quoties euacuandum nobis contentum pulmone pus eſſet, ſi quam moliri nobis aliam commodam magis liceret, non vtique ad loca deduceremus paulò nobiliora, quòd idem à natura quoque fiat, vt non,niſi quum aliter ali qua tandē de cauſa non poteſt, puris eò ab ea materia tranſmittatur. Nihil igitur controuerſiæ in his, repugnantiæ nihil. Nec diſſentire mihi quidem videntur ab his Paulus & Aetius(nam de Auicēna ne tu quidem ambigis) illud enim quod vtrique verbis propè iiſdem, quibus Galenus ad hæc vſi,per vaſa quædam id fieri dixerint,quid aliud,quàm mon ſtratæ à Galeno viæ illæ (niſi verò aliquid nobis fingamus) eſſe poſſit,fateor me non videre. Addis ad extremum quum Galenicā ſuper hoc ſententiam refutaſſe tibi viderere acutè in primis excogitatam de tuo communíque tibi cum quibuſdam aliis crediſque: ſiquidem tranſmiſſio tandem hæc fieri à pulmonibus ad veſicam debeat, per venam id ſolum fieri poſſe ἄζυγον quam vocant, id eſt, ſine pari. Vnde per venam cauam in veſicam tandem deriuetur, non diſſimiliter atque, quanuis motu in contrarium facto, ſanguinem menſtruum videmus, cùm impeditas naturaliter delegatas ſibi vias inuenit, retroceſſione per venam cauam ad venam ſine pari deferri, pectúſque ipſum ingredi, atque ita ſanguinis ſputum efficere. Mihi autem (ſiquidem ingenuè quod ſentio dicendum eſt) longè difficilior hæc eſſe, quam Galenica illa ratio modúſque videtur. Quum enim de pulmonis abſceſſu diſputetur, nemini dubium eſſe poteſt, multò magis facilem habendum eſſe materiæ illius tranſitum in aſperas, læuéſue arterias, quàm quòd pectoris primùm cauitatem de pulmone emiſſa, empiemaque potius ita faciens, occupet, aliter enim non poteſt: Deinde venæ ſine pari exiguis magis oſculis ſeſe inſinuet. Tum quod de ſanguine menſtruo dicitur, ſuſpectum mihi valde eſt, vt fieri rectè queat. Non enim video quomodo egreſſus (quod ipſe dicis) venam ſine pari ſanguis, in cauitatémque pectoris ingreſſus, non ſæuiſſima quędā inferre ſymptomata debeat, nō enim ignoras, quæcunq; in corporis parte, præſertim verò ſi thoracis cauitas

ca

ea eſſet, extra vaſa contineatur ſanguis, quantopere verendos affectus faciat: quod nihilominus euenire his caſibus nõ experimur: præter id quod, vt ſputo educeretur contentus ita illa in parte ſanguis, neceſſariò prius intra pulmones eum aſſumi opus eſſet, vt per ſputũ deinde ita prodiret. Quanto igitur minore negotio exiſtimandũ nobis eſt, mẽſtruum ſanguinem per venam cauam apertis, continuiſque quibuſdam viis in tracheam delatum ſputo tandem eiici. Atq; hæc ſunt vir Doctiſſime, quæ ſi probâris, mihi quoque probabuntur, ſin minus, ſequemur alia. Et quoniam ſupereſt fortè nunc ſatis adhuc mihi ad ſcribẽdum temporis, ſignificáſque doctiſsimum quemque Patauinorum medicorum, quos ego, præceptorum meorum ſemper loco habeo, non dubitare de Theriaca ad Piſonem libro, Galeni, eſſe (vt ita dicam) ipſiſſimum, quamobrem ego contrariũ ſentiens, ad te ſcripſerim: rogo, legere ne grauare, licet paucula quædã de re hac ſcripta alibi à me ſint. Primùm dico libri dictionem illius, longiſſimè ſemper mihi diſtaſſe viſam ab ea, qua Galenus in operibus ſuis vtitur. Huiuſce ego rei fidem facere certiorem non poſſum, quàm ſi per ſe eruditi, quos ego longè meipſo melius hoc ipſum animaduerſuros ſperarem, collatis inter ſe lectionibus diuerſis, exactè in primis in hæc inquirerent inſignem quandam deprehenſuri vocum ac figurarum diuerſitatem, maximéque diuerſas elocutionis formulas, periodos varias, fluxúmque nimis, ac ſolutum dicendi genus. Vox ἐντέθια dubitandi primùm mihi anſam dedit, qua Ariſtoteles & Dioſcorides vtãtur. Galenus (quod ſciã) nunquam, niſi cùm aliena fortè recitat. Ait εὐθέως μὲν φιλικοῖς ἐνεῖδες τοῖς ὄμμασιν, id eſt, Confeſtim amatoriis inſpexiſti oculis. Periodos profectò nimis pro Galeno molles. Mitto enim illud ὄμμασι pro ὀφθαλμοῖς verbum Poëticum prorſus, & propè dixerim ampullatum, quibus non temerè vſum Galenum reperias. Dum Piſonis filij hiſtoriam narrat, quàm ſe pro adulatore gerit autor ille? Quod Galenus ſemper cauit. Diuinum ſæpiſſime appellat Platonem Galenus: ſapientiſſimum quo loco appellarit, nõ ſuccurrit, quod autor is facit. Idem Imperatorem Marcum diuinum nominat, non temere inuenias Galenum Marcum, aut Traianũ, aut Adrianum, aut Cõmodum, aut Neronem, aut Seuerũ, aut Antoninum diuinos vocaſſe, vt qui Cæſares, quoties illorum mentio incidit

Liber de Theriaca ad Piſonem oſtenditur nothus.

cidit, nominibus tantum ſuis appellet ſic ſimpliciter. Deinde quod perſuadere omnium maximè poſſit, temporum ratio non quadrat. Scriptum namque fuiſſe apparet ad Piſonem librum Romę duobus imperantibus Cæſaribus, atque ibidem rurſus Imperatoris Marci, qui cum Vero aliquandiu imperauit, vt demortui iam mentio fit. Conſtat autem quamdiu Romæ vixit Galenus, nullos duos ſimul regnaſſe Imperatores, præter Marcum & Verum, à quibus ad Maximinorum vſque & Gordianorum tempora ſoli imperarunt. Commodus, Pertinax, Iulianus, Seuerus, Caracalla, Macrinus, Heliogabalus, Alexander: quanquam Macrinum regnaſſe faciunt cum filio annum, aut eo paulò plus. Quæ ſi vera ſunt, certíſque argumentis colligi poteſt, poſt Seuerum Romæ non vixiſſe Galenum: poſt quem demum Macrini, Maximini, & Gordiani non ſoli imperarunt: liber autem (vt diximus) is plurium ſimul Imperatorum meminit: neceſſariò conuincitur Galenum ipſum libri autorem haberi neutiquam poſſe: qui ſub Imperatoribus duobus Marco & Vero Romę tãtum fuerit, quos ipſos ad Piſonem liber mortuos iam faciat. Fuiſſe autem Seueri temporibus Romæ Galenum, vel illud argumento eſſe poteſt vnum, ꝙ Seueri iuſſu in Theriacæ compoſitione, coactus fuerit Cinnamomum ex Adriani apothecis ſumere, idque Romæ priuſquã ſecundo peregrinaretur. Poſt quod deindè tẽpus, cũ in patriã reuerſus alterã iam peregrinationẽ peregiſſet, tertiò nõ rediit: Nõ enim tertiò peregrinatus eſt. Cõpoſuit autẽ librũ de Antidotis in patria, viuente etiamnũ Seuero, vixitq; poſtea domi ſemper ſuæ, vt nullo tãdem pacto cõpoſuiſſe librum ad Piſonẽ potuerit, qui Romę poſt Seueri omnino tempora factus cõpoſitúſque fuerit. Idẽ porrò manifeſtius adhuc faciet lectio pergenti. Videbit pręterita pro aoriſtis, modo minimè quidẽ Galeno vſitato τεθαύμακα, τετεχνολόγηται: animaduertet adulationis genus à Galeno ſummopere abhorrens: hiſtoriam fabulæ ſimillimam de ſerpentium in Romanorũ exercitum proiectione, de Cleopatra, de huius ipſius ancillarum nominibus, de Auguſto, de Polyxena, de Mithridate, de Pompeio inaniter relata quædam ὦμεν ἑαλότες, φυμάτων σκορβιστικὸν, φυτοτόμοις λόγοις, πρωκαλλιστέρων, περιπλοκὰς, φαντασίας, σύγκρισις, pro ἕξις, τετραγωνιζόντων vocabula ſunt, quæ omnium minimè Galeni moneta percuſſa

videri poſsint. Quoties quidem de ſuo ea profert, non alienis vtitur. Illud verò quomodo credamus Galenum admiſſurum fuiſſe, vt puello illi Theriaca ad perniciem daretur? Hoc atque huiuſmodi præterea quædam, præcipuè verò genus dicendi, longè à Galenico diuerſum, fidem cuiuis facere poſſunt, à Galeni officina remouendum eſſe librum hunc. Ac vide quò progrediar. Ego ne ad Pamphilianum quidem libellum, Galeni eſſe credo opus, eandem ob cauſam, neque tamen tam me Ariſtarchum de rebus his facio, vt ad verſuum duorum inſpectionem, ſicuti in ſandalario ille olim profitear Galeni me poſſe hanc illámve eſſe aut non eſſe dictionem affirmare. Verùm, quod initio dixi, ſperarem ego eruditos idem, quàm ego certius animaduerſuros, modò animum intenderent, vt quod ego primus fortaſsè hoc deprehenderim, non id perſpicaciæ, aut eruditioni tribuẽdum alicui ſit, ſed animaduerſioni potius cuidam tantummodo, verborúmque inſpectioni paulò magis diligenti. In qua diutius hærere docti haud ita libenter ſoleãt, ſtudio maiora ſemper quædam, ſpretis interea, quæ illis ita videantur, minutiis his, conſectandi. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Ioſepho Salandio. Medico, S. D.

Scribitur de Metallicis quibuſdam medicamentis, de Hyacintho flore, de Alica, Farre, Tragorigano & Paliuro.

AD decimum calend. Septembris redditæ mihi ſunt literæ tuæ, quibus prioribus meis reſponderas. Sum autem iis maximopere delectatus cũ à viro Medicæ facultatis ſtudioſiſſimo emanarint, cuius percõmodè nũc fruor amicitia, quinetiam cùm à viro, quem plurimi laudant, mea ſcripta non parum probari intelligam. Nam etſi non deſint alij docti viri, qui quotidie ad me ſcribentes illud idem faciunt: habeo tamen tibi gratiam, quod eorum ſentẽtiam tot laudibus mihi probes. Cùm autem ad me ſcribas de metallis & metallorum fornacibus, in quibus hiſce diebus nuper elapſis fuiſſe ais, vnà cum Baptiſta Baliſto myropola, qui apud Croatas agit, velim quidẽ meam cõceſſiſſe fortunam, vt & iam me comite

hoc

hoc idem eueniſſet. Quandoquidem (vt Galenus inquit) libro ſept. & octauo de compoſitione medicament. ſecundum locos. Nemo in ſimplicium cognitione ſe peritum euadere confidere poteſt aſſidua tãtum librorum lectione, etſi eos quidem grauiſſimi conſcripſerunt autores: niſi ſæpius ad viſenda ſtirpium & matallorum genera ſe contulerit, & à præceptore diu in materia medica exercitato, digiti demonſtratione prius fuerit edoctus, ac oculorũ ſenſu, guſtatúque omnia diligenter omni ex parte expenderit. Quod cùm ipſe etiam aliter conſequi nequiret, in Cyprum, Syriam, Lemnum, aliáque loca nauigauit, vt oculis propriis foſsitia quæque, & quæ in fornacibus perficiuntur medicamenta inſpiceret. Hæc autem nolim à me eſſe dicta putes, quòd mihi perſuadeam me adeò in metallica materia eſſe peritum, quaſi ibi nonnihil huiuſce facultatis te docere potuiſſem, nec quòd credam ea ipſa metalla mihi longè magis quàm tibi eſſe cognita, ſed quòd videam Baliſtum illum, quem tecum duxeras in iis cenſendis metallicis medicamentis, quæ à fornacibus, in quibus æs conflatur, ſe accepiſſe ſcribit, non parũ à ſcopo aberraſſe. Quandoquidem quãuis ea omnia à Dioſcoride deſcribantur, ac etiam à Galeno, non tamen illa mihi eſſe videntur, quæ ipſe Baliſtus putat. Scribit enim ꝗ mittat ad me Cadmiã, Spodium atque Pompholygem cùm tamen repererim ex ipſius inſcriptionibus pro Cadmia Diphrygem miſſam eſſe, pro Spodio Cadmiã botritem ſubnigram, & pro Põpholyge Cadmiæ aliud genus, quod ex cinereo ruſeſcit. Legitima Pompholyx eſt mihi ad manus, cãdidæ farinæ ſimilis, & admodum leuis, quã ipſemet ab ærariis deraſeram fornacibus, quę iis in locis cõ creſcit candidiſſimæ lanæ ſimilis, vbi æris metallum igne flagrans vaporem extra fornacem impellit. Eſt etiam ad manus Spodiũ, quod circa imas huiuſce loci reperitur partes, vtpote ipſius Põpolygis pars grauior, & impurior. Quamobrem ſi vna vobiſcum fuiſſem, præter id quòd tua conſuetudine ac doctrina fuiſſem maximè delectatus, Baliſtus ipſe nonnihil fortaſſe doctior inde receſſiſſet. Etenim non ſolùm metallica hęc propriis nominibus appellaſſẽ, ſed alia fortaſſe nõnulla digito (vt aiunt) oſtẽdiſſem, nẽpe, æris florem, ſcoriámq; , quin etiam Cadmiam, tum placitem, tum foſſitiam, quæ omnia iis in locis reperiri facile crediderim.

Simplicium peritiam nemo poteſt adipiſci ex librorum lectione.

Pompholix legitima.

Spodium vbi reperiatur in fornacibus metallicis.

Atqui valde ſum admiratus quî factum ſit, vt is qui in iis conquirẽdis te præceptorem aſciuerit, ita rem omnem per uerterit. Adhæc habeo tibi gratiam, quod (vt fidum amicũ decet) ita liberè ad me ſcribas, tibi me aberraſſe videri in Hyacinthi hiſtoria, cùm adoleſcentem Hyacinthum, non Aiacem, vt ipſe ſcribo, in Hyacinthi florem permutatum putes. Quin etiam ꝙ de Zea dicocco agens, illam non declarauerim eſſe Far, quo noſtrates in cibis vtuntur. Cum autem certò ſciã, non aliam ob cauſam hęc abs te mihi ſcribi, quàm vt meo honori, meíſq; laboribus bene conſultum velis, cupiáſq; mea ſcripta omni prorſus erroris nota carere, nihil mihi verendũ eſt, quin gauiſurus ſis, cùm in vtraque obiectione, teipſum, non me quidem hallucinatum comperies. Proinde quemadmodum ego fraternas tuas obiectiones candidè ac ſincerè à te emanare video, ac etiam læto gratóq; animo ſuſcipio, velim, vt eadẽ ratione meas admittas defenſiones. Quæ tamen cum fortaſſe tam placidæ eſſe nequeant, quin te obliuioſum oſtendant, rogo ne ægrè feras, ſi, quomodo aberraueris, nũc tibi aperiam. Etenim id tantum efficiam, non vt te arguere velim, ſed vt cognoſcas me in altero non aberraſſe, in altero non defeciſſe. Vt autem ad priorem tuam obiectionem reſpondeam, in qua me aberraſſe putas, ꝙ non rectè ſcripſerim Aiacem in florem Hyacinthũ fuiſſe conuerſum, quòd ea quæ de Aiacis cruore tradiderim, Ouidius de Hyacinthi adoleſcentis ſanguine ab Apro interfecti poſteritatis memoriæ commendauerit, ſcias velim, iam mihi ſanè manifeſtè conſtare, philoſophiæ & medicinæ ſtudia, vtpote nobiliora & fructuoſiora adeò tuam occupaſſe mentem, vt huiuſce fabulæ prorſus fueris oblitus: quemadmodum & mihi ſæpenumero cõtigiſſe ſcio. Siquidem Ouid. lib. 10. & 11. Metamorph. ſcribit. Aiacis ſanguinem in eundem creuiſſe florem, in quem Hyacinthus ſe permutauit. Quo factum eſt, vt Apollo cuius diſco necatus eſt Hyacinthus. Ouid. ipſius teſtimonio morientem ſolaretur his verbis:

Aiacis & Hyacinthi fabula.

Semper eris mecum, memoríque hærebis in ore,
Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt.
Flóſque nouus ſcripto gemitus imitabere noſtros,
Tempus, & illud erit, quo ſe fortiſſimus heros
Addat in hunc florem, folióque legatur eodem.

Hic

Hic enim de Aiace intelligit Ouidius, quem fortiſſimum vocat heroëm, de cuius interitu ſcribens lib. 13. eiuſdē operis ſic carmine habet:

Ne quiſquam Aiacem poſsit ſuperare niſi Aiax
Dixit, & in pectus tum demum vulnera paſſum,
Qua patuit ferro lethalem condidit enſem.
Nec valuêre manus infixum educere telum,
Expulit ipſe cruor, rubefactáque ſanguine tellus
Purpureum viridi genuit de ceſpite florem,
Qui prius Oebalio fuerat de vulnere natus.

Hæc Poëta ille lepidiſsimus. Quibus ſubſcribit Plinius lib. 21. ca. 11. ſic inquiens. Hyacinthum comitatur fabula duplex, luctum præferens, eius, quem Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore æditi, ita diſcurrentibus venis, vt Græcarũ literarum figura *αι* legatur inſcripta. Hæc ille. Proinde videas obſecro quàm latè longéque à ſcopo aberraueris. Verum tu videris quo nam pacto, quibúſve argumentis te ipſum ab errore excuſaueris, quòd credas Hyacinthum ab apro interemptum. Siquidem Adonis, quem Venus adamauerat, non Hyacinthus ab apro illo (Ouidij ipſius teſtimonio) occiſus eſt. & in florem ſui nominis à Venere ipſa conuerſus. Sed de fabulis ſatis. Quod arutem vbi Dioſcoridem ſum commentatus non declarauerim Zeam, quæ Græcis *ἀλικακος* dicitur, illud eſſe ſemen è quo far conficitur, cùm contra tuam ſententiam certò ſciã, aliud ſemen eſſe adoreum è quo far paratur, aliud verò Zeam, ex qua Alicam faciunt: operæpretium mihi non fuit malè ſentire cum illis, quorum videris tu ſequi opinionem. Vt autem non putes me fortaſſe hæc temerè affirmare, ſcias velim, quòd quemadmodum Priſana paratur ex hordeo à putaminibus repurgato, confractis craſsiuſculè granis, eodem pariter modo ex Zea fit Halica, & ex triticeo quodam ſemine adoreo vocato fit ipſum quoque far: adeò vt Priſana, Alica & Far, non niſi arte parata è varijs, vt diximus, ſeminibus habeantur. Cæterùm quòd priſana arte fiat, id facilè comprobatur Galeni teſtimonio, quippe qui libro de ptiſana ita ſcriptum reliquit. Quandoquidem compoſita quædam res eſt, tum ptiſana tum, eius cremor, ex hordeo enim probè contuſo & aqua, & certa quadam coctione conficitur. Atqui non ſolùm hoc ſibi genus ita pa-

Zea & far nõ idem ſunt ſemen.

Ptiſana quæ dicatur.

rati ptiſana dicitur, ſed etiam hordeum ipſum crudum, vbi delibratum in particulas fuerit confractum. Id enim idem Galenus oſtendit lib. 1. de aliment. facultatibus, ſic inquiẽs: Crudam ptiſanam aliquandiu in aqua præmaceratam, dein de in mortarium coniectam manibus terere oportet, eodũ præpoſitus & q in ſuperficie eſt cortex, ſic abiectus. Is enim quo veſtitur, ceu tenui tunica, non totus inter pinſendum abiicitur. Quapropter & præmaceratur, & in mortario tun ditur. Cæterùm quòd Alica paretur ex Zea, eáque præſertim, quam diccocon vocant, teſtatur ſanè Dioſcorides, quip pe qui libro ſecundo Alicam ex Zea illa parari ſcribit. Cui ſubſcribit Plinius lib. 18. cap. 11 his verbis: Alica fit ex Zea, quam ſemen appellamus. Tunditur granum eius in pila lignea, nam lapidis duritia conteritur. Plinio item ſubſcribit Conſtantinus Imperator, qui lib. 3. ſuæ agriculturæ. Ad Alicam (inquit) parandam Zea decorticatur, & in feruentem aquam inijcitur. Optima eſt, quæ primum excuſſa eſt: ſecundum locum habet quæ ſuccedit, deterior autem tertia, id quod à Plinio tranſcriptum videtur loco ſuperius ci tato. Quibus facilè palàm eſt, non ſolùm parari Alicam ex Zea, ſed adeò eam frangi mola, vt poſtea incerniculis tria eiuſdem excuterentur genera, nempè craſſius, medium, & tenuius. Nec obſtat quod ſcripſerit Galenus lib. 1. de aliment. facultat. Chondrum ex genere eſſe tritici. Quippe, quòd (vt poſtea dicam) eo in loco chondrum pro farre, quod ex triticeo ſemine paratur, accipiat Galenus. Quòd autem far fieret ex quodam tritici genere, Adoreo antiquis appellato, ob eius in ſacris ſponſalitiorum vſum, facilè tibi ſatisfactum iri putauerim, vbi hæc quæ ſequuntur legeris. Plinius libr. 18. capit 8. Frumenti genera, inquit, non eadem vbique, neque vbique eadem ſunt iiſdem nominibus. Vulgatiſſimum far, quod veteres adoreum appellauêre. Et eodẽ ipſo capite: Qui Zea vtuntur, inquit, non habent far. Item 7. eiuſdem lib. cap Populũ Romanum ait, farre tantum è frumento trecentis annis vſum Verrius tradidit. Quo tempo re nullus erat Alicæ vſus, nec vnquã poſthac, niſi poſt Pom peij magni æuum. Proinde, inquit idem Plinius, Alica res Romana eſt, neq; Pompeij magni ætate in vſu fuiſſe traditur, nec pridem excogitata. Prçterea differre Alicam à farre teſtatur apertiſsimè Aſclepiades eo in eclegmate, quod ſcri bitur

Alicæ tria genera.

Adoreum ſemen frumenti genus.

Romani 300. annis farre tantum vixerunt.

bitur à Galeno lib.7.de compo.medicament.per genera.c. 5.ſic inquiens:Farris Cluſini appellati ſextarium dimidiū,decocti marrubij viridis ſextarium vnū.Hæc in vas vitreū coniecta per diem & noctē macerari ſinito, ſequenti die pharmacum mollito, quemadmodum Alicam maceramus. Hoc idem manifeſtius ac clarius demonſtrat Aetius lib.9.cap.55. ita ex Archigene transſcribens. Quod verò Latinè in regionibus Romæ vicinis far appellatur, hoc modo apparatur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indéque extractum & in pilam coniectum,veluti ptiſanam, à cortice repurgato, vbi vero corticem exuerit, tollito atque inſolato: Deinde manibus tritum, donec penitùs à cortice fuerit mundatum, craſsiſsime molito,ita vt granū vnum in quatuor aut quinqueparces redigatur,& ſiccū aſſeruato. Vſus autem tempore Alicæ modo coquitur, & à ſanis in cibo ſumitur,pro ægris verò variè apparatur,& Epithematis quoque admiſcetur.Quidam ſpicas frumenti adhuc virides tollunt, ex ipſiſque far concinnant, quo modo & ſuauius & iucundius redditur. Hæc ille. Ad hæc facilè conſtabit Far nihil cū Alica habere cognationes, ſi Zeæ ſubſtantia rectè expēdatur.Eſt enim hæc fragilis,ac mollis adeo,vt cortice expoliari non poſsit (vt Plinius inquit) niſi in pilis ligneis,cum lapidis duritia frangatur, nec queat in frigidis tractibus ſeri, niſi Vere inchoante,cùm ſit algoris & frigoris impatiens.Far verò contrà,quòd duriſsimum ſit, quódque algores ac frigidiſsimas hyemes ſuperare poſsit Ac eà propter,dicebat Plinius loco ſuperius dicto,far ex omni frumentorū genere eſſe duriſsimū,& cōtra hyemes firmiſsimū. Patitur, inqt,far frigidiſsimos locos & minus ſubactos, vel æſtiuoſos ſitientéſque. Primus antiquis Latio cibus,magno argumēto in adoreæ donis,ſicuti diximus. Optimū far dabat olim Cluſium antiquiſsima Etrurię vrbs,vnde dicebat Plinius lib. 18.c. 7.In trāſpadana Italia ſcio vicenas quinas libras farris modios pendere circa Cluſium & Senas. Hinc itaq; tibi palàm fiet nulla dubitatione eſſe affirmandum, nō ſolum Far ab Alica differre,ſed quòd impropriè in quibuſdā Italię locis Alicā far nūcupent,cùm Alica(vt diximus)ex eo Zeæ genere fiat,quæ dicoccos appellatur,queq; Foroiulieſibus vulgò vocatur Pirrafarra,quod ipſi quoq; perperam Alicam,far legitimum eſſe putent. Sed rectā Alicæ nomēclationem

Farris parandi ratio.

Farris & Alicæ differētia.

tionem adhuc retinent Ananienſes in agro Tridentino,quip pe qui Zeam à putaminibus repurgatam Algam, quaſi Alicam vocant,farríque,quod etiam habent proprium reſeruantes nomen.Siquidem Adoreum ſuo idiomate appellant formento farro.Quò autem factum ſit, vt Alica farris nomen in aliquod Italiæ locis hoc tempore ſibi vendicauerit, nulla mihi alia ſuccurrit ratio, quàm quòd putarim, quòd cùm legitimi farris vſus ibi defecerit, Alica in eius locum ſucceſſerit, vel quòd facie fortaſſe far ipſum referat. Quemadmodum laricis reſina Terebinthinæ nomen & locum ſibi vendicauit: Acorus odorati calami locum tenet, & magnum Centorium vbique legitimum mentitur Rhaponticum. Farris apud Græcos (quod meminerim) nulla habetur hiſtoria, quòd proprium ſit far Latinorum, quanquam apud Aſclepiadem (vt Galenus inquit) & apud Archigenem (vt recitat Aëtius) Latinum hoc nomen ex Latino Græcum ſit factum. Verùm tametſi farris proprium nomen apud Græcos nunquam extiterit: non tamen nobis putandum eſt, neque credendum, quin illis Far innotuerit, cùm eo ſuis in medicamentis ſint vſi. Namque (quantum mea fert ſententia) cum ij farris nomenclatura carerent, illud ſanè ſub chondri genere collocarunt, tanquam ſub generali nomine omnium ſeminum, quæ ad ciborum vſum confracta molis expetuntur. Quamobrem Chondroptiſanam & chondroalicam dixerunt, vt palàm eſt ex Galeni verbis libr. primo de aliment. facult. ac etiam ex Aetio 10. & 11. noni libr. capitul. Quamuis non negauerim quin etiam χόνδρος Græcis, ſimpliciter, Alicam quandoque deſignet. Nam & in Etruria triticum granum vocant, cum tamen granum vniuerſale omnium ſeminum habeatur nomen. Quinetiam Latini Zeam ſemen appellauêre, quò fit vt rectè etiam à nobis chondrofar dici poſſe putarim. Eodem ſanè Ptiſanæ nomine Græcos vſos eſſe reperio, quòd etſi proprium hordei ſit, eo tamen ſæpenumero generaliter vtuntur. Siquidem non ſolùm hordei, ſed & Alicæ, & Tritici, & Orizæ ptiſanã apud illos inuenio. Teſtatur hoc primum Dioſcorides libro ſecundo capite de hordeo, vbi ſic habet. Facit hordeacea ptiſana ad acrimonias omnes, faucium aſperitates & exulcerationes, quibus & triticea acommodata eſt. Galenus deinde lib. j. de alimen. fac. Veterum nonnulli, ait, veluti Diocles & Philotimus Ptiſanam tri

Quò factum ſit, vt quidam alicam far appellent.

Chondros, Ptiſana, Far. indifferenter ab autoribus capiuntur.

triticeam chondrum hoc modo paratum appellant. Et paulò inferius inquit: Quidā autem dicunt ex Alicæ priſana ægrotum fuiſſe ſanatum. Plinius præterea ex Oriza fieri Priſanam teſtatus eſt 8. ca. 18. libri ſic inquiens. Itali quidem maximè Oriza gaudent, ex qua priſanam conficiunt. Quibus palàm eſt, quòd quemadmodum chondros, ita etiam priſana apud Græcos indifferenter capi ſoleat. Hoc idem in farre video pariter obſeruaſſe Latinos, qui tametſi far parari aſſerunt ex frumento illo Adoreo, aliquando etiam farris meminerunt hordei. Cuius rei teſtis eſt Columella ac etiam eum ſequutus Palladius. Ij enim vbi phaſianorum pullos nutriri docent, illis far hordei dare præcipiunt: adeò vt quemadmodum Græci cum priſana ſe habent & chondro, ſic Latini ſuo cum farre agunt. Cum tamen ſimpliciter prolatum ſemper Adoreum ſignificet, ſicut priſana hordeum & Alica Zeam. Quo fit vt mihi perſuaſum velim (vt ſuperius diximus) quod vbi Galenus libr. primo de aliment. facul. χόνδρος dixit: ex genere eſt tritici, valentérque nutrit, ac ſuccum lentum habet, is ibi de farre ſcripſerit, non de alica, quæ ex Zea paratur. Quem poſtea ſequutus Paulus poſuit Chondrum ſimpliciter pro triticea ſpecie, de Alica poſt hac ſpeciatim ſcribens, tanquam ab altera differente. Quò poſtea factum eſt, vt Medicorum nonnulli, qui hæc ignorant, plurimùm ſint admirati Paulum à Chondro ſeparaſſe Alicam. Et hæc quidem ſunt, mi Salandi, quæ de Alicæ Farriſque differentia nunc ad te ſcribenda ſuccurrunt, quæ ſi accuratè, vt ſoles, perlegeris, nihil mihi verendam eſt, quin priorem abiicias ſententiam. Porrò plantam, quam pro Tragorigano ad me miſiſti, cùm folia ſerpilli non habeat, nihilque linguam excalfaciat, ſiccétque: ſed manſa lentitiam ac mollitiē quandam præ ſe ferat, haud quaquam Tragoriganum eſſe poteſt. Sunt qui eam alterum faciant Helenium, quod in Aegypto naſci ſcribit Crateuas, & alij, qui Panacem Chironium eſſe putent, ſed cùm notæ nō adſtipulentur, neque his neque illis hactenus ſubſcribere volui. Paliurum quam mittere polliceris, gratiſsima ſanè mihi fuerit, ſi legitimam referat. Sed cùm tantum ſemen à Dioſcoride deſcribatur, nec vllam cæterarum partium notam is deſcripſerit, neſcio quo pacto mihi fuerit affirmandum Paliurum tuam eſſe legitimam, niſi ea ratione, quod à Græcis (vt ais) Paliurus paſsim dicatur

Far ex hordeo apud Columellam.

Chōdros apud Galenum pro farre.

Pauli locus explicatus.

Tragoriganū.

Paliurus.

Lib. primo cap. 104.

catur. Sed varia apud antiquos reperitur Paliuri hiſtoria, vt in commentarijs noſtris in Dioſcoridem diffuſius ſum commentatus. Vale, & ne obliuiſcaris rogo, quin Apologias tuas, quas te miſſurum ſcribis, quamprimum ad me mittas. Goritiæ.

PAMPHILVS FLOREMBENUS Foroſemproníenſis, Pet. And. Matthiolo, S. D.

Agitur de altera Dioſcoridis Clematide.

Iraberis fortaſſe Andrea doctiſs. qui te nunquã videris, nunquã fueris allocutus, literas tamen ad te ſcribat, & amicitiã tecum inire aliquo pacto cogitet. Sed ea eſt eruditorum conditio, vt à multis amentur colantúrq;, quos illi ne nouerunt quidẽ, tantũ abeſt vt conſpexerint. Tu verò vnus es (tanta eſt ingenij tui ac doctrinæ gloria) quem plurimi viri, & doctiſsimi quidem tempeſtate hac noſtra plané venerentur. Quis enim eſt hodie qui Medicinæ ſtudijs operam nauet, qui tuos in Dioſcoridem cõmentarios non perlegerit, nõ perdidicerit? nam adeò multiplici doctrina, & rerum cognitione referti ſunt, vt meritò illos medici nocturna manu, ac diurna verſare decreuerint. Me verò in primis adeò illi ipſi delectãt, vt nulla dies elabatur quin aliq̃d ex ijs, tanquam ex aliquo perẽni fonte, hauriã, quòd facultaté hãc medendi meã, ſi qua eſt, quã ſentio quam ſit exigua, locupletet. nec parũ mihi cõtulerũt ad herbarũ, fruticũ, arborũ, metallorúmq; cognitionẽ. Cùm verò legeré ea quę ſcribis de altera Clematide Dioſcoridis, nõ videris aliã plantã cõſpexiſſe, quę illius deſcriptioni magis reſpõdeat, quàm eã, quę vulgo flãmula nũcupatur: nec illã ipſam eſſe negares ſi per arbores reperet, quod exigit Dioſcorides. Ego vero ſuperioribus annis cùm eſſem Forifempronij (ea eſt ciuitas prope Metaurũ Vmbriæ 15. milib paſſuũ à Piſauro diſtãs) & cãpos nõnunquã peragraré, & herbas quibus locus abundat, examinaré, illa ſæpenumero vidi, legi, guſtaui, flores obſeruaui, radicitus (vt nihil nõ excuteré) euellendã curaui, & in ſentẽtiã tuã pedibus iui. Semel autẽ cõtigit arboré quãdã proceiã, & amplã conſpicere, de qua punicei flores quã plurimi

plurimi depēdebant: cùm vero propius acceſsiſſem, frutex quidā, ſimilimus Iouis flāmulę, viticuloſis ramulis, rubeſcē tibus, lētis. guſtu planè acerrimis, flore puniceo, per illā re pens totā occuparat: Cùm primùm igitur illā deguſtaſſem, hæc eſt altera Clematis, vt exiſtimo, dixi, & hactenus illā eſſe nō dubito, habet enim omnia quæ in ipſa Dioſcorides exigit. Hac de re volui certiorē te facere vt poſthac diligē ter (vt ſoles) inquiras hūc fruticē, examinéſq;, & ſi mea tibi ſentētia placuerit, publicæ vtilitati elargiaris, nec adeò difficile fuerit videre tractaréq;, nā tametſi ager in quo nunc degis eā fortaſſe nō ferat, habetur tamē hic Venetijs in horto eorum qui diuū Franciſcū ſectari profitētur: locū appellant S. Frāceſco dala vigna. Sed ignorare te illud nolo, me non æquè acri exulcerantiq; guſtu præditam reperiſſe hic plantam ac Foriſempronij quòd nihil me mouet. Ibi enim ſpontè naſcitur: hic verò nequaquam. Vale & me ama, à quo amaris plurimum. Venetijs.

Clematis altera Dioſcoridis qua,

PETRVS ANDREAS MATthiolus Pamphilo Florembeno. S. P. D.

Præcedenti Epiſtolæ reſpondetur.

GRatæ quidem ac periucundæ mihi fuerunt literæ tuæ. Ex ijs enim facilè intellexi quantum doctrina valeas, quinetiam (quæ tua eſt humanitas) quantus ſit tuus in me amor. Ecquid aliud ſperandum erat à Pamphilo viro eruditiſsimo? Nulla equidem ſum admiratione affectus, quòd tu, qui me nunquam conſpexeris, neque de facie noueris, ad me ſcribas, & amicitiam mecum contrahere cupias, cùm non deſint clariſsimi viri, quorum conſuetudine literarum maximè delector, cùm medicæ materiæ ſtudioſi, tum in alijs ſcientijs optimè verſati, qui etſi nunquā me nouerint, nec viderint, frequēter tamē ad me ſcribere ſolent, ac de varijs materiæ medicæ dubijs per literas mecū agere. Quā ob cauſam facilè adducor, vt aliquando mihi aſſenter ipſe, mihique gaudeam, non quòd laudari tantum labores noſtros deſiderem, ſed quòd optimos quoſque viros ijs delectari audiam. Tibi verò ingentes, & ago, & habeo gratias, quòd mea tanti

tanti facias in Dioſcoridem commentaria, quódque tam humaniter fatearis nullam prolabi diem, in qua librum meum non legas, & magno cum emolumento reuoluas. Siquidem hæc omnia maxima ſunt, & certiſſima tui in me amoris argumenta. Verùm quid à te in poſterum expectãdum, cùm, quæ iam tertiò multis aucta rebus ac illuſtrata prodibũt in lucem, alacriori animo perlegeris? nimirum me tot laudibus abs te celebrari ſpero, quot nunquam mea ſcripta promereri crediderim. Sed hæc iam miſſa faciamus, & ad alteram Clematidem Dioſcoridis accedamus, de qua ita accuratè ad me ſcribere videris, vt eam per te tantum cognitam, proximis Commentariorum noſtrorum editionibus cæteris rei plantariæ ſtudioſis mea opera innoteſcere deſideres. Scias itaque velim me idcirco tibi perpetuò fore deuinctum, quòd viderim te nulla alia ratione adductum, vt de re hac ad me accuratius ſcriberes, quàm vt amorem erga me tuum, tuíque animi liberalitatem apud me teſtatam relinqueres, atque noſtros in Dioſcoridem commentarios ſplendidiores redderes. Quò fit, vt nihil mihi magis nunc ſit in votis, quàm tuam videre Clematidem puniceos flores ferentem. Hoc ſi contigerit, occaſionem ſanè commodiſſimam exhibebis, vt tui nominis autoritate mea ſcripta magis eluceſcant. Memini autem dum Goritia Oenipontem iter facerem, viticuloſam conſpexiſſe plantam, agrorum quorundam ſepes ſcandentem in comitatu Tirolenſi, à qua purpurei dependebant flores ſtellatim ferè radiãtes, ſed neſcio qua mõtus perturbatione vel ſomnolẽtia, à meipſo auocatus, plãtam legere, & examinare neglexerim. Cæterùm ſi rectè memini, hæc nihil prorſus viticulorum & foliorũ facie à mea Clematide, quam nos Vitalba vocamus, differre videbatur. Quòd fit vt credam me non longè à ſcopo abeſſe: quandoquidem etſi Vitalba purpureos flores non ferat, ſi eam rectè per omnia intueamur, nulla ſanè erit nota quæ non illi correſpondeat, ac nos ad credendum compellat, vel ipſam Clematidem eſſe alteram legitimam, vel alterum eius genus. De Clematidis alterius floribus nunquam meminit Dioſcorides, nec alius (quòd viderim legerímque) qui plantarum hiſtorias ſcripſerit. Sed cum prima illa Clematis, quam quidam Vincam peruincam vocant, ceruleos gerat flores, qui quidem color non longè à nigricanti purpureo diſtat, facilè adducor, vt credam eam legitimam eſſe Dioſcori-

Clematis altera duplex.

Dioſ. lib. 4. cap. 6.

dis Clematidem, quæ purpureos flores edit. Nec mirum ſi Vitalbæ Dioſcorides non meminit, nec generi illi aſcripſerit, cùm innumera aliarum plãtarum genera noſtro hoc æuo ſint adinuenta, de quibus antiqui nulli meminêre. Reliquum eſt vt ſi his in locis aliquid tibi gratius præſtare poſſim, id liberè à me peti abs te poſſe intelligas. Vale. *Clematis altera legitima*

VINCENTIVS CANTONVS
Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Mittuntur Matthiolo aliquot Monachorum quorundam cenſura in eius in Dioſcoridem Commentaria.

CVM anno præterito pituitoſa quadam fluxione affectus eſſem, nec morbum vllis medicamentis expugnare poſſem, contuli me ad ſancti Caſſiani thermas, vt ibi aquas ſpontè naſcentes, quas vulgo appellant della Ficoncella, inſumerem. Ibi fortè aderant eius rei cauſa nonnulli Veteris vrbis ciues, viri ſanè cùm ſumma probitate, tum etiam eruditione. His cùm in amicitiam familiaritatémque veniſſem, vt in Thermis plerunque fieri ſolet, inde recedentes multis à me precibus petierunt, vt vnà me ad Vrbem veterem conferrem: Quibus cùm non poſſem non honeſtè non aſſentire, ac etiam videndæ vrbis deſiderio allectus, facilè conſenſi. Venimus tandem illuc, vbi cùm ſolatij perluſtrandæq; vrbis gratia aliquot dies conſumpſiſſem, inter deambulandum fortè deueni ad Myropolæ cuiuſdam officinam, ibíque cùm conſpexiſſem nonnullas herbarum plantas recenter effoſſas, & modò vnam modò alteram, vt fieri ſolet à rei herbariæ ſtudioſis, inſpexiſſem, ac etiam de his cum amicis illis meis non pauca loqui cœpiſſem, rem eóuſq; produximus, vt in ſimplicium medicamentorum ſermonem incideremus. Quò tandem factum eſt, vt de tuis in Dioſcoridem commentariis non indignam fecerim mẽtionem. Quæ cùm, pro eo, ac rei ipſius veritas poſtulare videbatur, laudarem, tantúmque eis tribuerem, quantum à ſummis viris medicæ materiæ peritis Piſis, Patauij, Bononiæq; tribui ſciebam: vnus quidam, qui tum fortè ſuperuenerat arridens, rectè quidem inquit facis, qui compatriotas tuos laudibus efferre, patriæq; tuæ dignitatem tueri conaris. Si verò Matthioli

thioli opus rectè perpendere volueris, id ſanè permultis erroribus vndique ſcaturire cognoſces, quorum ad quinquaginta, & fortaſſe plures, ſi in eius ædes me conferrem oſtenſurum eſſe dicebat. Huius ego rei nouitate permotus, vt qui omnia magis fore crediderim, nihil mihi gratius contingere abs ſe poſſe dixi, quàm ſi id palàm faceret, & eos mihi errores oſtenderet. Itaque non multo interiecto tempore recta ad eius ædes venimus, vbi ſtatim bonus ille vir annotationes quaſdam Monachorum, qui in Meſuem commentati ſunt, in tuum Dioſcoridem mihi legendas obtulit. Quas cum perlegiſſem vidiſſémque friuolis admodum argumentis hos patres tecum contendere, conſultius fore duxi aſſentiendum eſſe quàm te defendere. Id autem eam ob cauſam facere libuit, vt rei copiam mihi non denegaret. Quãobrem perlectis omnibus petij, tanquam admirans, vt harum annotationum mihi copiam faceret. Conſenſit illico ille, adeò vt non exemplum ſed libellum ipſum Monachorum manu ſcriptum mihi conceſſerit. Hunc itaque ad te mitto, non ſolùm vt vanas (vt ſpero) eorũ calumnias, ſi placet, mea cauſa rem medicam iam addiſcentis, refellas, ſed vt intelligas quàm ſubtiles ſint quorundam hominum errores. Vale.

Annotationes Monachorum in Matthioli comentarios.

PETRVS AND. MATTHIOLVS
Vincentio Cantono Medico, S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtola, cenſuriſq; Monachorum.

Gratiſſimę quidem mihi fuerunt literæ tuæ, quas vna cum Monachorum illorum cẽſuris in Dioſcoridem meum ad me miſiſti: Recognoui enim ex illis, quanta (quæ tua eſt humanitas) me proſequaris beneuolentia, quantáque tua ſit meæ augendæ, ac tuendæ exiſtimationis promptitudo. Quo fit vt iam fatear me plurimum tibi debere. Legi ad calcem vſque bonorum illorum Patrum obiectiones, ſed ſanè nihil commotus ſum, quòd viderem non mihi, ſed ſibi ipſis hanc inuſſiſſe notam. Siquidem cùm nullis rationibus, nec alicuius momenti argumentis in me nitantur inuehere, potius de his mecum ridere deberem, quàm tam friuolis, & inanibus reſpondere cenſuris.

Reſponſio ad Monachorum obiectiones.

cenſuris. Attamen cùm videam te non mediocri eſſe deſiderio, vt horum cucullas parumper excutiam, & rei veritatem tibi aperiam, relinquere ſanè non potui, quin tuis votis ſatisfacerem, vtpotè qui à me petieris, vt tui tantum cauſa id facere non recuſarem. Cæterùm animaduertas velim, ne id notæ tibi magis quàm mihi hi patres acceptum referant, & ſubinde perpetuo te odio proſequantur. Ego quidem tibi morem geram, ſed tu poſtea cum illis pugnabis noſtra hac indutus lorica: Nolim tamen, vt horum odium adeò pertimeſcas, vt haſce quas mitto recriminationes occultes. Sed ſimulac perlegeris, eas illicò ad eum hominem mittas, qui tibi haſce Monachorum cenſuras conceſſerat, vt cognita ſuorum Patrum ignorantia, te compatriotam tuum iure quidem laudaſſe fateatur: quinetiam, vt ſi fortaſſe is falſam eorum imbiberit doctrinam, deguſtato Matthioli antidoto, hanc ſtatim reuomat. Sed iam audias quam bellè, quam rectè, quàm facilè horum confutauerim calumnias.

ACORVM.

FATEOR quidem, vt Monachi ſcribunt, me in meis ſcripſiſſe Commentariis vulgaris Pſeudoacori radicem, quod flore melino in paluſtribus & aquoſis naſcitur, guſtui non eſſe acrem: guſtanti enim mihi, mandentíque ſæpius hanc, omni prorſus acredine deſtitutam reperi. Sententiæ noſtre maximè aſtipulatur Fuchſius vir profectò clariſſimus, quippe qui ſcribat in ſuo libro de ſtirpium hiſtoria Pſeudoacorum hoc nullam guſtantibus acredinem relinquere. Quod & tu facilè affirmabis, vbi primùm huiuſce facti periculum feceris. Atqui non ob id contendam reperiri non poſſe Pſeudoacorum aliis in regionibus guſtu acre, vt Monachi velle videntur, quum pro regionum natura aliquando variet in plantis ſapor. Verumenimuero cum loca non nominarint vbi Pſeudoacorum deguſtauerint acre, facilè adducar vt credam cenſuræ ſubeſſe mendacium, quo fit vt à primo inſtituto ne tantillum quidem commouear. Ego de Italico loquutus ſum, Fuchſius de Germanico. Sed Monachi fortaſsè de fanatico diſputant.

Pſeudoacori radix nulla acredine prædita.

Caſtigatio.

GALAN

GALANGA.

SVI inſtituti immemores Monachi, ſcribunt de Galanga differentes ſe falſo á me de eo eſſe redargutos, quod ipſi nuſquam ſcripſerint, quaſi inferentes his verbis, ſe haudquaquam ſcriptis commendaſſe communis vſus. Galangam non eſſe genuinam, ſed Iunci odorati radicem. Conſtat tamen dementatos eſſe Monachos ſui ipſorum teſtimonio, quandoquidem in Galangæ antidoti commentario id apertiſſimè fatentur his verbis. Hæc autem radix, quæ pro Galanga habetur in vſu, teſte Braſſauolo, Acorus eſt, imò verius, ſecundum alios, radix qua vtimur pro Galanga, eſt radix Squinanthi, & non Acori. Hæc illi: Quod poſtea repetierũt in Diamoruſiæ antidoto, vbi Galangam vocatam pro Schœnantho ſubſtitui iubent: Quo fit, vt non parua ſubſit furtiuæ meſſis ſuſpitio, cum ſatæ ſegetis non recordantur meſſores. Nouum iam audis problema, de quo fortaſsè latius aliâs diſſeram. Interim de calumnia tu iudex eſto.

Caſtigatio.

Furtiua meſſis ſuſpitio.

MEVM.

SED videas quàm inane, ac infirmum ſit tertium eorum ſpiculum, quod in me iaculantur, cùm ſtatim excuſſum diſſiliat & aculeum in eos reflectat. Scribunt enim mentientes, me duas Mei facere ſpecies contra Dioſcoridis mẽtem, quòd ſcilicet is non duas ſpecies, ſed duas Mei differentias habeat, me quaſi his verbis inſimulantes tanquam dialectices imperitum: Quinetiam illud mihi imputãt, quòd genuinum non nouerim Meum. Atqui qua frõte id ſcribere audeãt aſſerere profectò neſcio: Siquidẽ in primis nuſquam legitur feciſſe in ſuo codice Dioſcorides plures Mei ſpecies, vel differẽtias, prout ipſi ſomniarum Patres, cùm ibi vnius tantum Mei meminerit. Id quod manifeſto eſt argumento, quàm ſint hi Monachi medicæ materiæ imperiti, & quàm oſcitanter in Dioſcoride ſtuduerint. Plinium dixi non Dioſcoridẽ Mei duas facere ſpecies, vel duo genera: quod idem ſignificat, vbi quis Grammaticus genus pro ſpecie intelligat, nulla prorſus facta differentiarum mentione his verbis. Duo genera eius, nobilius quod Athamanticum vocant: quo fit vt iam apertè cognoſcas quanta ſit Monachorum fides. Deinde, quòd mihi vitio adſcribant me legitimum non cognoſcere Meum, haud ſanè moror, quandoquidem ingenui eſſe animi ſemper exiſtimauerim, & fidi hominis munus vera fateri. Cæterùm nullam

Lib. 1. cap. 3.

Caſtigatio.

Lib. 20. cap. 23.

Mei ſpecies duæ.

Iam aliam ob cauſam de hac re me accuſant, quàm quòd ego non ſine ratione dubitarim, num Meum ab iis in Nurſiæ, & Calabriæ montibus repertum, genuinũ illud fuerit, de quo ſcribunt Dioſcorides, & Plinius, ac ſi eorum ſcriptis aliquo iure credere deberem, haud ſecus quàm ſi ea Apollinis vel Aeſculapij manu conſcripta eſſent. Atqui ego non ita facile ſoleo de rebus affirmare, quas antea non viderim, nouerímque: quinetiam nec dubiam eorum ſoleo ſequi fidem, qui nullo iudicio, nulla rerum experientia præditi, verum à falſo diſcernere nequeunt. Profectò nunquam ab re eſſe credi derim, nec à ratione alienum, de rebus difficilibus dubitare, quouſque tractu temporis adeò inclareſcant, vt nulla in poſterum reliqua ſit dubitatio, quo poſtea factum eſt, vt nihil temere de Meo decernere voluerim, etſi non deſint qui pro legitimo Meo plantam nulla dubitatione demonſtrent, cuius imaginem nos etiam fauente Deo opt. max. noſtris in commentariis vnà cum cęteris pingi curabimus, non tamen vt hoc tantum argumento fateri videar illam genuinum referre Meum, ſed vt illud nobis antea non ignoratum (vt Monachi opinari videntur) oſtendam. Hanc certò ſcio Apulis, & Calabris Imperatricem appellari & ob id eam eſſe plantam, quam genuinum eſſe Meum nulla dubitatione hi Patres affirmant. Siquidem ij Imperatoriam vel Imperatricem vel herbam Imperatoris hanc ſtirpem vocari ſcribunt. Eandem plantam miſit nuper ad me Balthaſar Pepulus myropola Bononienſis: quo fit vt haud rectè putarint Monachi me ſuum nunquã vidiſſe Meum. Vidi quidem ac noui quinetiam pluries deguſtaui, ſed an legitimum ſit, multis de cauſis dubitare cõtigit. Etenim eſt in primis ꝙ viderim, huiuſce plantæ radices longè craſſiores, vegetioréſque, quàm legitimum expetat Meum, quippe longas, & tenues radices Meo reddidit Dioſcorides. Eſt deinde quòd eædem grauiter potius, quàm ſuauiter oleant, quum tamen Dioſcoridi Mei radices requirantur odoratæ, non graue olentes. Eſt præterea ꝙ manſæ non multum acrimoniæ reſipiant. Verùm quum (Galeno teſte) Meum ex tertio excalfacientium ordine habeatur, nihil eſt quod obſtet, quin illud genuinum acriori vi pollere putauerim, quàm hoc omni ferè acrimonia deſtitutum. Eſt etiam quòd extent manu ſcripti Dioſcoridis codices, qui Meum non Anethi, ſed Aniſi foliis faciant. Id quod

De rebus difficilibus dubitare, non eſt à ratione alienum.

Imperatrix herba.

Meũ, quo recenter vtuntur pharmacopæi, non per omnia legitimo correſpondet.

Meum legitimum in Italia non naſci.

Libr. 21. cap. 28. etiam fatetur Plinius: Qui deinde non ſine ratione eſt adductus, vt ſcriberet non naſci in Italia Meum, & tantùm à Medicis iiſque admodum paucis ſeri ſolere. His itaque palam eſt, vt non ab re in cẽſendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum, Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facile de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatíque, quàm doctrinæ & diligentiæ nobis aſcriberetur. *Autoris inſtitutum.* Quam ob cauſam illos mihi perpetuò damnandos propoſui, qui tam temerè de incertis ſententiam ferunt, quinetiam & eos longè magis, qui, vbi fatear hanc vel illam non vidiſſe nec nouiſſe plantam, mox mihi iraſcuntur, & erroris arguunt. Atqui parum horum dentes pertimeſcere ſoleo, ꝗ ſemper optimi viri munus eſſe putarim ignota vel dubia potius ſilentio inuoluere, nihilque de illis decernere, quàm in poſteritatis diſcrimen falſa pro veris deſcribere, & dubia pro certis afferre.

SALIVNCA

Stolida Monachorum cenſura. DELIROS aliquando fieri Monachos manifeſto eſt argumento, quòd aſſerant ſcripſiſſe Matthiolum nihil à Celtica nardo differre Saliuncam, cùm nuſquam hoc in meis extet commentariis. Quinimo ibidem contrarium legitur, dum & Plinij autoritate, & rationibus nõnullis cõtra Ruellium & Leonicenum Celticam nardum & Saliuncam plurimum inter ſe differre ſim commentatus.

COSTVM.

VENIO NVNC ad Coſtum, in quo non leuiter me accuſant, quòd perperam ſcripſerim dulcis Coſti nunquam meminiſſe authenticos ſcriptores, cùm tamen Serapio non paruifaciendus autor, Conſtantinus & Montagnana, dulcis Coſti mentionem fecerint. *Caſtigatio.* Porrò miror ſanè cur etiam Aeſopi fabulas contra me non citauerint. Sed videas obſecro quàm bellè ex balatu cognoſcantur oues, & ex ſtrepitu anſeres. *Serapionis lectio non improbatur.* Serapionem ego nunquam ſum aſpernatus, ꝗ is Dioſcoridem, & Galenum ſequutus in ſimplicium medicamentorum libris proculdubiò inter Arabas primas teneat. Atqui is vbi Coſti hiſtoriam & vires deſcribit, Coſti dulcis nulli

nullibi meminit, quemadmodum nec Auicenna. Quo ſit, vt mihi perſuadeam, vbi amari dulcíſque Coſti meminit capite tertio libri quinti ſui breuiarij, ibi plures ſubeſſe mendas, quibus vbique ſcatent cuncta Mauritanorum volumina. Eueniſſe enim id erroris facile crediderim non ſolum interpretum negligentia & inſcitia, ſed etiam arrogantia, quòd aliquando non modica ſuæ ipſorum inuentionis verba addere ſoleant. Quapropter nil mirum ſi recẽtiores Medici, qui hæc non ignorant Mauritanorum ſcriptis vel parum, vel nihil credant. Mendæ argumentum præbet idem ipſe Serapio: Etenim ſi ſciuiſſet dulce Coſtũ haberi, nulla ratione mihi credendum eſt, quin is illius mentionem feciſſet, vbi proprio capite de Coſti hiſtoria & viribus egit. Cæterùm Conſtantini autoritatem nihil moror, nam præter id quòd ipſe in hoc deceptus ſit, Arabum errores ſequutus, cùm fuerit & ipſe Monachus, mihi ſuſpectiſſimus eſt teſtis, cùm de vtroq; iure irritum ſit Monachi teſtimonium, nec liceat fratrem de fratre, nec pro fratre teſtari. De Mõtagnana autem nil aliud dicam, quàm quòd Galeni & Dioſcoridis manes mihi excitandi ſunt, vt montem hunc Montagnanam in iudicium vocent, & ſuæ inſcitiæ arguant. Nam cum huiuſcemodi monte, vbi tot immaniſſimæ ſyluæ, tot præcipites anfractus, tot ſenticoſa dumeta, tot feræ, tot venefica reptilia habentur, nihil mihi negotij eſt. Ego interim viridaria & florida prata colam, amœnos inuiſam colles, frugifera in agris colligam grana, aſperos verò, & ſenticoſos montes, quinetiam ſtramina Monachis & Eremitis relinquam.

Mauritanorum volumina mẽdis vbique ſcatent.

Cap. 318.

Monachi teſtimonium non recipitur.

SCHOENIANTHOS

SCRIBVNT in primis de Schœnantho agentes, quòd ego probare contenderim communis vſus Schœnianthum nil aliud eſſe, quàm genuinum, ſumpto ab ipſius radicibus argumento, quòd ſcilicet eæ candicantes cernantur, ac tenues, contra Serapionis mentem: quippe qui haſce radices fecerit cùm nigras tum etiam latas. Deinde non tolerant, vt æquum eſt, Patres, ſed ſe clamant falsò in Schœnianthi calamo à me eſſe redargutos, quòd ferè omnes Dioſcoridis codices, tam Græci, quàm Latino ſermone donati, nihil de calamis meminerint. Sed hæc ſomnia po

Caſtigatio.

nia potius apparent, quàm cenſuræ. Somnia inquam, quòd nuſquam in commentariis meis probare contenderim Schœnianthum communis vſus eſſe legitimum ex radicum notis, quum ibi de radicibus nullam fecerim mentionem. Somniarunt præterea (pace eorum dixerim) ſcripſiſſe Serapionem Schœnianthum radicibus eſſe latis & nigris. Etenim tametſi Schœnianthi radices thymi radicibus aliquanto, tum latiores tum tenuiores fecerit Serapio:non tamen ob id cum Monachis dicendum ſentio, radices Schœnianthi Serapionis teſtimonio latas & nigras eſſe debere, quùm is nihil de nigredine meminerit. Quòd autem ad latitudinem ſpectat minimè intelligendum eſt voluiſſe Serapionem haſce radices facie eſſe latas, ſed quòd diffuſius eædem per humum ſpargantur ac dilatentur. Nam cum thymi radices tenues admodum ſint capillorum modo, & quæ Schœnianthο inſunt, Serapionis teſtimonio illis longè tenuiores habeantur , manifeſto cuique erit argumento , non intellexiſſe Serapionem de latitudine ſubſtantiæ ac formæ, ſed quòd magis latæ ſe humi diffunderent, quamuis ipſe interpres Serapionis ipſius ſententiam ineptiſſimè explicauerit. Cæterùm non minus ſomniaſſe videntur de Schœnianthi calamis, cum omnes Græci Dioſcoridis codices tam manu ſcripti quàm typis excuſi qui ad manus ſunt, habeant, χρῶσις δὲ τοῦ ἄνθους, καὶ τῶν καλάμων, καὶ τῆς ῥίζης, quemadmodum legunt Hermolaus , Ruellius , Marcellus, & Cornarius præcipui Dioſcoridis interpretes, quorum nemo habetur qui in ſuis verſionibus calami non meminerit, quos ſi legiſſent Monachi, fortaſſe non ita temere fabulati fuiſſent.

Cap. 19.

Monachorum inſcitia.
Lib. 1. cap. 16.

SANTALVM RVBRVM.

MEDICAMENTORVM profectò omnium ignari, non parùm me accuſant in Santalo rubro, quòd illud ſcripſerim non eſſe odoratum, quum tamen cõtrarium (vt ipſi dicunt) reperiatur. Fateor quidem vera loqui Monachos. Sed è contra eorum de odore deteſtor ſententiam, cum nuſquam hactenus repertum ſit Santalum rubrum, quod per ſe fuerit, odoratum, Per ſe inquam, quòd quandoque eueniat, vt dum cum cæteris Santalis conue-

Rubrum Santalum non eſt odoratum.

hitur

hitur, aſcititio eorum odore ex contactu ſpirare ſoleat, quemadmodum & veſtes, & linteamina odorata fiunt vbi vel Moſchum, vel Ambarum, vel alia quæuis odoramenta iis interponuntur, Id quod tractu temporis euaneſcit vbi in poſterum ab odoratis ſecernantur.

CANCAMVM.

FACIAM propemodum vereor, ne tu, qui rei medicæ ſtudiis admodum delectaris, faſtidias in audiendis innumeris horum Monachorum erratis. Sed velim hæc æquo feras animo, cum tu ipſe hæc incommoda tibi paraueris. Conqueruntur Monachi quòd eos reprehenderim in Cancamo, quòd pro Cancamo, ſanguinis draconis lachrymam ſubſtituerint in ea Antidoto, quam Diallacam vocant, propterea quòd Cancamum menſes ſuppreſſos eliciat, contra verò lachryma illa prohibeat. Atqui cùm non nouerim (aiunt) multis in plantis contrarias eſſe facultates, vt exempli cauſa in ipſo Cancamo, cuius non ſolùm (teſte Dioſcoride) facultas eſt, vt menſes remoratos prouocet, ſed vt ſanguineas gingiuarum fluxiones cohibeat, me ignorantiæ acriter accuſant: quinetiam vt non abs re de me conqueri videantur, videri apertiſsimè clamant haſce contrarias facultates non in Cancamo ſolùm, ſed in maiori & minori centorio, in phillirea, in aliſmate, in medio & in aliis quam plurimis, adduntque præterea vt ſuam magis videantur comprobare ſententiam, maſtichem, teſte Galeno, conſtringere, ac pariter emollire. Id quod etiam à me ſcriptum eſſe ſciunt capite de prunis, vbi affirmare non dubitaui pruna Tamarindos, & Myrobalanos aluum & exoluere, & ſimul conſtringere poſſe. Verùm non poſſum horum non ſatis demirari ignorantiam: ſiquidem cum Dialaccæ antidotum Cancamum excipiat eam tantum ob cauſam, vt iecur, & ventriculum roboret, ac eorundem, & lienis infarctus expediat, ictericos iuuet, menſes eliciat, & aquas cutem ſubeuntes pellat, videas tu obſecro, qua ratione lachryma, quam Draconis ſanguinem vocant, cui tantùm vis ineſt adſtrictoria, Cancami loco tam temerè ſubſtitui poſsit. Caueant itaque Myropolæ ne tam deteſtandum ſequantur errorem Monachorum ſcriptis deluſi, & ne falſa eorum doctrina morbos augentes

Monachorum querela.

Caſtigatio.

Cancami vires.

Sanguis Draconis

Myropolæ admonentur.

affectos ſubinde facile in necem trahant. Quod autē dixerit Dioſcorides admoto Cancamo ſanguinem è gingiuis manantem cohiberi, vt Monachi affirmant, profectò me legiſſe non memini, Sed quòd gingiuas humore prægnantes attenuet, ea ſanè facultatis ratione, qua pariter obeſos extenuat. Somniarunt itaque Patres Cancamum ſanguinis profluuia adſtringere, cum nec apud Græcos, nec apud Arabas id vſquam reperiri poſſit. Ad id autem quod dicunt, me nō nouiſſe quàm plurimas eſſe plantas, quæ contrariis cōſtant facultatibus qualitatibúſque, nil aliud reſpondendum ſuccurrit, quàm quòd ipſi rectè de ſuo teſtantur mendacio. Siquidem dum affirmant id me in Maſtiche, Prunis, Tamarindis & Myrobalanis cognouiſſe, tu facile noſſe poteris quàm ſtultè ſe ſuo iugulauerint gladio.

Lib. 1. cap. 23.

Monachi ſuoipſorum gladio iugulati.

COCCOGNIDIVM.

SCRIPSI quidem, nec id vnquam fateri erubeſcam, Coccognidium Ananienſibus Piper montanum appellari, etſi Monachi id mihi vitio vertant, & rem aliam montanum Piper eſſe velint. Thymæleæ enim baccæ, quæ Coccognidium Dioſcoridi dicuntur, adeò piperi ſimiles ſunt, vt nil mirum ſi ruſtici ſimilitudine perſuaſi, has baccas in montibus prouenientes Piper montanum vocauerint. Nam & Theophraſtus libro nono capite vigeſimo ſecundo de hiſtoria plantarum, vbi de Pipere egit, illicò de Gnidio grano meminit, vtpote quod maximè piperis faciem referat, & admodum etiam acre ſentiatur. Atqui facile concedam aliis fortaſsè in locis fieri poſſe, vt incolæ alterius generis baccas montanum piper appellent, quòd ſciam alias etiam eſſe plantas, quæ pro regionum more variis vocantur nominibus, quibus aliæ etiam alibi vocantur plantæ, vt exempli cauſa de Cichorio dicam, quod id quibuſdam Italiæ locis vocatur Giraſole, quo nomine in eadem Italia appellant alij Ricinum. In foro Iulio Abrotanum vbique appellatur Veronica, quæ tamen maximè differt à Germanorum Veronica: Ideóque non ob id fatebor iure in me ſcripſiſſe Monachos, præſertim quum quid velint pro montano pipere non dixerint.

Piper montanum.

Plantæ regionum more diuerſis vocantur nominibus.

MYRTI

MYRTINVM OLEVM.

QVOD CVM Myrti foliis, ac baccis Myrtinum oleum parari dixerim fateor: Atqui etiam fateor perpetuò hallucinari Monachos, quippe qui tam temerè negare audeant Myrtinum oleum Meſui nuſquam cum fructibus parari. Siquidem is Mytinum oleum eodem modo parari ſcribit, quo paratur è Cydoniis malis Cuius parandi ratio, Meſuis ipſius teſtimonio eſt, vt non ſolùm. Cydoniorum malorum ſuccus, ſed ipſa etiam mala teſſeratim inciſa in oleo decoquantur. Quamobrem non ſatis admirari poſſum euanidam Monachorum cenſuram, & quòd tam apertè negare non dubitauerint, nullo pacto Myrteas baccas in myrtino oleo imponi debere. Cæterùm noſtra huiuſce olei parandi ratio Meſuis non eſt, nec etiam Dioſcoridis, ſed ſecundum ſententiam noſtram: quam ſi improbauerint Monachi, parùm ſanè moror, cùm nullo iure me Meſuem ſequi quiſpiam cogere poſsit. Verùm ipſi meritò quidem arguendi ſunt, quòd in Myrtino oleo parando ſuum Meſuem in quem commentati ſunt non ſequantur, nec eius doctrinam recipiant. & aliam huiuſce olei parandi rationem a ſe inuentam afferant.

Caſtigatio.

Myrtini olei parãdi ratio.

PISSASPHALTVM.

SCRIPSISSE me, Piſſaſphaltum nil aliud eſſe quàm picis aſphaltique mixtionem quandam, non memini, nec vllibi in meis habetur ſcriptis. Quamobrem neminem mihi vitio vertere putarim, ſi dixerim hoc etiam ſomniaſſe Monachos. Scripſi quidem id dixiſſe Plinium, quod etiam iterum affirmo. Sed cur Matthiolum non Plinium perſequuti ſint Monachi, ij obſecro reſpondeant quibus veritas cordi eſt, & horum iam norunt inſaniam, quam eò magis vinculis coërcendam putarim, quò inſipidius affirmare deprehenduntur Sodomeum bitumen modò Aſphaltum modò Piſſaſphaltũ (quod eſt falſiſsimum) Græcis appellari.

Lib. 24. ca. 7.

Monachorum imperitia detegitur.

MACER.

FALSO hallucinari nos in Macere, inquiunt Monachi, ſcribit Matthiolus, cum tamen in hoc ille plurimum cæcutiat, dum comprobare contendit Dioſcori-

Monachorum in Macere querela.

dis Macerem à vulgari Mace plurimùm differre: Quinetiam falſo Serapionis autoritatem adducit, quòd non ſcribat aliud eſſe Dioſcoridis Macer, ſed quòd aliter illud appellauerit Dioſcorides. Verùm ſi ita res ſe haberet, vt ille inquit, quòd ſcilicet differret Dioſcoridis Macer à Mace Serapionis, quid nam Galeni ſententiæ reſpondebit? Fateri qudem cogetur ſe in quàm maximo verſari errore. Patet error Serapionis teſtimonio, quippe qui Galeni verba referens, anteaquam Dioſcoridis verba afferat, non ſcribit Galeni Macerem à communi Mace differre. Quibus facilè coniiciet quiſpiam idem eſſe Galeni Macerem cum Mace Serapionis: Ideóque ſi Galeni Macer nihil differt à Serapionis Mace, & Dioſcoridis macer differt à Mace Serapionis, ergo Dioſcoridis Macer à Galeni Macere differt. Quod tamen falſum eſſe conuincitur. Adhæc tametſi Dioſcoridis codex, quem vertit ipſe Matthiolus, & alia quædam exemplaria de Maceris acuitate nihil meminerint, id eueniſſe, certum eſt, ſcriptorum incuria & negligentia, cuius erroris manifeſto eſt argumẽto Serapio, qui Dioſcoridis verba referens acutum Macerem facit, quemadmodum & Galenus. Nec deſunt aliorum autoritates, quas breuitati indulgentes prætermittendas duximus. Hæc Monachorum ſunt verba: Quæ quàm friuola, quàm inania inſulſáque ſint, quàmque eorum argumenta valeant & veritatem reſipiant, illico cognoſces. Scias itaque velim Galeni verba apud Serapionem nihil prorſus atteſtari pro Monachis, ſed contra eorum ſententiam apertiſsimè affirmare. Quandoquidem ſimulac ſcripſit Serapio in ipſo capitis principio ſub titulo Bisbeſe ex Iſaaci autoritate de nucum Myriſticarum Mace, illico ſubiunxit aliorum teſtimonio (Dioſcoridis & Galeni intelligo) alium reperiri Macerem, qui cortex eſt, allatus non à Græcorum regione, ſed aliunde, craſſus, flauus, & admodum aſtringens. Quibus palàm fit Serapionis ipſius teſtimonio, duo proculdubio reperiri Maceris genera, quódque vltimum genus Dioſcoridis & Galeni ſit Macer. Poſtremo huic generi ſtatim coniunxit Serapio verba Galeni, vtpotè qui non ignorabat de hoc ſcripſiſſe Galenum, vt quis facilé ex iis Galeni verbis cognoſcere poteſt cùm proculdubiò affirment Galeni Macerem ex India non ex Græcia afferri, quódque is cortex ſit in quo plurimùm ſit terreæ qua-

Monachorum argumẽtum.

Cap. 2.

Serapioni Macis genera duo.

Monachorum argumentum vanum.

qualitatis. Quibus palàm eſt euanidum, inane, falſúmq; eſſe Monachorũ argumentũ, & proinde falſam quoq; eſſe conſequentiã: Ad veritaté enim copulatiuę (vt Dialectici atteſtãtur) requiritur vt vtraq; pars ſit vera: Verùm quũ hic prior falſiſsima ſit, ergo, &c. Augent præterea noſtras in Monachos rationes Arabũ nomenclaturæ. Etenim vt apertè patet Auicennæ teſtimonio, vocant Arabes nucum myriſticarum Macem Bisbeſe: Alterũ verò Græcorum Talisfar, de quo, nõ de Bisbeſe apud Serapionem, ſcribit Galenus, cum inquit: Talisfar eſt cortex qui ab India defertur. Cæterùm mirũ in modum hallucinari Monachos magno tibi ac cæteris erit argumento idem Auicenna, qui cùm ſciuiſſet Maceris duo eſſe genera, de his diuerſis ſcripſit capitibus, diuerſis inſcriptis nomenclaturis, nempe de Arabum Macere ſub Bisbeſe, de Græcorum verò ſub Talisfar, quemadmodum palàm eſt feciſſe Serapionem. Adhæc manifeſtè patet Galeni Macerem cum Mace myriſticarum nucum nihil habere cognationis ex iis qualitatibus quas illi tribuit Galenus libro. 6. de ſimp. med. facultatib. Macer, inquiens, cortex eſt qui ex India conuehitur, guſtu multùm acerbo, cum leuicula quadam acrimonia, iucundum ſanè redolens, vt pleraque aromata, quæ ex India conuehuntur. Videtur itaque & ipſe ex miſta conſtare eſſentia, pleraque terrena frigida, paucula verò calida, & tenuium partium. Quamobrem valenter deſiccat, adſtringítque. Proinde cæliacis, & dyſentericis miſcetur facultatibus in tertio exiccantium conſiſtens ordine, in caloris, frigoriſque differentia, neutrum inſigniter efficiens. Hæc ad literam Galenus. Quibus quidem clariſsimè colligi poteſt longè ſatis à Mauritanorum Mace differre Galeni & Dioſcoridis Macerem: Siquidem ipſe non reperio Arabum Macem eſſe acerbum, nec tam leuiuſculæ acrimoniæ, quin potius ſi mandatur fauces non parum vellicat, & os plurimùm excalfacit, odorem iucundum perfundit, & leniuſculum quendam amarorem quadam cum ſiccitate relinquit. Quo facilè quiſpiam rei Medicæ peritus dixerit, Arabicum Macim tantum calidi quantum ſicci concepiſſe, vel fortaſſe plus calidi, & quod pleraque eius eſſentia ſit tenuium partium, omniſque adſtrictionis & frigiditatis expers. Adhęc maximo ſunt argumẽto, Macim & Macerẽ nihil iter ſe habere cognationis Dioſcori-

Maceris & Macis apud Arabes differentia.
Talisfar.
Bisbeſe.

d 5 des

des, Galenus, & Paulus, quum ij nuſquam de Myriſticis nucibus meminerint, quarum Macis eſt tegumentum. Quippe ſi Macer qui tunc eis conuehebatur ex India, vulgaris fuiſſet Macis, credendum non eſt, quinetiam cum illo aduehe-rentur myriſticæ nuces, quarum hiſtoriam & facultatem deſcribere nõ prætermiſiſſent, quũ inter peregrina aromata non infimum habeant locũ. Poſtremò rem omnẽ aduerſus *Lib. 12. ca. 8.* hoſce Patres concludit Plinius, qui de Græcorum Macere agens, Macer, inquit, qui ex India aduehitur cortex eſt rubens radicis magnæ, nomine arboris ſuæ. Porrò ad id quod dicunt ſcripſiſſe Serapionem aliter nominare Macerem Dioſcoridem, & non vt ego ſcribo, aliud eſſe Dioſcoridis Macerem, nihil ſanè moror, quum vtraque lectio Monachis refragari videatur. Etenim ſi aliter Macim nominauit Dioſcorides, verum præbet indicium, eum de communi Mace non intellexiſſe, ipſa ab hac diuerſa nomenclatio: quinetiam & ea, quæ ſubſequuntur ipſiuſmet Dioſcoridis verba. Ea enim ſecundum Serapionis interpretationem omnino contra Monachos affirmant, cum dicant, Machir cortex eſt ligni ſiue corium, &c. Et non Machir eſt cortex nucis Muſcatæ, vt fortaſſe ſomniarunt *Caſtigatio.* Monachi. Cæterum ad argumentum illud, quòd dicunt Dioſcoridis codicem, quem ego ſum interpretatus, & alios quàmplurimos, non eſſe genuinos, quòd in Maceris hiſtoria nihil acuti ſaporis meminerint: reſpondeo non Dioſcoridis codices hoc loco eſſe deprauatos, ſed Monachos ipſos vnà cum Serapione: quum nunquam repertus ſit Græcus codex, nec manu ſcriptus nec typis excuſus, quinetiam nec Latinus cuiuſuis verſionis, qui acuti ſaporis mentionem fecerint. Id quod manifeſtò arguit, vel in hoc aberraſſe Serapionem, vel illa interpretis eſſe verba. Nec obſtat quòd id ſcripſerit Galenus. Quandoquidem is (vt omnibus palàm eſt) Dioſcoride longè fuerit diligentior in expendendis medicamentorum ſaporibus & qualitatibus cùm primis tum etiam ſecundis. Ac hinc factum eſt vt nunquam ſcripſerim ego Græcorum Macerem non eſſe acutum.

CANINVS RVBVS,

Monachorum obiectio.

A MACERE ad Caninum rubum veniunt his

verbis. Non declarat Matthiolus quid ſit Caninus rubus: Atqui quærit Plinij teſtimonio comprobare Cynosbatum à ſylueſtri roſa plurimùm differre, ídque præſertim, quòd Plinius peculiaria faciat capita de duobus Cynosbati generibus, quæ maximè à Dioſcoridis Cynosbato differunt: quinetiam quòd Theophraſtus ſpeciatim ſcribat tum de ſylueſtri Roſa, tum de Cynosbato alio à Dioſcoridis Cynosbato, aſſerens ſubinde Matthiolus nos vnà cum Marcello non parum in re hac aberraſſe: Sed reuera ipſe hallucinatur, cùm non videat nos de multis ſcripſiſſe plantis, quæ cum compluribus conueniunt ſtirpium generibus, vt, exempli cauſa, hæc Cynosbati demonſtrat planta, quæ & in roſarum, & in ruborum genere haberi poteſt: & proinde mirum non eſt ſi Plinius eam vocauerit Cynorhodon, & Dioſcorides Cynoſbaton, quod idem profectò deſignat. Cæterùm fortaſſe Plinio differentiæ cauſa Cynorhodos dicta eſt hæc planta: Siquidem is de duobus aliis Cynosbati generibus ſpeciatim egit. Nec obſtat quòd ab hoc differat Theophraſti Cynosbatos: námque & is, quemadmodum & Plinius, hunc Dioſcoridis Caninum rubum recenſuit vnà cum ſylueſtribus roſis, illicò pro rubo Canino aliam plantam ſubiungens à Dioſcoridis Cynosbato plurimùm differentem. Vbi autem ſcribit Dioſcorides rubi Canini fructum oliuarum nucleis ſimilem eſſe, non de magnitudine, ſed de forma tantum intelligit. Ac ita omnia ſunt clara, vt clarus etiam videatur Matthioli error. Quòd deinde vna nomenclatio pluribus conueniat plantis teſtatur apertiſſimè Plinius, cùm dicat Lilium quoddam rubrum vocari Cynorhodon, & Capparis plantam aliquibus appellari Cynosbaton: quamuis præter id habeatur roſa quædam ſylueſtris, quæ fructum edit oliuæ nuclei magnitudine. Hæc illorum ſunt verba. Sed cuius ſint valoris, & quàm inania ac fabuloſa iam audies. Fabuloſa, inquam, quòd nuſquam à me ſcriptum ſit, Plinij & Theophraſti Cynosbaton differre à Dioſcoridis Canirubo. Sed tantum horum Cynosbaton plurimùm differre à ſylueſtri roſa. Quo fit, vt vbi præmiſſa ſunt falſa, quæ ſequuntur vera eſſe nequeant. Præter id quod Cynoſbati planta tam cum roſarum, quam cum ruborum generibus cognationem habeat, inſipida quidem videtur ſententia. Quippe hoc argumento aſſereret quiſpiam,

Inanis ac fabuloſa oſtenditur Monachorum ſententia.

citra

citra tamen rationem omnem, inter ſylueſtres roſas & rubos, qui mora proferunt, nullam intercedere differentiam. Sed quis tam fuerit amens, qui non nouerit haſce plantas floribus, fructibus, caule, foliis, aculeis, & radicibus inter ſe maximè pugnare? Nemo ſanè id vnquam affirmarit niſi prorſus deſipiat. Adhæc nullibi, quod legerim, viderímque, inter ſylueſtres roſas Canini rubi meminère vnquam Theophraſtus, & Plinius, etſi id fortaſſe ſomniarunt Monachi. Cæterùm ad id, quod aiunt cynosbaton fructum ferre oſſis oliuæ ſimilem figura non magnitudine, nil aliud verius dici poteſt, quàm quòd in hoc, quemadmodum & in cæteris, cæcutiant. Probatur hallucinari Monachos ipſiuſmet Dioſcoridis teſtimonio: Siquidem is de cappari, & corno arbore agens, proferre hos inquit fructus oliuæ ſimiles, quibus facilè quiſpiam nouerit hic de magnitudine & forma intellexiſſe Dioſcoridem: quum ſenſibus noſtris palàm ſit harum plantarum baccas non forma ſolùm, ſed etiam magnitudine oliuas referre. At ſi Monachi in Dioſcoridis lectione verſati eſſent paulò diligentius, hæc fortaſsè non ita ignoraſſent. Etenim is vbi vel flores, vel fructus, vel folia cum aliis plantis comparat, niſi ad vnguem tam in forma, quàm in magnitudine ſibi correſpondeant, ſemper addit magnitudinis, & paruitatis differentias. Id, quod in huiuſce plantæ fructu minimè prætermiſiſſet, cùm omnibus palàm ſit roſarum ſylueſtrium fructus, non ſolum oliuarum nucleis, ſed etiam ipſis oliuis eſſe longè maiores. Verùm prorſus dementatos eſſe Monachos facilè conîicies, ſi rectè perpenderis, quòd hic aſſerant Cynosbati baccas oliuarũ nucleis eſſe æmulas, & in Meſuiis commentariis de Diamorone agentes huiuſce plantæ fructum pyris ſimilem faciant. Prærerea nunquam Dioſcoridem ſcripſiſſe reperio Cynosbati fructum ſemen aliquod includere, quemadmodum in roſarum fructu cernimus, quippe is copioſiſſimo ſemine refertus eſt non lanugineis floccis tantum, vt Dioſcorides inquit, & eum ſequutus Galenus. Cæterum non poſſum ſubinde demirari Monachorum fidem, quippe qui aſſerere auſi ſunt illico poſt ſylueſtres roſas de alio Canirubi genere ſcripſiſſe Theophraſtum, quum tamen is de domeſticis, & ſylueſtribus roſis egerit libro & capite ſexto de plantarum hiſtoria: de Canirubo verò libro tertio capite 18 inter alia ruborum genera, non inter ſylue-ſtres

Ruborum, & Roſarum differentia.

Inſipida de Cynosbati fructu cenſura.

Caſtigatio.

Cynosbati fructus qualis.

ſtres roſas, quemadmodum fecit Serapio Theophraſtum imitatus. Sed differre Cynosbaton à ſylueſtri roſa idem teſtatur Theophraſtus libro & capite nono de plantarum hiſtoria. Siquidem is Canirubi fructum auerſo flatu colligendum eſſe ſcribit, alioqui periculũ oculis imminere: Id quod apertè demonſtrat ſuper eo vel tenuem quandam lanuginem, vel puluerulenti aliquid inſidere, quòd ſi à vento expellatur in colligentium oculos, cæcitatis periculum imminere. Quod tamen in ſylueſtrium roſarum fructu nunquam viſitur. Poſtremò ſi Dioſcorides ſciuiſſet nil aliud eſſe Caninum rubum quàm Roſam ſylueſtrem, ſat erat illi profectò dicere quòd Caninus rubus Roſæ eſſet omninò ſimilis, non autem quòd arboris inſtar aſſurgeret rubo longè maior, quodq; folia ferret Myrto latiora, à quibus roſa pluri-mùm differre videtur. Theophraſtus Canirubũ punicæ ſpeciem referre ait, quæ cùm folia Myrto ſimilia proferat, non putarim ego differre Theophraſti Cynosbaton à Dioſcoridis canino rubo.

Cynosbati fructus quo pacto colligendus.

SYLVESTRIS OLEA.

NESCIO profectò an temeritati vel inuidiæ, an ſtultitiæ vel ignorantiæ, vel fortaſſe malitiæ aſcribendæ ſint hæ Monachorum calumniæ, quum nihil prorſus rationis aut veritatis reſipiant. Negant audacter Monachi, fidem noſtram inſimulantes, ſylueſtres oleas nullis rigere aculeis, nec vllo autorum teſtimonio contrarium comprobari poſſe. His, vt cenſuræ plus fidei authoritatiſque adiungant, addunt ſe plures vidiſſe in Apulia olearum plantas, tam domeſticas quàm ſylueſtres, quàm ego ferè viderim folia: Sed quantum à veritate abſit eorum fides, tuipſe tibi facilè teſtis eſſe poteris, quum in agro noſtro Senenſi ſylueſtris Olea frequens habeatur: Quinetiam idem cæteri teſtabũtur quamplurimi rei plantariæ ſtudioſi, ad me quotãnis Patauio (quæ eorum eſt humanitas) huc Goritiam proficiſcentes, qui amplum ſylueſtris oleæ ramum firmiſſimis aculeis rigentem inſpexerunt, ex Arbi Hadriatici maris inſula aduectum, & ad Monachorum deliramenta apprimè vtilem.

Infirma Monachorũ fides.

Manifeſta Monachorum temeritas.

Olea ſylueſtris ſpinoſa.

CORNVS.

SED IN Corno quid dicunt? me perperã ſcripſiſſe ex Theo

ex Theophraſto Cornum arborem folia ferre Amygdalæ, à quibus longè magis diſtant, quàm à Salice Ficus: quinetiam nec nouiſſe, vel in hoc loco in Theophraſti codice ſubeſſe mendam, vel fortaſſe Cornum nunquam vidiſſe Theophraſtum. Præterea, vt etiam Geographiæ ſe non imperitos oſtendant, addunt nuſquam legi in Theophraſti codice Idam Troiæ eſſe montem, ſed montem Idam in Creta tantum haberi Inſula. Quibus facilè quiſpiam ſanæ mentis coniicere poterit quanta ſit horum in Geographicis lectionibus ignorantia. De Ida Troiæ monte ob Paridis iudicium famoſiſſimo ſcribunt apertiſſimè Strabo, Ptolemæus, Plinius, Pomponius Mela & cæteri clariores Geographi, quorum non ſolùm volumina non legêre Monachi, ſed nec (pace eorum dixerim) eorum fortaſſe nouêre nomina. Atqui vt ſapientior aliquantulò eorum euadat cuculla, ſciant velim haud nos latere in Creta quoque eſſe montem nomine Idam, cùm ſæpe legerim apud Virgilium:

Monachorum in Geographia ignorantia.

Ida Troiæ mons.

Caſtigatio.

Dictamnum genitrix Cræteæ carpit ab Ida.

ac idem à Geographis omnibus deſcribatur. Verùm non ob id dixerim, vt ſomniare videntur Monachi, apud Troiam alium non haberi eiuſdem nominis montem longè famoſiorem: Is enim Geographorum omnium conſenſu altiſsimus mons eſt ad Troadem ſpectans, in quo ingentiſſimæ habentur ſyluæ, præſertimque reſiniferarum arborum, quod facilè ex Theophraſti lectione quiſpiam coniicere poteſt, quippe qui ſæpe ſæpius Idæ & Idearum plantarum meminit. Atqui Theophraſto, qui plantarum hiſtoriam non Geographiam deſcribit, non fuerat opus addere Idam eſſe Troadis montem, cùm id cæteros, præter Monachos, haud latere non ambigeret. Quòd autem ſcripſerim ex Theophraſto Cornum arborem qui in Ida monte creſcit folia habere Amygdalæ, fateor, cùm hoc ex Theophraſto facilè probare poſſit. Sed me crediſiſſe, vel ſcripſiſſe, noſtratem Cornum, qua nihil mihi notius eſt, Amygdalæ eſſe foliis, nunquam ſanè fatebor. De Idæ verò Cornu, quam nunquam vidi, nullam ego certam poſſum afferre ſententiam, nec tamen eſt quod prohibeat, quin liberè credere queam, Cornum in Ida naſcentem folio eſſe oblongo Amygdalæ æmulo, quum de foliorum in plantis varietate ac forma pro regionum natura nulla ſit apud

Lib. 3. cap. 12 de plant. hiſt.

apud autores controuerſia. Quamobrem id potius mihi credendum ſtatuerim, quàm temerè cum Monachis affirmandum Theophraſtum non nouiſſe Cornum: etſi rectè ſane quiſpiam dubitare poſſet Theophraſti codici hoc in loco ſubeſſe mendam.

NVX VOMICA ET METELLA.

RESIPISCENT ne vnquam hi Patres Reuerendi? Vix id mihi perſuadeam, niſi fortaſsè cùm ad Elleborum venient. Nam vbi iam cum Vomicis, & Metellis nucibus, quæ propria ſua ipſarum facultate delirium faciunt, iis aliquandiu ſit immorandum, verendum eſt ne tam properè ad mentem & rationem reuocentur. Scribunt me in hiſce cenſendis nucibus adeò eſſe hallucinatum, vt quid de iis ſcripſerim neſciam: quùm eæ nuces, quæ inter Myriſticas reperiuntur nec Vomicæ ſint, nec Metellæ, ſed nucum Myriſticarum monſtrum, in quibus nulla cognoſcitur deleteria facultas, vt ego mihi perſuadeo. Verùm Monachis danda nunc venia videtur tanquam ab hiſce nucibus dementatis, & eorum toleranda calumnia: Calumnia, inquam, quòd nuſquam à me ſcriptum ſit reperiri Vomicas nuces, nec etiam Metellas inter Myriſticas, quæ ſumentibus necem inferant. *Monachorum calumnia exploditur.*

LAMPSANA.

NEGANT me noſſe Lampſanam, quòd ſcripſerim hanc flore eſſe albo, quódque in Italia non vſurpetur in cibis, quum genuina flore ſit melino, & in Apulia frequentiſſimè in cibum veniat, vbi omnibus & pueris etiam ipſis notiſſima habetur. Quibus rectè reſpondi poſſe crediderim, quòd ſi diligentius accuratiúſque rem plantariam expendiſſent, & optimos legiſſent autores, qui plantarum hiſtorias ſcribunt, non ita fortaſsè facilè ſe omnibus deridendos obieciſſent. Scripſi quidem, Plinij teſtimonio, florem proferre Lampſanam napo candidiorem, non album, vt Monachi ſomniare videntur: Id quod iterum atque iterum affirmare non verebor. Namque tametſi Lampſana melinum proferat florem quemadmodum & Napus, *Lib. 20. cap. 9*

cùm

cùm tamen Lampſanæ flos colore ſit longè dilutiore, rectè ſanè Plinio ſcriptum eſt hanc flore eſſe napo candidiore: Quibus verbis videtur voluiſſe Plinius Lampſanæ florem dilutiori haberi colore quàm napi, & non, vt Monachi volunt, abſolutè candido. Verùm ſi hiſce rationibus ſibi ſatisfactum iri negauerint, & me Plinij ſententiam haud rectè intellexiſſe contenderint, rectè ſanè obiici poterit eos legitimam non noſſe Lampſanam, quum hæc, Plinij teſtimonio, album non melinum gerat florem.

BALSAMITA.

SED IAM ſeſe offert recriminanda Balſamitæ cenſura, in qua, quòd ſcripſerim Balſamitam vulgò mentham Romanam vocari, non parum me hallucinatum affirmant, quum, vt ipſi dicunt, omnium conſenſu ea planta genuina ſit mentha Romana, quam ipſi Laſſulatam vocant. Sed quid aliud rectius reſponderim, quàm Monachos ſua ipſorum & falce ſibi ſecuiſſe pedes? Etenim quum ſuperius de Cynosbato litigantes oſtenderint, probauerintq; plures haberi plantas, quæ vno & eodem nomine appellãtur, huic vni tantum argumento, ſi ſaperent, acquieſcere deberent. Cæterum plan ta, quam ipſi Laſſulatam obſcuro tamen autore appellant ea eſt, quam in hortis paſſim habemus foliis ſaluiæ latioribus, betonicæ æmulis, per ambitum ſerratis, colore ex viridi albicante, caulibus cubitalibus, & aliquando maioribus, corymbaceis floribus melino colore in ſummitate emergentibus, amaro in vniuerſum ſapore, & odoris graueolẽtia. Hæc itaq; (vt ſcio) variis appellatur nominibus, cum quibuſdam dicatur herba Diuæ Mariæ, nonnullis mentha Græca, aliquibus ſaluia Romana: ſed qui mentham Romanam vocauerint, habeo neminem præter Monachos. At ſi à foliorum forma denominanda fuerit hæc planta, cum illa ſaluiæ longè ſimiliora proferat quàm menthæ, facilè coniicient rei herbariæ ſtudioſi rectiùs huic ſaluiæ quàm Menthæ nomenclaturam conuenire. Cæterum ego vulgaria hæc plantarum nomina parùm ſanè moror, quamuis nunc, vt Monachorum cenſuram irritam reddam, comprobare compellor non ſolùm meoipſius, ſed tuo etiam teſtimonio Balſamitam mentham Romanam nobis appellari: nec ob id tamen negauerim

Caſtigatio.

Laſſulata Monachorũ quæ.

Saluia Romana.

rim aliis in locis, aliis vocari nominibus, cùm ſciuerim hanc, Braſauoli teſtimonio, Ferrariæ mentham Florentinam, & alibi, à criſpis foliis Mentham criſpam appellari.

AMBVBEIA.

A BALSAMITA ad Ambubeiam veniunt, vbi me perperam affirmaſſe contendunt Roſtrum porcinum appellari Ambubeiam, cùm nil aliud ſit Ambubeia quàm genuinum Cichorium. Atqui (pace eorum dixerim) rectiùs fortaſſe reſponderet quiſpiam, nil aliud eſſe Porcinum roſtrum quàm horum deſipientium, quo materiam Medicam penè vniuerſam defedarunt, & inuerterunt. Quandoquidem mea ipſius ſententia nuſquam ſcripſerim roſtrum porcinum eſſe Ambubeiam, ſed vocari quibuſdam caninum vel leoninum dentem, nonnullis Monachi caput, aliis vulgò piſcia alleto, quibuſdam verò etiam Ambubeia. Id quod facile comprobat Ruellius, qui in indaganda ſtirpium facultate inter recentiores facile primas tenet: Siquidem is, etſi ſcripſerit primum Cichorium Latinis vocari Ambubeiã: deinde tamen de Ambubeia particulare edidit caput, in quo pro Ambubeia nil aliud intelligit, quàm Roſtrum porcinum ſiue Monachi caput. Sed hæc non meminiſſe Monachos non parum demiror, quum ibi tam diu deraſum habuerint caput.

Porcinum roſtrum.

Caſtigatio.

OCIMVM.

IAM TAEDET profectò cum iſtis ineptiis me ad nauſeam vſque contendere, ſed tibi ſatisfaciendi promptitudo me ipſum vincit. In Ocimo me accuſant, quòd tantum tria Ocimi genera attulerim, nec Citrati, Caryophyllatiue Ocimi meminerim. Scripſi quidem (vt ingenuè fatear) tria haberi Ocimi genera, quæ ſi diligentiùs expendiſſent Monachi, nouiſſet fortaſsè reperiri inter ea cùm Citreatum, tum etiam Caryophyllatum, cùm id, cui folia inſunt purpureo Amarantho ſimilia Citream malum olentia, nil aliud quàm Serapionis Citreatum: illud verò, cui folia inſunt parua ac tenuia, iucundiſſimum odorem ſpirantia, nil aliud ſit quàm Caryophyllatum. Etenim ſi quis Ocimi genera, quæ Serapioni

Ocimi genera tria.

Citratum & Caryophyllatum ocimum.

Cap. 156. 157 155.

pioni tribus diuerſis capitibus deſcribuntur, diligentius expenderit, facile quidem eadem eſſe cognoſcet, quæ in noſtris habentur commentariis. Sed neſcio quo vultu ſe iactent Monachi, ſe primùm Caryophyllatum Ocimum hoc æuo adinueniſſe, quum id Serapioni folia paruiuſcula proferat, & caulem anguloſum, his verò folia meliſſophylli maiora, & caulem rotundum edat.

Caſtigatio.

SMILAX HORTENSIS.

QVOD SCRIPSERIM hortenſem Smilacem varij coloris phaſelos proferentem capreolos edere, quibus vicinis arboribus, aliiſque ſuſtentaculis ſe implicat, longè à ſcopo me aberraſſe clamant, cùm tamen ij hac in re in manifeſto verſentur errore. Atqui cur non fatear hoc me ſcripſiſſe, cùm illud idem ſcribat Dioſcorides, & Smilax ille clauiculas ſiue capreolos reuera manifeſtò proferat? Facilè hoc non negaſſent fortaſsè Patres, ſi omnes huiuſce plantæ partes, notáſque diligentius expendiſſent, ſiq; non ignoraſſent quid Capreolus Latinis, quid ἑλὶξ Græcis deſignet. Siquidem hortenſis Smilax ſeu (vt illi vocant) Indicus phaſelus capreolos vtrinque in caule profert, qui etſi vitium, & cucurbitarum capreolis per omnia ſimiles non cernantur, capreoli tamen ſunt iis per omnia ſimiles, qui in aſpera Smilace, in altera Clematide, & in Periclimeno habentur. At proinde rectè ſcribit Dioſcorides Clematidem alteram repere per arbores, vt Smilax. Cæterùm cùm hiſce plantis capreoli bicornes non ſint, ſed vno tantum proceſſu prodeant, paruo emergente in cacumine folio, putant patres hoſce proceſſus, quibus hortenſis Smilax arboribus ſe implicat, haudquaquã appellari poſſe capreolos, ſibi (vt puto) perſuadentes ita à capreolorum cornibus denominari. Porrò ſi haud ignari vocabuli energiam intellexiſſent, & ſciuiſſent capreolum Latinis à capiendo ſuam duxiſſe denominationem, & ἕλικα Græcis à verbo ἑλίσσω, quod vertere, circumuoluere, circumflectereque deſignat, ſuam trahere originem, nouiſſent profectò capreolos à bicorni forma minimè denominari. His itaque palam fit non oportere plantarum capreolos omnes eſſe bicornes, vt fortaſſe ſibi perſuaſere Monachi. Quibus tamen danda venia fuerit, quum magis diuinis lectionibus quàm humanis operam nauarint.

Lib. 2. ca. 140

Capreolus quid.

Lib. 4. cap. 7.

Caſtigatio.

CHELI

CHELIDONIVM MINVS.

SVBDVBITAVI quidem an planta, quam Chelidonium minus vocant, genuina, ac legitima dici debeat, cùm teſte Galeno minus Chelidonium vſque adeò acutum ſit, vt exulceret ranunculi modo. Atqui ob id nuſquam me affirmaſſe ſcio hanc herbam Chelidonium illud eſſe non poſſe, cùm omnes in vniuerſum notæ Chelidonium minus quàm maximè referant. Quinimo vt comprobarem legitimum eſſe, ea quæ de Aro ſcribit Galenus in medium attuli. Nam, exempli cauſa, ſi vt ille inquit, Arum Cyrenis omni exutum acrimonia rapi modo eſtur ab omnibus in cibis, & in Græcia perinde ac in Italia tanta illi ſit acrimoniæ vis, vt non ſolùm manſum linguam, & fauces acerrimè vellicet: ſed etiam cutem exulceret appoſitum, non eſt ſanè quòd prohibeat, quin hoc idem in minori Chelidonio effecerit natura, præſertim cùm in hac planta nulla penitus ſit nota, quæ reclamare videatur. Hæc itaque etſi ſcripſerim, vt meã ſoluerem dubitationem, non ita tamen temere à Monachis accuſari debeo. Nec etiam quod ob acrimoniæ defectum ſubdubitarim teſticulum Sacerdotis (vt vocant Monachi) minus eſſe Chelidonium: Namque cùm ſciam de incertis dubitare, virtuti potius quàm vitio eſſe aſcribendum, nec vllibi de teſticulo Sacerdotis verbum fecerim, Monachos in ſeipſos latrare ſinam, & de ſuis inter ſe contendere teſticulis, in quibus an aliqua reperiatur acrimonia ij rectius teſtabuntur.

Teſticulus ſacerdotis.

Faceta caſtigatio.

RHABARBARVM.

RHABARBARVM à Rhapontico differre adeò firmis rationibus in noſtris comprobauimus commentariis, vt nil aliud Monachis contrarium ſentientibus mihi reſpondendum ſeſe offerat, quàm ꝙ extremæ dementiæ ſit Rhabarbarum cum Rhapontico æſtimare. Nam cùm nullis argumentis, nullis probatorum ſcriptorum teſtimoniis contendant, nihil Rhabarbarum à Rhapontico differre, cum aura mihi certandum non eſt, ſed ſinere Monachos ſua frui ignorantia, perinde ac cæteros ſui ſimiles, qui tantum ſuis opinionibus addicti in pertinacię ſimo iacere malunt, quàm

Rhabarbarũ à Rhapontico differt.

Caſtigatio.

 nitidis

nitidis ac floridis acquieſcere rationibus.

ARISTOLOCHIA CLEMATIS.

SED quàm temerè in clematide Ariſtolochia, quàm tantum abeſt vt nouerint, vt ne viderint quidẽ, me inſimulent, tu tibi ipſe facile iudex eſſe poteris, vbi commentarios noſtros Latino ſermone conſcriptos nunc primùm edendos legeris. Ibi enim non ſolum Monachorum cenſuram, peruerſámque ſententiam exploſam reperies, ſed Cordi, Adami Loniceri, & aliorum quorundam opiniones confutatas cognoſces, quippe qui cenſeant eam genuinam eſſe clematidem Ariſtolochiam, quàm vulgus longam exiſtimat. Clamant Monachi maximè hallucinari Matthiolum, ꝗ afferat fateatúrque, non ſolùm non cognoſcere clematidem Ariſtolochiam, ſed in Italia haberi neminem, qui eam demonſtret, cùm tamen vbique hæc in vineis, aliíſque in locis habeatur frequentiſſima, & dactylite vbique copioſior, quam putant me nunquam vidiſſe, & ob id haudquaquam ſe ambigere aiunt, me Clematidem pro dactylite perperam accipere. His itaque cùm (vt antea dixi) ſatis ſuperque reſponſum ſit in Latina illa editione, quam propediem expectamus in lucem, & ne in hiſce inanitatibus plura quàm deceat ætatis noſtræ momenta euaneſcere permittamus, non eſt cur ea quæ antea ſcripta ſunt hic à me repeti expectes.

Monachorum cenſura explosa.

RVTA SYLVESTRIS.

QVAM temere afferant ea omnia, quæ de ſylueſtri Ruta in meis ſcripſi commentariis, è ſuis in Meſuem ſcriptis eſſe deprompta, vnicuique facile conſtabit, qui eorum, & meos legerit cõmentarios. Sed nolit, obſecro, Deus Opt. Max. vt tam ſim amens, vt Monachorum ineptias imiter vnquam, in cenſenda ſecundi generis Ruta, quum ibi nil aliud habeāt quàm ſomnia, deliramentáq;, tam clara támq; euidentia, vt nullis non riſum excitare poſſint, ſimúlq; ſtomachum mouere. Ij enim (vt rem hanc exordiar) ſimulac longa verborum ſerie de altera ſylueſtri Ruta, quam Armolam vocant Arabes, egerunt, concludunt tandem, ac ſuadent, cùm hæc non habeatur niſi rariſſima in Italia, Myropolas

Monachorum in ſylueſtri Ruta ridẽda opinio.

polas eius vice rectè vti poſſe Androſemo, quod Hypericũ vocamus, quum nil aliud Hypericum ſit quàm genuina ſylueſtris Ruta altera. Qua in re vſque adeò deſipiunt, vt non ab re mihi verendum ſit, vt vllo vnquam tempore ad mentem reſtitui poſsint. Sylueſtris primi generis Ruta, Dioſcoridis ipſius teſtimonio, in omnibus ſuis partibus hortenſi eſt ſimilis, præterquam quòd guſtatu ſit acriori. Hæc in Goritieſi agro Saluatino, & Gargaro montibus, adeò copioſa prouenit, vt toti ferè Europæ pro parandis medicamentis ſufficere poſsit: Quam qui viderunt rei herbariæ ſtudioſi, horum deliramenta, quę me ſibi furatum eſſe mẽtiuntur, perpetuò deridebunt, quinetiam qui hæc legent, quum illis palàm fiet in quam multiplici hic verſentur errore: In multiplici errore, inquam quòd primum exiſtimauerint Sylueſtrem Rutam ab Androſemo, & Hypperico nihil differre: Deinde quòd putauerint Androſemum, & Hyppericum vnam, & eandem eſſe plantam, quum tamen Dioſcorides de his ſeorſum, tanquam de differentibus plantis egerit. Poſtremò quòd prodiderint hanc primi generis ſylueſtris Rutæ hiſtoriam bis à Dioſcoride eſſe deſcriptam, magnámque habere cum Hyperico cognationem, quod potius ſomniaſſe quàm ſenſuum iudicio ſcripſiſſe videntur Monachi, quum non huius Rutæ caput ſit, in cuius fronte in quibuſdam falſis codicibus illa leguntur, quæ doctiſsimorum virorum teſtimonio hîc aſcititia, Hyperici autem propria cenſentur: ſed eius quod proximè ſequitur, in quo alterius ſylueſtris Rutæ, quam alij moly alij Armolam vocant, deſcribitur hiſtoria. *Lib. 3. cap. 45.* *Caſtigatio.*

PANAX.

QVOD Meſues in deſcribendo Panace aberrauerit, & Aſclepium cum Heracleo confuderit, fatentur ſanè omnes contra Monachorum ſentẽtias. Medicæ materie ſtudioſi, qui in Meſuis codice Panacis caput perlegerunt. Gummi enim, quod Opoponacum vulgo vocant officinæ, ex Heracleo tãtum (vt Dioſcorides inquit) collachrymat, quippè cætera Panacium genera nihil liquoris fundũt. Atqui cũ Meſui ex plãta deſtuat Opoponax, quæ ferulaceis ſit foliis, facilè quiſpiam noſſe poterit Aſclepium pro Heracleo perperam accepiſſe Meſuem. Etenim Heracleum Panaces foliis non exit ferulaceis, ſed ficulneis. Deinde ſui Panacis caulem facit Meſues cubitalem, quod proculdubiò indicat Meſuem *Meſuis in Pánacibus erratum.* *Opoponax ex Heracleo tantum deſtuit.*

Aſclepium deſcribere, quòd Dioſcoridis ipſius teſtimonió Heracleum altiſſimum caulem proferat, Aſclepium verò cubito haud maiorem. Quibus palam eſt vnà cum Meſue hallucinari Monachos.

CARVM.

CREDIDERVNT Patres Carotam Italis vulgò vocatam, cuius purpurea radice in acetariis hyeme veſcuntur, legitimum eſſe Carum: quod atteſtãtur eorum in Meſuem cõmentaria, quorum autoritate freti, non leuiter me erroris accuſant, quòd vnà cum vulgo crediderim illud genuinum eſſe Carum, cuius ſemine paſſim vtuntur Myropolæ, quódque iidem, Mauritanos ſequuti, Carui vocant: ſed in hoc, quemadmodum in cæteris, cęcutire Monachos apertiſſimè demonſtrat Carotæ ſemen, quippè q̃ guſtantibus, mandentibúſq; nullam, vel obſcuram admodum, relinquat acrimoniam, nec aliam qualitatem, qua quiſpiam rectè aſſerere poſſit ex tertio eſſe excalfacientium & exiccantium ordine, vt de Cari ſemine ſcribit Galenus, & manifeſtè apparet in vulgari Caro. Siquidem hoc acrimonia qua pollet, linguam non obſcurè mordet, & os (vt Dioſcorides inquit) non ingrato odore cõmendat. Quin & (vt Galenus ait) manifeſtè excalfacit, vrinã ciet, & flatus mirificè pellit, id quod Carotæ ſemini præter Monachos aſcribet nemo, quum id nulla ſit acrimonia præditum, nec aliqua in eo percipiatur caliditatis ſiccitatíſque tam valida facultas, quæ talia præſtare poſſit. Cari hiſtoriam, qui ſcribat antiquorum, habeo neminem, quo fit, vt alia ratione comprobare nequiuerim Carum, quo paſſim vtimur, eſſe legitimum, quàm ab ipſius facultate, quæ facillimè guſtatu deprehendi poteſt.

Carotæ ſemen

Lib. 3. ca. 57.

Cari hiſtoriã antiqui non deſcripſerunt

SYLVESTRE CVMINVM.

A CARO ad ſylueſtre Cuminum veniunt, in quo cenſendo non parum me ignorantiæ inſimulant, quòd non nouerim flauum Melanthium, vel (vt ipſi dicunt) Nigellam citrinam ſylueſtre eſſe Cuminum primi generis apud Dioſcoridem: ſed iſ mea ſanè ſententia in magno & aperto verſantur errore: quandoquidem, vt vnuſquiſque ſanæ mentis per ſe cognoſcere poteſt, nil aliud vnquam fuerit Nigella citrina quàm flaui coloris Melãthium, cùm neminẽ lateat, ſi

Nigella citrina quid

Mona

Monachos excipias, nigellam hanc in alio à Melanthio non differre, quàm in ſeminis colore. Cætera nãque in forma, magnitudine, ſapore, ac omni deniq; facultate nulla differentia diſcerni poſsunt, cùm eadẽ vtrique ſint folia, idẽ caulis, flos idẽ, capita vtriq; per omnia ſimilia, idémq; in omnibus hiſce partibus ſit ſapor eadémq; facultas: Seminis quoq; nulla formæ viſitur differẽtia, ſed tãtũ coloris, quẽ qui dixerint genus immutare poſse, & ex Melanthio ſylueſtre Cuminũ efficere, extrema eos teneri demẽtia proculdubiò cenſebũt omnes rei herbariæ ſtudioſi: Speciẽ enim immutare poterit coloris in ſemine vel in floribus varietas, ſed haudquaquam genus immutabit. Sed quid multa? nonne hoc idem, in papauerum ſemine quotidiè comperimus? Ex quibus tamen varius ſeminis color non prohibet, quin omnia ſint papauera. Id quod etiam perſpicuũ eſt in hyoſcyamo, lactuca, hortenſi ſmilace, anguria quam cucumerem vocamus in Hetruria, & aliis nonnullis plantis, quarum ſemina etſi quandoque albo, quandoque nigro, nonnũquam & flauo rubentíque colore varient: non tamen aliud ab illis plantæ genus cõſtituunt. Nam ſi, exempli cauſa, in genere Leucoij, quod album violam Latinis deſignat, non ſolùm Dioſcoridi, Galeno, Plinio, ac cæteris plantarum ſcriptoribus id Leucoium appellatur, quod album emittit florem, ſed etiam quod croceum, quódque purpureum, amẽtis profectò fuerit opinio, quòd Nigella citrina Melanthium non ſit, quòd ſola coloris ſeminis varietate à Melanthio differat. Hinc itaque palàm fit, vt in hac cenſenda Nigella, & ſylueſtris huiuſce Cumini hiſtoria hi Patres, & qui eos ſequuntur, planè hallucinati deprehendantur. Quippe huiuſce ſylueſtris Cumini ſemen, in capitibus mollibus ac rotundis aceroſum gignitur, fortaſse vulgaris pimpinellæ noſtratis modo, quam quidam ſanguiſorbam vocant, non autem in capitibus Melanthij inſtar durum, ſolidum ac fractu contumax.

Seminum color genus plãtarum nõ immutat.

Caſtigatio.

OREOSELINVM.

SED in Oreoſelino quid ſomniauêre Monachi? Sõniauerunt, inquã, quòd vnà cũ Marcello pperam crediderim Mõtanũ Apiũ, quod Græci ὀρεοσέλινον vocant, ſemen papauerũ modo in capitibus proferre, cùm tamẽ hoc ſit falſiſsimũ Hermolai & Ruellij teſtimonio, qui rectè ſanè animaduerterũt

Dioſcoridis codici hoc in loco ſubeſſe mendam: ideóque lò
cum hunc priſtino candori reſtituentes, ſcripſerunt monta-
num Apium ſemen proferre non papaueris, ſed cicutæ,
Caſtigatio. quemadmodum cætera Apij genera. Id quod manifeſtè de-
monſtrat antiqua Dioſcoridis verſio, ac etiam Serapionis
lectio: ſiquidem ibi manifeſtè legitur montanum Apium
cicutæ ſemen progignere. Hæc Monachorum in Oreoſe-
lino eſt aduerſum me cenſura, imò ridenda ſtultitia, & non
vulgaris amentia, quum ego Hermolai, & Ruellij opi-
nionem ſequutus, imò potius Theophraſti lectione perſua
ſus, ſcripſerim in Commentariis meis Oreoſelinum haud-
quaquam capitula papaueris modo progignere, ſed ſemen
cicutæ æmulum: quod omnibus palàm fiet, qui in meis
in Dioſcoridem commentariis meam de omni Apio perle-
gerint cenſuram. Ad hæc falſum eſſe conuincitur Serapioni
proferre Oreoſelinum ſemen cicutæ ſimile, cùm quiſpiam
facilè noſſe poſsit, nõ ſine hac mẽda fuiſſe Dioſcoridis codicẽ
à quo tranſcripſit Serapio, cuius hæc ſunt verba. Oreoſeli-
Cap.290. num eſt planta habens virgam longitudinis vnius palmi aut
circa, quæ egreditur à radice vna ſubtili, à qua plures virgæ
paruæ egrediuntur, & à virga egrediũtur ramuli plures ſuper
quos ſunt capitula ſimilia comæ, niſi quia ſunt minora ſatis,
& rotunda, & in eis ſemen longum. Quibus palàm eſt quàm
acutum ſit Monachorum iudicium in indaganda ſtirpium hi
Serapionis locus explanatus. ſtoria, cùm nõ dicat Serapio ſimilia Conio ſed Comæ, quòd
verbum à Meconio corruptum eſſe nemo ſanè inficiabitur,
qui non vſque adeò fuerit ſtupidus, vt neſciat an cicuta vel
papauer capitula proferat.

CHAMOELEONES.

DVM meam in Chamœleonibus damnant ſententiam,
quòd mihi perperam perſuaſerim plantas Carlinas vulgo vo
catas genuinos eſſe Camœleones, ij profectò in hiſce cenſen
dis Carlinis prorſus hallucinari deprehenduntur, cùm nul-
la dubitatione affirmauerint Carlinam caulem habentem,
Inutilis Monachorum opinio. quam nigrum Dioſcoridis Chamœleonem hactenus ſem-
per exiſtimaui, eiuſdem eſſe Spinam albam, quam Græci
ἀκάνθαν λευκήν vocant: Alteram verò caule viduam, ſpinam
eſſe Arabicam, quam Arabes Suchaam vocant. Etenim cùm
ſpina alba (Dioſcoridis teſtimonio) caulem proferat inanem,
Lib.3.cap.12. bicubitalem, albicantémque perinde ac folia, vnde for-
taſse

taſsé ſuam duxit nomenclationem,& flores purpureos: Carlina verò hæc caule ſit dodrante paulò maiore, pleno, non inani, rubro, non albicante, floribus verſicoloribus hyacinthi æmulis, non ſimpliciter purpureis: nulla ratione dici poſſe crediderim Carlinam hanc eſſe ſpinam albam, ſed potius rufam, de qua fortaſsè ſomniarunt Monachi. Neque etiam eos ſimiliter probare poſſe cenſeo Carlinam caule vacantem ſpinã Arabicam eſſe, quòd nuſquã inuenerim ſcripſiſſe Dioſcoridem ſpinam Arabicam caule vacare, ſed ſpinæ albæ potius eſſe perſimilẽ. Ex quo ſanè rectè quiſpiã cõcludere poterrit, Arabicam quoque ſpinã proculdubiò caulẽ edere perinde ac albam. Cæterùm quòd firmiſsimis tum argumentis tũ rationibus affirmarim Carlinas eſſe chamæleones contra Monachorum cenſuram, nec id temerè ex me tantum deprompſerim, tibi ac cæteris maxime erunt argumento mei in Dioſcoridem cõmentarij, qui Latinè iam iã è prælis prodibunt in lucem. Quamobrem quum ibi ſatis ſententiam meã de chamæleonibus comprobauerim non videtur hic eſſe opus eadem iterum repetere. Legent (vt ſpero) quam plurimi rei medicæ ſtudioſi noſtros illos labores, quipoſtea ſuam de his ſententiam ferent, dicéntque longè magis decere Monachos ſuum colere Breuiarium quàm de ſimplicibus verba facere: de quibus tamen ſi tandem quandoque loqui voluerint, de ſeipſis loquantur. Siquidem vſque adeò ſimplices, ne dicam ſtolidi ſuis ex ſcriptis apparent, vt non parua de ſeipſis volumina conficere poſsint. Si hoc poſthac fecerint Monachi, & in ſuis perſtiterint calopodiis, non ita fortaſsè deridebuntur ab omnibus. *Caſtigatio.*

LEVCACANTHA.

PORRO quàm falsò me accuſent in Leucacantha, ipſa mea atteſtantur commentaria, quæ non ita facilè Monachi fortaſsè in ſuum peruerterent ſenſum, ſi iis tuendæ potius, quàm deprimẽdę veritatis fuiſſet animus. Siquidẽ tametſi dixerim ego nõ eſſe omnino reiiciendam eorum ſententiã, qui carduum, quẽ quidã Diuæ Mariæ appellãt, Leucacanthã putãt, quòd folia illi ſint lacteis quaſi maculis infecta, radixq; amara ac dura, nõ tamen id vnquã me affirmaſſe cõſtat, quẽ admodũ habet eorum cenſura. Quandoquidẽ quũ neminem

Falſa Monachorum accuſatio.

Carduus Diuæ Mariæ.

habeam, qui Leucacanthæ hiſtoriam ſcripſerit, nec apud Dioſcoridem, Plinium ac cæteros, qui de plantis ſcripſerũt vlla habeatur huiuſce plantæ nota, præterquam quòd ſit ſpinæ albæ ſimilis, non ab re credidêre quidam albis illis maculis adducti, ac etiam fortaſsè radicis amaritudine ac duritie hanc legitimam eſſe Leucacantham, quãquam hactenus horum placitis ſubſcribere noluerim.

TRAGACANTHA.

Monachorum inſcitia in explanãdo Dioſcoride.

Lib. 3. ca. 20.

Dioſcoridis locus explicatus.

NEGANT ſubinde patres communis vſus lachrymam, quam paſsim Tragacanthæ gummi vocamus, legitimã eſſe, quòd genuina linguæ ſubdita, facilè (Dioſcoridis teſtimonio) colliqueſcat, hæc verò nunquam. Quinimo ſi linguæ ſupponatur adeò lenteſcit, ac tenax euadit, vt nullo ferè modo diſſolui queat. Qua quidem in re toto cœlo aberrant, vt qui Dioſcoridis verba perperam intellexerunt. Etenim Dioſcorides haudquaquã de ſola lachryma linguæ ſubdita, ſed de eclegmate, quod hanc exceperit lachrymam ſcribit his verbis. Huius increbruit vſus ad oculorum medicamenta, ad tuſſes, exaſperatas fauces, retuſas voces, ceteráſq; deſtillationes cũ melle in delinctu, liqueſcitq; ſubiecta linguæ. Hæc Dioſcorides. Quibus palàm eſt voluiſſe Dioſcoridem Tragacanthæ lachrymam non ſolam, & per ſe tãtum, ſed in ecclegmate cum melle paratam linguæ eſſe ſubiiciendã, vt clariſsimorũ medicorũ inſtitutione fieri aſſolet cùm Bechicis catapotiis & Diatragacantho quibus ipſa lachryma commiſcetur: quãdoquidem quum oporteat medicamẽta quibus aſpera arteria, pulmones, ac pectus vniuerſum expurgari debent, quadam temporis diuturnitate ore retenta, vel linguæ ſubdita ſenſim leniterque liqueſcere, vt commodè in tracheam percolentur arteriam, voluit ibi Dioſcorides eclegmatis vſum deſcribere. Nam ſi huiuſmodi medicamenta deuorarentur, nihil prorſus proficerent, quum ita non in pectus, & pulmones deferantur, ſed in ventriculũ. Alia huic accedit ratio, quòd ſi lachrymam per ſe tantum linguæ ſubmittẽdam intellexiſſet Dioſcorides, ſubiunxiſſet quidem, vt ſui moris eſt, quibus in morbis id factitandum eſſet. Etenim abſurdum planè videretur ſcribere, quòd aliquod gummi linguæ ſubiiciatur paulatimq; liqueſcere cogatur, ac deinde

ſilen

ſilentio prӕterire quibus in morbis id faciendum. Quibus itaque rationibus non modò rectè, meo quidem iudicio, intelligi poteſt voluiſſe Dioſcoridem eclegma, quod Tragacãthæ lachymam exceperit, linguæ ſubiiciẽdum eſſe, nõ ipſam per ſe lachrymam, ſed etiam Monachos in hoc, perinde ac in cæteris, eſſe deceptos.

HYSSOPVM.

MAGNO etiam mihi vitio vertunt, méque ineptiſsimè ſtirpium comparationem facere ſcribunt, quòd (vt ipſi falſò calumniantur) totam Hyſſopi plantam vnum tantum corymbum fecerim, vt cum chryſocome concordari videretur. Sed profectò nil mirũ quũ hactenus ad Elleborũ nõ peruenerint. Atqui quum illuc adire nequeant, niſi prius iter faciant per Hyoſcyamum, Papauera, Mandragoras, ſoporiferum ac manicum Solanum, non parùm ſanè verendum eſt, ne ſomno longè altiori addicti eò nunquã peruenire queant, niſi fortaſsè ſomniãtes. Ego enim, ſi vera fateri debeam, nuſquam vnum tantum corymbũ Hyſſopi plantam feci, ſed quę denſioribus fuerit cùm ſurculis, tum etiam foliis floribúſque comam rectè imitari. Quibus palàm eſt Monachorum argumenta perperàm ex commentariis noſtris eſſe deprompta.

Faceta caſtigatio.

STOECHAS.

AB Hyſſopo illicò ad Stœchadem ſe conferunt, in qua non parum me aberraſſe volunt, quòd eam Arabicam eſſe Stœchadẽ affirmarim, quæ Venetias affertur, quum ipſi Arabicam viderint plurimùm forma ab altera differre. Cęterùm in hoc falſa deprehenditur Monachorum cenſura, quòd non abſolutè vnquam ſcripſerim, Stœchadem omnem, quę Venetias conuehitur ex Arabia deferri: ſed quòd non ſolùm naſcitur Stœchas in Stœchadibus inſulis, vnde illi nomẽ, ſed etiã in Arabia, vnde Alexandriam primùm, & hinc deinde Venetias defertur. Idcirco nõ ob id mihi imponere debẽt patres, quòd ſcripſerim, putarímq; non afferri etiam Venetias Stœchadem aliũde quàm ex Arabia, quum id nuſquam affirmarim. Atqui Monachi ipſi rectè redargui poſſunt, quod ita temere dicant nullam eſſe Venetiis Stæchandem, quæ eò ex Arabia aduecta fuerit, cùm tamen non deſint negociatores, qui Monachorum ſententiæ reclamabunt. Ad id autem, quòd

Falſa Monachorum cenſura.

quòd dicunt Arabicam Stœchadem forma non parùm eſſe ab altera diſſimilem, nil aliud contra illos in medium afferam, quàm propria eorum ſcripta, quorum non ita facilè obliuiſci debebant. Siquidem quum iam diu palàm ſit ſcripſiſſe illos ſuis in commentariis, nullam aliam inter noſtratẽ Stœchadem, & Arabicam intercedere differentiam, quàm quòd hæc denſioribus ſit ramulis: neſcio ſanè qua fronte hîc plurimùm hanc ab illa differre mentiantur, niſi fortaſsè dixerit quiſpiam ſpuria illa eſſe commẽtaria, eáque pietate ductos, ſibi adoptaſſe patres, nec hactenus ea adeò diligenter perluſtraſſe, vt de cunctis reminiſci queant. Verùm ab illis ſcire vellim, quis nam ex Arabia Stœchadem illis videndam tranſmiſerit, ſi, vt illi aiunt, non affertur in Italiam.

DICTAMNVM.

Monachorum obiectio.

SED & in Cretenſi Dictamno in me ſua ſpicula mittunt his verbis: Non declarat Matthiolus cuius generis Dictamnum ſit, quod nunc ex Creta paſſim habetur, quum tamẽ is ſcire debuiſſet tertium illud eſſe genus, de quo poſtremo loco meminit Dioſcorides. Primum enim nec florem, nec ſemen profert. Sed tertium illud è contra & flores & ſemen edit, quo fit, vt illud eſſe non poſſit, ſed tertium, cùm omnibus in confeſſo ſit, Dictamnum quod hoc tempore ex Creta in Italiam comportatur & flores, & ſemen gerere: quinetiam nec affirmari debere, aiunt, eſſe hoc Pſeudodictãnum. Nam quum hoc in omnibus ſuis partibus primi generis Dictamno correſpondeat, rectè ſanè quiſpiam cenſere poterit neutiquam hoc flores proferre nec etiam ſemen. Hæc Monachorum ſunt argumenta, quibus probare nituntur non ſolùm me in cenſendo primi generis Dictamno plurimùm à ſcopo aberraſſe: ſed quòd Dictamnum hoc, quo paſſim pro genuino vtuntur Seplaſiæ, tertium illud ſit genus, quod ex Creta quoque afferri ſcribit Dioſcorides foliis ſiſymbrij æmulis. Sed quàm infœliciter hoc ſibi perſuaſerint patres, teſtatur apertiſſimè Theophraſtus, quippe qui libro IX. capite XVI. de plantarum hiſtoria, ſimulac de genuino Dictamno, & Pſeudodictamno fuſius egit, de tertio etiam ſcribens: Eſt, inquit, aliud quoddam Dictamnum veluti æquiuoce appellatum: Nec enim ſpeciem,

Exploditur Monachorum opinio.

nec

nec vim habet eandem: quippe quod folio ſiſymbrij conſtet & ramis condatur maioribus, cuius vſus cum aliis minimè conuenit. Quibus palàm eſt prorſus hallucinari Monachos, quum communis vſus Dictamnum folia ſiſymbrij non habeat, ſed Pulegio maiora, craſſiora, tomento quodam, ſiue ſpiſſà lanugine obducta, guſtu acri mordacíque. Quę quidem notæ tantum tertio illi Dictamno reclamant, quantum genuino, de quo primo loco ſcribit Dioſcorides, omnibus aſtipulatur modis. Sed deprauata eſſe ea Dioſcoridis volumina, quæ de floribus habent. οὔτε δὲ ἄνθος οὔτε καρπὸν φέρει neſcierunt Monachi, cum tamen ex Theophraſto comprobari poſſit. Quippe is loco ſuperius citato de Cretenſi Dictamno agens: vſus, inquit, non ramorum nec ſeminis eſt ſed foliorum. Siquidem his verbis palàm eſt Dictamnum primùm, & ramos & ſemen edere, quinetiam per conſequens & flores, de quibus apertiſſimè ſcribit Vergilius libro xij. Aeneido. Sed cum magis deceat Monachos, Prophetas audire quàm Poëtas, Vergiliana illa Carmina ſilentio inuoluam. Tu verò ſi Dioſcoridis codicem ſuo priſtino candori reſtitutum hoc loco habere cupis, ita reſcribito. οὔτε δὲ ἄνθος, οὔτε καρπὸς συμφέρει: id eſt: neque flos neque ſemen confert, ſcilicet in medicamentis, vt inquit Theophraſtus. *Locus Dioſcoridis reſtitutus.*

DAVCVM.

NON parua profectò me redarguunt ignorantia in Dauci deſcriptione Monachi ſua hac inani cenſura, quam ita deſcribunt. *Inanis cenſura.* In Dauci capite Matthiolus vnà cum aliis nonnullis perperam Dioſcoridem interpretatur: ſiquidem in tertio Dauci genere rem omnem confundunt quum primùm hoc Anethi vmbellam & ſemen ferre ſcribant: Deinde verò addant Paſtinacæ vmbellam, & ſemen cumino ſimile. Id quod eueniſſe ſcimus quorundam verborum cauſa, quæ hoc loco in Dioſcoridis codice deſyderantur: Patet menda ex antiqua Dioſcoridis verſione quæ quatuor Dauci ſpecies habet, ſcilicet tertiam Anetho, & quartam Cumino non abſimilem. Hæc omnia Monachorum ſunt verba, quibus non in me ſolùm, ſed in cæteros quotquot ſunt clariſsimos Dioſcoridis interpretes, imò in Dioſcoridem ipſum inuehuntur: ſed temerè ſanè, & ſuo tantũ futili conſilio perſuaſi: quandoquidem

quidem nullus(quod ſciuerim viderímque)habetur Dioſcoridis codex,nec manu ſcriptus,nec typis excuſus, qui de pluribus quàm tribus Dauci generibus meminerit. Nec plura quàm hæc habent Oribaſius & Serapio, qui ad verbum ex Dioſcoride tranſcribunt. Quinetiam nec Auicenna plures quàm tres refert Dauci ſpecies,nec Arabs, vel Grecus alius, qui de plantis ſcripſerit.Ideóque cur magis hiſce diſcalceatis blateronibus credam quàm antiquiſſimis Dioſcoridis imitatoribus,& eius tā preclaris interpretibus, nihil habeo quod me tantillum dimoueat, eóque præſertim quòd antiqua illa Dioſcoridis verſio,quæ ad manus eſt, hos manifeſtè mentiri aſſerat: quandoquidem etiam hæc non de pluribus quàm de tribus Dauci generibus meminit.

Lib.3.ca.69. Dauci ſpecies tres.

SENA.

Zingiber cur Sena admiſceatur.

A T quàm nec ſui ſe diſsimiles præſtant in Sena? Etenim quòd ſcribam zingiberem cum Sena miſcere Meſuem, non ſolùm vt eius in deiicienda aluo roboretur facultas,ſed etiam,vt ab eiuſdem Senæ noxa, quam illi idem tribuit Meſues,defendatur ventriculus, non parum me inſcitiæ accuſant Monachi,ac ſi zingiberis ignorarem facultates. Namque quum ij perperam ſibi perſuadeant zingiber nihil poſſe iuuare ventriculum, nil magis Senæ admiſtum preſtare poſſe putant quàm ipſius augere vires. Sed ij maximè decipiuntur, quum zingiber (Dioſcoridis teſtimonio) non ſolùm aluum leniter emolliat, ſed etiam ventriculum iuuet. Id quod tertio de Aliment. fac. cap. XXI. teſtatur pariter Galenus.

Lib.2.ca.154

ROSMARINVM.

I N Roſmarino nodum in ſcyrpo quærentes, non paruo mihi vitio vertunt,quòd de tribus tantum generibus egerim, quum tamen tum Dioſcorides, tum etiam Galenus quatuor fecerint Roſmarini differentias, quinetiam quòd perperam fœminam Libanotidem pro ſecunda ſpecie repoſuerim,eámque fecerim fruticoſam. Quibus nil aliud ſanè fuerit reſpondendum, quàm quòd qui facilè malignos hominum animos cognoſcere cupiunt,eos intueantur, qui leui

qua

quacunque cauſa rixantur, perinde ac Monachi, qui calami noſtri candorem, tam leuibus cauillationibus, ac ridendis admodum cenſuris interturbare inficeréque moliuntur. Etenim vbi affirmabam me vidiſſe Venetiis primum Roſmarini genus, intellexeram quidem de vtraque maris differentia, quòd pariter ambas maris plantas ſub vno tantum genere comprehenderit Dioſcorides, quum nulla inter ipſas intercedat differentia præterquàm in ſemine: quandoquidem is in ipſo capitis principio duo, inquit, habentur Roſmarini genera: vnum fœcundum, frugiferúmque, alterum verò ſterile. Quòd verò in capitis ipſius proceſſu pro frugifero genere vtramque maris plantam intellexerit is, pro ſterili verò fœminam, ij facilé affirmabunt, qui in Dioſcoridis lectione fuerint verſati. Quibus cùm palàm ſit priora duo genera vnum tantum Dioſcoridi eſſe genus: quid Monachis mirum videri debet, ſi Dioſcoridem imitatus ego pariter ex duobus illis vnum fecerim genus?

Lib. 3 cap. 72 Roſmarini genera.

PEVCEDANVM.

PEVCEDANVM, quod legitimum ſit ſe iactant ex Hiſpania ſecum attuliſſe patres. Quoniam verò pati nequeũt, quòd quiſpiam, præter ipſos Peucedanum adinueniſſe ſcribat, non ſolùm negant me in Ananienſibus montibus inueniſſe Peucedanum, ſed nec vidiſſe volunt. Qua in re palàm ſit quàm inanis gloriæ cupidi, mecum contendant Monachi. Quippe quòd haudquaquam pro certo affirmarim Ananienſe Peucedanum eſſe genuinum: ſed adeò Peucedanum ſuis notis referre, vt illud ſemper peucedanum exiſtimem, quoad aliud ſeſe mihi offerat, quod euidentioribus notis legitimum referat.

Caſtigatio.

LASERPITIVM.

HIS accedit altera fere ſimilis Monachorum calumnia, in qua etſi nihil deliquerim, non tamen ſibi prætermittendum putarunt quin hac etiam in re me reum facerent. De Laſerpitio itaque agentes affirmant me contra Dioſcoridis, & aliorum antiquorum ſententiam, Laſer pro planta, pro lachryma

Calumnia.

Calumnia depulſio.

chryma verò ſæpe accepiſſe Laſerpitium. Sed quàm iniquè me arguant patres, facilè teſtantur mei in Dioſcoridem commentarij: quandoquidem vbi eo in loco ex meipſo loquutus ſum, nunquam æquiuocè hiſce vſus ſum nomenclaturis. Ideóque mihi vitio vertere patres non debent, ſi interpres ille, qui Ludouici Romani peregrinationes Latinitate donauit, cuius verba ibi nobis allata ſunt, plantæ nomenclationem pro lachryma perperam acceperit, quum id erroris illi, non mihi ſit aſcribendum. Sed profectò neſciunt quo corruant impij, cùm à veritatis via ſemel aberrauerint.

Caſtigatio.

EVPHORBIVM.

Obiurgatio ſibilo explodenda.

POSTREMA Monachorum obiurgatio, vt omnium ineptiſſima, ita præ cæteris ſibilo explodenda, quum diligentius videndum eſſe ſcribant, an Euphorbium, vt ego commentatus ſum, ab Euphorbo Iubæ Mauritanorum Regis medico ſuam deſumpſerit denominationem. Qua in re mihi fortaſsè ſuccumbendum fore putarent Monachi, niſi Plinius grauiſſimus author eorum retunderet temeritatem, ne dicam inſaniam. Siquidem is libro XXV. Capite VII. Inuenit, inquit, & Patrum noſtrorum ætate Rex Iuba, quam appellauit Euphorbiam medici ſui nomine & fratris Muſæ, à quò Diuum Auguſtum conſeruatum indicauimus, hæc ille. Sed iam me profectò tædet, imò potius pudet tam ineptiſſimis ac puerilibus Monachorum cenſuris lõgius reſpondere: Nam etſi plura quàm hæc in me ſcripſerunt: tamen quum nihil frugis præter zizaniam indè colligi poſſit, merito ſanè cætera mihi deſpicienda duxi. Quapropter, quæ reliqua ſunt tibi cenſenda relinquo: Etenim quum diutius iam ſis in ſimplicium cognitione verſatus, horum ignorantiam, & in plantarum hiſtoria inſcitiam facilè per temetipſum conoſcere poteris,

Vale.

✱

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Franciſco Melchiorio Medico, S. P. D.

LIteris tuis quas ad XI. Calend. Martias mihi publicus reddidit veredarius, mirum in modum ſum delectatus, quòd ex iis intellexerim quàm diligenter commentariorum meorum perſequaris lectionem. Ego verò, quum pro ea paterna beneuolentia, qua te ſemper complexus ſum, ſummo ſemper ſim deſiderio vt in dies huiuſce medicæ materiæ peritior fias, nō poſſum non lætari plurimùm, vbi te intelligo nunc hiſce ſtudiis aſſiduam nauare operam. Ideóque prętermittere non poſſum quin te, quem ferè à teneris (vt Græci dicunt) vnguiculis omni paterna pietate educaui, nunc plurimum horter, vt hoc tuum inſtitutum ad finem vſque ſequaris. In quo eo magis te promptum aſſiduúmque præſtare debes, ꝙ iam mea conſuetudine inſtitutus, non ſanè parum hac in re hactenus profeceris. Itaque legas atque iterum relegas, velim, lucubrationes illas meas, nō modo vt inde aliquid quotidie addiſcas, ſed vt diligēter obſerues, an aliquid ibi inuenias, quod minus recte à me ſcriptum exiſtimes: Nō enim is ſum qui mihi perſuadeam mea ſcripta vſque adeò eſſe elaborata expurgatáque, quin in aliquibus, imò fortaſsè in multis, reprehendi poſſint, quum nihil perfectum, inculpatúmq; pręſtare poſſint homines. Proinde nihil gratius mihi conferre poteris, quàm de his, à quibus tua diſſenſerit opinio, ad me ſæpius ſcribere, quemadmodum nunc primùm hiſce tuis literis facere cœpiſti: video enim ex iis quàm diligenter Marcellum Dioſcoridis interpretem, ac etiam eum ſequutum Braſauolum in Hyperico à mea tuearis cenſura, qua eos redarguere non ſum veritus, quòd de florum colore minus recte interpretati ſint Dioſcoridē. Siquidem ſi hoc pacto tuū mecum exercueris ingenium, non ſolùm tibi ipſi plurimùm profeceris, ſed mihi etiam reſpondendi diſputandiq; de his occaſionem parabis. Scribis videri tibi Marcellum ipſum atque etiam Braſauolum citra rationem omnem à me eſſe redargutos, quòd interpretati ſint in Dioſcoride Hypericum album edere florem, quum tamen habeat Grecus codex *Ανθος ἔχον μήλινον*: id eſt florem habet album. Ac vt non videaris ex te ipſo aſſerere *μήλινον* nil aliud quàm albū deſignare,

 gnare,

gnare, Plinium in medium citas: quippe qui libro xxxv. cap. vij. de coloribus agens, Melinum quoque, inquit, coloris candidi ſpecies eſt. Optimum ex Melo inſula. Hac itaque Pliniana lectione fretus palàm eſſe arguis Marcellum, Braſauolúmque haudquaquam aberraſſe, ob idque immeritò à me eſſe redargutos. Quod ſanè non parum cõtra meam faceret ſententiam, ſi ita res ſe haberet vt tu ex Plinio tibi perſuades. Ceterùm non poſſum non mirari tuum de animi mei ſynceritate iudicium, cùm certò ſcias ex longa, quam mecum habes, conſuetudine, neminem ſolere calumniari Matthiolũ: ſed eos potius admonere, quos proculdubiò deliquiſſe cognouerit. Sed non ob id tibi ſuccenſere velim, quum fortaſsè potius diſcendi cupiditate motus, quàm redarguendi voluntate de re hac ad me ſcripſeris. Hoc itaque quum mihi perſuadeam, paternè tecum agam. Vt autem animi mei ſynceritatem tantùm à veritatis zelo commotam eſſe intelligas, & rationes, quibus inductus ſum clariſſimis illis viris contradicere, à veritatis ſcopo non abeſſe cognoſcas, nec meam me fefelliſſe opinionem: ſcias vtique, velim, nuſquam aliud quicquam Dioſcoridi deſignare μήλινον quàm luteum, ſiue aureum colorem: Album verò nequaquam. Quo quidem vocabulo in hoc ſignificato vſus eſt is, non ſolùm in Hyperico, cui proculdubio flores aureo ſunt colore, ſed in aliis fere innumeris plantarum floribus, qui nullo alio colore extant, quàm luteo: Id quod tibi palàm fiet, & te à tua amouebit ſententia, ſi in Dioſcoridis codice Celticæ nardi, ranunculi, ſertulæ campanæ, Heraclij panacis, hieracij, peucedani, conyzæ, alterius nymphee, buphtalmi, gallij, verbaſci, thapſiæ, & aliarum plantarum quarundam hiſtorias perlegeris. Siquidem in omnibus hiſce locis habet Dioſcorides ἄνθος μήλινον. Quo ſanè palàm eſt, nil aliud Melinum colorem Dioſcoridi deſignare, quàm luteum: quum hæ ſingulæ plantæ, quas genuinas eſſe fatemur omnes, luteo aut aureo flore proculdubiò habeantur. Nec his obſtat tui Plinij autoritas, qua fortaſsè deceptus eſt Marcellus: quandoquidem non denominat Plinius album illum colorem, quo ſuo æuo vtebantur pictores à vocabuli ſignificatione, ſed à loco à quo aduehebatur, nempe ab Inſula Melo, vnde ſelectiſſimus afferebatur in Italiam. Atqui Dioſcorides non à loco, ſed à malorum præſertimque Cydoniorum

Melinus color qualis.

Marcellus, et Braſauolus haud rectè de ſenſi.

doniorum aureo colore, quæ Græcis μῆλα dicũtur, μήλινον perquàm rectè denominat. Quo fit vt non poſſim nõ demirari Marcelli alioqui doctiſſimi viri ingenium, quòd in cæteris plantarum floribus, de quibus ſuperius meminimus μήλινον vbique luteum fuerit interpretatus, & quod in Hyperico ſuiipſius oblitus μήλινον album reddiderit. Quod etiam de Braſauolo dixerim. Etenim quum is amplum ſimplicium medicamentorum examen ediderit, neſciò ſanè quo pacto Græcum Dioſcoridis codicem non inſpexerit diligentius, vocabuláque non expenderit, quę ad plantarum, & florum colores ſpectant: quinetiam quod potius Marcelli lectionem ſequi maluerit, quàm ad fontem viuum labia admouere: ex quo qui commodè limpidam poſſunt haurire aquam, & ad riuulos inde manantes potius declinant, malo quidem conſilio ducuntur. Hæc ſi diligentius expenderis, non ſolùm me legitimo iure cognoſces accuſaſſe Marcellum ac Braſauolum: verùm, & tuipſe facilè fateberis, me nulla alia de cauſa ſcripſiſſe id in clariſſimos illos viros, quàm vt errorem hunc è medio tollerem: quinimo & eos ipſos accuſare incipies, quos prius defenderas. Cæterùm nõ ob id prætermittas velim quin in poteſterum de aliis, quæ tuæ fortaſſis obſtabunt ſententiæ ad me ſcribas. Hoc ſi feceris erit mihi tam gratum, quàm quod gratiſſimum: nam q; vbi erroris conſcium me adinuenero, fatebor id tibi ingenuè, & poſthac meipſum emendabo, vbi verò ſecus euenerit, pro virili enitar tam firmis meipſum tueri argumẽtis, vt non ſolùm tu poſthac iis ſubſcribere poſſis, ſed & cæteri, qui tuæ potius ſententiæ, quàm meis aſtipulabuntur commentariis.

Vale.

✱

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hyppolito Brillo Medico, S. P. D.

Probatur Guaiaci ligni decoctum non eſſe indifferenter dandum Gallica lue affectis, & praeſertim vbi binoſus fuerit affectus.

POſtremas literas tuas reddidit mihi Marcellus Capuanus Tergeſtinorum Præfectus, quibus antea reſpondere non licuit, quòd in conficiendo cómmẽtariorum meorum Indice plurimum ſanè fuerim occupatus. Ex illis itaq; intellexi, quòd quum meum de morbo Gallico libellum nuper legeres, non parum fueris demiratus, quòd ſcripſerim Guaiaci ligni decoctum nulla ratione conuenire Gallica lue affectis, quæ cum flaua bile complicata fuerit: quinetiam nec iis, quibus iecur fuerit præter modum bilioſum. Cæterùm quum tibi videatur mea hæc opinio non parum à veritate & ratione deflectere, decreuiſſe te inquis, exercendi ingenij cauſa, contra ſententiã meam nõ inualidis nũc diſputare argumẽtis, quibus facilè ſperas à mea me amoturũ ſententia. Quod vt præſtare videaris hanc in primis adducis poſitionem, ſcilicet, ꝙ ea contraria ſunt quæ maximè inter ſe differũt, quæq; ſeſe cõſumunt, ac inuicem ſeſe propellũt: ſed eæ qualitates, quæ ſunt in Guaiaco, & quæ ſunt in aqua in qua Guaiacũ ipſum decoquitur, ſunt omnino contrarię. Nã illud calidis, ſiccíſq; pollet facultatibus, hæc verò frigidis & humidis. Vnde palàm eſt magnas admodum inter Guaiacum & aquam haberi contrarietates. Quo fit, inquis, vt hinc facile ſequatur, quòd hæ contrariæ facultates ſibi adeò opponantur, vt neceſſariò opus ſit, vt altera alterũ vincat. Atqui, quum qualitates, quæ in Guaiaco habẽtur, minus validæ ſint ac potẽtes, validiores aquæ vires ſuperare non valent. Namq; Guaiacũ (recentiorum medicorum teſtimonio) calidum eſt circa tertium exceſſum: Aqua verò (vt Ariſtoteles inquit libr. II. de generatione) extremè habetur frigida. Quamobrem neceſſariò fieri oportet, vt calidæ Guaiaci qualitates, à frigiditate aquæ ſuperentur. Vnde ſequitur, vt Guaiaci ipſius decoctum potius ad quandam tendat temperiem cum humiditate quadam coniunctam, quàm ad aliam qualitatem, quæ in calore

Prima contra Matthiolũ poſitio.

in calore exuperet. Quinetiam hoc idem fieri contendis quòd in decoquendo medicamento longè maior ſit aquæ portio, quàm ligni, quum vnaquęque Guaiaci libra in quatuordecim, ſexdecimue aquæ libris decoqui ſoleat. Quæ quidem aquæ quantitas ob frigidiſſimas, quæ ei inſunt, qualitates, non modicas poſſidet vires, quibus Guaiaci calorem mitigare, ac refrigerare poſſit: id quod pariter euenit in hordei decocto, aut cremore quem Græci ptiſanam vocant. Etenim tametſi hordeum frigidum habeatur & ſiccum, ob aquæ tamen (inquis) in qua decoquitur miſtionem, ſicca eius facultas vſque adeò deperditur, vt eius decoctum frigidum & humidum euadat: quo fit, vt febrientibus commodiſſimè, ac admodum vtiliter exhibeatur potandum, non ſolùm ad refrigerandum corpus, ſed etiam ad febrilem calorem extinguendum. Quo argumento fretus idem in Guaiaco euenire aſſeris, quippe quòd dum in aqua decoquitur, calidæ eius qualitates ab ipſius aquæ frigiditate proculdubiò ſuperentur. Vnde poſtea euenit, vt aqua in qua Guaiacum fuerit decoctum, moderatè tum excalfacere, tum exiccare poſſit. Deinde quum hac ſola poſitione haud ſatis contra me dictum cenſeas, huic ſecundam annectis: quòd ſcilicet iis ex rebus, quæ in ſuis temperamentis æquales habentur, nulla prorſus reſultet actio. Quandoquidem vbi hæc illam ſuperare debeat, operæprecium eſt alteram viribus eſſe altera longè maioribus: Id quod ex Guaiaco haudquaquàm ſequi poteſt, cum longè ſatis ſuperque fuerit comprobatum imbecilliores, minoréſque eius qualitates à fortioribus maioribúſque in aqua permanentibus facile ſuperari. Quibus apertiſſimè cognoſcitur, ac probatur Guaiaci decoctum non admodum excalfacere poſſe. Poſtremò inquis, quod ſi ex duabus poſitionibus concederetur prima, ſequeretur ligni Guaiaci decoctum biliosis haudquaquam dari debere, ſed quum cōſequens ſit falſum, habetur falſum & antecedens. Quod enim conſequens falſum ſit patet ex communi practicantium vſu, qui indifferenter Guaiaci decoctum propinant in omnibus corporum temperaturis. Id quod te frequentiſſimè vidiſſe aſſeris tum Patauij, tum etiam alibi in quampluribus, non ſolùm lue illa Gallica affectis, ſed aliis etiam diuturnis morbis, qui pro medicorum ſententia Guaiaci decocto ſanati ſunt. Quod

Secunda poſitio.

tametſi caliditatis aliquid poſſideat, attamen quantum videri poteſt plus ſatis iuuaminis quàm læſionis ſemper afferre ſolet. Quibus palàm eſt Guaiaci decoctum in bilioſis affectibus minimè prohiberi debere. Hæc tua ſunt præſidia, quibus putas meam te deſtruere ſententiam. Sed animaduertas velim me non eſſe rei Medicæ omnino imperitum: ideóq; non tibi cõfidas oportet, quòd primus me inuaſeris: Quippe quòd vbi quis ſibi diligenter proſpexerit, rarò aduerſis ſuccumbit inſultationibus. Cæterùm, vt ad mea confugiam præſidia, inquam, poſitiones propoſitionéſque tuas apud omnes tui ſimiles videri forſan poſſe efficaciſſimas: ſed vbi rectè iis mandantur, quibus optimus, & haud infectus fuerit guſtus, illicò ne tantillum quidem ſalis habere deprehenduntur. Tu (quantum video) elenchi tui fallacia me ſuperare credideras. Atqui, vt videas à ſe non abeſſe Matthiolum, primi tui argumenti vim infirmiſſimam eſſe pronuncio, quod pariter falſiſſimum ſit fundamentũ, à quo id proficiſcitur. Quandoquidem hæ primæ qualitates elementales (id quod quum te Medicum profitearis ſcire deberes) in vnoquoque compoſito omnes ſimul habentur: vbi quanquam vna plerunque aliam ſuis viribus nonnullis ſuperet gradibus, non ob id tamen (vt tu perperàm arguis) altera alteram deſtruit, nec à ſuo loco expellit. Quinimo potius euenit, vt hinc ea non ſolùm reſultent corpora, ſed diu incorrupta permaneant: nec obſtat quòd altera contrariarum qualitatum alteram viribus ſuperet longè maioribus, & primum inter cæteras ſibi vendicet dominium, à quo vnumquódque compoſitum ſibi nomen aſciſcit, vel calidi, vel frigidi, vel humidi, vel ſicci à primo vſque ad quartum temperamentorum gradum, prout vna longè magis quàm altera in hac vel in illa exuperat qualitate. Quo fit, vt cùm tua quibus niteris fundamenta proculdubiò falſa inaniáq; habeantur, quicquid vlterius ædificaueris deſtruatur, & ruat. Ad id autem quod dicis calidas qualitates, quæ in Guaiaco ſunt, frigidas aquæ vires nullo pacto vincere poſſe, quòd illæ his minores ſint, & longè imbecilliores, quódque aquæ quantitas Guaiaci quantitatem plurimùm exuperet, dicam (vt tuis omnibus reſpõdeam argumentis) te ſatis negligenter perpendiſſe decoctorũ omne genus qualitates, ac vires. Quandoquidem ſi aqua (vt tu minus rectè tibi perſuades) calidas

Reſponſio ad primam.

Decoctorum cõſideratio nõ inutilis.

calidas vinceret ſuperarétque medicamentorum, quæ in ea concoquuntur, qualitates, decocta procuIdubiò fierent temperamento proxima, vel potius ad frigidum, quàm ad calidum declinarent, ſi, vt putas, à maiori aquæ frigiditate ac quantitate ſuperari deberent, quo fieret, vt non incaſſum modò darentur in frigidiſsimis morbis vbi maximè calida medicamenta requiruntur, ſed cum non parua propinarentur ægrorum iactura, ſi tamen, vt quidam faciunt Pſeudomedici, vel potius impoſtores, conſentire non puderet, vno tantum medicamento vnumquemque poſſe curari morbũ, vt tu affirmare non vereris: Aſſerere enim nõ dubitas Guaiaci decoctum indifferenter exhiberi poſſe tam in calidis, quàm in frigidis morbis, vel temperaturis. Atqui quum hoc decoctum temperamento proximum feceris, neſcio ſanè, quo pacto tibi perſuaſeris, vt in frigidiſsimis morbis vtiliter propinari poſsit, quum huiuſcemodi affectus haudquaquam temperatis medicamentis vel temperamento proximis expugnari queant, ſed iis, qui plurimum caloris poſsident. Cæterùm vt redeam vnde diuerteram, ſcias oportet, quòd dum Guaiacum aqua elixatur, cum eius calidæ ſiccæque qualitates in duriſsimo impactæ ſint corpore, non ſe permittit vnita ipſa virtus ab aquæ frigiditate ſuperari. Etenim durum vbi etiam minoris fuerit quantitatis, facilius agit in molle, quàm è conuerſo: Quin etiam aquæ qualitates ignium vi agitatæ, longè magis in auram reſoluuntur, quàm quæ in Guaiaco conſiſtunt, quod non aliam ob cauſam tam longa protrahitur coctione, quàm quòd difficilè admodum eius qualitates ab eo ſeparētur. Ad hæc facilè probari poteſt aquam in qua Guaiacum incoquitur, non admodum Guaiaci ipſius caliditatē alterare poſſe. Siquidem quàm primum ipſa efferueſcit, igneus introducitur calor, & omnis eius naturalis deperditur frigiditas, cuius illicò ſedem occupat feruoris ipſius auxilio calida ligni facultas, quę quũ ſubinde paulatim aquã in ſui ipſius cõuertat naturam, prohibet etiã quòd ſimulac refrixerit, ne expulſo ignis feruore frigiditas vnquã poſthac introducatur. Quo fit, vt huiuſce ligni decoctum, perinde ac crudum lignum, vel etiam fortaſsè magis excalfaciat, vt poſtea non infirmis dicam rationibus. Quòd autem decocta quælibet veras eorum quę decoquuntur, qualitates, facultatéſque ſibi aſciſcant, nec eas (vt perperam

Guaiacum lignum cur longa egeat coctione.

Guaiaci decoctum non minus excalfacere quàm ipſius lignum.

iudicas) ob aquæ frigiditatem vincāt, & prorſus reddant imbecilles, facilè probatur Ariſtotelis teſtimonio, qui libro. iii. Metheororum capite IIII. tuam deſtruit ſententiam his verbis: Coctio ab interiori humoris calore efficitur, & propterea, quæ in ſartagine verſantur aſſari ſolent: ab igne enim mutantur, & afficiuntur: humorem autem in quo ipſe calor verſatur magis ſiccum reddit, quandoquidem illud ad ſe trahit: at id quod elixatur contrarium agit. Nam ex illo ipſo humor è calore, quem exterior continet humor, exprimitur. Hæc ille. Quibus palàm fit ea, quæ elixantur medicamenta, in liquorem cui incoquuntur vim ſuam tranſmittere. Ac hinc euenit quòd vbi dulcis ac potabilis aqua in terræ viſceribus calefit, feruétque in metallis, metallicas aſciſcat ſibi facultates, & ex frigidiſsima, admodum calida cùm actu, tum potentia fiat: id quod infallibili ſcitur experientia ex earum thermarum aquis ſpontè naſcentibus, quæ aut ſulphur, aut ſal, aut nitrum, aut chalcanthum reſipiunt. Ideóque rectè in hanc ſententiam conceſsit Galenus libro I. de ſimp. med. facultatibus, ſic inquiens: quæ exactè ac ſyncerè aqua eſt, ſi per bituminoſa, ſulphuroſa, nitroſáq; loca diſcurrens, ſubſtantiæ eius aliquid abſterſerit, ſecúmque traxerit, mixta iam eſt: multa enim eſt diuerſitas potabilium aquarum, & ſalſarum, & earum quæ ſulphur, aut bitumen, aut nitrum, aut chalcitim, aut Myſi, aut chalcāthum, aut (vt ſimpliciter dicam) quæ calidorum natura medicamentorum guſtu aliquid referunt. Inimicæ enim ſunt omnes calidis noſtrorum corporum affectibus, ex quo claret has omnibus facultatibus eſſe calidas. Hæc omnia Galenus contra tuas obiectiones tuúmque medendi vſum: cùm aſſeras feliciter dari Guaiaci decoctum, quod calidum ſiccúmque faciunt omnes in principio tertij exceſſus, Gallica lue affectis, quam bilioſus foueat humor, & vbi iecur ipſum præter naturam fuerit excalfactum: quin etiam iis, qui ſimul cum hoc morbo maraſmo etiam laborant, quum aſſeras indifferenter dari omnibus. Verùm nunquàm negauerim ego non poſſe ſecurè propinari decoctum in bilioſis temperaturis, vbi Gallica lues ab ipſa bile immutata non foueatur, ſed ab alio quouis humore, quum morbi contrariis curentur, tēperamentum verò ſimilibus conſeruetur. Sed vbi bilioſus fuerit affectus, calidis curare medicamentis extrema ſanè dementia

Decoctū quodlibet veras eorum qualitates quæ decoquuntur ſibi adſciſcit.

Aſſata & elixa contrario modo ſe habent.

Aqua metallicis admiſta temperamentū permutat.

Decocti Guaiaci temperamentum.

tia fuerit. Adhæc, vt omnibus tuis reſpondeam argumentis, dicam etiam quòd vbi ſcribit Ariſtoteles, aquam vltimo exceſſu eſſe frigidam, ibi de aqua noſtri vſus non loquatur, ſed de ſimplici, ac puriſsima aqua, vt elementum purum, in quo nulla ſit cæterorum elementorum qualitatum admiſtio: quandoquidem noſtri vſus aqua neutiquā ſimplex fuerit, nec talis, cùm omnium philoſophorum conſenſu cum cæteris mixta ſit elementis nec vacet terreis, aëreis, ac igneis qualitatibus, vt Galenus teſtatur libro primo elementorum, & libro de ptiſana, & pariter Auerrhoes diuerſis in locis. Siquidem ſi noſtri vſus aqua frigida eſſet vltimo exceſſu, vt inquit Ariſtoteles, de ſimplici ac puriſsima aqua proculdubio potantem interficeret, quum talis ſit eorum facultas, quæ extremè ſunt frigida: extinguitur enim ab his naturalis calor, vt de Cicuta, & Meconio ſcripſerunt ferè omnes antiqui Medici. His itaq; cognoſces quàm friuolis mecum agas argumentis. Ad exemplum autem quod adfers de hordei decocto, quo probare niteris quòd Guaiaci qualitates aquæ coctione reddantur imbecilles, nil aliud reſpondere poſſum, quàm quòd exiſtimem te in non paruo verſari errore: Etenim ſi diligentius, accuratiúſque expenderis qua ratione velit Galenus hordei decoctum ſeu Ptiſanam longè magis ſitim extinguere quàm ſimplicem aquam noſtri vſus, reperies ſanè ſcribere Galenū euenire hoc non quia in aqua deperdat hordeum dum coquitur ſiccam qualitatem, quam poſsidet, ſed aliis verioribus de cauſis, quas tamē quum medicum te profitearis, ignorare non deberes. Cæterùm quum apertiſsimè cognoſcam hæc te prorſus neſcire, audias obſecro, vt doctior paulò fias, Galenum de ptiſana differētem his verbis: Ptiſana, inquit, ſiue hordei decoctum ſitim reprimit ceu humidum, atq; eandem (quantūuis humiditate inferior ſit) plus aqua compeſcit. Porrò quòd citius digeratur, quòd ob eius lentorem firmam quandā habeat humiditatē, quodque præterea frigida ſit. Harum, inquam, nomine febribus ardētibus accomodatiſsima eſt, nec ea tantū gratia quòd his vndequaque repugnet, ſed quòd è maximè coctibilibus ſit, atque in nulla non qualitate imbecillima digeſtúque facilis, atque ob deterſiuam vim putridos ſuccos luſtret, ſemiputres autem concoquat. Hactenus Galenus. Cuius doctrinam ſi rectius expenderis, cauſas, quibus hordei decoctum

Reſponſio ad exemplum de hordei ptiſana vel decocto.

Lib. de Ptiſana.

Ptiſanæ facultates.

Ptiſana cur febribus repugnet.

magis refrigeret, & ſitim extinguat, quàm aqua pura potabilis, facilè cognoſces, & tui erroris conſcius fies. Quinetiam illicò coniicies hordei ipſius qualitates nulla deſtrui poſſe aquæ elixatione, ſed in ipſo ſemper permanere decocto: id quod apertiſsimè teſtatur Galenus cum dicit. Ptiſana (quantum vis humiditate inferior eſt) ſitim plus aqua compeſcit. Quandoquidem hiſce verbis manifeſtò oſtendit Galenus non aliam ſanè ob cauſam ptiſanam aqua potabili minus eſſe humidam quàm quòd in ea remanſerit ſicca hordei qualitas: quinetiam hoc idem oſtendere videtur cum dicit ardentibus febribus accomodatiſsimam eſſe ptiſanam, non ea tantum ratione, vt his vndequaque repugnet: id quod proculdubiò indicat non vndequaque ardentibus febribus repugnare ptiſanam ob hordei tantum ſiccitatem, quæ in ea permanſit. Præter id quòd in ptiſana, vel hordei decocto, cõſeruetur ſicca hordei qualitas idem maximè palàm facit Galenus, vbi ſcribit ardentibus febribus etiam conuenire ptiſanam, quòd ſua detergendi vi putridos ſuccos luſtret. Etenim quum deterſio in hordeo ab alia qualitate quàm à ſicca eſſe nequeat, cogeris, velis nolis, mecum fateri hordei decoctũ ſiccã eius qualitatẽ ſibi proculdubiò aſciuiſſe. Itaq; dicemus vnà cũ Galeno non ob id magis humectare ptiſanam, quòd aqua potabili ſit humidior, ſed quòd humiditas, quę in ea reperitur ob lentorẽ qui illi ineſt firmior ſit, & magis permanens, quàm quæ habetur in aqua: Nec alia ſanè ratione fit, ꝙ lõgè magis ab aqua, quàm aëre humectẽtur Ethica febre laborãtes, quanquã eſt aër ſui natura humidior quàm aqua, quàm quòd aquę humiditas firmior, craſsior ac ꝑmanẽtior habeatur quàm aëris: ꝑindéq; primo cãticorũ dicebat Auerrhoes: oportet autem te ſcire aërem eſſe humidiorem aqua, & quòd aqua ſit nihilominus in humectãdis corporibus quibus obuiat potentior quàm aër, propter maiorem ſubſtãtiæ conſiſtentiam. Quantum verò ſpectat ad ſecundam poſitionem, ſcilicet quòd ab his, quæ æquali ſunt tẽperamento nulla prorſus reſultet actio &c. nil aliud mihi reſpõdendum videtur, quàm quòd cum iiſdem confundatur argumẽtis, quibus primam, vnà cum conſequentibus irritam fecimus, ſuperfluum ſanè eſſet, ac tædioſum, hîc eadem repetere argumenta. Cæterùm ad tertiam in qua dicis (petendo id, quod eſt in principio) quòd ſi concedatur prima, duarum

Hordei qualitates coctione non deſtruuntur.

In ptiſana nõ deperditur hordei ſicca qualitas.

Deterſio in hordei decocto à qua fiat qualitate.

Cur ptiſana magis humectet quàm aqua.

Aër magis humectat Ethica febre laborantes, quàm aqua.

Reſponſio ad ſecundam.

Reſponſio ad tertiam.

poſsit

poſitionum, ſcilicet quòd ea contraria ſunt, &c. ſequeretur, quòd in bilioſis affectibus nullo pacto dari deberet Guaiaci decoctũ: ſed quũ conſequẽs ſit falſum, neceſſe eſt eſſe falſum etiam antecedẽs, quódq; falſitas palàm fit ex medicorum practicantium vſu, &c. reſpondeo hæc omnia non parùm tuę detrahere autoritati, q̃ppe qui, ſpretis philoſophicis rationibus, fallaci inhæſeris experimẽto, quod tamẽ Hippocratis teſtimonio periculoſũ, ac fallax eſt, niſi ratione cõſtat. Atqui poſteaquã hoc tantũ te regis fundamẽto, fateor ego ingenuè quòd nullum vnquam viderim rectè curatum ſimplici ligni Guaiaci decocto, qui Gallica illa lue bilioſa teneretur, quum tamen certò ſciam innumeros Guaiaci truncos, & corticis eius quamplurimùm non ſolùm in lue illa, ſed in aliis permultis diuturnis affectibus me fœliciter conſumpſiſſe. Quod cum exercitatiſsimi ac doctiſsimi Medici non ignorent vbi coguntur in bilioſa Gallica lue, vel vbi iecur nimia bile redundet, Guaiaci decoctum exhibere potandum, maiori aquæ quantitate (vt tu faciendum putas) calidam ipſius non temperant qualitatem, ſed aut intubum, aut cichorium, aut bugloſſum, aut melopeponum, cucurbitarúmque ſemina admiſcent. Siquidem horum frigidæ qualitates cùm permanentes ſint, & ab aqua aſciſcantur in qua decoquuntur, corrigunt temperántque calidas & ſiccas Guaiaci qualitates, vnde poſtea fit, vt ægri nulla percepta noxa conualeſcant. Sed non poſſum non mirari plurimùm, quòd hæc te ignorare iam primum animaduerto, quódque tibi perſuaſeris Guaiaci decoctum parùm, vel non multũ abeſſe à temperamento, cùm non ſolùm ex aſſertis rationibus, ſed etiam guſtu, quo ferè ſolo medicamentorũ qualitates cognoſcuntur, quis rectè apertiſsimè coniicere poſsit decoctũ hoc vſq; ad tertiũ caliditatis gradum aſcendere: id quod maximè palàm facit acerrimum incendium piperi ferè ſimile, quo fauces & guttur afficiuntur ex huiuſce decocti potu: quinetiam & copioſiſsimus ſudor, q à potione illicò ferè in vniuerſo corpore emanat: Siquidẽ hæc fieri nõ poſſunt niſi ab acribus & calidis admodũ medicamẽtis: Sed tu fortaſsè nunquã guſtatu decocti ipſius vires exploraſti, nec qua ratione tã abũde ſudorẽ eliciat. Sed de his ſatis. Quũ autẽ plus otij nactus fuero ſcribã cõtra tuã ſententiã, cucurbitulas inſcia ſcalpello cute adminiſtra

Guaiaci decoctum quibus admiſcẽdum in bilioſis affectibus.

Cucurbitulas adminiſtrari non debere repletis corporibus.

Mannam & Caſsiam, & cætera clemẽtiora dari poſſe prægnantibus quocũque tempore. Rhabarbari dilatum dari ſecure poteſt in bilioſa pleuritide.

niſtrari non debere, niſi prius purgatis corporibus: Mãnam, Caſſiam, & cætera clementiora medicamenta dari ſecurè poſſe vtero gerentibus quocunque tempore, nec eſſe præter Hippocratis inſtitutum. Quinetiam Rhabarbari dilutum in bilioſa Pleuritide rectè ſanè ac nulla repugnante ratione à medicis nonnullis exhiberi. Vale.

PET. AND. MATTHIOLVS Iacobo Boſello Vtinenſium Medico, S. P. D.

Diſputatur quid Rhacoma apud Plinium, An Saccharum antiquorum noſtrum ſit Saccharum, & an pinguedo à frigido, vel ab humido generetur in animalibus.

ILlud mihi dedit natura ingenium, hoc aſſignauit temperamentum, vt ſi quid mihi quãdoque quiſpiam polliceatur, quieſcere non poſſit animus meus, quouſque quod promiſſum eſt, fuerit conſequutus. Ac eo magis longa dilationis mora angore quodam teneor, quo expectatæ rei maior fuerit conſideratio, maiúſq; illius conſequendæ deſiderium. Ideóque vellem, vt in eo, quod mihi hinc proficiſcẽs iam tribus elapſis mẽſibus pollicitus fueras, fidem tuam liberares (es autẽ pollicitus ſimul atque Vtinum perueniſſes, tuis illicò pollicitationibus & noſtris te ſatisfacturum deſideriis) & te perquam maximè hortor, non quòd de conſtantia, fidéque tua dubitem (puto enim te hominem eſſe certiſſimum) ſed quia incredibili cupiditate ardeo eiuſce rei, quam tu mihi promiſiſti, vt longiori temporis mora non differas ad me ſcribere, tuam de Rhacomate ſententiam ex Pliniana lectione deprompram. Cupio enim mirum in modum in re plãtaria abs te doctior fieri, atque id, quod antehac à nemine didicerim, tibi acceptum referre, vbi de Rha Barbarico (vt ſpero) plura fuero commentatus. Ego quidem, qui amicorum dilationes legitimis apud me impedimentis defendere ſoleo, id ſanè moræ primo, nec tuæ adſcribebam negligentiæ, nec imperitiæ, ſed verebar ne ægrotorum curis detentus, qui frequẽtiores, numeroſioréſque in æſtate adeſſe ſolent, & longa temporis mora, huiuſce negotij fueris oblitus: ſed cum nunc audiam ab his qui

qui Vtino Goritiam veniunt paucos admodum nunc iſtic homines ægrotare, excuſari nulla ratione potes, quòd nihil tuarum literarum ad nos miſeris, quibus aut te purges, aut tuis ſatisfacias pollicitationibus. Quò fit, vt non ab re eſſe putarim, ſi tibi negotium hoc iterum in mentem redigam. Meminiſti enim cùm hic eſſes & de Rha Barbarico ſimul colloqueremur, percontanti tibi, nunquid ſcirem vnde Rha Barbaricum nomen hoc accepiſſet, reſpondiſſe, de nomenclatione hac nil aliud me exploratum habere, quàm quòd probatiſſimis ſcriptoribus, præſertímque Meſui poſteritatis memoriæ fuerit cõmendatum: nempe quòd à regionibus à quibus conuehitur ſibi nomen aſciuerit. Quandoquidẽ (reſponderam) non ſolùm medicamentum hoc Rhabarbarum à Meſue appellari ſolitũ, ſed Rhaſcenicũ, & Rhaturcicum, quòd non modo ex Barbaria afferri ſoleat, ſed à Turcis, & Sinis (vt puto) qui extremæ Indiæ ſunt populi: Cur autem fiat, vt id quod nunc ex India aduehitur Barbaricum dicatur, illud in cauſa eſſe ſuſpicabar, quòd ſcilicet quum olim fortaſſe maior ipſius quantitas ex Barbaria adueheretur, & ob id longè magis Barbarici nominis quàm Indici, vel Sinici apud omnes inualuerit vſus, nil mirum videri, ſi hac quoque tempeſtate aliis etiam è regionibus allatũ perpetuò Barbaricum dicatur. Quibus te reſpondiſſe facilè memineris, me veram Rhabarbari nomenclaturæ originem ignorare, quæ non à Meſue, ſed à Plinio petenda erat, quippe qui Rhabarbaricum Rhacomam vocans, id ingenti prouentu vnà cum Coſto naſci ſcribit in quadam fluminis Gangis inſula, quæ Barbaria appellatur, vnde tractu tẽporis factũ eſt, vt ab inſulæ illius nomine Rhabarbarũ poſterioribus appellari cœperit. Hoc quum abs te audirẽ, quo Plinianæ lectionis exercitatiorem intellexeram eſſe neminem, loci videndi percupidus, illicò Plinianum codicem coràm afferri curaui. Atqui lõgè aliter inuenimus de Rhacomate lib. xxvij. cap. xij. ſcripſiſſe Plinium, quàm tu, vel tuipſius, vel aliorũ fortaſsè commẽto, narraueras. Siquidem nec Indiæ, nec Gangis, nec Inſulæ, nec Barbariæ, nec quòd vnà cũ Coſto naſcatur Rhacoma, vlla ibi Plinio fiebat mentio. Etenim ille de Rhacomate ſcribens plura quàm hæc non habet: Rhacoma affertur ex his, quæ ſupra Pontũ ſunt regionibus: Radix Coſto nigro ſimilis, minor, & rufior paulò, ſine odore, calfaciens, & guſtu adſtrin

Rha Barbarici nomenclatio vnde duxerit originẽ.

Rhacoma.

Rhapõticum Plinio Rhacoma dici.

adſtringens. Eadem trita vini colorem reddit ad crocum inclinantem. Hæc ille. Nec plura tunc in Pliniano codice de Rhacomate, quòd Rhaponticum Dioſcoridis intelligo, abs te inueniri potuerunt. Id quod tantũ mihi tædij moleſtiæq; attulit, quantum prius videndæ hiſtoriæ aſſequendęq; doctrinæ conceperam voluptatis. Cæterùm tu, vbi te captũ agnouiſti, ne fabulatoris crimen ſubires, non leuibus ſanè verbis affirmabas te hoc alicubi in Pliniano codice proculdubiò adnotaſſe, quamuis tunc nõ ita facilè id ex tempore reperiri liceret, pollicebaríſque quàmprimum Vtinum venires domúmque tuum inſpiceres Plinium, illicò de re hac ad me ſcripturum, & Plinij ipſius locum aſſignaturum. Sed cùm tam longè expectationi abs te haudquaquam ſatisfieri videam, vel quòd, vt antea dicebam, prǽterquàm audieram ægrorum curis detinearis, vel quòd maleuolus fortaſsè quiſpiam è tuo Plinio aliquam exciderit paginam, non potui diutius tolerare quin ad te ſcriberem, vt fidei tuæ conſuleres, & me hac ſpe fruſtratum non derelinqueres. Ego autem (vt ingenuè fatear) etſi nõ parum Plinij lectione ſim delectatus, non tamen vſquam apud Plinium me plura de Rhacomate, & Rhabarbarico legiſſe recordor, quàm ea de quibus nunc ſuperius diximus. Quamobrẽ iam primùm abs te expectabo, aut nouam hanc Rhabarbari hiſtoriam, aut non indignam tam lõgæ moræ, aut erroris excuſationem. Erroris, inquàm, quòd verear ne id quod in Plinio te legiſſe putas, in alio fortaſsè legeris autore: vel ne Plinij lectionem cum Ptolemæi Geographia confuderis. Siquidem hic in quadam Indi fluminis Inſula, non Gangis, quemadmodum perperam ex Plinio affirmabas, ciuitatem quandam non regionem deſcribit, quę Barbaria dicitur. Atqui nõ ob id, nec ab illo, nec à quouis alio (quantũ legerim viderímq;) ſcriptũ eſſe reperio circa ciuitatẽ illã naſci Rhabarbarũ, nec inde aſciuiſſe ſibi nomẽ. Quo fit vt à Meſuis hiſtoria mihi recedendũ nõ ſit, quippe qui ſcribit Indicũ Rha, Rhauetſceni, Mauritanis vocari, quòd à Sinis fortaſsè (vt prędiximus) Indorũ omniũ vltimis, ad nos cõuehatur: Barbaricũ verò quòd ex Barbarica afferatur regione. Hinc itaque palàm eſt hallucinari plurimũ Ambroſiũ Calepinũ municipẽ tuũ, quippe qui nõ ſolùm Barbariã prouinciã in Aphrica circa Carthaginẽ haberi ait, ſed (vt Ptolemeus ſcribit) eſſe etiã in Gãge flumine Inſulã quæ Barbaria

Rhauetſceni.

Ambroſius Calepinus notatur.

baria dicitur. Quod autẽ Rhabarbarici nomẽclatio à fabuloſa Calepini Inſula nõ duxerit originẽ, id apertiſſimè teſtatur Meſues, quum dicat, Indicũ Rha omniũ eſſe optimũ, & poſt ipſum ſecundũ locũ obtinere Barbaricũ. Id quod proculdubiò cõcludit, haudquaquàm in India eſſe Barbariam, vt tuus ſomniauit Calepinus: cuius fortaſsè (vt diximus) lectione deceptus, in eã te adductũ opinionẽ eſſe ſuſpicor, vt id in Plinij codice te legiſſe cẽſeas, quod in Calepino illo tuo longè antea legeras. Verùm hæc, vt à me obiter dicta recipias velim, non quidem affirmanter, donec præter meã opinionẽ, rem hanc aliter ſe habere abs te factus fuero certior. Sed ad ſaccharum venio de quo, cùm ſimul colloqueremur, contra meam diſputabas ſententiam, Saccharum noſtri vſus illud non eſſe ſaccharum, de quo antiqui ſcripſerunt. Cùm autem plura in contrarium adducerem teſtimonia, nil aliud reſpondebas, quàm quòd de re hac plura contra ſententiam meam eſſes commẽtatus, quæ ad me mittere decreueras, vt iis perlectis ac deguſtatis, in tuam concederem ſententiam. Quod ſi præſtiteris, non parua cum gratiarum actione ea omnia tibi accepta referam. Sed nolim tuis conſiliis tantopere confidas, anteaquàm, de his cæteri ferant iudicium. His etiam acceſſit tertia de pinguedinis in animalibus generatione diſputatio. Siquidem cum Galeni teſtimonio affirmarem pinguedinem, tam in homine, quàm in cæteris animalibus à frigiditate oriri, fieri, ac cohærere: id, nulla prorſus facta diſtinctione, falſum eſſe pronunciabas. Quinimo etiam affirmabas haudquaquàm à frigiditate fieri pinguedinem ſed ab humiditate tantùm. Quod cùm ſcirem Galenicæ doctrinæ quàm maximè repugnare, & te hæc omnia tradidiſſe obliuioni, præterire quidem non potui, quin illicò libros de temperamentis afferri curarem, ibíque in ſecundo tibi facilè oſtẽderem, quàm apertè contra tuam opinionem cenſeret Galenus his verbis: Quicquid in ſanguine pingue, leue, & tenue eſt id in calidioribus corporibus alimentum quoddam calido fit: in frigidioribus verò ſeruatur: Cúmque id venæ extra ſe tranſmiſerint, vbi in frigidas particulas incidit, quod genus membranæ ſunt, in iis cõcreſcit. In partibus verò natura calidioribus, cuiuſmodi carnoſæ ſunt, à calore ipſo abſumitur ac digeritur: niſi ſicubi frigiditate temperamenti etiam vita indulgentior accedens ipſis carnoſis particulis adipis aliquid allinat. Qua ratione etiam

Pinguedo à frigiditate oritur.

etiam, quæ hyeme deliteſcunt animalia non rarò inueniuntur adipe obeſa, Et fœminæ viris ſunt pinguiores, quòd ſcilicet fœmina mari ſit frigidior, & plurimum domi verſetur. Hactenus ille. Quam quidem ſententiam paulò poſt oſtendebã iterum repetiiſſe Galenũ, ac poſtremò affirmaſſe in iis plus adipis reperiri quibus plus frigidi ineſſet quàm humidi, & ideo adipẽ omnẽ ex ipſius habitus frigiditate progigni. Quæ omnia tametſi tuæ omnibus ſanè modis refragabantur ſententiæ: his tamen haudquaquàm acquieſcere voluiſti, ſed Galenum dicebas ibi de ea tãtum ſolida diſſeruiſſe pinguedine, quam Seuum appellamus, non de ea, quæ carnoſis in toto corpore partibus cohęret: nec de adipe illa molli, quàm in ſuibus, canibus, ac vrſis progigni videmus, quám que axungiam antiquis appellatam ſcimus, cùm reuera hæc duo adipis genera non à frigiditate, ſed ab humiditate tantum, & oriantur, & coaleſcant. His autem, quamuis etiam facilè reſpondere, tuámque cum Galeno opinionem deſtruere potuiſſem: ob temporis tamen anguſtiam id præſtare non potui. Atqui ne viderer quicquam à mea defeciſſe ſententia, pollicebar per literas te reddi turum certiorem, in quàm magno verſareris errore. Quamobrem cùm nunc primùm à tuo hinc diſceſſu ad te ſcribam, prætermittendum mihi nõ duxi, quin cæteris eas attexerem cùm Ariſtotelis, tum Galeni ſententias, quibus poſthac tuam de adipe ignorantiam apertiſſimè cognoſcere valeas. Velim itaque ſcias proculdubiò hallucinari eos, qui putãt hoc in loco (vt tu tibi perſuades) Galenum de ſolida tantum intellexiſſe pinguedine, cùm de omni pinguedinis genere abſque vlla intelligat repugnantia. Quinimo potius de molli, quàm de ſeuoſa pinguedine intelligere videtur: Id quod facilè ex eo cognoſci poteſt, quòd hic Galenus de humano potius adipe, quàm de cæteris ſcribat. Quandoquidem, vt Ariſto. lib. 1. cap. vj. de partibus animalium, ac pariter Galenus lib. xj. de ſimp. medicamẽ. facultatibus poſteritatis memoriæ tradiderunt, ſolidus adeps in illis tantum gignitur animalibus, quibus cornua inſunt, & dentes in ſuperiori mandibula deficiunt, cuiuſmodi habentur boues, capræ, cerui, arietes, & huiuſmodi plura; mollis vero in his, qui vtrinque dentati ſunt, & cornibus carent, ſcilicet in hominibus, ſuibus, canibus, vrſis, & eiuſdem generis pluribus, quòd hæc humidiore, illa vero ſicciore prędita ſint

Animalia quæ hyeme deliteſcunt curpingueſcant.

Boſelli de pinguedine opinio exploſa.

Solidus adeps in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia.

tempe

temperamento, non quod ob id differat adipum horum generationis cauſa, cùm reuera ſolùm à frigiditate, tantorum autorum conſenſu, vterque fieri poſſit, ſine qua impoſſibile eſt, vt ſanguinis pinguedo è vaſis ipſis egreſſa concreſcere queat. Quæ quidē pinguedo in ſeuum iis in animalibus coaleſcit, quorum ſanguis fibroſior, & terreſtrior fuerit: in aliis vero humidioribus in axungiam vertitur, & mollior, & fluxibilior euadit, vt iiſdem in locis apertiſſimè teſtantur Ariſtoteles, & Galenus, quorum verba hic afferre non libuit, ne longiori ſermone tibi moleſtior eſſem. Cæterùm quòd is de molli potius intellexerit, maximè palàm facit exemplū ab eo allatum eorum animalium, quæ hyeme deliteſcunt, cuiuſmodi ſunt vrſi, glires, montani mures, meles, & alia pleráq;, quæ tamen omnia quum ſint vtrinq; dentata, mollem, non ſolidam generāt pinguedinem, ipſamq; copioſam, quòd frigida admodum ſint ob otioſam deſidémque vitam, & ſomni lōgitudinem. Quod deinde adeps ille qui vna cùm carne in carnoſis gignitur partibus à frigido non ab humido fiat, facile idem teſtatur Galenus, ſiquidem non ſolùm eius teſtimonio, ſed Phyſicorum quorumcunq; conſenſu frigidi proprium eſt cōdenſare, humidi verò diſſoluere: quę quidem facultates quàm ſibi inuicē repugnent, nihil mihi verendum eſt, quin tu à me excitatus iam recognoſcas. Cæterùm, vt ad tacitas etiam reſpondeam obiectiones, quibus meam poſſes impugnare ſententiam: ſi fortaſſe à me quęreres, qui fiat, vt ſupra cor in quo caloris noſtri fons reſidet, & feruentes admodum vitales hoſpitātur ſpiritus, generetur pinguedo, quæ quandoque in ſuperiori cordis ipſius parte non modica viſitur, quum ne tantillū ibi quidem frigiditatis extet: quinetiam cur ſupra renes plus pinguedinis gignatur, quàm in cæteris corporis partibus, quum tamen hi plurimo abundent calore? Ego illicò tibi reſponderē, generari in ſuperiore cordis parte pinguedinem ab aëris frigiditate, quem continuò inſpiramus trahimúſque in corpus ad refrigerādum vitales ſpiritus, & cor ipſum refocillandum: quādoquidem is vbi primum effluxit è pulmonum arteriis, illicò ſuperiorem cordis partem inuadit, eámq; non mediocriter refrigerat. In renibus autem id fieri dicerem, ꝙ etſi ij calidiores ſint, cùm tamen ſuapte natura, quòd aquoſum in ſanguine generatur, excernant ac trahant, nil mirum ſi cum

Cur in ſuperiori cordis parte concreſcat pinguedo, ac etiam in renibus, plus quàm in cæteris partibus.

aquoſo ſanguinis excremento multum etiam pinguedinis ducant: quæ frigidis quibuſdam mēbranis quæ ibi habentur inhærēs, facile in adipem coaleſcit, qui cùm frigidus ſit, nec quicquam caloris, vel ſpiritus contineat, in cauſa ſanè eſt, vt aucta ibi frigiditate ob copioſæ pinguedinis continuum acceſſum, adeps adipi cōcreſcat, perinde ac aqua, quæ per glaciem excurrit, illicò in glaciem concreſcit. Poſtremò ne putes velim adipem Galeno axungiam tantum vel mollem deſignare pinguedinem; ſed omne indifferenter pinguedinis genus. Quippe is id apertiſſimè oſtendit lib. xi. de ſimp. medicamen. facultatib. ſic inquiens. At ſi voles oleoſam & pinguem in animalibus ſubſtantiam omnem adipem appellato, ſicuti & pinguedinem appellari totū hoc genus licet. Sed de his fortaſſe plura quàm par fuerit. Quibus tamen, niſi potius pertinaciæ, quàm veritati fueris addictus, facilè quidem cognoſcere poteris adipem quemcunq; , in quauis corporis parte genitum, à frigiditate, non ab humiditate coaleſcere: quinetiam inſpicere quàm longè à Philoſophiæ ſcopo aberrauerit opinio tua. Nec putes velim hæc ad te ſcribere Matthiolum tuæ impugnandæ doctrinæ ratione perſuaſum, cùm teipſum, tuámque doctrinam perpetuò, & laudauerit, & probauerit apud omnes: ſed vt cognoſceres hæc illum non ignorare. Interim ego tuas expectabo literas, ſed velim, vt quemadmodum liberè apertéque nunc in te arguo, nunc tuis ipſe reſpondeo obiectionibus, tu quoque par pari (vt aiunt) referas, vbi valentioribus firmioribúſque rationibus & argumentis perſuaſus ſententiam tuam defendere ſtatueris. Vale. Goritij.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iuliano à Maroſtyca Medico S. P. D.

Diſputatur an Turdi ſalubre præbeant alimentum.

QVum Lelium à Cuſano, virum cùm nobilitate, tum ingenij præſtantia clarum, ſimul in diuturna illa febre curaremus, & de victus ratione ſimul colloqueremur, egóque turdos in cibum illi

illi deſcriberem, tu contra ab iis abſtinere ſuadebas, Sauanorolæ doctrina perſuaſus: quippe qui ſcribat (vt tuipſe affirmabas) Turdos quartanariis minime cõuenire, quòd craſſum, atrabiliariúmque generent alimentum. Atqui pluribus ſanè modis hac in re te errare animaduerto. Primùm quòd apud Sauonarolam, quem tãtoperè ſectari videris, nuſquam reperio, turdos in cibis melancholicum gignere ſuccum: deinde verò quòd tuum hoc argumentum ne tãtillum quidem Galenicæ doctrinę reſipiat, nec antiquorum quorumcunque placitis adſtipuletur. Legi cùm domum me recepiſſem Sauonarolam tuum, qui tamen perperam Galeni verba accepit, nec plura quàm hæc de Turdis ſcripſiſſe illum inuenire licuit his verbis annotata: Turdi, & Merulæ difficilis ſunt digeſtionis, ſed remouetur hoc ſi ex iure pingui decoquantur. hactenus ille. Quibus palàm eſt Sauonorolæ ipſius teſtimonio Turdos concoctu tantum eſſe contumaces, non autem melancholicum ſuccum gignere, imò ſi pingui è iure decoquantur optimum inde ſubſequi alimentum. Atqui aliter de Turdis video ſcripſiſſe Galenum, quem minus rectè tuus ille percepit autor, dum ſuam hanc ab eo depromebat doctrinam. Siquidem Galenus lib. iij. de alimentorum facultatibus ita de turdis nobis ſcriptum reliquit: Auium porrò omniũ genus, leuiſſimum cibum præſtat, ſi ad quadrupedes conferatur: in primis verò ſi ad ſuillam, qua nõ aliud facilè inuenias, quod valẽtioris ſit nutrimenti. Verumtamẽ eorum, quæ volatu fidunt, caro ob facilem concoctionem præcipuam laudem meretur, maximéq; perdicis, attagenis, columbæ, gallorum gallinaceorũ, & gallinarum, turdorum verò, merularũ, paruorúmq; paſſerum illis durior eſt: quas ipſas turturis, palumbi, anatiſq; caro duritie etiam ſuperat. Hęc ille. Quibus omnibus palàm eſt haudquaquam affirmare Galenum turdos concoqui difficulter, vt tuus ſomniauit Sauonarola, nec melãcholicum, craſſúmue præbere alimentum, vt tui ipſius inuentione addebas, ſed eſſe eorũ carnem perdicis, attagenis, & iuuenum gallinaceorũ carnibus duriorem. Quod etſi verum ſit, nõ tamen ſequitur eſſe verum, vt turdi deuorati ægrè difficiléque concoquantur. Etenim tametſi (exempli cauſa) hædina caro medicorum omnium cõſenſu concoctu facilior eſt, quàm vitulina: non tamen ob id ſequitur vitulinã carnẽ non cõcoqui facile. Quamobrem

Obiectio.

Sauonarolæ taxatur.

Reſponſio.

hiſce tum argumentis, tū teſtimoniis apertiſſimè quiſpiam noſſe poterit, quàm valeat apud Galenū Sauonorolæ autoritas, cùm ſatis ſupérque Galeni ipſius ſcriptis nobis fuerit comprobatum, turdos nec craſſum præbere ſuccum, nec ad concoquendū eſſe contumaces, ſed contrà potius concoqui facile, & inculpatū præbere alimentū. Id ꝙ lucidius ad clariorē huiuſce loci expoſitionē lib. de cibis boni & mali ſucci idem teſtatur Galenus, ſic inquiens. Cibi autem nulla omnino ex parte damnandi, neq; tenues, neque craſſi ſunt, ſed veluti in ſymmetria, omniſq; exceſſus mediocritate conſiſtunt. Eius generis panes optimi habentur, quorum confectionem libr. 1. de alimen. facultatib. ſcripſimus. Præterea ex Gallinaceorum genere fœminæ quidem & mares, ex auibus phaſiani, perdices, attagenes, columbæ, merulæ, turdi, turtures, paſſerculique omnes. Et libro de attenuante victus ratione. Ex piſcibus ſaxatilibus, inquit, montaniſque auiculis, multum, ac copioſum potes alimētum ad tenuantem victum accōmodare, & vt ego iudico. aues monticolæ, non modò ꝙ aëris, ſed etiam alimenti, quod nobis præſtant, tenuitate antecedant, aliis auibus, quæ in locis aquoſis ac campeſtribus degunt, ſunt præferendæ. Auiculas igitur, turdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aues mōticolas mandas licet. Abſtinendum autem ei, qui attenuante victu vti volet, aliis auibus, quæ in locis aquoſis viuunt. Hæc ſi rectè perpenderis per tete facillimè cognoſces quantum non ſolùm à Galenicis decretis, ſed ab ipſa veritate tuus deſciuerit Sauonarola. Quo poſtea fiet, ne illi in poſterum tam facile credas. Cæterùm ſi hiſce allatis teſtimoniis rationem addamus, nemo, qui ſuæ mentis fuerit compos, negabit vnquam, eorum animalium carnes, quæ probatiſſimis veſcuntur alimentis, & in optimis degunt paſcuis, longè excellentius alere, quàm quæ contrario modo ſe habent. Siquidem non aliam ob rationem Galeno improbantur piſces qui in fluminibus capiuntur, quæ magnas per ciuitates excurrunt, quàm quòd putridis veſcantur cibis, cùm in huiuſcemodi flumina vniuerſæ vrbis latrinæ, ac immunditiæ confluant. Eadem ſanè ratione olim in cœnis vetabantur coturnices (vt Plinius eſt autor) ac etiam improbantur Sturni, quòd ſcilicet hi cicutæ, illæ veratri ſemine alantur. Quapropter quum Turdi in eò habeantur volatiliū genere,

Turdorum facultas.

quæ optimis victitant cibis nempe ficubus, vuis, oliuis, myrti & iuniperi baccis, degántq; in montibus & vineis, vbi ſalubrior eſt aêr, aliter ſanè ratio concludere nequit, quàm quòd Turdorum caro ſalubriter alat, ac nutriat. Poſtremò cùm turdos videamus canoras eſſe aues, id manifeſto poteſt eſſe argumento has melancholico ſucco haudquaquam abũdare. Quod cùm nõ ignoraret Galenus de quartanę febris curatione ad Glauconem ſcribens, volatilibus veſcendum ſuadet, quæ boni ſucci ſunt, & in paludibus non degunt. Quiqus nemo inficiari debet, quin etiam ibi turdos concedat Galenus, vt pote qui vbique eorum commendauerit alimentum. Sed cum te ſanè nouerim in medendis morbis optimè exercitatum, quinetiam in Galenicis lectionibus aſsiduum, non parum quidem ſum demiratus cur à viuo fonte deflexeris ad riuulos, niſi fortaſſe, vt meam hoc modo experireris doctrinam. Quæ tametſi per omnia tuæ eruditioni non correſpondet, non tamen adeò tenuis eſt, vt putes me alimẽtorum omnium facultates ignorare. Vale. Goritiæ.

PET. AND. MATTHIOLVS Iacobo Boſello Medico S. P. D.

Diſputatur item de Rhabarbaro, Rhacomate, & Saccharo antiquorum.

QVod primum poſtulaueram, vt in his, quæ polliciti tus fueras, de Rhabarbaro & Rhacomate tuam fidem liberares, ad id nihil mihi reſpondes, quod te tuum fateri erorem apertiſsimè oſtendit. Quo fit vt nunc facilè cognoſcam haud meam me feſelliſſe opinionem, quòd putarim te à tuo Calepino eſſe deluſum, quinetiã te plura tibi de re hac confinxiſſe, cùm nullum Plinij de Rhacomate & Rhabarbaro teſtimonium afferas, nec vllum verbũ facias de Barbaria Inſula illa, quã in faucibus Gangis extare affirmabas. Ad hæc autẽ primùm tibi reſpondendum fuerat, & deinde ſi qua reliqua ſcribenda afferendáque videbantur argumẽta, de iis poſthac ibi agẽdum fuerat. Hæc itaque decere virũ peritũ & cõpotem mentis videbuntur. Atqui tu, neſcio quo pacto tui oblitus, ne in hoc aberraſſe videaris, nouis quibuſdã aliis argumẽtis pugnas, quibus fortaſsè putas

meum adeò te occupaturũ ingenium, ac illud à priori cauſa auerſurum, vt nulla eius poſthac in me remaneat memoria. Aſtutè ſanè ac prudenter meditaris, ſed an rectè ſyncereq́ue, tu ipſe tibi conſcius es. Cæterùm tametſi ipſo iure nouis hiſce tuis argumentis me opponere non tenerer, niſi vbi prius debitum perſoluiſſes, vel faſſus eſſes mẽtis fortaſſe imbecillitate te eſſe deceptum: ne videar tamen ea quæ recenter affers expaueſcere, recuſare ſanè non poſſum quin illis pluribus reſpondeam modis. In primis itaque (vt rem ipſam ſtatim aggrediar) ſcias velim non fuiſſe tibi opus tantum temporis conterere in deſcribẽdis tot autorum nominibus, qui de Rhabarbaro ſcripſerunt, cùm proculdubiò ſcires, te nihil ad me ſcribere, quod multò antea non nouerim atque ſciuerim, vt mei in Dioſcoridem commentarij (quos te legiſſe non ambigo) apertiſſimè atteſtantur. Ibi enim lib. 3. de Rhapontico agens, ea omnia quæ nunc in medium affers, ac ſi abs te nunc primum naſcerentur, & ea me docere velles, à me fuſius deſcripta ſunt. Deinde ad ea quæ dicis nõ aliam ob cauſam te eos omnes attuliſſe autores, qui de Rhabarbaro ſcripſerunt, quàm vt oſtenderes illorum neminem haberi, qui de pluribus, quàm duobus Rhei generibus (vt tuis vtar verbis) meminerint, & ideò hallucinatũ eſſe Meſuem, quòd præter cæterorum ſententiam tria Rhei genera deſcripſerit, diuiſeritque Barbaricum à Sinico, quæ quidem genera (vt tua fert opinio) nihil inter ſe differunt: reſpondeo teipſum, non Meſuem mihi videri hallucinatum. Et enim tametſi quotquot attuliſti autores ij duorum tantum generum Rhei meminerint, id ſanè haudquaquam impedire valet, quin huiuſce medicamenti adhuc plura poſſint haberi genera, quum ij de pluribus meminiſſe nequiuerint, quàm de his quorum notitia ad eos peruenit. Quo fit, vt hinc palàm ſit quàm infirmis rationibus Meſuem impugnare contendas. At ſi hæc, quibus vteris, argumenta ita vera eſſent, vt tibi falsò perſuades, non minus aberraſſe Paulum, Auicennam, Raſim, quorum patrocinio niteris, quàm Meſuem, fateri cogeris. Siquidem cum Dioſcorides, & Galenus, qui in Plantaria facultate primas tenent, quique alios omnes hanc docuerunt, nuſquam de pluribus, quàm vnius Rhei generib. meminerint. Et Paulus, Auicenna, Raſiſque, qui eos longo ſatis poſt tempore ſequuti,

Meſues defenditur.

Rhei

Rhei duo fecerunt genera, Pontici videlicet, & Barbarici, nihil eſt quod impediat, quin velis nolis fatearis hoſce quoque magnos autores vnà cum Meſue aberraſſe. Cuius Manes ſi paulisper ad nos reuocarentur, & abs te vt ais, in iudicium vocarentur, nihil mihi verendum eſt quin longè plura acerbioráque tibi reſponderet Meſues, quàm à me hic breuiter ſunt allata. Quandoquidem diceret, quòd cùm is poſterior vixerit, non ſolùm non ignorauerit ea omnia quæ iiſdem deſcripta ſunt autoribus, ſed etiam quòd longè plura didicerit, legerit, viderit, inuenerit ac cóprobarit, quàm tu, qui tot ſæcula poſt ipſum conſeneſcis & hæc ignoras, eorum fortaſſe opinionem ſequutus, qui nihil quicquam volunt nobis eſſe nouum, nihilque antiquos latuiſſe, cùm tamen audacia hæc infeliciſsimè ceſſerit quampluribus. Atqui (ſi vera fateri debeam) non parum ſum demiratus, quòd adeò tuæ fueris addictus voluntati, vt tam petulanti licentia hac in re auſus ſis infidelitatis arguere Meſuem, cùm omnium rei medicę ſtudioſorum conſenſu nemo ante ipſum tanta fide ac diligentia ſcripſerit de exoluentibus ſimplicibus medicamẽtis, quinetiam de compoſitis omnibus quibus in morbis quibuſcunque curandis quàm feliciſsimè vtitur vniuerſus Medicorũ cætus. Præterea ad id quod ad me ſcribis, quòd ſi Barbaria (vt mea fert opinio) extra Indiam eſſet, Meſues proculdubiò defendi poſſet, & quòd libenter à me audires quo Geographo autore alibi eſſe Barbariam intelligam, hoc ſanè reſpondendum videtur, quòd cùm ſatis ſuperque comprobauerim in meis in Dioſcoridem commentariis Barbariam antiquis dictam eſſe Troglodyticam Aethiopiæ regionem, non eſſe hic opus eadem repetere, ſed illuc ad meas te lucubrationes recurrere debere. Quantum autem Aethiopia ab India diſtet, qui rem Geographicam intelligunt tibi facilè dicent: Quo poſtea fortaſſe fiet, tuum non ſolùm in hoc recognoſcas errorem, ſed etiam in eo, quòd tam temerè nunc primùm aſſeras Barbariam quam prius Gangis inſulam faciebas, regionem eſſe in Patala Indici fluminis inſula, contra Geographorum omnium ſententiam. Nam qui ſcribat in Patala, ſiue (vt quidam vocant) Patalena eſſe Barbariam habeo profectò neminem. Sed vt adnotauit Ptolemæus in alia eiuſdem fluminis inſula ciuitas eſt (quẽadmodũ antea ad te ſcripſerã) nomine

Barbaria & Troglodytica regio idem.

Patala ſiue Patalena

Barbari, à qua Sini populi longius diſtant quàm tribus millibus & noningentis Italicis milliaribus. Nimirum (vt idem Ptolemæus eſt autor) à faucibus Indi fluminis ad Sinos ſexagintaquinque intercedunt latitudinis gradus. Quibus palàm eſt Rha Sinicum nullam cum Barbarico habere cognationem. Siquidem quanquam concederemus, quod tamen non facimus, à Barbaria illa, quã tibi fingis tuæ tantũ defendendæ opinionis cauſa, aduehi ad nos Rhabarbarum, adhuc tamen in magno verſareris errore, cùm Sinicum & Barbaricum idem eſſe cenſeas. Ideóque velim ne poſthac ita mordicus teneas excogitatas à te tantum opiniones, ſed vt facilius veritati acquieſcas. Si verò ſecus feceris, & pertinacię potius, quàm rationi & veritati fueris addictus, nolim, vt ægrè feras, ſi nihil de his tecum in poſterum cõferam. Adhæc quòd Rhaponticum Rhabarbaricum non ſit, adeò nobis comprobatum eſſe ſcimus in cõmentariis noſtris in Dioſcoridẽ editis, vt opus nunc non ſit hic plura ad hæc afferre argumẽta: namq; id adeò palàm fecimus, vt ſcripſerit vir quidam tempeſtatis noſtræ clariſſimus, extremæ eſſe dementiæ Rhabarbarum idem cum Rhapontico æſtimare. Etenim non ſolùm hæc radix ex Ponto aduehitur, quò à Rha fluuij accolis apportatur, ſed etiã ex India, & Troglodytica regione, quàm Barbariã veteres vocauere, ad nos defertur, argumẽto ꝙ quandoq; eadem radix quam Ponticã vocamus, à Venetis negotiatoribus inter Rhabarbarum Alexandria Aegypti allatum, quo ex India, Arabia, Aethiopiáq; mercimonia deferũtur, reperiatur. Id, ꝙ ſi neſcis, ſi voles, reſciueris facilè, vbi huiuſce facti negotiatores diligẽter interrogaueris. Hócitaq; cùm non ignorauerit Myrepſicus ille Alexãdrinus, qui tam diligenter ſcripſit de componendorum medicamentorũ ratione, vbi cataporia quædam componit, cap. cx. ad vetriculi, renum, & lienis affectus, Rhabarbarum & Rhaponticum admiſcet, tanquam diuerſa medicamenta. Etenim cum fruſtra (vt ait Ariſtoteles) fiat per plura, quod fieri poteſt per pauciora, non fuerat illi opus duo hæc admiſcere medicamenta, niſi magnopere virium facultate ea inter ſe differre agnouiſſet. Atqui ne ægrè feras obſecro, ſi tecum verbis quandantenus amariuſculis de Rhabarbarico egi. Namque id amaroris in Rhabarbaricum ipſum potius quàm in Matthiolum tibi reiiciendum putarim. Cæterùm cùm nunc de ſaccharo mihi

Rha Sinicum à Barbarico differt.

Rha Ponticũ etiam ex India afferri.

mihi tecum diſputandum ſit, deguſtata dulcedine, facilè hanc Rhabarbarici amaritudinem temperabis. Atqui iocis hiſce relictis ad ſacchari ipſius controuerſiam me confero, in qua, vbi (vt ſpero) è tuis te deiecero præſidiis, mihi plurimum gratulabũtur amici. Siquidem, cùm ad me ſcribas, tuæ tibi infirmitatis cõſcius, quòd ſi fortaſsè in Rhabarbarici examine tuas ſuperauerim vires, in hac ſecunda ſacchari cauſa te neminem agnoſcere, qui tuas poſsit vincere rationes, magno admodum honori mihi adſcribent omnes, vbi me etiam in hoc viciſſe intelligent, niſi id fortaſſe obſtet, quod iunior ſeniorem vicerit iam fatiſcentem. Ne autem diutius in hiſce immoremur ſermonibus, rem ipſam aggredior, & tua imprimis argumenta, quibus cùm Auicennæ tũ etiam Raſis autoritate cõprobare niteris ſaccharum antiquorum à noſtro plurimum differre, infirma ſatis ac inania eſſe reſpondeo: eo ſanè argumento, quòd horum nemo ſacchari hiſtoriam deſcripſerit, quinetiam nec quo pacto illud à natura procrearetur, & hoc arte fieret. Ac quanquam ij de vtroque ſaccharo ſcribunt, nuſquam tamen ſcriptum reliquerunt, quod alterum ab altero differat, & in diuerſis gignatur calamis: quinetiam nec quòd hoc è rore proueniat, illud ex arundinum ſucco exprimatur. Scripſerunt quidem de vtroque ſaccharo hi antiqui patres, non quòd in diuerſis natura calamis id gigni cenſerent, ſed vt poſteritatis memoriæ commendarent, ſaccharum non ſolùm à nobis arte parari, tuſis decoctis & expreſsis calamis, ſed etiam naturæ ipſius opera concretum in iiſdem calamis reperiri: Etenim ſi ſciuiſſent ij quòd ſaccharum arte paratum aliud fuiſſet liquoris genus, aliud verò quod ipſa per ſe parauit natura, putandum quidem non eſt, quin huiuſce differentiæ meminiſſent, quemadmodum ſequenti capite ſilentio inuoluere noluerunt, quæ inter hoc & ſaccharum Alhaſer ſiue Haoſcer intercedit, differentiam, dum huius hiſtoriam deſcripſerunt. Scribit Dioſcorides Eleomel in Palmyris Syriæ è trunco cuiuſdam arboris per ſe manare: verum eſſe etiam homines, qui vt plus liquoris conſequantur, arboris cortices tundãt, & prelo liquorem exprimant. Præterea de papauere agens Opium ſcribit è vulneratis capitibus guttatim prodire. Atqui non deeſſe etiam ſubiungit, qui papauerum ipſorũ capita vnà cum foliis cõtundant premántque, deinde

Reprobata de Saccharo antiquorum ſententia.

Lib. 1. cap. 32.

Lib. 4. ca. 61.

g 5 & ita

& ita plus liquoris accipiant: ita etiam Caphuræ duo genera recenſent Arabes, alterum ſuapte natura exiliens, erumpénſque gummi modo, alterum arte exemptitium haudquaquam pellucens. Reſina è Pinu quanquam per ſe facilè diſtillat alba nitidáque, vi tamen ignis pix nigra copioſior fluit. Quo fit vt mirari non debeas ſi iiſdem è calamis, qui olim ſaccharum per ſe fundebant, anteaquam ars naturæ opus præoccupaſſet, nunc hominum induſtria exprimatur, vt inde longè maior accedat prouentus. Cæterùm videtur ab omni ratione alienum, quòd abſque vllo autorum teſtimonio, vlláue coniectura ſibi perſuaſerint quidam, quos te ſecutum video, ſaccharum, de quo Græci meminere, è rore concreuiſſe, cùm tamen ſciant illud in calamis reperiri, & quòd è calamis noſtrum exprimatur. Ad id autem quod inquis ſcripſiſſe Dioſcoridem, Galenum, Pliniũ, ſaccharũ mel eſſe in calamis concretum, quódque ſi mel eſt, & mel (vt Galenus inquit lib. 3. de alimẽtorũ facul.) nec ſuccus ſit, nec fructus, nec pars alicuius plantæ, quomodo fieri poteſt, quòd hoc mel arundinum ſit ſuccus: reſpondeo: quòd Galenus hoc in loco de illo tantum ſpeciatim ſcribit melle, quod apum artificio conflatur. Siquidem cùm ex plantarum floribus ſuum mel colligere apes, quinetiam ex herbis ipſis omnibus palàm ſit, ne fortaſsè cenſerent homines mel ex ipſis plantis prouenire, rectè nos admonet non eſſe mel illud aliquam plantæ partem. Cùm itaque de apum melle ibi tantum intelligat Galenus, non autem de ſaccharo, quod à dulcedine mel impropriè appellarunt antiqui, anteaquam proprium aſcriberent illi nomen, non eſt quòd tuis ſubſcribam argumentis. His alia etiam accedit ratio, quę non parum contra te pugnat. Namque, cùm dicat Galenus, ſaccharum eſt mel in arundinibus concretum, & nil aliud affirmet, hoc, quàm ſaccharum eſſe mel arundinum, facile palàm eſt huiuſcemodi mel nil aliud eſſe, quàm plantæ partẽ: cùm mihi haud verendũ ſit, ꝙ ſi ſciuiſſet Galenus ſaccharũ illud mel eſſe aéreũ, quin is huiuſce mellis hiſtoriã ita facilè ſilẽtio inuoluiſſet, queãdmodũ nec aërei mellis, ꝙ manna poſteriores vocauerunt, hiſtoriã non reticuit. Etenim ſi hæc idẽ non ignoraſſet Galenus, facilè ſcripſiſſet is ſaccharũ mel eſſe aêreũ, cadẽs ſuper calamos ibiq; concreſcens: nec pariter ſcripſiſſet Plinius ſaccharum reperiri in arundinib. gummi modo

Caphura genera duo.

Galeni ſentẽtia declarata.

concretum. Id quod etiam ſcriptum reliquit Auicenna. Is enim quum non ignoraret ſaccharum non ſolùm arte fieri, ſed ſua ſponte gummi modo reſudare, aſſumptum quidem, ait, ſicut gummi ab arundine abſtergit oculum. Hinc itaque palàm fit de hoc melle haudquaquam intellexiſſe Galenum, & quòd impropriè Græcis ſaccharum hoc mel fuerit appellatum, quemadmodùm & ſaccharum noſtrum quod à calamis exprimitur, mel cannarum impropriè appellant Mauritani. Impropriè, inquam, quòd hoc ex rore, vt genuinum mel in aëre non conficitur, ſed ex arundinum medulla exprimatur. Sed mel etiam ferre arbores apertiſſimè teſtatur Strabo lib. 15. de Indicis arboribus ſcribens his verbis. Refert Ariſtobulus arbores ibi eſſe non magnas, quæ magnas ſiliquas ferunt denorum digitorum mellis plenas. Quinetiam iam omnibus notum eſt gingiber, quod conditum ad nos India mittit, nullo alio aſſeruari liquore, quàm ſiliquarum melle, quo etiam Myrobalanos, Myriſticas nuces, & alia quàm plura condiunt ac præſeruant. Sed an quid pluribus de his diſputandum, cùm multorum teſtimonio iam notum ſit in Inſulis quas Cannarias & Diui Thomæ appellant, in iiſdem ſanè calamis à quibus Saccharum exprimunt, illud etiam per ſe gigni, & aperto arundinis latere, manere & gummi modo coaleſcere? Quibus facilè ſubſcribunt ij, qui hoc æuo in Indiam nauigant. Etenim ad Bathecalam Indiæ vtrunque iam vendi affirmant. Dicas itaque obſecro quid ad hæc reſpondebis? Nonne Galenum dices peruerſiſſimè abs te, contra hiſtoriæ huiuſce veritatem, eſſe allatum? Aut fatearis hoc neceſſe eſt, aut aberraſſe Galenum. Atqui ego nõ Galenum, ſed Boſellum aberraſſe non ambigo. Cæterùm quanquam hoc tantum argumento te omnibus iam defeciſſe viribus agnoſco, nolim tamen te prius dare manus, quàm tua omnia ſuperauerim præſidia, quæ aduerſum me habes. Cùm itaque ſcripſerim contra ſententiam tuam, cùm ſaccharum antiquorum ſalis modo fuerit durum, lapidoſúmque, fieri haudquaquam poſſe, vt mannæ vel roſcidi mellis fuerit materia, eo argumento, quòd nuſquam viſa ſit manna, vel roſcidum mel, quæ ſuper plantas, vel alibi ſalis modo obdureſcerent, vel potius à ſole cõtacta liqueſcerẽt: illicò mihi obiicis hoc eſſe falſum, & à Strabonis ſentẽtia, cui plurimùm addictus videris, alienũ. Siquidẽ cùm ſcribat is, ꝙ ſuper folia arundi-

Arbores in ſiliquis mel ferentes.

Saccharũ noſtro etiã auo ſua ſponte in calamis concreſcit.

arundinum, non quidem ſuper ipſa arundine ſaccharum reperiſſet antiquitas, facilè palàm fit non manaſſe id ex arundinum medulla, ſed ſuper foliis è rore melleo proueniſſe. Vt autem firmius tuam hanc fulcias opinionē, illud etiã addis, quòd quãuis è rore vt mãna gignatur, nihil eſt quod prohibeat, quin cōcreſcere poſſit ſalis modo, cùm in calidiſſimis fiat regionibus, vbi vehemētiſſimo Solis ardore, non magno ſanè negotio ſalis modo obdureſcit. Idque eò magis tibi perſuades ꝙ non parũ ad hoc cōferat foliorũ arundinũ adſtrictoria vis, ac pariter deſiccans. Nec his obſtare putas quòd manna, quæ in Europa naſcitur, ad tam ſolidam non concreſcat duritiem, cùm id aëris & cœli noſtri clemētia euenire nō poſſit, cúmq; non colligatur ab arundinũ foliis, ſed plurimum inueniatur ſuper lapides, ratóque ſuper cæterarum plantarum frondibus. Hæc tuæ ſunt partim obiectiones, partim reſpōſiones, ſed profectò nō vides quàm ſenſibus pateãt meæ rationes, quámque tuæ contrario modo ſe habeãt, cùm tantũ ſint coniecturæ, & tuæ ipſius inuentiones. Quæ quidē ſi veris niterentur rationibus, vel probatiſſimorũ autorum teſtimoniis, non ſolùm viriliter mecum pugnare videreris, ſed longè magis ingenium mihi excitares. Atqui quum tam retuſis nitaris ſuffragiis, non magno ſanè ſtudio te comprehendam. Cæterùm ne me fortaſsè putares hiſce verbis timorem tibi incutere velle, videas, obſecro, quàm peruersè Strabonis teſtimonium in medium attuleris. Siquidem is (quod viderim, legerímque) nuſquam ſcriptum reliquit ſuper arundinum foliis coaleſcere ſaccharum, ſed ibi arundinem mel ſine apibus gignere, his verbis: Εἴρηκε δὲ περὶ τῶν καλάμων, ὅτι ποιοῦσι μελισσῶν μὴ οὐσῶν. οὐ γὰρ δένδρον εἶναι καρποφόρον, ἐκ δὲ τοῦ καρποῦ μεθύειν: id eſt dixit, etiam arundinem mel ſine apibus gignere, & cum non ſit arbor fructifera, ex fructu tamen ebrium facere. Hæc ille. Quibus apertiſſimè probatur contra tuam ſententiam non in arundine, ſed ab arundine, gigni ſaccharum illud, quinetiam & illius eſſe fructum. Adhæc in magno te verſari errore animaduerto, vbi ais roſcidum illud mel, quod ſuper calamis durũ ſalis inſtar inuenitur, ſiccari ac concreſcere ob ingētiſſimos Indiæ calores: quinetiam quòd ſuper arundinum foliis ſubſidat, &c. Quandoquidem hoc totum contra teipſum pugnat, argumento, quòd cùm in tepidioribus climatibus roſcidum mel quod in mannam concreſcit

Obiectionum confutatio.

creſcit, facilè euaneſcit, quàmprimùm aliquandiu à Sole illuſtratur ac caleſcit, id quidem longè magis fieri neceſſe eſt, vbi ſolares radij calore longè maiori regiones exurant. Sed & illud ab omni Philoſophia & ratione videtur alienum, quòd roſcidum mel multò magis concreſcere poſſit ſuper arundinum foliis, primo tantum exceſſu ſiccantibus, refrigerantibúſque, quàm ſuper lapidibus, à quibus manna (inquis tu) plurimum legi ſolet. Siquidem cùm lapides frigidiores ſicciorésque ſint, quàm arundinum folia, vt vbi à Sole excalfacti fuerint, quicquid humidi accedat facilè ſiccent, intelligere ſanè potes quàm tua valeant argumenta. Quinetiam illud, vt pote falſum, explodendum videtur, quòd manna longè minus cohæreat arborum frondibus quàm lapidibus. Etenim præter id quod omnes contra ſententiã tuam affirmãt, qui à Calabris ad nos mannam deferunt, tibi maximè refragatur Galenus, quippe qui lib. 3. de alimẽt. facultatibus ex arboribus ſubſtratis pellibus à paſtoribus legi mannam, nõ ex lapidibus affirmat. Id quod etiam Atheneus ex Amyntæ libris teſtatur lib. 11. cap. 18. his verbis. Ἀμύντας ἐν τῷ πρώτῳ τῶν τῆς Ἀσίας σταθμῶν περὶ τοῦ ἀερομέλιτος καλουμένου διαλεγόμενος γράφει οὕτως: σὺν τοῖς φύλλοις δρέποντες συντιθέασι ἐς παλάθας Συριακῶν τρόπων πλάττοντες οἱ δὲ σφαίρας ποιοῦντες καὶ ἐπειδὰν μέλλωσι προσφέρεσθαι ἀποκλάσαντες ἀπ᾽ αὐτῶν ἐν τοῖς ξυλίνοις ποτηρίοις ἃ καλοῦσι ταβαίτας προβρέχουσι καὶ διηθήσαντες πίνουσι καὶ ἔστιν ὅμοιον ὡς ἂν τίς μέλι πίνοι διερὸς, τοῦτο δὲ καὶ πολὺ ἥδιον: id eſt: Amyntas in primo de ponderibus Aſiæ, de melle aëreo vocato differens, ſic ſcribit. Vna cum foliis demetentes, ea ratione, qua in Syria ficus certis ordinibus ſibi mutuo incumbentibus aſſeruari ſolent: alij autem in pilas redigentes, componunt. Vbi autem iam offerre oportet, decerpta inde parte, in ligneis poculis, quæ tabætas appellant, prius rigant, mox percolatum bibunt. Et ſimilè eſt ac ſi quis mel diſſolutum bibat: hoc verò & multo dulcius eſt. Hæc ille. Præter id quòd ſcripſerim ego ſaccharum antiquorum nunc ad nos non deferri, quòd modò arte fiat, & calami quotannis excidantur, quodque hac vindemia eueniat, ne adultæ iam arundines & ſacchareo liquore prægnantes, à quibus, non à iuuenibus, ſaccharũ gummium modò antiquitus manare ſolebat, adeò frequẽtes habeantur, tu quidem hiſce meis argumentis illicò reclamas & ea ſanè plurimum veritati refragari affirmas.

Amyntas de aëreo melle.

Ideóque

Ideóque rationem à me expoſtulas, qui fiat, vt magis ab adultis quàm à iuuenibus calamis fundatur ſuccus, quum tamen hi teneriores, rariores, & ſucco turgétiores habeātur, quàm qui conſeneſcentes in dies ſicciores inanioréſque euadunt. Vt autem haſce tuas coniecturas magis tueri videaris, addis minime dubitandum eſſe quin Indi antiquitus etiam è concisis & decoctis calamis ſaccharum expreſſerint. Idcóque id in cauſa non eſſe, quòd antiquorum ſaccharum ad nos conuehi deſierit. Nam quum (vt aſſeueras) præclariſſimorum autorum teſtimoniis ſatis ſupérque fuerit comprobatum è calamorum radicibus Indos ſemper dulces elicuiſſe liquores, id facilius è calamis qui ſtatim ad manus erant, elicere potuerunt, quàm fodendo humum tam ingētium arundinum radices extirpare, quæ quidem (vt Strabo & Solinus teſtantur) tricenum, quinquagenúmue paſſuum longitudine, tanta verò craſſitudine, vt quibuſdam diametrus ſit ternum cubitorum. Hæc itaque ſunt quæ aduerſum mea ſcripta habes argumenta. Quibus reſpondebo facilè magis eſſe rationi conſentaneum ſucco prægnantiores eſſe adultiores arundines, quàm quæ annuatim proueniunt & exciduntur. Siquidem hæ dum creſcunt, maiorem humoris partem in ſuum ipſius augmentũ aſſumunt, vt apertiſſimè videmus in omni arborum genere, quæ dum adoleſcunt, vſque ad quendam temporis terminum, nullos ferunt fructus, quos ſi ferunt ſimulac aliquandiu adoleuerint, paucos admodũ eos eſſe cernimus: quippe cùm continuò creſcant, maior humoris pars quem è terra aſſumunt, in earum tranſit alimentum, quòd vegetabilis adminiſtrat facultas ad corporis incrementum. Ac hinc fit, quòd omnes quæcunque extant arbores fœcundiores ſunt quum ad conſiſtentiam vſque peruenerunt, quàm antea. Etenim cum tunc creſcere deſierint, nec ſubinde augmento opus ſit, neceſſe ſanè eſt, vt id alimenti, quod prius ad hoc munus conferebat natura, aut ad fructuum generationem ſe recipiat, aut per corticis rimas egrediatur, aut per inſenſibiles digeratur vapores. Videmus enim apertè quòd reſiniferæ plantæ omnes, cuiuſmodi ſunt abies, pinus, larix, & id genus aliæ, quinetiam gummiferæ, vt amygdalus, prunus, ceraſus, reſinam aut gummi haudquaquam fundunt dũ adoleſcunt, quemadmodum etiam in animalibus videmus. Idem quoque palàm eſt ex iis arboribus quæ perpetuò fru-

Arundines mira magnitudinis.

Arbores quo tempore fœcundiores.

ctiſi

ctificant, fructúſque in tertium ac quartum annum ferunt, cuiuſmodi ſunt aurantia, & medica malus. Harum enim plantarum fructus ſucci multò pleniores ſunt ac ſuauiores, quàm qui annuatim decerpuntur: Id quod te ignorare magnopere demiror, cum & Philoſophum te, & medicum profitearis, & idem ſcribat Theophraſtus lib. 6. cap. 16. de plantarum cauſis ſic inquiens. Vbi plantæ in longitudinem augeri ceſſarũt, criſpari deinde dilataríque incipiunt, ſicut etiam animalia. Eadem cauſa eſt & quamobrem tædã, picémque, aut reſinã nullam penitus nouellæ arbores habeant. Alimentum enim totũ ad incrementa, fructificationémq; abſumitur. Quippe poſtea in tædam vertuntur, atque omnino fructibus illũ deſtinatum humorem magna parte vſurpant. Tũc enim velut ſordes naturales quædam hæc relinquuntur, cùm vis augendæ longitudinis deſtitit, & radix, atque vniuerſa arbos plus roboris capere inceperit. Hac itaque ratione plus ſacchari reperietur in arundinibus quæ pluribus creuerũt annis, quàm in iis quæ vnius tantum anni ſpacio ſeruntur, naſcuntur, creſcunt, ſecantur, premuntúrque deinde anteaquam conſiſtãt. Adhęc an Indi etiam antiquitus è ſacchariferis arundinibus quæ nobis ſaccharum ferunt, idem pariter expreſſerint, an non, mihi nunc diſputandũ non eſt, quòd nihil noſtris conferat colloquiis. Atqui iam, id ſane non reticebo, quòd etſi tibi concederemus, quod nõ facimus, Indos antiquitus etiam arte paraſſe ſaccharum, id tamen adeò exiguum fuiſſe diceremus, quòd vſque ad Dioſcoridis, Galeni, & Pauli tempora, nihil illius ad nos conuehebatur. Cuius rei magnum nobis poteſt eſſe argumentum, quòd longè numeroſiores ea apud Indos haberentur arundines, quæ illæſæ adoleſcerent, quàm quæ quotannis ſecarentur. Nec his obſtat Strabonis & Solini autoritas, quam in medium affers, cùm non repererim apud Strabonem, nec alium quenquam, ex illarum ingentiſſimarum arundinum radicibus Indos vnquam expreſſiſſe ſaccharum, ſed naſci has in aquis & ibi tantum ob cœli ſolíque naturam, arborum radices & præſertim arundines eſſe dulces, aqua à ſolibus tepefacta, tam cœleſti quàm fluuiali. Siquidem (vt ipſe inquit) ea quæ apud alios & fructuum & ſuccorum maturitas dicitur, apud illos concoctio eſt, quæ tantum ad dulcedinem operatur, quantum ea, quæ per ignem fit. Atqui hoc poſteritatis

Arbores Indica omnes radicibus dulces

ritatis memoriæ haudquaquam commendauit Strabo, vt nos admoneret ex hiſce radicibus apud Indos ſaccharum fieri ſolere, ſed vt regionis illius dulcedinem narraret, quanquam ille hanc de tam ingentibus arundinibus hiſtoriam potius fabuloſam, quàm veram cenſere videatur, quemadmodum & Plinius. Cæterũ ſi hæc vera ſunt, potius credendum eſt (vt Lucanus inquit) quod ex hiſce arundinum radicibus ſuccum extraherent ad potiones parandas, quàm ad ſaccharum conficiendum, præſertímque cùm in Syria, Cypro, Creta, Sicilia & in aliis ſacchariferis inſulis, vnde nũc ſaccharum ad nos conuehitur, ex arundinum medulla, non ex radicibus exprimatur. Præterea ad Iſaaci autoritatem, quem ſcripſiſſe inquis in antiquis arundinibus non inueniri ſaccharum, reſpõdeo, me haudquaquam de valde veteribus & caducis intellexiſſe, ſed de his, quæ ad conſiſtentiam vſque creuiſſent, quãquam id in meo Iſaaco nuſquam profectò reperio. Quo fit vt mihi perſuadeam, te fortaſſe in hoc eſſe deluſum, perinde ac de Rhacomate in Pliniana lectione. Ad ea autem, quæ obiicis, ꝙ ſi ſacchari hiſtoria apud antiquos ita ſe habuit, quemadmodum à me deſcribitur, illud te plurimum demirari, quòd id concreti liquoris Pontica nuce nõ eſſet maior, cum tamen aliarum arborum reſinæ ac gummi portiones quantitate longe maiori reperiantur, nil aliud tibi reſpondendum ſuccurrit, quàm vt naturam ipſam conſulas. Nullus profectò mortalium nouit hæc, præter illam: luſit enim illa quatenus ei libuit, ſui vnius vnicus exemplar, autor, ſequeſtra, hera, adminiſtra eadem, nullius indiga, non precario, non coacta, non impedita. Hanc ſi conſulas non ſolùm hoſce tibi diſſoluet nodos, verumetiam quamobrẽ dicet, tam ingenti mole creauit Elephantos, támque minima formicas. Atque ſi cum natura de his colloqui non poſſis, & mihi dixeris tu quamobrem lentiſcus raró maſtichen fabæ maiorem gignat, cùm tamen arbor ſit nõ infimæ proceritatis, cur ab arbore, cuius vmbra centum obteguntur homines, caphura portiunculis nõ emanat amygdalæ nucis maioribus: cur longiſſima Cypariſſus adeò exiguum ſemen gignat, vt ferè oculos fallat: quinetiam cur cucurbitarum, melopeponúmque plantæ tam ingentes ferant fructus, cucumerorum verò his longè minores, ego poſthac tibi facilè aperiam quî factum ſit quòd ſacchari illius particulæ nucem Pontica magnitudi

gnitudine non excedant. Dicis poſtremò quòd ſaccharum apud antiquos tantum medico fuit vſui, in cibis verò nunquam, putáſq; hoc argumento aliquid etiam contra meam te afferre ſententiam, quum noſtri plurimùm veniat in culinarum vſum. Sed hæc ſatis ridenda videntur. Etenim & ſi id Plinij teſtimonio in tuam contuleris opinionem: ego tamen Strabonem adducam, quippe qui ſcribat ex arundinum ſaccharo homines ebrios fieri. Id quod manifeſto eſt argumento in potionum concinnamentis etiam antiquos ſuum addidiſſe ſaccharum. At ſi reſponderes quòd de cibis, non de potibus fueris loquutus: dicerem ego id eueniſſe, ꝙ ſaccharum non curauerit in cibis addere antiquitas, quemadmodum nec Medica mala, nec alia complura: ac etiam fortaſſe ob eius penuriam, qua fiebat, vt vix ad medicamenta ſufficeret, id quod tunc ad nos conferebatur. Poſſem & alias afferre rationes, ſed cùm ſatis ſuperque de re hac me dixiſſe putem, & iam ferè in volumen excreuerit epiſtola, ea quidem ſilentio non ab re inuoluere libuit. Eóque præſertim quòd in meis in Dioſcoridem commentariis adeò ſacchari hiſtoriam expenderim, vt nullus relinquatur dubitandi locus, quin veterum ſaccharum ab iiſdem reſudarit calamis, è quorum medullis noſtrum conficitur. Verùm ſi his ſatisfactum tibi non ſit, mannam, qua quotidie vteris, accipito, & vehementiſſimis ſolibus exponito, vel in furnum coniicito. Id ſi feceris nihil mihi verendum eſt, quin illicò palinodiam ſis meditaturus. Cæterùm putaram de pinguedine te tuas ad me ſcripturum defenſiones. Verùm cùm videam illa omnia te negare quæ Goritiæ non ſolùm contra meam, ſed aduerſus Galeni ſententiam afferebas in medium, ne teſtes habeam quorum præſidiis vti poſſim, id conſcientiæ tuæ ponderandum relinquam. Sed cum ſciam de pinguedinis origine cum Paulo Regolino viro doctiſſimo, collega tuo, te ſæpius habuiſſe ſermones, facile ab eo reſciam, an plus mihi quàm tibi credere debeam. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Franciſco Naſcimbeno S. P. D.

Agitur de Reſinis omnibus, quarum meminère Dioſcorides & Galenus.

QVum eo natura ſim ingenio, eáque perpetuo voluntate, vt vbi ſtudioſus quiſpiã, medicæ præſertim facultatis ſectator, aliquid à me petierit, recuſare non poſſim, quominus illi pro tenui mea facultate ſatisfacere adnitar, etſi nulla antea cum eo mihi interceſſerit amicitia: viderer nunc profectò, non parũ à meo deficere inſtituto, quinetiam boni viri officio, ſi ad ea, quæ à me petis de Reſinarum dubiis explicandis, quantum intelligam, ſilerem. Cùm non ſolùm doctrina, & eximia virtus tua, id quod petis, iure mereri videantur, ſed etiam, quod magis eſt, noſtra diuturna amicitia nulla vnquã ex cauſa violanda, illud idem magnopere expoſcat. Non miror autem in cenſendis arborum quarundam reſinis, multis in locis, vt ſcribis, te eſſe adeò implicatum, vt ſine aliorum auxilio inde te extricare nequeas, cùm certò ſciam præter te non deeſſe doctiſſimos viros & in plantaria facultate iam diu verſatos, qui non ſolum in reſinis examinandis de pluribus dubitarunt, ſed in earundem hiſtoria tractanda non parùm etiam aberrarunt: argumento quod reſinarum genera ab ipſis ſpeciebus neſciuerunt diſtinguere, nec earum nouerunt differentias: quinetiam quòd veras vocabulorum, nomenclationúmq; proprietates non intellexerũt. E quorum numero vnus eſt Andernacus, quippe qui, ob harum fortaſſe ignorantiam, in vertendo Galeni libro de com. medic. ſecundum genera, adeò multa confundit, vt nihil mirari debeam, ſi tibi ac etiam aliis ille non paruum faceſſerit negotium in hiſce cenſendis medicamẽtis. Verùm vt ad id quod à me petis, veniamus, tibi ſentẽtiam meam illicò exordiar. Scribis itaque in primis legiſſe te apud Dioſcoridem Pineã, Piceámque reſinam, quæ ſua tempeſtate ex Gallia & Hetruria conuehebantur, olim conuehi ſolitas eſſe à Colophone celeberrima minoris Aſiæ ciuitate: quo argumento concludis Pini & Piceæ reſinam nihil prorſus differre à Colophonia. Atqui (inquis) ſi id verum eſſet, tibi quidem non

Reſinarum implicata hiſtoria.

non parum verendum fore, quin hac in re aberrauerit Galenus, quum is apertiſſimè ſcribat lib. 3. de comp. medicament. per genera, Piceam, Pineámque reſinam à Colophonia differre: quinetiam alteram altera viribus eſſe præſtantiorem. Id quod etiam lib. 7. eiuſdem voluminis iterum affirmauit. Quæ omnia (ais) magno nobis eſſe poſſe argumento, non paruam inter haſce reſinas intercedere differentiam. Deinde ſcire deſideras an Galenus de pluribus reſinarum generibus meminerit, quàm Dioſcorides: cùm tibi videatur is de pluribus proculdubiò ſcripſiſſe, quòd præter eas de quibus ſcribit Dioſcorides, frictam vel Colophoniam habeat, quam vulgò vocant Seplaſiæ Græcam, atque etiam Hiſpanicam, & aliam quandam, quam nullo alio appellat cognomento, quàm quòd ex figulinis impura ſumitur, & vbi purgetur in frictam mutatur. Adhæc, ſcribis, eam præter has eundem habere Galenum, quæ pityinon phyſema illi vocatur, quæq; Andernaco modo picea, modo pinea germinatio vertitur. Quo fit vt non deſit tibi ſuſpitio quin ibi lectio fuerit deprauata, vbi non ambigo deprauatè vertiſſe interpretem. Quinetiam præter has meminiſſe Galenum (inquis) Terebinthinæ, Strobilinæq;, quam omnino te ignorare fateris, etſi ſcias ſtrobilum ni aliud eſſe quàm pinum. Atqui cùm in alio loco idem ſcribat Galenus πιτύινον φύσημα ſeu pinea &c. videtur quòd nihil differat pinea ἀπὸ πιτυίνου φυσήματος, quum tamen idem Galenus lib. 8. de ſimp. medicam. facultati. inter has manifeſtam interponat differentiam. His ſubinde Laricinam, Abiegnam, & Pineam eodem ex Galeno annectis, viderique tibi, inquis, pineam hanc à cæteris differre, quòd peculiariter περὶ πιτυίνου φυσήματος, de Strobilina, pineáque idem meminerit Galenus: ſed quòd nō vides de tot reſinarum generibus ſcripſiſſe Dioſcoridem. Poſtremò haberi etiam apud Galenum, inquis, Lentiſcinam atque Piceam, quæ an pix liquida ſit à me ſcire deſideras. Hæc denique ſunt, quæ tuis literis à me petis. Verùm cùm tam diligens fueris in enumerandis reſinis omnibus, neſcio quo pacto factum ſit, quominus Cypariſſinæ memineris, cùm etiam hanc habeat Galenus. Cæterùm anteaquàm ex hiſce te eximam implicationibus, quæ ingenium tuum perplexum reddunt, operæprecium nobis eſt nonnullas aſſignare diſtinctiones & interpretis errata corrigere, quæ (vt

 video)

video) mentem tuam non mediocriter perturbant. Velim itaque primum ſcias Colophoniæ reſinæ duas haberi ſpecies, quarum altera, cruda, liquida, molliſque eſt, ita ſanè à pineo vel piceo caudice manans: altera verò cocta ſiue fricta, perinde ac illa quę nunc in Seplaſiis omnibus Colophoniæ nomẽ retinet. Hæc eſſe vera teſtatur ipſe Galenus lib. 7. de compoſ. medicament. per genera ſic inquiens. Quoniam verò Piceam, & frictam reſinam, & Colophoniam appellare conſueuerũt, ſciendum erit aliam quandam eſſe Colophoniam Chiæ maſtichæ perſimile aliquid habẽs, quemadmodum illa & Thus. Siquidem ex hiſce Galeni verbis facile palam eſt in Colophoniæ genere, coctam ſiue frictam alteram haberi ſiccam: crudam alteram, mollem, tractabilémque, artificio nullo paratam, de qua prius ſpeciatim ipſe meminerat Galenus lib. 2. eiuſdem voluminis cap. 20. de viridi Andromachi emplaſtro differens his verbis: Liquida tamen diutius perdurat, ſicuti etiam Colophonia thuris redolens, quæ nonnullis ſola vocatur Colophonia, odoratu ſuauitatem quãdam referens, ſicut Abietina, & colore mediocri prædita: naſcitur admodum modica, atque ob id precioſa. Et lib. 3. eiuſdem operis, vbi de medicamentis neruorum egit, de Colophonia cocta ſiue fricta inter ſiccas reſinas peculiariter ſcripſit ſic inquiens: Omnium verò ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam vocant. Pręterea nolim te ignorare tres haberi reſinarum ſpecies, quæ è Pino proueniunt, inter ſe differentes, quarum duæ è caudice manant, tertia verò è nucibus, quas Græci στροβίλους vocãt. E caudice manantium, altera quidem eſt omnium præſtantiſſima liquida, mollis, albáq;, arboris ramentorum, foliorũ, omníſque immunditiæ expers, & (vt Galenus inquit) thuris redolens, & vbique ſyncera, Colophonia propriæ appellata. Ac eą eſt hæc de qua inter liquidas reſinas meminit Dioſcorides. Altera ſordida eſt & retorrida, impura ac exoleta, quam appellat Galenus Pityinon phyſema, quòd hæc in ipſa arboris germinatione exudet. Hæc. n. ea ratione exoleta prouenit, quòd tunc temporis vniuerſæ plantæ humor longè magis diſtribuatur ad noua germina producenda, foliáque nouella nutrienda, quàm ad aliud peragendum naturæ opus: quo poſtea fit, vt quæ eo tempore manat reſina, cæteris deterior habeatur: quemadmodum de thure ſcribit Plinius quod

Colophoniæ duæ Species.

Pineæ reſinæ genera tria.

Pityinon Phyſema.

quod Vere à Sabæis legitur. Hoc verò quum haud lateret Theophraſtum libro 9.cap.20.de plantarum hiſtoria: Terebinthum & Pinum, dicebat is, & ſi quæ reſinam aliæ fundunt, cædendas eſſe poſt germinationem affirmant. Poſtrema verò eſt quam Strobilinam vocant, quæ tantum è pineis nucibus prouenit: Στρόβιλος enim pineam nucem deſignat, non pinum arborem ipſam, vt te tibi perſuaſiſſe video. Adhæc illud quoque te ſcire oportet, haberi in reſinarum genere liquidarum & aridarum differentiam, quinetiam vtraſque ex iiſdem arboribus manare. Quandoquidem & Pinus & Picea & Abies cùm pingues liquidaſúe, tum etiam ſiccas ac exoletas proferunt reſinas, ea nimirum ratione de qua ſuperius diximus. Itaque in pinguium ſeu liquidarum genere ea præcipua eſſe videtur, quæ Colophonia appellatur, ac alia quæcunque illi ſimilis, quæ in æſtate & autumno ſuis ab arboribus legitur, finita plantarum germinatione: inter ſiccarum verò genera exoletarúmque, ea in primis habetur quæ Pityinon Phyſema vocatur, deinde quæ in fictilibus aduehebatur, tertia quæ igne decocta fuerit Colophonia. Ideóque dicebat Galenus libro 3. ſuperius citato, Omnium eſſe ſiccisſimam, quam nonnulli frictam, alij Colophoniam dicunt, & huic etiam ſuccedere, quæ ex figulinis impura & deſpumata ſumitur. Quinetiam his ambabus ſicciorem eſſe, quæ dicitur Pityinon Phyſema. Ex liquidis, nonnullas liquidas permanere, quemadmodũ Terebinthinam, alias vero inareſcere, ſicuti Strobilinam. Sed has ſanè omnes inter aridarum genera reperio deſcripta apud Dioſcoridem, vt clarius poſtea intelliges. Poſtremo & illud etiam ſcire debes Andernacum minus rectè vertiſſe πιτύινον φύσημα. id eſt, picea germinatio, quòd Græcis πίτυς pinum non piceam deſignet. Cuius erroris ſeipſum accuſat, cum illud idem modò piceam, modò pineam germinationem vertat. Hæc itaque præfari prius oportebat, quàm petitioni tuæ reſponderem. Nunc verò vt ad rem ipſam me conferam, non video de pluribus reſinis ſcripſiſſe Galenum quàm Dioſcoridem, quanquam hic non ita diligenter, vt Galenus, earum enarrauerit ſpecies. Reſiniferæ ergo arbores Dioſcoridi, præter Cedrum, de quo is poſtea peculiariter ſcribit, plures quàm ſeptem non ſunt, nempe terebinthus, lentiſcus,

Reſinarum liquidarum & aridarum differentia.

Andernaci verſio improbatur.

Dioſcorides de reſinis omnibus, de quibus & Galenus ſcripſit.

pinus, larix, picea, abies & Cypariſſus. De quarum omnium reſinis idem Dioſcorides ſpeciatim meminit, nec de pluribus video ſcripſiſſe Galenum. Nec obſtat quòd apud ipſum plures videantur eſſe reſinarum appellationes, quæ non reperiuntur apud Dioſcoridem, vt eſt exempli cauſa Pityinon Phyſema, & quæ ex figulinis impura ſumitur. Siquidem hoc nec genus variat, nec ſpeciem, ſed aut tempus in quo manare incipiunt, aut cognomen à fictilibus in quib. aſportantur, aut maiorem aut minorem præſtantiam oſtendit. Præterea quanquam certum eſt Dioſcoridi Colophoniam aliam non eſſe, quàm pineam vel piceam, non tamẽ dicam ob id aberraſſe Galenum, quòd (vt inquis) lib. 3. de comp. medicamẽt. ſecundum genera, Colophoniam à pinea & picea differre ſcribat. Quandoquidẽ quamuis de ſiccis reſinis agẽs differre afferat coctam Colophoniam à Strobilina, ac etiam ab ea quæ Pithyinon Phyſema dicitur, nullibi tamen reperies affirmaſſe illum à Colophonia differre pineam aut piceam, quæ ſelectiſſima ſit, liquida, mollis, pinguis, & thuris redolens, propriè Colophonia appellata. Ideóque ſcire debes ꝙ vbi eodem libro in tuo Galeno reperis pineam reſinam cæteris minus præſtare, contra priorem ipſius Galeni ſententiam, & eam ob cauſam infimum ferè ibi habere locum, nõ eſſe id erroris Galeno adſcribendum, ſed interpreti Andernaco. Quippe qui peruerſè admodum illa Dioſcoridis verba à Galeno ibi allata inuerterit. Quandoquidem Dioſcorides piceam, non pineam in penultimo collocauit loco ſic inquiens. *προάγει δὲ πασῶν τῶν ῥητινῶν ἡ τερμινθίνη καὶ μετὰ ταύτην, ἡ σχινίνη, εἶτα ἡ πιτυΐνη, καὶ ἡ ἐλατίνη, μεθ' ἃς ἀριθμοῦνται, ἥ τε πευκίνη καὶ ἡ στροβιλίνη.* id eſt, Terebinthina reſinas omnes antecellit, proxima lentiſcina, & è pinu & abiete, has ſequũtur picea & ſtrobilina. Quibus palàm eſt pineam reſinam nõ poſtremũ, vt tu ab Andernaco deceptus putas, ſed tertium bonitatis locum obtinere. Cæterùm quo pacto fricta ſiue cocta parari debeat, non ſolùm è pinea piceaque, ſed ex cæteris liquidis, diffuſius ſcribit Dioſcorides, quamobrem non eſt quod putes frictam fuiſſe illi incognitam. Quandoquidẽ hæc Galeni tempore etiam Colophonia dicebatur: ideóq; libr. 3. eiuſdem operis dicebat idem Galenus (vt antea diximus) omnium verò ſicciſſima eſt, quam nonnulli frictam, alij verò Colophoniam appellant: & lib. 7. Pineam reſinam, dicebat,

Alia verſionis Andernaci reprahẽſio.

Reſina pinea præſtantia.

dicebat, & frictam & Colophoniam appellare conſueuerunt. Atque ea quæ ſordida & impura in figulinis afferebatur, aridam illam eſſe facilè crediderim, quam ab abiete, piceáque manare diximus, cum is inter aridarum ſpecies hanc etiam repoſuerit. Nec aliā ob cauſam dicebat ille, ꝙ hęc vbi à ſordibus purgabatur, fricta fiebat, quàm quòd expurgari nequiuiſſet, niſi ad ignem colliqueſceret. Quo poſtea fiebat, vt cùm ſui natura eſſet arida, non potuerit tam paruo temporis interuallo igne calefieri, quominus illicò aridior fieret, coctæ frictæue Colophoniæ ſimilis. De ea autem quæ à nucibus pineis emanat ſtrobilina vocata meminit Dioſcorides libro primo cum inquit: τὰς μέντοι ξηρὰς ἡ μὲν ἐστι στροβιλίνη, καὶ ἐλατίνη ἡ δὲ πευκίνη ἡ δὲ πιτυίνη. id eſt. Quæ verò aridarum generi aſcribuntur, quædam ex pineis nucibus, aliæ ex abiete, picea & pinu exierunt. Quibus palàm eſt non ſolum Strobilinæ meminiſſe Dioſcoridem, ſed & cæterarum de quibus meminit Galenus. Siquidem nil aliud eſt apud Dioſcoridem ſicca pini reſina quam quæ πιτύινον φύσημα vocatur: quinetiam nil aliud figulina, quàm quæ à picea abietéque ſicca colligitur. Quæ quidem, vt hoc etiam æuo, ad nos comportantur impuræ ac aridæ ſiccis arborum foliis & corticum ramentis vitiatæ, quibuſdam in receptaculis è ſuarum plantarum corticibus paratis, ita nihil ſanè prohibet, quin credamus eaſdem aduexiſſe antiquitus in fictilibus homines. Ad ea autem, quæ poſtulas an picea reſina, de qua ſcribit Galenus libro tertio de compoſitione medicamentorum per genera, liquida ſit pix, de qua pluries idem meminit, reſpondeo, hanc haudquaquam eſſe picem, ſed piceæ arboris reſinam ſua ſponte manantem: Etenim liquida pix nunquam ſua ſponte fluit, ſed arte accenſis igne pinis, quæ in tædam contabuerunt, vt pluribus diſſeruimus in noſtris in Dioſcoridem Commentariis. Hiſce itaque cùm rationibus, tum allatis Galeni teſtimoniis non ſolùm quæ prius confuſa de reſinis videbantur, iam clara, aperta, ac extricata cognoſces, ſed etiam quòd in reſinarum hiſtoria nihil à Dioſcoride diſſentiat Galenus, quódque plura quàm is habeat earũ dé genera. Quinetiā fortaſſe plura Goritiæ vel Vtini de reſinis te didiciſſe fateberis, quàm Patauij, cũ ad me ſcribas, ibi te adinueniſſe nemine̅, qui ex hiſce tenebris te liberaret, dum ibi medicam materiā ad diſcebas. Vale.

Aridæ reſinæ à quibus proueniant plantis.

Galenum nihil à Dioſcoride in reſinarum hiſtoria diſſentire.

PET. AND. MATTHIOLVS IOANNI Franciſco Naſcimbeno Me dico S.P.D.

Declaratur qua ſit æris nigri ſquama apud Galenum.

ET ſi antea ad ea non reſpondi, quæ, datis ad me literis, de nigri ęris ſquama, à me petieras, de qua lib.2. de comp.med.ſecundum genera ca.2. de gil uis emplaſtris agens, meminit Galenus: id tamen velim tibi perſuadeas haudquaquam eueniſſe, quòd nō ſem per accinctus ſim quominus tuis ſatisfaciam petitionibus, aut id tantum mihi laboris faceſſat, ſed quòd pluribus fuerim menſibus occupatus in augendis excolendíſque meis in Dioſcoridem commentariis, nec ab hiſce ſtudiis ſine iactura potuerim ingenium meum auertere. Atqui quum otij nunc aliquid ſuperſit, diutius ſane differre non poſſum, quin tuis humaniſsimis literis reſpondeam. Scias itaque velim quòd quanquam non negligenter perlegi cùm antiquorum, tum recentiorum libros, qui de mettallicis ſcripſerunt, non memini me tamē legiſſe apud quempiam reperiri æs quod ſuapte natura nigrum fuerit. Sed haberi æs aureo, argēteóve colore ex rubro nigreſcente, aſſerit Plinius lib.24. cap.2. ſic inquiens. *Aeris genera.* Aeris tria genera, Candidum argenteo nitori quàm proxime accedens, in quo illa miſtura præualuit: alterum in quo auri fulua natura: tertium in quo æqualis omnium temperies fuit. Præter hæc eſt æs, cuius ratio reddi non poteſt: ſuo colore precioſum ad iocinoris colorem vergens, quod ideo Hepatizon appellant. Hi itaque ſunt æris colores de quib. meminit Plinius, qui longè diffuſius de ære ſcripſit quàm cæteri qui ante vel poſt ipſum claruerunt. Atqui inter omnia hæc æris genera nulla nigri æris Plinio ſit mentio, niſi quiſpiam fortaſſe diceret, illud nigrum eſſe æs quod Hepatizon idem vocat Plinius: quod cùm ſit (vt ille inquit) cæteris præſtantius, præſtantior etiam fuerit eius ſquama & medico vſui competentior. Hæc fortaſſe opi nio tibi non diſpliceret, præſertim vbi eam pluribus, efficacioribúſque rationibus augere adniterer. Nec dubito quin te in hanc ſententiam longè melius adducere poſsim, quàm

tui

tui illi Præceptores, qui dicebant, imò nulla dubitatione (vt ais) affirmabant, illud eſſe Galeno æs nigrum, quod Plinius Hepatizon appellat. Sed quoniam horum placitis mea non ſubſcribit ſententia, nec etiam videtur aſtipulari Galenus, nolim ſanè, vt ignorata huiuſce rei veritate iis acquieſceres. Ideóque diligentius quæſtionem hanc diſcutere oportet. Dioſcorides libro 5. duas tantùm æris ſquamæ ſpecies habet, de quibus diſſerit his verbis. Probatiſsima æris ſquama eſt, quæ in Cypriis ærariis ex clauis Cyprio ære confectis craſſa decutitur, Helitis, ideſt clauaris proprie dicta. Damnatur contra, quæ vulgari ære aut candido confecta fuerit tenuis & infirma, quam & nos reprobamus, maximè approbantes craſſam. De his duabus, nec de pluribus ſcribit Galen. libro 9. de ſimp. med. facultatibus, & Paulus Aegineta in 7. & Aetius in 2. nihil prorſus de nigri æris ſquama differentes. Quo fit, cùm apud Galenum & cæteros æris ſquamæ duæ tantum habeantur ſpecies, vt neceſſariò harum alteram nigri æris ſquamã vocauerit Galenus. Quoniam autem in medicamentis parandis, præſtantiora, ſelectioráque expeti ſolent, quũ Helitis, ſquama Dioſcoridis teſtimonio probatiſsima ſit, infirmiſsima verò altera, aliter ſanè mihi cenſendum non eſt, quàm quòd Galenus pro nigri æris ſquama Helitem intellexerit, quæ in Cypriis officinis à rudi ære, è quo claui fiebant, ad nauium fabricas malleis ferreis decutiebatur. Nec leui ſanè ratione adducor ad credendum id proculdubio eſſe verum, quum certò ſciam æs illud, è quo virgæ fiebant, è quibus claui parabantur, alio non fuiſſe colore, quàm nigro: tum in primis quòd nõ ſolum æs rude, ſed argentum & ferrũ ſua pte natura nigrum contrahant colorem quam primum in ignem coniiciuntur, tum deinde, quòd æs ipſum, ſimulac è ſua fluit minera, coítque vel in maſſam, vel in virgas digeritur, illico ſuperficietenus nigrum reddatur. Sententiæ noſtræ ſubſcribit Plinius capit. 9. eiuſdem libri ſic inquiens: Exurente, enim coctura æs nigrum conficitur. Cæterùm ſi à me percontareris qui fiat vt æris ſquama, quę ignium vi tantum nigreſcat, ea longe magis præſtet, quæ à repurgato elaboratóque ære excutitur, è quo cacabi omnéque genus vaſa parari ſolent, cum tamen vnum & idem ſit æs, & ex eadem minera prouenerit: dicerem id non alia

Probatiſsima æris ſquama quæ.

Squama æris nigri eſt Helitis.

euenire ratione, quàm quòd pro conflandis clauis, rudis tantum æris virgæ ſumantur. Siquidem hæ dum ignium vires experiuntur, vt inde claui fiant, excrementa omnia à centro ad circumferentias cutetenus remittunt, quo poſtea fit, vt ſubinde malleis percuſſæ, craſsiorem, pleniorem, ſolidiorémque exuant ſquamam, quàm quæ decuſſa fuerit ab ære pluribus vicibus repurgato, vt fieri quotidie videmus in ærariis officinis, vbi varia vaſorum genera malleo & incude, nullo accedente igne, conflantur. Etenim æris huiuſce ſquama cum tenuis ſit & parum contineat excrementi, in quo maior ineſt ſiccandi vis, infirma eſt, vt Dioſcorides inquit, & ferè inutilis in medicamentorum vſu. Ideóque rectè dicebat Galenus Helitem ſanè principem in ſiccando locum obtinere & tenuiſsimæ omnium eſſe ſubſtantiæ. Quamobrem in ea perpetuò ſum ſententia, quòd vbi lib. 2. de compoſi. medic. per genera in giluo illo emplaſtro & in alio Heræ ad vlcera contumacia Libr. 4. eiuſdem operis, æris nigri ſquamæ meminit Galenus, de Helite intellexerit: id eſt de ſquama æris rudis, non elaborati. Quippe quòd (vt prædiximus) expurgatum æs, è quo cortinæ, cacabi, lebetes, cæteráque vaſa conflantur tenuem admodum ſquamam remittunt, miniméque excrementoſam: cuiuſmodi eſt albi æris ſquama (vt Plinius eſt autor) quòd hoc non parùm argenti contineat. Hæc itaque ſunt, quæ tibi de re hac reſcribenda putaui, quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe putabis, gaudebo mihi ſane plurimum: at ſi fortaſſe ſecus euenerit, velim vt pro tua humanitate meã non accuſes ignorantiã, aut negligentiam, ſed quòd plura nõ repererim, quæ viderentur meliora. Vale.

FRANCISCVS PARTHINVS
Sereniſsimi Maximiliani Regis Bohemiæ Medicus, Petro Andreæ Matthiolo

S. P. D.

NEmini hoc vnquam mortalium hactenus conceſſum fuiſſe video (præſtantiſsime Matthiole) quantumcunque in quauis præcelleret facultate, vt in tanta paſsim iudiciorum, ſententiarúmque varietate, omnium deſideria, & omnium animos æqualiter

liter expleret. Atque in hac communi mortalium quidem infœlicitate neſcio quomodo placatiores, & longè plus ſemper moderatos ſe exhibent boni viri, in quibus & virtutis, ac ſingularis probitatis, ſimul & eximia eruditionis lux eniteſcit, quàm praui, & peruerſi, qui quò maiori implicati ſunt inſcitia, tantò & difficiliores, & in omnibus ſe moroſiores præbent. Vt quod ignauia, vel mentis hebetudine, ſiue ſuo quodam infortunio non valuerint adipiſci, id ſuæ imperitiæ tenebris in aliis obruere contendant. Quorum quum moleſta, & inhumana ſit ingratitudo, tum non ferenda eſt hæc in eis arrogans, & effrenata libido, qua non modò ipſi, quibus nihil bonum, & elimatum placere poteſt, in optimis faſtidiunt, ſed & eò prorumpunt, vt etiam cæteris omne tollant emolumentum, & omni doctrinæ fructu, & vtilitate ſpolient. Ac quamuis ea ſit in te conſtantia, ea morum grauitas, vt parũ, aut nihil curandam, & omninò negligendam tibi arbitreris Amathi cuiuſdam Luſitani hominis ingratiſsimi, & ab omni humanitate alieniſsimi, imperitiſsimam in tuis ſcriptis temeritatem: tamen poſtmodum nonnihil vereri mecum cœpi, ne hæc animi tui magnitudo longius quàm par ſit, euadat. Nam quum iam frequenter ad me delatum foret, te Apologiam, quam contra hunc ineptum hominem inſtitueras, pariter & cenſuras in eius grauiſsima errata penè ad finem perduxiſſe, non minus tua, quàm omnium reliquorum cauſa, capiebam animo non mediocrem voluptatem, quòd has defenſionis partes per neminem commodius ſubiri, nec per vllum facilius, & clarius huius inſanam vecordiam, quàm per te ipſum retegi poſſe exiſtimarem. Nunc autem quo conſilio, quáue mentis altitudine te aut tædeat, aut pudeat publicè faceſſere aliquid negotij cum iſto nugatore, neſcio laudem an (quod mihi certè potius videtur) tuũ hac in re nonnihil vituperem propoſitum. Quòd ſi ita tibi perſuades, vt non tanti æſtimes Luſitanum, quem nemo aditu, nemo congreſſu, nemo cõſpectu aliquo doctorũ virorũ meritò dignatur, vt indignũ planè tibi iudices, vt iſtã diſſolutam, & præcipitẽ loquacitatẽ irretitã retundas, magis tuã eruditionẽ, quã ſummã eſſe nullus dubitat, quàm reliquorũ cõſulis iudiciũ. An quo ſingulari doctrinæ lumine facilè tu huius falſitatem animaduertis, idem quoq; de omnibus cenſes? Erras ꝑfectò

mi eruditiſſime Matthiole. Quot erunt, qui caſu in hunc hominem incident, quos iſtius falſitas à veritatis ſtudio impediat? Quot ille nondum ſatis inſtructos, & in hac facultate roboratos ſuis calumniis à tuis pulcherrimis operibus auertet? Qui quò infirmiores adhuc circa huius ſcientiæ tyrocinia adhæreſcunt, aut nec dum tua doctiſſima ſcripta expenderint, tantò periculoſius ab hoc veteratore inducentur. Qui adeò perfrictæ frontis eſt homo in aliena reprehendendo, in ſuas fabulas intrudendo, adeò perfidioſus in alienis ſcriptis violandis & (qui imperitorum mos eſſe ſolet) adeò procliuis eſt in ſua conſtituenda ſententia, vt vel mediocriter doctos nonnihil fortè commoueat. Huius impudentiæ tu non occurres? Eam quum tu ſine omni tua moleſtia cõprimere valeas, cum omnium reliquorum detrimẽto libidinoſè graſſari patieris? Dicam id, quod ſentio Matthiole, non tam vt cæteris in hac noſtra medica diſciplina præſtantiſſimis viris aliquid derogem, qui pro ſua humanitate ſumma, omnia tibi tribuunt, quàm ne tui oblitus eſſe videaris. Quis hac noſtra ætate doctius in hac medica facultate elaborauit? Quis vtilius, & luculentius hanc nobis maiori diligentia, & eruditione illuſtrauit? Vt excellentiſſimi vbique viri, quos maria, terræ, itinerum immenſitas diuidunt à tuo conſpectu, hi animo, ſermonibus, ſcriptis, literarum miſſione (vt tu optimè noſti) certatim velut ingentes, & immortales tibi gratias agant. Ego quidem (vt de me priuatim ingenuè fatear) his tuis ampliſſimis communibus beneficiis ſic me tibi deuinctum, & adſtrictum cognoſco, vt nihil tui cauſa detrectare nec debeam, nec velim. Quis ita ſit inhumanus, quæ in quoquam tãta ſit immanitas, vt tuis pulcherrimis, & fructuoſiſſimis elucubrationibus adiutus, his fruens, his quotidiè ſe oblectans, non dico ingratitudinis, vel minimum indicium oſtendat, ſed hos tuos præclariſſimos ſudores immortalitatis, ſi poſſit (id quod fore non ambigo) gloria non compenſet? non omnibus monumentis decorandos eos putet? licet nulla gloriæ cupiditas ad hoc te ſtimularit, qua maior eſt tuus animus, nec ea te huic impulit, ſed ſolus communis, & publicæ vtilitatis amor, quo incredibiliter flagras, te inflammauit vt omnes grauiſſimos ſuſciperes labores. Tãtáne fuit in Luſitano ingratitudo, eáne inhumanitas, vt nihil iſtorum recordetur? Non quòd vlli tantum largiar homini, vt tan-

tam

tam ei vindicem excellentiam, quaſi nil omninò in eo deprehendi valeat, quod non leuiter aliquem offendat, quod non tenuem aliquem apud alios mereatur reprehenſionem. Nec tantum tu tibi aſſeris, vt (ſi quidem feciſſe) emendatum te à Luſitano dolere queas. Vſque adeóne hominem eſſe im moderatum? Ita in aliorum labores impudẽtem? Sic vbique in alienis repellendis imperitum? Et quod ad te attinet, minus equidem ſum ſollicitus de ea modeſtia, pietate, gratitudine, quam ille imperitiſſimus homo tuæ præſtare debuerat humanitati. Non tanti eſt id incommodum, vt corrigi, & resarciri poſſe à quamplurimis doctiſſimis, & grauiſſimis viris dubitem. Nam vt innumeros hoc noſtro prætermittam tempore, eruditiſſimos, & plenos leporis, venuſtatis, humanitatíſque viros, qui quo ſunt ingenij cultu, quo flagrantiſſimo literarum amore, in perpetuum obligatos ſe tibi profitentur, tum vel vnus Cronemburgius Colonienſis, ſummus, & præſtãtiſſimus medicus tuo cordi hac in parte abundè ſatisfaciat. Cuius etſi doctiſſima, ac clariſſima ſcripta à te verſata non ignorem, audi obſecro qua gratitudine, autoritate, quàm doctè, quàm luculenter in ſuo de compoſitione medicamentorum libro breuiter ſuum in te intimum affectum declaret, & Luſitani illius nequitiam, & indoctam improbitatem redarguat, ac perſtringat. AMATHVS, INQVIT, LVSITANVS frequenter odioſa confidentia, virus inuidentiæ ſuæ in clariſſimum, modeſtiſſimúmque virum Matthiolum Seneſem eructat, dum paſſim nimis intempeſtiuè huius doctrinam ſuper commentariis in Dioſcoridem editis coarguit, ac inſectatur: quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum, & pernicioſam inuidiam oſtentat, ipſe interim infinitis modis dignus, qui ob magnam ſtirpium imperitiam, atq; improbam in ſe tranſlatam operam alienam (quod crimen eſt longè omnium turpiſſimum) velut è ſublimi doctis veniat deridẽdus. Ecquid etiam enarrationibus ſuis inſeruit, quod non iuſtiſſimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debeat? A quo dum æmulandi ſtudio diſſentit, in graues, manifeſtóſq; errores imprudens homo prolabitur. Cuiuſmodi exemplum tum in hac planta, tum in Acanthio, tum Coronopo, tum Elichryſo, ac in pleriſque aliis viſitur. Multò ſatius fuerat, quò doctiorem ſe æſtimaret, eo quoque modeſtiorem

rem ſe præſtare, quod ingenuum Philoſophum decet. Hacte nus ille. Quid ſyncerius? Quid magnificentius huiuſcemodi viri grauiſſimo teſtimonio? Vt recreare potius te debeant ta lium, & tot clariſſimorum virorum cēturiæ, quàm vt te moueat vnicum inter homines eſſe portētum, quod omnem comitatem, gratitudinem, beneuolentiam, & ipſam humanita tis naturam exuerit. Si monſtri hoc ſit ſimile, talem in lucem eſſe editum, & in cōmune humanum cōſortium fuiſſe productum huiuſcemodi hominem, qui ea rodat, laceret, côuellat, in ea inſaniat, & debacchetur, de quibus humaniter pares agere gratias nunquam poterat, minime tamen reformido, quin parum multi ſint futuri, qui ſua modeſtia iſtius intempe rantiam conuincant, qui ſua gratitudine, & cādore, illius inſolentem malignitatem, & inſaniam ſuperent. Quorum ſynceritas, honeſtas, probitas, non te plus reuocent, ac conſolentur, quàm iſtius barbaries te deiiciat. Abſit, vt nō multò plus eruditiſſimorum virorum iudicia valeant, quàm importunitas vnius Luſitani. Hoc porrò magis me affligit, quòd quum tu ipſe per te commodè, & opportuniſſimè confutare poſſis hanc audaciam, id per te fieri nolis. An aliorum patrocinia expectas? Quum alios non animus, ſed ingenuus pudor ab hac dehortetur moleſtia cum iſto ſubeūda homine. Alij ſuis impediti negotiis, alienæ difficulter ſe ſubiiciant falci. Cæteris aut non innotuit Amathus, aut (quod mihi eſt veriſimillimum) tibi hanc reſeruant prouinciam. Indignum ſe arbitrantur de eius diſceptare mente, & iudicio cum aliena teme ritate, eo incolumi, & adhuc ſuperſtite, cuius labores ſint attentati, cui ſua eruditio optimè ſit cognita, & explorata, qui optimè ſe ipſum intelligat. Non decere id onus in cæteros reiici, quod ab eo ſit accerſitum, qui & id facilè ferat, & maiora portarit. Neminem aliena cenſent tutius, diligentius, fidelius, protecturum, quàm ſua ipſius, in quibus ſuus honor, ſua laus, ſua gloria verſatur. Cur defendam Matthiolum? Viuit ipſe, ipſe eſt ſuperſtes. Quæ ſtudioſiſſimè eſt commentatus, ea nobis ſeruet integra, hæc cuſtodiat nobis ſalua, cōtra peruerſorum calūnias hæc nobis tueatur. Quare tuæ ſit prudentiæ excellentiſſime Matthiole, vt quid hic te facere conueniat, ſedulò proſpicias. Et quid opus eſt magna hic, & longa conſultatione? Quaſi ſit obſcurum, quaſi te ipſum id lateat, magis te in iſto negotio tuæ obtemperare mentis gene-

roſitą

roſitati, quàm noſtri omnium expectationi. Vide μὴ πλέων ἀγχινοίᾳ σεαυτὸν καταλείπειν. Suſpecta tibi ſit ea ſecuritas, ex qua & tuæ autoritati, & cæterorum ſtudio non leuis fortaſſe imminet iactura. Ne nimis ſecurè permittas obrepere in gremium tuorum librorum τὴν ἀμαθίαν τοῦ ἀπαιδεύτου Luſitani. Excute iſtũ ſcarabeum è tuis floribus, nec ſinas, vt ſuis moleſtiſſimis ſuſurris, & fœtore iſta contaminet, ex quibus optima, & roſcida mella reliqui ſe confecturos ſperant. Hic labor (& quis labor?) niſi ad cætera tua præſtantiſſima monumenta, velut cumulus accedat, ea nos à te accepiſſe cognoſcemus beneficia, quæ fuerint inchoata, nõ abſoluta, ſplendidè adumbrata, nõ expreſſa. Quid? Vereor Matthiole, ne qui ſint futuri, qui iſtuc tuum ſilentium moleſtè, ac adeò ferant acerbè, qui & priorum ampliſsimorum beneficiorum pœnituiſſe te dicant, cùm tanti ea non ducas, vt ea nobis ab hac contagione liberes. Propulſa nobis hanc moleſtiam, declina, obtunde omnem improbitatem, vt tutò nos in tuis luculentiſſimis operibus ſciamus poſſe verſari. Si te mortuo (quod Deus Opt. Max. auertat) Luſitanus ita nequiter tua inuaſiſſet opera, implorandus, & excitandus (credo) nobis eras, vt omni ignominia, macula, omni vel tenuiſsima aſperſa labecula, tua nitidiſsima nobis reſtitueres opera. Nunc quid viuus ceſſas? Quod tunc à mortuo nos obtinere nõ poſſe penè iniquũ putaremus, quãto id erit deploratius, quãtò iniquius à viuo nõ impetraſſe? Quid illud? Nihil ne te hoc mouebit, quòd victus, & tuo iudicio, quod grauiſſimũ eſt, ſuperatus, manũ conſerere cũ iſto imbelli trãsfuga abnuere cenſeberis? & ea iam tacitè cõdẽnare, ob quæ cæteri ſuæ fœlicitati cumprimis gratulãtur? Scimus iam hanc operam à te incœptam, plus increbuit hic rumor, quòd latius, & liberius hunc calcographus diſsiparit. Vt hac quoque opera ſuas bibliothecas doctiſsimi complures locupletandas expectent. Hanc ſpem comprehenſam, & mentibus noſtris infixam, ſi tua præſtantia defraudet, quid cogitabimus, cur ab incœpto deſtiteris? Cur non id perfeceris, quod tu ipſe inchoaris? An cedere te poſſe quiſquam credat Luſitani ineptiis? aut iure te reprehenſum ab iſto imperitiſſimo calumniatore fateberis? Nulla vel tenuiſsima irrepat huiuſcemodi ſuſpicio. Da quod à te magnifice expectamus. Exhibe quod lectu, & viſu iucundiſſimum erit omnibus. Emitte quod iam penes te habes para-

tum

tum. Quid abdis, quod non in lucem dare tuæ derogat exiſtimationi, Luſitani inanẽ auget cõfidẽtiam? Quid dicet calũniator profligatiſſimus? Scripſi cõtra Matthiolũ, rapui, ſuffuratus, deprædatus ſum, quæ volui. Viuit Matthiolus, nil contradicit. Adeò nõnũquã plus iuuat perfricare frõtẽ, q̃ omnia tribuere doctrinæ. Vici nil repugnantem. Cedit Matthiolus Amatho. Hæc ne pro ſua impudẽtia, ſi nõ effutiet, ſecũ volutabit? Noli tantũ locũ dare huius amẽtiæ. Nobis nihil erit iucũdius tua exiſtimatione, nil dignius, nil cõtra huius furorẽ vehemẽtius, q̃ quod ex tuæ eruditionis armario deprometur. Effecit id iã antè tua præſtãs eruditio Matthiole, vt nihil vulgare, nihil mediocre, nihil nõ præclarũ, & eximiũ omnes à te ſperẽt. Noli te (rogo) in eã præcipitare opinionẽ, vt aliquid in tuis bibliothecæ ſcriniis deliteſcat, quòd nobis ſubtrahas, quod nobis inuideas. Nõ patitur noſtrę cõſuetudinis, & familiaritatis amor, vt hæc parũ ſollicitè, nõ ſatis anxiè tecũ pertractẽ. Tametſi de medica ſis materia ita benè, & præclarè meritus, vt nemo tibi deeſſe, nemo non omnibus beneficiis te cumulatiſſimè proſequi valeat, timeo tamẽ ſubindè, ne homines ingrati, inuidi, malitioſi tua abutãtur humanitate, & ſummo reipublicæ amore. Qui tũc demũ verã ſe venari putãt gloriã, ſi (id, quod nunquã, vt cõfido, adipiſcetur) ſuis maleficiis tuos nitãtur præclariſſimos obliterare labores: Vt quod liberali doctrina nõ potuerũt cõſequi, id imperitia, impudẽtia, furore nãciſcãtur. His, quęſo, per noſtrã amicitiam, per cõmunẽ omniũ literarũ amorem, quibus animũ ſemper habuiſti deditiſſimum, declara, q̃ mala cæcitate ruant. Aperi horũ vanitatẽ, cõcute, diſpelle iſtorũ inuidẽtiæ virus. Indica eis q̃ longè fuerat tutius ſana in eis mẽte vti, q̃, in illis ſuum furorẽ patefacere, ex quibus haurire poterãt cũ ſapiẽtiſſimis ſummã vtilitatẽ. Infringe nobis hunc Amathum, qui antequam ſapere didicerit, omnium ſe agitatorem præbet. Quod quum tua poſtulet ſapientia, eruditio, exiſtimatio, tum nihil prius, nihil potius nos à te expectamus, quàm vt ea, quæ antea doctiſſimè nobis elucubraſti, ea nunc aduerſus hunc prædonem, calumniatorem, tuta, ſalua, illæſa, & intacta poſteritatis memoriæ tradas, ſimul & ipſum ſua imperitia, & erroribus infinitis ornes. Vale mi eruditiſſime Matthiole, & quam celerrimè noſtræ ſatisfacias omnium expectationi. Viennæ Auſtriæ, Quarto Nonas Septembris. 1557.

PETRI

PETRI ANDRAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Liber Secundus.

***

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Petro Cannizero Prothophyſico Cæſareo S. P. D.

NESCIO quo pacto id ferè ſemper vſu venire animaduertamus (clariſſime vir) ſummos, & præſtantiſſimos viros, quo magis excellunt, quantóque cæteris bonis, ac eruditis viris magis ſatisfaciunt, tantò importunius improborum nequitia, & calumniis imperi, ac laceſſi. Quo minus mihi dolendum cenſeo, ſi ego quoque (quamuis in me quidem, & in hoc meo amore ſatis acri publicæ vtilitatis, non id præſtantiæ culmen videam, quod eos ſummoperè offendat) poſt tot conſumptos labores, horum improbitatem, inuidiam, & irritos morſus euadere non potuerim. Quod quidem neutiquam in huiuſce æui improbitatem (vt quidam fortaſſe putant) ſed in impiorum hominum impudentiam reiiciendum arbitror. Quod tametſi minus ſit nouum, minus inuſitatum, vt ab honeſtiſſimo quenquam impediat inſtituto, tamen miſerum eſt, & certè deplorandum, quum vnà cum ipſa virtute nata ſit inuidia, liuor cum primordiis emerſerit, & hæc omni tempore ſuam exercuerint improbitatem. Inuidia verò virus improbitatis ſuæ nunquam in obſcuros, ignaros, abiectóſque exercere ſolet, ſed in eos plurimum, qui cæteris vel doctrina, vel ſapientia, vel aliis quibuſcunque animi, vel fortunæ dotibus præclariores, emi

res, eminentioréſque euaſerunt. Vtpotè quæ cùm eò loci euehi non poſſit, quò præclari viri propria virtute peruenerunt, fraudibus tãtùm & technis ſe extollere nititur. Nec idcircò mirum videri debet, ſi quò magis quis inclareſcat, eò vehementius in illum hæc ſe iaculetur vipera, & ſæuiat tigris. Adhæc autem quum quandoque animaduertiſſem, & labores, conatúſque noſtros ab inuidis dilacerari compeririſſem, gaudebam ſanè, & meæ propè cuiuſdam felicitatis eſſe ducebam (licet nunquam mihi tantum tribuerim) à clariſſimorum hominum communi fortuna me non ſegregari. Ob idq; decreueram potius inuidorum rabiem ſilentio extinguere, quàm ſcriptis reſpondendo palàm facere eorum latratus mihi negotium faceſſere: præſertim cùm in omni vita præcipuos comites mearum actionum, conſiliorum, voluntatum, pudorem, modeſtiã, humanitatem eſſe voluerim. Verùm quum vidiſſem, legiſſémq; vaniſſimas quaſdam calũnias in noſtros in Dioſcoridem Commentarios editas ab Amatho Luſitano homine ſanè non ſolùm, vt eius fert nomenclatio, apprimè indocto, ſed etiam, quãtùm ex eius ſcriptis colligi poteſt, omnium arrogantiſſimo: quúmque præter id comperiſſem hunc quamplurima ex commentariis noſtris furtim in ſuas transtuliſſe enarrationes, & in illis innumeros commiſiſſe errores, qui rei herbariæ ſtudioſis magno fuiſſent detrimento (hoc enim præ cæteris me maximè angebat) niſi ij à nobis palàm refellerentur, pietate potius, quàm cupiditate aliqua contendendi, à qua maximè ſum alienus, excitatus, pati ſanè non potui (etſi aliter mecum prius ſtatueram) quin ſcriptis in publicum editis eius calumnias contunderem, errata reprehenderem, impoſturas concuterem, furta patefacerem. Quod quum tandem feciſſem, dubius ſubindè diſtrahebatur animus, an quam confeceram Apologiam, vnà cum Cenſuris in eius deliramenta in lucẽ proferrem, an verò diutius domi noſtræ premerem. Siquidem tametſi non verebar hinc aliquam me reportaturum victoriam, non tamen ducebam eam mihi fore glorioſam, eò quòd cum homine nullius ferè frugis, & paucæ admodum exiſtimationis in certamen deſcenderem. Ob idque conſultius videbatur ſcripta illa iam adornata in aliquem tenebricoſum angulum abdere, quàm in lucem euulgare. Ad hoc accedebat, quòd audirem, & iam etiam viderem quamplurimos

plurimos doctiſſimos & honeſtiſſimos viros (quos nũquam nouimus) non tam noſtra, quàm veritatis cauſa patrociniũ ſuſcepiſſe, ac iam tandem pro me tuliſſe ſententiam, Amathum verò cauſa cecidiſſe. Verùm diuerſum ſuadebat genius meus, ſubindè velut inſuſurrans indignum fore ſi meos partus tanta iniuria affectos hac tantùm ratione deſtituiſſem. Idq; eò magis mihi faciendum ſuadebat, quòd iam in promptu eſſent, qui ſuis ſcriptis ad hoc muneris exequendum me plurimum compellerent. Dum itaque anceps in his verſor opinionibus, & in altera mihi animus repugnat, in altera verò conſcientia, & ipſius hominis damnoſa imperitia me admonet, & vbi potius negotium hoc honeſtè ſubterfugere cupiebam, quam exequi, tot acceſſerunt doctorum virorum ſuaſiones, tot amicorum literæ, tot calcographi noſtri preces, tot quorundam allatæ rationes, vt tandem (quanquam ferè inuitus) decreuerim eorum potius ſequi ſententiam, quàm meã. Atqui inter tot ſuaſores, amicos & ſtudioſos nullus mihi ſeſe obtulit, qui animum magis vinceret meum, quàm Franciſcus Parthinus Sereniſſimi Maximiliani Regis Bohemiæ medicus apprimè eruditus, & in omni ſtudiorum genere optimè verſatus, cuius literæ omnium poſtremæ adeò me à priori inſtituto reuocarunt, vt eius opinioni & conſilio, quod ſemper plurimi feci, aſſentiri decreuerim. Cæterùm quum iam diu nouerim (vir clariſſime) quãtum doctrina, eruditione, ac ſynceritate præſtes, quinetiam quãtùm iudicio ſummo, ingenio, æquitate, & authoritate valeas, quúmque te habeam præcipuum inter eos, quos mihi eximiè obſeruandos propoſui, hos vltimos labores noſtros non tantùm tibi legendos, videndóſque mittere decreui, ſed etiam nuncupare volui. Nec (mihi crede) eo animo, vt hac re tua in me collata beneficia rependere velim ac putem, ſed quòd eximia virtus tua id meritò à me expoſcat. Doctrina enim tua, ac ſingulari eruditione imperitiſſimi huiuſce hominis nequiſſimas in me calumnias, & errata quamplurima facilè noſcere poteris, animi ſynceritate diſcurrere, iudicio & ingenio ponderare, æquitate iudicare, & poſtremò autoritate corripere. Hoc ſi (vt ſpero) eo feceris animo, quo in omnium amicorum, bonorúmque virorum negotiis ſemper eſſe ſoles, verendum mihi non eſt, quin tuis etiam præconiis noſtra augeantur præſidia. Nam

vbi videris hæc omnia partim in me falſò eſſe collata, partim in rei medicæ noſtræ, & ſtudioſorum, tyrunculorúmque diſcrimen eſſe deprompta, tu, qui omni pietate duceris, neutiquam te continere poteris, quin omnibus modis labores noſtros tuearis.

Commentarij in Dioſcoridē magno labore ſunt editi.

QVum itaque non ſine magno labore, magnáque induſtria Commētarios in Dioſcoridem edidiſſem, quemadmodum doctis quàmplurimis, præclaríſque materiæ medicæ ſtudioſis hoſce labores noſtros non ingratos fore ſperabam: ſic neminem tam peruerſum, inuidum, improbúmque fore iudicaui, qui non potius optimi conſuleret (vt ingenuè fatear) candidos noſtros, & ſynceros conatus, quàm iniquius quidpiam de his exiſtimaret. Etenim quum ſemper me admodum delectauerit medica materia, & temporis & ſtudij illi tantum impenderim, vt aliquid quoque noſtrum in hac facultate valere iudicium crediderim, ingenui honeſtíque viri munus eſſe putaui, ſua induſtria, & labore parta, ne Reipublicæ inuidere videretur, in commune omnium ſtudioſorum vſum in publicum promere. Hanc itaq; ob cauſam hoc mihi ingenuum, honeſtúmque videbatur, vt id quod vnuſquiſque in quolibet ſcientiæ genere, vel ingenio, vel doctrina, vel longa, diuturnáque lucubratione, obſeruantiáque ſibi priuatim, & non quaſi priuatum, & ſibi proprium fuerit aſſequutus, contineat, ſed in commune totius reipublicæ emolumentum pro viribus libenter effundat. Hoc cùm iampridem à me eſſet factum, non ſine fructu fortaſſe, nec (vt audio) abſque magna multorum præclariſſimorum virorum laude, quibus meæ elucubrationes placuerunt, tametſi ij nec me nouerint, nec viderint vnquam, non leuiter ſum excitatus, vt libentius, & alacrius nouum ſuſciperem laborem, vt eæ augerentur, plantarum imaginibus decorarentur, & Latino ſermone cuderentur. At dum acriori, intentioríque, quàm hactenus, in hac verſor opinione, & iam opus prælis Eraſmianis ſubeſſet, frequentibus amicorum literis ad aures meas peruenit incredibilis Amathi cuiuſdam Luſitani intemperantia. Id quod non parum fortaſſis ab hoc meo me diuertiſſet inſtituto, niſi ab hoc vno contemni, & arrodi audiuiſſem, quæ tot pręſtantiſſimorum autorum iudicia comprobarent. Veruntamen non adeò

Ingenui viri munus.

Quam ob cauſam commentarij in Dioſcor. Latinè ſunt editi & plantarūm imaginibus illuſtrati.

adeò hominum iudicio ſtare volui, quin & ille Luſitanus, quem immodeſtiſſimè in meos inuehi commentarios audieram, nonnihil me commoueret. Non enim arbitrabar hominem illum tanta poſſe duci temeritate, vt ea, quæ paſſim ab omnibus penè probarentur, ſine magna ratione, & conſilio conuellere, & lacerare auderet. Quamobrem curaui ſedulò, vt eius libri ad me deferrentur, non alio profectò animo, quàm quòd philoſophi munus, & meæ modeſtiæ ſemper duxi, non ea peruicacia propriis affigi, vt eorum improbaretur opinio, qui melius & ſanius aliquid ſentirent. Equidem putabam quòd cum Luſitanus ille omnium vltimus Dioſcoridis codicem expendiſſet, adeò omnia cribraſſet, & excuſſiſſet, vt nullus reliquus fuerit ambigendi locus. Mouebat quoque iſtius Centurionis nomen, quem centurias quaſdam digeſſiſſe aiebant. Sed vbi primùm eius enarrationes intueri cœperam, longè aliter quàm putaram, eueniſſe cognoui. Quandoquidem præter calumnias mihi falsò aſcriptas, nihil aliud quàm inuidentiſſimum animum, ac loquacem, & ineptum hominem obſeruare potui. Neſcio profectò magis ne me offenderit hominis imperitia, qui nullo iudicio, nulla ratione aliena præceps & inſaniſſimè damnet, an improbitas, & inſignis nequitia, quòd tam impudenter ex his ipſis, quæ in alios calumniatur, ſuas agit prædas, & tanquam ſua quaſi vindicat. Verùm vt ſuam agnoſcat inſcitiam, nec ſuis calumniis quicquam noſtræ detrahat autoritati, aut publicæ vtilitati, quin & ne in poſterum fortè honeſtiſſimũ noſtrum, vel aliorum impediat curſum, cogor ſanè eius ineptias aperire, ne videar id mali ad poſteros relegare, ſi præſentibus culpis ignoſcerem. Licebit itaque nobis noſtra pro virili defendere, & ex omni parte tueri, ne ſi hæc ſilentio diſſimularem, aliquis tandem modeſtiam noſtram in conſciẽtiam duceret. Et primò ne aliqua iniuria, aut fraude hic, qui tam improbè nos laceſſiuit, ſecum agi putet, ac etiam vt candidus lector facilius deprehẽdat, & æquiſſimè diſcernat vtriuſque controuerſiam, antea eius verba ob oculos ponam, ad quæ ſingulatim mihi reſpondendum meminero.

Cur edita hæc ſit Apologia.

AT videte obſecro, quàm grauiter, ac vehementer me primùm adoriatur Luſitanus, non quaſi de herba ſibi ſit certamen, ſed quaſi mecum de regione contendat, quam, homo inconſtans, iam pridem turpiſſimè, ac impudentiſſimè

Calumnia prima de Meo.

deſeruit. Nec enim (inquit) veritas ipſa occultanda eſt hac de cauſa, quia Plinius ſcriptum reliquerit, ſuo tẽpore Meum in Italia non niſi à pauciſſimis medicis ſeri, quem ſequutus poſtea Marcellus Virgilius vir alioqui doctiſſimus, rei tamen herbariæ non admodum peritus, dixit. Nunc, quod ſciam, nullum Italiæ Meum eſt. Ob quæ verba Matthiolus Senẽſis in Italia quoque Meum non reperiri clamat, immò contra Patres, Meſues interpretatores, acriter agit, qui in Calabria, & Nurſiæ montibus Meum naſci affirmant. Quod ita eſſe crediderim, cùm apud Bononiam quoque naſcatur, vt teſtes ſunt Nicolaus Nicoluccius pharmacopola. Ferrarienſis, & Caſpar de Gabrielis nobilis Patauinus harum rerum maximus indagator. Accuſandus igitur Matthiolus eſt potius, cùm magis negligens in inquirenda hac herba fuerit, quàm diligentiſſimi Patres, qui deſudantes Nurſiæ montes, vt eam inde eradicarent, aſcenderunt. Sed fruſtra me tanta acerbitate perſequitur Luſitanus. Attendat ipſe, quanta vſus ſim modeſtia in huiuſce rei aſſertione. Non enim clamo Meum in Italia non reperiri, ſed plura ſanè eſſe ſcribo, quæ me ancipitem reddiderunt, an Meum, quod nunc pro genuino ſumitur, legitimum fuerit. A Luſitano iampridem non didici in Italia quoddam circumferri Meum, cùm ante ipſum hoc ſciuerim. In hanc tamen inclinari me dixi opinionem, illud à genuino ac vero Meo mihi videri longè diſſimile. Hoc etſi ſimpliciter à me eſſet dictum, vt meam hac in parte ſolùm exponerem ſententiam: neſcio tamen cur accuſandus magis illi videar, quàm leniter admonendus. At quòd in hanc venerim opinionem, illud in cauſa fuit, quòd plures huius rei mihi conſtarent rationes. Etenim eſt in primis, quòd viderim noſtratis Mei radices longè craſſiores, vegetioréſque quàm genuini expetat hiſtoria: quippè longas, & tenues radices Meo reddidit Dioſcorides. Eſt deinde, quod eædem grauiter potius, quàm ſuauiter oleant, quum tamen Dioſcoridi Meo radices requirantur odoratæ non graueolentes. Eſt præterea, quòd manſæ parum omninò acrimoniæ reſipiant. At quum, Galeno authore, Meum tertio exceſſu excalfaciat, cur non illud genuinum acriori vi pollere exiſtimauerim, quàm quod nuperrimè in vſum medicum conceſſit? Eſt etiam, quòd extent manu ſcripti Dioſcoridis codices, qui Meum non

Calumnia refellitur.

Mei conſideratio.

Meum, quod circũfertur à genuino pluribus diſsidet notis.

Anethi

Anethi, ſed Aniſi foliis conferant. Quod & idem refert Plinius, quem licet reiiciat Amathus, non tamen ſine ratione eſt adductus, vt ſcriberet non naſci in Italia Meum. Nam cùm non niſi à medicis, iiſque admodum paucis ipſum feratur, magnum & euidens eſt argumentum non ibidem ſua ſponte progigni. Quorſum velut peregrinum à medicis excolebatur, ſi vbique in Italia nunc illud excreſcere videmus? His itaque palàm eſt, vt non ab re in cenſendo Meo mihi plurimùm fuerit ambigendum. Etenim mihi perpetuò decretum volui, non ita facilè de rebus dubiis affirmare, ne id arrogantiæ potius, temeritatíque, quàm doctrinæ, & diligentiæ nobis aſcriberetur. Verumtamen nolui ob id prætermittere, quin huiuſce Mei imaginem appingerem, non tamen, vt hoc tantùm argumento fateri viderer illam genuinum referre Meum, ſed vt illud nobis antea non ignoratum (vt opinari videtur Luſitanus) oſtenderem. Quam ob cauſam non modò illos mihi ſemper deteſtandos propoſui, qui tam facilè de incertis ſententiam ferunt, ſed & eos longè magis, qui, vbi fatear, hanc illam me non vidiſſe, nec nouiſſe ſtirpem, mox clamitant, & erroris me arguunt. Equidem ſemper optimi viri munus eſſe credidi, ignota, vel dubia, potius ſilentio inuoluere, & nihil de illis determinare, quàm in poſteritatis diſcrimen, falſa pro veris deſcribere, & dubia pro certis aſſerere. Quod quandoque feciſſe monachos illos, quos, vulpina quadam religione, patres Luſitanus appellat, non ambigimus.

Vulpina Luſitani religio.

Sed ſanè mirum videtur, quum noſtram, & ſuam religionem omni flagitio pollue rit, dedecore maculauerit, ſcelere obligauerit, & eâ tantùm ob cauſam è ſua exulauerit Luſitania, quòd hic tam acriter pro Monachis illis depugnet, qui Iudæorum omne genus maximè perſequuntur. Sed & illud etiam mirandum nobis ſeſe offert, quòd hic me tantoperè laceſſiuerit, quòd in eos hæc ſcripſerim, quum tamen ipſe pluries Monachos illos alias damnet. Id quod etiam cum Plinio feciſſe conſtat. AT IAM HOMINIS videre inconſtantem ſeueritatem, qui & ſi paulò antè (puto enim me aliter inuadere non potuiſſe) Plinium ipſum, & alios grauiſſimos authores explodere, ac damnare non eſt veritus, me tamen quaſi rigidus patruus ſeuerè increpat,

Calumnia ſecunda.

quòd à Plinio nonnihil in Iridis mentione diſceſſerim, ea ratione adductus, quòd is præter Dioſcoridis ſententiam, candidam Iridem rufæ prætulerit his verbis. Illyrica quoque duorum generum eſt. Raphanitis à ſimilitudine, quæ & melior: Rhizotomos ſubrufa. Nouam hic quandam excogitat Luſitanus artem, qua me adoriri poſſe putat. Nam quum idem Plinius alibi ſcripſerit Iridis radicem cæteris præſtare, quæ ruſo fuerit colore, ne vlla in tanto viro obſeruari poſsit diſſenſio, eam inuenit defenſionem fidus patronus, qua haud ſcio an defendi ſe velit ipſe Plinius. Atqui Luſitanus priorem clauſulam diſſoluens, ita legit. Illyrica quoque duorum generum eſt. Raphanitis à ſimilitudine, Reliqua quæ ſequuntur in vnum coërcet cum relatiuo, Quæ & melior Rhizotomos ſubrufa. O inſignem Palæmonem. Non equidem rogabo Amathe, vt dicas, in quo codice tales videris interpunctiones, cùm certo ſciam in nullo inueniri. At afferatur iam in medium Frobeniana editio, quam tibi patrocinari putas. Afferatur (inquam) vt ſtatim confuſus ſileas. An non te pudet editionem hanc vocare in iudicium, vt illicò palàm ſit, Grammaticorum omnium iudicio, E T particulam, pro E T I A M ibi ſumi? Quæ iſta connexio? Quæ etiam melior Rhizotomos ſubrufa. Nimis ſanè multa nobis affers de verbo, cuius ſenſus cuilibet legenti Sole lucidius apparet. Iſtis grammaticæ confuſis legibus nolit (me hercule) defendi Plinius. Malit is communi obliuionis quodam errore (quod & doctiſsimis & ſummis viris inter multa quandoque contingit negotia) lapſus videri, quàm huic grammatico ſua ſubiici opera. Id ne nouum tibi eſt in Plinio, vt aliquoties ſibi non ſatis conſtet? Mihi quidem & ſtudioſis lectoribus nequaquam. Etenim de Caſtore ſcribens Plinius libro octauo, capite X X X. Caſtores affirmat dentibus ſibi teſtes abſcindere, quum venatu vrgentur, ob hoc ſe peti gnaros, id quod poſtea libro X X X I I I. capite I I I. apertiſsimè negauit, & tanquàm fabuloſum exploſit. De Populo autem agens libro X V I. capite X X I I I. nullum hanc florem. nullúmque fructum edere ait, quorum oblitus libro X X X I I I. capite V I I I. eandem Populum dixit, & vuas, & ſemen gignere, hoc comitialibus, illas ad vnguenta præferens.

Plinium quādoque non ſatis ſibi conſtare.

Quid

Quid igitur mirum, quod ſcelus id erit, ſi & in iride, & ſibi, & Dioſcoridi Plinius repugnaſſe dicetur? Equidem id flagitium non dico in Plinio ſummo vtique autore, ſi in tanto opere, & tam varia lectione aliquando memoriæ fragilitate ſit prolapſus, præſertim cùm is potius alienam recitet hiſtoriam, quàm propriam. Te potius miror Amathe, qui quòd tibi lubet, idem cæteris, quum tamen iuſta id ratio ſuadet, non licere cenſeas. Nos veritatem vbique ſequimur, eam nulla hominum authoritate, quoad poſſumus, patimur obfuſcari. Non tanti (mihi crede) eſt æſtimandus in Plinio aliquis memoriæ lapſus, quanti eam, quam de laboribus noſtris agis, rapinam æſtimandam cenſemus. Quid enim turpius, impudentius, deteſtabiliúſque, quàm furtiuam frugem ex aliena meſſe in ſuum transferre horreum? Quid deinde inhumanius, quàm quem expoliaueris, gladio & conuitiis adoriri? Optimorúmne hæc ſunt hominum? Graſſatorum, prædonúmque potius mihi videntur, quos tu maximè ſequutus videris. Quo fit vt mirum non ſit, ſi primùm è Luſitania pulſus, ac deinde è Germania in Italiam reiectus, iam inde etiam profugus aberras, adeò vt ſolum ferè non inuenias, vbi iam tutus eſſe poſsis. Porrò hæc mihi de Luſitano illo dixiſſe liceat, non vt videar cum homine pugnare, quem non eſt vt timeam, neque etiam vt odio proſequar aliquo, præſertim cùm nihil ſui poſsideat, vbi poſsim poſtea refici, adepta victoria: ſed tantum medicæ materiæ vindicandæ, & honoris noſtri ſuſtinendi cauſa. Potuiſſem quidem Amathum hunc acriori, vehementioríque ſermone reprehendere, primùm quòd tam temerè labores noſtros, deprædatus ſit, deindè quòd falſiſsimas, friuoláſque calumnias in me excogitauerit. Poſtremò quòd vbi aliquid ſuo marte cudit, in grauiſsimos, frequentéſque labatur errores. Atqui quum probi, ac candidi hominis non ſit munus, conuitiis ac maledictis, ſed propria virtute pugnare, ea vtar in dicendo modeſtia, quam animi noſtri ſynceritas, & eius inſolentia expoſcere videbuntur. Quòd ſi quandoque pietate ſumma adductus, vel calumniarum iniquitate ſauciatus pauca quædam acerbiora fortaſſe in hunc deprompſero, rogo atque etiam obſecro, ne quis id mihi vitio vertat. Scio quidem in reſpondendo me magnam non habere

Animaduerſio in Luſitanum.

expectationem, quòd nemo iam ſit, qui eius legerit libros, quin prius nouerit non modò hominis imperitiam, ſed etiam temeritatem. A MEO LVSITANVS de Amomo hæc in me confert. At Matthiolus Senenſis cùm nos vero carere Amomo ſciret, vt illum tamen habeamus, in Luſitaniam nos remittit, vbi ex India nunc delatum contendit: mea tamen ſententia fallitur, cùum hucuſque Amomum verum incompertum ſit. Hæc ille. Sed planè falſò, cùm plura me dixiſſe ſcribat, quàm rei veritas expoſcat. Quandoquidem cùm nunquam meis ſcriptis affirmarim Amomum ex India in Luſitaniam conuehi, nunquam eò quemquam remiſerim, vt ille ſomniaſſe videtur, dum meas metitur lucubrationes, & eas (quæ illius eſt liberalitas) ſuis verbis amplificat. Scripſi quidem me à quibuſdam non ſpernendæ fidei medicis accepiſſe iam primùm ex India in Luſitaniam afferri Amomum, nec ſanè plura, quàm hæc. Cæterum cùm eorum ſententiam nec probauerim, nec damnauerim, cur hac in re me adeò vellicet conijcere quidem non poſſum, niſi quis fortaſſe in eius maleuolum animum hæc reiiciat. Quòd autem ille perperam meam acceperit mentem, id argumenro eſſe poteſt, quòd in commentariis noſtris Latino ſermone editis, nihil huiuſce fabulæ meminerim. AD CALAMVM odoratum veniamus, vbi ille grauiores, ſicut ipſe putat, in me admouet machinas, quas idcircò non magno ſanè negotio à nobis amoliemur, quòd non aliquo conſilio, non aliqua prudentia, aut ratione, ſed ſuo more (propè dixerim moria) id in nos moliri contendat. Arguit me, quòd nixus Theophraſti, & Plinij teſtimonio certò affirmauerim radicem, qua paſsim Odorati Calami vice vtuntur Seplaſiæ, legitimum, genuinúmque eſſe Acorum: quin & quòd ſcripſerim Calamum odoratum harundinum eſſe, non radicem, quibus refragatur his verbis. At mea ſententia decipitur Matthiolus, cùm, licet Theophraſtus & Plinius, in Calamo Odorato calamum, & non radicem laudare videantur, alibi tamen Calami odorati radicem deſiderant, & eam cæteris calami partibus anteferunt, vt apud Plinium eſt legere libro XXIIII. capite II. in quo cùm Calami odorati iuuamenta enumerat, ſic inquit.

Calumnia III. de Amomo.

Calumniæ depulſio.

Calumnia IIII. de calamo odorato.

inquit. Efficaciſſima autem in omni harundine, quę proxima radici: efficaciſſima & genicula. Per quæ verba manifeſtè percipitur, quòd in omni calamo, ſiue harundine, radix efficacior eſt pars. Qua de cauſa Calami odorati radix potius, quàm calamus in opus trahenda eſt, vt meritò hactenus pharmacopolæ hac præcioſa & exotica radice, pro vero, ac genuino Calamo odorato vſi ſunt. Quantùm verò ad Dioſcoridem attinet, ſi quis introſpiciens eum accuratius expenderit, inueniet illum de radice potius loqui quàm de calamo, cùm radix geniculata dicitur, calamus verò potius nodis cinctus. His ne tam ſtolidè me putat concludi Luſitanus? Sed audiat ipſe non quàm Matthiolus, qui accuratius priuſquàm ſcripſerit, penſitauit, ſed quàm turpiter ipſe potius decipiatur: quippè qui temerè Plinij, & Dioſcoridis grauiſſimorum authorum abutitur teſtimoniis. In primis enim vt eius argumenta diſſoluam, & tanquam inania, & irrita monſtrem, non vereor, ne Plinius, aut Theophraſtus Calami odorati radices adeò deſiderarint, vt nuſquam earum fecerint mentionem. Nam quòd Plinius ait, efficaciſſimam in omni harundine eam eſſe partem, quæ radici proxima, quis fuerit Plinianæ lectionis, Latinǽque ſermonis adeò imperitus, vt non videat de harundine non de radicibus intellexiſſe Plinium? Namque examinaturus, quænam partes in vniuerſo calamo cæteris præſtent, næ non radices, vt Luſitanus ſua quadam malitia, vel fortaſſe imperitia in me diſtorquet, ſed partes radicibus proximas cæteris præſtare inquit: quod facilè prudens animaduertet. Nec enim aliam ob cauſam putat Plinius maiori vi pollere calami partes, quæ propè radices habentur, quàm eædem ibi craſſiores, vegetiores, robuſtioréſque in omni harundinum genere reperiantur, quàm in cæteris earundem locis: quo fit, vt etiam calami ipſius genicula efficaciora pariter ipſe exiſtimauerit Plinius. Quippè & genicula robuſtiora ſunt, & craſſiora. Quam ob cauſam Calamum illum prætulit Dioſcorides, qui densè fuerit geniculatus. Sed iam ipſum quæſo intueamur locum, quem ille quaſi violentũ quoddam telum in me vibrat. At ſi vlla in eo ſit prudentia, ſi melius & conſideratius verba Dioſcoridis mecum perpenderit, non ſolùm deponet hanc iracundiam, ſed

fortaſſe

fortaſsè etiam noſcet, quàm magno ducatur errore. Nam quòd Calamum, non radices deſcribat Dioſcorides, apertè quidem conſtat, cùm ait. Calamus Odoratus in India naſcitur, melior eſt fuluus, densè geniculatus, & qui aſſulosè frangitur, plena araneorum fiſtula. Hæc ille. Quæ tamen perperam Luſitanus intelligit. Quippe calamus in primis harundinem deſignat, non radicem. Præterea proprium harundinis eſt pluribus conſtare geniculis, & aſſulosè frangi. Deinde fiſtula, in qua quoddam araneæ telæ ſimile concluditur, calamo tantum debetur, non radici, quæ ſolida, dura, lignoſa, & vbique occluſa ſpectatur in omni harundinum genere. Ad hæc fuluus color calamo ſanè debetur, non radici. Quippe quòd radix in harundine perpetuó albicet. Ad id autem quod proprium ſit radicis (vt ille contendit) vt ipſa geniculata dicatur, calamus verò potius nodis cinctus, Dioſcorides ipſe reſpondet. Quandoquidem is non modò quarundam plantarum radices geniculatas facit, ſed etiam caules, & calamos nonullarum ſtirpium reddidit geniculatos, vt facilè quis certior fieri poterit, qui eius codicem legerit in Hydropipere, in altera Cyclamino, in Gentiana, in Panace Aſclepio, in Liguſtico, in Elaphoboſco, in Crateogono, in Gramine, in Equiſeto, in Cicuta, in Pityuſa, in Ebulo, aliiſque nonnullis. Sed relinquamus hæc (inquam) quæ legere non vacauit Luſitano, & alios conſulamus authores. Plinius tritici culmis genicula quaterna, farris ſena, hordei octona tribuit. Hinc libro de ſenectute, Culmo geniculato, inquit Cicero. Hæc ſi animaduertiſſet Amathus, aut ſi non tam negligenter & oſcitanter Dioſcoridis codicem legiſſet, tam non fuiſſet inſulſus. Illud tamen maximè in hoc homine ridiculum videri debet, quòd quum tam excellentem ſe haberi velit medicum, reique herbariæ peritiſsimum, eius ſententiæ, quam damnat, nullam ſoluat rationem, & omnia relinquat intacta argumenta. Porrò ego in illum tam vecors non ero, vt hominem potius, quàm opinionem parum validam, nulla veritatis imagine fultã, videar perſequi. Solus ſeuerus hic iudex in nos ex alto tribunali fert ſententiã, dãnat noſtrã. Tantum ſibi temporis ſupereſſe non putat, vt vel ali quid

quid probabilius afferat, vel rationes noſtras diſſoluat: vt non veritatē, cui à quouis prolatæ ſemper fui addictiſſimus: ſed ſolam ſuam ſequi maleuolentiam ſe mõſtret. Nos (quod præcipuum ſanè nobis eſt ſtudium) ne calũniatores potius, quàm veritatis putemur indagatores, multa habemus, cur Amathi huiuſce nobis diſpliceat opinio. Primùm quòd nuſquam viſa ſit radix inter valde admodũ innumeras, quas ille falsò genuini Calami eſſe cẽſet, quæ ſecum vel minimum harundinis trunculum cacumini adnexum deferat: ſicuti quàm plurimæ viſuntur, quæ ab ipſo cacumine folia emittunt Iridis, vt quiſque facilè certior fieri poterit, qui diligenter haſce radices explorauerit. Conſtat præterea haſce radices ex Lituaniæ, & Tartariæ finibus, quin etiam ex Ponto, vbi paſſim ferè proueniunt, ad nos conuehi. Quod maximo cuique argumento eſſe poteſt, eos prorſus hallucinari, qui eas ipſas radices Calami odorati eſſe contendunt, quòd nullus extet autor (quod viderim) qui ſcripſerit odoratum calamum alibi prouenire, quàm in India, & Syria. Quin & illud in noſtram concedere ſententiam Luſitanum fortaſſe mouebit, quòd à Galeno dictum eſt, quippè qui ſcripſerit calami odorati partium eſſentiam eſſe in caliditatis, frigiditatiſque coniugatione temperatam, & minimùm habere acrimoniæ, cùm tamen guſtantibus palàm ſit, radicem hanc non obſcurè eſſe acrem, pariter & amaram, id quod odorato Calamo minimè tribuit Galenus. Hiſce itaque ſatis iam comprobatum cenſemus ſua in ſententia hic hallucinari Luſitanũ, nec pluribus eſt hæc noſtra defendenda cauſa. In ſequentibus tamen & rationibus, & authoritatibus oſtendemus, radices has legitimi eſſe Acori. NEC MINVS FALLITVR, quæ de Aſpalatho contra nos affert. Eſt verò Aſpalathus (vt Ruellius teſtatur, & recentiores Græci confirmant) lignum, quod à Rhodiorum Inſula affertur, & illud, lignum Aloes Rhodiorum officinæ appellant, ex quo coronæ ad fundendas preculas Deo parantur. Nec enim Matthiolus, qui hoc tanquàm falſum euertere contẽdit, audiendus eſt, quum re vera lignum hoc, ex quo coronæ parantur, ex arbuſcula humili, crebris ſpinis aculeata, in inſulis Rhodiorum, & aliis Græciæ locis ceditur, non verò ex oliuæ ſpeciem referente arbore. Vidimus enim nos apud Thomam Lucenſem inſignem apud Ferrarienſes pharmacopolam huiuſce

Calamus Odoratus communis vſus, vnde afferatur.

Calumnia V. de Aſpalatho.

iuſce ligni fruſtum brachialis craſſitudinis, ſolidum, graue, multis interceptum nodis, quod è Græcis hominibus ſub nomine Aſpalathi acceperat. Erat enim lignũ coloris ſubrufi, cui ſimile in Hiſpania apud Taraconẽſes & Valẽtinos magna in copia reperitur. Hactenus ille. O fœlicẽ diſcipulum, qui vbique magiſtros habet pharmacopolas, à quibus ſic inſtitutus diſcedit, quaſi ab Apollinis, aut Aeſculapij venertatur oraculis. Sed venit mihi in mentem, ne quoq; iniuriam his faciã, quibus præceptoribus ſe toties vſum iactitat. Verum ſeu ab iis hæc ſit edoctus, ſeu ipſe ingenio hæc excogitauerit (malo enim nõ à me hæc agitari teſtimonia, quàm ad hæc inueſtiganda tantũ fruſtra ſuſcipi laboris) ego profectò Rhodium illud lignum multùm diſtare ab Aſpalatho certò ſcio: quòd primum illud cortice tenus rubens non ſit, ſed potius albicans. Aſpalathus enim Dioſcoridi detracto cortice adeò rubet, vt purpuram penè referat. Quo argumento credidẽre quidam Santalum rubrum legitimum eſſe Aſpalathum, quanquàm & illi aberrauerint. Sed & id clariſſimè demonſtrat, Rhodium lignum nullam cum Aſpalatho habere cognationem, quòd ſcribat Galenus, qui legitimum in Græcia fortaſſe pluries deguſtauit, hunc guſtu eſſe acri, & ſimul adſtringenti vi præditum. Id quod minimè in hoc Rhodio ligno reperitur, quemadmodum nec præualens amaritudo, quam illi reddidit Dioſcorides. Quòd autem huiuſce ligni planta ſit Oleaſtri ſpecies, id maximè fatentur Rhodij, qui eius hiſtoriam ex Melita Inſula ad me ſcripſerunt his verbis. Lignũ ex quo torno globuli fiunt ad fundendas preces, truncus eſt arboris, lõgitudine hominis metam non excedentis. Naſcitur arido, & ſaxoſo tractu, frõde perpetua Oleaſtri æmula, floribus albicãtibus, baccis nigricantibus, paruis, caudice breui contracto, brachij inſtar craſſo, à quo rami prodeunt rari, ſpinis ferè nullis, aut admodum paucis, albicante cortice. Ligni materies cortice tenus candicat, medullitus verò nigricat. Radicibus nititur firmis, albicantibus. Quibus palàm eſſe arbitror Rhodium hoc lignum ab Aſpalatho admodũ eſſe diuerſum, & Luſitanum vnà cum Ruellio in eodem verſari errore. Quippe (vt præmiſimus) Aſpalathus tantùm cortice tenus, non vt ille exiſtimaſſe videtur, in tota ligni ſubſtantia, adeò ſaturatè rufeſcit, vt purpureus appareat. Quinetiã cùm Aſpalathus in

Calumnia retunditur.

Rhodiũ Oleaſtrum non eſſe Aſpalathũ

Rhodij Oleaſtri hiſtoria.

Rhodo

Rhodo proueniens, frutex ſit ſurculoſus (vt teſtis eſt Dioſcorides) non arbor procera, rationi conſonũ non eſt, vt ad brachialem craſſitudinem adoleſcat. Cæterùm ꝙ de re incerta non modò contendat, ſed tã facilè audeat affirmare, deteſtandum mihi videtur. Quippe nihil tam temerarium, támq; indignum ſapientis grauitate crediderim, quàm aut falſum ſentire, aut quod non ſatis exploratè perceptum ſit, & cognitum, ſine vlla dubitatione defendere.

HINC AD HELENIVM venio, in quo quũ Luſitanus exiſtimet, me pluribus modis hallucinatum, adeò vt nullis poſſim me defendere rationibus, acriori morſu in nos inuehitur his verbis. Cõfirmat Marcellus Vergilius ſe ſic in antiquiſſimo Dioſcoridis codice legiſſe. Caulem ex ſe mittit Helenium, craſſum, hirſutum, cubitalem, & aliquanto maiorem, anguloſúmq;, flores luteos, & in iis ſemen Verbaſco ſimile, tactu pruritum faciens. Vnde facilè credere eſt, vt hæc peruerſa, & immutata fuere, ita quoque pars hæc ad amaritudinem attinens: quanquam eam quoq; à Plinio prætermiſſam animaduerto. Vnde Matthiolus Seneſis hic falsò admodum Plinium adducit libro XIX. cap. v. qui vltrà ꝙ in eo capite nullam penitus de Helenio mentionem faciat, libro tamen XXI. cap. x. vbi Helenij meminit, non de hac loquitur, ſed potius de Aegyptia, cui Dioſcorides in hoc capite ex mente Crateuæ herbarij, ramulos ſerpylli modo humi ſparſos tribuit, folia verò Lenti ſimilia: cui quoq; eo in loco nullam tribuit amaritudinem. Imò in deſcribenda hac herba Plinius à Dioſcoride variat, cùm Dioſcorides folia Lentis, & ramulos Serpylli per terram ſparſos Aegyptiã Inulam habere tradat. Ille verò nõ Lentis folia, ſed Serpylli potius poſſidere dicit. Accedunt ad hæc, ꝙ cap. xxj. eiuſdem libri, vbi medicamenta Helenij pertractat, dulcem eſſe aſſerit, nõ amaram: vt liquidò conſtet Pliniũ de illa tantùm dulci Aegyptia Inula memoriã feciſſe, nõ verò de hac à nobis amara tractata. Proinde Matthiolus, ſi Plinij autoritatẽ in hac parte ſubticuiſſet, prudentius dubio procul feciſſet, ac non ita duplici errore hallucinaretur. Primũ cùm credat, Pliniũ de hac Inula prima mentionẽ feciſſe, quũ (vt diximus) potius de ſecunda Aegyptia agat. Secundò cùm dicat Plinium illi amaritudinem tribuere, cùm re vera illi dulcedinem condonet, & non amaritudinem, vt cuique legenti notum erit. *Calũnia VI. de Helenio.*

HAEC

Calumnia retunditur.

HAEC ITAQVE SVNT, quæ in me ſpicula mittit Luſitanus. Sciat igitur velim, culpam, qua me accuſat, non in me, ſed in Typographum eſſe reiiciendam, quippè qui imprudenter meam peruerterit ſententiam oblitis quibuſdam lineis, in quibus Plinij verba adnotaueram, quæ de Helenio primi generis ab eo ſcribuntur (præter Luſitani opinionem, quòd hunc Plinij locũ ſemidormiens pertranſiuerit) libro X X I I I. Capite V. & quibuſdam aliis lineis priorum loco acceptis ex decimo vigeſimi primi libri capite, quæ poſtea in medium adduxeram de altero Helenij genere, quod in Aegypto prouenit. Facilis enim ac lubricus fuit lapſus, quippe quum propè eſſent duæ illæ Plinianæ au toritates, Typographus, qui è codice noſtro manu ſcripto hæc in ſuum transferebat typum, oculi imprudentia deceptus primum Plinij locum tanquam dormiens præteriit, & ſecundum in eius locum repoſuit, quod ad alterum ſpectaue rat Helenium. Cuius erroris illud ſemper omnibus fuerit ar gumentum (ne fortaſsè quis putet me id totum ſubdolè in Typographum reiicere) quòd non modò in commentariis noſtris Latinis factis pluribus antea annis in lucem editis, id erroris fuerit expurgatum, ſed quòd ea quoque Plinij verba per Typographum eò tranſlata libro X I X. Capite V. ibi aſcripta non legantur, ſed libro X X I. Capite X. vbi de Aegyptio Helenio is egit. Quin & illud de innocentia noſtra maximè teſtari poterit, quòd illa per Typographũ tranſpoſita authoritas, nihil penitus ad rem noſtram faciat, neq; concludat, vt priores Italicæ editiones noſtræ vnumquemque certiorem reddent. Non enim putet velim Luſitanus quòd adeò ſim excors, vt tam indecenter, támque fatuè Pliniana illa verba, quæ nihil pro ſententia noſtra cõcludunt, in prædictorum fulcimentum attulerim. Quandoquidem ſi æquo animo is accuratius perpenderit, quæ Plinius de Helenio verba fecerit libro decimo nono, Capite quinto, à me eo lolo citata, nec oſcitanter Plinium relegerit, me omni culpa va care compulſus veritate fatebitur. Ipſe enim Plinius ibi ſic habet. Siſeris ſatus menſibus Februario, Martio, Aprili, Auguſto, Septembri, Octobri, breuior is eſt, ſed toroſior, amariorq;. Inula per ſe ſtomacho inimiciſſima, eadem dulcibus miſta ſaluberrima: pluribus modis auſteritate iũcta gratiam inuenit. Hactenus ille. Hæc itaq; ſunt à Typographo oblita,

quæ ad

quæ ad probanda ea, quæ diximus, afferebamus ex quinto capite decimi noni libri. Cæterùm, vt ſuam Luſitano detegam negligentiam, vel fortaſsè imprudentiam, dicat ſane cur tam aperta fronte negauerit, Plinium libro decimo nono, capite v. Helenij ſiue Innulæ, de qua primò ſcribit Dioſcorides, nihil penitus meminiſſe, cùm tamen ea omnia, ac etiam perplura ibi habeantur, quæ hic his perpaucis lineis in medium attulimus. Quibus etiam videre poterit, qua ratione negauerit reperiri apud Plinium Inulam eſſe amaram. Hiſce igitur de cauſis iamprimùm Luſitanus conii cere poterit, id, quod in me reprehendit, tantùm quidem à veritate diſtare, vt potius ſibi ipſi, quàm mihi iniuriam inferre videatur. At inſignem & arrogantem hominis temeritatem audiamus, qui quò magis præceps eſt in rebus maximè ambiguis, hoc manifeſtius ſuam prodit inſcitiam. SED IAM ſeſe offerunt recriminanda, quæ in vnguento Sampſuchino aduerſum me ſcribit, tametſi longè magis ipſum accuſent: quòd ea, quæ nullis argumentis probari poſſunt, falſò probare contendat, & quæ pluribus ſanè modis probata ſunt, nullis in contrarium allatis rationibus, inani quadam arrogantia, improbare nitatur, ſic inquiens. Etſi apud Theophraſtum, vel Plinium, nonnullóſque alios celebres viros Sampſuchus eadem cum Amaraco, ſiue Maiorana herba ſit, apud Dioſcoridem tamen, & Galenum, ac Paulum Aeginetam multùm inter ſe differunt, cùm Sampſuchus Maiorana herba hodie in fictilibus & vaſculis repoſita ad feneſtras pro delitiis habita ſit: Amaracus verò Parthenium eſt, quæ an Matricaria officinarum ſit, tertio dicemus libro. Hanc verò animaduertentes inter vtranque differentiam Galenus, & Paulus, diuerſa capita tanquam de rebus diuerſis fecerunt, videlicet de Sampſucho, & Amaraco, quam prius noſcens Dioſcorides vigilantiſſimus, oleum Sampſuchinum ab oleo Amaracino, tanquam rem diuerſam diſtinxit. Nam Amaracus Galeni & Pauli, proculdubiò apud Dioſcoridem, Parthenium eſt, vt tertio libro facile quis comprehendere poterit, cùm ibi Parthenium Amaracum eſſe dicat. Qui verò Amaracum Galeni & Pauli, Marum Dioſcoridis eſſe opinantur, miro modo cæcutiunt, nam etſi verum ſit, quòd Galenus, & Paulus in libris de facultatibus medicamentorum ſimplicium de Maro nullam faciãt

Luſitani imprudentia.

Calumnia Lуſ. in Vnguento Sampſuchino

mentionem, non proinde Amaracum illorum, Dioſcoridis Marum, ob nominis vicinitatem eſſe, dicere debent: & eò magis quia Galenus in libris de Antidotis, & Amaraci, & Mari, tanquam rerum diuerſarum, meminit. Quare Matthiolus Senenſis, ſi hæc animaduertiſſet, non ſic facilè ceſpitaſſet, nec hæc ſic confuſa reliquiſſet. Hactenus ille. Sed cur hæc Amathe? Tu id mihi turpe ducis homo præceps, quòd in rebus dubiis meam ſuſpenderim ſententiam? an velis tu potius, vt præcipiti quadam arrogantia in iſtam tuam incurram vecordiam? niſi incredibili arderes libidine noſtros oppugnandi labores, tu tam eſſes inter hos ſcopulos præceps? adeò temerè de his decerneres? Nos ſanè longè aliter ſentimus. Etenim malo cæteris veritatis indagandæ apertam relinquere viam, quàm noua temeritate eos hinc auertere, præſertim cùm non deſint clariſſimi viri, qui hac Galeni lectione plurimùm hæſitarunt. Siquidem non deſunt rationes, quæ oſtendant Amaracum Galeno & Paulo tam Parthenium, quàm Marum poſſe deſignare. Quam ob rem nec hanc, nec illam opinionem probare, vel improbare libuit. At ſi aliquid in re difficili & ſuſpecta aſſerere liceat, quod neutiquam in tanta antiquitate nouum eſſe debet, magis in hoc inclinor, vt librariorum negligentia hunc Galeni locum corruptum putem, ac hoc errore Mari titulum in Amaracum eſſe traſlatum. In qua re tametſi authorum certa deſint teſtimonia, non tamen huius rei abſunt indicia, quæ Amaracum Galeno, & Paulo Marum deſignare præ ſe ferant. Siquidem cùm ſit Galeni proprium inſtitutum ſimplicium medicamentorum vires ex Dioſcoride deſcribere, idque præſertim ſeruare in his, quæ viribus non vulgaribus præſtant, neutiquam crediderim, ſi Amaracum Galeno Parthenium deſignaſſet, quin ſcripſiſſet ex Dioſcoride id Epithymi modo bilem atram, & pituitam detrahere, ſuſpirioſos & melancholicos iuuare, calculoſos expedire, anheloſis liberam ſpirandi facultatem reddere, quin & eius decocto inſidentibus fœminis vteri duritias emollire, & inflammationes arcere, illitu verò ignem ſacrum extinguere, collectionéſque conſumere. Quandoquidem tam raras, vtiléſque facultates haudquaquam putarem ſilentio inuoluiſſe Galenum, ſi de Parthenio eo capite egiſſet. Verùm cùm Maro nil aliud virium tribuerit Dioſcorides,

Calumniæ cõfutatio.

rides, quàm quòd illitu ſerpentia vlcera ſiſtat, & quòd in vnguentis addatur, mirum ſanè non eſt, ſi de Maro tractaturus Galenus libro ſexto de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi fortaſsè deprauata lectione de Amaraco legitur, de eius viribus ſobriè admodum tractauerit, paucíſque perſtrinxerit, nec plura dixerit, quàm quòd ſua vi excalfaceret, & ſiccaret. Id quod etiam egit fortaſsè lubens, quòd latius de eo ſcribere ſtatuiſſet lib. 1. de antidotis in Hedichroi compoſitione. Hæc nobis dicta velim, non affirmandæ tantum huiuſce opinionis cauſa, ſed tuæ refellendæ temeritatis, ac impudentiæ. Quamobrem eos mihi impugnare non libuit, quorum tu opinionem ſequeris. Nimirum quòd in obſcuris, incertíſque nuſquam ſoleam in aliquem verba facere, nec quicquam agere, cuius nequiuerim cauſam probabilem reddere, eóque præſertim quòd ſciuerim iis eſſe etiam rationes, quibus ſe tueri poſſint, nempe Serapionis teſtimonium, qui id tantùm, quòd Galenus de Amaraco ſcripſit, Matricariæ tribuit. Sed hæc etiam poſſet deſtrui autoritas. Hæc itaque ſi rectè, ſynceréq; perpendiſſes, non modo te ipſum nouiſſes, ſed & fortaſſe puduiſſet ita te iniuriè in me conſpiraſſe. Reliquum nunc eſt, vtinam tibi tua detegam errata, ne alios in poſterum ducas in errores. Inquis tu Luſitane, apud Dioſcoridem, Galenum & Paulum Sampſuchum, & Amaracum admodum inter ſe differre. Id quod eſſe falſum, & à veritate alienum, illicò probari poteſt ex ipſo Dioſcoride, quippe qui libro tertiò de Sampſucho agens, ſcriptum reliquerit: Sampſuchum à Siculis, & Cyzicenis, apud quos laudatiſſimum prouenit, Amaracum vocari. Hoc idem facile videtur probare etiam Galenus. Ipſe enim libro primo de antidotis, Amaraci plurimum in Cyzico naſci ſcribit, & Amaracinum vnguentum in Cyzico parari ait libro ſecundo capi. primo de compoſitione medicamentorum ſecundùm locos. Id quod omnibus palàm facit, nil aliud Galeno deſignare Amaracum, quàm Sampſuchum. Etenim cum Cyziceni Sampſuchum Amaracum appellent, quiſnam fuerit ille tam amens, excors, obtuſique ingenij homo, qui non nouerit Amaracinum vnguentum in Cyzico paratum è Sampſucho fieri? His ſubſcribit etiam Plinius libro vigeſimoprimo capite vndecimo ſic inquiens. Amaracum Diocles medicus,

& Sicula gens appellauere, quod Aegyptus, & Syria Sampſuchum. Et capite vigeſimoſecundo eiuſdem libri: Sampſuchum (inquit) ſiue Amaracum in Cyzico laudatiſſimum, & odoratiſſimum. Fit ex eo oleum, quod Sampſuchinum vocant, ſiue Amaracinum ad excalfaciendos, emolliendóſque neruos, & vuluas. Quibus palàm eſt, quàm imprudenter hæc aſſerat Luſitanus. Nec obſtat quòd in quibuſdam Dioſcoridis codicibus legatur Parthenium etiam aliquibus Amaracum vocari. Siquidem hoc non tuetur huius vniuerſalem negationem. Adde quòd illa verba Dioſcoridi ſpuria à quàm plurimis rei plantariæ ſtudioſis, non ab re iudicantur. Nimirum extant Græci codices antiquiſſimi manu ſcripti, in quibus non legitur in Parthenij capite particula illa οἱ δὲ ἀμάρακον, quemadmodum nec apud Serapionem, qui Parthenium ex Dioſcoride tranſcribit. His accedit aliud ſtolidum Luſitani erratum, quod facile quis intueri poterit, quum aſſerat is Amaracinum vnguentum odore iucundiſſimo redolens paraſſe antiquos non è Sampſucho, quod Cyzicenis, qui illud olim præſtantiſſimum parabant, Amaracum dicitur, ſed ex Parthenio, quod etiam falſò eam eſſe plantam exiſtimat, quam ob odoris virus Seplaſiæ meritò Cotulam fœtidam vocant. Sed quantùm in Amaracino vnguento, quod odoris fragrantia plurimùm præſtaſſe ſcribit antiquitas hæc fœtens planta conueniat, ij certò iudicare poterunt, quibus longè magis, quàm illi res medica cordi fuerit. Et quidem fatetur Galenus libro primo de Antidotis, ac aliis etiam locis in Cyzico, quemadmodum in vniuerſa minori Aſia, Mari, & Amaraci oriri plurimum, parum verò in aliis regionibus, præſertímque in Italia. Id quod Luſitanum hic maximè hallucinatum palàm facit. Quandoquidem nullo magis herbarum genere vbique abundet Italia, quàm Cotula fœtida dicta. Ea enim vbique ſcatent campi, horti, areæ, plateæ, ſemitæ, ac colles, adeò vt nullus in Italia ſit locus, vbi hæc herba non proueniat. Adde quòd cùm dicat Galenus in Cyzico Amaraci naſci plurimum, vbi Amaracinum vnguentum omnium odoratiſſimum parabatur, & nobis iam comprobatum ſit Sampſuchum à Cyzicenis Amaraci nomine appellari, ſatis etiam comprobatum eſſe putamus, Luſitanum medicæ materiæ ignarum, & tam Diocoridi, quàm Galeno

idem

idem eſſe Sampſuchum, quod Amaracum. Demum an Dioſcoridis Parthenium Cotula fœtida ſit ita vulgò vocata (vt Luſitanus certò ſibi perſuadet) is poſtea audiet. DE IASMENO VNGVENTO multùm quoque mecum contendit, & ex iis floribus vult parari Iaſmenum, quos Itali vulgò appellant Gelſimini, cùm tamen id nullis rationibus comprobet, ſed tantùm ſuis nitatur verbis, non eſt cur multis cum illo agam. Sat enim mihi eſſe exiſtimo, cùm ſcribat Dioſcorides parari Iaſmenum (id eſt violaceum vnguentum) è floribus albæ violæ, nullo pacto fieri poſſe, vt ex aliis paretur floribus, & ex iis præſertim, quorũ apud Dioſcoridem, & antiquos nulla prorſus habetur hiſtoria. Quinetiam ſuperuacaneam hîc omnem verboſitatem eſſe cenſeo, eò quòd in commentariis noſtri ſatis ſupérque comprobatum ſit, eos proculdubiò decipi, quos Luſitanus ſibi imitandos propoſuit. Præterea cùm is rationibus argumentíſque noſtris, nullis prorſus obſtet verbis, nec vlla dicendi facultate (ſi philoſophum medicúmque vt audio ſe putat) non vereor, quin facilè ſcire poſsit, me ad ſuas non teneri obiectiones, niſi primùm ad noſtra reſponderit argumenta. Quibus nulla alia de cauſa illum nihil in contrarium adduxiſſe putamus, quàm quòd is longè magis defendendæ pertinaciæ, quàm veritati fuerit addictus. IN PINO autem vt Theophraſtum defendere videatur, ſic mecũ agit Luſitanus. Longũ profectò, nec minus difficile eſſet omnes Pini ſpecies percurrere. Illius tamẽ (Theophraſto authore libro tertio de hiſtoria plantarum. x.) duæ ſunt ſpecies, altera vrbana, altera verò ſylueſtris. Sylueſtrẽ verò in Ideã, & Maritimã partiũ. Nã Idea, id eſt, mõtana, rectior, celſior, materiæq; craſsior eſt, ſed maritima folio ornatur tenuiori, imbecilliori, & cortice læuiori ad coria vtili, in qua nux cõſpicitur rotunda, breuíq; dehiſcens. In Idia verò tanquã nux ſylueſtrior, oblongior eſt, viridis, minúſque hiſcens. Hæc ad Theophraſti mentem, quæ vera eſſe nullus hucuſque in dubium traxit, præter vnum Matthiolum Senenſem qui omnino hæc ſuo tantùm iudicio fultus euertere conatur, dicens, ſe in ſylueſtri Maritima Pino obſeruaſſe nuces non quidem rotundas, ſed oblongas, potius ſolidas, difficulter dehiſcẽtes: in mõtana verò nõ oblongas, ſed breues, & ad aperiẽdum faciles. At nos reuera Theophraſtũ verum vniuerſaliter

Calumnia VIII. de Iaſmeno.

Depulſio calumniæ.

Calũnia IX. de Pino.

diximus obſeruauimus, ac Matthiolum aut non rectè apprehendiſſe, aut potius, vt noui aliquid aliis dixiſſe videretur, in medium hæc afferre voluiſſe. HAEC ILLIVS SVNT VERBA. Cæterùm an vera, vel falſa, ſyncerè, vel ſubdolè prolata, candidiſſimus quiſque lector, qui noſtros legerit commentarios facilè coniicere poterit. Explodenda enim deteſtandáque ſunt Luſitani figmenta, quæ hic aduerſum me habet. Siquidem ego recitata Theophraſti hiſtoria, nec eum hallucinatum, nec deluſum aſſerui, ſed id tãtùm Theophraſto repugnare dixi, quod vtriuſq; Pinaſtri ſtrobilus in noſtro climate teſtatur. Quòd autem vera, non ficta, nec fabuloſa ſcripſerim (vt ex ſe ipſo fortaſsè me iudicat Luſitanus) is proculdubiò fateri poterit, qui in agro Tridentino Ideam, in Senenſi, ac Piſano Maritimam obſeruauerit Pinaſtrum. Quippè in maritimis hiſce locis duo habentur Pinaſtri genera, quorum alterum ſtrobilos profert ſpithama lõgiores: alterum verò breuiores paulò, compactili duritie concluſos, nec per ſe facile dehiſcentes. In Tridentinis verò montibus, quemadmodum & in Bohemia, quæ Pinu vbicunque ſylueſcit, Pinaſtri nuces in vniuerſum viſuntur longè maritimis breuiores, infirmioréſq;, quæ cùm primùm inaruerint, illicò dehiſcunt, & ab arbore decidunt. At ſi quis ad viuas, virentéſq; huiuſce Pinorum plantas ſe conferre nequiuerit, nouas Pinorum imagines poſtremæ cõmentariorum noſtrorũ editioni appictas intueri poterit. Quod ſi ſyncero animi affectu fecerit, non veremur, quin facilè coniiciat, noſtram in plantarum hiſtoria fidem falſò à Luſitano improbatam, ac cognoſcat ſubindè etiam magnam illius imperitiam, & apertam in nos inuidentiam. Ego quidem nunquam putaui hæc in Theophraſtum reiicere, ſed noſtro climati cauſam aſſignaui. Quamobrem non poſſum non admirari Luſitanum, quippè qui non ſit veritus tam euidentes in me afferre calumnias. Equidem nunquam negauerim Pinaſtros, quæ in Ida monte prouenìunt, quin & eas, quæ in Græciæ maritimis creſcunt, in nucibus edendis contrario modo forſitan ſe habere, cœli, ſolíque illius immutata natura. VENIO AD Hippocampum, cuius hiſtoriam à nemine deſcriptam hactenus reperi. Quo fit, vt difficile admodum ſit abſque vlla dubitatione affirmare, quod nobis ſit piſcium genus, quod Hippocampum appellauerit antiqui

Luſitani figmenta explodũtur.

Calumnia X. in Hippocãpo.

antiquitas. Nec diſpliceret Luſitani opinio, quam longè antea audierã à Luca Ghino medico clariſsimo, quòd Græcis rectè idem ſonet Hippocãpus, quod Latinis flexuoſus equus, ſi quo probari poſsit, eſſet ad manus. Verumtamen cùm nulla extet Hippocãpi hiſtoria, cur eius opinionẽ accipiã, ſanè nõ habeo: quin nec etiam cur refellam. Plinius lib. xxxvi. cap. v. dum Praxitelis admiranda percurrit marmora, videri ſcribit in maxima dignatione, Gn. Domitij delubro in circo Flaminio Neptunũ, Thetim, atq; Achillẽ, Nereidásq; ſupra Delphinos, & Hippocãpos. Quæ quãquàm demonſtrãt Hippocampos equorũ effigiẽ præ ſe ferre, nõ tamẽ hac Plinij authoritate quis vnquã rectè affirmare poterit, Hippocãpos, quorum ille meminit, eſſe piſciculos equi vel dracunculi formã habentes, quos quidam veros eſſe Hippocampos non ambigunt. Quandoquidem Plinij verba luce clarius demonſtrãt Hippocãpos paruos non eſſe piſces, ſed ingentes fortaſſe beluas, corporis mole Delphinis minimè inferiores: niſi hæc potius fabuloſa cẽſeamus, quàm vera. Nos autem cùm iamdiu non ignorauerimus non deeſſe rei medicæ ſtudioſos, qui equiculos illos, vel marinos dracunculos veros eſſe Hippocampos putarent, non abs re eſſe duximus horum equiculorum imagines commentariis noſtris adiungere, non ea tãtùm cauſa, vt horum placitis ſubſcriberem, ſed vt vnũquemque, præſertimque Zoilos admonerem, me hæc prius non ignoraſſe. Verùm non ob id abſurda vocari expedit (vt Luſitanus putat) quæ de Hippocampo antea ſcripſimus, doctiſſimos Dioſcoridis interpretes & Græci ſermonis peritiſsimos ſecuti, quorum nõ deſunt, qui afferant in Locuſtarũ genere haberi Hippocampũ. Quibus ſubſcribere videtur Plinius lib. xxxii. ca. xi. At cùm inter Locuſtas nulla ſpectetur, quæ magis flexuoſo dorſo erucas, quas Græci κάμπας vocãt, referat, quàm ea, quæ ibi pariter picta ſpectari poteſt, ne fas ſanè fuerit tam petulanti ore affirmare, noſtram, & aliorum opinionem, tanquam abſurdam eſſe ſpernendam, cùm tamẽ rationibus, & authoritatibus comprobatam vnuſquiſque facilè cernat. MVLTA etiam contra nos de ſatiuo Cucumere effundit Luſitanus procacius magis, quàm verius, ſic inquiẽs. Cucumer nõ vbiq; ſatiuus reperiť, qua de cauſa multi nõ ſine ingenti errore Citrulum, quem Peponẽ eſſe certò ſcimus, Cucumerem appellãt, vulgariũ forſitan voce ſeducti,

Luſitani opinio nec refellitur, nec probatur.

Calumnia XI. de ſatiuo Cucumere.

qui in Italia ferè vniuerſa & Flandria, ac Germania Citrulum Cucumerem vocant, ſed, vt dixi, non ſine magno, ne dicam pudendo errore, inter quos nouiſsimus extat Matthiolus Senenſis in ſuo Dioſcoride Hetruſca lingua confecto. Eſt igitur Græcorum Cucumer, ſiue Cucumis dictus ſic (vt Varroni placet) quia facilè curuatur baculi craſsitudine, colore viridi, longitudine cubitali, & maiori, preſertim ſi in flore exiſtens in fiſtulam mittatur. Tunc enim (vt tradit Plinius libro decimo nono. capite quinto) mira longitudine, & ad fiſtulæ complementum creſcit, & hac de cauſa Columella Anguinum Cucumerem eum appellat, quia oblongus, craſſus, atque inſtar anguis flexuoſus ſit. Naſcitur enim in ſimili planta, qua Cucumis ſylueſtris oritur. Raro in Luſitania Cucumer videtur, ſecus autem in altera parte Hiſpaniæ, præcipuè apud Salmaticenſes, vbi in magna cernitur copia, hirſutus, colore omnino viridi, longitudine cubitali, & curua. At Pepo is eſt, quem Officinæ ob colorem Citri in maturitate acquiſitum, Citrulum appellant. Græci verò illum πέπανον, id eſt maturum Graia voce dixere. Quam vocem Hiſpani vel hodie ſeruantes nulla mutata litera, aut ſyllaba illum quoque Pepanum vocant: & eius ſupremam partem conciſam fronti æſtus hora, in qua illum plerunque comedimus, tanquàm refrigerantem, admouemus. Quod olim quoque à Græcis fieri Dioſcorides innuere videtur. Veſcimur enim Pepone Hiſpani, dum viret, nam poſtquàm maturuit, & colorem luteum Citri maturi contraxit, tanquam cibo inutilem reiicimus. Si quid tamen illius comedẽdum ſit, eius ſuprema, & cartilaginea pars tantùm pro victu, reiecta eius medullari parte, accipienda eſt, vt apud inferiores Germanos plerunque fit, qui Peponibus iis non niſi maturis, contra Hiſpanorum conſuetudinem, in victu vtuntur: quorum medullarem, & interiorem partem in qua ſemen continetur, tanquam improbam & malam reiiciunt, ſuprema & cartilaginea illa, crebris verrucis ornata parte cõtenti. Qui mos apud Græcos quoque fuit, vt ex Galeno deprehẽditur lib. 2. de Alimentorum facultatibus, vbi inquit. Huc accedit quòd in Peponibus homines è carne intima, in quo ſemẽ habetur, abſtinent. Sed hæc ignorans Matthiolus, nil in hoc capite facit, quàm vellicare alios. Sed audias Amathe.

Solus

Solus ne inter tot eruditiſsimos viros, quibus eadem placuit opinio, à te reprehendor? Solum inter innumeros alios Matthiolum inſectaris? Quapropter? non alia opinor cauſa, niſi vt tuam malitioſam inuidentiam in eius tantùm videaris monumenta effudiſſe, ex quibus tu opima ſpolia congeſſiſti. Egregiam certè hominis in furando prudentiam, vt tacitè iis ſecum gaudeat, quę publicè criminari putetur. Icccircò, homo vaferrime, tot hæc cõtra me conſtruuntur hic verba? Sed audiat ipſe Luſitanus quàm hic toto aberrauerit cœlo. Etenim ſententiæ noſtræ haudquaquam obſtare, ſed plurimum aſtipulari cenſemus, quòd dixerit Varro Cucumim à curuore eſſe dictum. Quippè quòd Cucumeres, qui paſsim in Italia proueniunt, & quos falsò Luſitanus Pepones eſſe contendit, plerunque incurui ſpectantur, vt æſtate tota videre quis poteſt in clariſsimarũ vrbium plateis, vbi innumeri vẽduntur. Porrò ſi hæc ignorat Luſitanus, medicos nõ conſulat, ſed olitores. Nam ij oſtenſis incuruorum cucuminum millenariis, facilè craſſam hanc caliginem ab ipſius oculis detergent. Præterea vulgarem Cucumim, quo paſsim vtimur, verum & genuinum eſſe manifeſtò comprobat Plinius lib. xix. cap. v. his verbis. Particulatim Cucumis floret, ſibi ipſi ſuperfloreſcens, candida lanugine obductus, magíſque cũ creſcit. Hæc ille. quibus palàm eſt Cucumeres noſtri vſus legitimos eſſe. Quippè ſi Luſitanus (vt prædiximus) olitores adibit, & ad eorũ hortos ſæpè ſe contulerit, vniuerſos videbit cucumeres, illos ſcilicet, qui nuper emerſerũt, & iam primùm ad iuglandium quantitatem intumuerunt, ſibi ipſis in cacumine ſuperfloreſcere, & alba quadam contegi lanugine. Ad hæc ſententiam noſtram, ac quàm plurimorum clariſsimorum ſcriptorum à Luſitano falsò improbatam illud ſanè luce clarius oſtendit, quòd ſatiuus, ac vulgaris Cucumis fructu tantùm ab erratico differat. Vtrique enim eadem ſunt folia, iidem flores, eædem viticulæ, & eadem in vniuerſum denique facies, vt libro quarto teſtatur Dioſcorides, & lib. VII. cap. VI. de hiſtoria plantarum poſteritatis memoriæ prodidit Theophraſtus. Tanta enim inter haſce plantas intercedit ſimilitudo cognatióque, vt ſi ſimul ſerantur, vel alter alteri conferatur, nulla ferè differentia dignoſcantur. Nec propterea negauerim, quòd Cucumis ille, qui ſua longitudine ſerpentis ſpeciem refert, & quem Hetruria falsò Melonem vocat, inter

Amathus ſuas enarrationes in Dioſco. ex Matthiolo trãſcripſit.

Calumnia refellitur.

k 5 Cucu

Cucuminum genera non fuerit recipiendus, cùm & ipſe olitorum mangonio, è vulgaribus noſtris in eam formam fuerit redactus: id quod Hippocrati primum, dein Plinio, & Palladio referunt acceptum, quippè qui ſcripſerint flore in fiſtula, vel harundine demiſſo, Cucumim inde mira lon gitudine creſcere, & omni alia, qua coguntur, forma: id quod & de Cucurbitis tradidit Columella. Hinc itaque ſuam traxit originem illud Cucuminum genus, quod ita prælongum ſe diffundit, & anguium modo contorquetur. Quippè ſato ſubinde ſemine, quod exemptum ſit ex hiſce prælongis mangonio illo paratis, in poſterum per ſeſe eadem forma proueniunt, vt & nos experimento comprobatum ſci mus, non ſolùm in Cucumeribus, ſed etiam in Cucurbitis, præſertímque in iis, quas Indicas vocant. Id quod etiam Pli nius affirmat loco prius citato. Nam cùm maximè compertum haberet in Campania oriri Cucumeres mali Cotonei effigie (ij autem vt Luſitani fert opinio prælongi non erant) & huiuſce formæ cauſam reddere vellet. Fortè (inquit) primò natum ita audio vnum, mox ſemine ex illo genus factũ. His itaque palàm fit (vt Luſitani illius verbis vtar) in quàm magno, ac pudẽdo is verſetur errore. Quippè ſi (vt idẽ falsò contẽdit Luſitanus) vniuerſum Cucuminũ genus ſponte ſua ita prælonga proueniret, ſtolidũ ſanè eſſet id arte vel mãgo nio moliri. Sed Cucumeres ſui natura non eſſe adeò in longitudinem protenſos manifeſtò demonſtrat Plinius, quippè qui ſcribat Cucumeres in Italia eſſe quàm minimos, in pro uinciis quàm maximos. Nam ſi ſponte ſua ea eſſent forma (vt Luſitanus ſomniaſſe videtur) ſcripſiſſet quidem naſci Cucumeres in Italia quàm breuiſsimos, in prouinciis quàm longiſsimos. Adde quòd etiam experimento conſtat (vt ego mi hi teſtis eſſe poſſum) quòd Cucumeres ſic Italis vocati in ſup poſitam aquam deſcendere nitantur appenſi, & contrà refugiant, & vnci modo recuruentur, vbi vas oleo plenum ſuppo natur apertũ. Id ꝙ propriũ eſſe Cucumeris affirmãt præcla riſsimi rei ruſticæ, plantariæq; ſcriptores. Præter id, ſi guſtũ cõſulas, nulla penitus ſaporis vel odoris differentia inter præ lõgos Cucumeres illos, & vulgares noſtros cognoſci poteſt. Adhęc cùm tria Theophraſto, & Plinio ſint Cucumerũ gene ra, Laconicũ, Scytalum, Beoticúmque, hoc maximè etiã Luſitano aduerſatur, quòd vnum tantùm Cucumerum genus ſtatue

Cucurbitæ, & Cucumeres olitorum mangonio varias induunt formas.

Cucumerum tria genera.

ſtatuerit, preſertim cùm etiam Auicenna lib. 3. de tuſsis curatione ſcribens tria ſtatuat Cucumerum genera, ſic inquiẽs, Et medulla Cucumeris longi arcuati, & Cucumeris rotundi & Cucumeris cõmunis. Ad id autẽ, quod Columellæ teſtimonio aſſerit Luſitanus ſatiuũ Cucumim anguinũ vocari, quòd forma anguium referat ſpeciem, nil aliud nobis reſpõdendũ ſeſe offert, præterquàm quòd falsò id Columellæ acceptũ referat. Conſtat enim anguinũ Cucumim nil aliud fuiſſe Latinis, quàm Cucumim ſylueſtrem, quemadmodum ſylueſtre Alliũ Dioſcoridi Anguinũ vocatur, non quòd forma referat angues, ſed quòd in ſylueſtribus naſcatur locis, vbi facilè ſtabulantur angues. Cæterùm quòd anguinus Cucumis ſylueſtris ſit, non ſatiuus, teſtatur in primis Lucius Apuleius ſuo de ſimplicium medicamentorũ libro, capite proprio de ſylueſtri Cucumere, quin & quidam Dioſcoridis codices, vt Hermolaus & Marcellus legunt, quibus etiã ſubſcribit Plinius lib. xx. cap. 11. Sed cur hoc nitar tantorũ virorum teſtimoniis cõprobare, cùm Luſitanus ipſe capite de Agreſti Cucumere, ſui ipſius oblitus, id apertè fateatur, & ſuo ipſe ſe iugulet gladio? Sed quòd falsò Columellæ teſtimonio fuerit is vſus, præter id quod nuſquam ab ipſo hoc ſcriptum eſſe ſcimus, teſtem habeo Hermolaum virum ſanè præclariſſimum, qui in ſuo Corolario Luſitanum mendacio redarguit his verbis. Cucumeres in fiſtula apud Hippocratem demiſſo flore mira longitudine quaſi anguina ſpecie proueniunt, quanquã Anguinus cucumis idẽ videtur eſſe, qui Sylueſtris, multò infra magnitudinẽ ſatiui, Erraticus & Angueus Columellæ appellatus à ſatiuo penitus differens. Hactenus Hermolaus. At ſi ita: demus huic bono viro à ſua forma longiores illos Cucumeres ab aliquibus Anguinos vocari. At non intelligit quàm nõ cohærentia, q̃ in ſe ipſum repugnantia dicat? nunquid non videt homo miſer, quòd nõ aliã ob cauſam hæ differentiæ plantis addi ſolẽt, quàm quòd à reliquis earundẽ generibus diſtinguantur? Nonne ſtatim ob hoc ſequitur eſſe etiam alia cucumerũ genera? Reſipiat miſer, & ſua iam recognoſcat errata. Reſipiat, inquam, cum ſignis omni luce clarioribus vincat à teſtibus, & propria cõfeſſione vrgeatur.

Anguinus Cucumis quis.

Luſitanus ſui ipſius laqueo captus.

Luſitanus mendax.

Cõprobat etiã cucumerẽ noſtrarẽ nõ eſſe Peponẽ, cùm in primis ſapor, tũ deindè facultas. Sapor qdẽ, ꝙ cũ ſcribat Symeõ Sethi Græcus author, Pepones ſapore eſſe dulces, nulla ſanè

ſanè ratione fieri poteſt, vt cucumeres noſtri vſus fuerint pepones, qppè q̨ eò magis amareſcũt, quò maturiores euadũt, vt Theophraſtus ſcribit lib. vj. cap. XIIII. de plãtarũ cauſis. Præterea ſi Peponũ facultas expẽdatur, cõſtabit ſanè ex Galeni ſentẽtia, quòd deuorati bilioſos excitant morbos, quin & vomitiones, & id quidẽ (vt Symeon ille aſſerit) ſua dulcedine efficiũt, præſertim cùm in bilioſum inciderint ventriculum. Ad hæc confricata Peponum caro (vt Galenus ait) vitia cutis in facie, nempè alphos, lentigines, ephelidáſque abſtergit dulci, quo imbuitur, ſucco. Id quod ex noſtratis cucumeris affrictu nunquàm conſequeris. Nec obſtat quòd Hiſpani cucumerem noſtrũ (vt Luſitanus inquit) Pepanum vocent. Quippè cùm Itali à Latinis originem ducant, omninò credendum videtur Latinas rerum nomenclaturas rectius aſſeruaſſe eos, quàm cæteras nationes. Demum fabuloſum eſſe ſcimus, & Luſitani figmentum, quòd Flandri vulgares Cucumeres edant, cum penitus conſenuerint. Sunt enim domi noſtræ Flandri, qui nobis ſeruiunt, & qui Flandriam, & Germaniam ferè totã peragrarunt, id penitus deteſtantes. Nec obſtat ſcripſiſſe Galenum à Peponum carne intima, quæ ſemen continet, abſtinere homines, quum id fiat potius in Cucumeribus, quorũ ſeminibus vnà cum carne veſcimur. His itaque poterit Luſitanus fortaſſe noſcere quàm in cenſenda Cucumeris hiſtoria fuerit hallucinatus, & ſubindè palinodiam meditari. Nam ſi ſecus fecerit, quum ſcribat Plinius Cucumeres in Italia quàm minimos, in prouinciis verò quàm maximos prouenire, cúmque Luſitanorum regio, qua ſe oriundũ facit, ad vltimas Europæ oras habeatur, & ob id cæteris fortaſsè magis ab Italia diſtet, verendum ſanè eſt, ne rei medicæ ſtudioſi qui hæc perlegent, Cucumerem Luſitano maiorem nuſquam ſe vidiſſe affirment. Sed nimis fortaſsè prolixè Cucumeris cauſam egi. Equidem hęc nimia eſſe fateor in re minimè obſcura. Verũtamẽ vt huius calumniæ & maledicta aliquando ceſſent, omnis eius eſt obtundenda verboſa importunitas, ne ſi fortè breuior ſim, iure ſibi cedi putet, minúſque ſibi à nobis ſatisfactum clamitet, &, qua eſt inani arrogantia, non ſilentio, vel diſſimulatione vanè ſe victorem glorietur.

Luſitani figmentũ exploſum.

Calũnia XII. de Carpeſio.

IAM DE CARPESIO pauca ei reſpondeo, de quo agens Luſitanus capite de Pipere, poſtquam ibi de Caryophyllis egit, noſtrum ibi ordinem

nem,& doctrinã queadmodum in cæteris ſequutus, ita aduerſus nos ſcribẽs comminiſcitur. Caryophyllis Carpeſium proximũ eſt, quod Cubeba Officinis dicitur, vt lib. 1. meminimus, & Actuarius confirmat. Non enim Carpeſium Zedoaria, ſiue Zurumbet Arabum eſt, vt Matthiolus augurat, quũ potius, vt dicimus, Carpeſium Cubeba ſit. Hæc falsò Luſitanus. FALSO, inquam, quòd à nobis nuſquã ſcriptũ ſit Zedoariam, ſiue Zurumbet, eſſe Carpeſium. Quis ergò non miretur hominis impudentiam, infidelitatem, mendacémq; locutionẽ? Quis non deteſtetur huiuſcemodi hominũ genus, qui tam euidentibus calũniis, ac impoſturis cãdidiſs. quoſq; lacerãt? Huic adhibẽda fides? huic credendũ? huic aſſentiendũ? Nequaquàm. In confeſſo enim eſt omnibus hominibus huiuſce ſcripta ſui ipſius eſſe figmenta, mendacia, vanitates, adeò vt iã omnibus ſtomachũ cõmouerint. Sed quantũ hallucinetur miſer, dũ ſibi perſuadet Zedoariã, & Zurũbetum Mauritanis nihil inter ſe differre, poſtea audiet, cum innumeros illius errores promulgauero. SEQVITVR. vt quid de Artemiſia dicas, videamus. Artemiſia duplex eſt, altera latifolia hortenſis, odore acuto, ſapore verò amaro, altera verò Matricaria dicta tenuifolia, à Græcis Lephtophyllos appellata. Nec enim in eam imus ſentẽtiam, quòd Matricaria hæc Partheniũ ſit, vt Matthiolus contra omnes grauiſſimos medicos contendit, quum re vera tenuifolia Artemiſia vulgaris Matricaria ſit. Nam Partheniũ, Bruſaculum, Herba fœtida Chamomillæ ſimilis eſt, vt ſuo dicemus loco. Hęc illius ad vnguem ſunt verba. Inania tamen, nihílque ponderis referentia. Quum enim Luſitanus argumentis, rationibus, & authorum teſtimoniis, quibus ſatis ſupérque nobis comprobatum eſt, Matricariam vulgò vocatam, alteram non eſſe Artemiſiam, nihil reſponderit, nec ſubindè vllis indiciis ac rationibus contra ſententiam noſtram ſcripſerit, ſed ſua tãtùm falſa opinione ductus, nõ eſt ſanè cur cum illo pluribus agã: ſed illũ in ſe ipſum latrãtem relinquam. Verũ vt huiuſce hominis imperitiã pluribus detegam, & procacitatem compeſcam, libebit ſanè nobis nonnulla in contrarium afferre. Scribit itaq; Luſitanus Artemiſiã duorũ eſſe generum, alteram latifoliam, hortenſémque, alterã Matricariam tenuifoliam dictã, quibus illicò deprehenditur, quàm oſcitanter Dioſcoridem legerit. Qui etſi ſcripſerit alterum Artemiſiæ genus folio

Luſitanus impudẽtia & mendacio notatur.

Calumnia XIII. in Artemiſia.

Amathũ in ſe ipſum latrare.

Calumnia diluitur.

folio eſſe tenui, non tamẽ ob id eam propriè appellauit λεπτοφύλλον quũ ea propriè λεπτοφύλλον dicatur, quã quidam Dioſcoridi adulterinã putant, cuius capitis titulus ſic habet. περὶ Ἀρτεμισίας λεπτοφύλλου. Adhæc non reperio vſquam ſcripſiſſe Dioſcoridem, quin nec etiam Plinium, primi generis Artemiſiam hortenſem eſſe plantã, ſed quòd in maritimis ſpontè, & per ſe proueniat, vt ille, vt ſibi aliquid arroget, fatetur. Ad hæc duo ſunt argumenta, quibus refragari nemo poteſt, quę maximè obſtãt Matricariam non eſſe ſecundi generis Artemiſiam. Alterũ quòd hæc flore ſit paruo, tenui, in vniuerſum cãdido: id quod ſanè in Matricaria nõ viſitur, quum flos illi inſit Artemiſiæ maioris decuplo maior, firmus, non tenuis, non in vniuerſum candidus, ſed vmbilicotenus aureus, candidis foliolis circunſeptus, vt in Anthemide. Alterùm, quòd planta ſit ad manus pumila, ac tenuior, quę adeo maiorẽ Artemiſiam æmulatur, adeóq; illi cõgener eſt (vt fatetur etiam Braſauolus) vt ambigendum non ſit, quin ipſa ſit altera Artemiſia. Adde quòd, cum Matricaria foliis, caule, floribus, ſapore, odoréque plurimũ à prima Artemiſia differat, non eſt ſanè cenſendum, quin eius differentias, ac notas ſilentio inuoluiſſet Dioſcorides, ſed cùm inter primũ & alterum Artemiſiæ genus nulla intercedat differentia, præterquàm magnitudinis craſſitudiníſque, vt ipſemet apertiſſimè fatetur Dioſcorides, non fuit illi opus alterius Artemiſiæ notas pluribus explicare. Demum & illud vnicuique cõtra Luſitani ſententiam verum poteſt eſſe argumentum, quòd antiquorum nullus ſcriptum reliquerit, Artemiſiam alteram nec etiam primam eſſe amaram, quemadmodum reperitur vulgaris Matricaria, quæ amaro admodum guſtu ſentitur, adeò vt parũ ab Abſinthio differat. Quod etiam argumentum præbet in caliditate & ſiccitate hanc longè magis excedere, quàm ipſa, Galeni teſtimonio, excedat Artemiſia. Hæc itaque ſi quis rectè perpẽderit, nobis quidẽ minimè verendũ fuerit, quin Luſitani inſcitiam, & iudicij vanitatẽ facilè deprehenderit. Quòd autẽ Matricaria non ſit quam vulgari appellatione Cotulam fœtidam dicunt, nos penitus deteſtamur, quippe ſi Cotula fœtida Dioſcoridi Partheniũ eſſet, quum hæc omni ex parte Anthemidẽ adeò referat, vt tantũ ferè odoris diuerſitate altera ab altera dignoſcatur, quiſnã dubitauerit, quin Dioſcorides Parthenio Anthemidis folia reddidiſſet, nõ Coriãdri?

Matricariã nullam eſſe Artemiſiæ ſpeciem apertè probatur.

Cotula fœtida nõ eſt Parthenium.

Cori

Coriandri folia Cotula fœtida profectò nõ habet,ſed Anthemidis. Matricaria verò contrà. At ſi obiecerit Luſitanus cum ad ſummum vſq; Coriandrum adoleuerit,& ſuum iam ediderit ſemẽ, quæ in ſummitatibus ſunt folia, adeò parua tenuiáque ſpectari,vt Anthemidis folia quadãtenus referant, quúmque dicat Dioſcorides. Parthenium foliis eſſe Coriandri tenuibus,is ad minora tantum folia reſpexit,non ad maiora. Vide quàm hoc ego argumentum propulſabo facilè. Siquidem cùm neque Oribaſius ex Dioſcoride à quo verbum ex verbo tranſcribit,neque Serapio,qui eandem ſeruat regulam, legat particulam illam λεπτὰ, arbitrandum ſanè eſt, particulam illam λεπτὰ Dioſcoridi impertinenter acceſſiſſe ſcriptorum incuria, vel potius temeritate, præſertim cùm plantarũ comparationes rectius, exactiúſque fieri debeant, cùm plantæ ipſe adoleſcunt,vel conſtant,quoniam hoc tempore foliorum, ac caulium notæ apertiſſimè conſpici poſſunt:non autem cùm primũ oriuntur,vel cùm cõſenuerint, quo tempore genuina foliorũ forma videri nõ poteſt, Quin & illud contra Luſitanũ maximè pugnat,quòd cùm Cotula fœtida lõgè acrior ſit,quàm amara,adeò vt ea ſedẽ abſtergentibus ardorẽ nõ obſcurũ inferat, ob idq; vulgò Ferrarienſibus(vt Braſauolus inquit)dicatur Bruſciaculo:Parthenium eſſe non poteſt.Quandoquidem Dioſcoridi Parthenium nulla ſaporis acredine commendatur, ſed tantùm amaritudine, quæ in Matricaria manifeſtò percipitur ſine acredinis tãtillo. Poſtremò cũ ſexcenties iam expertum ſit Matricariam ea omnia præſtare,quæ Parthenio aſcribuntur, palàm ſanè eſt, maximè deludi eos,qui cõtra ſentẽtiã noſtrã friuolis quibuſdã argumẽtis, ac captiũculis machinãtur. Sed vtinã tã facilè vera inueniri poſſent,q̃ falſa cõuinci. CAETERVM quũ anteà ſcripſerim in meis cõmẽtariis Italico ſermone primùm in lucẽ editis Symphytũ Petræũ à me hactenus nõ viſum,quaſi me negligẽtię inertiæq; accuſare velit Luſitanus, hæc ſuo more aduerſum me ſcribit. Ex herbis, quas Ioãnes Falconerius Anglus ſecũ afferebat, Symphytũ Petræũ erat, quod Cõſolidã nõnulli appellãt,quæ (vt teſtatur Ruellius) familiaris Gallis admodũ eſt,& eã ſua lingua Buglã vocant. In Italia quoq; naſci cum Paulo Caſtiliono medico affirmamus,quanquã Matthiolus eã nunquã ſe vidiſſe tradat. HIS LVSITANVS nõ tãtùm in me inuehitur,vt putarã,noſtræ accuſandæ gratia negligẽtiæ,ſed etiã ſuæ extollẽdæ gloriæ,

Calumnia XIIII. de Symphyto Petrao.

Confutatio.

quippe qui ſe nobis rei medicæ peritiorem oſtēdere ambierit. Verum ſi (vt ſolertes decet ſcriptores) Italica eadē commentaria ſecūdo edita, anno à CHRISTO nato M.D.L. perlegiſſet, comperiſſet quidem Symphytum Petreum me per memet adinueniſſe. Id quod is nunquam per ſeſe, vel per alios fortaſſe feciſſet, ni Falconerius ille (ſi tamen vera refert) id illi oſtendiſſet. Non enim vna die vniuerſa ſeges in horreum congregari poteſt. Quo fit, vt accuſari iure non poſſim, vbi quandoque faſſus fuerim, me hanc vel illam non nouiſſe ſtirpem. Præſtabat quidem tunc mihi Symphytum Petræum nunquam me vidiſſe fateri, quàm mentiri, vt doctior, diligentiórque viderer: quo nihil deteſtabilius, execrabiliúſque dici poteſt. AD SPARGANIVM veniamus, in quo ita me taxat. Sparganium, ſiue Xiphodion Officinarum Spatula fœtida eſt, cùm inter ſe maximè conueniāt. Vnde Matthiolum Seneſem hic errare certum eſt, qui Sparganium non eſſe Spatulam fœtidam contendit, & eò magis, quia in Spatula fœtida pilulas non comperiri, in quibus ſemen claudatur, dicat: quod falſiſſimum eſſe, qui Spatulæ fœtidæ mediocrem habent noticiam, norunt. Proinde Sparganium Spatulam fœtidam eſſe certum eſt. Hactenus ille. Demiror ſanè tam per frictam hominis frontē, qui quaſi omniū rerum naturam, plantarum omnium intimam notitiam perdidicerit, ac imbiberit, adeò audacter hos graues mihi imponit errores, confeſtim me errore accuſat. Cognoſcitis, vt opinor, hominis eruditionem, & vitæ conſuetudinem. Porrò non modò omnibus rei herbariæ ſtudioſis (vnum tantùm Ruellium excipio) ſed & cæteris omnibus, quibus aliqua ſit ſtirpium cognitio, in confeſſo eſt nil aliud eſſe Spatulam fœtidam vulgò appellatā, quàm Xyridem. Xyris enim præter id, quòd omnibus notis, Spatulam fœtidā referat, foliorum odore facilè indicat nomenclationis occaſionem, quippe quoniam ſi digitis confricentur, fœtidum admodum odorē fundunt, vnde illi nomen, adeò vt Tireſia, vel talpa cæcior ſit, qui non viderit, Spatulam fœtidam vocatam omnibus ſanè notis Xyridem referre. Hanc à nemine deſcriptam reperio, præterquam à Matthæo Syluatico Pandectarum authore, qui eam Iridi ſimilem reddidit. Id quòd Luſitani petulantiam palam facit. Siquidem nulla extat planta, quæ magis Iridem referat, quàm Xyris, adeò vt ſcripſerit Oribaſius appellari

Calūnia XV. de Sparganio

Calumnia cōtunditur.

Spatula fœtida eſt Xyris, non Sparganium.

appellari aliquibus Sylueſtrem Iridem, à quo quantum diſtet Sparganium, eos iudices velim, qui in materia medica indaganda plus operis, ac laboris, quàm Luſitanus impenderunt. NEC PLVRIBVS verbis ea refellã, quæ de Siderite obiicis, in qua magis ac magis tuam detegis rei plãtariæ inſcitiam, cum ita memoras. Cõſpicitur Sideritis hæc in nonnullis vallibus, folio aſpero, Saluiæ magnitudine, tanquam Marrubij albicãte, & per circuitũ tanquam quercus dentato, quod fricatum ex ſe odorem, qualẽ ex Cydoniis optimè maturis oriri videmus, emittit, quem Dioſcorides ſubintelligit, cùm dicit, guſtu non iniucũdo, cum adſtrictione aliqua. Hanc verò Fuchſius in ſuo herbario nouiſſe videtur, quanquam Matthiolus oppoſitũ contendat. Sed re vera Matthiolus eam nunquã vidit, quia ſi eam cognouiſſet, illius odorẽ ſuauiſſimũ nunquã prætermiſiſſet. Hæc eius ſunt verba: ſed quã omni ſucco inania, ipſe videat. Quòd enim de Siderite prima, quã ſe in doctiſſimi viri Fuchſij herbario narrat inueniſſe, ſuas proferat cõmentitias nugas, hîc facile demonſtrat, ꝙ eius folia non modò non ſpectẽtur quercus inſtar ſinuata, ſed nec per ambitũ vlla parte laciniata: tametſi Luſitanus, vt potius ſuam tueretur opinionẽ, quàm veritatem, id non ſit veritus affirmare. Ipſa enim Fuchſij pictura de Luſitani fide maximè teſtatur. In primis enim flores oſtendit ſpicatos in caulium ſummitatibus erumpentes, non autẽ in ipſis caulibus orbiculatæ vertebræ inſtar, vt in Marrubio, per interſtitia diſpoſitos. Prætereà folia nulla ex parte correſpondẽt, nec pomorũ Cydoniorum odor, quem ſolus Luſitanus illi tribuit. Dioſcorides. n. nec Cydoniorũ odore, nec quouis alio Siderité hanc commendauit, ſed guſtu non iniucundo, multa enim habentur, quæ odore maximè placeãt, & ſapore diſpliceant. Sed mihi ſatis verendũ eſt, an Luſitanus Cydoniorũ odorem huic plantæ tribuerit, vt vera fateretur, an fortaſsè ſuæ ſuſtinendæ opinionis cauſa. Quippè Fuchſius huiuſce odoris nõ meminit, nec nobis periculum facientibus percipi potuit. Non enim hãc ſtirpẽ ignoramus, vt ſua potius temeritate, quam ſcientia exiſtimat Luſitanus. Sed non fortaſsè à ſcopo aberraret, qui diceret Luſitanum Fuchſij Sideritem nuſquã vidiſſe, niſi appictam, ꝙ falſò ſcribat, Siderité hanc in vallibus naſci, vbi plerunq; ſolũ vliginoſum eſſe ſolet, Fuchſius verò perindè, ac Dioſcorides in

Calumnia XVI. de Siderite.

Sui ipſius nugis confunditur Luſitanus

Calumnia XVII. de Trago. aſperis, petroſis, ac incultis locis. MINVS acerbè aliquãtò patior, cùm de Trago noſtrã ſtudet emendare opinionem, vbi Luſitanus ita ſuam exorditur calumniã. Non prætermittendus quoq; eſt Ruellius, qui proculdubiò in dignoſcenda herba iſta multũ hallucinatus eſt, qui Tragum Iunci ſpeciem eſſe crediderit, cui quoq; Matthiolus Senẽſis ſubſcribit nulla fultus ratione; cũ è directò Tragũ herba ſit, ex qua vitrum conficitur. Atqui inter omnia, quæ hactenus nobis obiecta ſunt à Luſitano, & ſatis dilucidè, vt arbitror, refutata, nihil iuſtius, nihil æquius, fateor, vnquã in nobis eſt calumniatus quàm quæ de Trago hîc recitat. hoc modò ſi cauere potuiſſet, dum nimis ſe ſollicitum exhibet circa exiguam in nobis labeculam, non ipſe pluribus ſe maculis contaminaret. Equidem fateor, olim in Tragi hiſtoria ancipitẽ me habuiſſe opinionem, quanquam inclinaret quandoq; animus ad credendum, nil aliud Tragũ eſſe quàm quoddam humilis Iunci genus in maritimis proueniens, cui ſemẽ acinoſum in cacumine naſcitur rubrũ, aſtringenti ſapore. Eram enim fretus hoc argumento, q̃ ſcilicet ſcripſiſſet Dioſcorides, naſci Tragum ſine foliis, puſillis circũ ramos acinis, rufis, multis, magnitudine tritici, acuto cacumine, quæ omnia potius ad iũcos ſpectare quàm aliam quãuis plantã videbantur. Opinionis indicia ſubindè augebat, q̃ ſequenti ſtatim capite idem Dioſcorides de Iuncis vulgaribus egerit. Verũ quod & ſummis & præclariſſimis cõtingit ingeniis, vt tẽporis proceſſu plura quoq; inuenerint, & diligentius examinauerint, id mihi accidiſſe fateor. Re nanq; in poſterũ exactius agitata, ac perpenſa melioribus adinuentis, minimè puduit priorem deponere opinionẽ. Etenim cùm animaduerterẽ apud Theophraſtum, & Plinium, quorũ etiam iudicium in noſtris Latinis cõmentariis ſecuti ſumus, Tragum vtriſq; Scorpionem appellatũ, quemadmodũ & Dioſcoridi aculeatã in vniuerſum eſſe plantã, priorem, quæ in animo verſabatur, opinionem diutius ſequi non libuit. De hac enim planta ſcribẽs Theophraſtus lib. VI. cap. I. de Plantarum hiſtoria. Aculeatarum, inquit, alia ex toto aculei ſunt, vt Corruda & Scorpius. Hæc enim nullum præter aculeum, folium generant. Id quod poſtea repetiit tertio eiuſdem libri capite, his verbis. Inter ea verò diſtincta genera plurimum quæ aculeato folio conſtant, nimirum dixerim, quod ex toto ſpinoſum inſpiciatur,

exiguo eſt numero, quemadmodũ diximus, & difficile quicquam ferme inuenies, præter Corrudam, & Scorpium, quæ poſt Aequinoctium Autumni floreſcunt. Scorpius enim florem in carne extuberante ſub extremo aculei profert, initio candidũ, poſtea leuiter accedentẽ ad purpuram, & ſingulari radice, eademq; breui adhæret. Hæc ille. cui ſubſcribit Plinius lib. xxi. cap. xv. ſic inquiens. Spinoſarum multę ſpecies. in totum ſpina eſt Aſparagus, Scorpio. Nullum enim folium habet. Quibus palàm eſt Tragum, quem Dioſcorides etiam Scorpionem vocat, nullis prouenire foliis, ſed ſcatere tãtùm aculeis. Id quod etiam videtur fateri Dioſcorides, quòd dixerit, Tragum, quem alij Scorpion vocant, ſine foliis oriri, acutis tantùm circa ramos adnatis granis. Quamobrem libenter hac in re poſtea meam correxi ſententiã, quam Luſitano diſplicuiſſe ſummoperè gauderem, ſi quid hac mea dubitatione melius, ac certius aliquid deprompſiſſet, ſed quod vſu venire nimiæ temeritati plerunq; ſolet, dum nimis in me excandeſcens maius aliquid aſſeuerare nititur, longè turpiſſimè labitur, ꝙ eam velit plantam legitimum eſſe Tragũ quæ Mauritanis Kali, & alkali appellatur, nobis verò Hetruſcis Soda, cuiúſque imaginem vltimæ huic editioni addidimus libr. 2. inter Atriplices ad viuum expreſſam. Quandoquidem planta hæc, ex qua alumen conficiunt, quo vitrarij vtuntur, Catinum appellatum, quin & ſal, quod à planta Alkali vocant, foliis non vacat, quum admodum ſit folioſa, nec vllis penitus riget aculeis. Ipſa enim cum primùm emergit, foliis proſilit minori Sedo æmulis, quæ tractu temporis dodrantali ferè longitudine augentur geniculatímq; protrahuntur. Cum verò iam adoleuerint, prodeunt è geniculis folia pinguia, craſſáque, incurua, ex lata origine in acutũ deſinentia. Vbi verò ad ſummum conſtiterint, in caulium cacuminibus longè minora, exilioráque ſpectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ, rotundæque prodeunt pilulæ, in quibus minutum ſemen concluditur, vt videre eſt extra Tergeſti mœnia, iis præſertim locis, quibus ſalinarum areæ circundantur. Quæ Tragi notis prorſus repugnant. Adde quòd Kali ſapore ſit admodum ſalſo, Tragus verò non ſalſo, ſed adſtringente. Quæ omnia citra controuerſiam atteſtantur, quòd legitimum Tragum nunquam viderit, nec nouerit Luſitanus. Qui tam excors, obliuioſúſque depre-

Kali & Alkali Arabũ. Kali hiſtoria.

Luſitani inconſtantia.

henditur, vt eandem herbam legitimum Tragum eſſe affirmet, quam prius aſſeruit eſſe Anthyllidem, vt poſtea diſſeram. Cæterùm eam conſtat plãtam genuinum eſſe Tragum, quem nos ſuo loco appinximus. Quippè ea ſola, Corruda excepta, tota ſpinoſa viſitur, nullis circundatur foliis, & in maritimis tantùm naſcitur, fruticoſa, humilis, humi accumbens, innumeris triangulis, quadrangulíſve, tritici magnitudine vbique ſcatens, in quorum medio (vt Theophraſtus inquit) poſt Autumni Aequinoctium flos emicat albus, qui paruo temporis tractu purpureus euadit, adſtringenti ſapore, perinde ac tota planta, adeò vt nihil repugnet, quin hæc genuinum Tragum dici queat. Hanc inueni ego primus in Tergeſtino ſolo in Hadriatici littore, vbi frequentiſſima, copioſáque oritur. Nec immeritò Scorpium eam appellaue re antiqui, quippè quòd auelli non poſſit, niſi ictis ab ea manibus, vt egò mihi teſtis eſſe poſſum. Tantum igitur abeſt, vt celari velim mea, ſicubi ſunt, errata, vt ea etiam ipſe non verear emendare, gaudeóque hæc à cæteris aperiri, modò iſta ſemper adhibeatur moderatio, vt potius veritas exquiri videatur, quàm improbæ calumniæ, quæ in optima quæque inuehuntur, inſtrui ſentiantur. Etenim id longè honeſtius arbitramur, vbi quis ſe lapſum nouerit (quum propriũ ſit hominum labi) ſe hallucinatum aliquando agnoſcere, quàm, quod extremæ eſt pertinaciæ, ac vecordiæ, quod ſemel arripueris mordicus adeò tenere, vt illinc auelli non cõſentias. Ac ſanè in iis commentariis, quæ anteà Italico euulgaui ſermone, nonnulla poſtmodũ deprehendi, quæ minus quàm decreueram à nobis enucleatè, exactéque eſſent ſcripta. Quorum & eo ipſo tempore non eram neſcius. Verebar quidem ſæpe ne tanti operis feſtinatio inter tot alia, quibus in dies diſtinebar, iudicij fortè extremam maturitatem in aliquibus peruerteret. Quod ſanè peccatum leue (vt credo) & in pauciſſimis repertum, quanuis reliquorum vtilitate, tum facile compenſari, tum rectè obſcurari poſſe cenſerem, ſciebam tamen prauos, ac maleuolos homines minimè defuturos, qui etiam rectiſſimè à nobis dicta lacerare, & caninis dentibus arrodere non ceſſarent, & qui citius reliquorum omnium fructu ſe expoliari mallent, quàm vt leuiſſimum alicui condonarent erratum. Sed quid? Tot amicorum erant interpellationes, qui hoc opus à me quotidie flagita

Tragum genuinum.

Autor Tragũ primus inuenit.

flagitarent, & propè ſuo iure poſtularent, ne hoc meorum ſtudiorum partu eos diutius defraudarem, & ſuſpenſos tenerem, vt improborum, inuidórumque iniquis morſibus me in tempeſtiuius obiici maluerim, quàm horum reſiſtere voluntati. Emiſi tandẽ opus non tam maturũ, quàm amicorum precibus, & obſecrationibus efflagitatum. Quorum deſideriis ſatisfactum à nobis plurimùm gaudeo. Si qua verò erant nimis accelerata, ea ſanè longè accuratius in Latinis noſtris commentariis agitata ſunt, & diſcuſſa. id quod tunc me maximè ſolabatur. Quæ ſi ante me ita deprehendiſſet Luſitanus, vt nullam in me oſtentaſſet acerbitatem, nullas in optimè munita, firmatáque ſuas ingeſſiſſet calumnias, & non ſua infidelitate in alienas poſſeſſiones irrumperet, gratias ei profectò agerem, quòd ſuo ſtudio, & ſynceritate hiſce nos ſubleuaſſet laboribus. Iam verò optima quæq; fœdiſſimè laceſſit, conuellit, diripit, & in quibus aliquam veniam mereri poterat eius calumnia, hæc maiori offuſcat falſitate.

Luſitani obiectio in Amarantho.

DIXI paulò ante in Trago, quàm ſua reprehenſione turpiter aberrauerit, nunc quoq; in Amarantho nihilo cautius & peritius ſe gerit. Scio in Italica editione Aetium de Amaranthi viribus differentem me citaſſe in vulgari Amarãtho, quum Aetio nil ſit aliud Amaranthum, quàm Dioſcoridi Helicryſum. Nec tamen à Luſitano admonitus facile, & non inuitus quędam reuocare, & omnia prorſus trutinare decreueram in Latinis poſtea commentariis: quod & iampridem eſt factum. At ne Luſitanus vanè contra nos exultet, ac nulli incogitantiæ indulgendum vociferetur, videat ipſe quàm falſò ſibi perſuadeat vulgaris vſus Amaranthum eſſe Chryſocomem. Nam ſi (vt audio) Græci ſermonis peritum ſe ipſum facit, maximo illi vitio adſcribendum fuerit, quòd Gręcorum verborum vires tam negligenter expenderit. χρυσὸς enim Græcis, aurum Latinis deſignat, κόμη verò coma. Adeò vt id ſit Gręcis χρυσοκόμη, quod Latinis aurea coma. quo manifeſtè deprehenditur Luſitani inſcitia, Quãdoquidem cùm vulgari Amarãtho ſpicatus flos inſit, non aureus, ſed in purpura ardens, quo pacto fieri poſſit vt rectè is χρυσοκόμη Græcis dicatur, ij diiudicent, qui Græci ſermonis peritiores habentur interpretes, quíque hæc diligentius explorauerunt. Quòd autem Chryſocome flore ſit aureo, vt ipſa fert nomenclatio, teſtis eſt Plinius libr. xxj. cap. viij. vbi ſic inquit.

Turpis ac ridendus Luſitani error.

Chryſocome, ſiue Chryſitis non habet Latinam appellationem, palmi altitudine eſt, comantibus fulgore auri corymbis. Quamobrem non ſolùm conſtabit, quàm lubricè lapſus ſit Luſitanus, ſed quàm falsò, ac iniquè accuſauerit Ruellium, & Fuchſium. Quippè cùm Chryſocome, & Amaranthum longè inter ſe differant, vt clariſsimi illi viri rectè norunt, non ab re illis dictum eſt, Amarantho purpureo vim eſſe adſtringentem, ſiquidem māſa coma, folia, ac etiam radix adſtringentem facultatem non obſcuram præ ſe ferunt.

Ruellius & Fuchſius à Luſitani calumnia vindicantur.

Calumnia XVIII. de minori Sedo.

HIS ACCEDVNT, quæ in minori Sedo Luſitanus enumerat, ita exordiens. At minus Sedum (vt ego opinor) faba craſſa, ſiue faba inuerſa herba dicta eſt, natura frigida, non autem Vermicularis, vt Matthiolus, & alij putant, quia Vermicularis herba ſapore acris eſt, natura verò calida, quæ duo minimè Sedo minori conueniunt, cùm, vt dixi Sedum minus, ſicut & maius, natura frigidum eſt. Cæterùm & planta ipſa deſcriptioni in toto reſpondet, vt iure concludendum ſit, vt Faba inuerſa, ſiue craſſa dicta minus hoc Semperuiuum ſit. Hæc illius ſunt deliramenta. Sed ſanè vereor, ne hæc tam craſſa, támque frigida herba cerebrum ei totum perfrigerarit, inuerterit, infatuaueritque, ac Amathum noſtrum penitus amentem fecerit. Inquit Dioſcorides: Semperuiuum minus in petris parietinis, & maceriis, necnon ſcrobibus opacis naſcitur, cauliculis ab vna radice multis, tenuibus, crebrò foliatis, exilibus foliis, rotundis, pinguibus, mucronatis, caule à medio emicante, palmum alto, vmbellam, herbidóſque flores, & tenues gerente. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius lib. xxv. capite. xiii. his verbis. Minus Semperuiuum in muris, parietiniſque naſcitur, & tegulis fruticoſum à radice, & ſurſúmque ad cacumen, foliis anguſtis, mucronatis, ſuccoſis, palmo alto caule, radix inutilis, quibus maximè omni ex parte refragantur omnes fabariæ illius notæ. Quandoquidem Fabæ inuerſæ vocatæ cauliculi non inſunt tenues, ſed craſsi, ac pingues, bicubitales, & quādoque maiores, nec folia quidem exilia, rotundáque, ſed magna, lata, ac prælonga, flores in vmbella non herbidi, ſed plerunque melini, vel in purpuram candicantes. Radice quoque non eſt inutili, nec ſupetuacua, ſed bulboſa, pluribus adnatis tuberculis Aſphodeli ferè modo, colore cinereo, cortice læui, & ſucco plena, ad multa expetita. Quæ in vniuerſum

Luſitanus reprehenditur.

Calumnia refellitur & Amathū hallucinatum eſſe oſtenditur.

ſum notæ, ſi cum minoris Sedi hiſtoria comparentur, clariſsimè demonſtrabunt tantum ab illo differre Fabariam, quantum à luſcinia coruus. Non enim aliam ob cauſam Semperuiuum tam maius, quàm minus id ſibi nominis aſciuit, quàm quòd perpetuò anno toto vireſcat, ac viuat. Id quod teſtatur Theophraſtus libro ſeptimo capite decimo quarto de hiſtoria Plantarum, quin & Plinius loco nuper citato. Idem preterea affirmat plantæ ipſius nomenclatio Græca, Α'είζωον enim Græcis ſempiternum deſignat. Sed hoc naturæ donum Fabariæ minimè largitum videtur, quum autumno pereat tota, & in vniuerſum areſcat, nec indè celerius repullulet, quàm Vere medio. Quod autem Vermicularis dicta, quæ Semperuiuum minus nulla reclamante nota repræſentat, ſapore ſit acris, deteſtantur vniuerſi materiæ medicæ ſtudioſi, cùm nullo alio ſit ſapore, quàm acido. Sed cùm fortaſſe Luſitanus ſyncero careat guſtu, perinde ac iudicio, mirandum ſanè non eſt, ſi inter acidum, & acrem nullam fecerit differentiam.

DE CIRSIO hæc habet. Adeò Cirſion noſtræ vulgatæ Bugloſſæ reſpondet, vt omninò fatendum ſit eandem eſſe herbam, cuius ſententiæ Ruellius quoque patrocinatur, & meritò, quia videmus Bugloſſam aliquando triquetrum habere caulem ſpinoſum, ex cuius floribus neſcio quid, vt animaduertenti notum euadet, euaneſcit, nam in cæteris ita inter ſe reſpondent, vt ſpectanti nulla dubitandi maneat occaſio. Proinde Matthiolũ in hac re minus bene dixiſſe crediderim, cũ Cirſiũ alterã herbam à Bulgloſſo eſſe cõtẽdat. Sic Luſitanus ille. Ceterùm cùm vulgari Bugloſſo caulis ſit rotundus, non triangulus, vt fortaſsè per ſomnium vidit Luſitanus, nec foliola ab imo cernantur, quæ vllã roſæ ſpeciem præ ſe ferant, ſed ſpithama longiora, quin & quòd caulis cacumen orbiculatum non ſit, nec ibi capitula purpurea, quæ in pappos euaneſcant, videantur, vulgaris vſus Bugloſſum Cirſium eſſe non poteſt, cui caulem reddidit Dioſcorides perpetuò triquetrum non aliquando tantùm, & angulos ipſos ſolũ aculeatos voluit, & per interualla molles, quibus profectò notis vulgare Bugloſſum prorſus deſtituitur. Caule enim eſt, vt diximus, tereti, qui vbique tenuiſsimis aculeis rigeat. Adhæc Cirſio capitula requiruntur purpurea, vt etiam præter Dioſcoridem fatetur Plinius libro

Calumnia XIX. de Cirſio.

Calumnia diluitur.

vigeſimo ſeptimo capite octauo. quæ in lanuginem dehiſcant. At cùm vulgare Bugloſſum nulla vnquam capitula proferat, quæ tandem lanuginem vllam contrahant, ſed flores tantùm purpureos, nullam præ ſe ferentes capituli formam, nec vnquam lanuginem contrahentem, non video cur ita ſtolidè crediderim vulgare Bugloſſum legitimum eſſe Cirſium, in quo cenſendo decepti ſunt Ruellius, & eum ſequutus Luſitanus, qui cùm ſcripſerit è vulgaris Bugloſsi floribus neſcio quid euaneſcere, ſuam ipſius vanitatem declarat. Cirſij (vt opinamur) genuini imaginem quís videre poterit in commentariis noſtris, quæ viuum legitimúmque referat. Bugloſſum enim quod paſsim conceſsit in vſum, vel Echſii ſpecies eſt, vel potius fortaſsis ipſa Lycopſis, vt aliàs latius explicabimus. RELIQVVM eſt, vt ad ea reſpondeam, quibus me falsò in Elleboro accuſat Luſitanus his verbis. Ex iunioribus quoque Matthiolus Senenſis nigrum Elleborum albo periculoſiorem facit, quia ita experientia deprehendit, quum tamen hodie boni practici nigro correcto tanquam Diagredio vtantur. Hæc in nos ille. Sed an iure, vel iniuria, eos iudices velim, qui accuratius, quàm ille ea perlegerunt, quæ in commentariis noſtris de vtriuſque Ellebori viribus ſcripſimus, quibúſque in animo ſemper eſt non mentiri. Siquidem ij, vbi nuſquam à me ſcriptum repererint, nigrum Veratrum albo eſſe validius, perniciosiúſque (vt Luſitanus ſomniaſſe videtur) minimè mihi verendum eſt, quin illum temeritate, ac mendacio accuſaturi ſint. Scripſi quidem, ſcriptis commédaſſe Plinium libr. vigeſimo quinto, capite quinto, Nigrum boues, equos, ſuéſque necare, cùm tamen Albo nullo incommodo depaſcantur. Quo fit, vt iniuriam in me reiecerit Luſitanus, quæ non noſtræ, ſed Plinianæ ſunt lectionis. At quum is ad noſtros perdendos labores inuidentia, ac liuore ſe totum accinxerit, eò cæcitatis, inſolentiæque poceſsit, vt etiam aliorum errata in nos remiſerit, vt pote, qui mentiri nunquam erubuerit, non alia opinor cauſa, quam quod voluerit monimentũ ſceleris, atq; audaciæ ſuæ eſſe in cõſpectu omniũ. Hactenus Amathe tuis ineptiſsimis calumniis ſatis ſupérque puto à nobis eſſe reſponſum, atque ita clarè, tantáque luce eas me diluiſſe nunc arbitror, vt ſi vlla in te fuerit ratio, ſi qua probitas, ſi quod

Calumnia XX. de Elleboro.

Exploditur Luſitani calumnia.

Luſitani inuidentia detegitur.

Animaduerſio in Amathi deliramenta inſcitiámque.

etiam ſcientiæ veſtigium, facilè ſeu in me, ſeu in alios iſtam ſis poſthac depoſiturus temeritatem. Eſt quidem, vt diſcas, quid docti ſentiant, priuſquàm tam arroganter, tam temerè in eorum labores inſoleſcas. Quinetiam quo pacto eorum ſudoribus potius candidè & gratanter fruaris, quàm vt eos imperitè laceſſas, & tuis calumniis obruas. Etenim non iccircò has vigilias libentiſsimo animo ſuſcepimus, vt tu eas obſcures tua inuidentia, ac etiam imperitia. Etenim ſi noſtras has lucubrationes tibi vſui eſſe nolis, cur talem clandeſtinum furem te exhibes, vt ſolum tua furta commendata aliis eſſe velis, cætera verò, quæ tua libido ſibi non vendicarit, ea malitioſa ſtudeas opprimere inuidentia? Patefaciam in aliis tuum infidelem in meis ſcriniis animum. Nunc ſatis mihi eſt, ſi tuas contuderim calumnias, quibus ſi tuo quoque iudicio à me eſt ſatisfactum, vehementer tua cauſa gaudeo, ſin is maneas, ac perſeueres, qualem te eſſe prædicant, certè non omnium iudicium, candor, ac æquabilitas ex vna tua indocta & præcipiti pendebit maleuolentia. Narrat vetuſta gentilitas eos, qui ſe intuliſſent magnæ Deæ ſacrificiis, confeſtim excæcari, quam quidem cæcitatem illi non tam ad oculos, quàm ad mentem referebant. At ego Amathe non te ideo cæcum dico ductus hac gentilium ſuperſtitione, quòd Cybeles alicuius te inſerueris ſacris, ſed ea tantum ratione, ac ſententia (vt tu ipſe iampridem in te experiris) quòd à Deo immortali perfidiſsimè deſciſcas. Etenim cum (vt audio) nunc noſtræ religionis teipſum facias, nunc Iudaicis legibus, ſuperſtitionibúſque te totum addicas, & ita non ſolùm in homines, ſed in ipſum Deum Optimum Maximum inſoleſcas, minimè id eſt mirum, ſi à te ipſo quoque deficias, & omni ſtatu mentis dimouearis. Vt non modò in te nulla vigeat pietas, nulla religio, verùm & in ipſa medica facultate, quam immeritò profiteris, plurimùm cæcutias. Hinc ego fieri arbitror, vt non ſolùm tibi, & cæteris omnibus moleſtiſsimum, ac infeſtiſsimum te exhibeas: & tumultuoſiſsimis mentis furiis impulſus modò huc modò illuc agiteris: quin etiam vt tu, qui tamdiu tua impietate in diuina cæcutis veritate, nunc nec alios, nec te ipſum in ipſa medica facultate intelligas. Quare nulla mouebor admiratione, ſi tuam obſtinatam detrectes exuere

Luſitanus Semiiudæus.

Hiſpani tales Maranos vocant, quos maximè deteſtātur.

Cur Amathus tanta laboret cæcitate.

veſaniam. Non id iam animo mecum proponebam, non icirco tuam reprimere ſum conatus inſanabilem (vt timeo) libidinem, vt te tuæ aliquando in tanta veritatis luce pœniteat inſaniæ, ſed id magis elaboraui, ne tyrones, & huiuſce medicæ materiæ ſtudioſos, tuæ fortè impedirent calumniæ. Nihil tuam Amathe moror cenſuram. Iudicabunt ſyncerius docti, ac præclari homines, vtrum tu iuſtius me inuaſeris, an ego maiori vi te in me temerè irruentem declinauerim, penitúſque profligauerim. Quapropter aut ceſſa Amathe poſthac calumniari, aut tam quæſo non ſis futilis, & inanis, vt quum reliquorum labores & ſcripta explodas, tu nihil melius afferas aut, quod vltimum eſt, caue, ne apud eruditos, & æquiſsimos lectores, ac iudices, qui nunquam deerunt, tua inuidia & calumnia noſtrum augeant & amplificēt honorem.

Cur author hanc confecerit Apologiã.

IAM MINVS vereri debeo, ne quis potius gloriæ capandæ cupiditate me putet adductum, vt homini impudenti & rerum omnium imperito, ſuos patefaciam errores, quàm ad id vera, rectáque duci ratione. Quòd ſi liberius in hominem petulantem adeò importunè laceſsitus inueherer, quis probus non id mihi iure concedat? In Amathum, inquã, qui ſuis iniquiſsimis calumniis, non modò honeſtiſsimos labores noſtros opprimere nititur, ſed &, quantum in ipſo eſt, ſua imperitia & impudentiſsima confidentia rem medicam obſcurare conatur vniuerſam. Nec ſanè aliud ſibi quis de eo perſuadere poteſt, qui aliorum ſcripta à quàm plurimis comprobata, ſatíſque communita, ſua temeritate inceſsit, & violare molitur. Hoc ſi impunè, & tacitè ſit improbis permittendum, vt ſuo tantum iudicio audacter reprehendant, ac cōtaminent omnia, quonam omnium præſtantiſsimarum facultatum cultus deueniet? Quis poſthac iſtorum ſe obiectet ingratitudini? Verùm vt & ipſum, ſi qua adhuc in eo viget ratio, pœniteat iſtius calumniandi inſaniſsimæ licentiæ, & non ſolùm ex aliis, verùm ex ſe ipſo ſuam cognoſcat omnium rerum inſcitiam, infringenda eſt hæc nimis arrogans, & effrænis audacia. Non arbitrabar quenquam tam perfrictæ frontis eſſe poſſe, qui ibi tam ſeuera in alios cēſoria vtatur virga, vbi ipſe tot vbique ſcateat erratis. Moleſtum, friuolúmque penè crediđiſſem, grauioribus impeditus negotiis, vt cum huiuſce homi

Præfatio in Cenſuras.

hominis diſceptarem ineptiis, niſi ipſum in me tam petulanter inſultare à pluribus audiuiſſem. Nunc autem eadem moleſtia, qua iſtius impetum, & vanam incurſionẽ à me prohibui, ne quis iſtius ſeueri cenſoris impellatur iudicio, vt ſtatim approbet, quæ ab iſto viderit proferri: Audiat bonus & egregius vir, quantò tutius fortaſſe fuerat honeſtè tacere, quàm eo pacto contra cæteros inſanè oblatrare. Atqui hac in re ea neutiquam vtar vanitate, qua ille contra nos, & ne hominem potius perſequi, quàm veritatis ſtudioſi videamur, nihil nobis erit negotij cum Amatho. Etenim eius errata ſic in lucem producam, vt ſi vel ipſemet aliquid habeat, quo iis quæ à nobis afferuntur, contradicere valeat, doctorum iudicio longè libentius acquieſcam, quàm vt aliqua pertinacia reliquorum ſtudia retardem. Idem qui hoc promitto, hoc quod eſt æquiſſimum, ſi non ab Amatho, quem rediturum vix ad mentem ſpero, ſaltem ab erudito lectore id peto, ac poſtulo, ne qua mora, ne quod impedimentum rerum & medicinæ fiat candidatis, vt tum demum de vtroque noſtrum ſuam ferat ſententiam, vbi noſtras rationes diligẽter expenderit ac penſitarit. Amathus non niſi quadam præcipiti dementia noſtros inuaſit labores, conuulſit, diſtraxit, nullam huiuſce facti afferens rationem, niſi quod ſuæ authoritati, hoc eſt ſtultiſſimæ libidini, tantum putauerit vbique conceſſum. Ego ſanè, quæ in iſto reprehendo, niſi apertiſſimis, & ipſa luce clarioribus argumentis inductus videar, cupio me eiuſdẽ argui temeritatis, ſtultitiæ, ignorantiæ, quàm de ſe prodidit ille. Atque ſicut candidus lector, qui hæc in manus ſumpſerit, facilè diſcernet, ita fore arbitror vt minimè eum pœniteat eius lectionis, vbi non tantùm iſtius teterrimos lapſus, ſed & non ſine noſtro labore, rerum plurimarum cernet explanatas naturas. Ideóque hæc, quò maiori cum facilitate, & emolumento diſtinctius ab omnibus legerentur, in certa digeſſimus capita, ac iam tandem aliis innumeris ſilentio inuolutis ad ea quæ ſunt præcipua, in quibus ille turpiſſimè offendit, veniamus.

ACORVM.

DE ACORO ſuũ ipſius, quod olim tenuit, reprehẽdit iudi *De Acoro Cenſura I.*

iudicium, ſed quantò præſtiterat à priori non diſcedere ſen tentia, ipſe videat, qui vegetiorem Galãgam nihil ab Aco ro diſcrepare putat, cuius error multis patet rationibus, & indiciis. *Galanga Cyperi folia.* Nimirum quòd neutrum Galangæ genus folia pro ferat Iridis (vt qui viderunt teſtantur) ſed Cyperi, quo fit (Luſitano etiam ita teſtante) vt non deſint, qui Galangam ipſam Cyperum Babylonicum vocent. Tum quòd vegetioris Galangæ radix cum Iride nihil habeat cognationis, nec illius faciem vlla ex parte referat: adde quòd radix hæc rufeſcat potius, quàm ſubalbicet. Præterea Galanga nuſquam reperta eſt, quæ guſtu fuerit ſubamaro, vt de Acoro fatetur Galenus, ſed tantùm acri. Quocirca non immeritò Serapioni, qui inter Arabas in enarranda ſimplicium medicamentorum hiſtoria primas tenet, aliud eſt Galanga, aliud verò Acorum. Ob eandem quoque cauſam inter Græcos, Actuarius & Nicolaus Myrepſicus in paranda Aurea Alexandri antidoto, & Acorum & Galangam imponunt, tanquam medicamenta inter ſe diuerſa. Quibus luce clarius quis intueri poterit, Galangam, & Acorum pluribus ſanè notis differre. Acoro enim folia non debẽtur Cyperi, ſed Iridis, quin & radices Iridi proximæ, geniculis interceptæ, ſubalbicantes, non ſubrufeſcentes, & (vt Plinius inquit, cui & Luſitanus ſubſcribit) ruptu faciles, non vt in Galanga, vtraque fractu contumaces, quibus perſpicuum, ſatiſque comprobatum cenſemus, neutrum Galangæ genus eſſe Acorum. Nec profectò intellexerim vnquam (vt aliàs meminimus) quo pacto, quáue metamorphoſi factum ſit, vt Galanga illa, quæ ab alia non genere, nec viribus, ſed tantùm magnitudine differt, quum primùm ad nos è Syria, vel Memphi aduecta eſt, in Acorum ſe commutauerit: niſi quis fortaſsè dixerit, eueniſſe hoc magicis præſtigiis, quò ſuam tueretur opinionem. Ac cùm ad noſtra penitus obmuteſcat argumenta, quibus in hac re ſumus vſi, illud ſanè ſuſpicari liber, hæc potius retractaſſe Luſitanum, vt Braſauolum à nobis reprehenſum *Luſitanus Braſauolo addictus.* (illi enim vbique plurimùm videtur addictus) ſui immemor defenderet, quèm vt veritatem, quam prius fatebatur, ſuſtineret. At Fuchſius vir profectò clariſsimus, & quì *Fuchſius laudatus.* potius philoſophum ſe exiſtimat, quàm vt pertinax ſit author, etſi iam pridem in Braſauoli conceſſerit, ſententiam,

viſis

viſis fortaſſe commentariis noſtris, ac pariter argumentis, quibus eorum deteſtamur opiniones, qui exiſtimant, maiorem Galangam eſſe Acorum, honeſta quadam dicendi ſerie, qua ſuam tuetur exiſtimationem, poſtremo quē edidit, de compoſitione medicamētorum libro, à priori opinione non parùm videtur abeſſe. Quod fortaſſe feciſſet etiam Braſauolus, niſi immatura morte fuiſſet præuentus. Porrò Acorum non mea tantùm ſed plurimorum ſententia, qui in re medica multùm præſtiterunt, ea ſanè erit radix, quam perperam Calamum Aromaticum appellant. Ipſa enim ſi primùm recto oculorum intuitu expendatur, ac deinde ſyncero ruminetur guſtu, nulli dubium eſſe opinamur, quin adeò ſingulas Acori notas ſit repræſentatura, vt is meritò ſtupidus appellari debeat, qui aliter ſenſerit. Quo fit, vt ridendū videatur Luſitani argumentum, quo ducitur, vt credat Galangam eam ob facultatem, qua ad venerea præſtare fatentur Mauritani, genuinum eſſe Acorum: quoniam Apuleius Acorum Veneream herbam quibuſdam vocari ſcribat. Quandoquidē cùm nullam explicauerit ille rationem, qua illi venereæ herbæ nomen acceſſerit, non tanti nobis fuerit Apulei authoritas: præſertim cùm plurimæ aliæ præter Galangam habeantur radices, quæ hac polleant facultate. Cùm enim antiquorum nullus ſcriptis commendauerit Acorum ad Venerea præſtare, facilè quis opinari poterit Latinis (vt audio) Veneream herbam vocari, quòd fortaſſe ob plantæ pulchritudinem, amœnitatem, & odoris fragrantiam Veneri illam dicauerit antiquitas, quemadmodum & Myrtum Plures enim habentur plantæ, quæ Venereæ appellantur nomenclatione, nempè Venereum labrum, Venereum pecten, Venereus capillus, Venereus vmbilicus: quin etiam Thymum, & Styrax, quod ſuauiter ſpirent, Venereæ dicuntur plantę. Ad hæc in Acori hiſtoria parùm quidem Apuleio adſtipulandum videtur, quippè qui non ſatis conſtanter de Acoro ſcripſerit. Primùm enim naſci Acorum ſcribit in locis cultis, hortis ac pratis, contra omnium penitus ſententiam, deindè verò illicò aſſerit idem inuentu rarum, nec inueniri, nec ſciri poſſe, niſi cùm floſculum emiſerit. Quæ omnia ſi cum iis conferantur, quæ à grauiſſimis ſcriptoribus de Acoro ſcripta ſunt, facilè fabuloſa deprehendi poterunt. Nec minus inſipidum videtur aliud Luſitani argumentum, quòd eam ob cauſam velit

Ridiculū argumentum.

Apuleio in Acori hiſtoria non aſtipulandum.

lit Galangam eſſe Acorum, quoniam à Plinio dictum ſit libro xxv. cap. xiij. Acorum nigras habere radices, quandoquidem craſſioris Galangæ radices nigræ nuſquam repertæ ſunt, ſed ſubrufeſcentes. Atqui illi venia danda eſt: quippe quòd (vt aiunt) de coloribus cæci non iudicant. Cæterùm extant apud nos Pliniani codices mendis vltimo loco expurgati ac reſtituti, qui non nigras, ſed ſubnigras legant Acoro eſſe radices. Quam quidem lectionem magis probamus, quòd ſcripſerit is paulò infra, Creticas Acori radices eſſe Ponticis candidiores: quinetiam quòd hæc lectio Dioſcoridi adſtipuletur, qui Acoro radices tribuit ſubalbicantes. Subalbus enim color is (mea ſententia) fuerit, qui ex nigro albicat, ſubniger verò qui ex albo nigricat, adeò vt ſubalbus & ſubniger color parum inter ſe differant. Talis autem viſitur color iis in radicibus, quibus paſſim vtimur Calami odorati vice.

CARDAMOMVM.

De Cardamomo Cenſura ſecunda.

NEC ſanè minus in Cardamomo cæcutit Luſitanus, vtpotè qui putauerit Cardamomum, quo vſi ſunt antiqui, lignum fuiſſe, non ſemen. Patet non leuis error, quòd, eſſe plenum, frangenti contumax, occluſum, farctúmque, potius ſeminis ſit proprium, quàm ligni. Sed Cardamomum antiquis fuiſſe ſemen, non lignum, teſtatur apertiſſimè grauiſſimus author Galenus libro primo de Antidotis capite quinto, vbi ſic habet. Fructus autem, qui vnà cum virgultis, foliis, calicibus ac floribus in Theriacam mittuntur, ij ſunt, Scordij, Nepitæ, Marrubij, Stœchadis Dictamni, Polij, Chamædryos, Chamæpityros, Hyperici, Centaurij. Radices autem hæ. Zinziberis, Iridis, Rhei, Quinquefolij, Coſti, Nardi Indicæ, Nardi Celticæ, Gentianæ, Mei Athamantici, Phu, Ariſtolochiæ tenuis. Semina verò hæc. Napi, Petroſelini, Thlaſpis, Ameos, Anethi, Fœniculi, Dauci, Cardamomi. Hæc ille. Recenſuit etiam inter ſemina Cardamomum ſenior ille Andromachus, vbi carmine de Theriaca ſcripſit his verſibus.

Καὶ μαράθρου σπέρμα, καὶ ἴδαιον καρδάμωμον.
Καὶ ψαφαρὸν σήσεις παρδέμενος σέσελι.

Hæc Andromachus & Galenus, aduerſus Luſitanum ante tot ſecula ſcripta reliquerunt.

NIGEL

NIGELLA CITRINA.

Cenſura III. de Nigella Citrina.

ERRAT Luſitanus, quòd recentiores quoſdam fortè ſequutus, ſibi perſuaſerit Nigellam Citrinam (liceat mihi nunc pharmacopæorũ vti vocabulis) Maius Mauritanorum eſſe Cardamomum: Minus verò id, quod Meleghetam vocāt. Quandoquidem Serapioni Maius Cardamomum ſemen eſt, quod oblongis quibuſdam concluditur capitibus, iis ferè ſimilibus, quæ è Roſis prodeunt, granis ſubnigris, rotundis, in quibus minuta cōtinentur ſemina anguloſa, farcta, & odorata. Id quod manifeſtò arguit Nigellam hanc, quæ Melanthij eſt ſpecies (vt nobis aliàs ſatis ſupérque oſtenſum arbitramur) Maius Mauritanorum Cardamomum eſſe nequaquam. Adde quòd Nigellæ calix nullum intra ſe habeat granum, quod ipſum ſemen excipiat, ſed parua ſemina tantùm, intercurſantibus mēbranis papaueris modo. Præter id cùm ſui Cardamomi colorem ſubnigrum fecerint Arabes, non video cur Nigella Citrina vocata, quæ colore ſpectatur Citrei mali, à quo illi nomen, Maius illorum Cardamomum appellari poſſit.

MELEGHETA.

Cēſura IIII. de Meleghetis.

QVOD præterea Melegheta, minus Mauritanorum Cardamomum non ſit, quis facilè coniicere poterit, quippe cùm hoc ſemen calice quodam, Melanthij inſtar, concludatur: Cardamomum verò minus (vt Serapio inquit) ſuum ferat ſemen nullis occluſum capitibus, colore maiori æmulo. Qui tamen color ſubniger Meleghetis minimè eſt aſſimilis, eò quòd hæ colore ſint ſubruſo Indici Milij inſtar, quod Tuſci Saginam vocant, Inſubres verò Melegam, vnde fortaſſe acceſſit his ſeminibus Meleghetæ nomen. Adhæc cùm Meleghetæ ſemen longè maius habeatur, quàm Nigella Citrina, non video ſanè cur conſentaneum fuerit id minus vocari Cardamomum.

CVBEBA CARPESIVM.

Cēſura V. de Cubebis & Carpeſio.

IN CVBEBIS, & Carpeſio cenſendis quantùm aberrat,

aberrat, quòd Cubebas velit, quibus paſſim vtuntur Officinæ, tum veras Arabum eſſe Cubebas, tum etiam legitimum Galeni Carpeſium. Verùm, vt apud Arabas nullus habetur, qui ſcripſerit vſquam Cubebas eſſe baccas, vel ſemen: ita nec apud Græcos vllus extat author, qui Carpeſium fateatur eſſe ſemen. Galeno enim Carpeſium tenues ſunt feſtucæ, ſiue ſarmenta parua, Cinnamomi virgultis ſimilia. Quare quum Mauritanis idem ſit Cubeba, quod Græcis Carpeſium, nullo pacto fieri poſſe putamus, vt vulgaris Cubeba, quæ baccarum generibus aſcribenda eſt inter feſtucas, & tenuia virgulta, Carpeſium eſſe poſſit, ac debeat: quin etiam nec genuina Mauritanorum Cubeba, vt pluribus rem hanc in commentariis noſtris explicatam habemus.

SALIVNCA.

Cenſura VI. de Saliunca.

MVLTO verò apertius ſuam declarat inſcitiam in Saliunca, quam eandem arbitratur eſſe plantam, quam Itali Spico, recentiores quidam Pſeudonardum appellãt, ad quod quoque genus refertur, quæ paſſim vulgò vocatur Lauendula: in quo certè miror maximã hominis neſcio imperitiam, an ſtuporem dixero. Etenim quid alienius? quum manifeſtè Plinius Saliuncam folioſam afferat eſſe plantam, adeò breuem, vt necti non poſſit: quin & herba verius quàm flos, denſa, veluti manu preſſa, radice numeroſa cohærens. Quantùm ab hoc differt Pſeudonardus? quum planta ſit fruticoſa lignoſaque, Roriſmarini Coronarij inſtar, non breuis, ſed bicubitalis, & flos verius quàm herba, & quæ in corollis facilè necti poſſit. Florum enim longiores pediculi iunceo ferè lentore præſtant. Præterea Pſeudonardus numeroſis radicibus non cohæret, nec adeò denſè fruticat, vt folia tam pertinaciter ſibi ipſis inhæreant, vt tanquam manu preſſa cernãtur. Adde quòd in Pannonia, & in Noricorum Alpium apricis locis, nuſquam Pſeudonardus proueniat, vbi Plinio ipſo teſte, numeroſa prouenit Saliunca. Humilis autem & breuis Saliunca herbula eſt, non bicubitalis & Pſeudonardi modo fruticoſa, ac lignoſa, quamobrem in Bucolicis poeta cecinit.

Puniceis humilis cedit Saliunca roſetis.

Tantum diſcrimen inter Saliuncam & Pſeudonardum non cernit Luſitanus, vt humillimam herbam à bicubitali

non

non diſtinguat frutice. Timendum, niſi hanc oculorum curet caliginem, ne culicem pro cane, vel fortaſſe etiam equo, accipiat.

CINNAMOMVM.

REDIBO in gratiam aliquando cum hoc homine, qui alienis (vtinam tam verè) nos locupletet diuitiis, & optimo Cinnamomo capſis (vt ille inquit) cannella refertis, quæ ab India deferuntur Antuerpiam, nos abundare iactat, & contra omnium præclariſſimorum authorum ſententiam ſibi perſuadet Connamomum eſſe corticem tantùm ſuæ arboris nō lignum. Nouitatis auidus nouum credo aliquid afferre ſtuduit. Fidem idcircò ſuæ authoritati adhibendam minus dubitauit, quòd iam fama increbuerit apud omnes Luſitanos, peragratis Africæ & Indiæ regionibus, Aromatum multa genera eſſe aduecta. Miror cur non ſe in his quoque partibus fuiſſe fingat, vt maiorem huius commenti faciat fidem. Sed cùm nec ipſe id afferat, nec Luſitani, qui nauigiis iſtas terras petierunt, vllam huius rei afferant hiſtoriam, nos Luſitano in iſtis commentitiis inuentis aſtipulemur? Præſertim cùm non deſint probatiſſimorum ſcriptorum teſtimonia, qui repellentes has nugas apertiſſimè fateantur Cinnamomum virgultum eſſe pumilæ arboris non corticem tantùm. Id enim in primis teſtatur Dioſcorides, ſic inquiens. In Cinnamomi Moſylitici vocati genere præſtat recēs nigrum, ex vinoſo in cinerem vergens, læue, tenuibus ramulis, ac frequentibus nodis cinctum, perquàm iucundè olens. Quibus palàm fit Cinnamomum virgultum eſſe tenue nodis pluribus conſtans. Huic ſubſcribit Galenus libro primo de Antidotis his verbis. Quæuis autem Cinnamomi ſpecies ab vna radice, ceu frutex quidam paruus conſurgit, emittítque hæc ſex, illa ſeptem virgulta, vel paulò plura, pauciorâve, non æquali tamen omnia longitudine ſunt. Verùm quod maximum eſt, pedis Romani dimidium non excedit. Hæc ille. Adeſt adhæc liber de ſimplicibus medicamētis ad Paternianum Galeno adſcriptus, qui etiam de Cinnamomo ſic habet. Cinnamomum ſunt rami ferè, ac virgulta, quæ ab vna radice plura excreſcunt, recta & minuta, breuiáq;, colore ſubrufo, & cortice extenſo non rugoſo,

Cenſura VI. de Cinnamomo.

Cinnamomū eſt virgultum pumilæ arboris.

m qui cor

qui cortex non ita facilè vngue à ligno abraditur: nodulos plures & interualla habent, & in medio læues habentur. Si verò frangantur, quaſi puluerem emittunt, odore omnia vincentem. Ferè enim hæc maxima probatio Cinnamomi eſt, quòd ſit omnium rerum odoratiſſimum. Quibus grauiſſimus accedens author Ariſtoteles, Cinnamomum ſurculum eſſe teſtatur lib.ix.cap.xiij. de hiſtoria Animalium, ſic inquiens. In Arabia & Auis Cinnamomus appellata, quam ſurculos Cinnamomi portare, & nidum ex his conficere aiunt. Nidificat excelſis arboribus & ramis, ſed incolæ ſagittis plumbatis nidum petunt, atque ita diſcuſſo in terram, Cinnamomum legunt. Adhæc Cinnamomum ſurculaceum eſſe virgultum fatetur Galenus loco ſuperius citato, vbi ait plura apud Imperatores extare Cinnamomi genera, quorum nullum veluti truncus in ramos plures diuiſum multùm attollebatur, ſed Hellebori figuram præ ſe ferebat, vel potius Damaſonij. Quibus palàm eſt Cinnamomi virgulta adeò tenuia haberi, vt Hellebori vel Damaſonij radices non excedant. Adde quòd quum ipſe dicat Galenus ramuſculos accepiſſe Cinnamomi, non cortices ex eo quod à Traiano & Hadriano Imperatoribus repoſitum fuerat, vel eos quidem ramuſculos apud ſe ſeruaſſe, facilè conſtabit omnibus Cinnamomi virgultum eſſe tenue, & non ſolùm in ipſo cortice, ſed in ligno odoratam reperiri facultatem. Quandoquidem ſi Cinnamomum cortice tantùm præſtitiſſet, cur prætulerit Dioſcorides ramulos, quemadmodum & Galenus, ſanè non video. Quamobrem Luſitano fabulam hanc ego tantùm acceptam referam, præſertim cùm præter aſſignata teſtimonia nemo ſit, Luſitano excepto, qui Venetiis, quòd vulgare Cinnamomum ex India affertur, perinde ac Antuerpiam, vnquam viderit repereritque Cinnamomi virgultum, quod genuinum repræſentauerit. Nimis quoque vana eſt opinio, qui credit Galeni tempore non eam fuiſſe Cinnamomi penuriam, qualem recentiores quidam exiſtimant. Id quod Galeni ipſius teſtimonio falſum eſſe conuincitur. Ipſe enim libro primo de Antidotis, vbi Caſiam expendit, ſic inquit. Hæc aduerſus Quinti dictum obiecta ſint, eò quòd mihi reiiciendum omninò non videtur eorum præceptum, qui pro Cinnamomo duplum Caſiæ imponendum cenſent, quanquàm ego ſemper

Cinnamomi virgulta tenuia Hellebori radicum modo.

Luſitani opinio vana.

per

per Cinnamomum impoſuerim. Nam quibus ego Romæ antidotos compoſui, cùm vel Imperatorum amici vel diuites eſſent, facile fuit illis Cinnamomum à Regibus petere, iis verò Cinnamomum emere. Hæc itaque Galeni ſunt verba: quibus facilè quis certior fieri poterit, an Galeni tempore tanta fuerit Cinnamomi copia, quantam Luſitanus deſcribit, vt ſuam tueatur fabulam. Non enim fuiſſet opus medicis aliis pluribus, qui Romæ Galeni ætate florebant, ſuis in theriacis modò Caſiæ duplum, modò Carpeſium (vt Quintus) Cinnamomi loco ſubſtituere, ſi genuini conſequendi Cinnamomi illis tam ampla fuiſſet facultas.

Cinnamomũ Galeni tempore etiam rarum.

LACCA ARABVM.

CONSVLTVM longè melius (mea quidem ſententia) fuiſſet Luſitano, ſi poëticæ potius quàm medicæ facultati ſe totum addixiſſet: nam qui eo in effingendis fabulis aptior promptiórque ſe præſtiterit, video profectò neminem. Id enim omnibus palàm fiet diu in re medica verſatis, qui diligenter iſtius intuebuntur Centurias, in quibus innumera ſeſe offerunt figmenta, adeò rem ſeriam præ ſe ferentia, vt ea quis difficillimè fabulas eſſe noſcat, niſi medicæ facultatis fuerit rectè peritus. Verùm cùm ad hoc illum natura pepererit, mirandum ſanè non eſt, ſi à fabulandi facultate diſcedere nequeat, ſed potius illi venia danda: quippe qui id propria agat natura, qua in præſentia ductus de Mauritanorum Lacca ſcripturus euadere non potuit, quin fabuloſi aliquid admiſceret his verbis. Qui hucuſque Cancamũ Laccam eſſe putarunt, miro errore deprehenduntur, cùm Cancamum gummi odoriferum ſit: Lacca verò ſiue manſa, ſiue ſuffimentis explorata inodora percipitur, quam hodie Luſitani ex India afferunt rubram, tranſlucidam, tincturis præcipuè deſeruientem, & ex ea Officinæ compoſitionem quandam præparant, Dialaccam appellatam, quæ (vt certò ſcimus) non gummi, aut arboris plantæúe alicuius gutta eſt, ſed potius formicarum alatarum ſtercus, fauagóque, velut cera apum. In regno igitur Pegu dicto apud Indos cùm terra, vel pluuia, vel arte plus iuſto irrigatur, formicæ prædictæ ligna quædam ſubtilia ab incolis ſic diſpoſita in altum aſcendunt, in quibus Laccam generant, & hac de cauſa in

Cenſura VIII. de Lacca Arabum.

Luſitani centuria fabuloſa.

Luſitani Laccæ hiſtoria fabuloſa.

Lacca ligna ipſa percipimus, quæ dubio procul arboris non ſunt Laccam ferentis, vt hucúſque omnes ferè crediderunt. Hæc illius eſt fabula. Atqui illi maximè refragatur Ludouicus ille Romanus libr. vj. ſuæ nauigationis, vbi de his agit aromatis ac mercimoniis, quæ Sumatra Inſula, ſiue Taprobana mittit, ſic inquiens. Mittit etiam ea regio Laccam, vnde conficiunt rutilum colorem. Gignitur hæc in arbore iuglandibus noſtris haud abſimili. Hæc ille: Cui ſubſcribit Ioſeph Indus cap. cxli. vbi fatetur in Cambaia Laccam vberius naſci, quàm alibi gentium, non autem fieri gigníve formicis aut ſcarabæis, vt lepidius & facetius quàm verius fabulatur Luſitanus. Præterea cùm duplex ſit Lacca, quæ Alexandria Aegypti Venetias comportatur, altera lignis quibuſdam inhærens Sumatri, à Sumatra fortaſſe Inſula nuncupata, altera Cambaiti à Cambaia denominata, in glebas Myrrhæ inſtar concreta, nulli inhærens ligno, non eſt cur Luſitani fabulam hiſtoriam putem. Siquidem gleba illa Sole clarius palàm facit, Laccam gummi eſſe arboris, non quidem, vt per ſomnium vidit Luſitanus, formicarum alatarum ſtercus, quibus etſi vbique ſcateat tota Europæ regio, nuſquam tamen viſæ ſunt alatæ formicæ quæ Laccam, aut ſimile aliud excernerent. Cæterùm cùm ſatis ſupérque nobis comprobatum ſit in commentariis in Dioſcoridem editis Mauritanorum Laccam, & Græcorum Cancamum eſſe idem, adeò vt pluribus id comprobare teſtimoniis non ſit opus, cadit, perítque Luſitani ſententia, quam ſequi nemo debet.

Luſitani fabula exploditur.

ELAEOMELI.

Cenſura IX. de Elæomele.

TRIPLICI ſe pariter implicat errore in Elæomele: tum ꝙ ipſum defluere ſuo more fingat è Palmarum caudicibus: tum ꝙ hinc duo liquorum genera putet apud Dioſcoridem defluere, non vnum tantùm. Mel nimirum per ſe & Oleum ex eadem arbore manãtia: præterea vt noui ſemper aliquid apportet, ꝙ hũc liquorem ex Indica nuce credat diſtillare. Deprehẽditur in primis error ax ipſiuſmet Dioſcoridis verbis, qui Elæomelis hiſtoriã ita præfatur. In Palmyris Syriæ, quod Elæomeli vocãt, ex quodam caudice manat oleum melle craſſius, ſapore dulci. Quibus palàm eſt de vno

tantùm

tantùm liquore ſcripſiſſe Dioſcoridẽ, nempè de Oleo, quod ob melleam dulcedinem vno verbo tantùm Græcis Ἐλαιόμελι vocatur, nam & capitis titulus περὶ Ἐλαιομέλιτος habet, non autem περὶ Ἐλαίου καὶ μέλιτος. Præterea ex Dioſcoridis hiſtoria nunquam probari poterit Elæomel è Palmarũ caudicibus fluere, quum is nuſquam deſcripſerit caudicis illius nomen, à quo in Syria funditur. Sed eſſe falſum palmas liquorem hunc fundere manifeſtò fatetur Plinius libr. xxiij. cap. iiij. vbi ex Olearum quarundam truncis, non ex Palmis fluere Elæomel affirmat. Quòd autem ex Indica nuce Elæomel manare non crediderim, id ſanè mihi licere perſuaſerim ꝙ huius hiſtoriæ neminẽ habeam authorẽ, præter Luſitanũ.

MACER.

Cenſura X. de Macere.

CONTENDIT maximè Luſitanus, vtpotè qui ſemper falſa tueri nititur, Macim, quo Myriſticæ nuces prætextus inſtar conteguntur, & Græcorum Macerem nihil inter ſe differre. Cui niſi quis aſtipuletur, illum ſeuerus index cõtumacem declarat: tantam ſibi arrogat authoritatem, vt certò putet vnumquenque ſuis debere aſtipulari deliramentis. Verum quum id nulla afferat ratione: vel authoritate, ipſe meritò non modò cõtumax fuerit declarandus, ſed inſolẽs, vecors, ac delirus. Quippe qui potius errori patrocinari voluerit, nihil perpendens, & aliorum ſubſcribere ineptiis, quàm veritatem amplecti ac tueri. Atqui quum nobis in cõmentariis noſtris in Dioſcoridem editis, abundè comprobatum ſit, cum Græcorum, tum etiam Mauritanorum teſtimoniis, horum Macim Myriſticæ nucis eſſe tegumentũ, vt ipſo oculorũ intuitu vnuſquiq; videre poteſt, illorũ verò Macerẽ corticem eſſe radicis magnę (vt apertiſſimè lib. xij. cap. viij. teſtatur Plinius) non eſt vt hic pluribus iſtius Centurionis inſolentiam & inſcitiam redarguam. Eò itaque ſe conferre poterunt, qui haſce differentias hactenus non conſiderarunt.

Luſitani inſolentia.

ERICA.

Cenſura XI. de Erica.

NEC minus in Erica hunc deceptũ reperio, quippe qui neget contra omnium doctiſſimorum virorum ſententiam, eam plantam, è qua vniuerſa ferè Hetruria ad mundandas

ædes ſcopas ſibi parat, vllo pacto eſſe Ericam, hoc tantùm inani argumento fretus, quòd hæc ſemel tantùm in anno floreat, quum tamen Erica, Theophraſti teſtimonio, bis in anno florere debeat. At quàm decipitur? cùm non nobis tantùm, ſed aliis quàm plurimis obſeruatum ſit plantam, quam Ericam vocamus, bis in anno, nempè verno & autumnali tẽpore, ſine vlla controuerſia floreſcere. At cùm lib. III. ſcribat Dioſcorides Corim herbam Ericæ foliis prouenire, conſtétque id Ericam noſtram per omnia referre, palàm fit omnibus hanc legitimam eſſe Ericam.

Erica bis in anno floret.

ACACALIS.

Cenſura XII. de Acacali.

ACACALIM naſci ſcribit apud ſuæ gentis Olyſiponam Luſitanici regni metropolim, fructu albo, puſillis margaritis ſimili, ex planta quadam inter Myricam & Ericam media. Sed quòd ad fabulas redeat, palàm facit Dioſcorides, qui ſcripſit Acacalim ſemen haberi Aegyptij fruticis Myricæ ſemine ſimili, non autem Acacalim fruticem eſſe Myricæ ſimilem. Cæterùm cùm duo ſint Myricæ genera, alterum fructum gerens, quaſi florem compage muſcoſum, alterum verò Gallæ ſimilem, videant obſecro, qui rem medicam profitentur, quàm negligenter Dioſcoridem legerit Luſitanus, quin & qua authoritate vel ratione ductus affirmare auſus ſit Acacalis ſemen puſillis margaritis non eſſe abſimile, quum antiquorum quiſpiam (quod ſciam) nuſquam id ſcriptis commendauerit.

Myricæ genera.

PALIVRVS.

Cẽſura XIII. de Paliuro.

IN PALIVRO confundens hiſtoriam pede prolabitur: ſiquidem putat Dioſcoridis Paliurum & eam, de qua lib. III. cap. XVII. de hiſtoria Plantarum tradidit Theophraſtus, & Galenus octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, illam eſſe arborem quam Agrifolium vulgò vocamus, folio lauri, per ambitum aculeato, craſſo, perpetuóque fructu Ruſci modo rubente. At tam Dioſcoridi, quàm Theophraſto citato loco, Paliurus frutex eſt, non arbor, & ſemen in ſiliquis profert, fuliginoſum, manſu lẽtorem relinquens ſeminis lini modo. Id quod in Agrifolio nuſquam ſpectari poteſt, cum baccifera ſit arbor. Nec propterea negauerim Agrifolium aliud eſſe Paliuri genus, quod (vt ipſe Theo-

phra

phraſtus inquit libr. & capit. IIII. de hiſtoria plantarum) in Aphrica naſcitur, quum notis omnibus illam referat. Verùm non ob id affirmauerim Agrifolium alterum illud eſſe genus, quod ſiliquas profert. Sed cùm Luſitanus fortè audierit Agrifolium inter Paliuri genera haberi, nec vnquam legerit Paliuri differentias apud Theophraſtum, nulla adhibita diſtinctione, pro omni Paliuro Agrifolium addducit.

Cenſura XIIII. in eodē Paliuro.

QVIN & in hoc decipitur, quòd certò crediderit Paliurum à Plinio deſcriptum lib. xiii. cap. xix. & à Theophraſto libr. & capit. IIII. eſſe Dioſcoridis Paliurum. Error ſanè per ſe patet, quòd Dioſcoridi Paliurus ſemen in ſiliquis ferat: Theophraſto verò & Plinio citatis locis fructum ferat rubrum ſiliquis nullis inſertum. Nam tametſi ſiliquarum nō meminerit Dioſcorides, ſed tantùm ſeminis, quum tamen rara in arboribus ſint ſemina, quæ ſiliquis, vel vaſculis quibuſlibet non aſſeruentur, non temerè cenſeri poteſt ſiliquas prætermiſiſſe Dioſcoridem. Nam ſi de Africana Paliuro ſcripſiſſet is, fructus meminiſſet non ſeminis. Adhæc quum Theophraſtus Paliuro ſiliquas ferenti eaſdem tribuerit tum vires, tum qualitates, quas ſuo reddidit Dioſcorides, ambigendum ſanè non eſt, quin Dioſcoridis Paliurus ſemen in ſiliquis ferat.

RIBES.

Cenſura XV. in Ribem.

MAVRITANORVM Ribem vulgi opinionē ſequutus, eam arbuſculam cenſet hortis & viridariis familiarem, quæ folio exit vitigineo, paruo, albæ Populo æmulo, ramulis lentis, obſequioſiſq; topiariis aptiſsimis, è quibus fructus racematim dependent, acinis magnitudine piperis, rubētibus, ſapore ſubacido. Sed manifeſtè refellit eum Serapio, (Ribes enim Arabica plāta eſt) Ribem aſſerens eſſe arborem capreolos proferentem, colore viridi rubeſcente, foliis latis, magnis, rotūdiſq;. quæ quidem notæ in noſtra Ribe omnes deſiderantur. Vulgaris enim Ribes nec fert capreolos, nec lata, nec magna nec rotunda folia, ſed parua, vitiginea, & diuiſuris per ambitum laciniata.

Ribes legitima hiſtoria.

ROSAE DAMASCENAE.

QVO in altū magis in hoc turbulēto mari vela facio, eo flagrantius ad portū aliquē me receptū velim. Tædet profectò

cum iſtis ineptiis me diutius ad nauſeam vſque conflictari. Sed quid agam? In portu erat reſipiſcẽdum, nunc danda vela, quæcunque ſe offerat moleſtia: maximè cùm ita diluantur ipſius nugæ, vt hinc ad ſeria reuocemur. Audite quæſo lepidam hominis peritiam. De roſis enim ſcribens, quas Damaſcenas appellat, quáſq; vulgus Moſchettas vocat, quòd odoris fortaſſe fragrantia Moſcum reſipiant, non ſolùm has non minori vi deiectoria pollere exiſtimet, quàm Scammonia: ſed exitioſiſsimum eſſe medicamentũ pariter contendit. Hoc vt confirmet, anilem prorſus huic ſubtexit fabulam, ꝙ Venetiis viderit (liceat mihi nunc ſuo vti teſtimonio) nobiliſsimã quandam ſuæ gentis mulierem Beatricem à Luna vocatam, quæ cum ſemel tantùm ſaccharum ex hiſce Roſis paratum à medico quodam Veneto tanquam medicamẽtum quòd nullo incommodo aluum cieret, deguſtaſſet, ſtatim faucium & linguæ deſquammationem, quin & ventriculi eroſionem cõtraxit. Nihil ad me attinet de illa, quam adducit, muliercula. Primùm (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) id contra Luſitani ſentẽtiam maximè pugnat, quũ ſæpius ipſemet id ſumpſerim medicamentum, aliiſque frequenter dederim ſine vllo prorſus incõmodo, adeò vt quandoq; pueris feliciſsimè propinauerim. Præterea non magno negotio deprehendi poteſt Luſitani iudicium eſſe falſum, quòd manſa hæc roſa nullam penitus guſtui relinquat acredinem, ſed tantùm ſe oſtendit tum adſtringentem, tum etiam ſubamaram. Id quòd manifeſtè indicat, vt nulla faucium, aut linguæ eroſio, inflamatióue hinc deguſtantibus accedere poſsit. Mihi enim haſce roſas ſæpe mandenti, vt quandoque adſtrictam excitarem aluum, nihil eroſionis, inflammationíſque acceſsit. Quo fit, vt quis rectè opinari poſsit, ſuo inconſtanti iudicio deluſum eſſe Luſitanum, vtpotè qui huiuſce medicamenti facultatis penitus ignarus, ſymptomatis illius cauſam in illud perperam reiecerit. Cùm potius credẽdum ſit id ab acrium, ſalſorúmque ſuccorũ defluxũ prouenisse, qui fortè fortuna eo tempore, quo roſaceum illud ſaccharũ mulier illa ſumpſit, à capite in eas partes labi cœpit. Nec putauerim vnquã medicũ illũ Venetũ quem tamen nominare nõ audet Luſitanus, adeò excordẽ, imprudẽtẽ, negligentémq; fuiſſe, vt tam nobili, ac diuiti mulieri medicamentum præbuerit, cuius ignorauerit vires, præſertim cùm ad huiuſmodi ditiſsimos ægrotantes ij plerunq; acce

Cenſura XVI. de Roſis Damaſcenis.

Luſitani iudicium falſum.

accedant medici, qui primas in ciuitatibus tenent. Atqui magis ſanè demiror hominis imperitiam, quòd tam acriter damnauerit has Damaſcenas Roſas, odore perquàm ſuaui fragrantes, è quibus clementiſsimum illud paratur medicamentum, nullo penitus incommodo aluum ducens. Contra verò tam magnis laudibus prætulerit ad eandem exoluendam Perſici arboris flores: quin & ſyrupum ex eorundem diluto paratum. Quandoquidem (vt iam ſexcenties obſeruauimus) Perſici arboris flores ad ducendam aluum deuorati, incommodis quàm plurimis ſumentes afficiunt, nempe crebris vomitionibus, vētriculi & inteſtinorũ torminibus, animi deliquio, & crebris alui deiectionib⁹, quę omnia plerũq; ſequitur frigid⁹ ſudor, æſtuatio, viriũ amiſsio, & corporis vniuerſi imbecillitas. Præter id, quis nam Amathum hunc meritò Ἀμαθῆ non appellauerit, cum eò ignorantiæ perueniſſe conſtet, vt certò ſibi perſuaſerit Ieleniabin è Perſicis paratum, de quo pluries in febrium curatione & ventriculi dolore meminit Auicenna, ex Perſici arboris floribus parari debere? Sed quàm falſa, ac ridenda teneatur opinione, luce clarius oſtendit ipſa medicamenti nomenclatio, quippe Ieleniabin Mauritanis omnium præclariſsimorum medicorum conſenſu nil aliud deſignat, quàm Mel Roſaceum. Sed quonam pacto Roſaceum Mel è floribus Perſici arboris parari poſsit (ah, ah, ah præ riſu ſcribere ferè nequimus) qui ſciunt, doceant, quum id hactenus nec viderim, nec legerim vſquam. Conſtat enim per Roſas Perſicas nil aliud voluiſſe Auicennam, quàm Puniceas. Siquidem lib. v. vbi is de compoſitione medicamentorũ omnium egit, de quibus in vniuerſo meminit volumine: Ieleniabin ad febres & ventriculi dolores parari iubet è Rubeis Roſis, non autem (vt Luſitani vana fert opinio) ex Perſici arboris floribus. Id quòd manifeſtè indicat, nil aliud Perſicas Roſas Auicennæ deſignare, quàm Puniceas, Perſicas illi fortaſſe vocatas, quod à Perſis in ſuas venerint regiones. Nam & nos Demaſcenas vocamus eas, de quibus diximus, quòd è Damaſco Syriæ primò ad nos peruenerint.

Luſitani in re medica euidens imperitia.

Luſitani in Ieleniabin inſcitia.

Roſæ Perſicæ quæ apud Auicennam.

PALMAE INVOLVCRVM.

FALLITVR præter id Luſitanus in ea examinanda

palma, quam Græci ἐλάτην vocant. Is enim nil aliud Palmæ Inuolucrum ἐλάτην Græcis vocatum primùm eſſe exiſtimat, quàm Nucis Indicæ villoſum tegumentum, hoc tamen argumento fretus, quòd Nux Indica vocata ab arbore proferatur (vt referunt qui in Indiam peregrinantur) Palmæ ſimili. Deinde verò ſua fortaſſe inconſtantia ductus, in eiuſdem capitis proceſſu, reuocata priori ſententia (qui talium puerorum eſt mos) nil aliud tandem affirmat apud Dioſcoridem eſſe Elaten, quàm Palmæ germen, quod Græcis Encephalos dicitur, ea ratione innixus, quòd ſcripſerit Galenus libro octauo de ſimplicium medicamentorum facultatibus, id rectè Elaten vocari. Sed gemino hic ſe implicat errore. Quãdoquidem Dioſcoridi Palma Elate nihil aliud eſt, quàm fructus palmarum adhuc floreſcentium inuolucrum, calíxque, non nucis alicuius tegumentum, nec germen. Indicæ enim Nucis nuſquàm meminit Dioſcorides, nec (quod ſciuerim, legerimúe) antiquorum aliquis. Quo fit, vt cenſendum ſit, huiuſce Nucis inuolucrum nunquam antiquis innotuiſſe.

Palma Elate Dioſcoridi quid.

Porrò Palma arbor, quæ dactylos profert (id quod penitus ignorare Luſitanum non ambigimus) primò inuolucrum magnum edit, folliculi cuiuſdam inſtar in quo quàm plurimi flores includuntur, qui longo pediculo ſerie quadam pẽdenter racematim cohærent. Id tractu temporis dehiſcit, emergúntque flores. Carpitur deinde inuolucrum ad plura vtile, idque eſt, quod Dioſcoridi Elate appellatur: quæ ſi non ignoraſſet Luſitanus, non ita fortaſſe facilè, dum duabus vult inſidere ſellis, duobus hinc parietibus caput impegiſſet. Nec nobis ſanè obſtat Galeni authoritas, qua nititur Luſitanus. Siquidem Galenus loco ſuperius citato duo facit Elates genera, vnum quod germen eſt ipſius Palmæ, aliud verò tegumentum, de quo tantùm ſcribit Dioſcorides, cui etiam Elates duo produntur genera, quorum vnum illud eſt, de quo diximus, aliud verò id totum, quod inuolucro illo concluditur, quorum nullum Nucis Indicæ tegumentum, nec Galeni Encephalon eſſe poteſt. Cæterùm vt, fortaſſe probet Etalen plura apud antiquos deſignare, Plinium in medium affert, quippe qui ſcripſerit libro duodecimo, capite vltimo, arborem quandam eſſe Abietem, vocatam vnguentis expetitam, quam alij Elaten vocant, alij Palmam, alij Spathen. Id quod maximè palàm facit, quàm im

PalmaElates hiſtoria.

Galeno Elates duo genera. Quin etiã & Dioſcorides.

imprudenter velit Luſianus aliorum errorum inſcitia ſuam tueri opinionem. Siquidem Plinius non ſatis aptè locutus deprehenditur vocabulorũ ſimilitudine deceptus. Ipſe enim cùm legiſſet apud Græcos ἐλάτην Abietem arborem deſignare, quin & ἐλάτην quibuſdam vocari Palmam Elaten ſiue Spathen, & hanc in vnguentis addi, magno ac pudendo errore putauit, idem eſſe Abietem arborem, & floreſcentium dactylorum inuolucrum, quod ad vnguenta ſpiſſanda expetebat antiquitas.

Plinij error, quem maximè ſequitur Amathus.

PERSEA ARBOR.

Cenſura XVIII. de Perſea.

REPREHENDIT etiam aliorum opinionem, vt vanam, qui Perſeam arborem exiſtimant à Perſico noſtrate differre. Sed quàm ille totus ſit vanus, & quàm magno ducatur errore, facilè quis animaduertet ex probatiſſimorum authorum teſtimoniis. Nam (vt Theophraſtus memoriæ prodidit libro quarto, capite ſecundo, de Plantarum hiſtoria) Perſea arbor eſt Aegypti aſpectu magna, formoſáque folio, flore, ramo, totáque figura potiſſimum Pyro proxima, niſi quòd altera folio perpetuo, altera deciduo eſt. Fructum abunde parit, omníque tempore perficit. Nouus anniculum ſemper occupat, maturitas anniuerſariorum afflatu conficitur, reliquum crudiorem auferunt, atque recondunt. Fructus eſt magnitudine Pyri, figura oblongus, Amygdalæ modo, colore herbidus, nucem intus habet, vt Prunum, verùm longe minorem, molliorémque. Caro eius ſuauis, ac prædulcis manditur, concoctúque facilis, & innocua etiam largiore cibo ſumpta. Radice arbor exuperat tum longitudine, tum etiam craſſitudine, multitudineque. Materie cõſtat robuſta, dura viſúque decora, veluti Lotus, quapropter ex ea, & ſimulachra, & lectulos, & menſas, & reliqua ſimilia fabricant. Hactenus Theophraſtus. Cæterùm ſi Perſeæ Aegyptiæ notæ cum Perſico noſtrate conferantur, qua vniuerſus ſcatet orbis, liquidò conſtabit has plantas nihilominus inter ſe diſtare, quàm à quercu ſalicem: Perſicus enim arbor, quæ noſtris in hortis, viridariis, ac vinetis paſſim frequentiſſima viſitur, procera, magna, formoſáque nuſquam viſitur, nihilque cum Pyro cognationis habet, ſed potius per omnia Amygdalum refert. Quin nec fronde perpetuò viret, nec fructum omni tempore

Perſeæ arboris hiſtoria ex Theophraſto.

pore

pore perficit, nec oblongus is eſt Amygdalæ inſtar, ſed orbiculatum in ſpheræ modum, colore minimè herbido, ſed cùm maturuerit, aut ſubpallido, aut ſubcādicante, aut rubente, aut flauo. Huic oſsiculum præter id Pruno minus non viſitur, ſed quandoque duplo, triplóque maius, nec illi figura ſimile, quin nec fractu facilius, ſed longè contumacius. Adhæc noſtratis Perſici fructus guſtu prædulci non percipitur, ſed potius ſubauſtero, aut vinoſo. Adde quòd vulgaris Perſici fructus maximè damnauerit Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, vt praui ſucci alimentum, & qui facilè corrumpatur, & noxam ventriculo inferat: contrà verò qui ex Aegyptia Perſea proueniunt. Poſtremò Perſicus noſtras radice nititur breui non longa, tenui non craſſa, rara non multiplici, & proinde rariſsimè annoſa reperitur. Contabeſcit, perítque facilè, quòd imbecillibus admodum ſuſtentetur redicibus. Ob ídque ligni materies illi rara, fungoſáque cernitur, nec niſi ad ignem apta, quum tamen Aegyptiæ Perſeæ ſolida, compacta, pulcherrimáque ſpectetur, vtpotè quæ in multiplices veniat vſus. Quo fit, vt omnino Amatho amentior, & Luſitano luſcioſior fuerit, qui non nouerit Perſeam Aegypti arborem à vulgari Perſico plurimùm atque plurimum differre. Id quod etiam comprobatur Plinij teſtimonio, qui libro decimo quinto, capite decimo tertio, ſic ſcriptum reliquit. Nam Perſicæ arbores ſerò, & cum difficultate tranſiere, vt quæ in Rhodo nihil ferant, ꝙ primum ab Aegypto eorum fuerat hoſpitium. Falſum eſt venenata cum cruciatu in Perſis gigni, & pœnarum cauſa à Regibus tranſlata in Aegyptum, & terra mitigata. Id enim de Perſea diligentiores tradunt, quæ in totum alia eſt, nec extra orientem naſci volunt. Eam quoque negauerunt eruditiores ex Perſide propter ſupplicia tranſlatam, ſed à Perſeo Memphi ſatam, & ob id Alexandrum illa coronari victores ibi inſtituiſſe in honorem ataui ſui. Semper autem folia habet, & poma, ſubnaſcentibus aliis. Hæc Plinius. Verùm non modo hic & pariter Theophraſtus deſtruūt Luſitani euanidam ſententiam, ſed etiā grauiſsimus author Galenus, qui lib. 11. de compoſitione medicamentorum ſecundum locos, manifeſtè teſtatur in nulla alia Romanis ſubdita gēte vidiſſe Perſeam arborem, præterquam in Alexandria Aegypti. Sed vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus eſt verbis? Hoc tamen

tamen tantùm addam, quòd cùm per longas ante Galenum ætates Perſicus, vulgaris notitiæ arbor, vniuerſam occupauerit Græciam, Italiam, ac alias paſſim regiones, ſi Perſicus noſtras ab Aegyptia non differret Perſea, nullo pacto credendum eſt, eò dementiæ perueniſſe Galenum, vt poſteritatis memoriæ commendauerit, nuſquam gentium vidiſſe Perſeam, niſi tantùm in ſola Alexandria.

FLVVIATILES CANCRI.

Ceſura XIX. de fluuiatilibus cancris.

QVVM Luſitanum de Fluuiatilibus Cancris differentem legerem, tenere me non potui, quin in vehementem ſoluerer cachinnũ. Siquidem illum eò inſcitiæ perueniſſe offendi in hiſce cenſendis, vt Aquatiles Teſtudines Cancrorum affirmauerit eſſe genus, eo grauiſſimo argumento impulſus, quòd hecticis, & lenta febre laborantibus maximè commendentur. O lepidum caput, ſine helleboro tibi cerebrum demulceam? Serióne hæc dicuntur ab Amatho? an riſum mouere ſua vecordia ſtudet? Nimirum adducor, vt credam (ſi id ſeriò fatear, quod ſentio) aliquo amentiæ genere illum quandoque vexari, & proinde tunc temporis non niſi huiuſmodi deliramẽta deſcribere. Nã & Ranæ, & Cochleæ in Cancrario genere erunt, quòd hecticis maximè conferant, ſi potius Luſitani delirio addicimur, quàm veritati.

Ridenda Luſitani amẽtia

MARINVS SCORPIO.

Ceſura XX. de Marino Scorpione.

MARINVM Scorpionem paruulum quoddam putat eſſe animalculum, quod ex Cancrario genere exiſtimauerim (vidimus enim illud ſæpe in Hadriatici littore tãquam inutile à piſcatoribus reiectum) lõgis, ac tenuibus cruribus, corporis forma terreſtri ſcorpioni ſimili, chelis pariter tenuiſſimis, cauda nũlla, & omni penitus pulpa carens. Gulielmus Rondoletus libro xviij. capite xxij. de Marinis piſcibus animalculum hoc Cancrum βραχοχήλην vocat. Verùm Ariſtoteli, Hiceſio, Galeno, Athæneo, Plinio, Aelianóque, Scorpius pelagius eſt piſcis, & inter mullos, aſellos, lacertos, cernuas, & quotquot ſunt alios, duræ carnis recenſetur, non autem in Cancrario genere. Quum autem eius hiſtoriam in Commentariis noſtris in Dioſcoridem pluribus deſcripſerim, & veram Scorpionis imaginem appinxerim, eò ſe conferre poterit Luſitanus, ſi cæcitatis ſuæ remedium non neglexerit.

RANAE

RANAE.

Cęſura XXI. de Ranis. VBI Ranarum vires expendit Luſitanus, proculdubiò aberrat, quòd omnes in vniuerſum Ranas venenoſas cenſeat, adeò vt in Aetium inuehatur, quòd is libro III. cap. LV. paluſtres ranas inter venenata recenſeat: & tamen libro ſecundo earum ius tanquam alexipharmacum prætulerit ad venenatorum reptilium ictus. Error nimis eſt manifeſtus, quòd quotannis infinitus ranarum numerus Italis in cibum veniat ex his, quæ in paludibus, & ſcrobibus morantur, & nullo tamen incommodo comedentes afficiunt. Nam ſi (vt Luſitanus inquit) Ranæ omnes venenoſæ eſſent, nulli dubium eſt, quin quàm plurimi earum eſu interirent: quum non deſint homines innumeri, qui iis tantùm ſæpius ſatientur, nulla ob id accedente noxa. Nec ſanè ſententiæ noſtræ obſtat, quòd Galenus lib. de Cibis boni & mali ſucci ſcriptum reliquerit, à Ranis eſſe abſtinendum, quippè is Ranas non deteſtatur, quòd veneno aliquo ſint infectæ, ſed quòd malum in corpore ſuccum procreent, perindè ac piſces in ſtagnis & paludibus degentes. Quippe ſi Galenus putaſſet venenoſas eſſe Ranas, nũquam eas inter cibos retuliſſet. Sed magis fortaſſe Luſitanus, credo, lege percitus Moſaica, quàm veritatis ſuſtinendæ deſiderio in Aetium inuectus eſt, quem (pace eius dixerim) non intellexit. Ipſe enim libro ſecundo de Viribus animalium, quæ in vſum medicum veniunt, vbi deuenit ad paluſtres Ranas, quæ paſſim ab omnibus edũtur: *Luſitani Religio.* Ranæ paluſtres (inquit) in aqua elixæ, ſaléque & modico oleo côditæ venenoſorum reptilium ictibus, ſi ius earum bibatur, magnum præſidium afferunt. Id quod ex Dioſcoride deprompſit, qui pariter de his egit iiſdem verbis. Quibus manifeſtè ſuffragatur Plinius libro XXXII. cap. quinto, vbi non modò Ranarum ius prætulit contra ſerpentium ictus, ſed etiam ad Marini Leporis venenum, hauſta venena, deuoratam Rubetam, Salamandrámque iis laudibus prætulit. Nec ob id velim fortaſſe putet Luſitanus Aetium ſibi ipſi repugnaſſe. Quippè qui dixerit libro XIII. quòd deuorata paluſtris Rana tanquam venenoſa, variis ac multis vexet incommodis. Quandoquidem ibi de paluſtribus Ranis non egit, quæ in cibum veniunt, ſed de venenoſis, quæ è Bufonum ſunt genere, & in paludibus præſertim fœtidis morantur. Ipſe enim cùm proximo capite de Rubetis Ranis

nis egiſſet, quas Bufones alij appellant, voluit de aquaticis etiam Bufonibus, quos Græci ſub Ranæ paluſtris nomine comprehenderunt, verba facere, quoniam ſciuerat Bufones & terreſtres, & aquatiles reperiri, vt vnumquemque compertum habere non ambigimus, qui diligentius, accuratiúſque medicæ operã nauarit, quàm fecerit Luſitanus. Id quod manifeſtè declarat libri illius titulus, qui de noxiorum animalium morſu, & de beſtiis virus eiaculantibus inſcribitur. Nam & idem legitur apud Dioſcoridem, quippè qui libro ſecundo de Ranis, quæ in cibum veniunt, egit, ſexto verò, vbi peculiariter de Venenis, & Venenatis animalibus tractauit, de Rubetæ, & paluſtris Ranæ curatione caput proprium edidit. Adeò vt iam nobis fateri liceat, neutiquam in re medica Luſitano eſſe aſtipulandum. *Luſitano in re medica nõ eſſe aſtipulandum.*

GALLINAE.

Cẽſura XXII de Gallinis.

ATQVI nulla mihi amplius eſt contentio cum Medico, optime lector, verum cum ſolertiſſimo deguſtatore, vel coquo potius, quo plurimum recreatur officio regalium epularum. Gallinas inferioris Germaniæ præ nimia algoris inclemẽtia carnes habere ſcribit hircinis, vel caprinis deteriores, & proindè malum, vitioſúmue prębere alimentum: quin & rarò ibidem homines idcircò veſci gallinis. O indagatorem omnium eduliorum. Patere id me te percontari. Quis amabò te ibidem Princeps ſuæ præfecit culinæ, vt iſtis eum ſpoliares delitiis? Id quum ego mecum admiratus Flandris quibuſdam exponerem, fabulam eſſe aiebant. Quppè quòd non minus in eorum regionibus carnium probitatis, ſaporíſque iucunditate præſtent gallinæ, quàm alibi. Adhæc pariter fabuloſum eſſe fatentur, quòd raro gallinis ibidem veſcantur incolæ, ea ratione innixi, quòd earum cibus reprobum generet alimentum, ſed quòd multi fortaſſe à gallinis abſtineant ſumptui parcentes. Quòd autem pręter rationem ij medici agant (vt ait Luſitanus) qui poſt exactam purgationem ad ventriculum abſtergendum ab inhærente medicamento ſimplex gallinarum ius exhibent, ſanè non improbamus, ſed qui ſint illi prorſus ignoramus, quum in communi omnium medicorum vſu perpetuò eſſe ſciuerim, ius illud hoc in negotio nunquam exhiberi, niſi

ſacharum

ſacharum admiſceant rubeum. Nec id temerè factum putauerim, cùm non ambigam ius ita paratum non modò abſtergere, ſed etiam poſſe roborare. Id quod à purgatione plurimùm præſtat.

LAC SCISSILE.

Cenſ. XXIII. de Sciſſili Lacte.

Lactis Sciſſilis parandi ratio.

LAC SCISSILE nil aliud eſſe cenſet, quàm lac ipſum ſimplex per ſe aceſcens. Conuincitur ipſius Dioſcoridis teſtimonio, qui huiuſce parandi lactis rationem ſcribit his verbis. Ex omni lacte fit, quod Sciſſile appellant, hoc modo. Lac fictili nouo feruet, ramóque ficulneo recenti mouetur, inſparſis, poſtquam bis vel ter efferbuerit, totidem aceti mulſi cyathis, quot ſunt lactis heminæ. Ita enim ſereſcens liquidum ab eo diuiditur, quod in caſeum concreuit, ſed cùm feruet, ne ſuperfundatur, conueniet ſpongia ex frigida continuò fictilis labrum detergere, ſextariúmque argenteum frigidæ aquæ plenum demittere. Hæc ille. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus libro decimo, de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi de Canino ſtercore egit: quin & Paulus lib. 1. cap. LXXXVIII. Non poſſum ſatis cogitare, quæ fuerit in homine tanta imprudentia, aut ſomnolentia, quòd cùm tam ſplendidis enarrationibus explanandum Dioſcoridem ſuſceperit, adeò graui labaſcat negligentia.

OLYRA.

Cẽſ. XXIIII. de Olyra.

IN FRVMENTACEO genere eam magno errore Olyram cenſet Luſitanus, quam nos Secalã, & Plinius Secalem, & Farraginem appellat, è qua ruſtici panem conficiunt nigrum triticeo longè deteriorem. Sed cadit Luſitani opinio, quòd Galeno primo de alimentorum facultatibus Olyra colore ſit albo, adeò vt dixerit Plinius libro decimo octauo, capit. octauo, eſſe, qui ob Olyræ candorem, illam Orizam eſſe putarent. Præterea ſcribit idem Plinius ex Olyra dulcem confici panem, id quod ex pane ex Secale confecto minimè percipitur, cùm potius quodammodo amarorem reſipiat. Adhæc Secala ita vulgò vocata, cùm in area flagellis decutitur, illicò omnem exuit tunicam, & tritici modo nuda colligitur: ſed aliter Olyræ

euenire

euenire fatetur Galenus loco ſuperius citato, dum Olyrinas expendit partes, ſic inquiens. Habet autem Typhæ ſemen extrinſecus corticem veluti Olyra & Hordeum, verùm decorticatum in panes congeritur: & paulò inferius ait. Ex nobiliſſima Olyra, cùm, vt decet, fuerit decorticata, nominatum Tragum conficiunt, quo pleríque vtuntur. Quibus planè conſtat Olyram decorticari in area non poſſe flagellis, quemadmodum nec Hordeum, nec Zea, nec Auena, dum in area concutitur, ſed opus eſſe, vt in pilis pinſentur, vt etiam hoc æuo moris eſt apud omnes.

CHONDRVS.

EX ea fruge parari Chondrum exiſtimat, quam quidam in Italia, vt in Tridentino agro, Scandellam vocant, quod meritò redarguit omnium agricolarum conſenſus, qui dicunt hanc eſſe Hordei genus, non Zeæ. Hordei enim plura habentur genera, vt quis ex Theophraſto noſſe poteſt libro octauo, capite quarto, de plantarum hiſtoria. Quæ ſi rectè expendantur, nil aliud Scandella erit quàm Hordeum minus, quæ binis tantum verſibus ſpicam gerit, rotundiore etiam grano. Nam præter id, quòd per omnia, nempè facie & viribus, Hordeum referat, conſtat non eſſe Zeam, quam Dicoccon appellant, quòd nunquam Scandella reperta ſit, quæ Zeæ illius modo in geminis putaminibus coniunctum ſemen habeat. Quo fit, vt nullo pacto Scandella inter Zeas recenſeri poſſit. Zea autem Dicocco abundat Goritienſis ager, & Foroiulienſia arua, ibíquevulgo Pirra Farra dicitur, quòd Zea ibi ab incolis in vniuerſum Pirra vocetur. Cæterùm quia ex hoc Zeæ genere Halicam, ſiue Chondrum ſibi parant, quam ipſi Far appellant, licet falsò (differt enim ab Halica Far) ideò eadem Pirra Farra nominatur à ruricolis. Huic alius eius affinis eſt error, quòd ſcripſerit, putaueritque Far ab Halica nihil differre, idque ex Scandella parari, quam Zeam Dicoccon cenſet. At Plinij teſtimonio Far nihil aliud eſt quàm frumenti vel tritici genus, Adoreum vocatum. Ille enim libro xviij. cap. viij. ita ſcriptum reliquit. Frumenti genera non eadem vbique, neque vbi eadem, ſunt iiſdem nominibus. Vulgariſſimum Far, quod Adoreum veteres appellauere. Item eodem capite, vt palàm faceret

Cenſ. XXV. de Chondro.

Cenſ. XXVI. de Farre & Halica.

Far ab Halica differre.

aliud eſſe Zeam, è qua fit Halica, aliud verò Far. Qui Zea vtuntur, inquit, non habent Far. Item cap. vij. eiuſdem libri Populum Romanum, ait, Farre tantùm è frumento trecentis annis vſum Verrius ſcribit. Quo tempore Romanis nullus fuit Halicæ vſus, vt ipſemet teſtatur Plinius libro xxij. cap. xxv. cùm inquit. Halica res Romana eſt, & non pridem excogitata, neque arbitror Pompei magni ętate in vſu fuiſſe. His accedit Aſclepiadis & Galeni authoritas libro ſeptimo de comp. medic. ſecundum locos in quodam eclegmate ad cruenta ſputa, vbi ſic habet. Farris Cluſini appellati ſextarij dimidium, decocti Marrubij viridis ſextarium vnum. Hæc in vas vitreum coniecta per diem & noctem macerari ſinito, ſequenti die pharmacum molito, quemadmodum Halicam maceramus. Hæc Galenus. Quibus palàm eſt à Farre differre Halicam. Galeno ſubſcribit Aetius lib. ix. cap. xlv. his verbis. Quod verò Latinè in regionibus Romæ vicinis Far appellant, hoc modo paratur. Frumentum modico tempore aqua madefacito, indéque extractum, ac in pilam coniectum, veluti Priſanam à cortice repurgato, vbi verò corticem exuerit tollito, atque in ſole ſiccato: deinde manibus tritum, donec penitus à cortice fuerit mundatum, craſſiſſimè molito, ita vt granum vnum in quatuor aut quinque partes redigatur, & ſiccum aſſeruato. Vſus autem tempore Halicæ modo coquitur, & à ſanis in cibum ſumitur, Hæc ille: ad quæ certè pertingere debuerat ille magnarum centuriarum conſtructor.

PHASEOLVS.

Cen. XXVII. de Phaſeolo.

PHASEOLVM, ſiue Phaſiolum, non paruam illam & vulgarem, quam Galenus Ochron appellat, ſed magnam eſſe Eruiliam falſò contendit. Quandoquidem Eruilia illa maior Latinis Piſum dicitur, non autem Phaſeolus. Differre autem Phaſeolum ab omni Eruilia & Piſo, teſtis eſt Plinius libro xviij. cap. vij. ſic inquiens. Frumentis folium harundinaceum, Fabæ rotundum, & magnæ leguminum parti. Longiora Eruiliæ, & Piſo. Phaſeolis venoſa. Quibus palàm eſt, nec Eruiliæ genus, nec Piſum eſſe Phaſeolum. Conſtat præterea Eruiliæ cuiuſque generis, vel Piſi ſiliquas elixas in cibis à nemine mandi, quòd adeò dura ſint cartilagine, vt nullo

nullo manſu dentibus confici queant. Contra verò vulgaribus, genuiníſque Phaſeolis accidit. Id quod idem fatetur Plinius capite xij. eiuſdem libri, vbi ſic habet. Siliquæ rotundæ Ciceri, cæteris leguminum longæ, Piſo cilindriacæ, Phaſeolorum cum ipſis manduntur granis: id quod noſtris Phaſeolis vulgaribus accidit. Nam tenellas eorum ſiliquas ſuis granis refertas, modo in acetariis Aſparagorum modo, nunc vnà cum braſſicis elixas, ante maturitatem æſtate comedimus: quod tamen nulli alij leguminum generi à natura datum eſſe comperimus. His itaque palàm eſt, Phaſeolum Dioſcoridi nullam eſſe Eruiliam, ſed vulgaris vſus Phaſeolum, qui paſſim in campis ſeritur. Quippe non tantùm folia illi inſunt (vt Plinius inquit) venoſa, ſed (vt Dioſcorides ait) deuoratus inflat, ſpiritus ciet, & ægrè concoquitur. Quin etiam viridis cum ſiliqua ſumptus, aluum emollit. An non in idem cadit erratum, quum Eruiliam, quam confundebat cum Phaſeolo, Dolichum à Theophraſto credit appellari? quum Dolichum ille teſtetur apertè adacto longo palo conſurgere. Id quod maximè denotat, Dolichum nil aliud eſſe, quàm varium Phaſeolum illum, qui Dioſcoridi hortenſis Smilax dicitur. Quippè in primis hic longiſſimos aſcendit palos, qui Lupi Salictarij modo ſe circumuoluit, nec alibi, quàm in hortis ſeritur. Quinetiam eius ſiliquæ ſimul cum granis, perinde ac aliorum Phaſeolorum, manduntur in cibis. Id quod in præfatione ſecundi libri de Alimentorum facultatibus teſtatur Galenus, & Paulus Aegineta libro primo. Atqui ſi pluribus inanem ſuam velit ſententiam confutari, commentarios noſtros in Dioſcoridem conſulat. Plura enim ibi reperiet, quæ hic ſilentio prætermittenda duximus, ne plantarum potius hiſtoriam ſcribere, quod in aliis vberius exequuti ſumus, quàm iſtius temerarij hominis imperitiam ac negligentiam videamur aperire, quod iam noſtrum eſt inſtitutum, ſed id breuiter: ne, ſi omnino tacuerimus, ille ſua temeritate in cæteris noſtra abutatur modeſtia, ſin copioſius, ne iuſtum excedamus modum. *Cenſ. XXVIII. In Dolicho.*

LAPATHVM SIVE RVMEX.

AC iam propemodum vereor, ne quis eruditus tandem faſtidiat in audiendis innumeris & turpiſſimis iſtius *Cen. XXIX. de Rumice.*

hominis erratis. Quæ ſi nuda in medio ponerem, cui non iſta ſtomachum moueant? Nũc ita vniuſcuiuſque occurrere ſtudeo prudentiæ, vt non parum hoc quemque conſolari debeat, quòd in huius refrenanda audacia plura interim à nobis afferuntur non infrugifera, & (niſi me ſpes fallit) non indigna eruditis auribus. Id vnum ſiquidem hic vbique laboro, vt & Luſitani, qui tam infidè ac improbè aliorum verſat ſcripta, pateſiat audax inſcitia, & veritas ſimul in his tenebris non ſine lectoris emolumento eluceſcat. Verùm ſic à nobis vtrumque eſt peragendum, vt plura, & abſolutius nos aliàs de his acturos meminerimus, vtque contra Luſitani inſultus, ac imperitiam, non parum hinc quoque roboris & lucis accedat. Quare (quod in cæteris ſum facturus) iam accedam ad ea, quæ de Spinachio, ſeu Rumice ille profert. Nam quòd hortenſe olus, Spinachium nobis paſſim vocatum, ſatiuum Lapathum eſſe aſſerat, meo certè iudicio longiſſimè aberrat, quòd Spinachium cum Rumice vel Lapatho, nihil habeat cognationis, ſiquidem nec folio, nec caule, nec flore, nec ſemine, nec radice Spinachium Lapatho ſimile cernitur: quemadmodum nec guſtu, nec viribus. Conſtat item Galenum (& ſi contrarium fortaſſe ſomniauerit Luſitanus) Spinachij, quin nec Hortenſis Lapathi meminiſſe inter olera, ſed tantùm ſylueſtris Lapathi, cum inquit. Licet cuiuis (vt ante diximus) Lapathum appellare Betam agreſtẽ, vt quod non guſtu modò, ſed viribus etiam Betæ Hortenſi eſt adſimile. Verùm cùm Beta Lapatho ſit ſuauior, iccircò nemo eſt, qui non ipſa libentius veſcatur. Hactenus Galenus. Quibus palàm eſt Spinachium Lapathum eſſe non poſſe: nam præter id, ꝙ Spinachium nihil cum Lapatho habeat ſimilitudinis, ſylueſtre olus non eſt, ſed hortenſe. Quo fit, vt ſylueſtris Beta etiam appellari nequeat. Adde quòd Spinachium ſuauius, & cibo gratius olus ſit, quàm Beta, VANE idem ſibi perſuadet Lapathum communis vſus nunquam in ciborum vſum conceſſiſſe, cùm Galenus loco iam citato, vbi ſylueſtre Rapum inter olera, quæ comeduntur, recenſuit, eam ſylueſtrem appellarit Betam. Quin etiam & Tridentina, & Goritienſia rura, totiúſque ferè Italiæ agreſtes homines id maximè comprobant, cùm Vere Sylueſtris Lapathi plurimùm manducent, quòd eo tempore tenella habeat folia.

Spinachium non eſſe inter Lapathi genera recenſendum.

Vana Luſitani perſuaſio.

CHONDRYLLA.

CHONDRYLLA Dioſcoridi caulem, flores, & folia habet Cichorio ſimilia, adeò vt inter Cichorij ſpecies veniat numeranda: tenuior tamen tota Cichorio eſt. At Luſitanus, qui in Dioſcoridis lectione maximè verſatum ſe vbique cenſet, Chondryllam folio eſſe hortenſi Intybo minus rectè ſcribit. Id quod proculdubio oſtendit Chondryllæ ſtirpem aliquam nunquam vidiſſe Luſitanum. *Cenſ. XXX. de Chōdrylla.*

GINGIDIVM.

NEC errore vacant, quæ de Gingidio cenſet, quippè qui velit recentiores quoſdam ſequutus, nil aliud Græcis eſſe Gingidium, quàm vulgare illud Olus, quod Cherophyllum, vel Cherofolium vocant. Atqui Cherophylli folia, pariter ac radices nihil amaroris adſtrictioniſque mandentibus relinquunt, ſed potius dulcedinis & acuitatis tantillum reſipiunt, quum tamen Dioſcoridis & Galeni teſtimonio Gingidium herba ſit adſtrictionis & amaritudinis non obſcuræ, adeò vt ſit etiam Syluestri Paſtinaca amarior, & ob id (vt Galenus inquit libro ſecundo de Alimentorum facultatibus) potius fuerit hæc herba medicamentum, quàm alimentum. Adde quòd Galeno libro de Cibis boni & mali ſucci capite octauo, & Attenuante victus ratione capite tertio. Gingidium herba ſit ſyluestris. Contrà verò Cherophyllum, quod paſſim in hortis ſeritur, ad obſonia. *Cenſ. XXXI. de Gingidio.*

SCANDIX.

NEC minus improbari debet, quòd ſenſerit legitimam Scandicem eam eſſe herbam, quæ in ſegetibus naſcitur, plerunque in agrorum extremitatibus Cherophyllo ſimilis, flore albo, mucronatis in cacumine corniculis, Geranij æmulis, in quibus conditur ſemen: quandoquidem hæc herba nec amara eſt, nec ſubacri guſtu deprehenditur. Id quod in Scandice Galeni teſtimonio non obſcurè percipitur, adeò vt hanc ille retulerit inter ea medi- *Ceſ. XXXII. de Scandice.*

camenta, quæ ſecundo ordine intenſo, vel tertio incipiente excalfaciunt. Præterea quum Scandicis hiſtoriam (quod viderim, legerímque) nemo ſcripſerit antiquorum, arduum ſanè videtur, vel potius temerarium decernere, & pro certo affirmare hanc vel illam plantam eſſe Scandicem. Quippè hæc quam, alios ſequutus, Scandicem appellat Luſitanus (vt rei herbariæ periti exiſtimant) eam maximè refert plantam, quæ Plinio Veneris Pecten appellatur, vt latius in commentariis noſtris ſcriptum reliquimus.

HIRCI BARBVLA.

Cenſ. XXXIII. de Hirci barbula.

QVANTVM in cenſenda Hirci Barbula fallatur Luſitanus, ij facilè noſcent, qui in re herbaria eius legerint enarrationes. Ille enim, vt noui aliquid afferre videatur, ſi vera deſint, fabuloſa afferre non ambigit. Scribit is duas Tragopogoni eſſe ſpecies, alteram flore purpureo, alteram luteo, ſed vtrique radicem eſſe paruam, bulboſam, aliquantulum oblongam, Auellanæ nucis magnitudine, dulcem, & eſui aptam, quam pueri in Hiſpania in campis eradicantes à ſimilitudine paruarum nucum Nucellas appellant, & illarum eſu maximè delectantur. Sed aberraſſe deprehenditur, quòd non ſolùm Dioſcorides, ſed & Theophraſtus, & Plinius ſcriptum reliquerint, Tragopogon radicem eſſe longam ac dulcem. Id quod Sole clarius viſitur in genuina Hirci Barbula, non autem bulboſam Nucis Ponticæ magnitudine. Quibus palàm eſt, quàm diligenter quámque accuratè diligens enucleator legerit Dioſcoridem (vt Theophraſtum & Plinium prætercam) quem enarrandum ſuſcepit. Is enim (quantùm video) eam plantam Tragopogonum putat, quam Fuchſio in Commentariis de Stirpium natura Apios admentitur. Planta hæc in Bohemia frequens, non in agris tantùm ſed etiam in vineis. Germani Terræ Nucem appellant. Sed quam habeat cum Tragopogono cognationem, ego ſanè nullam video.

Luſitanum nō legiſſe Dioſcoridem niſi oſcitanter.

SMILAX HORTENSIS.

NON paruo profectò etiam errore notatur Luſitanus, vt Dioſcoridem de Hortenſi Smilace differentem, de omni Phaſeolorum genere ſub Smilacis illius nomine ſcripſiſſe arbitretur, cùm vulgares Phaſeoli, quibus paſsim in cibis veſcimur, dum ſati in campis virent, non repant, nec adeò frutices conſcendant, vt Smilacis modo topiarias ſcenas inumbrare queant. Præterea quum vulgaris Phaſeolus paſsim in campis ſeratur, cæterorum leguminum more, quo pacto, quáve ratione hortenſis Smilax vocari poſsit, profectò neſcio. Sed quoniam hæc longè pluribus nobis comprobata ſunt in commentariis noſtris in Dioſcoridem, eò Luſitanum remittimus. *Cenſ. XXXIIII. de Hortẽſi Smilace.*

THLASPI.

NEC minus decipitur Luſitanus in expendendo Thlaſpi, quòd dixerit in eo latum percepiſſe ſemen, & folia in cacumine diuiſa. Ac ſi ex verbis eius coniecturam facere licet (quod tamen pace eius dixerim) nunquam vidit Thlaſpi. Non enim Thlaſpi ſemen latum eſt, vt Galenus teſtatur, ſed rotundum, ſimile milio, & aliquantò longiuſculum, & proinde rectè ſcripſit Dioſcorides, Thlaſpi ſemen eſſe Naſturtio ſimile. Latus quidem folliculus eſt, qui ſemẽ ipſum includit, ſed qui folliculum dicant eſſe ſemen, neminem habeo præter vnum Luſitanum. Cæterùm Thlaſpi folia (vt intuẽtibus facilè patebit) nuſquam in cacumine diuiſa ſpectantur, ſed folliculi, qui ſemen concludunt, vt in commentariis noſtris quis legere poterit, vbi hũc Dioſcoridis locum reſtituimus. *Cẽſ. XXXV. de Thlaſpi.*

ZEDOARIA.

QVOD Zedoaria & Zurumbetum Mauritanis idẽ non ſint, aduerſus Luſitanum reclamat Serapio, qui de his diuerſis capitibus diuerſam ſcribit hiſtoriam. Deinde quòd Zedoaria radix ſit herbæ, Zurumbetum verò arbor procera, infrugiferáq;, citreum odorem ſpirans, folio Salicis, colore ex viridi in luteum langueſcente, vt idem Serapio ſcriptum reliquit. Zurumbetum Paulo Arnabo appellatur. Aetius tamen vtriuſque meminit, Zedoariæ, ſcilicet, & Arnabonis variis in locis, tanquã de medicamentis inter ſe differẽtibus. *Cenſ. XXXVI. de Zedoaria.*

Sed Luſitano perinde ac aliis quibuſdam errandi anſam dedit Serapionis interpres, qui cap. CLXXII. Zedoariam falsò Zurumbetum appellat. Patet interpretis error Serapionis ipſius teſtimonio, quippè qui cap. CCLXXI. de Zurumbeto egerit, & longè aliud à Zedoaria fecerit.

Serapionis interpretis lapſus

STRVTHIVM.

Cenſ. XXXVIII. de Struthio.

Cenſ. XXXVIII. in Luſitani fabulā.

STRVTHIVM, ſiue Radiculam, ſiue Lanariam herbam magno ſanè errore nihil à vulgaribus Saponariis differre putat Luſitanus. Quippè quod harum nulla ſpinoſo proueniat folio, quum tamen Theophraſto ac Plinio Struthium aculeata ſit planta, & caulem proferat fœnilaceum, qui talis iis Saponariis, de quibus meminiſti, non viſitur. Adde quòd neutrum Saponariæ genus ſternutamenta ciere valeat. Ad fabulam autem maximè ridendam, & potius longo cachinno explodendam, quàm verbis refellendam, quā narrat Luſitanus de herba illa in eius caſtelli mœniis naſcēte, à quo ſe oriundum facit, quæ flore ſit Paſſerculi effigie, eò quòd ibi paſſeres quàm plurimi nidificent, & ſemine in coitu eiaculato herbæ radices reſpergant, nil aliud dicendum cenſemus, niſi quòd hic ſuis deliramentis colophonem addiderit Luſitanus. Cæterùm ſi propè nidificantes paſſerculos, naſcētes plantę ob id flores paſſerculorū illorū formā proferāt, ꝙ earum radices eorum ſpermate madeſcāt, cur fiat igitur ꝙ plurimorum animantium formas, qui in campeſtribus, & ſyluis morantur, in quàm plurimis non reperiantur herbis, quotidie eorum ſemine perfuſis, Luſitanus ipſe dicat, qui ſua ſingulari amentia, nouam hanc philoſophiam excogitauit, in qua ſi fortaſſe perſeuerandum ſtatuerit, diſcat etiam à circulatoribus ſcribere Mandragoras ex humani ſeminis profuſione oriri: quin & Antirrhinum ex bubulo, quòd eius ſemen vaſculis includatur, quæ vitulina referunt capita.

CYCLAMINVS ALTERA.

Cenſ. XXXIX. de altera Cyclamino.

Luſitanus inaniter Matthiolū citat.

GRAVE, & permoleſtum mihi eſt, quòd in Cyclamino ſui erroris me faciat authorem, cùm dicat Matthiolum Senenſem alteram Cyclaminum à ſe conſpectam affirmare, radice parua Auellanæ perſimili, tametſi hactenus ille nunquam viderit. Quibus conijcere quis rectè poterit, quàm ille oſcitanter commentarios noſtros legerit, & inaniter

niter

niter me citauerit: quandoquidem nobis nuſquam dictum eſt Cyclaminum alteram, cui ſuperuacuam radicem aſſignat Dioſcorides, radice conſtare parua, Nucis Ponticæ magnitudine, quum ibi rectè affirmauerim Cyclaminum hanc me nuſquam vidiſſe in Italia.

BVLBVS ESCVLENTVS.

NVLLVM diſcrimen cernit diligens & ſolertiſſimus rerum inſpector inter Eſculentum Bulbum, & Aſcalonicum Cæpe, quod nos vulgò vocamus Scalogna. At quantum diſtant? Aſcalonicum enim Cæpe inter Cæparum genera antiquis recenſetur, non autem inter Bulbos. Luſitano refragatur maximè Theophraſtus, quippè qui libro VII. cap. IIII. de Plantarum hiſtoria, Aſcalonicum Cæpe, ac alterum eiuſdem generis Fiſſile appellatum inter Cæparum genera recenſuit, non inter Bulbos, de quibus ſpeciatim egit cap. XIII. eiuſdem libri, cui ſubſcribit Plinius libro XIX. cap. VI. ſic inquiens. Allium, Cæpáſque inter Deos iure iurando habet Aegyptus. Genera apud Græcos plura. Sardia, Samothracia, Alſidena, Setama, Schiſta, Aſcalonia ab oppido Iudeæ nominata. Demum Galenus libro VI. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, Eſculentos Bulbos amaroſos, ac pariter adſtringentes facit. Id quod rurſus repetiit libro ſecundo, de Alimentorum facultatibus. Quæ tamen qualitates in Aſcalonica Cæpa non reperiuntur. Ipſa enim acris eſt valde, perindè ac cætera Cæparum genera, nec quicquam ei ineſt amaroſi ſaporis. Equidem putabam hæc non ignoraſſe Luſitanum, quum illum compertum habeam oriundum à locis quibuſdam non procul ab Aſcalone Iudeæ.

Cenſ. XL. de Bulbo Eſculẽto.

Cæparum genera.

ARGEMONE ALTERA.

ALTERAM Argemonem Dioſcoridi adulterinam eſſe non ambigimus, vt in Commentariis noſtris diffuſius diximus, ſed hoc fortaſſe neſciens Luſitanus, ne huius plãtæ videretur ignarus, Argemonem eam plantam eſſe cenſet, quæ recentioribus quibuſdam Argentina dicitur, nõ alia (vt opinor) ratione, quàm quòd Argentina folia gerat vulgari

Cenſ. XLI. de altera Argemone.

Agrimonio ſimilia, quæ quantum cum Syluestri Papauere habeant cognationis, ſimilitudinisve (talia enim Argemoni alteri requiruntur folia) ij iudices erunt, qui plantarum hiſtorias diligentiſsimè explorauerũt, & Luſitani imperitiam norunt. Qui cùm fortaſsis ſibi perſuaſerit, eam ob cauſam Eupatorio Argemonij nomen acceſsiſſe, quòd foliis & facie Argemonem hanc referret, nomenclationibus magis innixus, quàm plantarum ipſarum notis, hic etiam miſer ſe deridendum dedit.

TELEPHIVM.

Cenſ. XLII. de Telephio.

QVANTVM in Cenſura Telephij hallucinetur, qui vult Telephium Dioſcoridi nil aliud eſſe, quàm tertiũ Semperuiuum, illud ſanè ſtatim oſtendit, quòd Dioſcorides de Telephio libro ſecundo, & de Semperuiuo illo libro quarto ſcripſerit, & quòd nec nobis ſcriptũ reliquerit Dioſcorides tertium Semperuiuum quibuſdam Telephium vocari. Siquidem Dioſcorides has nomenclaturas non recipit, ſed tãtùm adducit. quamobrem non eſt propterea dicendum tertium Semperuiuum eſſe Telephium: quemadmodum (exempli gratia) nec Helxine, quam Parthenium quoſdam appellaſſe Dioſcorides ſcribit, Parthenium eſt, nec Aſarum Baccar eſt, nec Aſplenum Hemionium, nec Gingidium Lepidium: tametſi hæc omnia aliarum plantarum nomine quibuſdam appellẽtur. Nam ſi Dioſcoridi idem eſſet Telephium, & tertium hoc Semperuiui genus, non fuiſſet illi opus de altero per ſe ſecundo libro ſcribere, de altero verò libro tertio inter Semperuiui genera, vt etiam compertum habemus feciſſe Plinium, qui lib. XXVII. cap. XIII. de Telephio egit, libro verò XXV. de tertio Semperuiuo, poſtquàm de aliis duobus generibus diſſeruit. Ac hæc ſi Telephij facultates apud Dioſcoridem & Plinium expendantur, Telephium videmus vitiligines ſanare, quinetiam vulnera, & ſinus: hoc verò Semperuiuum ſtrumas tantùm diſcutere.

AGARICVM.

Cenſ. XLIII. de Agarico.

LONGE ab omni ſcopo eos medicos aberrare ſcribit Luſitanus, qui Agarico in paſtillis conformato paſsim vtuntur, noua ſua quadam opinione ductus, quòd

Agaricum contritum nullo pacto diu ſuas vires ſeruare poſſit. At nos illum errore ſanè longè maiori procul dubio duci cenſemus, eóque præſertim, quòd nullam afferat rationem, nec probatiſſimorum ſcriptorum authoritatem, qua ſuam fulciat ſententiam. Porrò Meſues clariſſimus inter Arabas, & qui in componendis medicamentis primas tenet, Agaricum in paſtillos redigi ſuadet, vt vnà cum iis, quibus excipitur, medicamẽtis tractu temporis debitam acquirat mixtionem: id quod expedit omnibus compoſitis medicamentis. Nec video cur tam facilè quicquid tenuium partium in eo extiterit (vt friuolis admodum verbis contendit Luſitanus) euaneſcere poſſit. Siquidem cum Meſui paſtilli de Agarico, Salem foſſilem, Gingiber, & Oxymel excipiant: non ſanè conſtat, cur tam facilè tenuior Agarici pars in auram reſolui poſſit, cùm mellis proprium ſit in ſuo vigore admiſſa diutius aſſeruare, Salis verò & Gingiberis huic medicamento facultatem augere. Fruſtrà quidem tot catapotiorum maſſas, quæ Agaricum excipiunt, Seplaſiæ confectas aſſeruarent: quin & electuaria aluum ducentia, ſi Agaricum in puluerem iis additum ſuas ſtatim deperderet vires: fruſtráque illud in Theriaca addidiſſet Andromachus. Quamobrem omnino explodenda erit Luſitani ſententia, qui præter omnium clariſſimorum virorum placita, ſolus iubeat Agaricum ea ipſa hora eſſe contundendum, ac aliis addendum medicamentis, qua expedit illo vti.

RHABARBARVM.

CAETERVM de Rhabarbaro ſcribens Luſitanus, medicos illos magno teneri errore contendit, qui toſtum, vel vſtum Rhabarbarum dyſentericis propinant, ea ratione adductus, quòd omnia quæ igni torrentur ob contractam acredinem abradant. Quare ſuadet, vt à Rhabarbaro in dyſentericis omninò abſtineant medici. Atqui ſi Rhabarbarum dari libeat, non vſtum, neque aſſum eſſe propinãdum, ſed crudum, hac tamen conditione, vt prius auferantur ab eo tenuiores partes. Id quod facilè (vt ipſe ait) effici poteſt, ſi ex aqua Plantaginis vel Roſarum maceretur. Verùm Luſitano maximè refragatur Meſues, vbi Rhabarbari vires expendit his verbis. Rhabarbarum toſtum dyſentericis probè confert

Cenſura XLIIII. de Rhabarbaro.

Rhabarbarũ toſtum dyſentericis maximè cõfert.

fert. Et paulò ſuperius ait, Quod ſi poſt haſce functiones viſcera adſtrictione roborante egerint, ipſum quidem Rhabarbarum in puluerem contritum exhibendum fuerit. At illud, quod igne torreſcit, vehementer operatur, ac etiam vehementius id, quod comburitur. Hæc Meſues. Sed audiat etiam Galenum, qui libro nono de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, combuſta torrefactáque medicamenta dyſentericis dare ſuadet, nempe Cochleas, Cornu Ceruinum, Opium, Gallas, Malicorium, Pini corticē, Hyoſciamum, Acatiam, & alia plura vino nigro excepta. Præterea X I. de Simplicium medicamentorum facultatibus, exuſtas etiam Cochleas cum Galla & Pipere dyſentericis commendat. Quibus ſanè patet non modo hoc in medicamento ſpernere Galenum Cochlearum, & Gallarum combuſtarum acredinem, ſed etiam addere Piper acerrimum medicamentum. Huiuſmodi medicamentis nulla dubitatione vtuntur etiam poſteriores Græci, Paulus (inquam) Oribaſius, Aetius, Alexander. Adde quòd vbi inteſtina vlceribus fuerint affecta, Auripigmentum, Sandaracham, Alumen, Calcem, Aeris ſquammam, & alia plura erodentia medicamenta clyſteribus infundunt. His itaque palàm eſt, combuſta, toſtáque medicamenta non modò nullo prorſus incommodo dyſentericis dari poſſe, ſed magno ſanè iuuamento, quòd crudis longè magis exiccent, ac etiam adſtringant. At ſi vſta, & in cineres verſa dyſentericis tutò exhibere ſuadent tot grauiſſimi authores, cur illis toſtum Rhabarbarum interdicat Luſitanus, coniicere nequeo. Nam ſi, Medicorum omnium conſenſu, dyſenteria affecti ali debent aſſatis volatilium carnibus, ouorum vitellis ignitis tegulis toſtis, & aliis quàm plurimis alimentis frixis, torrefactiſque, cur igitur à Rhabarbaro illo fuerit abſtinēdum, nulla penitus (ni fallor) ſeſe offert ratio. Porrò ad aliud Luſitani figmentum, quo fretus ait, plures vidiſſe Luſitanos ſui generis homines dyſenteria affectos vſti Rhabarbari potu interiiſſe, nil aliud reſpondendum in præſentia ſuccurrit, quàm quòd nobis minimè ſit approbandum, cùm ſexcentos homines ad vitam reuocatos ſciamus toſti Rhabarbari potu. Equidem non poſſum non mirari Luſitanum, quòd ſuæ tantùm gentis Luſitanos Rhabarbari vſti potu interemptos in exemplum adducat, ac ſi illis tantùm fuerit letale medicamentū, cùm tamen

is

is (vt ipſius teſtantur ſcripta) toto ferè ætatis ſuæ decurſu apud inferiores Germanos primùm, & deindè apud Italos ſuam exercuerit medicinam. Demiror itē, quòd ita temerè quaſi diuinitus edoctus affirmare non ſit veritus potius ex Rhabarbari vſti potu interiiſſe eos, quàm ex morbi natura, quum hæc ſciri non poſſint. Præter id, mihi nunquam perſuaſum velim, longè magis dyſentericis Rhabarbarum illud profuturum, quòd aqua Plantaginis vel Roſarum fuerit maceratum, quàm toſtum, vel vſtum. Quandoquidem, Galeni teſtimonio, aſſatio vſtióque plurimum ſiccitatis aduſtioniſque medicamentis confert, contrà verò euenit iis, quæ aquis macerantur. Sed hæc fortaſſe in medium adducit Luſitanus Auicennæ teſtimonio confiſus, qui dyſentericis Rhabarbarum nullam vſtionem aſſationémque expertum ex Plantaginis aqua bibendum ſuadet, quòd fortaſſe neſciuerit Rhabarbarum nil aliud Auicennæ deſignare interpreris lapſu, quàm Græcorum Rhaponticum. Quod quum nulla deiectoria vi polleat, citra vſtionem, aſſationémque propinat Auicenna ex Plantaginis aqua, nec id macerat, vt ſibi fingit Luſitanus.

Luſitani inſcitia in cenſendo Auicenna Rhabarbaro.

CHAMAELEO ALBVS ET NIGER.

Cenſ. XLV. de Chamaleonibus.

AC cùm ille Chamæleonem album cenſet eſſe ſtirpem, ſpinis vndique horrentem, folio grandi, lactis quaſi maculis interlito, quam quidam Carduum Mariæ, quidam à maculis Carduum Lactarium vocant, quidam Suarium, quòd eo ſues paſcantur: quis eius opinionem probet? cùm Chamæleo albus nullum producat caulem Dioſcoridi, ſed è medio ſpinas echinatas Cinaræ modo. Carduus autem Lactarius caulem profert bicubitalem, & quādoque maiorem adnatis pluribus refertum, longis, prædurìſque. Radici nulla eſt odoris præſtantia, nec Chamæleonis facultas. Siquidem deuorata, Dioſcoridis teſtimonio, canes, ſues, muréſque necat. Contra verò hæc ſues non modò alit, ſed etiam ſaginat, vnde illi nomen. Poſtremò albo Clamæleoni, Theophraſti teſtimonio, caput requiritur magnum Acano ſimile, non autem paruū, quale in Lactario Carduo ſpectatur. Sed qualem in albo: talem & in nigro ſe declarat Chamæleone, exiſtimās hunc inter illud Cardui genus, quod à Carduo Lactario nulla

nulla alia dignoſcitur differentia, quàm quòd huic folia non ſint lacteis illis maculis reſperſa, ſed potius nigricantibus. Cui iſtud comprobabitur? Spina hæc caulem non rubrum, nec dodrantalem, ſed bicubitalem, ac colore viridem effert. Deinde huic flores non ſunt verſicolores, ſed purpurei. Præterea Carduus hic radice nititur alba, integráque, non Chamæleonis nigri modo exterius nigra, interius verò flaua & pluribus in locis exeſa, non acri, ſed potius ſubamara. Adde quòd Dioſcoridi Nigri Chamæleonis folia requiruntur rubro colore diſtincta, nō maculis infecta nigricantibus. Quibus certum facit omnibus, quanta iudicij maturitate in plantarum cenſura ducatur Luſitanus.

CROCODILIVM.

Cenſ. XLVI. de Crocodilio.

AT quàm nec ſui ſe præſtat diſſimilem in Crocodilio? Eam hanc opinatur eſſe ſtirpem, quam vulgus herbariorum Carlinam appellat, ea tantùm ductus ratione, quòd hæc non ſolùm in ſyluis, ſed etiam in arenoſis (vt Plinius inquit) & ſitientibus naſcatur locis. Sed cæcutit non leuiter, quòd Carlina, quæ caulem profert, adeò omnibus in vniuerſum notis nigrum Chamæleonem repræſentat, vt neutiquam quis perſuaderi poſſit eam eſſe Crocodilium, præſertim cum facto periculo, iis ſanè viribus non præſtet, quibus præſtare Crocodilium Dioſcorides, Galenus, Plinius, ac alij plerique poſteritatis memoriæ prodiderunt. Crocodilij enim decoctum (horum omnium teſtimonio) potui datum ſanguinem copioſum per nares pellit. Quod ſi præſtaret Carlinæ radix, magno admodum pretio æſtimaretur à Medicis. Adde quòd Crocodilio radix ſit longa, læuis, aliquantulum lata, odore, vt Naſturtio, acuto: Carlinæ vero craſſa, rotunda, aſpera, inæqualis, exeſáque, nullo Naſturtij odore prædita. Adhæc Crocodilij ſemen, Galeni teſtimonio, acre, odoratúmque percipitur: quæ facultates in Carlina proculdubiò deſiderantur.

Crocodilij mira vis.

POTERIVM.

Cenſ. XLVII. de Poterio.

POTERIVM eam vult eſſe arbuſculam, quam Germani Schlehen, nos verò ſylueſtrem Prunum nominamus, quod

quod idem exiſtimauit Cornarius vir alioqui inſignis, cuius opinionem magis hic ſequitur Luſitanus, quàm genuini Poterij hiſtoriam. Ego verò nihil hic cõtra Cornarium dicam, quem vir clariſſimus Fuchſius pluribus argumentis copioſiſſimè refellit. Quo circà his iam ſuperſedemus, ſolùm, vt noſtri memores inſtituti, dicimus vtrunque deceptum, & pluri mùm aberraſſe Luſitanum, quòd ſylueſtris Prunus potius inter fruticoſas arbores recenſeri debeat, quam inter herbas: item, quod nulla penitus conueſtiatur lanugine, quòd item ramulis non habeatur longis ac tenuibus Tragacanthæ modo, ſed breuibus, ſolidis, duris, contortiſque: quin nec fructu eſt acuto, nec odorato, ſed inodoro, auſtero, adſtringenti admodum ſucco: adeò vt qui dixerit ſylueſtrem Prunum eſſe Poterium (Cornarij, & illius pace dixerim) Tireſia cæcior dici poſſit, vel mente captus. Quo fit, vt mirari non debeant medici, ſi clariſſimus ille Fuchſius plura in Cornarium vberrimè conſcripſerit.

Cornarius reprehenditur.

Fuchſii laus.

LEVCACANTHA.

Cęſ. XLVIII. de Leucacantha.

NEC à ſeipſo diſſentit, quòd etiam Leucacantham herbam eam eſſe arbuſculam contendat, quæ in ſepibus, & frutetis prouenit, folio Pyri, fructu in maturitate nigro, liguſtrinis baccis non abſimili, è quibus elegantiſſimum colorem viridem parant pictores. Quandoquidem Dioſcorides hoc loco de aculeatis herbis egit, non autem de arboribus. Adhæc arbuſcula hæc, quam nos vocamus Spino Merlo, quidam verò Spino Zerbino, Cyperi radices non habet, ſed arboreas, lignoſas, longas, prædurâſque, auſtero ſapore, nulla admiſta amaritudine, adeò vt nihil ſucci inde exprimi poſſit, etiam ſi arctiſſimo prelo ſtringeretur, quum tamen è Leucacanthæ radicibus ſuccum exprimat Dioſcorides ad rupta & conuulſa ſananda.

CRETENSE DICTAMNVM ALTERVM.

Cenſ. XLIX. de altero Cretenſi Dictamno.

CAETERVM & de altero Cretenſi Dictamno cæcutiſſe Luſitanum non ambigimus, quippe qui ſcripſit videri hoc non modò in hortis, ſed etiã in fictilibus ad feneſtras frequẽter reponi folio (vt illius verbis vtar) Creſonis, flore pul

chro

chro, purpureo, qui fricatus odorẽ ex ſe refert, qualẽ ex flore Narantij oriri videmus. Sed quàm ſibi ipſi imponit? primùm quòd hoc Dictamnum Theophraſti teſtimonio in Creta tantùm proueniat. Id quod videtur etiam fateri Dioſcorides, cùm dicat, & hoc ex Creta ad nos aduehi. Prætereà quòd non ſcripſerit Dioſcorides, quin etiam nec Theophraſtus, nec Plinius, Dictamnum hoc folio eſſe Siſymbrij Aquatici, quod Luſitanus, vulgus ſequutus, Creſonem appellat, ſed Siſymbrij abſolutè, quod indicat, hos præclariſsimos authores de primo Siſymbrij genere intellexiſſe. Siſymbrium enim primi generis, folio eſt Menthæ, rotundiore tamen, non autem Erucæ, qualia ſunt Creſonis folia, quæ an magis Dictamni foliis ſint comparanda, quàm primi generis Siſymbrio, ij diiudicent qui rem herbariam doctiſsimè profitentur. His accedit, quòd Dioſcoridi huiuſce Dictamni folia odorem ex ſe mittunt medium inter Siſymbrium & Saluiam, à quo omnino eum diuerſum putamus, quem Arantiorum flores ſuauiſsimè fundunt.

CALAMINTHA.

Cenſ. L. de Calamintha.

EO quòd Ferrarienſes, & Longobardi Gattariam herbam Neuedam (quaſi Nepetam) vocent, magno errore ſibi perſuaſit Luſitanus Gattariã hanc eſſe ſecundũ Calaminthæ genus: ſed aberraſſe videt̃, quippe Dioſcoridi Calamintha ſecundo loco poſita, folio eſt Pulegij, quemadmodum & ſapore, non autem Apiaſtri, vel Vrticæ, quibus Gattaria vocata maximè viſitur æmula. Nec minus item decipitur in cenſenda tertij generis Calamintha, quod crediderit hanc eam eſſe, qua paſsim in Italia vtuntur Seplaſiæ. Patet error, quòd hæc folia habeat Pulegio grandiora, rotundioráque, non autem prælonga Mentaſtri modo, cui tertiam Calaminthам ſimilem fecit Dioſcorides.

Cenſ. LI. de tertio Calamintha genere.

SAMPSVCHVS.

Cenſ. LII. de Sampſucho.

QVANTA ſit Luſitani inconſtantia, quanta in nos inuehendi fraus, quantáque is ſuiipſius capiatur obliuione, is facilè intueri poterit, qui legerit eius enarrationes libro primo in Oleì Sampſuchini confectione, & libro tertio capit. proprio de Sampſucho. Quandoquidem libro primo apertiſsimè contendit aduerſus nos ſcribens, Dioſcoridi Sampſu

pſu

pſuchum nulla ratione eſſe Amaracum, & ob id plura ibi in nos machinatur, vt in Apologia ſuperius præmiſimus. Libro verò tertio euidenter fatetur magno ſuæ leuitatis dedecore nil aliud eſſe Sampſuchum, quàm Amaracum, vel Maioranam. Quare non modò ſeipſum euidenter confutat, & grauiſſimè vulnerat, ſed etiam palàm declarat, non aliam ob cauſam noſtram impugnaſſe ſententiam, quàm vt nobis aduerſaretur, & quocunque modo ſuum virus in nos euomeret. Tanta in nos inflammatus rapitur cupiditate, quæ mentem ei excæcet, memoriam tollat, & inſano quodam modo ſeipſum deſtruat, ac penè ſubuertat. *Luſitani leuitas.*

RVTA SYLVESTRIS.

SYLVESTREM Rutam, quam Cappadocibus Molyn, Syris Beſaſa, quibuſdam verò aliis Harmolam vocari Dioſcorides inquit, eam eſſe plantam exiſtimat Luſitanus, quam Caryophyllos vltramarinos, vel Indicos vulgus appellat, ſed manifeſtè decipitur. Quandoquidem hæc herba præter id, quòd folia Rutæ non proferat, flores aureos gerit magnos, ad luteum vergentes, non, vt Ruta ſyueſtris, candidos. Quinetiam capita non prodeunt alterius Rutæ modo, ſed longa pluribus eminentibus coſtis ſtriata. Præterea, nec ſemen illi viſitur trianguli ſpeciem referens, neque ſubrufum, ſed longum, nigrúmque, nulla amaritudine præditum. Adde etiam quòd Galeni teſtimonio ſylueſtris hæc Ruta radicem proferat nigram, id quod in hiſce Cariophyllorum Indorum plantis maximè deſideratur. *Cenſ. LIII. de Ruta ſylueſtri.*

CVMINVM SYLVESTRE.

SYLVESTRE Cuminum quum non viderit, nec nouerit Luſitanus, illud Officinis ruſticum Cuminum vocari ait, perindè ac ſi adeò vulgaris notitiæ fuerit, vt nullo ſit opus examine, quum tamen pauci (ne dicam nulli) reperiantur Pharmacopœi, qui vnum vel alterum Syueſtris Cumini genus legitimè cognoſcant. Nam præter ſatiuum, nullum aliud nouere Seplaſiæ. At Amathus, ne videatur id ignorare, ſylueſtre Cuminum adeò vulgare facit, vt quis illud apud Myropolas intueri poſſit. Quo fit, vt rectè intuẽtibus palàm *Cẽſ. LIIII. de ſylueſtri Cumino.*

ſit,non modò Amathum ſylueſtris Cumini hiſtoriam confundere,ſed quid ſit ſylueſtre Cuminum penitus neſcire,& ignorata,tãquam cognita & vulgaria,fateri.Duo enim Dioſcoridi,quem nunquam accuratè legit Luſitanus, ſunt Cumini genera inter ſe pluribus repugnantia: ſed hæc negligens Amathus rem omnem confudit.Siquidem nulla generum habita differẽtia abſolutè protulit ſylueſtre Cuminum Officinis,Cuminum ruſticum vocari,quum tamen non deſint rei herbariæ periti ſſimi, qui hactenus de ſylueſtris Cumini generibus nihil affirment.

Cenſ. LV. de eodem.

CORIANDRVM.

Cenſ. LVI. de Coriandro.

IN cenſendo Coriandro quàm non hallucinatur, non decipitur,ſed penè delirat?quòd vulgaris vſus Coriandrum ſcribat,non eſſe antiquorum Coriandrum,ſed illis Coriandrum fuiſſe aliam plantam Cicutariam dictam,folio noſtratis Coriandri ſimili. Id quod tueri nititur hoc tantùm argumento, quòd Coriandri plantam Hiſpani nullo incommodo oleraceis cibis admiſceant.Quin & quòd eius ſemen odoratum ſit, & eius pariter herba optimi ſit odoris,vel ſaporis. Cæterùm hæc quum legiſſem,mirari ſanè deſij, quòd alia etiam innumera deliramenta in medium adduxerit. Quis autem(Dij boni)Luſitanum hunc nugantem,imò & amentem ignoret,quum dicat Coriandri vulgaris herbam odoris quidem fœtidiſſimi lectulariorum cimicum inſtar optimi eſſe odoris ac ſaporis?Equidem cenſebam vtero tantum gerentes mulieres citta picaq; corripi poſſe. Sed(vt video) Amathus etiam eo morbo laborabat, quòd fortaſſe ob multam præſtitam in re medica operam,& ob magnas illas Centurias adeò intumuerit, vt prægnanti ſimilis euaſerit. Vel ꝙ fortaſſe Coriandri tantùm inter olera eſitauerit in Hiſpania eius ſaporis,odoríſque præſtantia allectus,vt inde facilè amentiam contraxerit, quam facere Coriandrum ſcribit Dioſcorides,vbi largius aſſumatur in cibum.Quo poſtea factum eſt,vt inde Amathi nomen fuerit conſequutus.Præterea cur ſuam probare poſſit Amathus ſtultitiam, quòd Coriandrum communis vſus, veterum Coriandrum non ſit, quod in cibo acceptum nihil mali inferat, nihil ſanè rationis adduci poteſt. Quandoquidem etiam Galeni tempore

Luſitani inſignis amentia

Corian

Coriandrum in obſoniorum venerat vſum, vt ipſe teſtatur Galenus libro ſecundo de Alimentorum facultatibus, & libro de Attenuante victus ratione. Quin & Dioſcorides non niſi à largiore Coriandri eſu abſtinere prohibet. Proinde mirum non eſt, ſi cum aliis oleribus pro obſonio deuoratum nihil incommodi afferat, perinde ac Papauer.

PETROSELINVM.

GENVINVM Græcorum Petroſelinum idem quod Seplaſiæ, & Herbariorum vulgus paſſim Apium vocant, magno ſanè lapſu eſſe credit Amathus, quòd hoc Paludapium ſit in hortis tranſlatum, riguis, & vliginoſo ſolo gaudens. Contrà verò Petroſelinum, quod Dioſcoridis & Galeni teſtimonio, in præruptis & ſaxeis montium locis, vt ipſamet indicat nomenclatio, tantùm proueniat, ſemine Ammi odoratiore, ſapore acri aroma olente. Id quod in cõmuni Officinarum Apio nuſquam percipitur. *Cenſ. LVII. de Petroſelino.*

ELAPHOBOSCVM.

ERRARE in Elaphaboſco non modò Amathum cenſemus, ſed pro more etiam falſa narrare ſcimus. Nam vt ſe ipſum præclarum oſtendat, ait in quærendo Elaphoboſco ſibi adiunxiſſe duos doctiſſimos viros, quos etiam nominat. At quum horum alter, cuius in commentariis noſtris pluries meminimus ob præſtantiſſimam eius doctrinam, integritatémque, mihi pluries affirmauerit illum nec nouiſſe, nec fortaſſe vidiſſe vnquam, quod illi credam, non habeo. *Cenſ. LVIII. de Elaphoboſco.* *Amathus infidelitatis arguitur.*

COLLVTEA.

COLLVTEA quibuſdam rei agrariæ authoribus Alburnum vocari affirmat, Italis verò vulgò Aorno. Verùm quantum ego legi, cùm Alburnum planta non ſit, ſed pars tantùm arboris, idem qui ſemper fuit deprehenditur Amathus, Plinij primùm teſtimonio, qui libro xvj. capite xviij. de Alburno hæc ſcriptis mandauit. Humor & cortici arborum eſt, qui ſanguis earum intelligi debet. Pro cute cortex eſt. Proximi pleriſque adipes. Ij vocantur à colore *Cenſ. LIX. de Collutea.*

Alburnum, mollis, ac peſſima pars ligni, etiam in robore facilè putreſcens, teredini obnoxia. quare ſemper amputabitur. Hæc ille. Quibus facilè Amathi conuincitur ignorantia. At ſi fortaſſe, vt noſtram effugiat cenſuram, dixerit, non dixiſſe Colluteam vocari Alburnum, ſed Laburnum, & id erroris in Typographum reiecerit, facilè reſpondi poterit & hoc eſſe falſum. Quandoquidem Laburnum, teſte Plinio, Alpina tantùm eſt arbor dura, & candida materie, cuius florem cubiti longitudine apes non attingunt. Id quod in Collutea ſanè deſideratur, quum hæc Alpina non ſit, ſed vbique ferè proueniat, materie non alba, ſed exterius buxea, medullitus nigra, flore non cubiti longitudine, ſed breui, Geniſtæ modo.

SENA.

Cenſ. LX. de Sena.

CAETERVM magno etiam errore ſcribit Senam herbam aluum exoluentem eam eſſe plantam (vt ipſe opinatur) quæ Theophraſto Collytea appellatur. Nam cùm apud Theophraſtum duplex ſit Collytea, nec de qua intelligat explicet, non ſolùm hallucinatus deprehenditur, ſed & confuſus, adeò vt quid ſibi velit neſciat. Præterea cùm Collytea vtraque Theophraſto libro tertio, capite decimoquarto & decimoſeptimo de hiſtoria plantarum arbor ſit non herba, & vtriuſque meminerit inter arbores, minus conſtare ſibi vana Luſitani poteſt opinio.

GLAVCIVM.

Cenſ. LXI. de Glaucio.

NISI alium præter ſe teſtem adduxerit Luſitanus, qui Glaucium herbam apud Louanienſes viderit, quæ cum Dioſcoridis hiſtoria concordet, ego illi credam? Nam cùm illum tam ſæpe hallucinatum offenderim, ac fabuloſum, vitio mihi dandum non cenſeo, ſi niſi dato pignore illi non credidero.

ALYSSVM.

Cenſ. LXII. de Alyſſo.

NVLLAM conſtituit differentiam inter Dioſcoridis Alyſſon, & Plinianum. Sed quàm penitus neutrũ intellexit? Siqui

Siquidem Dioſcoridi Alyſſum exiguus eſt frutex vnicaulis, ſubaſper, rotundis foliis, fructu duplicium ſcutorum effigie, quadantenus latum, in montibus & aſperis locis emicans: quæ ſanè omnia in ſylueſtri Rubia, quæ Plinio Alyſſum eſt, deſiderātur. Siquidem hæc non adeo exigua eſt planta, ſed plerunq; bicubitalis, non vno tantū caule creſcens, ſed pluribus, foliis minimè rotundis, ſed ſtellæ modo decuſſatis, ſemine rotundo non lato, nec duplicem, nec ſimplicem ſcutū referente. His accedit, quòd Dioſcorides de vtraque Rubia maiori nempè & minori tradidit, vno & eodem capite. Id quod illum feciſſe putandum non eſt, ſi Sylueſtrem Rubiā ab Alyſſo diuerſam non iudicaſſet, de quo prius dixerat eodem libro.

ATTRACTYLIS.

REDIT auſterus & immitis cenſor? virgam, vel fuſtem potius profert. Eiicit omnes ex medicorum, id eſt ex ſuo ſenatu, & grauiſſimè hallucinari eos contendit, qui negant Attractylida alterum Syueſtris Cnici eſſe genus, eo argumento innixus, ꝙ ſcribat Plinius, primam ſylueſtris Cnici ſpeciem Attractylida quibuſdam vocari, ſed, quantùm videre aut coniicere poſſum, Amathus ipſe potius hallucinatur. Nam quamuis ſcribat Plinius primi generis ſylueſtre Cnicum quibuſdam Attractylida nuncupari, non tamen affirmat, Cnicum illud eſſe Attractylida, nec eorum recipit ſententiam, qui putāt genuinum ſylueſtre Cnicum nihil ab Attractylide differre, quemadmodum ſuperius diximus de Telephio differentes, Telephium non propterea eſſe Semperuiuum minus, quòd hic etiam Telephium (vt Dioſcorides ſcribit) quibuſdam dicatur, nec Helſinem Parthenium, nec Aſplenum Hemionium: quoniam iis etiam nominibus à nonnullis appellentur. Quamobrem Plinius ipſe eodem libro ſpeciatim de Attractylide egit his verbis. Acarna colore tantùm rufo à Scolimo diſtinguitur, & pinguiore ſucco. Idem erat Attractylis quoque, niſi candidior eſſet, & niſi ſanguineum ſuccum funderet, qua de cauſa Phonos vocatur à quibuſdam, odore etiam grauis. Quibus palàm eſt Plinio Attractylida nullum ſyueſtris Cnici eſſe genus. Id quod maximè atteſtatur Theophraſtus lib. vj. cap. iiij. de plantarū hiſtoria. Is enim poſtquàm de omni Cnici genere diſſeruit, de Acarna, & Attractylide ſpeciatim egit. Adde quòd expe- *Cenſ. LXIII. de Attractyli.*

rimento etiam liquet, neutrum ſylueſtris Cnici genus ſanguineum ſuccum fundere. Vnde Amathi minus probari poteſt ſententia.

TEVCRIVM.

Cen. LXIIII. de Teucrio.

SANGVISORBAM quam Itali Pimpinellã propriè appellant, quámq; frequentiſſimè in acetariis addunt, Amathus Teucrium eſſe indicat. At in priſtina ſua verſatur cæcitate, quippe quum ſcribat Dioſcorides Teucrium herbam virgæ effigiem referre Triſaginis ſimilitudine, facilè palàm fit inter Teucrium & Sanguiſorbam maximam intercedere differentiam. Siquidem hæc nobis Pimpinella vocata iunceis conſtat cauliculis, foliis vtrinque pinnatis, nullam virgæ effigiem, nec Triſaginis formam referentibus. Quòd verò Pimpinella hoc nomine ſit appellata, eò quòd odore ſit Citruli, quem Hiſpani Pipinũ vocant, nobis probare non libet, quum compertum habeamus vocatam fuiſſe primùm Pimpinellam à bipinnatis cauliculis, vnde poſtea corrupta appellatione Pimpinella eſt appellata. Nam cùm nullo Citruli odore vel ſapore ſit prædita, cur Amathi ſententiam probem non video.

Amathi opinio exploſa.

LYCHNIS.

Cenſ. LXV. de Lychnide.

QVAE de Lychnidis viridibus foliis ſcribit Amathus, quòd ſcilicet ea oleo illita igne flagrent, & inde nomen traxiſſe ſtirpem, fabuloſa omninò vidêtur, cùm re vera Lychnidis folia, non viridia, ſed ſicca ad lucernarum vſum pro elychnio vſurpauerit antiquitas, vnde ſibi nomen inuenit, non quòd viridia flagrent, vt Amathus putat. Quippe λύχνον Grecis lucerna dicitur, ἐλύχνιον funiculus, qui è goſſipio lucernis inditur ad ignem excipiendum. Sunt enim Lychnidis folia admodum villoſa, tomentoſáque, & proinde arefacta ignem facile concipiunt, perinde ac illius Verbaſci folia, quod Lychnite ab eodem effectu pariter appellatur.

MARTAGVM.

Cenſ. LXVI de Martago.

MARTAGVM flores edere Lilio albo ſimiles, ſed croceos aſſeuerat, & proinde Martagum Plinio eam plantam eſſe exiſtimat, quam ipſe ab Hercule Petilium vocatam

ſcribit

ſcribit libr. xxi.cap.viii. At demiror, vbi Luſitanus, qui tanto vſu, tanta omnium rerum peritia eſt præditus, Martagum viderit croceos emittens flores. Mihi enim ante hunc diem, id eſt inauditum, cùm flores proferat purpureos, rubentibus quibuſdam punctis reſperſos. Id quod manifeſtè arguit Hemerocallem pro Martago accepiſſe Luſitanum. Namque is flore conſtat aureo Lilij tum facie, tum etiam magnitudine. Cæterùm an Martagum, vel Hemerocallis Petilium ſit à Plinio deſcriptum, fateri ſanè non auſim, quum Petilium, Plinij ipſius teſtimonio, autumnali tempore floreat inter vepres colore roſæ ſylueſtris, illa verò cum aliis Liliis media floreant æſtate.

TRIFOLIVM.

QVOD Bituminoſum Trifolium nunquam viderit nouerítque Luſitanus, hoc argumento facilè coniici poteſt, quòd aſſerat pratenſe Trifolium omnibus vulgò notum primò Rutam olere, vbi verò adoleuerit, Bituminis odorem reddere. Atqui hoc falſum eſſe vnicuique conſtabit, qui pratēſis Trifolij odorem olfactu explorauerit. Siquidem id nec Rutæ, nec Bituminis quicquam vllo tempore reſipiet. Etenim aliud genus eſt à communi Trifolio, quod Greci Aſphaltite ab odore nos Bituminoſum vocamus. Iccircò rectè ſcripſit Plinius libro vigeſimo primo, capite nono, Trifolij tria eſſe genera: Aſphaltite aliud, aliud acutum, Minutum item aliud, quo prata ferè omnia ſcatent. Hinc itaque apertiſsimè conſtabit pratenſe Trifolium longè ab Aſphaltite diuerſum haberi, & Luſitanum non paruo in errore verſari. *Cenſ. LXVII. de Trifolio.*

AMBROSIA.

AMBROSIAM ait ille eſſe herbam, quam vulgò Tanacetum vocant Seplaſiæ. Verùm patet eius non mediocris lapſus. Siquidem Ambroſia, Dioſcoridis teſtimonio, puſillus eſt frutex, adeò vt trium palmorum longitudinem non excedat, foliis exiguis circa imum caulem, Rutam referentibus, cauliculis perinde quaſi racemulis grauidis, qui nunquam floreant, odore vinoſo ſuauíq; radice tenui, ſeſquipedali, quæ omnia in Tanaceto maximè deſiderantur. Nanque Tanacetum bicubitales gerit caules, ac etiam quandoque longiores, folia non Rutæ, ſed maioris *Ceſ. LXVIII. de Ambroſia.*

Milleſolij, amaro ſapore, flores aureos globuli modo, odore (quod maximè refert) graui, ac ingrato. Nullos fert hæc plāta racemos cauliculis appenſos, nullus ibi vinoſus odor, nec aliàs ſuauis. Illud etiam addi poteſt, quòd Tanaceto nuſquam viſa ſit radix ſeſquipedalis, ſed breuis, & ſuperuacua.

GNAPHALIVM.

Cenſ. LXIX. de Gnaphalio.

ADEO breuiter, perplexéque Gnaphalij hiſtoriam ſcribit Dioſcorides quinetiam Plinius illum ſequutus, vt non decernas, quænam planta ex his, quæ in ipſo naturæ viridario coluntur, genuinum Gnaphalium repræſentet. At Luſitanus, qui hæc, quemadmodum & cætera, leuiter admodum expendit, quandam herbam Gnaphalium eſſe aſſerit, quæ Anconitatis Zigi appellatur, ea tantùm ratione ductus, quòd hæc planta tenuibus ſit foliis, mollibus, albicantibúſque, quum tamen plura habeantur herbarum genera, quæ his notis inſigniantur, perinde ac herba illa, quæ vulgaribus herbariis Gnaphalij nomen mentitur. Etenim adeò Plinij Impiam repræſentat, vt poſt hac ambigendum non ſit, quin Impia nobis ſit deſideranda.

OENANTHE HERBA.

Cenſ. LXX. de Oenantha herba.

RECENTIORES quoſdam ſequutus Oenanthem eam vult eſſe plantam, quam Filipendulam vocant, cùm potius Oenanthe, Dioſcoridis teſtimonio, caulem craſſum palmi longitudine gerat, ſemen quale in Atriplice ſpectatur, radicem magnam in multa rotunda capitula extuberantem, naſcatúrque in petris. At longè aliter prouenit Filipendula. Etenim non in petris, ſed in pratis, & læto ſolo naſcitur, radice nuſquam magna, quę in rotunda capitula extuberet, ſed fili modo tenuis, pluribus appenſis globulis, non rotūdis, ſed potius glandium figura, vt in pæonia, ſed longè minoribus, vnde illi nomen. Semen præterea Atriplicis illi non ineſt, ſed globuli inſtar quadruplici apice mucronati, vt in Buxo; quin nec caulis illi viſitur craſſus, ſed tenuis, non palmari longitudine, ſed bicubitali. Quibus palàm eſſe non ambigimus Oenanthem à Filipendula quàm maximè abeſſe.

PHYLLVM.

DVM in Phyllo Ruellij ſententiam improbat Luſitanus, ſeipſum ignorantiæ manifeſtè accuſat his verbis. Hanc Ruellius alteram Perſicariam eſſe credit, quo verò iudicio alij iudicent. Eſt verò hodie herbula quædam, vnico tantùm ornata folio, & inde Vnifolium dicta. Semen racemoſum, ſerpentis ſimilitudinem ferens. His herbam illam deſcribere videtur Luſitanus, quam quidam Ophiogloſſum, id eſt ſerpentinam linguam vocauere. Sed plurimùm is à veritatis ſcopo, & à veris ipſius herbæ delineamentis digreditur. Etenim præter, id quòd ſemen racemoſum non proferat, id nullam ſerpentis imaginem oſtendit, ſed ſerpentis potius linguam imitatur. Id quod certò arguit Luſitanum, hanc plantam negligenter admodum examinaſſe. His accedit alius illius lapſus, quòd affirmauerit Dioſcoridis Phyllum eſſe Ophiogloſſum, cùm nullis prorſus notis conueniant. *Cenſ. LXXI. de Phyllo.* *Cēſ. LXXII.*

HORMINVM.

ALIORVM quorundam inſiſtens veſtigiis pro certo aſſeuerat Horminum eam eſſe, quam quidam Sclaream, alij Matriſaluiam, nonnulli herbam ſancti Iohannis vocant. Sed cùm Horminum Dioſcoridi planta ſit Marrubio ſimilis, caule ſemicubitali, circa quem eminentiæ ſiliquarum forma prodeant ad radicem ſpectantes, in quibus ſemen includitur oblongum nigrúmque, neutiquam crediderim Sclaream ipſam, quæ miro odore fragrat, eſſe Horminum. Quandoquidē hęc folio eſt Verbaſci, non Marrubij, caule bicubitali, non ſemicubitali: Præterea Sclareæ caulis nullis veſtitur ſiliquis, ſed rami, qui ex caule ipſo prodeunt multi. Adhæc ſiliquulæ, in quibus ſemen concluditur, rotundum, non oblongum ad radicem non ſpectat, ſed ad verticem. Adde etiam, quód nulla odoris præſtantia Horminum commendauit Dioſcorides. Etenim illius odoris fragrantiam nunquam ſilentio inuoluiſſet Dioſcorides. Quo fit, vt cùm hæc non perpenderit Luſitanus, aliorum tantùm opinione imprudens abductus errauerit vnà cum illis, quorum ſequitur rores. *Cēſura LXXIII. de Hormino.*

ONOSMA.

Cenſ. LXXIIII. de Onoſma.

ONOSMA inter vulgares Rapunculos, quibus paſſim vtimur in acetariis, naſci Luſitanus ſcribit: quin & illis adeò Onoſmam ſimilem facit, vt difficilè ab ipſis dignoſcatur. At quum Onoſma folio ſit Anchuſæ, Dioſcoridis teſtimonio quæ non minus diſtat à Rapunculo, quàm equus à lepore, illicò friuolam, & ſtolidam nimis, vt cæteras omnes, opinionem induit Luſitanus. His accedit quòd Onoſma nó niſi in aſperis naſcitur, radice ſanguineum ſuccum fundente: id quod maximè deſiderari poteſt in Pſeudorapunculo illo, quòd is radice ſit alba, tenui, ac ſuperuacua, nullo vnquam tempore cruenta.

ANTYLLIS.

Cenſ. LXXV. de Antyllide.

QVIN & in Antyllide cenſenda plurimùm decipitur, cùm velit, quinimò & affirmauerit eam legitimã genuinamque eſſe Antyllidem, quæ Mauritanis Kali, ſiue Alkali appellatur, cuius cinere vtuntur ad conflanda vitra. Error non magno negotio deprehẽdit. Etenim cũ Dioſcoridi duæ ſint Antyllidis ſpecies, altera quæ Lenti ſit ſimillima, foliis mollibus, ramulis rectis, palmi altitudine, altera verò foliis Aiugæ hirſutioribus, non video cur credam Alkalim Antyllidas vtraſque referre, quum nullis conueniat notis: quippe Alkali, cùm primùm è terra emerſerit, folio eſt tereti, pingui, minori Sedo non abſimili, quod poſtea in drodantalem ferè longitudinem adoleſcit, geniculatímque protrahitur Equiſeti modo. Quum verò iam adoleuerit (vt de Trago diſſerentes in Apologia ſuperius diximus) prodeunt è geniculis folia pinguia, craſſáque, incurua, ex lata origine in acutum deſinentia. Vbi verò ad ſummum planta excreuerit, in caulium cacuminibus longè minora exilioráque ſpectantur rufo colore, à quorum exortu paruæ rotundęque pilulæ prodeunt, in quibus ſemen minutum concluditur. At quum huiuſce plantæ tam varias mutationes non animauerterit Luſitanus, proinde factum eſt, vt ipſe crederet Alkali diuerſi eſſe generis, quorum vnum alteram Antyllidem, aliud ſecundam eſſe contendit. Sed cùm Alkali nullam cum Aiuga habeat ſimilitudinem, cui alteram Antyllidem ſimilem fecit Dioſcorides, nec foliis vnquam hirſutis ſit viſa, nec vlla ex

parte

parte Lentis figuram referat, cui prior Antyllis eſt æmula, fateatur ex veteri ſuarum opinionum promptuario conſtãter hæc ſe protuliſſe Luſitanus. Adhæc cùm ipſe de Trago agẽs aſſerat Alkali eſſe Tragum, deducor in eam opinionem, vt credam Luſitanum Circæ veneficis incantationibus imbutum, vnam & eandem plantam in varias trãſmutare formas. Quod in Alkali factum videmus, quam nunc Tragum nunc Antyllidem facit. *Luſitanus notatur.*

LITHOSPERMVM.

Cenſura LXXVI. de Lithoſpermo.

GENVINVM Dioſcoridis Lithoſpermum eam memorat eſſe plantam, quæ globulos illos (lachrymas vocant) mittit, quibus vtuntur funiculo traiectis ad numerandas preces. In quo manifeſté peccat, quoniam Dioſcoridi Lithoſpermum planta eſt foliis Oleæ longioribus, latioribúſque, ac mollioribus, humi accubantibus ramulis, rectis, tenuibus, firmis, craſſitudine acuti iunci, lignoſis, in quorum cacumine bifidi exortus cauliculorum ſpeciem exhibeant, foliis longis, intérque paruum ſemen, rotundum, Erui parui (vt Oribaſius & Serapio ex ipſo Dioſcoride tranſcribunt) magnitudine, naſcatúrque in aſperis. Quæ omnia in planta lachrymas illas ferente deſiderantur. Siquidem hæc folia profert Harundinacea, quemadmodum & culmos per interualla geniculatos, in quibus ſemen Orobo duplo grandius viſitur, quæ quantum cum Lithoſpermi notis habeant ſimilitudinis, ipſe videat. Adde etiam quòd Lithoſpermum in editis & aſperis locis per ſe ſponte naſcatur: lachryma verò vocata non niſi ſata proueniat, erectis omnino calamis, non humi repentibus, vt ſcribit Plinius.

ALISMA.

Cenſura LXXVII. de Aliſma.

CAETERVM Aliſmam herbam credit Luſitanus Ruellium & Cordum ſequutus, eam eſſe plantam, quam quidam Plantaginem Aquaticam, alij Barbam Syluanam vocant, ſed falſum non obſcurè liquet. Etenim Aliſma folia fert Plantagini ſimilia, ſed anguſtiora, in terram reflexa, laciniatáque, caule ſimpliciter tenui, cubito altiore, capitibus Thyrſi, flore candido, palleſcente. At plantagini Aquaticæ folia inſunt Plantagine latiora, acuto cacumine, ſurſum ſpectantia, neutiquam lacinioſa, caule plurimo adnatis multis referto, nulla Thyrſi effigie, radice inodora,

nec

nec etiam acri. Quæ omnia palàm faciunt maximè deludi eos, qui vnà cum Luſitano in hoc verſantur errore.

BRITANNICA.

Cenſ. LXXVIII. de Britannica.

ALIORVM iterum adhæreſcẽs errori credit nil aliud eſſe Britãnicam, quam eam herbam, quæ paſsim Seplaſijs, ac vulgaribus herbariis Biſtorta dicitur, eo tantùm fortaſſe argumento ductus, quòd hæc planta Rumicis ſit folio. Verùm mea ſententia fallitur. Etenim quamuis Biſtorta folio ſit Lapathi, aut Rumicis nigriore, piloſiore tamen non viſitur, ſed glabriore, læuioréque, rubeis intercurſantibus fibris, & a terra quadantenus cæſio, quæ omnia in Britannica maximè deſiderantur. Adhæc Britannicæ radix requiritur tenuis, ac breuis. Contra verò alteri. Namque Biſtortæ radix quandoque nobis viſa eſt brachiali ferè craſsitudine, bipollicari autem ſæpiſsime, colore in nigrum ruſeſcente, non (vt in Britannica ſcribit Plinius) nigro. Præter id Britannicæ radicibus tanquam breuibus ac tenuibus, nihil virium attribuit Dioſcorides, ſed tantùm foliorum ſuccum ad medicamenta prætulit. At Biſtorta contrario modo ſe habet, cùm tantùm radicibus præſtet, & nullus ſit eius foliorum vſus.

ALTERA CLEMATIS.

Cenſ. LXXIX. de Altera Clematide.

NEC minus in altera decipitur Clematide, quippe qui cenſeat Flammulam vulgò appellatam, genuinam eſſe Dioſcoridis Clematidem alteram. Clematis enim hæc Dioſcoridi per arbores repit, id quod in Flammula nuſquam mihi videre licuit, cùm planta ſit recti caulis. Legitimam Clematidem nos eam eſſe nõ ambigimus, cuius imaginem dedimus in Commentariis noſtris. quãquam ob id haud quaquam negabo, Flammulam hanc Clematidis non eſſe genus: ſed non propterea affirmauerim vnquam Clematidã alterã eſſe Dioſcoridis.

POLEMONIA.

Cẽſ. LXXX. de Polemonia.

NIMIVM addictus Braſauoli, viri alioqui eruditiſsimi, non tam vt veritatem videatur indagare, quàm vt pro ſua fide, & antiqua conſuetudine huius patrocinetur ſententiæ, Polemoniam eſſe herbam contendit, quam quidam Rutam

Caprariam, alij Galegam appellant. Multa porrò ſunt (vt in Commentariis noſtris oſtendimus) quæ vtriuſque ſententiam confutent. Primùm ſi natale ſolum expẽdamus, id profectò facilè indicabit Galegam non eſſe Polemoniam, quòd hæc in montibus & aſperis proueniat, illa in campeſtribus læto & vliginoſo ſolo, adeò vt propè aquas, & in ſcrobium aquarum marginibus plurimum oriri videatur. Præterea nihil in ſummis caulibus habet, quod corymbaceam effigiem referat, ſed corniculos Fœni Græci æmulos, in quibus ſemen occluditur rufeſcente colore, quod in Polemonia nigrum requiritur. Hæc itaque ſi diligẽtius exploraſſet Luſitanus, non ita fortaſſe facilè in Braſauoli ſententiam conceſſiſſet. Nec ſanè video cur ſibi tantùm arrogantiæ aſciuerit, vt tantùm Braſauoli tuendi cauſa, Aloyſium Mundellam medicum huiuſce tempeſtatis eruditiſſimum, & medicæ materiæ ſtudioſiſſimum, ſua tantùm garrulitate fretus, adeò temerè maledictis conuitiiſque laceſſiuerit, præſertim quum pro more illius argumentis, quemadmodum & noſtris, nihil reſponderit. Obſecro dicas Amathe, quo furore agitaris? qua temeritate duceris? vt auſus ſis, vbi de Sorbis egiſti, Mundellam ipſum, virum citra omnem controuerſiam clariſſimum, Sycophantam appellare? Tu, mihi crede, potius Sycomoros appellandus fueris, cùm tantùm ad amẽtias, & fatuitates te procreauerit natura, illum verò ad totius reipublicæ commodum. Depone iſtam mentem, deſine impudentiſſime iſto modo doctiſſimos viros laceſſere. Omnes, qui iſtam in te audient ingratam contumaciam, quamuis de facie te nunquam viderint, quum tamen talem te audierint, nonne ſtolidum, vecordem, inſanum, & omni mentis ſtatu dimotum te iudicabunt? Aliter iampridem nullus prudens de te exiſtimat: hoc vnum tibi patet refugium, ſi iſtius inſanæ dementiæ infames velis delere maculas, vt aliquando te ad mentem reuoces, & præſtantiſſimos viros optimè de literis meritos nõ tuo more ſycophãtas, ſed modeſtius nominare aſſueſcas.

Arrogantia Amathi.

Aloyſius Mũdella à calumnia vindicatur.

LAGOPVS.

Cenſura LXXXI. de Lagopo.

LAGOPVM magno errore eam plantam exiſtimat Luſitanus, quę à triplici foliorum apice Trinitas appellatur. Quãdoquidem cùm Dioſcorides, Plinius, & ſi qui ſunt alij, qui

qui Plantarum hiſtoriam ſcribunt, nullis penitus notis Lagopum deſcripſerint, non video cur ſolus Luſitanus diuinare velit, quaſi oraculo quodam doctus, quænam planta antiquis fuerit Lagopus. Verùm quòd Trinitas Lagopus non ſit, id argumento eſſe poteſt, quòd ille Plinij & Dioſcoridis teſtimonio inter ſegetes naſcatur in campis, illa verò in frutetis iuxta ſepes, & in opacis proueniat.

XYPHIVM.

Cenſura LXXXII. de Xyphio.

QVOD Plinius libro xxv. cap. xj. per Xyphium intelligat Pſeudoacorum, quod in paludibus prouenit, flore aureo, Iridis æmulo, vt Luſitanus perperam intelligit, minimè probamus, non ſolùm ea ratione, quòd Xyphij Hiſtoriã Plinius accuratè, probéque deſcribat, non Pſeudoacori: ſed quòd etiam genuinas eius facultates, quas Dioſcoridi acceptas facilè referre poteſt, recenſeat. Preterea Pſeudoacoro radicem eſſe Iridis grandiorem nemo ambigit. At Plinius ibidem rectè Xyphio dixit eſſe radicem Nucis Auellanæ figura. Nec obſtat quòd ſcripſerit is naſci Xyphion in aquoſis, Dioſcorides verò in aruis, quũ & in aruis, & in paluſtribus locis magis quoq; proueniat, vt, perinde ac nos, rei herbariæ ſtudioſos obſeruaſſe non dubitamus. At Plinius, qui longè melius Xyphij natale ſolũ explorauerat quàm Luſitanus, non aliam ob cauſam in humidis naſci dixit, quàm vt eorum refelleret opinionẽ, qui Lonchitim à ſeminis figura Xyphium eſſe cenſebat. Hinc itaque is argumentum ſumens, probat Lonchitim Xyphium non eſſe, quòd illa in ſitientibus tantùm proueniat locis. His alius accedit Luſitani lapſus, quo facilè adducor vt credam, ipſum nuſquam vidiſſe Xyphium, nimirum quòd ſcribat illi eſſe radices Caninis teſticulis ſimiles, quum nuſquam Xyphium repertũ ſit, quod Cinoſorchis modo radices gereret. Xyphij enim radices rotundæ ſunt & compreſſæ verticilli modo, vel Ibiſci ſeminis inſtar, cui plurimùm aſtipulatur, inuolucris ſimul concluſæ, iis ſimilibus, quibus Croci bulbus contegitur. Quę tamẽ de his ſcripturus animaduertiſſe debuerat Luſitanus.

Cenſura LXXXIII. de Harũdinaceo Gramine.

GRAMEN HARVNDINACEVM.

LVSITANI opinionem de Harundinaceo Gramine

ea ra

ea ratione improbamus, quòd ſcribat plantam eſſe vulgariſſimam ad Eridani ripas naſcentem, quin & iumentis gratiſſimum eſſe pabulum. Nam cùm (Dioſcoride teſte) hoc Graminis genus iuxta vias oriatur, non iuxta flumina, non magno mihi negotio credendum fuerit, Aquaticos Calamos, qui propè fluuiorum aquas naſci ſolent, pro Harundinaceo Gramine accepiſſe Luſitanum.

RVBVS IDAEVS.

Cenſura LXXXIIII. de Idæo Rubo.

TAMETSI Idæum Rubum in Ida monte plurimùm naſci ſcribat Dioſcorides, & ſæpius Idæum pro montano accipiatur: Luſitanus tamen ad Padi fluminis ripas oriri hunc Rubum affirmat. Sed minimè vereor, quin pro more cæcutiat, quum quæ montana ſunt, fluuiatilia fecerit.

CHRYSANTHEMVM.

Cenſura LXXXV. de Chryſanthemo.

QVVM nuſquam verum Chryſanthemum viderit Luſitanus, quo tamen abundat Italia, paſſimq; omnibus ſit notum, quumq; oſcitãter eius hiſtoriam examinaſſet apud Dioſcoridem, eam herbam Chryſanthemum eſſe putat, quam herbariorum vulgus, quod vnoquoque menſe floreat, Calendulam vocat. Apertè conuincitur error, quòd Chryſanthemũ Dioſcoridi folia gerat plurimis inciſuris diuiſa, id quod in Calendulà vocata prorſus deſideratur, quum illi minoris Anchuſæ modo longa ſpectentur, nullis prorſus inciſuris laciniata. Sed id fortaſſe illum in hanc opinionem adduxit, quòd habeantur aliqua Dioſcoridis exemplaria, quæ habeãt Chryſanthemũ, quod alij Caltham vocant, &c. Nam quum non deſint rei herbariæ periti, qui Calendulam hanc non ſine ratione Caltham eſſe exiſtiment, ille nominis tantùm argumento fretus, neglecta penitus Chryſanthemi hiſtoria, Calendulam ipſam Chryſanthemum eſſe putauit. At ſi de ſimplicium facultate ac hiſtoria, vt illum ſanè decebat, ſe exercuiſſet, & varia Dioſcoridis exemplaria habuiſſet ad manus, eaq; præſertim, quæ à doctiſſimis viris magno labore ſunt reſtituta, vidiſſet quidem in Chryſanthemo non legi καλθα, ſed χαλκάς.

ASTRAGALVS.

Cenſura LXXXVI. de Aſtragalo.

ASTRAGALVM oriri radice rotunda, Raphani

modo

modo magna, ſcribit Dioſcorides. Quibus quis facilè cõiicere poteſt Aſtragalo radicẽ non eſſe rotundẽ in pilę modum, ſed tereti forma, quum talis ſit Raphani radix. Quãobrem in Aſtragali cenſura inaniter Luſitanum hallucinari deprehendimus, quòd ſcribat inferioris Germaniæ incolas Aſtragali radicibus veſci ſub cineribus Caſtanearũ modo aſſatis, eáſque Iuglandium nucum figura, magnitudinéque eſſe aſſerit, albo intus colore, & nigro exterius cortice. Hinc itaque ſuſpicor ego Luſitanum pro Aſtragalo eam plantam accepiſſe, quæ Fuchſio, & quibuſdam ex recentioribus, Dioſcoridis eſſe Apios exiſtimantur, quæq; Germanis Erdnuſſen, id eſt, Nux Terræ vocatur. Sed quàm magna inter has plantas interſit differentia, Tireſia cæcior fuerit, qui non viderit.

ACONITVM.

Cenſura LXXXVII. de Aconito.

DVM in cenſendo primi generis Aconito Fuchſium virum apprimè doctum accuſat Luſitanus, ille tamẽ longè grauius aberrat: quippe qui tanquã cæcus iudicet de coloribus, & nulla ratione ſcribat Aconitum Pardalianchen in multis reperiri locis, radicibus nigris ad rubedinem declinantibus. Quibus facilè palàm eſt, quàm fuerit ille negligens in explorandis, legendíſque plantarum hiſtoriis. Etenim Dioſcorides primi generis Aconito radicẽ facit Scorpionis caudam æmulantem, & Alabaſtri modo ſplendentem. Verùm an Alabaſtum colore ſit nigro ruſeſcente, ſtatuarij iudicent, & lapicidæ, & qui Romæ columnas ex Alabaſtro viderint ad Conſtantini lauacrum propè ſacrum Lateranenſe, & ad D. Agnetis ædes extra Viminalem portam.

COLCHICVM.

Cenſura LXXXVIII. de Colchico.

QVANDO hic homo ſemel errandi faciet finem? quouſque tot vitiis hic omnium cæterorum nos obtundet iudex? nuſquam ne dabit breue aliquod ſpatium in omnibus paginis reſpirandi? Vbique (vt verè fatear) ad nauſeam vſque omnia paſſim Amathi ſapiuut officinã. Tædet omnia huc coaceruare, quibus ille ſuum volumẽ expoliuit. Tranſcurro innumera, & ad finẽ, ſtrictim per omnia, propero. Quid tamen boni de Colchico ſentit? cùm hoc nihil refert diſſidere

diſſidere ab Hermodactylo, de quo ſcripſere Paulus, & Serapio. Verùm nihil eſt, quo minus Luſitano meritò reluctemur, cum Paulus diuerſis capitibus eodē libro de Colchico & Hermodactylo tractauerit, hunc per ſe, vel ex decocto potum, arthriticis cōmendans, illud verò quod letale ſit ab vſu medico abigens. At Luſitanus, vt ſuam tueatur ſententiam, mirandum non eſſe dicit, ꝙ Paulus ſeorſum de Hermodactylo, tanquam à Colchico differentem ſermonem habeat, alibi vero caput de Colchico præfigat: quum id conſultò fecerit, videns vtique Colchicum non adeò venenoſum eſſe, præcipuè vbi Hermodactylus dicebatur, ſed rei medicæ potius cōnducibile. Qua de cauſa de eo, vt venenoſo, cum cæteris Græcis caput conſtituit: alibi verò, tanquam de re ſibi nouiter comperta, & non admodum venenoſa, ſub Hermodactyli nomine differit. Verùm hæc Luſitani figmenta, cur ſanè probem, non video. Siquidem ſi Paulus hac fuiſſet ductus opinione, credendum quidem non eſt, quaſi ille eò inſaniæ, furoríſque perueniſſet, vt Colchici nomen in Hermodactylum peruertiſſet: quinetiam nec quòd in medicum afferret vſum mortiferum medicamētum, de quo paulò poſt egit ſex tantùm interiectis capitibus, proprio oc cultato nomine, quum rectè ſciuerit Paulus, vires & facultates in plantis haberi, non in earum nomenclaturis. Nec pariter obſtat alia Luſitani ratio, nimirum quòd in vno loco de eo tanquam veneno ſub Colchici nomine ſcripſerit Paulus, in altero tanquam medicamento ſub Hermodactyli appellatione. Quandoquidem cùm Paulus libro quinto, inter cæteras venenoſas ſtirpes Colchici latius meminerit, non fuerat illi opus iterum de eo ſcribere libro ſeptimo, vbi de medicamentis ſalubribus, non de venenis egit, nec tam horrendam facere metamorphoſim, vt medicos deciperet. Nec item obſtat Serapionis authoritas, quòd is Colchicum Dioſcoridis Hermodactylum appellet. Quippe hoc in loco, ſicuti in aliis nonnullis Colchicum, quod Hermodactylum vocat, cum genuino Hermodactylo, de quo ſpeciatim egit Paulus, confundit. Etenim ſcatere mendis Hermodactyli caput in Serapione quis facilè nouerit, quum ea, quæ Dioſcoridi accepta referre debeat, Paulo aſcribat, & quæ Pauli ſunt in Hermodactylo, Galeno accepta referat. Quòd autem (vt Luſitanus putat) in ſola Colchide Colchicum na- *Serapio lapſus.*

ſci venenoſum ac letale, alibi verò minimè, non facilè probamus, cùm nulla huiuſce rei ſit nobis veterum authoritas. At quum Dioſcorides libro quarto, vbi de Colchico ſcripſit, non Colchicos tantùm admoneat, ne huiuſce plantæ radicem deuorent eius dulcedine allecti, ſed omnes in vniuerſum homines, maximo eſt argumento, hanc plantam non tantùm apud Colchos, ſed vbique naſci venenoſam.

EPHEMERVM.

Cen. LXXXIX. de Ephemero.

LVSITANVS recentiores quoſdam ſequutus Lilium, quod Conuallium vocāt, magno errore Ephemerum eſſe putat. Nam huic Lilio, folia non inſunt Lilij: quin nec radix longa, quæ digiti ſit craſſitudine, ſed tenuius in capillamenta deſinens. Preterea nec caulis illi videtur Lilio ſimilis, ſed gracilis, flexiliſque tenuiſſimi iunci inſtar. Adhæc nec credi par eſt, Dioſcoridem ſilentio inuoluiſſe, quinetiā nec Galenum, qui eius quoque hiſtoriam narrat, ſuauiſſimi odoris præſtantiam, quo Lilium Conuallium fragrat, ſi hoc illis Ephemerum eſſet. Quo fit, vt vnà cum Luſitano cæcutiant, qui hac ducuntur opinione.

VMBILICVS VENERIS.

Cenſ. XC. de Veneris Vmbilico.

VBI de Veneris Vmbilico ſcribit Luſitanus, tam primum quàm alterum parietibus hærere aſſerit, & humectis naſci in locis, folio craſſo, rotundo, concauo, coxendicis figura, quibus palàm fit, quantùm in re herbaria præſtet valeátque Luſitanus, quippe qui hallucinatus exiſtimauerit inter Veneris Vmbilicos nullam intercedere differentiam foliorum, radicum, ac etiam locorum, in quibus proueniūt: quum tamen Dioſcoridi Cotyledonis primum genus folia ferat Acetabuli figura, & radicem Oliuæ modo rotundam: alterum verò maius referat Sedum, & maiori nitatur radice. Adde etiam quòd neutrum in humectis naſcatur locis, quum primum in tectorum tegulis, & collapſis ædificiorum parietibus, proueniat, maritimis præſertim locis, vt Plinius inquit: Alterum verò inter ingentiſſima ſaxa in montibus naſcatur.

TALICTRVM.

RVELLIVS vir profectò clariſſimus, & in ſtirpium hiſtoria non poſtremus author, Thalictrum in Gallia naſci ſcribit, ibique appellari Argétinam, eò quòd eius Coriandrina folia argenteo ſplédore micent. Nos autem quòd hanc herbam nuſquam viderimus, Ruellij ſententiam probare, nec improbare poſſumus. At Luſitanus, qui nulla ratione omnes impugnare ſolet, ſtatim id falſò ſenſiſſe Ruellium ſcribit, tametſi eius Argentinam nec viderit, nec nouerit vnquam. Nec valet Luſitani argumentum, quòd Argentinam herbam, ſic aliis vocatam, à Talictro maximè diſtinguat. Siquidem de hac Luſitani Argentina haudquaquam intelligit Ruellius. Hæc enim foliis non eſt Coriandri, ſed vnico tantùm folio aſſurgit, nullis laciniis interſecto. Quo fit, vt ille meritò veniat accuſandus, quum iniuriâ alios accuſet. *Cenſ. XCI. de Talictro.*

POTAMOGETVM.

POTAMOGETVM ſic dicta eſt Græcis, quòd fluminibus ſit vicina, aut in ipſis fluminibus naſcatur. Id quod clariſſimè demonſtrat Dioſcorides, quum inquit, Potamogetum folium Betæ ſimile gerit hirſutum, paulò ſuper eminens extra aquam. Id quod facilè comprobat etiam in hac planta hallucinari Luſitanum. Quippe qui Potamogetum eam herbam eſſe contendat, quam Sepiaſiæ Pulmonariam vocant. Siquidem hæc primùm in fluminibus non naſcitur, nec prope eorum alueos, ſed ſecus vias propter ſepes & fruteta, præſertímque opacis locis, folio non Betæ, ſed Bugloſſi, cuius ſaporem etiam adeò imitatur, vt eo ſicut & facie Bugloſſum referat. Adde quòd huic maculæ quædam in foliis cernantur albo colore, de quibus nihil inuenio ſcripſiſſe eos, qui Potamogeti hiſtoriam narrant. *Cenſ. XCII. de Potamogeto.*

LOTVS VRBANA.

O QVAM vehementer decipitur Luſitanus in cenſenda Vrbana Loto. Conſtat id, quòd nulla ratione nec authorum teſtimoniis temerè affirmauerit eam eſſe Lotum *Cenſ. XCIII. de Vrbana Loto.*

Vrbanam, quam quidam Trifolium Acetoſum, alij Panem Cuculum, nonnulli Alleluia vocant. Etenim non memini me legere apud antiquorum aliquem Lotum hanc ſapore eſſe acetoſo. Præterea Plinio quis non viderit aliud eſſe Satiuam Lotum, aliud Trifolium Acetoſum, quod ipſe ſpeciatim Oxyn à ſapore meritò vocat, quòd nomine & viribus differant? Siquidem ille Oxyn ad enterocellas, & diſſolutum ſtomachum præſtare ait, id quod facilè quis guſtu deprehendere poteſt. Lotum verò ſatiuam ad diſcutiendas oculorum cicatrices, argema, & nubeculas ex Dioſcoride propoſuit, tanquam excuſſorium deterſoriúmque medicamentum. Id quod nunquam Oxys præſtare poterit.

ANTIRRHINVM.

Cen. XCIIII. de Antirrhino.

IN exiſtimando Antirrhino immeritò ſanè Luſitanus Plinium criminatur, quòd Antirrhini plantam lino ſimilem fecerit, ac etiam quòd Lychnin Agriam appellauerit. Nec alia ratione Plinium impugnat, quàm quòd non liceat (vt ipſe putat) Antirrhinum appellari Lychnin, quod florem habeat illi ſimilem, & magna ſit inter has plantas differentia. Qua in re ſanè quid arguat in Plinio neſcit. Cuius inſcitiæ id in cauſa eſſe putauerim, quòd Luſitanus Plinianæ lectionis, perinde ac aliorum authorum, impatiens & rudis fuerit. Nam quanquàm Plinius libro xxv. capite x. Antirrhinum Lychnin Agriam vocari ſcribit: non tamen ob hoc affirmat, quod Antirrhinum & Lychnis Agria vna & eadem ſint planta, ſed tantùm admonet, à quibuſdam ita vocari Antirrhinum. Id quod etiam inuenitur in quibuſdam Dioſcorid s codicibus, qui ita habent ἀντίῤῥινον οἱ δὲ ἀνάῤῥινον. οἱ δὲ καὶ ταύτην λυχνίδα ἀγρίαν καλοῦσι. Nec tamen ob id accuſandus eſt etiam Dioſcorides, qui non ob hoc prætermiſit, quin Lychnidis Agriæ meminerit, vbi libro tertio de domeſtica ſcripſit. Aliàs enim nobis ſuperius dictum eſt, præſertímq; de Telephio differentes, non deeſſe plantas, quæ aliarum etiam Plantarum nomenclaturis appellentur, quum tamen nihil cum illis habeant cognationis. Præterea cum plures hodie habeantur Antirrhini ſpecies, quarum alia, quæ maior eſt, folia gerit multifida, alia Lino ſimilia, alia parua, vt Anagallis, quæ fortaſſe genera nunquam vidit Luſitanus, hic Plinium defendere non verebor, quem tamen miror accuſare Luſitanum, quum is de Iride diſſerens, acriter me accuſauerit,

ſauerit, quòd ibi quædam in Plinium deprompſerim.

POLYGALA.

POLYGALAM ſcribit Dioſcorides ad palmi altitudinem adoleſcere foliis Lẽticulæ, guſtu aſtringenti, cui ita ſubſcribit Plinius libr. xxvij. cap. xij. Polygala palmi altitudinem petit, in caule ſummo foliis Lenticulæ, guſtu adſtricto. Quibus tamen notis difficile admodum videtur, vt quis herbam afferre poſſit, quæ legitimam Polygalam referat, quum horum neuter caulium, florum, radicum, natalíſque ſoli huiuſce plantæ meminerit. At Luſitanus, qui (quantùm video) longè potius Oedipum quàm medicum profitetur, quandam plantam Polygalam eſſe putat, quæ virgas Geniſtæ mittit, in quarũ ſummitate flores emicant aurei, præſtanti odore, ex qua (vt ipſe ait) magna pars Italiæ ſcopas parat. Quin & hanc quoque plantam ſcribit ſapore eſſe amariſſimo. Veruntamen cum à nemine memoriæ proditum ſit Polygalam hiſce notis haberi, coniecturas, quas ſe dicit habere Luſitanus, præſertim quum eas ſcribere non ſit auſus, friuolas ac inanes putamus. Adde quòd Dioſcorides, Galenus, Plinius, Oribaſius, & quotquot ſunt alij grauiſſimi authores, nuſquam Polygalam ſcripſerunt eſſe amaram, ſed adſtringenti ſapore. Præterea Polygalæ planta tota, omnibus conſentientibus, lac prouocat, non flores tantùm, quorum nemo meminit. Sed hoc ignorans Luſitanus, putat hanc facultatem floribus tantùm deberi, quòd ſuaui præſtent odore, ac ſi odorata omnia lacti prouocando ſint idonea.

Cen. XCV. de Polygala.

Luſitani coniectura inutilis.

OCHRA.

PVTAT Luſitanus Rubricam, qua vtuntur Pigmentarij ac Sarcinatores, quáque vſi ſunt hactenus Myropolæ lapidis Hæmatitis vice, genuinam eſſe Ochram. Sed magno tenetur errore. Ochra enim (vt Dioſcorides ſcribit) luteo eſt colore, non rubro, vt propria indicat nomenclatio. Ὦχρος enim Græcis, pallor Latinis interpretatur. Id quod etiam fatetur Galenus Comm. 1 I. in libro Prognoſticorum Hippocratis. Quæ ſi legiſſet Luſitanus, non ita fortaſſe temerè de rebus ſibi ignotis tam ridiculum protuliſſet iudicium.

Cenſ. XCVI. de Ochra.

MELANTERIA.

Cenſ. XCVII. de Melanteria.

MELANTERIAM naſci in faucibus cuniculorum, in quibus æs foditur, ſalis modo concretam, quin & in ſumma facie eorundem locorum, teſtis eſt Dioſcorides: quo fit, vt æris potius aliquid hanc continere crediderim, quàm argenti, vt ſibi falsò perſuaſit Luſitanus. Ipſa enim in argenti metallis non reperitur, ſed in æris cuniculis, cuius facultates poſsidet, perinde ac Chalcantum, Sori, Chalcitis, ac Miſy: & proindè rectè vim cauſticam obtinere Melanteriam ſcribit Dioſcorides, quemadmodum & Miſy. Argento enim nulla vis cauſtica ineſt, ſed æri quàm plurima.

SORI.

Cẽſ. XCVIII. de Sory.

IN cenſendo Sory non minori ducitur errore, quòd pro certo crediderit, Chalcanthum factitium, quod Pharmacopœi Vitriolum Romanum vocant, genuinum eſſe Sory. Patet error, quod Sory res ſit effoſſa, non arte parata, tum etiã quòd Chalcanthum ſiue foſsitium, ſiue ſit arte paratum à Sory, omnium conſenſu, plurimum differat.

AVRIPIGMENTVM.

Cenſ. XCIX. de Auripigmento.

EODEM ferè tenetur errore etiam in Auripigmento, quòd pro more, temerè aſſerat id coctum eſſe. Error facilè palàm fit, quòd ſcribat Dioſcorides Auripigmentum per ſe gigni iis in metallis, in quibus gignitur Sandaracha, nõ autem excoqui & arte parari. Crudum itaque eſt Auripigmentum, non coctum. Quippe ſi coquatur & igne torreatur, magnoperè ruſeſcit, adeò vt Carbunculi ſpeciem induat, & pellucidum fiat.

GAGATES.

Cenſ. C. de Gagate lapide.

QVID de Gagate tandem eius opinionem referam? quem nigrum illud Succini genus eſſe arbitratur, quo imagines parantur eorum galeris affigendæ, qui peregrè proficiſcuntur vel ad D. Iacobi ædes, vel ad alias quaſcunque. Nihil Luſitanum ſui pœnitet, Quantùm illa inter ſe diſſonant? Quum Succinum hoc lapis non ſit, ſed potius, vt quidam

Gagatis deſcriptio.

putant, Bituminis, aut Piſſaſphalti genus. Gagates porrò lapis

lapis eſt bituminoſus, non autem Bitumen ipſum, ſqualli-dus, & cruſtoſus: contra verò illud, quum nullam lapidis ſpeciem præ ſe ferat, nullóque ſquallore, cruſtíſue ſit vitiatũ. Genuino ac vero Gagate vtuntur Septemtrionales quàm plurimæ regiones, quæ lignis non admodum abundant, ad fouendum ignem. Plurimum Gagatis foditur in Leodienſi agro apud Flandros, Brabandóſque, qui plurimùm differt ab illo Succini genere. Sed præcidamus tãdem quæſo alia, quæ reſtant innumera, ne videamur pilos quoſque carpere, qui veritatis candorem impediunt, & ne minutias quaſque cauillari nos arbitretur Luſitanus. Mihi quidem (vt ingenuè fatear) nõ leue fuit incommodum cum huius friuolis ineptiis colluctari. Veruntamen tum iſtius proteruitate laceſſitus, tum multorum (vt prædiximus) honeſtiſſimorum virorum precibus excitatus, id diligentius facere non ſum coactus, quàm vel meæ occupationes, vel iſtius leuiſſima & imperitiſſima temeritas à me exigebãt: Simul & commonebat non mediocriter illius ſæuiſſima authoritas, quam in omnes tã temerè támque vanè ſibi vendicat, cui tantum cęteros exiſtimauit adhibituros fidei, vt ea quoque, quæ nulla cõfirmaret ratione, eodem mentis ſtupore excepturos alios putarit. Hoc ſi vel temeritate, vel fortaſſe ſimplicitate, aut inſcitia potius, quibus plurimum valet, fecerit, agnoſcat iam denique quàm ei periculoſum fuerit aliorum carpere & immodeſtiſſimè damnare labores, priuſquam ſua valeat intelligere fœdiſſima errata, quibus omnia eius volumina, & præclarę illæ Centuriæ vbique ſcatent. Nunc cùm & tela repulerim, quæ tam inſipienter ille in me iecerat, & pariter hominem ex ſuis præſidijs, citra omne negotium, dimouerim, non tyronibus modò, ſed etiam doctis non ingratam me in hoc collocaſſe operam arbitror. Nec verò tanti mihi erit, ſi Luſitanus, quo eſt furore, iniuſtè ſe argui clamitet. Quin & hoc ſingulare ſuæ dementiæ dabit indicium, quo manifeſtius argumentis, nulla ratione, nulla veritate ſatisfieri poſſe conqueratur. Equidem quantum potui, hoc vnicè ſum conatus, vt non ſolùm ſe reprehendi doleat, ſed & ſuæ confidentiſſimæ imperitiæ ipſum iure pœniteat. Quin etiam vt ſciat ac noſcat ſe errorum Centuria feciſſe, quemadmodum & ægritudinum. In quo quantùm profecerim, Lectoris candidi, & eruditiſſimorum virorum, erit iudicium.

Animaduerſio in Amathum.

PET. AND. MATTHIOLVS BERNAR-do Diſſenio Cronenburgio Medico, S. D. P.

QVanta ſit doctorum ſtudioſorúmque virorũ inter ſe συμπάθεια, mi cãdidiſsime ac doctiſsime Cronéburgi, ego quidem indies magis ac magis experior, cùm non exiguus ſit doctiſsimorum virorum numerus, qui noſtrorum commentariorum lectione moti, partim mihi plurimum per epiſtolas gratulentur, partim me amore & beneuolentia ſumma proſequantur, partim verò contra inuidos obtrectatoréſque meos ſua me ſponte defendant, qui tamen nunquam me de facie nouerunt, nec vlla mihi cum illis antea interceſſit neceſſitudinis cauſa. Atqui inter hos neminem ſanè habeo, cui plus quàm tibi me debere ſciam, vtpote qui ad me non amandum modò, quòd ipſum ſanè per ſe maximum eſt, ſed etiam abſentẽ & ignotum tuis doctiſſimis ſcriptis defendendum, laudandum, colendúmque acceſſeris. Quod quidem in cauſa eſt, quum tot ſint qui tum ſcriptis, tum verbis (quæ eorum eſt humanitas) plurimùm me collaudent, atque etiam obſeruent, vt non facilè commouear quorundam inuidorum ac perditiſſimorum hominum calumnijs: præſertim cum videam mihi non deeſſe clariſſimos viros, qui me etiam neſciente, contra horũ rabidos morſus mihi patrocinentur. Tu enim primus cauſam meam contra Luſitanum illum ſuſcepiſti in doctiſſimo illo tuo de componendis medicamentis volumine: quin etiam inumeris ſanè locis dignitatem meam, quibus potuiſti ampliſſimis verbis, ornaſti, & me cæteris, qui hoc noſtro æuo de medica materia ſcripſerunt (que tua ſingularis fuit benignitas) præferre voluiſti. Tantis autem tuis beneficijs non videor mihi facilè reſpondere poſſe, niſi fortè ita ſenſurus es, vt me tibi referre gratiam putes, quum beneficia hæc tua memoria tenebo. Quam nimirum memoriam colam beneuolentia ſempiterna non ſolùm dum viuam & anima ſpirabo mea, ſed etiam quum te mortuo monimenta tui beneficij permanebunt. Noſco quidem ampliſſimam tuam erga me humanitatem, noſco beneuolentiam, quinetiam incredibilem amorem quibus me tantoperè proſequeris: noſco candorem ingenui animi tui, &

propenſam tuam in me voluntatem. Quibus omnibus etſi animo & corde ſim par, verbis tamen & literis ſatisfacere non poſſum: Dum enim auidè cupio exprimere quàm me tibi deuinctum putem, mihi nec ſtylus, nec oratio ſuppetit. Cognoſco te cùm virum doctum, tum etiam officij plenum, meæ laudis ac famæ ſtudioſum, frugi hominem, ac planè virũ bonum integerrimúmque, ſtudioſum omnium virtutum. Id, etſi nunquam te de facie nouerim, noui tamen ex tuis doctiſſimis monumentis, quæ de parãdis componendíſque medicamentis poſteritatis memoriæ reliquiſti. Quandoquidem clariſſimi & amiciſſimi hominis præclara hæc ingenij ac doctrinæ monumenta aſpiciens, eum ſanè ipſum viſus ſum aſpicere. Nam ipſa oratio & dicendi genus eiuſmodi eſt, vt nihil nitidius, nihil elegantius, nihil modeſtius, neque venuſtum magis deſyderari poſſit, vel in delectu cultúque verborum, vel iudicij acrimonia, vel dignitate & copia ſententiarum. Apparet itaque in te ipſo, vt extat, quædam rara naturæ tuæ probitas & ſingularis integritas nullo obfuſcata obtrectandi ſtudio. Quod tamẽ eſt veræ atq; perfectæ virtutis propriũ, cuius qui cõpotes ſunt, cũ ipſi ſibi confidant, alienas ſolent virtutes exoſculari. Porrò tuum de ſcriptis meis iudiciũ, tãquàm profectum ab homine doctiſſimo ac laudatiſſimo, magna quidem me voluptate affecit. Ea eſt enim profectò iucunda laus, quæ ab ijs proficiſcitur qui ipſi in laude vixerunt. Atqui neſcio quonam modò poſſim tuam in me compenſare beneficentiam, niſi pro virili dem operam, vt aliqua ex parte tuæ de me laudes veræ videantur. Interim ego quicquid officijs, opera, conſilio, authoritate, diligentia, ſtudio pro tanta in me beneuolentia præſtare poſſum, ſemper me præſtaturum polliceor. Cæterùm quum Dioſcorides meus elapſo anno auctior illuſtriórque iterum editus ſit, additis quàm plurimis ſtirpium & animalium imaginibus, videámque te ex tuis frugiferis ſcriptis eius lectione delectatum eſſe plurimùm: prætermittere quidem nõ potui quin nunc exemplar vnum ad te mitterem vnà cum Apologia contra Luſitanum Amathum illum, quẽ tu tam pulchrè ac tanto cum iudicio compendioſiſſimè cribraſti, quámque vt legas maximè rogo ac peto. Duplex enim cauſa extitit, quæ ad hanc edendam Apologiam me plurimùm induxit: Altera quidem, vt ne

me tacente putarent nonnulli me alicuius erroris conſcium eſſe, aut meis diffidere ſcriptis: altera vt noſcerent omnes acerrimum tuum de Luſitano iudicium. Ego hic Pragæ (vt meam tibi declarem conditionem) iam per quinquennium Sereniſsimi Principis Ferdinandi: Archiducis Auſtriæ Phyſicum ago, vbi etſi non minimæ ſint curæ, quæ non parùm mea impediunt ſtudia, ſucciſiuis tamen temporibus in literis & libris aſsiduus ſum, paróque nunc nouas plantarum imagines prioribus longè maiores elegantioréſque, quarum aliquot nunc ad te mitto, vt de his tuum feras iudicium. Imperator Ferdinandus, & Sereniſsimus Archidux meus ampliſsimi in hoc opere cudendo mihi ſunt Mecœnates, adeò vt facilè mihi perſuadeam (modò Deus Optimus Maximus ſit propitius) non longo admodum tempore rem hanc honorificè me perfecturum. Quanquam non parùm vereor, ne vnà cum opere creſcant & inuidiæ: quod tamen non multi facio, magnam enim Philoſophiæ habeo gratiam, quæ non modò ab omni ſolicitudine cæteríſque animi morbis me abducit, ſed etiam contra omnes fortunæ impetus & inuidorum latratus armat. Poſtremò id maximè rogo atque etiam peto, vt eo in me amore, ea beneuolentia ſemper eſſe velis, quibus ſemper antea fuiſti, ſcilicet dignitatis meæ protector ac acerrimus defenſor. Hoc ſi feceris erit mihi tam gratum, quàm quod gratiſsimum: Sed an quid opus eſt vt te horter ad ea præſtanda, quæ tua ſponte præſtas? Nunquid ego equo (vt aiunt) ſpontè currenti calcaria adhibebo? Literas ſi ad me ſcribere volueris Norimbergam ad Clariſsimum Medicum ac Philoſophum ſummum Hieronymum Donzellinum, vel in Cæſaris aulam ad Clariſsimum Iulium Alexandrimum Suæ Maie. Archiatrum mittere poteris, nam illinc poſthac ad me tutò deferentur. Vale, Pragæ decimo tertio. Kalend. Septembris.

BER

BERNARDVS DISSENNIVS CRONENBVRGIVS MEDICVS, PETRO ANDREAE MATTHIOLO, S. P. D.

Antecedenti reſpondet Epiſtolæ.

Ecquid primum in te collaudem, mi Domine Matthiole Vir multis nominibus Clariſsime ac doctiſsime, humanitatem ne admirabilem, an inſignem animi candorem, & incredibilem integritatem amorémque mei an potius ſimul omnia? Næ tu homo eximius es, in quo elucet egregia virtus, & omnis humanitatis plenus, niſi verius ipſa humanitas nominari merearis, qui ſic temet deiicias ac negligas, in ſublimi reſidens, in Italia totius doctrinæ parente natus, inſtitutus: apud Principes, Reges, imò Cæſares admirandus, vt me humi repentem, tenuis eruditionis aut potius nihili hominem Germanum reſpicias, dum literis tuis eruditiſsimis, omníque officiorum genere refertiſsimis non viſere modò, verùm inſuper magnoperè prædicare, atque ingenij tui fœtura monumento perpetuo ac nunquam intermorituro locupletare volueris. Nec eſt quod de συμπάθεια quicquam mireris quæ inter Viros ingenuos,probos doctos ſemper eſt ſolida,& adamantino quodam vinculo connexa, præſertim eiuſdem fidei ac profeſsionis, vtcunque delinquant maleuoli & agreſti ingenio improbi, quorum haud exigua iſthac calumniatrice ætate turba habetur. Nam vt de me veriſsimè confitear, quando commentaria tua longè omnium doctiſsima in Dioſcoridem legere ac relegere, atque inſuper icones elegantiſsimas typis ad viuum expreſsas contemplari cœpiſſem, mox quantis ingenij viribus, quanta

quanta animi fortitudine Herculeo quodam indefeſſóque labore Simplicium veram cognitionem explicuiſſes, genuinam Dioſcoridis interpretationem edocuiſſes, lapſus pleroſque etiam doctis non animaduerſos indicaſſes, ambiguam obſcurámque lectionem inſtauraſſes, opiniones falſas refutaſſes, atque vt ſummatim expediam, totũ Dioſcoridem redintegraſſes, cognouiſſem: ita mihi aliorum in eundem ſcripta languere aut ſaltem minus abſolutè elaborata videbantur, quantumuis etiam maximi illi nominis atque rariſſimæ doctrinæ viri fuerint (etenim ſuam quiſque laudem & gloriam meretur, quam immenſis laboribus proximi iuuandi ſtudio iure conſecutus eſt) vt continuò ad diuinam penè indolem tuam, incomparabilem ingenij vim, vberrimam ſcientiam, eloquentiam ſummam amandam, ſuſpiciendámq; exarſerim, vt quiduis maluiſſem quàm tui amorem deſerere. Scripſit de ſimplici, Medicinæ materia hoc æuo Euritius Cordus, ſcripſit Ottho Brunfelſius, primi: Similiter Leonicenus, Manardus, Marcellus, Virgilius, Hermolaus Barbarus, in hoc certamine Viri exercitatiſſimi atque eminentiſſimi. Hos ſequuti ſunt Clariſſimi & peritiſſimi Ruellius, Hieronymus Tragus, Antonius Braſauolus, Fuchſius, Mundella, Geſnerus, & ſi qui ſunt alij in arte celebres. At reuera omnes ſuperat & poſt ſe longo relinquit interuallo vnus, me iudice, Matthiolus, vt poſtremus, ita facilè ſupremus: quia neminem habemus (liceat mihi ſine aliorum detrimento quod res eſt pronunciare) in hac ſtudiorum palæſtra tibi conferendum, ſi modò non vnam aliquam laudem, ſed vniuerſas dotes tuas ſimul expendamus. Id præter puriſſimam dictionis facultatem, diuitem verborum ſupellectilem, exactum vbique iudicium, rerum luculentam veritatem, inculpatas Stirpium Ideas, irreprehenſibilem operam, prædicandam in corrigendis aliorum erroribus modeſtiam, intrepidam admonitionem, fidelem remediorum plerorúmque cõmunicationem, ſimiléſque dotes eximias, indubitata prorſus fide manifeſtum fit, quòd nemo huic diſciplinæ amplius quicquam putet addendum, ſed ad vnum omnes tibi cedant, te laudent, extollant, & ceu abſolutum, poſt Dioſcoridem, exemplar imitandum ſibi proponant, dum vltrò ac paſſim tibi gratulentur, te ſtudioſe proſequantur, & aduerſus æmulos ac calumniatores quoſdam (quia vix vnquam tam inculpatum

fuit

fuit ſeculum quin monſtrum tale vnum aut alterum produ xerit) ſuo etiam periculo innocentiam pariter & induſtriam tuam tueantur. Atque has præclaras virtutes quũ ego quoque in te, mi Domine, agnoſcerem & intelligerem, tibi ne an cuiquam, nouum ſiue rarum videri debuit, ſi pro meis viribus obiter tui defenſionem contra malignisſimum Sycophantam & impium Apoſtatam, ſuſceperim, qua ſanè non egebas, nam noſti illud Horatianum,

Integer vitæ ſceleriſque purus
Non eget Mauri iaculis nec arcu, &c.

Si, inquam, ad te amandum, laudandum, imò colendum venerandúmque impulſus ſim? Et rectè faciunt, qui ſimili honeſto ſtudio tenentur, quoniam ita demonſtrandarũ ſtirpium prouinciam ſuſcepiſti, ita feliciter Iconas omnium expreſſiſti, vt ab omni ambiguitate pariter & obſcuritate vindicaueris, & priſtinam laudem Dioſcoridi, ſimplicium Parenti, aſſeruaueris. Cæterùm an primus inter pleroſq; Clariſſimos Viros, vti ſcribis, cauſam tuam, contra Amathum Luſitanum ſuſceperim, neſcio: hoc tamen ſcio, hunc, potiorem operam ex Commentariis tuis primò editis Italicè in Dioſcoridem, impudenter ac furtiuè ſibi vendicaſſe, quod flagitium eſt improbum miniméque diſſimulandum. Præterea eundem, per quem profecerat, imperitiſſimè, immodeſtiſſimè, ac odioſiſſimè nominatim inſectari improbiſſimum eſt, & planè eorum qui omnem pudorem humanitatémque exuerunt, cuiuſmodi perfidiſſimum teſtimonium de ſeipſo præbuit nebulo à Chriſtianiſmo ad Iudaiſmum turpiter iamdudum deſciſcens. Certè hac temeraria improbitate & inuidentiſſima inſectatione tui, nihil aliud eſt conſequutus, quàm ſolent, qui ex aliena gloria popularẽ inuidiam ac commune odium merentur. Potuiſſet aliquo eruditorum numero & aliqua laude dignus haberi, ſi ſua ſorte contentus à morſu celeberrimi nominis tui abſtinuiſſet: ſed infelix dum te cepiſſe videretur, ipſe miſerè captus eſt, ſuóque inuento malum ſibi acerſiit, adeò vt iure maximo, maximam Medicorum ac Studioſorum omnium iram in ſe concitarit, dignus iccirco quẽ omnes Reipublicæ vtilitatem amantes & probi doctíque homines

mines exibilent atque explodant: Si igitur innocentiam ac præſtantiam ingenj tui vtcunque tutatus ſum, meúmque de peſſimo calumniatore iudicium Commentariis meis, ita ferente occaſione, inſeruerim, magno equidem id commodo meo feci, vt qui tam ſis vir munificus ac locuples, quòd non aſpernando fœnore ſtudium illud meum compenſare volueris inſigni laudum mearum præconio, quas agnoſcere non poſſum niſi vehementer ambitioſus: neque negligere niſi ignominæ notam ſubire velim. Proinde vtcunque ſit, certè beaſti me teſtimonio amoris, beneuolentiæ ac humanitatis tuæ: Siquidem abundè tota epiſtola declaras quo me amicorum loco habeas, habitúrúſque ſis ſempiterna memoria, non modò dum viuas, ſed etiam dum te mortuo, monumenta illius beneficij mei contra Luſitanum pro te ſuſcepti permanebunt. Hoc ſi verè dicis, ſicut omninò credo (alioqui non erat neceſſe id ſcribere non expectanti neque de facie vnquam viſo) pluris mihi eſt ſynceriſſimus hic animus tuus, quàm vniuerſæ Cræſi opes, ſpondeóque bona fide memoriam tui nunquam apud me interituram, quo me cunque fortuna vehat: ſed inuiolabilem, ſanctam, perpetuam adeóq; immortalem fore: Neque enim me vllius iuris aut neceſſitudinis nexu tenacius obſtringere potuiſti. Atqui ô vtinam vtinam ſacrum illud pectus intueri, ſacros mores diſcere, os ſacrum genáſque amabiles deoſculari, vel, quod malim, corpus totum complecti ſemel liceat: Quanta hæc mihi fœlicitas, quanta lætitia, quanta voluptas? Verum quũ id non poſſim, facio tamen quod poſſum: fruor eloquentiſſimis doctiſſimíſque commentariis tuis, in quibus viuam imaginem tui indubitanter expreſſam video: Hos iugiter ante oculos poſitos habeo, non illos quidem primo euulgatos, ſed quos tua liberalitate, ceu perennis amoris noſtri ſymbolum, ſuperiori Francofordenſium mercatu, ad nos miſiſti. Iſtis foueo amorẽ tui, iſtis memet veluti quotidiano ſpeculo oblecto, quod dum intueor, ſpecimen ingens corporis tui videre me mihi perſuaſi: Iſtis animum tui deſyderio flagrantem quo ad poſſum reſtinguo: Iſtis velut amœniſſimis Muſarũ viretis fruor ac paſcor ad ſacietatem: quibus accedit Epiſtola manu tua exarata omnis eruditionis ingenuæque humanitatis tuæ pleniſſima, qua equidem vniuerſam ad abſolutam amicitiam neceſſaria tanquam ſarta tecta explicantur Hanc repoſui

inter

inter ea quæ animo meo chariſſima ſunt, vnde quandoque eam repeto, nouo me gaudio eiuſdem relectione imbuiturus. Quod autem tu rogas ac petis, vt Apologiam tuam contra Amathum, quem compendioſiſſimè calamo meo cribratum aſſeris, legam: duas adiungens eiuſdem editionis cauſas, quarum vna eſt, ne quis æmulus alicuius te erroris conſcium fore, tuiſque diffidere viribus tacendo, exiſtimaret: Altera verò, vt omnibus iudicium meum de Luſitano conſtaret: Legi itaque non ſolùm illam, ſed inſuper Cenſuras in Amathi enarrationes, qua lectione ita ſum recreatus, quaſi coràm duellum vtriuſque ſpectatu digniſſimo, aſſiſtente toto Herbariorũ choro, præſide atque iudice Apolline, teſtibus Dioſcoride, Crateua, Theophraſto, Galeno, aſpexiſſem: in quo, Deum immortalem, quot colaphos, quot alapas, quot verbera, quot vulnera, quot vibices homo ineptus, pugnandi imperitus, turpiter accepit, & niſi tu maiorem vitæ illius rationẽ, quàm ipſe ſuæ, habuiſſes, iam in ipſa pugna occubuiſſet miſer. Itaque ſi quicquam ſapit, cauebit omnem conflictum etiam cum imperitis parúmque exercitatis. Legi & alias editæ Apologiæ cauſas ſcripto tuo comprehenſas. Porrò quod ad priorem illam attinet, non arbitror quempiam fuiſſe tam inertem, improbum, malignum, aut prorſus ſine mente, qui tam iniquam ſuſpicionem concipere voluerit de viro multarum linguarum peritia & incomparabilis ingenij excellentia clariſſimo, qui publico commodo profuit multis, obfuit nulli, tanta interim modeſtia aliorum errores caſtigans, vt omnium amore ac veneratione iure dignus haberi, vel hoc nomine vno, debeat. Nec credo vllum eorum quos nominatim errorum admones, ſingulari ſanè vrbanitate, imò cum laude ac honoris præfatione, tãtillum commotum aut queſtum, quum tamen & Ariſtoteles vnicum penè naturæ miraculum, veritatis potius quàm amici Platonis rationẽ habendam eſſe iudicauit. Quare ego Luſitani ſtultam arrogantiam & prodigioſam inſaniam riſu potius ac Elleboro explodendam & expurgandam, quàm ſcripto confutandã iudicaſſem: attamen, quæ tua ſublimis eſt doctrina & animi ingens magnitudo, famæque tuendæ laudanda integritas, hominem irrefragabilibus argumentis ac diſertiſſimis rationibus ſemel conuincendum conterendúmq; cenſuiſti: quod certè ſic factum Apologia tua pariter ac Cenſura decerno, vt nũquam exurgere

exurgere vel emergere poſſit amplius. Alteram quam allegas cauſam, humanitatis beneuolentiæq; tuæ eſt, Vir ſynceriſſime, quibus Croneburgiũ nominis tui, aut magis veritatis prouehendæ tutandeq; ſtudioſiſſimum, iudicio acerrimo præditum, ſignificare voluiſti. Id qualecunq; ſit apud te, tuíque ſimillimos exactæ cẽſuræ viros, examinandũ relinquo, quãquam tergiuerſari poteram, niſi decreto tuo tam impenſe fauerem, aut ſaltem vnicè delectarer: mihi ſatis fuerit, ſi alienæ laudis & doctrinæ iniquiſſimum æmulatorem coloribus ſuis verè depinxerim. Atque vtinam idem tam copioſè quàm ſceleratè illius cõfidẽs malignitas meretur. Et hæc hactenus. Nunc viciſſim breuiter vitæ meæ ſtatũ tibi exponã. Ego Italiã Anno XXXVIII. & doctiſſimam Bononienſem Academiam, in qua D. Curtium alióſq; Medicos profitentes audierã, relinquens, rectà (Deo propitio) ad patrios Penates in Hollandiã florentiſſimã regionẽ redij: cuius laudes veriſſimo Elogio celebrauit ter maximus Eraſmus Roterodamus noſter ad finẽ Chiliadũ, titulo Auris Batauа: vbi dum Annũ vnum artẽ exercuiſſem, mox ab inclyto & prudentiſſimo Senatu Gruningæ Vrbis, quæ profectò magnifica, opulẽta, munita, ac benè inſtituta eſt, nõ ita procul ab Oriẽtali Oceano, publico ære accerſor. Hic annis nouẽ commoratus multis equidẽ dolẽtibus, Coloniã Agrippinã perueni, adiuuãte tũc inſtitutũ noſtrũ clariſſimo medico Ioãne Echtio amico meo chariſſimo ſtudiorũq; meorũ per Italiã ſodali cõiũctiſſimo: In qua Academia etiãnùm viuo, natus annos quinquaginta: mirã fortunę improbitatẽ multipliciter expertus ſum. Nulli Principũ obſtrictus, tametſi taliũ cõditionũ occaſiones nõ defuerint, quia ingeniũ meũ aulis nõ perinde cõuenit, vtpote liberũ ac ſimplex, atq; eas alioqui formido, cogitãs: Exeat is aula qui pius eſſe volet. Quas ad me miſiſti Simplicium picturas, vehementer probo, ſimúlque laudo & prædico Summorum Monarcharũ liberalitatẽ, ac propenſam in te iuuando ornãdóq; volũtatẽ quibus dotibus ſeſe verè Reges declarãt: nã niſi conatus eiuſmodi hac ratione iuuarentur, non video quorſum literas & diſciplinas didiciſſe, eaſdémq; poſteritati, immenſa corporis iactura, tradere eſſet operæpretium, quibus, conſtat omnis politia, rerũ harmonia, philoſophiæ moderatio, hominum ſalus, quibus à reliqua mortaliũ fece diſiungimur, & ad Deorũ beatitudinem ſenſim deducimur.

Poſtre

Poſtremò quando maximè rogas, vt in amore beneuolentiáque tui perſeuerem, & quæ ſequuntur in Epiſtola. Hoc tibi iureiurãdo affirmo Vir Excellẽtiſſime, me nulli tuorũ amicorum ceſſurum, tametſi cæteris ſum inferior, etiamſi capitis periculum obeundum eſſet, méque paratum eſſe pro virili improbiſſimorum nebulonum virulentam inſaniam, in quorum Catalogo primas tenet Amathus, propellere. Tu modò da operam, quod facis, ne temerè hunc affectum concepiſſe videar, & me ſimiliter amare perge. Interim mactè virtute, mi Matthiole, & qua cœpiſti vigilantia, doctrina & gloria rem Medicam prouehere, eadem quæſo abſoluas, vt omnes natum te gaudeamus, Sacroſanctæ arti noſtræ gratulemur, ſimúlque calumniatorem tuum Luſitanum Amathum execremur. Certè admirantur te docti omnes, imitantur tam pauci, quàm reprehendit nemo, quic quid amarulentus Amatus, quem facetè & ſalsè Amathum vocas, ineptè garriat. His valebis Vir animo meo chariſſime, & ſi quid habes in manibus materiæ Medicæ, eius me queſo facies participem, vt iſtiuſmodi beneuolentia magis tibi deuincias Croneburgium, quem iam dudum totum obæratum addictúmque poſſides. Literis tuis amantiſſimis iamdiu reſpondiſſem, ſi vt mihi paratus calamus, ita promptus fidúſque fuiſſet nuncius. Iterũ vale doctiſſime Matthiole. Coloniæ XX. die Martij. Anno M.D.LX.

MELCHIOR GVILANDINVS Boruſſus Conrado Geſnero Medico, S. P. D.

PLato philoſophiæ pater, & diuinioris ſcientiæ autor longè clariſſimus, itémque Stoici omnes *μαντέιαν*, hoc eſt diuinationem introducunt per inſtinctum admittúntque diuinum, quem *ἐνθουσιασμὸν* Græci vocant, qui phanaticus furor eſt, feruórque lymphaticus per ſomniorum imaginationes, ac Chaldæorum obſeruationes, Magorúmque, Brachmanum, Gymnoſophiſtarum, Druydum, atque Augurum diſciplinam. Cæterum hi pleráſque vaticinij partes & commendant & probant, quamuis Xenophanes, ac Epicurus *λιλλιλίονα* omnem è medio tollere conati ſunt. Hui dices, quò denique tam lõgè

petitum exordium tendet? Cùm literas tuas, vir clariſſime, doctrina haud vulgari refertas, & omni humanitate officiíque genere plenas perlegiſſem, adeò mihi mens argumentis, corpus autem armis teliſque vacua relicta ſunt, vt qua denique ratione tot in me acutiſſima directa ſpicula viriliter propulſarem, oculis nequaquam circumſpicere poſſem, parúmque abfuit quin *παλινῳδίαν* meditarer, & inſuper gratias agerem, planéque tuo iudicio acquieſcerem, Mamiras apud Paulum & Holoconitin apud Hippocratem, non modò diuerſorum generum plantas denotare, verumetiam vtranque vocem prorſum ab Italorum Dulcichinis (quæ Veronenſes Traſci & Traſi vocant, Genuenſes ziziphas terreſtres, Hiſpani Iuncum auellanam, Arabes denique Habba ziz, ſi Leoni Africam deſcribenti, itémque Bellunenſi credimus) diſcrepare. Quod dum ita toto die anxiè ſollicitéque mecum ipſe cogito, rubore ſuffuſus interim aliquoties, non tam quod ſententiam meam corruiſſe magnopere dolerem, quàm quia minimè præuidiſſem, quibus eam fulcris contra aduerſariorum inſultus communirem, ſenſim pater ille rerum omnium Sol, ex noſtro delapſus horizonte ad inferius hemiſphærium ad latentes hactenus tot Antipodum myriadas noſtris gentibus cognitas deuoluitur, & mihi placidus membris omnibus ſopor vndique circumfunditur. Interea inſomnio opprimor manifeſto liquidóque, ac volitare circunquaque incipio, veluti infeſto mari ventis pulſata nauis: In terram vniuerſam excurro, è terra in cœlum efferor, vniuerſum tranſmitto mare, aërem peruolito totum, cum Sole terram ambio, cum Luna circumferor, cæterorum aſtrorum iungor choro, & quod mirum eſt, integro etiamnum in repentina & violenta adeò peregrinatione manente corpore: nec planè prius *ἱππομανεῖν καὶ ἐνθουσιάζειν* deſino, quàm in floridiſſimum pratum vaſtiſſimæ illius & remotiſſimæ Heſperidum populorum telluris, quam diuinus Plato in diuino Timæo Atlantidem dici tradit, & prolixè graphicéque in Critia deſcribit: nec ſanè alia eſt vlla, quàm quæ hodie Orbis noui, & Indicarum Inſularum terræ firmæ Americæque nominibus vniuerſo mundo innotuit, deſcendo, vbi, inter cætera, Dulcichinorum molem conſpicio magnam, Hippocratémque ipſum, mirabile dictu ſeuero aſpectu grauem, manu dextera Balin illam Xanthi

tenentem

tenentem, ſiniſtro vero canos leniter pertractantem, voce denique alta Traſci à ſe Holoconitin appellari ſuccinentem intonantémque. Dum hæc ſic menti obuerſantur, expergiſcor, ad méque ipſum redeo, nec ſatis ſcio gaudióne magis, an dolore attonitus. Lætabar equidem non parum, & magnam planè capiebam delectationem, quòd quæ de die meditabundè ac magno adhibito ſtudio apprehendere neutiquam potuiſſem, ea, omni cura ſolutus, & aliud omnino agens, vera eſſe cognouiſſem. Vera dico cum Platonicis & Stoicis, qui diuinationis partem vnam ex ſomniorum imaginibus apprehendunt admittúntque, quando & à Peripateticorum placitis alienum non eſt, animam interdiu mercenariam corpori inhærere, neque poſſe veritatem contemplari. noctu autem ab hac ſeruitute ſolutam, & in loco qui eſt circa thoracem conuolutam, ad vaticinãdum promptiorem fieri, & propterea inſomnia naſci. Angebar autem inſigniter, quòd quibus rationibus veritas in inſomnio agnita doceri poſſet minimè perſpiciebam. Certum tamen erat arreptam ſemel opinionem & inſomnio confirmatam mordicus tenere, nec mutare velle vnquam, ac nequicquam potius ad ea reſpondere, quæ tu in medium attuliſti, quàm culpam deprecari. Videbam enim rem eſſe arduam, vetuſtis nouitatem dare, nouis authoritatem, obſoletis nitorem, obſcuris lucem, faſtiditis gratiam, dubiis fidem, omnibus verò naturam, & naturæ ſua omnia. Sed tamen, vir πολυμαθέστατε καὶ πολυγλωττότατε, animum aduerte quæſo, & placidas mihi aures præbe, cognoſcéſque qualis ſe mihi inter angores hos coniectura nouam ſtabiliendi ſententiam, dum cuncta altius rimor ſcrutórque, in tuis literis obtulit. Scribis non videre te cur Mamiras Pauli, quod miſi, βολβοκαστάνου Tralliani dici nequeat: nec animaduertere etiam poſſe, quid impedimento ſit, quo minus Doronicum vulgare, Mamiras Aeginetæ vocetur. Denique Holoconitin Hippocratis, Moly à Dioſcoride appellari ſentis. Verùm cauendum tibi eſt apprimè, Geſnere iucundiſſime, ſiquidem vndequaque videris eſſe erudiriſſimus, ne dum mea ſtudes conuellere acrius, & veritatem conaris inquirere anxiè, in denſiſſimas prolabaris tenebras, idémque tibi eueniat quod Chymiſtis vſu venire cernimus, qui iam diu fruſtra vertendis ſpeciebus, & decantato illi aureo velleri ſummo & temporis & rerum

omnium diſpendio incubuerunt, incumbéntque poſthac in poſterum. Nam ſi Dulcichinum, Mamiras eſt, vt profectò Pauli verba atteſtantur, radiculam eſſe tradentis herbulæ geniculis frequentibus nodoſis cinctam, detergentis naturæ, nequaquam *βολβοκάϛανον* dici poterit, quando Trallianus inter Mamiras & *βολβοκάϛανον* diſcreuit, vtriuſque ſeparatis locis mētionem faciens. Mamiras ſanè libro medicinę ii. cap. v. nominat: *βολβοκαϛάνε* autem libro vij. *περὶ ἐμπυηματικῶν* meminit. Nec probo Goupylum & Andernacum, viros alioquin celeberrimos, *ἀντὶ βολβοκαϛάνων*. *βαλανοκαϛάνων* ſubſtituētes, ſiquidem non tam vox ipſa *βολβοκαϛάνον*, quam equidem vetuſtatem haud redolere fateor, quemadmodum nec *χύνεαν*, nec *τρώξιμον*, nec *μαῤῥύλιον*, & ſexcentas alias, quibus tamen frequenter Alexander vtitur, & ab omnibus eruditis tolerantur, quámq; autoris eo loco propoſitū ſpectandum eſt, quando rectam victus rationem purulenta excreantibus præſcribens, abſtergētibus nutriendos pręcipit, qualia ſunt, Ius gallorum, phaſianorum non pinguium, perdicum, attagenarum, turdorum, ſimiliúmque auium. Ad hæc, ſi ſanguis reiiciatur purus, iuſculo ei incoquere mandat *βολβοκάϛανον*, alicam, itrium, ſimilaginem, & eius generis alia, quæ ob ſucci craſſitiem, vaſa ſanguinem continentia modicè obſtruere & pectus lenire atque abradere potis ſint. At tantum abeſt Caſtaneas detergendi farciendíq; vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis poſſit eſſe contrarium. Adde vocem *βαλανοκαϛάνον* æquè eſſe nouam atque *βολβοκαϛάνε*, & quod per magni refert, nullam planè poſſunt Caſtanearum glandes *ἐμπυϊκοῖς* vtilitatem commodúmve afferre. Proinde veriorem veterem lectionem auguror, & *βολβοκάϛανον* pro herba interpretor, quæ pingui ſucco conſtat, & facultatem obtinet humorū craſſitiem mediocriter incidendi, adeò vt excreationibus è pectore ſit idonea. Quòd verò *βολβοκάϛανον* vix alia eſſe planta poſſit, quàm illa ipſa cuius ſemina ad te miſi, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in ſe habet, tum quia radice conſtat bulboſa, Caſtaneæ tamen ſimiliori quàm bulbo, quando cortice foris obducitur nigro, intus verò ſubſtantia Caſtaneis ſimillima expletur, quæ res & nomini occaſionem præbuit, vt compoſita nomenclatione *βολβοκάϛανον* diceretur, quia Bulbum Caſtaneámq; mentiri videtur. Sed hæc leuiora. Quod

maxim

maximè me mouet vt βολβοκάςανον credam herbam, cuius ſemina hoc titulo inſcripſi, illud eſt, quia nomen in Græcia in hodiernum vſque diem retinet, Chiis ἀγριοκάςανίδας, Bizantinis ἀγριοκάςανα, Rhodiis βολβοκάςανα appellãtibus. Adſtipulatur in omnibus meæ ſententiæ, aut ego potius ſuæ, vir grauiſſimus, cùm doctrina, tum humanitate clarus, Gabriel Falloppius Mutinenſis, in ordine & numero ſcholæ Medicorũ Patauinæ minimè poſtremus, Anatomicorũ huius æui facilè princeps, atque in ſimplicium palæſtra athleta inuictus, imò vero in debellandis domandíſque Chirurgiæ prodigiis, Italicus Hercules. Quid habes, mi Geſnere, quod damnes? Quis ſenſus eſt verborum tuorum? quæ tua mens? oculi? quid ais? Nimis vrgeo, commoueri videris, ſiquidem errorem tuum agnoſcis, Dulcichina non modo βολβοκάςανον dici non poſſe, ſed nec Mamiras quidẽ rectè βολβοκάςανον appellari. Verum ne in nouam figmenti ſuſpicionem apud te incurram, quod vel ex nuda ſeminis figura argumentari veritus nõ es, radicẽ eius bulboſam eſſe nequaquam tibi probabile videri, ideo radicem vnam ex Chio ad me allatam ad te mitto: quam vt terræ mandes iubeo, cognoſcéſque liquidò Melchiorẽ tuum nihil minus ſcire quàm nugari. Foliis veſtitur Crithamo ſimilibus, cauliculo breui, candidos floſculos in vmbellis ſuſtinentem, quibus ſemina anguſta, & ſtriata, canaliculatáve, Cumino æqualia, ſuccedunt. Non is ſum, qui cauillis & impoſturis inanem gloriolã aucupari velim. Mentiri neſcio, nec, ſi ſcirem, velim. Nondum eò demẽtiæ deueni, vt Matthæoli pellem, qui eo nomine malè apud eruditos, nec immeritò, audit, Boruſſiaco corio anteponam. Metamorphoſis iſta hactenus moleſta mihi eſſe non cœpit, nec placet cum Euanthæ & Agriopa ex homine in lupũ verti, rurſúmque reſtitui ſibi. Satius eſſet eius generis homines naſci nunquam, aut profectò in cunis emori præſtitiſſet. Neque enim res vlla maius bonarum literarum ſtudioſis detrimentum apportauit vnquam, quàm iſta eruditorum mentiendi audacia impunitáſque. Cæterũ Doronicum vulgare non poſſe ab Aegineta Mamiras vocari, vt Fuchſius putat, conſimili planè argumento priori comprobatur. Nam cùm ſit verum Doronicum, vt deſcriptio atteſtatur, & doctiſſimi quique fatentur, Ruellius, Leonicenus, Fracaſtorius, Manardus, Cardanus, Mũdella, Matthæolus, Braſſauolus, Amatus,

& denique tota Medicorum ſchola clamitat, Mamiras profectò nullo pacto eſſe poterit, quando Auicenna Mauritanæ factionis princeps libro ſecundo tract. ſecundo, ſeparatis locis Doronicum & Mamiras, quod Memiren nuncupat, proſequatur, & de hoc in M. de illo in D. prolixè pertractet. Illudes tu nodum hunc, duo eſſe Doronici genera inquiēs, Orientale nempe, & Europæum, quod officinarum ſeplaſiarij Romanum vocant: ſed te concedere quidem Orientale eſſe legitimum Barbarorum Doronicum, noſtrum autem, vel maximè ire inficias. Equidem non dubito, vir clariſsime, quin vtriuſque radices iamdudum conſpexeris probéque perpenderis, nec aliam inter eas differentiam deprehēderis, quàm quę eſt inter duo eiuſdē alitis oua. Quòd vero Doronicum Romanū non ſic vt Orientale ferueat, & linguam vellicet (quæ Ruellij opinio eſt) id noſtri cœli ſolíque temperiei ferendum eſſe acceptum, vt quiſque eſt eruditiſsimus, ita ſententiæ huic promptiſsimè accedit. Radices enim plantarum diſsimilibus ſaporibus à terræ proprietate perfici, vti etiam in fructibus euenire videmus, credendum omnino eſt. Si enim radices arborum, aut vitium, aut reliquorum ſeminum non ex terræ proprietatibus ſuccum capiendo ederent fructus, vno genere eſſent in omnibus locis & regionibus omnium ſapores. Sed animaduertimus in Inſula Creta Monobaſites vinum (Maluaſium vocat vulgus) in Cirno Corſicum, in Campania Gręcū & Lachrymam, circa Meſſanam in Sicilia Mamertinū, in Thraciæ maritima parte Maroneum, Smyrnæ regione Pramnium, vtrunque Homeri teſtimonio celebre, in Liguria Amabile, in Germania, quatenus Rheno abluitur, neque omnibus partibus, Rhenanum, in Pannonia Vngaricum, reliquíſque locis plurimis innumerabili multitudine genera vini virtutéſque procreari, quę nō aliter poſſunt fieri, niſi cùm terrenus humor ſuis proprietatibus ſaporū in radicibus infuſus, enutrit materiam, per quā egrediens ad cacumen profundat proprium loci & generis ſui fructus ſaporē. Chelidonium minus, quod rudis herbariorum plebecula Scrofulariam minorem vocat, cum quarti ordinis abſoluti ſit in calefaciendo & deſiccando, ſi Aetio credimus, ideóque magnam præ ſe fert acrimoniam, & guſtum erodentem, cur, quæſo, commanducando ſæpe nullam prorſus nobis acrimoniam imprimit, idque potiſsimum

quod

quod in humido loco natum ſit? Cur item Cicuta, Socratis maximè ſupplicio nobilis, in Germania, Galliis, in plurimiſque Italiæ locis ferè innoxia naſcitur? An ob eam cauſam quam Galenus libro περὶ τροφῶν δυνάμεως ſecundo ſcriptã reliquit? Dicit enim Arum Cyrenis minimum medicamentoſi, minimúmq; acrimoniæ poſsidere, adeò vt in cibis vel Rapis vtilius habeatur: In Italia verò, ac minori Aſia contra adeò acre. vt medicamentis duntaxat expetatur. Pari ratione fieri poteſt vt Chelidonium minus, & Cicuta, in Creta, Attica, Chio, Cilicia, & Græcia eiuſmodi viribus prædita naſcãtur, quales eis à veteribus cõtribuuntur, in Italia verò, Germania, & Gallia nocendi oblita proueniant. Comprobant id in primis inſignia autorum teſtimonia, Plinius, Columella, Martialis, Galenus, Dioſcorides, & cæteri, Perſeã arborẽ in Perſide exitioſam eſſe, trãſlatámq; in Aegyptum, mutata na tura in cibos receptam. Idem Belenio accidere literarũ monumentis prodidit Ariſtoteles περὶ φυτῶν primo. Poma mortis in prouincia Peru Occidentalis Indiæ, an Sorba eſſe ignoras? At varietate regionis adeò pernicioſam plantam euadere nouum videri non debet, cum & ſexcẽtis aliis eiuſmodi mutationes accidere conſtet. Summa ſummarum, quòd ſi terra generibus humorum non eſſet diſsimilis, & diſparata, non tantum in Syria, & Arabia in Harundinibus, & Iuncis eſſent odores, neque abietes in Arabia Thure manarent, neque Oleæ in Troglodytica regione Myrrhę glebulas funderent, nec Hędera in India Piperis baccas daret, nec Cyrenis in Ferulis Laſer naſcerẽt, nec Cinnamomũ & Caſsia in Moluccis inſulis ex Lauro decorticarent, ſed in omnibus terræ regionibus & locis, eodẽ genere, omnia ꝓcrearẽtur. Has autẽ varietates regionibus & locis, inclinatio mũdi, & ſolis impetus, ꝓprius, aut longius curſum faciẽdo tales efficit terræ humores: quas qualitates nõ ſolũ in his rebus, ſed etiã in pecoribus & armentis diſcerni notius eſſe autumo, quàm vt autorum teſtimoniis demonſtrare habeã neceſſe. Illud in trãſitu adiecerim, nobiſcũ ſentire Theophraſtum & Plinium clariſsimos rerum conditores, Calamum & Iuncum odoratos, nequicquam à noſtris harundinibus & Iuncis diſcrepare, præterquam quòd ferè compertum ſit, vt quæ locis frigidis odore carent, ea feruidis odorata ſint, vt Calamus & Iuncus in Syria. Abundè ſatis, & latius etiamnum quàm res

exigebat, demonſtraſſe me arbirror, Doronicum Europæum eandem prorſus eſſe cum Orientali plantam, quando & nomen, & radicis effigies, & par vtriuſque natura illud coarguunt, nullo alio quàm maioris minoríſque diſcrimine. Itaque Doronicum vulgare nequaquã Mamiras appellabitur, vt Fuchſio placet, cum Doronicum ſit, Auicenna inter Memiren, quod Mamiras eſt, & Doronicum differẽtiam adnotante. Quare cùm hactenus nihil obſtare animaduertam, quo minus Dulcichinum Mamiras dici poſsit, nõ recantabo, nec dimouebor à mea ſententia, niſi tu exercitatiores in literaria palæſtra athletas in arenam deducas denuo, qui id agãt, vt tua & fulcian t cõprobéntq;, & mea deſtruãt confringántq;: quod vt facias, vehementer etiam atque etiã rogo. Scio non defuturam tibi argumentorum copiam, quibus exiſtimationem tuam tuearis, & defendas, ac meam opinionem conuellas conſcindáſque. Ridendus hoc loco Bellunenſis, qui Dulcichinum ab Auicẽna Granum Alzelin vocari aſſerit, non animaduertens, Alzelin inter fructus, non radices ab autore connumerari, & Serapionem capite cccxxxvij Simplici. medicamento. in ſiliquis naſci tradere. Habzelim (inquit) granum pingue eſt, magnitudine Ciceris, citrinũ ab exteriore parte, albũ ab interiore, boni ſaporis, apportatur è terris Barbaris, nominatúrq; Piper Aethiopicũ (verũ Piper Aethiopicũ re vera eſt aliud) in Barbaria dicit Croni. Forma ſpectatur phaſeoli, ſiliqua & Grano minoribus. Colos grani citrinus nigérue. Sapor acutus ad inſtar Piperis. Vis eius gradu tertio calida, humida primo. Hæc ille. Ex quibus planũ fit, ingẽs eſſe diſcrimẽ inter Dulcichinũ & granũ zelin. Memini me Venetiis aliquando Agyrtã in medio foro Balſami laudes, & præclaras eius virtutes (vt id genus hominum facere aſſolet) decantantem conſpexiſſe, qui poſt longam inanium verborum ſeriem, ſiliquas quaſdam faſelo ſimilimas, breuiores, aromaticum ſaporem præferentes, qui bus ſemina nigra, faſelo æqualia, ſed minora inerant, pro Balſami fructu venditabat, quæ res & doctis, vt audio, impoſuit, verum veterum Carpobalſamum cum iactatione etiamnum dictitantibus, quum tamen medius fidius aliud nihil ſint quam Croni, ſeu Hab alzelin. Sed iam tempus eſt vt Holocc nitin Hippocratis, Dulcichinũ eſſe probem, & differre à Molyo, nõ ſolum Dioſcoridis, verum etiam auctorũ

omnium

omnium oſtendam. Magna & vetus eſt eruditorum concertatio, cuiuſmodi planta ſit, quam antiquiſsimus ille Græciæ vates, vnicus ingeniorum omnium fons & victor Homerus, Plinij iudicis ingeniorum ſummi ſententia, Mercurium Vlyſſi tradidiſſe in remedium carminum Circes in decima Odyſſeæ Rhapſodia cecinit.

ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος,
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί, χαλεπὸν δέ τ' ὀρύσσειν
ἀνδράσι γεθνητοῖσι, θεοὶ δέ τε πάντα δύναντα.

Quod interpretans Ouidius Transformationum quartodecimo ait.

Pacifer huic florem dederat Cyllenius album.
Moly vocant ſuperi, nigra radice tenetur.

Et meminit Lycophron in Alexãdra obſcuro poëmate, *μῶλυ σαώσει ῥίζα*. Vbi Iſaacius commẽtator ait, *μῶλυ δὲ ἐστὶ κατὰ τοὺς ἰατροὺς τὸ ἄγριον πήγανον*, quod & Suidas. Euſtathius, & ſectator eius Eraſmus duobus locis, præfatione in Ariſtotelis volumina Græca, & in prouerbio, Neque mel, neque apes, Moly *ἀλληγορικῶς* interpretantur, radicis nigræ ſymbolo laboris moleſtiam ſignificari affirmantes, qua peruenitur ad animi tranquillitaté virtutis abſolutæ præmium. Diuerſum cenſuit, quiſquis ille fuit, qui hos verſiculos condidit, quos in Priap. luſib. extare obſeruaui.

Hic legitur radix, de qua flos lacteus exit,
Quem cum Moly vocant, mentula Moly fuit.

Theophraſtus & Plinius herbam eſſe exiſtimãt, & naſci eam circa Pheneum, & in Cyllenæ Arcadiæ tradunt, ſpecie illa Homerica, radice rotunda, nigráque, magnitudine cepæ, folio ſcillæ, effodi autem difficulter. Hoc enim modo Theophraſti verba legenda ſunt, *καὶ μῶλυ ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν*, nõ quemadmodum Gaza vertit, & omnes Græci codices habent, *ὃν μῶλυ ὀρύττειν γε εἶναι χαλεπὸν*, tum quia Homerus ita tradit tum etiam quia Plinius difficulter erui ait, Theophraſtum proculdubio ſequutus, cuius verba refert ad vnguem. Adiicit huic ſentẽtiæ calculum Homericus ſcholiaſtes, Moly appellatum eſſe ſcribens *παρὰ τοῦ μωλύειν, ὅ ἐστιν ἀφανίζειν τὰ φάρμακα. φασὶ δὲ αὐτὸ ἑλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρειν τῷ ἀποσπῶντι.* Quæ verba claro ſunt argumento, non radicem ipſam euelli moleſtè, (vt plerique falsò rentur) ſed cũ

mortis periculo eruentem ſe ſubiiciat haud facilè à quouis effodi poſſe. Quæ cùm ita ſe habeant, luce meridiana patet clarius, Homerum per Moly aliud intellexiſſe nihil, quàm Cynoſpaſtum ſeu Aglaophotin terreſtrem Aeliani, quæ, vti à te obſeruatum egregiè eſt, Baharas Ioſepho in Belli Iud. hiſt. dicitur, & à Democrito Marmaritis nuncupatur. Tradũt enim autores illi, Baharan, ſeu Cynoſpaſtum captu admodum difficilem eſſe, & rizotomi manus fallere, oculóſque refugere, neque prius conſiſtere quàm mulieris menſtruorũ profluuio laborantis lotio fuerit conſperſa: neque tamen hoc etiã modo retentam ſine periculo euelli, quippe extrahentem præſentaneam mortem conſequi, niſi eiuſdem radicis amuleto fuerit communitus, quo carentes, terram circum circa ſcarificare, radicémque laqueo vinctam cani alligare, ac repentè diſcedere, tandemque nimio conatu ſequuturum canem radicem extrahere, & veluti domini perſoluẽtem vices illico commori, & nullo poſtmodum periculo radicem illam à quouis tractari poſſe. Vim eius in expiationibus præſtantiſsimam eſſe, vt etiam qui à ſpiritibus vexantur immundis, protinus liberare cõpertũ ſit. Moly hoc in marmoribus Arabiæ Perſico latere, & in Iudæa iuxta Macheruntem oppidum quærendũ. Neq; enim dici poſſe quicquã longius à vero remotum arbitror, quàm Moly, quod Homerus celebrat, Narciſſum Theophraſto appellari, & Dioſcoridi Colchicon, vt Tragus cenſet, quãdo Colchici flos lacteus nõ eſt: & Theophraſtus inſuꝑ magnã inter Moly Homericũ, & Colchicõ Dioſcoridis, ſuúmq; Narciſſum diſcrimẽ ſtatuit. Sed eiuſmodi errores, Trago ferè fatales, toto opere paſsim. Homines ſumus, fateor: ſed parcius errare poſſumus, modò velimus. Per incuriã multa committimus. Vt quimus aiunt. Opera laudanda, non opus. Alterius Molyos meminit Dioſcorides & Medici omnes, cui graminis, non Scillæ folia, radix non Cepæ magnitudine, ſed parua. Id tu Holoconitin ab Hippocrate vocari credis, illa fortaſſe coniectura fretus, quòd autor is libro De muliebribus morbis primo radicem eius velut bulbum eſſe narrat, nec planè Oliuę paruę diſsimilem: quæ notæ Molyi à Dioſcoride reddi videntur. Equidem pleniſsimè perſpicio cùm hac in parte, tum in aliis plurimis ſingulare illud ingenij tui quo polles, acumen, & fateor exoſculaturum me fuiſſe, protinúſque ambobus,

quod

quod dici ſolet, pedibus in iſtam tuam ſententiam deſcenſurum, niſi me Galenus medicinæ coryphæus reuocaſſet, & veriorem amplecti exiſtimationem coegiſſet. Nam autor ille in libello quo obſoleta Hippocratis vocabula planiora facit, *μώλυζαν* Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Moly dicitur: *ὁλοκωνίτιδα* verò herbam eſſe agreſtem, & à Dioſcoride *ὀροκωνίτιδα* appellari, quaſi dicas in monte natam. Quibus verbis perſpicuum fit, nihil minus poſſe ſtatui quàm Moly Dioſcoridis, & Holoconitin Hippocratis vnius eſſe ſtirpis nomina, quando quod Dioſcoridis Moly nominat, Hippocrates *μώλυζαν* nuncupat: contrà quod hic *ὁλοκωνίτιδα*, *ille ὀροκωνίτιδα*, Quæres tu, vbi apud Dioſcoridem *ὀροκωνίτις* habeatur. Reſpondeo, nuſquam. Falsò igitur Galenus Dioſcoridem allegat. Nego. Nam & Auicenna eodem libro quem ſupra indicaui cap. 743. in deſcribẽda Zedoaria, & Serapio cap. 104. medi. ſimpl. in Dochon, id eſt, Panico, non Milio, vt malè interpres vertit, & Plinius, non is qui naturalem hiſtoriam condidit, ſed alter, libro de re Medica quarto, capite vltimo in Spomelidibus pomis, Dioſcoridem citant, cum tamen nuſquam, quæ nominati autores de iis plantis adferunt, apud Dioſcoridem reperiantur. Niſi igitur nomine Dioſcoridis alium quàm Pedacium Anazarbeum intelligãt, profectò volumina, quæ hodie ſub hoc nomine circumferuntur, manca eſſe in pleriſque videntur. Sed hæc per coniecturam dicta ſint. Ad inſtitutum redeo. Holoconitin Hippocratis, non eſſe Moly Dioſcoridis, iam tandem te agnoſcere arbitror, alioquin nec Galenus *μώλυζαν* apud Hippocratem, Moly interpretatus fuiſſet, nec Holoconitin à Molyo ſeparaſſet. Quid multis? Et deſcriptio, & natura Holoconitidi ab Hippocrate redditæ, atteſtari videntur, nequicquam à Dulcichino diſſidere. Reliquum eſt vt pari ratione Moly Dioſcoridis excutiam, perpendamque vera an falſa ſint, quæ à Deo illo herbariorum Matthæolo traduntur, Moly ignotam eſſe Italiæ plantam dicenti. Ridere ſubinde mecum ipſe ſoleo. Geſnere lepidiſſime, doctorum quorundam noſtri æui hominum audaciam (temeritatem enim non dixerim) qui vt fucum, neſcio hercule q̃ laudatũ, ſuæ prætexãt ignorantiæ, frequẽter fateri nõ erubeſcũt, multa ſe præterire, ſed quæ nec aliis quidẽ peruia ſint, ac ſi docta eſſet, ſi diis placet, ignorãtia, ea neſcire, quæ ab aliis hactenus prodita nõ ſunt.

Verùm

Verùm τοῦτι μὲν ὀνειδίζειν πρὸς ἕνην καὶ νέαν Ariſtophaneos Strepſiade, aut ſi mauis ὀνειδὲν πρὸς τὸν Διόνυσον cum cæteris. Alterius iſta inſtituti: alium hæc locum poſtulant. Dabunt tandem imperitiæ ſuæ pœnas. Moly, inquit Galenus eodem loco quem proximè commemoraui, Allium eſt ſimplex caput habens, & non diuiſum in ſpicas. Quem locum ſi Matthæolus apud Galenum legiſſet, vt profectò legere debuit, nunquam in Molyo, & ſuam, & reliquorum ignorantiã accuſaſſet. Nihil enim medius fidius allio iſto ſylueſtri μονοκεφάλῳ eſſe poteſt notius. Naſcitur locis campeſtribus paſſim, foliis exilibus, gramini aut croco proximis, ſed latioribus, tenerioribus, paucioribúſque, quinarium numerum raro excedentibus: Caule alto, tenui, concauo, albicante, in cuius vertice σκοροδοειδὲς quiddam ineſt. Flores candidi ſunt, non planè iis diſſimiles quos in Lilio conuallium cernimus. Radix ſubiacet parua, bulboſa, nullos in nucleos ſecta, ſed ſimplex, & vnica, allium olens & ſapiens, quæ cauſa fuit vt à Trago Allium caninum diceretur, & eo quoque ſub nomine ſecundo loco poſt Allium ſylueſtre depingeretur. Sed de omnibus ſatis à me dictum eſt, pleniúſque ac ab initio quidem putaram, nec pauca præter inſtitutum: quare iam opportunum eſt claſſicum comprimere, & receptui canere, contractiſque huius epiſtolæ, ſiue potius libelli velis ſenſim portui adnauigare. Illud currens notauerim, Moly à Dioſcoride vocari, & Eringion, & Solanum ſoporiferum, quod Plinius item comprobat, & Rutæ vtranque ſpeciem, Montanam, & ſylueſtrem alteram. Nec me prætereunt, quàm monſtroſa ſint, quæ Plinius de ſuo Molyo memorat, radicis xxx. pedes longæ. Verum ego ſuper eo alibi copioſè. Hæc in tranſitu monuiſſe quid officiet? Habes igitur vir præſtantiſſime, incomptam quidem, nec qualem tuæ dubitationes exigerent, ſed ingenuam reſponſionem, quam ita accipias velim, vt ab eo qui te diligit ſine aliquo fuco proficiſcentem. Tuum erit, acri tuo ingenio, & exacto iudicio, tam hæc quàm alia quæ à me ſcripta ſunt, diligenter examinare, calculúmque vel album, vel nigrum ſingulis porrigere: vtrunque enim æqui boniq; conſulam, modo me ames, quod vt facias etiam atque etiam rogo. Vale.

CON

CONRADVS GESNERVS MELCHIORI GVILANDINO. S. P. D.

PRo epiſtola tua,erudita ſanè & prolixa,quanquam mihi cum voluptate legenti perbreuis ea viſa eſt,gratias tibi habeo doctiſſime Guilandine. Nam quòd ad breuiſſimam meam tam copioſè: quòd ad ſubitaneam & familiarem, tam grauiter & argumentoſè reſpondere dignatus es,id quidem ex amoris in me tui abūdantia profectum interpretor. Tãtus autem orationis tuæ apparatus eſt, vt perlectis omnibus,animo conſternatus,& neſcio quomodo affectus(quod ex mea etiam nimiùm ſimpliciter condita, itidem tibi contigiſſe, vt ſcribis,miror)ſentētiã omnino mutarem, & victũ vndiquaque vt faterer,non parum abfui. Id quod (vt mox initio dicam,ne prorſus contumacem & refractarium me putes) circa Bulbocaſtanum certè ingenuè fateor. Dabo enim hoc honori tuo,vt victoriam tibi adſcribam eius rei,de qua tecum non certaui, ſed interrogaui duntaxat, ſubdubitans: atque hoc etiam glorioſius tibi eſt,ſi me non tanquam aduerſarium,ſed vt præceptor diſcipulum vincas. In reliquis verò non æquè, vt in progreſſu epiſtolæ dicam, tecum ſentio, Neque verò me à te amando,colendóque(hoc eruditio tua, illud beneficentia meretur) acres & vehementes illæ tuæ ὑπερβολικώτεραι ῥητορεῖαι dimouebunt:non magis quàm ab Antiſthene Diogenem baculus. Imò quòd tam audacter me increpas, quòd mentem & oculos in me requiris, declamatorio quodam & penè tragico dicendi genere, equidem minimè ægrè fero: qui malim,ſi in alterutram peccandum eſt partem,nimio inueniendæ veritatis feruore peccari, quàm remiſſione nimia nullum in nobis rerum inquirendarum ſtudium flagrare. Itaque & hoc tibi condono, & viciſſim eodem erga te candore ac libertate,homini Heluetio & liberè educato agendi, abſque vlla indignatione tua, ius egomet mihi ſumo atque poſtulo. Epiſtola mea, quantum memini, nimiùm fortè familiaris, dubitationes tantùm & interrogationes aliquas continebat: vt pleniùs inſtruerer de iis, quæ tu ſimpliciter ad me ſcripſeras. Tu verò ita commotus es, ac ſi ea quæ ſcripſiſti, vera eſſe negaſſem, & toto

(quod

(quod aiunt) cœlo aberrarem. Atqui inter errorem ac dubitationem multum intereſt: adeò vt inuicem contraria ſint, ita vt ἕξις & στέρησις. Dubitare certè non eſt negare: neque penitus ignorare, ſed principium quoddam & via ad cognitionem. Et philoſophi hominis non quidem ignorare nihil, quod in nullum hominem cadit: ſed ignorantiam fateri primùm, deinde in vtramque partem argumenta diſquirendo conferre. ἔστι δὲ τοῖς εὐπορῆσαι βουλομένοις προὔργου τὸ διαπορῆσαι καλῶς. ἡ γὰρ ὕστερον εὐπορία, λύσις τῶν πρότερον ἀπορουμένων ἐστὶ. λύειν δ᾽ οὐκ ἔστιν ἀγνοοῦντα τὴν δεσμόν. inquit in prima philoſophia Ariſtoteles. Et in lib. de longitudine ac breuitate vitæ: ἀρχὴ δὲ τῆς σκέψεως ἀναγκαία πρῶτον ἐκ τοῦ διαπορῆσαι περὶ αὐτῶν. At tu longè ſecus, ne inquirendo anxiè veritatem in denſiſſimas tenebras abeam, periclitari me ais: & ſtolidiſſimis hominum chymiſtis me comparas immeritò: illi enim rem impoſſibilem quærentes meritò non inueniunt: ego verò diligenti indagatione & hactenus in hoc ipſo Stirpium genere quædam inueni, Dei gratia: & inuenio ſubinde, nullius ante me literis, quæ ad me peruenerint, prodita. Dices fortaſſis diſcentem æquum eſſe credere & aſſentiri. Fateor: & in plurimarum rerum cognitione, doctore te frui licere mihi optârim. Sed diſcentium conditio duplex eſt, nam qui pueri vel tanquam pueri diſcunt, ſimpliciter & abſque demonſtrationibus etiam fidem autoritati præceptorum, vt filij parẽtum, adhibere debent. Qui verò methodi ac demonſtrationis vim intelligendo conſequi poſſunt, illos ſanè homini vtcunque amico, & autoritati abſq; certa ratione credere, in rebus quidem humanis, prorſus ἀφιλόσοφον eſt. In amicitia vera voluntati & beneuolentiæ vtrinque habẽda eſt mutua fides quàm ſynceriſſimè ita vt neuter de alterius animo dubitet, etiamſi euentus aliquando non videatur reſpondere. Multæ enim ſunt cauſæ & circunſtantiæ, propter quas multa ſecus quàm inſtitueramus eueniunt. Iudicio verò & doctrinæ ſuæ, quãuis dubitationes in contrarium non deſint, credere amicum poſtulare, ambitioſum eſt, & neruum amicitiæ æqualitatem excedit. Poteras mihi nullo artificio, paucis & breuiter comprehenſis argumentis ſatisfacere, ac dubitationes meas diſſoluere: ſed oratorem te eſſe, & ſi res poſtularet, vel tragœdias condere poſſe, declarare mihi voluiſti. Non erat quòd tantopere mirareris Guilandine, Italiæ quaſdam aut

Græciæ

Græciæ plantas, mihi eſſe ignotas. Aut cur non Dioſcoridem quoque, Galenum, Plinium, Theophraſtum, Hippocratem, & alios qui in hac naturæ parte reliquis mortalium excelluerunt, ſingulos plurima alienarum regionum medicamenta vel ignoraſſe prorſus, vel nomina vel vires eorum (nihilo hoc nomine indoctiores) non probè calluiſſe miraris? Cur non te ipſum? qui forſan omnium hominũ ad noſtram vſq; ætatem diligentiſſimè harum rerum cognitionem es perſecutus: ad nos tamen ſi venires, Helueticas quaſdam, alpinas & alias quaſdam plantas (non dubito) vel prorſus, vel nominibus quibuſdam, vel facultatibus, antehac ignotas tibi oſtẽderem. Tu verò admiraris, Mamirân eſſe Dulcichinum aut Oloconitin, non ſtatim me tibi aſſerenti crediſſe, idque ſine autoritate (quis enim hoc ante te docuit?) ſine rationibus. Potueras ſaltẽ ex tam breui & incompto Epiſtolio meo, etiamſi non expreſſiſſem, hoc tempore prorſus à ſtirpium hiſtoria alienũ eſſe me cognoſcere: & in eo adhuc lucubrandi argumento hærere, quod ante multos annos incepi: atque vtinam feliciter & aliquo cum ſtudioſorum fructu aliquando abſoluam: Animalium hiſtoriã dico, cuius pars de Aquatilibus totum nunc me occupat, vt vix aliud cogitare liceat. Et hæc etiam nunc quæ ſcribo, imò effundo, aliud agens, horas aliquot piſcib. meis ſuffuratus ſcribo. Quòd ſi ocium ſuppeteret, & eadem diligentia in plantarum hiſtoriam incumbere poſſem, quam nunc in piſces conſumo, de paucioribus fortè dubitarem, ac minus tibi ſciſcitando moleſtus fuiſſem: nec illos, quos tu mihi profers, Tralliani locos ignoraſſem. Sed cauebo in poſterum, quando iam noui ingenium tuum, ne importunius ſciſcitando, aut argutius dubitando, negocium tibi faceſſam. Quanquam nunc etiam non malè hæc audacia mihi cecidit. Nam & ego natura (hoc eſt, Dei beneficio) non admodum commoueor: & à bonis doctiſque viris amandis, inter quos minimè poſtremum locum tibi tribuo Guilandine, nulla increpatione me abſterreri patior. Tu quoq; viciſſim, ſi magno celſóque animo vir es, qualem te eſſe mihi perſuadeo, non ideo me amare deſines, quòd aliter forſitan quàm expectares tibi reſpõderim. Magnum enim amicitia tua amiſſa dolorẽ mihi cieret. Tu qui Germaniam, Italiam, Græciam, Africæ oram, & alias regiones peragraſti: qui ingenio vales, & indefeſſo ſemper ſtudio omne genus li-

brorum

brorũ excutis, qui doctiſſimorũ virorũ amicitiis flores, multa nõ me tantùm, ſed publicè omnes docere potes: idq; vt facias, & omnes tuas varias, raras, eruditas, copioſasq; obſeruationes, in ſtirpium hiſt. præcipuè, in literas maturè referas, antequam humanitus aliquid tibi accidat, etiam atq; etiam te rogo. Et quanquã te vellẽ ſimplicius proponere pleraque: ſi tamen operæprecium videbitur interdũ, ne hominũ autoritas cuiquam imponat, illis etiam qui viri magni videri volunt, interdũ reprehẽdendis, ſiue nominatim ſiue opinione ipſorum duntaxat, non abſtinebis. De me quoq;, poſtremo in hoc ſcriptorũ ordine, vbicunque diſſenſeris, pro arbitrio ſtatues, totum enim in poteſtatẽ me tibi trado. Quod ſi quid laude dignum in me laudaueris, amabo te: ſi quid meritò taxaueris, non iraſcar. Puerile profectò, ἄγροικον & nequaquam ſapientis, ne dicam impij, viri eſt, ſanctum amicitiæ ius propter aliquot herbas, earúmue nomina, diſſolui, quod hodie tamen vel inter viros magnos & graues, vt ſibi aut vulgo videntur, infrequens non eſt, quibus hoc ferè exprobrari poſſet, quod Cynicus Diogenes homini amicitiam eius expetenti, ſaperdam verò (aut caſeum, vt alij tradũt) ferre detrectanti, dixiſſe fertur: τὴν σὴν καὶ ἐμὴν φιλίαν σαπέρδης διέλυσε. Niſi tu fortaſſis aliud etiam hîc ſpectari putas, gloriam & oſtentationem ingenij, quo nemo libẽter cedit. At hoc etiam abſurdius eſt, ambitionis & contentionis ſtudio ſummam virtutum amicitiam ſoluere. Nos igitur iſtos, φιλαὶ κεφαλαί, rideamus: & alter alterius poſthac ſententiam ac argumenta, placidè tranquilléque (hoc eſt, ἀπαθῶς, aut certè μετριοπαθῶς) audiamus: vt, ſi fieri poterit, conſentiamus per omnia: ſin minus, ſalua amicitia, liberè, ſimpliciter, candidéque inter nos diſſentiamus, nullis æmulationis, inuidiæ, ſimultatis, aut calumniæ affectibus obnoxij, vt indoctiſſimi quidam docti hodie ſunt. Amicitia vera animorum inter ſe vinculum eſt, virtutum ac pietatis ratione connexũ, his igitur ſaluis, quorum nomine ſuſcipitur, rumpenda non eſt. Quid ad virtutem aut pietatem herba, frutex, lapis, piſcis? quæ vel ſuis nominibus ignorari, vel ipſa ſtirpitus interire, q̃ ſacroſancta amicitię iura, quorũ autorẽ imò exemplar Deum habemus, inter homines violari præſtaret. O vita, ô mores. Nõ tecũ iã Guilãdine loquor: nec te huius criminis reũ facio: ſed alios noſtri temporis homines, vix homines, noto: qui mundo ſe,

deri

deridendos præbent, dum vel in medicina noſtra, vel aliis de rebus neque magni momẽti, & ad vitam ac pietatem minimè neceſſariis, litigantes, tumultuantur, inſaniunt, cœlum terræ permiſcent, neque ſomniantes tantùm (vt tu ſomniabas) ſed vigilantes ἱππομανοῦσιν. ἁπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφυ. Nihil ſimplicius veritate, nihil ſimplicitate pulchrius, cùm aliis in rebus, tum in oratione & doctrina. Agamus igitur deinceps inter nos quàm ſimpliciſſimè, & vt in Areopago moris erat (neque enim maior illius maieſtas fuit, quàm amicitiæ inter viros bonos eſſe debet) ἄνευ παθῶν καὶ προοιμίων: vt veritas ipſa nuda ſic magis eluceſcat, quanquam enim feruore aliquo & iuſta æmulatione ingenium in aſtruendo vero excitatur, nimium tamen altercando & indulgendo affectibus ſæpe amittitur veritas. Ego fortè te omnium in hac palæſtra exercitatiſſimum, aut nihil aut perparum docere poſſum, mi Guilandine: excitare ſaltem te & veluti obſtetricando, ea quæ concepiſti, quæque parturis, vberius, felicius & maturius in lucem vt edas, interrogando dubitandóque efficere, quantum in me eſt, percupio, nam hoc etiam non cuiuſuis eſt, de vnaquaque re commodè dubitare. Sed egomet mihi prolixitate mea diſpliceo, quam tamen epiſtola tua propemodum mihi extorſit. Expectas fortè vt ea quæ ad confirmandas opiniones tuas attuliſti, tandem refellam: ego verò non tecum diſceptare, ſed profectò abs te aliquid addiſcere, & rationibus tuis intellectis, cùm ipſe ſolidius tecum ſentirem, tum apud alios iiſdem argumentis vti, & ſententiam tuam fulcire poſſem, in animum induxeram. Nunc quoniam & res ipſa poſtulare, & tu quoque petere videris, ſi quid in contrarium poſſem, vt depromam, ne facilè de ſententia ſemel non ſine ratione cõcepta recedere videar, quod leuitatis non iudicij eſt, expectationi tuæ aliqua ex parte (quantum & per ingenium & per ocium licet) ſatiſfacere conabor. Non deeſſent mihi probabilia multa, quæ in contrarium adferrem: iis tamen abſtinebo, cum mihi prolixiori eſſe nec liceat nec libeat: quanquam tu quoque in tuis aſtruẽdis probabilia multa, vt oratores ſolent, non vndiquaque firma aut neceſſaria, protuliſti. Quid pridem ad te ſcripſerim, non equidem ſatis memini, neque Epiſtolæ ad te datæ copiam habeo: ſed ex tua, quæ ſcripſerim, pleraq; agnoſco. Primùm igitur in eo quòd dubitaui an Mamiràs Pauli, Bul-

bocaſtanum Tralliani fortè eſſet, plenè à te ſatisfactum mihi eſt: & plantas eſſe diuerſas facilè agnoſco, & tibi qui tam liquidò id mihi demonſtraſti, gratias habeo maximas. At ſuperiori æſtate, cùm ſemina quædam peregrina ad me dares pro tua liberalitate, pro Mamirâ quidem Dulcichinum mittebas (vt nunc quoque ſentis) radiculas ſcilicet: eam verò Oloconitin Hippocratis eſſe negabas, quòd ridiculè rhizotomus quidam ita ſenſiſſet: Oloconitidis autem ſemen ſeorſim mittebas, nigrum, rotundum, durum, ſapore ferè nitroſo, magnitudine qua minimum genus viciæ. Schedæ inſcriptio hæc erat: Oloconîtis Hippocratis, quod ei apud reliquos medicos nomen quærendum. Nunc verò in epiſtola tua, quæ prius ſeparaueras, coniungis: Traſi ſiue Dulcichinũ recentiorum, Pauli Auicennæque Mamiran, Hippocratis Oloconitin eſſe magna voce clamas, & aſſerentes idem Hippocratis manes producis. Itaque tum fortè dubitaui, poſſétne idem Bulbocaſtanon dici, quòd radix veluti bulbulus quidam, ſaporis dulcedine caſtaneis proximis (vt Matthiolus ſcribit) appareret: nunc verò penitus tecum ſentio, poſtquam & Bulbocaſtani radicem mihi communicaſti, & Rhodios etiamnum ſic appellare docuiſti, &c. Quamobrem & aſſertam à te veram Tralliani lectionem, & rem ipſam quoque demonſtratam, ex animo tibi gratulor, aſſentior, gratias habeo: & cùm doctrinam diligentiámque tuam admirabilem veneror, & candorem exoſculor: qui communia mihi & hæc, & alia complura, doctiſſimis tuis ad me literis, & nunc & prius facere dignatus es. Bulbocaſtanon igitur quid ſit, nihil eſt quod amplius addubitem. Mamirâs verò quid ſit, ſi venia tua licet, adhuc ſum dubius: & rurſus veteris alicuius Medici (non Hippocratis, qui Mamirân fortaſſis haud agnouit: ſed Pauli vel Auicennæ) manes, ſi qua arte non illicita potes, non Magia, non Necyomantia, euocari à te vellem, qui omnem nobis hac de re dubitationem tolleret. Tu Mamirân Dulcichinum eſſe affirmas, aut potius ſomnias: ego vigilans nego. Veterum igitur de Mamirâ audiamus ſcripta: & an ea Dulcichino conueniant, conſideremus. Mamirâs (μαμιρᾶς, vltima circunflexa in prima declinatione, & ſeruat alpha in obliquis) veluti radicula quędam eſt, οἷον ῥιζίον τι, herbæ, habens veluti nodos frequentes (κονδύλους πυκνοὺς) quæ cicatrices & albugines attenuare creditur, ab

tur, abſtergentis nimirum naturæ, Aegineta libro 7. Mamiram Auicennæ libro ſecundo capite 487. eſt lignum ſicut nodi, declinans ad nigredinem, in quo eſt reflexio parua: & eſt acutius quàm venæ tinctorum, calidum & ſiccum in fine ſecundi gradus, abſtergit & expurgat, ſiquidem abſtergit albedinem vnguium. Succus eius humiditatem craſſam detrahit, & purgat excrementa cerebri. Radix eius dolori dentium medetur. Purgat albuginem oculi, & acuit viſum, fit cum eo alcohol, & abſtergit humiditatem craſſam, propriè ſuccus eius. Radix etiam vtilis eſt ictericis. Dolori ventris pungenti medetur: & eſt in eo prouocatio. Hæc Auicenna. Quòd ſi vires Mamirâ perpendas, eaſdem omnes ferè Chelidonio vel maiori vel minori, à veteribus Græcis adſcriptas reperias, non dico Chelidonium Mamirân eſſe, vires conuenire dico: nempe Chelidonium maius euidenter calfacit, & ſiccat (hoc eſt in ſecundo gradu, vel principio tertij) abſtergit, craſſos circa pupillam humores diſcutit, radicis & ſucci vſus eſt, è ſucco collyrium fit, dentium dolori medetur, ictericis prodeſt, hæc omnia ſuo Mamirâ tribuit Auicenna: & inſuper quòd vngues albos (ſcabros intelligo) emendet, & propter acrimoniam ſuccus eius naribus immiſſus, caput expurget: quæ duo remedia Græci Chelidonio minori adtribuunt. Non (inquam) Chelidoniũ Mamirân eſſe dico, ſed viribus cum eo congruere: vnde apparet, quantum à dulci humectante & inflante radice Dulcichinorum abſit. Acutius (vel, vt vetus interpres habet, calidius) eſſe Mamiran Auicenna inquit, quàm venas tinctorũ. Eodem autem in libro cap. 736. de venis tinctorum ſcribens (Arabicè eſt Haruchſubagin) eadem prorſus de ipſis tradit, quæ de Chelidonio Galenus. Ergo Chelidonio aut æquales habebit vires Mamirâs, aut etiam vehementiores. Quid hoc ad Dulcichinum radiculam, quæ primum calfaciendi ordinem non excedit, & acrimonia omni caret? Neque hic me commouebunt argumenta tua Guilandine, quibus circa Doronicum vteris, quod in Europa & noſtris regionibus, ſapore, odore, viribus cæteris inferiora naſcantur pleraque, videmus enim & experimur, eoſdem primarum qualitatum ordines in noſtris herbis reperiri pleriſque omnibus, quos ſuis olim Græci attribuerunt: quòd ſi pauca quædam excipias, nihil hæc ad vniuerſalem ſententiam infringendam

gendam faciunt. Poſſem hîc euagari ad longam digreſſionem, ſed non libet nec vacat. In Dulcichinis eximia eſt dulcedo: Mamirân dulcem eſſe nemo dixit, ſed acrem & acrimonia abſtergentem: qua quidem facultate remedia multa præſtat, ad quæ nemo hodie Dulcichinis vtitur, nec vteretur profectò feliciter. Dulcichini radiculas geniculatas cernimus: in Mamirâ condylos, id eſt, nodos habent. Sic & Polypodij radices, nodis & veluti cicatricibus aut tuberculis diſtinguuntur, geniculatæ non ſunt. Taceo Auicennam Mamirân lignum facere, quod Dulcichino nequaquam conuenit, & Aeginetam non radiculam, ſed veluti radiculam. Apud Trallianum lib. 2. cap. 5. ad exterendas cicatrices oculorum. vox μαμιρᾶς in Græcis codicibus deeſt: à Gupylo ex Aegineta eum in locum rectè repoſita. Apud Nicolaum Myrepſum requiritur in Antidotum de Croco Eſdræ, mox ab initio: Actuarius in Ruellij verſione habet Mameræ. Aetius quidem & Paulus in eiuſdem antidoti deſcriptione (Fuchſio teſte) Mamiræ non meminerunt. Doronicum Orientale Paulo Arnabo aut Mamirâs vocatur: eo Romanum durius & ſolidius eſt; Fuchſius. Sed profectò Doronicum, Arnabo & Mamirâs, vt vocabula tria, ita res etiam tres diuerſæ ſunt, vt oſtendemus. Doronicum noſtrum, vt vulgus medicorum appellat, quod in alpibus noſtris & hortis etiam tranſplantatum, prouenit, mollius eſt Romano & Oriẽtali, ni fallor, ad manũ enim peregrina nunc non habeo, noſtrũ molliculum eſſe ſcio. Ruellius apud Actuarium Mamirân interpretatus eſt Doronicum, ita vt lector ſuſpicari poſſit ipſius autoris eam interpretationem eſſe: quod fidi interpretis non eſt, & multis fortè impoſuit, ſicut & Fuchſio Gyraldus Symeonis interpres: Errant (inquit Fuchſius) qui carnabadium recentiorum Græcorum, idem cum Doronico eſſe putant, nam ita Symeoni Sethi careum appellatur. Nicolao autem Myrepſo cuminum Aethiopicum. Atqui hoc non Symeon Græcè ſcripſit, ſed de ſuo adiecit Gyraldus interpres, carnabadium eſſe careum. Cæterum iiſdem ferè rationibus, quibus Dulcichinum non eſſe Mamirân negaui, Doronicum etiam vulgò dictum Mamirâm eſſe negari poteſt. Iacobi Syluij etiam verba de Doronico ex Serapione non bona fide recitantur: Doronicum (inquit ille) Serapioni eſt radix parua, foris ſubflaua, intus alba, dulcis, calamo aromatico ſimilis, ca

lis, calida, ſicca, ordine tertio, flatus, præcipuè vteri, diſſipat: cordis palpitationi confert, ipſúmque roborat, venenoſis ictibus auxiliatur, ſumptum & admotũ (cum ficubus) Hæc Syluius. At Serapionis codex meus Argentinæ olim excuſus, in voce Haronigi (Syluaticus legit Varonig) cap. 325. neque dulce Doronicum, neque Calamo aromatico ſimile facit: ſed reliqua, quæ Syluius, de eo tradit: Fruſta ſunt (inquit) craſſitudine ramorum ſcetharagi, magnitudine nodi pollicis ad ſummum: & ſunt venæ (radices) albæ intus, ſubcitrinæ foris, aliquantulum duræ & graues: & deferuntur ex Sem vt plurimum. Et mox de viribus, eadem quæ iam ex Syluio retulimus, ſcribit: (quæ certè cum Doronico hodie dicto ſiue Europæo ſiue Orientali, minimè conueniunt:) & antidotis magnis admiſceri ait, ſicut & Auicenna libro 2. capite 210. Durungi vel Durunegi vocans: Eſt autem (inquit) fruſtum lignoſum radicale, nodos habens, interius albũ, &c. Loco eius ponitur zurumbad æquale pondus, aut duæ tertiæ ponderis ipſius de caryophyllis. Ex his verbis deſcriptionem Mamirã & Durunegi, ſimilem eſſe apparet: colore tantum excepto: nempe lignum radicis inſtar, nodoſum, remedia verò ex vtroque diuerſa: etſi vtrunque calidum ac ſiccũ ſit, hoc ordine tertio: illud in fine ſecundi. Ergo veri Doronici ſeu Durunegi loco, quandoquidem eo caremus, vel galangam, vel zedoariam, vel caryophyllos cum ſeminibus, quæ flatus diſſipant, vſurpabimus: His ſcriptis, apud Syluaticum ſic legi: Doronec radix eſt ſimilis brancæ pulpi, (pedi vel brachio polypi, acetabulis tanquam nodis aſpero: à qua ſimilitudine filiculæ etiam nomen fecerunt Græci) & affertur ex India, ſed quia raròhabetur, ponitur pro ea vernix: Sed pro vernice puto varonig legendũ, quod eſt Doronico Serapioni, vt paulò ante recitaui. Idem Syluaticus alibi, ſine autore: Dironici (inquit) ſunt radices paruæ, cuiuſdam herbæ ſimiliter nominatæ, habentis folia parua, vtcunque rotunda, & flores violaceos, naſcitur in muris & rupis, (rupibus.) Et eandem eſſe Varonig. Arabicè dictam ſentit. Vulgare noſtrum Doronicum flores luteos profert, hedypnoidis aut barbæ ſenis (quam vocant) floribus ſimiles forma coloréque: qui forſitan cærulei quoque in ſpecie alia mihi adhuc ignota reperiuntur. Doronicum nominatur in Diambro Meſuæ: Actuarius in eodem non habet. Doro-

nicum vulgò dictum nimia dulcedine omnes ferè radices, ita vt amaritudine Gentiana, acrimonia Zinziber excedit: at veteres Doronico ſuo nullam ſaporis dulcedinem aſcripſerunt. Quòd ſi etiam tibi donarem Doronicum noſtrum & veterum (ſic enim Durunegi appello) eandem eſſe herbam, quoniam tamen, vt tu quoque fateris, noſtro eædem vires non ſunt, in remediis quæ veteres præſcripſerunt, non noſtro vtendum, ſed aliis ſuccedaneis de quibus dixi: inter quę & Zurumbad eſt. Matthiolus in Serapione duo capita de diuerſis Zurumbet confundit: poſterius ſanè videtur carpeſium, & Zarnabo ab Auicenna dicitur: nam & feſtucas eſſe aiunt arboris cuiuſdam, & pro Cinnamomo poni, &c. Zedoaria Auicennæ (Algieduar ipſe nominat) eadem præſtat quæ Ariſtolochia, & quę Durungi: ſed efficacius quàm Durungi aduerſatur venenis, nominatim napelli (vt Antitora dici mereatur) viperæ, & aliis. Porrò Zurumbad eidem eſt herba, vel lignum, vt Bellunenſis emendat, ſimile Cypero, ſed maius, & minus odoratum, calidum & ſiccum in tertio abſceſſu. Flatus diſſoluit, impinguat, & aufert odorem vini, & alliorum & ceparum. Cordi lætitiam & robur conciliat. Vomitum retinet. Aſtringit naturam, (aluum intelligo) & vteri inflationes pellit. Morſibus venenoſis efficaciter medetur, Zedoariæ in hoc propinqua. Ponitur autem loco eius aduerſus venena Durungi ſeſquialterum, & duæ tertiæ (portiones) pōderis eius de taraxaco ſylueſtri, & dimidium ponderis eius de granis citri. Vides quàm cognata inter ſe natura ac viribus remedia ſint, Zedoaria, Zurumbad & Durungi: & quàm iniquè facturus eſſet, qui pro aliquo iſtorum Doronicum noſtrum ſupponeret: Rutam ego malim, aut Ariſtolochiam, ex remediis quæ noſtræ regiones ferũt, quàm Doronicum noſtrum pro veterum Durũgi vſurpari, ſed zedoariam præ cæteris probo. Cæterum quod Zurumbad Arabes, hoc Græci recentiores Carnabadium dixerunt, vt ex Symeone Sethi apparet: καρναβάδιον (inquit) calidum eſt & ſiccum ordine tertio: concoctionem ciborum adiuuat, flatus diſſipat, ſtomachum roborat, ventrem ſiſtit, lumbricos interimit, vrinam cit, pituitam incidit, ſed flauam bilem in calidis corporibus gignit. Porrò Zurumbeth alterum Serapionis (capite 261. in mea editione) quod, Arabicè aliter in tranſlatione Galeni Tarich adhueba vocari dicit: aroma eſt ca-

lidum

lidum & ſiccum, prope tertium gradum, caſiæ & cubebis viribus proximum, quod pro cinnamomo poni Galenus & Paulus autores ſunt. Et Iſaac filius Amram: Eſt (inquit) arbor magna, in montibus Lubnen: id eſt, in Oriente, nullo fructu, foliis longis, colore inter viridem & citrinum, ſimilia foliis ſalicis: idem & ramorum color eſt, odor citri. Calefacit, ſiccat, aſtringit, reſoluit, (flatus nimirum, potius quàm apoſtemata, præſertim matricis, vt in capite 72. ex Meſarugie quidam tranſtulit) & aſtringit ventrem. Eſt in eo aſtrictio vnà cum ſubtilitate & caliditate. Eadem efficit quæ nux moſchata, ſed eſt ſubtilior ea. Confert dolori capitis frigido & humido cum oleo violaceo, ſi ſternutatorium inde fiat. Stomacho & hepati vi aromatica ſua prodeſt. Hæc Serapio. Vnde apparet facultates eaſdem ferè vtrique Zarumbeth ſuo eum attribuiſſe: & ſi fortè errauit Matthiolus, duobus capitibus in vnum confuſis, leuem & ferendum hunc errorem eſſe. Sed prolixior ſum, quàm par ſit. Certè Arabes medici plerique ſæpe res diuerſas in vnam confundunt, & ex vna propter nominum varietatem multas faciũt: & ſcripta Græcorũ ineptè transferũt: quanquã in plurimis interpretes potius eorum, quàm ipſi fuerint accuſandi. Carnabadium, Zarnabo, Arnabo, aut res vna & eadem ſunt, aut ſubſtitui inuicem poſſunt. Zarnabum ſimul & Zeduaris in antidorum diamoſchu Actuarij recipiuntur. Zadæra in diamargaru. Carnabadium & zedoaria in antidotũ auream Alexandri: vbi Fuchſius Nicolaum Myrepſum Carnabadi nomine intelligere dicit cuminum Aethiopicum, idque conſtare ex antidoto eius 406. vbi ipſe ita interpretatur. Ego in ea antidoto nihil tale inuenio, & numerum à librariis corruptum puto: nec magna apud me Myrepſi autoritas eſt. Cuminum Aethiopicum certè carnabadium eſſe minimè concesſerim, ſed in locum eius fortè ſuccedere poſſe. De grano alzelen Bellunenſis verba hæc reperio: Granum alzelen vel allezen, eſt granum quod apud Venetos appellatur Dolceghini: & naſcuntur etiam in Africa, & alio nomine Arabico dicuntur Hab alzizi. Eius ſententiæ Leonem quoque (neſcio quem) Africæ deſcriptorem eſſe ais: Eruditus etiam & longè peregrinatus vir Alexander Benedictus idem ſentit. Tu contradicis. Mihi hoc tempore non licet diligentius rem perpendere. Video tamen Granum Zelim à

Serapione deſcribi capi. 327. & reprehendi illos, qui id cum Croni vel pipere Nigrorum confundunt. Ego Dulcichinos granum alzelin eſſe ſentiam: Croni verò vel piper nigrorũ, id quod tu etiam ſic appellas, ſed cum grano alzelin contra Serapionis ſententiam confundis, donec veriſimiliora co-gnouero. An non Dulcichinum tu quoque calidum & humidum eſſe fateris, & Venerem ſtimulare? atqui hoc de grano alzelin ſcribunt. Conuenit & color, albus interius, foris citrinus: & ſapor bonus, videlicet dulcis. ſed magnitudo ciceris, inquies, non conueniet. atqui miſſæ à te Dulcichini radiculæ paruæ ſunt, & in Africa multo minores naſci teſtis eſt Alexãder Benedictus, vbi & cicer fortè maius habetur: ſi modo ciceris rectè tranſtulit interpres. Quòd ſi res eadem non ſit, vires verò ſint eædem, quid eſt quòd digladiemur? Venio tandem ad Oloconîtin & Môly. Ὀλοκωνίτιδος τῆς γλυκείας ῥίζα. ἔστι δὲ ὡς ὁ βολβός. σμικρὸν δὲ ὡς ἐλαία. Verba ſunt Hippocratis libro primo De muliebribus morbis. vbi à Dioſcoride ὀροκονιτίδος pro ὀλοκωνίτιδος ſcribitur. φησὶ δὲ διοσκουρίδης τὴν ἐν ὄρει γενομένην ὀροκονίτιδα ὀνομάζεσθαι, Galenus in Gloſsis. Ex quibus verbis miror putare te Guilandine cõiecturam meam Oloconîtin Hippocratis, Moly Dioſcoridis eſſe, deſtrui poſſe, quaſi non etiam Moly illud in montibus naſci poſsit, aut ſi in montibus non naſcitur, quid tum poſtea? neque enim vel Galenus, vel aliquis bonus autor hoc dixit: ſed Dioſcorides, veluti grammaticum agens, & etymologiam quærens cur oroconitis diceretur, à montibus, ſic dici eam coniecit, Moly quidem Theophraſti ſiue idem, ſiue aliud eſt, apud Pheneum & Cyllenam Arcadiæ montes naſcitur. Quin potius Galeno credamus, cui ὀλοκωνίτις eſt βοτάνη τις ἀγρία λαχανώδης: hoc eſt olus quoddam ſylueſtre: (vtpote & bulboſa & dulci radice) olera autem quamuis ſylueſtia, non herbas mõtanas, aut in altis tantùm montibus naſcentes appellamus: ſed quæ circa vrbes & pagos, & in agris ferè naſcuntur. Dioſcoridem dicat aliquis bonum eſſe autorem: eſto, ſed Anazarbeum, cuius de medica materia libros habemus: de illo autem Galenus hîc non loquitur, quod tu non animaduertiſti, ſed de altero recẽtiore, qui proxima ante Galenũ ætate (patris ipſius memoria) vixit: & multis libris Hippocratis dictionẽ exponere conatus eſt: vt ex Galeni in Gloſſas præfatione apparet. Hũc verò tanquam minimè bonum autorem

ali

aliquoties reprehendit Galenus. Sed vehemẽtius inſtas: Galenus (inquis) *μώλυζαν* Hippocratem vocare ait, quæ cæteris Môly dicatur, itaque infers, Môly Dioſcoridis & aliorum, Hippocratis Molyzam eſſe, non autem Oloconîtin eius. Impoſuit tibi fortè Latinus interpres aliquis: certè Galenus Græcè hoc non dicit, his verbis: *μώλυζα, σκόροδον ἁπλῶ τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας. τινὲς δὲ μῶλυ*. hoc eſt, Molyzâ vocat Hippocrates alliũ capitis ſimplicis, nõ in ſpicas diuiſum. Aliqui verò Môly interpretantur: inſinuans priorẽ ſententiam ſibi magis probari, meritò ſanè: nam Hippocrates lib. 1. De muliebribus morbis fœcũditatis experimentũ hoc ſcribit: *μώλυζαν σκορόδου ἀποξέσας, προσθεῖναι, καὶ ὁρῆν εἰ διὰ τοῦ στόματος ὄζηται*. ſic enim poſteriora aliquot verba legi oportere, & res ipſa & Cornarij interpretatio indicat, quæ huiuſmodi eſt: Caput allij deraſum appone pro peſſo, & an odor per os tranſeat obſerua. Porrò in ſimplicium medicamentorũ hoc cenſu, & *μύλυ* & *μῶλυ* à Galeno memorantur. Môly eius eſt, ruta ſylueſtris Dioſcoridis, quam & ipſe Môly vocari dicit in Cappadocia, à ſimilitudine, quam cum Moly ſeruat radice nigra, flore candido. Myle vero Galeni, proculdubio Dioſcoridis Môly eſt, radice parua, bulboſa, vuluis vtili. An verò eas aperiat, an claudat: & melior ne Dioſcoridis an Galeni lectio ſit, nũc inquirere tẽpeſtiuũ mihi nõ eſt. Plinius Mõlõ appellauit, caule ſtriato, foliis mollibus, paruis: radice quadrantali, in qua per extremũ allij caput extuberat. Eodem Syron, aut Scyron Plinio dicitur. Ego Oloconitin (ſic enim ſine aſpiratione ſcribere malo) Hippocratis, Dioſcoridis Môly, & Galeni Mylen, eandem eſſe ſtirpem, ſententiam nondum muto. Myle quidem à rotunditate radicis dici poſſe videtur, nam & *μυλοειδὴς* rotundum ſignificat. Cæterùm an allium caninum Tragi, Dioſcoridis Môly ſit, accuratius mihi inquirendum videtur: in præſentia non conceſſerim. Môly vel Morion Plinio libro vigeſimo primo. capite trigeſimoprimo, halicaccabus eſt, opio etiam (inquit) velocior ad mortem. Iam quòd Môly idem eſſe cum Aglaophotide terreſtri Aeliani affirmas, vno duntaxat argumento, quòd Môly etiam vt Scholiaſtes Homeri prodit, *ἐλκόμενον τῆς ῥίζης τῷ τέλει θάνατον ἐπιφέρῃ τῷ ἀποσπῶντι*. quod Aelianus Aglaophotidi attribuit: non ſatis ad faciendam fidem mihi videtur: & poſſem veriſimiles aliquot rationes contra te produ-

cere: ſed nihil quàm λογομαχία aut σκιαμαχία quædam hæc fuerint: quoniam res ipſæ nobis ignotæ ſunt, ex remotis ad Orientem terramaríque petendæ: ab incolis ſcilicet Arabię, à quibus forſitan aliquis ad Troglodítas, aut Indos remitte retur: ſemper enim longius refugiunt huiuſmodi miracula, & tandem nuſquam in natura reperiuntur. Hoc tantùm dicam, non debuiſſe te aſſeuerare tāquam luce meridiana clarius (ſic enim loqueris) Moly Aglaophotin eſſe, ſed ex coniectura duntaxat hoc proponere, propter ſimilem ab autoribus traditam radicis euulſionem, quæ coniectura tamen, vt dixi, infirma eſt, nam & Mandragoræ radicem cùm olim ſic ſolitam erui, Euſtathius refert in μώλυος mentione: tum hodie itidem de eo quidam nugantur. Et Hyoſcyamum & ὀπὸν (Papauer nigrum fortè intelligit) ſimiliter, non tamen canibus, ſed auibus alligatis, Aelianus alicubi tradit. De Bulbocaſtano, vt dixi, planè tibi ſubſcribo: ſed quæ de facultatibus eius ſcribis, nō ſatis aſſequor. Numeras enim id inter ea, quę ob ſucci craſſitiē vaſa ſanguinē cōtinētia modicè obſtrue re, & pectus lenire, atque abradere queant. Et ſubinde, Caſta neas verò (inquis) tantum abeſt detergendi farciendíque vi pollere, vt nihil detergentibus & farcientibus magis eſſe poſ ſit contrarium: Et paulò, pòſt Bulbocaſtanum, non aliam eſſe plantam quàm ego aſſero, argumenta habeo, tum quia attenuandi natura pollet, & lentitiam in ſe habet, &c. At ſi craſſi ſucci eſt Bulbocaſtanum, & obſtruendi leniendíque vi præ ditum, & farciendi, ſimiliter vt alica, itrium, ſimilago (quibus cum à Tralliano numeratur) & reliquum genus emplaſticorum: quomodo abradere, detergere & attenuare, vel ipſum: vel vllum aliud emplaſticum dicemus? Trallianus nō quibuſuis purulentis, vſum iſtorum commendat, neque vt pus & ſordes pulmonis abſtergantur: ſed iis tantum, in quibus ſanguis purus apparet, quem ſiſti & obturari meatus res poſtulat.

Hæc habui in præſentia, quæ ſubitò ad epiſtolam tuam mox vt accepi, reſpondere viſum eſt: tu ſcriptionem tumultuariam & inconditam æqui boníque facies. Ego enim hæc omnia & tuo & amicorum iudicio ſubmittere paratus ſum: & te magis etiam in poſterum, quàm ſi nulla vnquam inter nos controuerſia oborta fuiſſet, amabo.

MATTHIOLVM de facie non noui, neq; viri ingenium aut mores. Doctrina eius & diligétia, ex editis in Dioſcoridem Italicè Latinéque Commentariis, non vulgaris apparet. Sicubi tamen errat, aut errauit, humanum hoc eſt, & nobis commune. Emendabit fortè multa in poſteriore editione, que nunc expectatur. αἱ δεύτεραι γὰρ φροντίδες σοφώτεραι. Quamobrem ſi quid in eius ſcriptis eſt, quod reprehendas, modeſtius & ſimplicius vt facias rogo: neque tam hominem, quàm eius errores vituperes.

ἔλεγχ', ἐλέγχου, λοιδορεῖσθαι δ' οὐ πρέπει
ἄνδρας φιλοσόφους, ὥσπερ ἀρτοπώλιδας.

Vale optime mi Guilandine, & me ama, Tiguri.
Martij die X. Anno Salutis M. D. LVII.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS SENENSIS, MEDICVS
Gabrieli Faloppio Mutinenſi Medico præclariſſimo
S. P. D.

Agitur de Bulbocaſtaneo, Oloconitide, Mamira, Traſo, Môli, Doronico, Grano Zelin, Zedoaria, Zurumbeto, Carpeſio, Baara, & alijs nonnullis ſimplicibus medicamentis.

INcidi nuper, neſcio quo fortuito caſu (præſtantiſſime Faloppi) in tui Guilandini, & Conradi Geſneri binas literas, quibus illi non tam familiari aliqua ſe oblectarent ſalutatiuncula, quàm ſeria (vt poſtmodum vidi) diſputatione inter ſe altercarentur. Ac primo aſpectu quum vtriuſque nomen, neutiquam mihi incognitum, me nonnihil alliciebat ad lectionem, tum non mediocriter hoc animum meum excitauit, quòd titulus vtriuſque epiſtolæ iam ſtatim promitteret eorum concertationem non alienam fore à medica noſtra materia, cui rei (vt noſti) ſemper animum addictiſſimum propenſiſſimúmque habui, ac totam verſari in quorundam ſtirpium indagatione & facultare, nempe Bulbocaſtanei, Môly, Mamiræ, Oloconitidis, Doronici, Traſi, aliarúmque nonnullarum, quarum cognitio non omnibus, imò fortaſſe perquàm paucis rei herbariæ ſtudioſis hactenus innotuit. Fecerat id tam Geſnerus, non infimæ eruditionis vir, & qui non inter poſtremos. Ges

Medicæ.

Medicæ facultatis profeſſores numerari velit, vt nihil l
nihil humile ab eius officina expectandum putarem :
rum quantum hac in parte meæ poſtmodum ſatisfeceri
nioni, liquidò cognoſces ex his, quæ mox in medium
Guilandinus redarguitur. turi ſumus: Guilandinum verò tuum (mi doctiſsime Fa
pi)eo vſque ſomniantem pertuli, dum adeò profundo
mergitur ſopori, vel potius extra ſeipſum, neſcio, in qu
motiſsimas terras (credo ad Cimmerias caligines, qua
ſibi aliud ille perſuadeat) vna nocte ſomno abripitur, v
Geſneri, & omnium penitus oblitus, me ipſum quoque
caciſsimè pungat, & importunius calcibus impetat. Et
antea quoque ſic de omnibus diſceptaret, vt etiam ipſo t
te, facilè deprehenderetur eius ſomnium, eatenus tame
lui dormientem perturbare, quatenus id ſomnium non
nifeſtam, & contumelioſam mihi inferret acerbitatem.
nim, quemadmodum homines temulentos, & furioſos t
ramus vt inſaniant, dummodo neminem lædant, Si verò
eorum ſpectet furor, vt nec manus à reliquis abſtineāt,
eorū propulſamus iniurias: Eodem quoq; modo Guila
num ſomniantem feremus, ſi aliud peccet nihil, niſi ho
lum, quòd noctes atque integros dies vigilans etiam ſt
Sin autem eò eius erumpant ſomnia, vt intolerabilis in
Facetè. centes eius ſit petulantia, quis non huiuſcemodi ſomn
rem excitet? Quis non Boruſsiacum hunc glirem ex f
deiiciat? Nam profectò nihil aptius, & verius in huiuſc
di ſua diſceptatione dici potuit, quum hæc talia delira
ta afferat Guilandinus, quàm vt ſe ipſum non hæc tā a
diſputaſſe, & perpēdiſſe, quàm vanè, & futiliter ſomnia
teatur. De me verò quàm abruptè, & petulāter ſomnia
optimè iudicabūt, qui haſce eius legerint ineptias, qua
modum toti orbi nō erubuit diuulgare. Quid, obſecro
miſi? Quodnā flagitium perpetraui? Quid contra me l
Guilādinus? cur tam aſperè, & repentè in me inuehitur
tat cum ſuo Geſnero, nihil in me reprehendit, nulla vſ
mei ante facta eſt mentio, nihil attingit quod ad me
neat, & ecce, neſcio quo maligno, ac virulento morſu
prouiſo, relicto Geſnero, rabidi canis inſtar, dentes mil
cit. Si quem vel leuiſsimum meū recitaret errorē, non t
à doctiſsimo quouis homine, ſed vel ab ipſo Guilādin
nemo ſomniando fortaſsè par eſt, libenter & æqui

animo corrigi, & emendari me paterer. Porrò cum iam ita ſuas diſſeminet nugas, infartas contumeliis & maledicentia, eáſque in cæteros cerebroſè congerat, ſatius iudicauimus patefaciendam ipſius imperitiam, quam noſtra tolerantia tantam impudentiam, & audacem inſcitiam, & in præclariſſimam artem Medicam, contumeliam ſuſtinendam. Verumtamen ſic rem mihi eſſe cum Guilandino meminero, vt nullas inimicitias, à quibus maximè ſemper abhorrui, ſentiam mihi cum ipſo ſuſcipiendas. Diſſimilimum me planè illi præbebo, vt non perſequi furioſè videar perſonam, quòd ipſum feciſſe ſatis liquidò conſtat, quin vt potius eius errata remoueam, ne ille Medicinæ candidatos ſomniando remoretur. Hunc fructum ſicut ipſe perpetuò in meis ſtudiis ſum venatus, vt ex meis qualibuſcunque laboribus vberrima ſemper vtilitas in ſtudioſos redundet: Sic Guilandinum in me ita delirare non patiar, vt & ſuis intricatiſſimis, & inuolutis ſomniis ſtudioſæ imponat iuuentuti. Atque quò ſyncerius ſine omnibus conuitiis, abſque omni ſimultate agere pauliſper cum Guilandino decreui (mi præclariſſime Faloppi) eò libentius huius noſtri ſiue colloquij, ſiue certaminis teſtem, iudicem, ac arbitrum te conſtitui, in quo ſumma doctrina cum ſingulari certat humanitate. Cuius rei, tuorum nimirum ornamentorum, non ſolum domeſtici, qui quotidiana tua fruuntur conſuetudine, verum & exteri, in quos latiſſimè hæc diffunduntur, clariſſimũ dant teſtimonium. Quorum nonnulli à te ex Patauina Vniuerſitate Pragam venientes, cum amicitiæ cauſa, quam inter nos intercedere norunt, me inuiſerent, vehementer apud me obſtupuerunt, cum tali viro in eadẽ domo, plena ac referta omni eruditionis flore, ſuauitate, lepôre, ac ſumma integritate, hunc barbarum, impium, ac penè immanem Boruſſum conſiſtere poſſe. Et quantum te doctrinæ, & omni virtutis decore præcellere, tantũ hunc ab iis laudibus non alienum ſolum, ſed & animum iiſdem habere infeſtiſſimum prædicabant. At quid mirum, ſi inter amœniſſimos flores venenoſi aliquando deliteſcant angues? Quid ſi inter lætiſſimas ſegetes ſimul adoleſcant tribuli, zizania, & id genus inutilium herbarum? Latet ſerpens inter flores, ſuo tempore caput falce concidendum prodet. Quæ iſta familia tam bene inſtituta, in qua nulla ſe exerceat improbitas? Satis magnam tu in hoc laudem & gloriam adi-

Falo

piſceris

piſceris (mi eruditiſſime Faloppi) quòd non tantum domus tua te habeat quem ſequatur, ſed & tota florentiſſima Patauina Academia in te iam dudum recumbat, te intueatur, admiretur, & flagrantiſſimo ſtudio imitetur. Quò maior erit nequitia Guilandini, ſi eo domeſtico non moueatur exemplo, quo ſumma cum voluptate gaudent & fruuntur exteri. Ac ob eam quoque cauſam hæc tuo iudicio dedicata volui, vt pro tua modeſtia hominem domi tuæ admoneas, & tua humanitate reuoces ab hac maledicendi licẽtia. Quòd ſi tuis non acquieuerit cõſiliis, & ſaluberrimis admonitionibus, an non toti mundo ſuam barbariem, imperitiam, inhumanitatémque ipſemet optimè declarabit? Ad me quãtum attinet ſi nihilominus, quemadmodum cœpit, conuitiari, ac maledicere perrexerit, feram (vt potero) eius proteruitatẽ: At ipſius nequitiam & peruerſam omnium rerum ignorantiam, facilè detegam apud honeſtos & eruditos viros. Si enim Geſnerus, qui interdum etiam me reprehendit, ferre non potuit tam effrenem petulantiam, quam in me ex improuiſo euomuit Guilandinus, quin eam ſua epiſtola reprimeret, adeò vt ipſum comparauerit mulierculis panes in foro vendentibus: Ego illam in me, & in totam rei Medicæ diſciplinã impunè graſſari, & inſanire permittam? Continebo felicem illum ſomniatorem inter arctos fines, ne ad Americam illam euagetur, & ſomniando laſciuiat. Quin etiam ne tibi fortaſſe diutius Hippocratem perturbet dum tanti viri Manes compellere nititur, vt in ſuæ opinionis robur falſa pro veris afferant in medium. Sed prætermiſſo omni ioco, rem ipſam, quæſo, diligenter agitemus, quam hæc nobis eructant ſomnia. Audi obſecro (mi Faloppi) vt tua te reficiat fortuna, quem Endymionem non ſub dio, ſed ſub tuis laquearibus domi ſtertentem alas. Vide ne fruſtra te tandem Patauij quæramus, & ne ita violenta, ita monſtrifica, ita venefica ſint iſta ſomnia, vt pariter domum vna nocte ſomniando ad Occidentales Indias in Americam tranſportent. At quid rem ipſam diutius differimus, quæ doctiſſimam ſimul & candidiſſimam requirit cenſuram, & quam ſerio & fideliſſime Paduæ domi tuæ ſomniando in America reperiſſe lætatur Guilandinus? Neminem certè præter te habui (candidiſſime Faloppi) inter quam plurimos amicos facultatis noſtræ, nec mihi magis idoneus, magiſque paratus ſeſe obtulit, cui liberè meam hac in re ſen

Guilandini nequitia.

re ſententiam, meúmque iudicium (ſit tamen citra omnem iniuriam cum cæterorum venia dictum) rectè, ſanctéq; proferrem. Clamat Guilandinus & improbat nouam Alexandri Tralliani lectionem ab Andernaco, ac etiam Goupylo, viris in vtraque lingua doctiſſimis, reſtitutam, quòd particulam, quæ in veteri exemplari, à quo noua & vltima prodiit editio, deprauatè legebatur βολβοκαστάνων, ipſi βαλανοκαστάνων vel verterint, vel reſtituerint. Sed mea ſanè ſententia, inſcitè ac turpiter hallucinatur, & parum, ne dicam omnino nihil, in re Medica ſe verſatum oſtendit, Quinetiam nec autores ſe legiſſe demonſtrat, à quibus Alexander hoc eſt edoctus medicamentum, nec eos fortaſſe, qui idem ab Alexandro acceperunt. Siquidem omnes in vniuerſum glandes, quæ Græcis βάλανοι dicuntur (vt Dioſcorides & Galenus atteſtantur) adſtrictoria vi, qua pollent, ſanguinem reiicientibus maximopere conferunt. At cum Caſtaneæ omnium cōſenſu in glandium genere habeantur, & iiſdem ſint præditæ facultatibus, quiſnam fuerit tam vecors, aut amens, vt non iudicet, Goupylum & Andernacum rectè legiſſe βαλανοκαστάνων, non (vt Guilandinus) βολβοκαστάνων? Nam horum opinionibus rectè adſtipulatur Aetius, qui lib. 8. cap. 63. vbi ad ſanguinis reiectiones curationem inſtituit, Caſtanearū corticem præbet, his verbis: βαλάνου φλοιὸς, καὶ μάλιστα τοῦ καστάνου, A quo medicamentum hoc ſumpſiſſe Alexandrum, qui poſterior vixit, affirmare minimè vereor, quemadmodum & alia plura, quæ nunc prætermittimus. Præterea Auicenna, qui claruit poſt Alexandrum, curam reiectionis ſanguinis inſtituens, Caſtaneas ad id commendauit his verbis: Et quandoque admiſcentur eis ſtiptica æqualia, ſicut Caſtaneæ. Ad hæc quum Dioſcoridi Caſtaneæ. Σαρδιαναὶ βάλανοι καὶ διὸς βάλανοι, appellantur, cur non igitur Caſtaneas βαλανοκαστάνους, id eſt glandes caſtaneas Alexandro appellare licuit differentiæ cauſa? Nam, & eadem ratione Quernas, & Iligneas glādes dicimus, vt etiam in Bucolicis dixit Virgilius. Caſtaneáſque nuces, quemadmodum & ipſi Græci μυροβάλανον, vnguentariam glandem vocant. Quamobrem non eſt vllo pacto cenſendum loquutum eſſe Alexandrum de Bulbocaſtaneo Guilandini. Deniq; cū nullus habeatur inter antiquos, nec inter recētiores Græcos, qui vſquā Bulbocaſtanei meminerit, nec eius hiſtoriā, vel facultates deſcripſerit, abſurdū ſanè admodum

Goup. Andr. defe.

dum videtur, medicamentum tam ignotum, obſcurúmq; in medium attuliſſe Trallianum, Medicum apprimè circumſpectum, quin id prius per omnia deſcripſerit ac delineauerit, præſertim cum ſibi ſoli ſuum nõ ediderit opus, ſed ad totius Reipublicæ vſum. Nec me à mea remouet opinione, quòd Græcorum quidam, vt Rhodij (ſi tamen vera refert Guilandinus) herbæ cuiuſdam radicẽ βολβοκάστανον appellẽt, alij vt Chij ἀχρωναστανίδας, alij vt Byſantini ἀχρωνάστανα. Siquidem has vulgares appellationes ego ſemper admodum parui feci, quòd ignarum vulgus pro ſuo arbitrio nõ tãtum plantis, ſed etiam aliis innumeris rebus nomenclaturas imponat: Id quod etiam Dioſcoridis æuo factum inuenio, & deinde apud Arabas, & alias nationes. Adde, quòd, cum Alexander Rhodius non fuerit, ſed Trallibus Lydiæ oriundus, vnde illi Tralliani cognomen, nõ video ſanè cur potius Rhodios tãtum, quàm Chios, Byſantinos, & alios totius Greciæ populos fuerit imitatus, apud quos nulla vnquam extitit (quod equidem legerim) Bulbocaſtanei mẽtio. Quo fit, vt vana ac futilis ſit Guilandini opinio, qui præter omnem rationem, & probatiſſimorum autorum teſtimonia βολβοκάστανον id legendũ cenſet, quod iure rectéq; βαλανοκάστανον omnium doctorum virorum conſenſu legi debet. Quorum ſententiis maximè adſtipulatur C. Plinius ſecundus libr. 4. cap. 54. ſuæ Medicinæ, vbi ſic habet aduerſus Guilandinum: Aqua, in qua cortices Caſtanearum cum ſucco coquuntur, cæliacis, dyſſentericis, ſanguinem reiicientibus bibendam haud inutiliter datur. Quamobrem non poſſum non admirari Geſnerum, quippè qui ita facilè conceſſerit Guilandino, radicem illi miſſam, eſſe Tralliani Bulbocaſtanõ, cum nulla penitus in hac radice reperiatur adſtrictio: Quin etiam, quòd tãtum in eo non emicuerit ingenij, vt explorare ac noſſe quiuerit, in Tralliani codice hoc in loco manifeſtiſſimã ſubeſſe mendã, eóq; præſertim, quòd Andernacum & Goupylum haberet huiuſce rei indagatores. Cedit Geſnerus Guilandino nihil reſpondens, illi gratulatur, illi aſſentitur, illi gratias habet, eius admirabilem veneratur doctrinam, candorem exoſculatur, quòd eum ad ſuas conuerterit fabulas. Cæterum futile quidem, ac penitus inane eſt Guilandini argumentum (vt Geſnerus etiam annotauit) vbi inquit, nihil valere Caſtaneas ad purulentos, quòd nulla detergendi, farciendíque facul-

Tralliani locus reſtitutus

Geſneri ſynceritas reprehenditur.

Guilãdini in re Medica inſcitia.

culta

cultate præſtent. Siquidem ſi Alexandrum diligentius, nec ita oſcitanter legiſſet, vidiſſet quidem illum eo in loco Caſtaneas non probaſſe ad purulentos, nec ad detergenda pulmonum vlcera, néque ad pus educendum, ſed vbi fortè fortuna euenerit, quòd ij purum reiecerint ſanguinem, & vt tantum huic Symptomati occuratur. Nec præbet præter id iis Trallianus Halicam, Itrium, Similaginem, quemadmodum Guilandinus rei Medicæ ignarus exiſtimat, vt hoc alimento abradatur abſtergatúrque pectus, aut pulmo, cum cibus hac facultate præditus, ſanguinem reiicientibus non mediocrem poſſit inferre noxam, ſed vt ſanguis craſſior reddatur, & leuiter adſtringatur ea, qua pollet, ſubſtantiæ craſſitie. Neſcio profectò vbi nam repererit Guilãdinus, qui tot ſe fatetur peragraſſe regiones, & qui cũ Apolline & Aeſculapio de re herbaria certare audet, Halicã, Itrium, Similaginẽ, vim habere abradentẽ. Non enim probat, à quo vnquam tam temere ſcriptũ ſit, vt vbi ſanguis reiiciatur purus, opus ſit abraſione. O fœlicẽ Guilandinũ, O admirandũ Oraculũ, O Boruſſũ omnium fortunatiſſimũ, qui primus tam abſtruſa nobis reſerat arcana.

Hiſtoria plantarũ non ſufficit ad eas agnoſcendas.

Miror equidem, quinimo deteſtor, nõnullos, qui vt præ cæteris excellere, & noui aliquid inueniſſe videantur, tales inanes apportãt Chimæras, quas vt veras oſtendant, elaborato quodam fuco illinunt, & fictitiis, miniméque veris autorum teſtimoniis adeò concinnant, vt non modò tyrones, qui rebus nouis maximè delectantur, & alliciuntur, decipiant, ſed etiam quandóque ſeniores, & qui in re medica diu fuerint verſati.

Animaduerſio in Sophiſtas.

Verumenimvero ſi vbi quis harum rerum peritus haſce nugas diligenter intueatur ac exploret, facilè horum impoſtorum fallaciæ deprehendentur: Tametſi enim primo ſtatim intuitu paradoxon quoddam illi afferre videantur, quum tamen peruulgatæ & in manibus bonorum doctorúmque virorum iactatæ, & excuſſæ fuerint, facilè horum impoſturæ, quid medullitus oleant, præ ſe ferunt, nummorum adulteratorum inſtar, qui quanquam tenuiſſimo auro circumtecti fraudem non ita primum oſtẽdunt, plurium tamen manibus agitati, perditiſſimorum hominum malitiam tractu temporis detegunt. Hiſce itaque rationibus, & probatiſſimorum autorum teſtimoniis vnuſquiſque, qui liuore non fuerit perfuſus, nec pertinaciæ potius, quàm veritati fuerit addictus, facilè ad-

Fallaciæ à peritis facilè deprehendũtur.

duci poterit, vt credat Alexandrum de Caſtaneis eſſe loquutum, non de bulboſa ac veteribus & recẽtioribus ignota illa radice, quam ille fortaſſe nec nouit, nec vſquam vidit. Quæ radix, ſi (vt Guilandinus aſſerit) craſſi ſucci fuerit, & obſtruere ac lenire facilè valeat, Halicæ, Itrij, & Similaginis inſtar, non video profectò, quomodo abradere, detergere & attenuare valeat. Hìc Guilandinus, quo facilius ſuæ patrocinetur opinioni, mi amantiſſime Faloppi, tua autoritate ſuam tuetur ſententiam, & te idem ſentire affirmat. Verum quamuis in te ſingularis ſit ſplendor, & ingenium omni doctrinæ, & philoſophiæ genere agitatum & excultum, tamẽ nulli homini tantum vnquam tribuerim, vt nuſquam vel hæſitet, vel non humanum aliquem committat lapſum. Talem qui de ſe conceperit exiſtimationem, diuinam, potius, quàm humanam ſibi autoritatem aſſerit. Hominum eſt non intentam ſic vbique habere aciem, quin aliquando hallucinetur. Liberalis autem & optimè inſtituti animi (qualem in te vigere non dubito) ſemper eſſe duxi, libenter cedere veritati, ac nulla vinci pertinacia. Quare mi doctiſſime Faloppi, ſiue falſò hæc tibi adſcribat Guilandinus, quò facilius tanti viri grauitate ſuã obtegat imperitiã, ſeu verè id dixerit, facilè tuam eximiam eruditionem, quæ in omni diſciplinæ genere abundè relucet & excellit, ab iſtius hominis confuſa ignorantia ſeparabo. Patefacta & illuſtrata tot argumentis ipſa veritate, facilè tu pro tua egregia doctrina iudicabis, quantum aberrauerit, vt in pleriſque, ita hac in parte Guilãdinus, ob idque fortaſſe haudquaquam miraberis, ſi Boruſſus hic immanis, me naſci nunquam ſibi ſatius duxerit, vel in cunis emori, quum certò ſciuerit ab Hippocratis Manibus, quos excitauerat, admonitus, me ſuæ temeritatis futurum eſſe domitorem. Atqui ego hunc viuum ſuæ inſolentiæ, inſcitiæ, ac vecordiæ ſpectatorem perpetuò adſeruari velim. Quanta præterea ſit huiuſce Boruſſi imperitia, arrogãtia, & temeritas in cenſendis, Oloconitide, Mamira, ac Traſo, quinetiam in ſuſcitandis Hippocratis Manibus, quòd illa omnia vnam tantùm deſignare plantam, vel radicem cenſeat, eos verò falſa atteſtari velit, vt ſuam inanem euehat opinionem, ex ſequentibus facilè palam fiet. Hippocrates grauiſſimus autor libro primo de mulierum morbis, vbi ad Secundas pellendas medicamenta deſcribit, Oloconitidis meminit

Homines & docti quandoque hallucinãtur.

Tuetur autor Fallopium.

Acuta reſponſio.

meminit his verbis: Oloconitidis dulcem radicem. Eſt autem velut Bulbus, & parua velut Oliua, hanc in vino terito, duas dato, ſi vero maior, vna ſufficit. Hæc ille. Quibus facilè arrogans Guilandini côuincitur aſſertio, & Hippocatis Oloconitidem non eſſe Traſum, quod Veneti Dulceghinum vocant, neque Mamiram, non magno ſanè negotio palàm fiet. Verumenimuero ſunt in primis ponderanda Hippocratis verba, quòd à grauiſſimo ſint prolata autore. Etenim cum afferat ad Secundas pellendas Oloconitidis dulcis radicem, videtur quidem hiſce verbis aſſerere, quod alia ſit Oloconitis quæ dulcis non ſit, ſed amara fortaſſis, vel alterius ſaporis, aliâs non fuiſſet illi opus addere, dulcis, niſi differentiæ cauſa, & præcipuè cum dulcem appellauerit plantam, non radicem, id quòd maximè impedit Oloconitidem, Traſum ſiue Dulceghinum eſſe non poſſe: Traſi enim plãta dulcis non eſt, ſed tantũ radix, quæ nullo vſquam alio (quod ſciuerim viderímque) ſapore habeatur quàm dulci. Præterea Traſorum radices ſubſtantiæ bulboſæ non ſunt, nec bulborum modo vllis velaminibus circuntectæ, ſed cortice quodam tenui, aſpero, & adſtringente, qui pertinaciter admodum inhæret, adeò vt nucleos potius referat, quàm bulbos. Adde quòd nuſquam vlla Traſorum viſa ſit radix, quæ Oliuæ magnitudinem æquaret, ſed omnes longè minores habentur. Adhæc cùm iubeat Hippocrates ad pellendas Secũdas vnam tantum dari Oloconitidis radicem, vel duas ad ſummum, ſi parua fuerit vna, maximè quidem hoc ipſo indicare videtur radicem hanc vehemens eſſe medicamẽtum, quo ſanè indigemus ad ſecundas trahendas. Hoc etiam proculdubio confirmat Oloconitidem non eſſe Traſum, quia primum caliditatis ordinem fortaſſe non excedit, nec vlla prouocandi vi pollet, ac adeò clemens habetur, vt edatur à Veronenſibus, in quorum agro frequentiſſima naſcitur, præſertímque à prægnantibus mulieribus, quæ talia ferè ſemper appetunt ad ſaturitatem vſque, nullo penitus incommodo. Poſtremò quum Galenus eo libello, quo obſoletas Hippocratis voces explanat, dicat Oloconitidem agreſtem, & oleraceam eſſe herbam, facilè quis noſſe poterit Traſorũ plantam, in qua nihil penitus oleracei percipitur, non eſſe Oloconitidem. Cæterum nec poteſt Traſum eſſe Mamira, quia Mamira Auicennæ teſtimonio medicamentum acrius

Oloconitidis examinatio.

Hippocratis verba ponderanda.

Rationes contra Guilandini ſententiã.

Traſorũ examinatio.

Traſi temperantia.

Traſum vbi plurimum.

Mamira examinatio.

 eſt, quàm

Mamira facultas.

Mamiram nõ eſſe Oloconitidem.

Mamiram ab Anemone nihil diſtare.

Omnia quæ per os pituitã deponunt dolori dentium conferunt.

eſt, quàm Venæ tinctorum, quæ illi Chelidonium deſignãt, & calidum, & ſiccum in fine ſecundi ordinis. Præterea Mamira Auicennæ abſtergit, mundat, prouocat, attrahit, præſertim à capite pituitam, ſi mandatur, vel naribus ſurſum trahatur. Quinetiam præſtat ad Icteritiam, & dolores inteſtinorum, quę omnia procul dubiò in Traſo deſiderantur. Nec poteſt Traſum dici Mamira, eò quòd radiculas geniculatas habeat. Nam id aſſerere ex hac tantum nota maximè fuerit abſurdum, cùm innumeræ habeantur plantæ, quæ geniculatas edant radices. Porrò nec Oloconitidem Mamiram eſſe putamus, quando hæc Auicennæ teſtimonio acutior eſt Chelidonio, illa verò Hippocratis autoritate dulcis. Verùm ſi quis Mamiræ notas ac facultates diligenter explorauerit, facilè coniicere poterit parum, vel fortaſſe nihil, ab Anemone diſtare. Etenim Dioſcoridi Anemone radix eſt Oleæ magnitudine, quæ veluti geniculis quibuſdam cingitur, vis illi acris, & ea de cauſa ſuccus naribus infuſus, purgat caput, Commanducata radix pituitam trahit, decocta in paſſo, & illita, medetur oculorum inflammationibus, cicatrices eorundem, & hebetudines emendat, ſordida vlcera abſtergit, lac prouocat copioſum, menſtrua cit vellere impoſita, & lepras exterit. Quæ omnia adeò cum Auicennæ Mamira conueniunt, vt nihil impediat, quin Mamira & Anemone nihil inter ſe differant. Conferamus, obſecro, mi Faloppi, Auicennam cum Dioſcoride, vt clarius lucidiúſque noſtra comprobetur opinio. Mamira (inquit Auicenna) nodoſum eſt, acutius Chelidonio, abſterſiuum, mundificatiuum, & prouocatiuum. Quibus optimè rectéque correſpondent, quæ ſcribuntur à Dioſcoride, cùm inquit: Anemone radix veluti geniculis quibuſdam cingitur, vis illi acris, ſordida vlcera abſtergit, lepras eximit, lac copioſum prouocat. Item Auicennæ Mamiræ ſuccus extrahit humiditatem groſſam ex capite, & mundificat ſuperfluitates cerebri: Id quod etiam Dioſcorides de Anemone ſcribit cùm ait: Succus naribus infuſus purgat caput. Præterea Auicennæ teſtimonio Mamira confert dolori dentium, ſed & idem videtur de Anemone annuere Dioſcorides, quum inquit: Commanducata radix pituitam trahit, nam ferè omnia, quæ manſa pituitam trahunt, dentium dolores mulcent, vt exempli gratia Pyrethrum, de quo ſcribens Dioſcorides, Pyrethrum, inquit, pituitam

tuitam elicit, ideò in dolore dentium auxiliatur. Atqui id clarius confirmat Plinius libro xxj. Capite xxiij. Vbi apertiſſimè Anemones radicem dentes ſanare ſcribit, ſi commanducetur. Id quod etiam confirmat Marcellus antiquiſſimus Medicus Capite ij. vbi de dentium medicamentis agit. Deinde ait Auicenna, mundificat albuginem, & acuit viſum. Cui maximè adſtipulatur Dioſcorides, quòd ſcripſerit mederi Anemones radicem oculorum inflammationibus, & cicatrices eorundem & hebetudines emendare. Adhæc, inquit Auicenna conferre Icteritiæ, quòd in Dioſcoridis Anemone non reperitur. Sed cùm à Galeno ſcriptum ſit libro vj. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, Anemonem omne genus vaſorum orificia reſerare, nihil prohibet, quin etiam Anemone Icteritiam curare valeat, & menſes remoratos pellere, vt Dioſcorides inquit. His itaq; ſic collatis, prorſus adducor, vt credam nihil aliud eſſe Auicennæ Mamiram, quàm Anemonem Dioſcoridis. Nam præter hæc (quòd viderim legerímque) nulla extat planta, quæ magis ſuis facultatibus cum Chelidonio conueniat, quàm Anemone. Quod cùm animaduertiſſet Dioſcorides, nõ longè à Chelidonio deſcripſit Anemonem. Nec noſtræ opinioni obſtare videtur, quòd Paulus & Anemonis, & Mamiræ meminerit. Siquidem is (ſit tamen tanti autoris venia dictũ) ſe parum in ſimplicium hiſtoria & cognitione fuiſſe verſatum oſtendit, quando ea, quæ breuiſſimè admodum de Simplicibus medicamentis habet, ex ſe ipſo haud quaquam depromit, ſed modo ex Dioſcoride, modo ex Galeno tranſcribit, quemadmodum, & alia omnia quæ in ſuum volumen congeſſit. Quo fit vt mirari deſinam, quod quandoque aberrauerit Paulus in earum ſtirpium nomenclaturis, quæ ab aliis, nouis quibuſdam deſcribuntur nominibus. Id quod iamdiu nouiſſe noſtræ tempeſtatis eruditiſſimos quoſque Medicos non ambigo. Eodem etiam pede claudicaſſe Auicennam animaduerto, quippe qui nomenclationum varietate deluſus, (quibus pro ſuo arbitrio varij vtuntur autores) bis Anemonæ meminit. Nempe primum, cap. 486. ſub Mamiræ titulo, & deinde capite 664. ſub nomine Sakaik, quòd pro certo crediderit ob appellationum varietatem Sakaik & Mamiram diuerſas eſſe ſtirpes, quemadmodũ in aliis nonnullis eundem ſimili lapſu cæcutire obſeruauimus. Atque

Paulus notatur.

Auicenna notatur.

id plerúnque iis accidere ſolet, qui ea ab aliis tranſcribunt, quorum nulla, vel admodum tenuis eſt experientia. Hæc itaque ſi tuus perpendiſſet Guilandinus, non adhuc ſuam in re herbaria deprehendiſſet ignorantiam? Tam ne temerè cæteris, qui plurimum temporis & laboris huic facultati impenderunt, inſultaſſet? Mirum mihi Faloppi doctiſsime, videri crebrò ſolet, quoſdam homines ſui penitus adeò immemores, vt neſcio qua facultate, quibus digitis aut vnguibus, cœlum, terram, & omnia metiri contendant. Qui dum vano quodam tinnitu, & mera iactantia reliquorum nituntur explodere labores, vt nobis facilius ſuas commendent nænias, aliud nihil aſſequuntur, quàm vt inaniter tinniendo omnibus ſuam retegant, quæ latebat, inſcitiam. An non hunc fructum ſuæ temeritatis, & arrogantiæ nactus eſt Guilandinus? Audi, obſecro, mi Faloppi tu, qui plurimos ingenio, doctrina, & autoritate præcellis, quàm etiam Guilandinus in hoc ſeipſum vincat. Nam quô magis Guilandini epiſtolam perlego, cô plus eius ridendam imperitiam detego. Ipſe enim dum contra Bellunenſem Granum zelim apud Serapionem non eſſe Traſum, ſiue Dulceghinum perperam cõtendit, Aethiopicum piper (vt etiam Geſnerus annotauit) cum Grano Zelim turpiter confundit, de quibus vno & eodẽ capite ſcribit Serapio his verbis: Habzelin granum eſt pingue, Ciceris magnitudine, citrinum exterius, & album interius, & habet bonum ſaporem, & defertur ex terris Barbariæ, & nominatur Piper Nigrorum. Verum Piper Nigrorum ſecundum veritatem eſt aliud, & in Barbaria nominatur Croni, & eſt ſimile Faſeolis in forma ſua, niſi quia grana eius, & cortex ſunt minora Faſeolis, & habet colorem nigrum, & confert doloribus dentium. Hactenus Serapio. At Guilandinus magnus Serapionis interpres ea omnia, quæ de Aethiopico pipere Serapioni deſcribũtur, ad Granũ Zelin refert, & Bellunenſem quantum mea fert opinio) perperam impugnat. Etenim hallucinatus non videt, quàm apertè Serapio Aethiopicum piper tum notis, tum facultatibus à Grano Zelin diſtinguat. Denique cum ſcribat Serapio, Habzelin granum eſſe pingue, magnitudine ciceris, citrinum exterius, & album interius, boni ſaporis, quomodo quis imaginari poterit, ipſum dixiſſe, quòd ſit ſimile Faſeolis, & quòd habeat colorem nigrum & ſaporem acutum, ſicut

Erroris cauſa.

Animaduerſio in Guilandinum.

Habzelin quid.

Piper nigrorum.

ſicut piper. Si (vt Guilandinus falsò interpretatur) de Grano illo Zelin intelligeret Serapio. Nonne hiſce verbis luce clarius palam eſt hic Serapionem piperis Aethiopici hiſtoriam deſcribere. At cùm Guilandinus ad ſcribendum potius videatur adductus calumniandi cauſa, quàm ſuſtinendæ indagandæque veritatis, magna ſanè cum ignominia autorum ſententias ad ſuas inuertit chymeras. Quòd ſi fortaſſe negabit, fateri cogetur ſuam in Serapione inſcitiam. Verùm cùm vtrũque illi magno dedecori aſcribi poſsit, ſuæ vel ignorantiæ, vel temeritatis pœnas meritò dabit. Porrò is Bellunenſem deridendum temerè clamat, quòd ſcribat Habzelin nil aliud eſſe Mauritanis, quàm id, quod Veneti dulceghinũ vocant. Sed mea quidem ſententia non ſolum is longè magis deridendus fuerit, ſed etiam acriter accuſandus. Quippe qui Bellunenſem & perperam, & citra omnem rationem deridendum cenſeat, & qui vel ſua imperitia Serapionem non intellexerit, vel fortaſſe malitia corruperit: Bellunenſis enim cum diu in Africa fuerit verſatus, adeò vt Arabicæ linguæ peritiſsimus euaſerit, & ibi Traſum, vel Dulceghinum viderit, & eius nomen Arabicum rectè obſeruauerit, quis præter Guilandinum adeò fuerit vecors ac temerarius, vt dicat hac in re ridendum eſſe Bellunenſem? Quis eius opinioni, & genuinæ interpretationi meritò non ſubſcripſerit? Profectò nemo. Præſertim quum ſcribat Auicenna Granum Zelin calidum eſſe, & humidum, quinetiam impinguare, & ſemen augere. Quas quidem facultates Dulceghino omnes proculdubiò adſcribunt. His cum etiam ſubſcribat Guilandinus, quid pluribus opus eſt eius confutare petulantiam? Adhæc comprobatur Bellunenſis ſententia Serapionis autoritate, qui Habzelin granum aſſerit eſſe pingue, id eſt carnoſum, boni ſaporis, id eſt, dulce, citrino cortice, & alba intus medulla. Id quod in Dulceghino luce clarius cernimus. Nec obſtat quòd Dulceghini, qui in Veronenſi agro proueniunt ciceribus ſint maiores, quando qui Africam perluſtrarunt, eoſdem longè minores ibidem naſci fateantur. Quæ omnia etiam confirmant, quæ præter hæc à nobis contra Guilandini ſententiam ſcribit Geſnerus, qui illum inconſtantiæ aſtutè notat, quòd aliâs ad ſe Dulceghinum pro Mamira miſerit, quòd tamen negabat eſſe Oloconitidem, & ea propter Oloconitidis etiam ſemen Guilandinum miſiſſe ſcribit, ex quo

Guilãdinum calumniandi cauſa tantum ſcribere.

Bellunẽſis defenditur.

Granum Zelin Dulceghinum eſſe legitimum.

Guilandinus à Geſnero notatus.

fortaſſe admirandum aliquod monſtrum prodiit in lucem. Quod autem Doronicum cuius Paſsim in Myropoliis eſt vſus, Mamiras non ſit, tametſi contrarium ſentiat Fuchſius in Nicolai Mirepſici annotationibus, ego quidem non ambigo, diſſentio tamen à Guilandino, quòd Doronicum noſtri vſus, tam id, quod in Orientalibus prouenit regionibus, quàm aliud, quod in Europa naſcitur, non exiſtimem eſſe legitimum. Nam quanquam hoc probare nititur Guilandinus Ruellij, Leoniceni, Fracaſtorij, Manardi, Cardani, Mundellæ, Braſauoli, & noſtra etiam autoritate: nil tamen affert, quod iure aliquo admitti poſsit. Quippe quantum ad me attinet, neſcio quo pacto Boruſſus ille audeat me autore affirmare Doronicum vulgaris vſus, legitimum eſſe Doronicum, de quo ſcripſere Mauritani, quum id ego nunquam affirmauerim, neque negauerim. Atqui ſi meam de Doronico debeam in medium afferre ſententiam, dicam ingenuè legitimo nos carere. Cùm enim Auicennæ Doronicum ex calfaciat, & ſiccet ordine tertio, ſuáque vi valenter flatus diſſoluat, non video cur Doronicum noſtrum, legitimum appellari poſsit, ac debeat, quum nulla in eo reperiatur qualitas, quàm non obſcura dulcedo, cuius nullus eſt inter Arabas, qui meminerit. Cæterum inanis, & friuola eſt Guilandini ratio, quòd velit nullam aliam ob cauſam Doronicum, quod in Europa naſcitur, linguam minimè vellicare, vt Orientale, quàm regionum, vel ſoli diſcrimine. Etenim tametſi (vt ipſe aſſerit, & nos quoque aliâs ſcripſimus) non deſint plantæ, ac radices, quæ in quibuſdam regionibus naſcuntur acres, in quibuſdam verò inſipidæ (vt conſtat exempli gratia de Acoro, & minori Chelidonio) non tamen eſt hic admittendum friuolum Guilandini argumentum, eo quòd etiam Doronicum Orientale, quod pro legitimo affertur, omni penitus acredine deſtituatur. Quod ſi deguſtaſſet Guilandinus, vt decebat tam admirabilem ſtirpium indagatorē, facilè quidem errorem hunc euitare potuiſſet. Cæterū quomodo fieri poſsit, vt Doronicū & Mamira, vnum & idē poſsint eſſe medicamentum, (vt Fuchſius exiſtimat) nulla prorſus eſt ratio, tum quòd Auicenna de vtroq; diuerſis ſcripſerit capitibus, tum quòd medicamenta ſint diuerſis prędita facultatibus, tum quòd à nobis ſuperius luce clarius cōprobatum ſit, nil aliud eſſe Mamirā quàm Anemonem. Nec obſtat

Probatur Doronicum, non eſſe Mamirā.

Doronicū noſtri vſus adulterinum.

Doronici legitimi facultas.

Doronicum à Mamira differt.

obſtat quòd vtrunque ſit acre, & calidum (de legitimo Doronico loquor) Quippe innumera ſunt medicaméta, quæ acredine pollent, & in qualitatibus conueniunt, nec tamen ſunt eadem. Nec pariter obſtat quòd Doronicum & Mamiras, parum forma videantur differre. Etenim plura ſunt (vt aliâs diximus) quæ, cum tamen ſint diuerſa, adeò ſibi facie correſpondent, vt quandoque peritos etiam medicamentorum exploratores fallant. Cæterum an Græcis Carnabadium idem deſignet, quod Mauritanis Doronicum, non adeò compertum habeo, vt mihi non relinquatur dubitandi locus. Siquidem Nicolaus Myrepſicus antidoto 429. quod ex hermodactylo, id eſt, de Behen, appellat, habet Cumini Aethiopici, hoc eſt, Carnabadij. Actuarius verò in quodam antidoto ad cordis vibrationem, ſenſuum ſtuporem, inuoluntarios fletus, tremores, & terriculamenta (ſi tamen rectè interpretatur Ruellius) habet Carnabadij, id eſt, Doronici, ſed mihi non conſtat, quũ Actuarij Græcus codex non ſit ad manus, quòd hactenus à nemine (quod ſciam) ſit excuſus, an illud, id eſt Doronici, Actuarij ſit, vel interpretis. At Simeon Sethi de Carnabadio Græcè ſcribens, quid ſit non explicat, quanquam ex facultatibus, quas illi reddidit, facilè coniicitur, nil aliud illi eſſe Carnabadium, quàm Cari ſemen. Quo fit, vt non parum ſit ambigendum, quis horum rectius Carnabadiũ fuerit interpretatus. Antidota autem tã Nicolao, quàm Actuario deſcripta, vtraq; ad Cardaicam, cordis palpitationem, & melancholicos affectus præſtãt. Quamobrem Actuarij ſententiam probarem, ſi ſcirem illa Ruellij non eſſe verba. Nam Doronicum Mauritanorum omnium conſenſu, præſertímque Serapionis & Auicennæ, ad cordis vibrationem mirificè confert, & cor ipſum admodum roborat, quæ tamen vires in Cumino illo Aethiopico & Caro, autorũ omnium conſenſu deſiderantur. Verum ſi quiſpiam argueret, quòd in hoc antidoto Cuminum vel Carum addatur, quòd vtrunque flatus propellat, quibus plerunque hypocundriaca gignitur affectio, à quo cordis palpitatio, & atrabiliarij excitantur morbi, illi ſanè facilè reſponderi poterit, non modò præſtare Doronicum, quòd legitimum ſit, ad cordis affectus, & hilaritatem conciliandam, tum Serapionis, tum Auicennæ teſtimonio, ſed ad ventris, & vteri dolores, à craſsiori flatu excitatos. Nec tamen ob id velim me hæc omnino affirmare

Medicamentorum ſimilitudo plurimos fallit.

Carnabadii examinatio.

mare cenſeas. Cùm enim nihil ſolidi, certíque mihi ſeſe offerat, quò verè aſſerere poſſem Carnabadium eſſe Doronicum, haudquaquam id auſim decernere, eóque præſertim, quòd hiſce diebus nuper elapſis Gulielmus Quacelbenus Flandrus eruditiſsimus Medicus, & rei plantariæ ſtudioſiſsimus Conſtantinopoli, vnà cum pleríſque aliis peregrinis ac raris ſimpli. medicamentis ad me miſerit Aethiopicum Cuminum, cui Carnabadium inſcriptum erat, ea fortaſſe ratione (vt puto) quòd ibi à Græcis ita Cuminum illud vocari audierit.

Orientale Doronicum non eſſe Pauli Arnabonem.

Nec placet eorum opinio, qui Doronicum Orientale Pauli Arnabonem eſſe exiſtimant, quòd nuſquam apud Arabas legerim, viderímque Doronicum addi in vnguentis odoris gratia, nec quòd eorum aliquis Caſsiæ, & Carpeſio illud viribus ſimile fecerit.

Zarnabum.

Zurumbetũ.

Cæterum ſi Pauli Arnabonem, & Auicennæ Zarnabum rectè expendamus, nil aliud clarius vtriúſque repreſentabunt quàm poſtremum Serapionis Zurumbetum. Quamobrem manifeſtè hallucinatur Geſnerus in ſua epiſtola ad Guilandinum, dum falsò in Zurumbeto me accuſat.

Argumenta contra Geſneri opinionem.

Quippe qui exiſtimat poſterius Serapionis Zurumbetum eſſe Carpeſium, cum tam apud ipſum quàm apud cæteros Arabas nil aliud ſit Carpeſium, quàm Cubeba. Nam vbi Paulus Arnabonem ſuum Carpeſio facultate ſimilem facit, Serapio Zurumbetum Cubebis comparat.

Carpeſium.

Præterea quũ Galeno libro primo de Antidotis Carpeſium herba ſit, non arbor magna, vt de Zurumbeto ſcribit Serapio, cadit perítque Geſneri ſententia, qui perperam in me inuehitur, ac præter omnem rationem ſcribit, quòd duo capita de Zurumbeto Serapionis ſimul confuderim Atqui potius mihi videtur confuſus Geſnerus, cùm certò putet poſterius Serapionis Zurumbetum, quod nos iam dudum ſcripſimus eſſe Pauli Arnabonem, eſſe Carpeſium. Non equidem alia de cauſa dixiſſe illum me hæc duo capita confudiſſe crediderim, quàm quòd primum Zurumbetum, Serapionis Zedoariam fecerim. Cæterum cum legatur in principio huius capitis Zurũbet, id eſt, Zedoaria ſunt radices rotũdæ ſimiles Ariſtolochiæ, & idẽ de Zedoaria afferat Auicenna, nõ ab re mihi factũ conſtat, ſi primum hoc Zurumbetũ Zedoariam fecerim. Præterea cum Serapionis Zurumbetum primo loco deſcriptũ conferat morſui venenoſorum animalium, vt Auicennæ Zedoaria, non video ſanè quid obſtet, quin hoc Zurumbetum

Zedoa

Zedoariam deſignet. Quò fit, vt iniuria me accuſauerit Geſnerus. Etenim hæc ego haud quaquam confudi, ſed per ſe ipſa confuſa ſpectantur. Quippe Serapio primum ſui Zurumbeti caput vnà cum Zedoaria confundit, vel quòd ſimilia fuerint inter ſe medicamenta, vel facultate paria, vt teſtatur apertiſsimè Auicenna, vbi de Zurumbeto egit. Verumenimuero, vt res tandem ad calcem redigatur, primum Serapionis Zurumbeti caput confuſum pronunciamus, quòd in principio de Zedoaria, in proceſſu verò ad calcem vſque de Zurumbeto tantùm agat: Secundum verò non aliud eſſe medicamentum dicimus, quàm Pauli Arnabonem, & Auicennæ Zarnabum. Verum, vt nihil intactum relinquamus, dicendum eſt mihi aliquid etiam de Môly, in quo cenſendo poſtquam pluribus probare contendit Guilandinus contra Geſneri ſententiam, Dioſcoridis Moly non eſſe Oloconitidem, reliquum eſt (inquit) vt pari ratione Môly Dioſcoridis excutiam, perpendámq; vera an falſa ſint, quæ à Deo illo Herbariorũ Matthiolo tradũtur, Môly ignotam Italiæ eſſe plantam dicenti. Quibus ſanè verbis ſuam in nos inuidentiã apertiſsimè declarat. Nam quãquam prius quaſi iureiurando dixerit, non is ſum, qui cauillis & impoſturis inanem gloriolã aucupari velim, mentiri neſcio, nec ſi ſcirem velim: hîc tamen ſui ipſius oblitus, ſibi planè plurimum, non mihi imponit. Sed vtinã Guilandinus hîc ſui ſit memor, vtinã hîc cauillis & impoſturis inanẽ gloriam aucupari nolit, vtinam hic mẽtiri neſciat. Itane me dixiſſe, vel vnquam cogitaſſe affirmat? Nuſquam (me hercule) ſcripſi ego Môly eſſe plantam Italiæ ignotam. Scripſi quidem me hactenus in Italia reperire nõ potuiſſe Môly quæ Dioſcoridis delineationi reſpõderet, nec ſciuiſſe ab aliis inibi fuiſſe repertũ, aut aliunde eò aduectũ. Quæ verba quantũ diſtent à Guilandini calumnia, vnuſquiſque ſanæ mentis facilimè dignoſcere poterit. Sed is rectè cauillis ſe ipſum fallit, cùm tam ſtolidè hallucinetur, vt credat caninum Allium à Hieronymo Trago, ſecundo loco appictum, eſſe Môly. Etenim Dioſcoridi planta eſt Môly, quæ folia habet graminis latiora, humi ſparſa, florem albæ violæ ſimilem, ſed minorem, magnitudine violæ purpureæ æmulum, lactei coloris, & caulẽ candidum quatenorum cubitorum. At allium alterum, à Trago caninum appellatum, folia gerit graminis anguſtiora,

Serapionis error.

Guilãdini inuidentia declaratur.

Manifeſta Guilandini calumnia.

Guilandini inſcitia in Moly.

Moly deſcriptio.

guſtiora, ſurſum ſpectantia, flore Lilio conuallio æmulo, violæ purpureæ longè minorem, caulem viridem nunquam ſpithama, aut ad ſummum cubito, longiorem Quæ quidem notæ, ſi rectè expendantur, facilè palam fiet, quàm magna ſit Guilandini vanitas, quàm inſolens inſcitia. Sed quo autore iſta proferuntur in medium? Vnde iſta erumpũt? Ex Galeno fortaſſe dicet, & ex eo libello, quo obſoleta Hippocratis cla

Guilandinus μώλυζαν perperam interpretatur.

riora facit. O fœlicem interpretem, ô admirandum rei plantariæ indagatorem, qui μώλυζαν apud Hippocratem μῶλυ interpretatur. Subinde verò, vt ſuam inanem comprobet opinionem, falsò aſſerit Galenum eo in loco μῶλυ interpretari Allium, quum apertiſſimè ſcribat non μῶλυ ſed μώλυζαν Hippocrati vocari Allium capitis ſimplicis, nõ in ſpicas diuiſum. Quo fortaſſe vtitur Hippocrates, quod aptius altero ſit ad ſupponendum, & vuluis iniiciendum. Hinc itaque palam fit Guilandini malitia, qui, vt probet Caninum Allium eſſe μῶλυ illa Galeni verba in ſuam peruertit ſententiam, id quod facilè deprehendi poterit, ſi Galeni verba rectè perpendantur, quæ ita ſcripta reperio. μώλυζα, σκόροδον ἁπλῆν τὴν κεφαλὴν ἔχον, καὶ μὴ διαλυομένην εἰς ἄγλιθας. Τινὲς δὲ μῶλυ, id eſt, Molyza eſt Allium, ſimplex caput habens, & non diuiſum in nucleos: Quidam vero Moly. Quibus verbis maximè cõſtat non probaſſe Galenum eorum ſententiam, qui μώλυζαν μῶλυ interpretabantur, quum ipſe apertiſſimè dicat μώλυζαν Hippocratis nil aliud deſignare, quàm Allium, ſimplex caput habens, cumque etiam non ignoraret μῶλυ contraria vi pollere, quòd vuluas occludat, nõ referet. Quid igitur aliud pro-

Deteſtatur Guilandini petulantiam.

fitetur Boruſſus ille, quàm petulantiam, malitiam, maledicentiam? Quid aliud molitur, quàm cauillis detrahere, obtrectare, autorum ſententias euertere, & falſa pro veris aſſerere? Non enim (inquit) eo dementiæ veni, vt Matthioli pellem Boruſſiaco corio anteponam. Atqui tametſi hîc ſtultiſſimè (vt alibi diximus) loqui videatur, in hoc tamen plurimum ſapere demonſtrat, quòd corium illud ſuum tanti fa-

Guilandini corium quibus vtile.

ciat, præſagiẽs fortaſſe, ſibi aliquãdo vſui fore. Quamobrem corium illud diligenter inunctum aſſeruare poterit, & pro theſauro recondere. Nã quid valẽtius, quid aptius ad tympanum faciendum, vel Muſicum ſuæ gentis vtrem conflandum, quam Guilandini corium? O infœlicem hominem, qui putat non ſolum maledictis, ſed etiam minacibus verbis terrorem

rorem nobis incutere. Dabunt, inquit, tandem imperitiæ ſuæ pœnas, quas caueat, ſi non ſapuerit, ne ipſe primus experiatur. Vidi quidem longè antea, quàm fortaſſe Guilandinus hunc Galeni locum, quamuis is temerè me illum nec vidiſſe, nec legiſſe cenſeat, Legi ſanè, ac vidi, ſed non vt ille perperam intellexi. Moly itaque Allium non eſt, ſed Molyza Hippocratis, Galeni teſtimonio Allium deſignat integri capitis, Quò fit, vt ſi dixerim hiſce rationibus, & autorum teſtimoniis perſuaſus, me hactenus Moly non reperiſſe in Italia, nõ propterea tam acriter accuſari debeo, vt Guilandinus, qui tam admirandum monſtrum pro legitimo Moly in medium affert. Cæterum nec facilè Geſnero acceſſerim, quòd putet Dioſcoridis Moly eſſe Hippocratis Oloconitidem: Siquidem contrariis omnino conſtant facultatibus Oloconitis & Moly. Etenim hoc Galeni autoritate, contrahentis eſt facultatis, adeò vt cum farina Lolij ſuppoſitum, apertas valeat occludere vuluas, illa verò maximè aperire. Certant inter ſe de Moly Guilandinus & Geſnerus, (Sed vt ingenuè fatear, & vt Geſneri viri alioqui nõ vulgaris pace dicam quod ſentio) tanquam cum Tyreſia talpa, cum hic vterque cæcutiat. At quid nunc de Homerico illo Moly in medium afferam ſanè non habeo, nec etiam quod probem Guilãdini ſententiam, qui temerè (vt ſolet) affirmare videtur, nil aliud per Moly intellexiſſe Homerum, quàm Cynoſpaſtum, ſiue Agleophotin terreſtrem Aeliani, ſiue Baarã, de quo lib. 7. cap. 25. de bello Iudaico meminit F. Ioſephus: Sed falli decipique Guilandinum in hoc, vt etiam in cæteris, facilè palam fiet: Siquidem Homerus in Odyſſea Moly ſui radicem nigram eſſe ſcribit, his verſibus.

Geſneri opinio reprobata

Guilandini ſententia de Moly Homerico improbata.

Ῥίζῃ μὲν μέλαν ἔσκε, γάλακτι δὲ εἴκελον ἄνθος·
μῶλυ δέ μιν καλέουσι θεοί.

At Ioſephus Baaræ radicem flammeo colore niteſcere aſſerit, adeò vt circa veſperas videatur veluti iubar fulgurãs. Verum quoniam fabuloſa perpetuò deſpexerim, etſi longe plura hîc aduerſus Guilandini ineptias afferre poſſem, ea tamen potius ſilentio duximus prætermittenda, quàm in medium proferenda. Porrò Geſnero gratias habeo ingentes, quòd contra Guilandinũ cauſam meam ſuſceperit, ſi tamen hoc ipſum fecit defendendæ potius veritatis, & noſtræ vindicandæ calumniæ cauſa, quàm illius accuſandæ inſolentiæ.

Baara apud Ioſephum.

Faloppij Laus.

Hæc

Hæc itaque ſunt ſpolia (mi candidiſſime Faloppi) quæ profligato Guilandino tibi mittenda duximus, quòd te mirum in modum ſemper dilexerim, ac etiam plurimum obſeruauerim, quem mihi fortuna dedit, non modò amplificatorem dignitatis meæ, ſed etiam inimicorum vltorem. Quandoquidem præterquam, quòd id mihi pollicentur tua in me præſtita officia non deſunt ſanè ſtudioſi iſthinc ad nos remeantes, qui non ſolum de tua admirabili virtute, eruditione, integritate, humanitatéque plurimum commemorant: ſed ſæpe, ac ſæpius audiuiſſe Faloppium (quæ tua eſt beneficentia) de Matthioli doctrina, eruditione, ac laudibus publicè diſſerentem, prædicant. Quamobrem ſi tu is es, qui tuis ſententiis me ſæpiſſime ornaſti, qui tuis præconiis, qui ſummis tuis laudibus vſque ad ſydera me euexiſti, verendum mihi non eſt, ſi quis tam impudens in poſterum fortaſſe emerſerit, qui noſtris ſynceriſſimis conatibus obeſſe voluerit, quin tua doctrina, eloquentia, & autoritate, quibus maximè præſtas, me abſentem defenſurus ſis: Nam hæc omnia ſic in te elucescunt vt cum quolibet antiquorum comparari poſſint tuæ virtutes. Interim me excuſes velim, ſi vehemētius, quàm nos decere putas, ac acrius quàm pro more antea conſueuerim, in Guilandinum dixerim. Siquidem cùm nullus hic offeratur lenitatis locus, ſeueritate putaui reprimendam eſſe huiuſce conuiciatoris impudentiam. Plura tamen non dicam, ne in quo obiurgem, id ipſum videar imitari. Vale Italiæ decus, mei non immemor.

Pragæ Calendis Ianuariis.

*

PETRI

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARUM MEDICINALIVM

Liber Tertius.

***

GVLIELMVS QVACELBENVS Curtacen. Phyſicus Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de plantis quibuſdam peregrinis Conſtantinopoli à Quacelbeno miſsis.

NON tam temerè vtiliſſimas tuas occupationes, reíque herbariæ iam tandem reuiuiſcenti in primis neceſſarias, Doctiſſime Matthiole, interturbarem, niſi ea mihi de ſumma tua humanitate, qua ex æquo omnes proſequeris, vel ex ſola Magnifici Domini mei Oratoris teſtatione cōſtitiſſent, vt nihil vereri debeam, quin amiciſſimè has primas meas ſalutationes ſis accepturus. Neque verò illæ ab ignoto prorſus homine venient, nam quamuis vix bis præſens te præſentem conſpexerim (prohibebat enim tui conueniendi cupidiſſimum familiarius tecum agere morbus, quo ſuperiori itinere reuerſus Viennæ diſtinebar, grauiſſimus & diuturnus) abſente tamen iam ſecundo Byzantium, atque inde etiam ad Ponticæ vſq; Cappadocie Amaſſéam comite vſus ſum aſſiduò & ſuauiſſimo, atqui nec comite tantum verumetiam præceptore fideliſſimo, & ex quo emolumenti plurimum fructúſque percepi. Luculentiſſimis profectò tuis in Dioſcoridem commentâriis totum debeo, quicquid hactenus de herbarum, aliorúmque ſimplicium medicamentorum natura, ſolidæ cognitionis aſſequutus ſum. Flagraui

quidem

quidem ego ab ineunte ætate illorũ cognoſcendorum non mediocri deſiderio, ſed quod non parum relaxarunt doctiſſimorum noſtri temporis de vnaquáq; ferè planta variæ atq; incertæ diſceptationes Seplaſiariorum, quibus Medicæ materiæ, curam atque ſcientiam ſuperiores Medici deteſtabili quadam ſua vecordia, & magna mortalium ægrorum pernicie reliquerant, extrema ignorantia: deinde hinc Græci, inde diuerſa ſentientes Arabes: poſtremò quòd nullus in vniuerſum prodiiſſet, cui velut certo in tanta viæ incertitudine ductori tutò confidi poſſet. Sed poſtquam ſemel in publicum editas erudiſſimas tuas, pleniſſimáſque in Dioſcoridẽ enarrationes vel à limine tantùm ſalutaſſem, recepto protinus animo, cæpi maiore longè, quàm antea vnquam, rei herbariæ ſtudio teneri, confirmata penitus in hoc animi ſententia, nos talem in hoc ſcientiæ genere inſtauratorem nactos eſſe, qualẽ ſuperioribus annis in anatomicis adminiſtrationibus doctiſſimum Andream Veſalium. Scripſerunt de eadem materia ante illum complures, ſed quos poſt ſe multis paraſangis reliquit. Scripſerunt quoque ante te non pauci atque huius tempeſtatis Medici celeberrimi, ſed qui libenter niſi philautia quadam tranſuerſi rapiantur, tibi palmam ſint ceſſuri. Ita accuratè, ita dilucidè, ita ad numerum appoſitè omnia pertractas. Habuit Veſalius (vt in comparatione perſiſtam) ſuos æmulos non ignobiles viros, habes & tuos, ſed quos vt ille facilè, pugnante pro te inuicta perpetuò Veritate, retundes. Patiaris obſecro, doctiſſime Matthiole, me mihi in hac parte indulgere, neque vnquam in animum inducas, me leuiter potius adulantem tibi, quàm verè, atque ex animo hæc ſcribere. Adulandi namque nulla mihi neceſſaria cauſa incumbit, vt plurimæ ſunt è diuerſo, quæ, vt quàm optimè tibi velle debeam, de te quàm optimè ſentire, ac loqui, hortantur, atque etiam impellunt: eruditio tua ſumma, iudicium de re herbaria exactiſſimum, ſtudium iuuandæ Medicinæ, qua parte iam maximè laborat, indefatigatum, lucubrationes poſtremò tuæ laborioſiſſimæ, ex quibus eos progreſſus me iam feciſſe in ſimplicium medicamentorum notitia ſentio, facturúmque indies maiores ſpero, vt tandem illa ardẽti meo cognoſcendi deſiderio ſatisfactum iri cõfidam: Sed de his ſatis. Ad ea conuertar, quæ potiſſimam huic epiſtolæ ſcribendæ cauſam dederunt, quæque quòd, ad ſuſceptũ tibi negotium,

proximè

proximè faciunt, non ingrata futura ſatis ſcio. Magnificus Dominus orator Augerius à Busbeck nõ minori, quàm ego noſcendi res naturæ mirabiles ſtudio captus, quo neſcio an aliud homini libero & nobili conuenientius excogitari poſſit, cum priori itinere præpropero & impræmeditato, multa ſibi ad animum ſuum explendũ defuiſſe animaduerteret, ſecundo Byzantium remiſſus, de aſſciſcendo in familiã ſuam inter cætera perito aliquo pictore, cuius opera adiutus, quæ minus commodè auehere poſſet, depicta ſaltem, quàm optimè referret, cogitabat, impulſus quoque ad hoc Sereniſſimi Principis Ferdinandi, &c. Domini tui atque noſtri, miſſis ex Oeniponte literis, quæ de referendis in librum aliquem peregrinarum arborum, cuiuſmodi hic complures reperiri certum eſt, imaginibus, agebant. Conſtantinopolim igitur reuerſo, & diligenter ſibi commiſſam prouinciam tractanti, quam non leuem tantum promptiſſima tanto Principi obſequendi voluntas, ſed ſuauem etiam animus natura eò propenſus, faciebat, ſuperuenerunt alteræ eiuſdem inſtituti literæ à Gaſtalo Regio, tum temporis apud Venetos, Oratore, quæ de tranſmittendo hinc tuo Acoro illum commonebant, quod quia non tam Principis, quàm tuo nomine fieri intelligeret, cœpit non ſolum de mittendo Acoro, neque de arboribus exoticis tantum, verùm etiam omnis generis plantis raris (præcipuè quæ in tuis commentariis, aut ipſo etiam Dioſcoride deſiderantur) & noſtro orbi incognitis animalibus, quantum per negotia legationis difficillimè conceditur, depingendis curare, id quod hactenus ob duriſſimam, qua hic viximus, conditionem, non omnino ſucceſſit pro animi ſententia, ſucceſſurum tamen non infœliciter ſperarem, modo optata tam diu pacis tempora tandem eluceſcerent, & ſtudium ſuum non ingratum Sereniſs. Principi, neque impenſas difficiles fore intelligeret. Locus enim hic eſt ad iſta accommodiſſimus, Ponto herbarum omnium (vt pernoſti) parenti fœcundiſſimo, Aſiæ item & celebrioribus mediterranei Inſulis vicinus, Emporium præterea omnium rerum abundantiſſimum. In primis verò earum, quæ raritate commendantur, trahentibus huc ex omnibus penè orbis regionibus, externos mercatores, primorum procerum ſtudiis, qui mercium nouitate præ cæteris hominibus, quos vſquam vidi, vel maximè delectantur. Porrò cũ huiuſmodi

mercium nonnullas ad Sereniſſimum Archiducem dominus Orator, data per collegarum ſuorum diſceſſum occaſione oportuniſſima, mittere conſtituiſſet, nam illius mandato emendas Vienna ſuſceperat, adiunxit in tuam gratiam ciſtellam quandam iis medicamentis inſtructam, quæ, vt ex tuis commentariis cognouimus, tibi optata iam diu aduenient. De his ob id breuem narrationem adiiciendam putaui, quod, quædam ſint noſtris antehac (ni fallor) penitus incognita, quædam nota quidem, ſed tanta cum aliis quibuſdam ſimilitudine coniuncta, vt vix à perito harum rerum inueſtigatore exactè diſcerni poſſint. Nomina & facultates, duo potiſſima ad cognoſcendam vniuſcuiúſque rei naturam inſtrumenta, partim à Pharmacopolis, partim à factitátibus hic Medicinam Iudæis, accepta coniunxi, quod non parum ad faciliorem illorum perſcrutationem tibi commodatum cenſerem. Nihilominus tamen omnia exactiſſimo tuo iudicio perpendenda relinquo, illud vnum iterum atque iterum rogans, vt has meas primitias, velut meſſis è tuo ſemine propagatæ, benigniter ſuſcipere digneris.

Calamum vulgarem, quem Acorum in tuis commentariis eſſe affirmas, nec malè meo iudicio illi conueniente Dioſcoridis deſcriptione, Dominus Orator dato commeatu per Seplaſiarium quendam Fulginatem, cuius apotheca in Pera eſt, non procul à Nicomedia, ex vaſtiſſimo quodam lacu deferri curauit. Attulit ille complures plantas, inter reliquas tantum vnà quidpiam anguloſum velut cauli ſimile gerebat. vertice truncum, exaridúmque, ex latere verò obliquè eminebat aliquid, non diſſimile, aut plantaginis capitello, aut auellanæ nucamento, digitali longitudine, quod paucis poſt diebus, ad virginei floris modum efflorеſcere viſum eſt, idque paulò ante Calend. Maias, poſt verò aliud floris veſtigium nullum apparuit, licet plantas ampliſſimis vaſis impoſitas, affuſa indies ad ſemipedalem altitudinem aqua (ſic enim dicto lacui innaſcebantur) eam ob rem hucúſque dominus Orator aſſeruari curauerit, vt idcirco omnino me tuam, ne ſi florem Iridis ſimilem in Acoro requiras (cuius tamen non meminit Dioſcorides) verus hic ſit Acorus. Superiori Amaſiano itinere, non procul à ripis Halys, qui Galatiam à Cappadocia diſterminat, viginti penè dierum itinere, me herbam vidiſſe recordor, cui optimè Dioſcoridis de-

ſcriptio

ſcriptio quadrabat, eámque habebat radicis diuiſionem, quam appicta tuo libro, qui tum in curru præ manibus erat nobis, imago refert, odorata præterea erat, & candida, & quæ licet guſtanti primum acris parum videbatur, tanta tamen poſtea acrimonia non ſolum fauces, verum etiam gulæ interiora vellicabat, vt proculdubio ſi non Acorus fuerit, plantam aliam inſignem fuiſſe oporteat. Huius ob id potiſſimum memini, quod è medio caules eminebat, quæ circa Calen. Aprilis florem promittere videbatur. Extirpationem plantæ cum in reditum diſtuliſſet, vt auferendi recentiorem poteſtas eſſet, incidente ſub illo grauiſſima domini Oratoris valetudine, dum illam ſollicitus obſeruo, immemor deſignatum locum præterij, campus is erat vaſtus, non lacuſtris, ſed quem intumeſcens Halys aliquando inundaret.

Altera herba Ruta eſt ſylueſtris, quam copioſiſſimè toto itinere ab Amaſia ad Sangariam vſque naſci vidimus, ignotam tunc temporis, ac poſt tamen cognitam, intellecto hîc ab Arabibus illius nomine. Harmel enim iſti, vt priores, qui de ea ſcripſerunt, appellant, eodémque modo inducta cerebro, velut ebrietate quadam rerum triſtium moleſtiam tollere aſſerunt.

Tertia hic vulgo Eliſſoth, vocatur, id eſt, herba gladiolus, vtuntur hac ad alui deiectiones, quem verò humorem purgando potiſſimum trahat, ex imperito iſtius diſcriminis vulgo cognoſcere non potui. Experimento autem tentare in tanta aliorum mihi cognitorum copia, neque tutum videbatur, neque conueniens.

Alumen Iameni, ſic à Perſiæ regione, vnde aduehitur nominatum, vt hic volunt, namque aliter antiquum Arabicarum vocum in Auicenna interpretem exponere memini, rem facitiam eſſe ex inſertis tranſuerſim paxillis, apertè conſtat, cuius hic frequentiſſimus præſertim in ocularibus equorum medicamentis eſt vſus, hominibus quoque non inuſitatum rubentes inflammatione oculos illo molliter delinentibus.

Blattia Byzantia ab vngue odorato, communiter huius vrbis Pharmacopolæ diſtinguunt, atque hęc, quæ mittimus Blattia. Quæ verò tuo libro depicta ſunt, vngues odoratos apellant.

BOZETH an Alcyonij Mileſij ſpecies ſit, tuum eſto

 iudicium

iudicium. Dioſcoridis certè deſcriptio non malè conuenire videtur.

CHESMEZEN tam vulgare hîc ad oculorum morbos eſt remedium, vt tritum ſit prouerbium. Si doleant oculi, habes Cheſmezen. Petrus Bellonius in Gallicis ſuis commentariis de rebus Turcarum memorabilibus, Acacalim eſſe affirmat. Ex Aegypto ſanè adferri certò mihi conſtat, eáq; abundantia, vt nummulo, quantam vix requiras, emere poſſis.

CHRYSOCOLLA quam mittimus, foſſilis eſt, ra ra [illegible]s officinis, nam plerunque vt noſtræ, factitia vtuntur. De hac ſi quicquam noſtro aurifabro credere liceat, hoc tantum habemus, noſtram longè ad auri ferruminationem efficaciorem eſſe.

CASTANEARVM ſpecies hîc frequẽs reperitur, quæ ob id vulgò equinæ cognominantur, quòd ternæ, aut quaternę deuoratæ, pectoralibus equorũ morbis, tuſſi præcipuè, & anhelitus difficultati opitulentur.

CARDAMOMI ſpecies ex diuerſis apothecis diligenter corraſimus, penes te ſit liberum de illis iudicium. Turcæ huius vrbis incolæ, commanſis aliquot ſeminibus, vini odorem tegere ſolent, alioquin non ſine vitæ periculo ſe prodituri, ſi quando ad magiſtratus ſuos appellentur.

CARNABADIVM vbi de Orinthogalo agis, cũ Actuario Doronicum eſſe ſentire videris. Nicolaus autem Myrepſus aliquoties Cuminũ Aethiopicum interpretatur, cui adſtipulantur duo manuſcripta Græcè dictionaria, quorum adhuc alterum apud nos habemus. Vulgo præterea nota etiamnum appellatio, ex cuius opinione iam illud mittimus.

DE Coulcoul, & Hebulben, nil dum certi intelligere potui, niſi quòd Coulcoul, quibuſdam in deliciis ſint, præſertim quando recentes ex Aegypto aduehuntur. Genus quoddam reſinæ à Perſa mercatore Capura viua cognominatum, ob id Dominus Orator, quantum vis magno emendum putauit, quòd illius nullam adhuc apud quenquam, niſi ſub alio fortaſſe nomine mẽtionem factam intelligeret. Venerem in primis ſtimulare contraria virtute ab Arabibus attributa Caphuræ, idem mercator referebat. Odor certè ſapórque non mediocrem caliditatem poſſidere tantùm teſtantur.

ſtantur. Hîc admonendus es, dum imprudentius vitreum vaſculum in quo aſſeruabatur tractaturus, colliſa anſula, particulam vnam atque alteram vitri liquori incidiſſe.

IVNCVM odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno Dominus Orator redemit, mirũ quanta acrimonia guſtantis linguam mordicet.

LAPIS Bezahar à Perſis mercatoribus è regione quadam Armuzio vicina, vt ipſi referunt, ſed vereor ne falſè, apportatur, precio ob id grandiſſimo, quòd rarior ſit & illis non ſecus atque Arabibus olim, præſentiſſimum aduerſus omne ferè venenorum genus præſidium habeatur.

HAEMATITAE noſtro non malè quadrarent Dioſcoridis notæ, ſi de friabilitate tantum conſtaret: ſed cum ea non vno ſolum modo in rebus conſideretur, nihil fortaſſe impedit, quin hic ſit Hæmatites, præſertim quando ad eos morbos à Medicis Iudæis hic adhibeatur, ad quos cõducere affirmat Dioſcorides, qui, vt non ſunt vulgares, ita non vulgaris hîc quoque eſt precij.

MAHVMETANI ſua lege vini potu prohibiti, diuerſi generis compoſitiones, inter quas communiſſima eſt, quæ vulgo Maſlach dicitur, meditati ſunt, quibus non diſſimilem ebrietati, mentis alienationem ſibi inducere conſueuerunt. Atqui nec iſtam tantum, verum immanem quoque aliquando inſaniam, quam nunc ad ponendam animi mœſtitiam, nunc ad fugandum ſuborientem in rebus difficilibus pauorem, conducere opinantur.

NVCES Farfalach ego tuas atque Arabum, vomicas eſſe arbitror, propterea tamen mittendas cenſui, quod inter illas vna ſit cortice ſuperiori intecta, qualem me illîc vidiſſe non recordor.

NVCIS quoddam genus ex Aegypto adfertur, cuius non externus tantum cortex fibroſus, glaber, colore ſubrufeſcente, ſed & internus, ſi vera hîc narrant, quod, qui recẽs molleſcit, illius regionis hominibus pro delitiis expetitur. Illud de eo mirãdum eſt, in tantam poſtea duritiem euadere, vt aptiſſimum hic habeatur terebrarum capitellum, in qua, velut in plantulis cardines circumuoluuntur.

NITRO vero longo iam tempore deſtituimur, non ſine maximo ægrorum incommodo. Bellonius in Aegypto ſe verum vidiſſe aſſerit, quòd fidem aliquam mihi facit, cum

ex Alexandria hoc noſtrum aduectum ſciam, neque cum quoquam foſſilium, atque nitro maiori ſimilitudine conueniat, verum nitrum eſſe poſſe, quod ſi ſit, quoniam abunde ſatis illînc, aduehitur, quantum putas noſtris regionibus ad iumenti acceſſurum?

SADETHZ non minimi inter Iudæos nominis medicus, apertiſſimo errore (vt ex Dioſcoride patet) Glaucium eſſe contendebat, ego eruginis potius ſcolæciæ ſpeciem aliquam arbitror. Guſtanti neſcio quid ſebacei ſaporis refert, atq; ego profectò è ſeuo compoſitum eſſe aliquid putarem, niſi lumini admotum non diffluere, quæ illius eſt natura, ſed paulatim indureſcere, poſt etiam ſiccitate aut ipſo calore nimio dehiſcere vidiſſem. Arabes hic Dembehe vna vocāt. Ocularibus vero compoſitionibus plerunque ſolet admſceri.

CASSABOVSSERIRE Bellonius in dictis ſuis commentariis, cum vulgo hic Pharmacopolarum Calamū aromaticum eſſe opinatur, meo quidem iudicio abſurdiſſimè. Placet Auicennæ potius ſpodium eſſe, quod arundines vi ventorum, & partium ad ſe inuicem confricatione aduſtas eſſe, videtur indicare, ac tale quidpiam huic arundini accidiſſe, aliquis non ineptè dicere mihi poſſe videtur. Nihil tamen certi de hoc ſtatuo, ſed totum vt alia omnia priora ad tuum iudicium relego.

POSTREMA eſt Zedoaria Indica, vt præſentiſſimū ad quælibet penè venena creditum remedium, ita incredibili ferè precio hic venale, ſi Arabum iuramentis credere liceat, nullum vel maximis Principibus dignius munus excogitari poteſt.

HAEC, doctiſſime Matthiole maiori (vt ingenuè fatear atque ipſa orationis, & characterum inæqualitas teſtabitur) labore, & tibi gratificandi ſtudio, quàm cura & diligentia tumultuariè cōgeſta, idcirco boni conſulas, quod ad miſſam à Magnifico Domino Oratore ciſtellam, vt ante oſtendimus, penè neceſſario videbantur adiicienda, pro iis viciſſim, niſi maiores te occupationes aliò auocēt, liberrimum de omnibus tàm miſſis quàm ſcriptis iudicium tuum poſtulo. Latiſſimam præterea ſi placet earum rerum explicationem, quæ apud vos illîc aut deſiderari nouiſti, aut improbas tantum corruptáſque proſtare. Sic occaſionem dabis commodiſſimā cognoſcendi animi mei ad tua officia paratiſſimi. De herbis

pere

peregrinis, animalibus item & arboribus atque aliis nonnullis libens quædam adiungerem, ſed prohibet Epiſtolæ longitudo, quæ in iuſtum iam propè volumen excreuit, eámque ob cauſam moleſtam fore metuo. Quòd ſi gratam tibi meam battologiam intelligam, ſcribam alias quàm copioſiſſimè. Interea Deus Optimus Maximus te Principi noſtro Sereniſſimo ac publico Studioſorum Medicinæ bono, quàm diutiſſimè incolumem conſeruet. Conſtantinopoli VII. Calend. Auguſt. 1557.

PETRVS ANDREAS MATTIOlus Gulielmo Quacelbeno Curtacenſi Phyſico, S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ cenſúque quodam omnia expenduntur.

QVantum gaudij, quãtúmue voluptatis attulerint mihi literæ tuæ, quantúmq; debeam Clariſſimo Augerio Romanorum Regis iſtic apud Turcarum Imperatorem Oratori, quòd tam pulchra, tam rara, tam precioſa ad me miſerit medicamenta, omni auro, ac gemmis præferẽda, nulla dicendi facultate eloqui, nec vllo calamo exarare poſſum. Nã quid iis mihi gratius, quid iucũdius, q̃d ſuauius, quid optatius, â quoquã donari potuit? Profecto nihil. Cum nihil magis mihi vnquàm fuerit in optatis, quàm perpetuò Medicæ materiæ ſtudioſis aliquid noui, boni præclariq; cõparare. Etenim ſtudiũ augendi, ac illuſtrãdi Medicã facultatẽ, iuuãdiq; poſteritatẽ, adeò me totum cõplectitur, ac detinet, vt ſpretis cæteris humanæ vitæ voluptatibus, hoc ſolo tantum me oblectet ſoléreq; plurimum. Nam cum Dei Optimi maximi munere lucubrationes noſtras quotidie magis, ac magis inclareſcere, nõ ſolũ apud omnes præclaros rei Medicę ſtudioſos, ſed etiam apud alios cuiuſuis facultatis doctiſſimos viros animaduertam, quis profectò mihi vnquam perſuadebit, ne præclariſſimam hanc ſimplicium medicamentorum facultatem omni theſauro præferam? Quamobrem & Clariſſimo Augerio, & tibi quoque tantas habeo gratias, quantas ſtudia erga me veſtra ac officioſa voluntas requirit ac poſtulat. Fatebitur & poſteritas

(niſi fallor)ſe vobis plurimum debere,quod me in hoc tam neceſſario ac vtili labore iuueritis, ſi modo non ingrata pro tanto beneficio fuerit, quod haudquaquam futurum cenſeo. Nam quicquid propemodum toto noſtræ vitæ curriculo, magno labore in medica facultate conſecuti ſumus, id totum in eius commodum collatum volumus. Hic paternus noſter amor, quo mirificè erga eam affecti ſumus, multis Clariſsimis viris notus eſt,qui eò libentius noſtros conatus ſummo ſtudio adiuuant & promouent, quò magis poſteritatis commodo ducuntur. Cæterum etſi nullis opibus,nullis officiis, hæc in me collata beneficia rependere quiuero,enitar tamen,vt ſcriptis,ac præconiis noſtris omnibus palam fiat,nos ingenuè fateri,per quos profecimus. Non me præterit, quantum tibi meritò debeam,quòd ita Commentarios noſtros (quæ tua eſt humanitas) ad cœlos vſque euehas, & cæteris aliis præferas, quod facilè ex hoc animaduertam ingenui animi tui erga me voluntatem, ac beneficentiam eſſe haud vulgarem. Gaudeo ſanè abs te viro apprimè erudito commendari labores noſtros,non quod hiſce delecter commendationibus,vt præ cæteris euehi velim, verùm vt hinc certior fiam me non incaſſum laboraſſe. Commentaria illa noſtra nunc primum iterum in lucem prodierunt,aucta non modo ſexcentis ferè locis, ſed quàm plurimis plantarum,& animalium imaginibus, quæ in priori editione non habentur. His præterea acceſsit Apologia aduerſus Amathum Luſitanum, & cenſura in eius enarrationes, quo fit,vt codex iam multum excreuerit. At quum iam dudum mihi compertum ſit, quanta animi propenſione rem plantariam excolas,quantúmque hæc facultas tibi ſit cordi, dabo ſedulam operam,vt Venetiis ad te iſthuc noua hæc noſtra perferantur. Curabo itaque vt mittantur ad Venetorum Oratorem (Bailum Veneti vocant) iſtîc agentem,vt citius, & ſecurius ad tuas deferantur manus, & eis pro arbitrio vti poſsis,donec tertiò perficiantur Iconibus longè maioribus,ac elegantioribus illuſtrata. Alo nunc hic ſculptores plures,qui omni ſolertia, ac diligentia ad pictas excidunt tabellas,vt ex inconibus,quas ad te mitto, facilè coniicere poteris. Opus eſt magnum,magni admodum ſumptus, ac laboris. Verùm quum primum Deum Optimum Maximum habeam, qui hæc ſua Clementia mihi infundit, nec Reges

deſint,

deſint, nec Principes noſtri, qui hac de cauſa mihi non mediocri liberalitate ſuccurrunt, non vereor, quin rem hanc ad optatum deducam finem. Quò fit vt hinc coniicere poſsis, Candidiſsime mi Gulielme, quam magno gaudio, quanta animi voluptate veſtra hæc peregrina exceperim medicamenta, quùm non ſolum magno ſim captus deſiderio, illuſtrandi hoſce noſtros labores elegantiſsimis imaginibus, ſed & augendi talibus peregrinis medicamentis, quæ paucis aut fortaſſe nullis hactenus viſa ſunt. Quamobrem te rogo atque obteſtor per amicitiam noſtram, per communia ſtudia, per mortalium ſalutem, quibus maximo eſſe potes auxilio, vt tuam continuè naues operam, ac diligentiſsimè cures, quod ſi qua iſtic reliqua ſunt, quæ operi noſtro profutura cenſeas, illa ſummo ſtudio colligas. Porrò quæ nunc à me deſiderantur, hic per ſe annotata reperies. Atqui quũ mihi facilè perſuadeam longè plura abs te inueniri poſſe, quàm à me peti, non vereor quidem quin tu & augendæ medicæ facultatis, & poſteritatis cauſa, te totum ad hoc munus obeundũ promptiſsimum exhibeas. Nec admodũ fore difficile crediderim, vt ea quæ abs te inuẽta fuerint, huc ad nos adferantur, Quippe cum iſtic ſit Venetorum Orator, eius auxilio cenſerem, quòd omnia ſecurè mitti Venetias poſſint ad Cæſaris Oratoris manus, qui poſtea per Veredarios, qui illinc quotidiè ad nos veniunt, hæc omnia tutò mittere poſſet. Sed de his hactenus. Nunc verò ad ea me conferam examinanda, quæ à Clariſſimo domino Augerio, nobis miſſa ſunt, & à te tuis humaniſſimis literis mihi deſcripta.

Acorum verum. Calamus Aromaticus vulgaris quid.

IN primis eſt Acorum, cuius non ſolum plures accepi plantas, ſed imaginem ad viuum pictam, adeò vt iam omnes Sole clarius noſſe poſſint, Calamum vulgare noſtrum, nil aliud eſſe, quàm legitimum Dioſcoridis Acorum. Quinetiã & palam fiet, eos toto erraſſe cœlo, qui Galangam Acorum eſſe contendunt. Deſideraſſem tamen, vt caulem quoque vel eius Iconem miſiſſes vnà cum agnatis in latere Capitulis, quorum rectè meminiſti. Siquidem haudquaquam crediderim, quòd tu qui non ſolum doctrina, & eximia eruditione, ſed etiam prudentia, ac ingenio præſtas, capitula illa, & caulem tibi aſſeruaueris, cum proculdubio ſciueris

t 5 hæc

hæc peregrina, rariſsima ignotáque eſſe omnibus, qui Europam incolunt. Quamobrem te quam plurimum rogatum velim, vt caulem illum vnà cum capitulis ad me mittas, ſi cupis huiuſce plantæ perfectam, te authore, à me dari imaginem. De alia verò planta, quam te inueniſſe ais, non procul à fluminis illius ripa, qui Galatiam à Cappadocia diſterminat, quid ſentiam, aſſerere non auſim, cum planta non ſit ad manus, nec poſsim de incertis, & nuſquam viſis niſi temerè meam afferre ſententiam.

Silueſtris ruta legitima. SILVESTREM Rutam rectè probamus legitimam eſſe Harmolam, quum omnibus illi reſpondeat notis, quam cum hactenus nec viderim, nec nouerim, hilari admodum animo accepi.

Eliſſoth vide re. DE ELISSOTH, quam etiam Gladiolum appellas, quid dicam non habeo, cum nuſquam hanc me vidiſſe meminerim. Recenſebo tamen fortaſſe illam inter deiectoria medicamenta. Quare ſi fortè fortuna interim cognoſcere poteris, quem propriè noſtri corporis exoluat humorem, & qua detur menſura, moleſtum tibi non ducas, id ad me ſcribere.

Alumen Iameni. ALVMEN Iameni ves factitia eſt, vt ex inſertis feſtucis quiſquam coniicere poteſt. Atqui ſi vera fateri velim, & meam de eo in medium adferre opinionem, potius illud Chalcantum putarem, quàm alterius generis alumen, quòd nihil ſapore à Calcantho differat, tum etiam quod Chalcanthum Pannonicum habeam colore illi omnino ſimile. Sereniſs. Princeps meus allectus colore & rei nouitate, id totum quod miſiſtis ad ſe recepit, quò poſtea factum eſt, vt periculo facto comperire nequiuerim, an diluto gallarum additum, id atrum redderet. Quòd autem non putem hoc alumen, id eſſe, quòd Arabes Iameni vocant, illud in cauſa eſt, quod ſciam nihil aliud Mauritanis eſſe Alumen Iameni, quàm alumen ſciſsile, albi non cœrulei coloris, quin etiam per ſe foſsile, non arte paratum. Opinioni noſtræ rectè quidem aſtipulatur Serapio ex Dioſcoride ſcribens, capitulo cccc. xx. vbi ſic habet: Multæ ſunt Aluminis ſpecies, ſed illæ, quæ adminiſtrantur in medicinis ſunt tres. Vna eſt illud, quod dicitur Iameni, & eſt melior aliis, & melius ex eo eſt illud, quod eſt recens album, fortis albedinis, facile diuidens ſe, & habens velut capillos albiſsimos. *Alumen Iameni eſt alumen ſciſsile.*

Serapio

Serapioni ſubſcribit Auicenna libro ij. capit. lxx. his verbis. Sciſſum verò eſt Alumen Iameni, & eſt album ad citrinitatem declinans. Quibus palàm eſt, hoc alumen non eſſe legitimum Iamenum, ſed Chalcanthum factitium potius, id quod facilè comperies, ſi gallarum decocto aut diluto illud adiicies.

Blatta Byzantia. QVI Blattiam Byzantiam ab vngue odorato ſegregant perperàm meo iudicio faciunt, cum Serapioni, & Auicennæ nil aliud deſignet Blattia Byzãtia, quàm vnguem odoratum, vel conchulam Indicam, de qua lib. ij. meminit Dioſcorides. Verùm cum in Serapione de Blattis Byzantiis duo habeantur capita, ſcriptorum (vt mea fert opinio) errore repetita, cogitauerunt foreaſſe quidam differre inter ſe Blattias Byzantinas, & odoratos vngues, quo poſtea factum eſt, vt ab impoſtoribus hoc Conchilij genus, quod ad me miſſum eſt, pro Blattia Byzantia inuentum ſit, & ſubinde in medicum vſum cõceſſerit. At ſi Medici vel Pharmacopæi in Serapione caput clj. & ccccxlij. in quibus de Blattis Byſantiis agitur, accuratè legerint, facilè hanc nouerint impoſturam.

Alcyonium Mileſium. ALCYONIVM Mileſium, quod Turcæ Bozeth vocant, niſi mea me fallit opinio, legitimum eſſe puto, quòd pluribus illi reſpondeat nobis. Quod ad me miſſum eſt, totum accepit Sereniſſimus Princeps. Nec propterea Alcyonio Mileſio ſum deſtitutus, cum iam pridem ſint mihi vna cum illo aliæ Alcyonij ſpecies.

Cheſmezen. QVOD ſeminis genus Cheſmecen eſſe poſſit, mihi ſanè incompertum fateor. Nec tamen Bellonij ſententiæ acceſſerim, qui ſemen hoc Acacalim perperã eſſe putat, quum nihil cum myrica habeat ſimilitudinis, vel cognationis. Seram ego hoc ſemen futuro vere, niſi aliud diuinitus nobis accidat, vt quid inde proueniat, inſpicere poſſim. Tu interim cui res ipſa plantaria plurimum eſt cordi operam dabis, vt videas, an iſtic à mercatoribus, vel Myropolis, vel Medicis explorare poſſis, vtrum ſemen ſit arboris, fruticis, vel herbæ. quinetiam an eius plantæ ramuſculum conſequi poſſis. Cupio præterea abs te ſcire huiuſce medicamenti vſum ad oculorum morbos, & an valeat in frigida vel in calida cauſa.

Chryſocalla. CHRYSOCALLAM tuæ omnino ſimilem vidi aliâs Venetiis plurimam, ſed ſi Chryſocollæ notas à Dioſcoride petamus, huic nihil cum legitima cognationis reperies, niſi

Equina caſtanea. niſi quod vtráque aurum ferruminet. Placuerunt ſanè admodum Caſtaneæ, quas iſtic equinas vocari, ais, quod anheloſis, & tuſſientibus equis maximo ſint auxilio. Cuperem tamen abs te certior fieri, an ab arbore producantur vulgaribus caſtaneis ſimili, an echinato concludantur inuolucro, & an vt noſtræ tutò poſſint deuorari in cibis.

Cardamomi vulgariſſima genera. QVID certi dicam de tribus illis Cardamomi generibus, præter id, quod in Commentariis noſtris poſteritatis memoriæ mandauimus, non ſupereſt. Nec tantum otij nunc mihi ſeſe offert, vt altius Cardamomi, & Græci & Arabici hiſtoriam expendam. Spero tamē me id breui facturum non ſine fructu. Quod ſi effecero, fortaſſe vt velim, ſtatim tibi meam probabo ſententiam.

Cuminū Aethiopicum. ETSI ſemen quod Aethiopicum Cuminum eſſe cenſeo, iſtic Carnabadion Græcis appellatur, cum tamen certò ſciam, carnabadium eſſe carum, non poſſum tuæ acquieſcere ſententiæ, & ob id mihi facilè perſuaſerim ea verba in Actuario potius eſſe Ruellij, quàm Authoris.

Coulcoul. NVCLEVS quem Coulcoul & Hebulben appellas, frequentiſſimus in Bohemia, Auſtria & Goritienſi agro naſcitur. Huiuſce fructus arbor Plinio Staphylodendron appellatur, Scripſimus nos huius arboris hiſtoriam, vbi in Dioſcoride de Piſtaceis egimus.

Caphura viua quæ. LACHRIMAM quam viuam Caphuram à Perſis appellari ſcribis, plurimi facio. Cogitabo poſthac ſedulò an fortaſſe legitima ſit Stacte, nam adeò odore placet, vt credam non obſcuræ facultatis eſſe medicamentum. Explorabo itaque rē hanc diligentius. Tu verò interim videas an ſcire poſſis vnde afferatur, vbi naſcatur, & à cuius generis planta fundatur hic præclariſſimus liquor. Nec etiam te pigeat me reddere certiorem, quo pondere, vel quantitate, quo modo quáue ratione ſumatur, vbi frigeat Venus. Cæterum mihi rem gratiſſimam facies, ſi tantundem iterum ad me miſeris.

Iuncus odoratus. DE IVNCO odorato ita ad me ſcribis. Iuncum odoratum ob antiquitatem odore euanido à Iudæo quodam pro vero, magno pretio Dominus orator redemit, mirum quanta acrimonia guſtantis linguam mordicet. Quibus minimè correſpondet id, quod facto periculo non ſolum mihi, ſed aliis nonnullis accidit, quandoquidem, & mihi, & illis hunc iuncum mandentibus nihil præter amaroris plurimum

mum dereliquit guſtandum. Sed mirum quod tu qui iudicio, & experientia præſtas, hanc potius impoſturam odoratum Iuncum eſſe putaueris, quam Officinarum Squinanthum, cum tamen hoc notis omnibus odoratum Iuncum referat.

LAPIDEM quem Mauritani Bezahar vocant accepit in ſui commodum Sereniſſimus Princeps. Ego iam dudum plures illi ſimiles vidi lapides, ſed an veri, vel adulterini ſint profectò neſcio. Atqui ſi Serapionem, & Raſim conſulamus, nó video cur probem lapidem hunc legitimum eſſe, nec eſt vt plura nunc de eo in medium afferam, cum ſententiam meam libr. v. noſtrorum commentariorum in Dioſcoridem, poſtquam de Lemnia Sphragide egimus, fuſius declarauerim. *Lapis Bezahar.*

NON eſt vt dubites, quin Hæmatites tuus ſit legitimus. Friabilitas enim in illo non intelligitur eo modo, quo digitis friari poſſit, cum ſcribat Dioſcorides Hæmatitem lapidem eſſe durum, ſed quot cum frangitur, facilè ſcindi poſſit. Scatet enim venis innumeris, quæ cum facilè diducuntur, tum ſubinde non magno negotio teruntur in puluerem. Naſcitur hic etiam in Bohemia, Miſnia & Saxonia frequés. Sed tuus duritia & præſtantia hos plurimum ſuperat, quòd ex orientali plaga afferatur. *Qualiter friabilitas Hematita intelligenda ſit.*

MAHVMETANORVM Maſlach minimè parui penderem pluribus de cauſis, ſi quibus componatur medicamentis, me haud lateret, quinetiam qua quantitate, vel menſura dari poſſit. Crediderim ego non vno tantum medicamento parari, ſed pluribus quorum tum nomenclationes tum facultates libenter abs te audirem. *Maſlach Mahumetanorũ.*

RECTE quidem iudicaſti nuces farfalach eas eſſe quas Vomicas apellant Arabes. Ego Venetiis alias ab iis emi, qui Myriſticas nuces ſeligunt. Nam plurimum inter illas ad nos conuehuntur. *Nuces farfalach.*

NVCES aliæ, quas ex Aegypto iſtuc afferri ais, vt à me nuſquam hactenus viſæ, ita nec facultate cognitæ. Admiranda ſane mihi eſt, non ſolum putaminis interioris duritia, ſed multò magis nuclei, cum nihil is à duriſſimo quoquo marmore diſtet. Cuperem quidem vt de earum viribus mihi aliquid adiungeres, curareſque vt etiam huius arboris ramuſculus ad nos afferatur. *Nuces Aegyptia.*

NITR

Nitrum. NITRVM (vt ex Commentariis noſtris in Dioſcoridem tibi palam fiet) olim in Aegyptiis nitrariis ex Nili aqua factitium habetur. At quoniam Plinij teſtimonio conſtat, nitri cumulos tractu temporis ibi lapideſcere, facile adducor ad credendum, vt hoc tuum legitimum ſit nitrum, cum illi omnibus notis correſpondeat. Quamobrem quum iuuandæ Reipub. promptiſſimus tibi ſit animus, velim, vt negociatoribus, qui vel iſthinc, vel ex Aegypto in Europam nauigant, ſuaderes, vt hoc nitrum copioſum ad nos conueherent, multum enim vtilitatis humano generi conferre poteris, ſi tua opera id noſtræ aſſequantur regiones.

Sadethz non eſſe Glauciū. QVI putant Sadethz eſſe Glaucium mea etiam ſententia plurimum falluntur. Nihil enim obſtat mihi, quin tecum cenſeam compoſitum id eſſe medicamentum. At ego ex Sapone, erugine & nonnullis fortaſſe aliis, quàm ex Seuo paratum crediderim, cum Sapo luminis flammæ admotus non liqueſcat, ſed areſcat potius, magiſq; faciat ad detergenda oculorum impedimenta, quã ſeuum. Videas tu interim ſi parandi rationẽ ab aliquo conſequi poſſis & vnde iſtuc afferatur.

Bellonij error ERRASSE toto cœlo Bellonium nunc proculdubio animaduerto, quod tam facilè crediderit lapideos calamos illos Aromaticum eſſe calamum. Nec ob id tecum ſentire poſſum, vt ij Spodium ſint Auicennæ. Nam tametſi antiqua Auicennæ lectio habeat, Spodium eſſe radices cannarũ aduſtas propter fricationem ſuarum extremitatum cum ventus eas perflat, noua tamen Bellunen. lectio, quæ hactenus probatur ab omnibus, loco cannarum habet Alcanna, quæ nobis Liguſtrum deſignat. Cæterum ſi priorem verſionem magis etiam probaremus, quàm vltimam, quùm Spodium illud cannæ radix combuſta eſſe debeat, non ipſa cãna, id quidem mihi maximè obſtare videtur, quin hoc Auicennæ ſit Spodium. Præterea ſi diligentius hos cannarũ trunculos expendamus, quis non potius illos lapideos effectos iudicabit, quam fricatione vel igne aliquo combuſtos? Scio autem te minimè latere, reperiri fontes, flumina ac lacus in quibus quæcunque imponantur, lapideſcant. Quo fit, vt mihi facile perſuadeam hoc calami genus in litore alicuius lacus ſcatentis petrifico ſucco prouenire, qui ſubinde vel ventorum impulſu, vel alio quouis caſu in lacum demerſi, in lapidem vertantur. Id quod facilè palàm fiet, ſi vndè afferatur ſcire

curabis

curabis, & etiam quomodo fiat, vt potius Lapis, quam calamus videatur.

ZEDOARIAM Indicam cum nuſquàm hactenus nouerim nec viderim, quid tibi de ea narrare poſſim, ſanè non habeo. Verumtamen quum odoris tantillum in ea perceperim, nihilque ſaporis mandentibus derelinquat, qui eius præſtantiam oſtendat, ægrè quidem adducar ad credendum tam admiranda contra venena radicem hanc præſtare poſſe, vt Arabes illi prædicant. Idcirco decreui omninò huiuſce Zedoariæ aliquod periculum facere vel in Gallis ſylueſtribus (vt de Theriaca docet Galenus) vel in aliquo alio animali. Porrò niſi id agat à propria forma, mihi perſuadere non poſſum, hanc Zedoariam tam admirandis præſtare viribus ad ſuperanda venena. Vidi tamen alias quaſdam radices ex quibuſdam ciſalpinæ Galliæ montibus aduectas, quam Antoræ (antitoræ potius) herbæ eſſe affirmabant, & ad venena omnia, quàm maximè præſtare aiebant, quę nihil penitus à Zedoaria iſta diſſidebant. Verum cum illas nec olfecerim, nec guſtauerim, ex viſu tantum affirmare nō auſim, Zedoariam hanc, & Antoram illam vnam, & eandem eſſe radicem. Cæterùm cum Auicennæ ſcriptum eſſe animaduertam, Zedoariam vnà cum napello creſcere, & idem de Antora fateri recentiorum quoſdam, ſuadet profectò genius meus, vt credã Zedoariã hanc, & Antorã nihil inter ſe differre, ꝙ cōpertũ habeã vnà cùm napello Antorã prouenire, Quamobrẽ demiror, ꝙ iſthìc tã magno væneat precio. Ob ídq; te admonere operæprecium duxi, vt ab impoſtoribus, ac deceptoribus caueas, quorum infinitus eſt numerus. Nec velim hæc à me dicta eſſe cenſeas, vt te negotiandi modum doceam (Mineruam enim mihi docere non licet) Sed vt cognoſcas me hac in re etiam aliquid intelligere. *Zedoaria Indica quæ.* *Antitora.*

PLACENT non parùm Behen albi radices, quòd notis nonnullis legitimum referant. Eſt Serapioni Behen radix contorta, odorata, & manſu lenta, quæ ex Armenia affertur. Auicennæ verò ſunt fruſtra radicum lignoſa. In tuis deſideratur tantum odoris fragrantia, qui fortaſſis radicũ vetuſtate exoleuit. Cętera meo iudicio correſpōdẽt, quo fit vt mihi perſuaſum velim, hoc Behẽ albũ eſſe legitimũ, quoúſq; aliud ad me non adferatur, quod magis odoris ſuauitatẽ fundat. *Behen album*

BEHEN rubri radices nil aliud (mihi crede) ſunt, quàm *Behen rubrũ.*

quàm diſtortæ ſeu colubrinæ radices. Nec ob id improbauerim, qui haſce radices Behen rubri loco in vſum medicum traxêre, quum ſciam non obſcuræ eſſe facultatis aduerſus deleteria medicamenta, & ad venenoſorum omnium ictus. Ego cum mihi hactenus perſuaſerim Ben rubrum communis vſus, Limonij eſſe radicem, nihilque conducere ad cordis affectus, nec ad venena, eius loco Tormentillam vulgò vocatam medicamentis ad cordis affectus parandis ſemper addere ſoleo.

Bdellij legitimi nota.

BDELLIVM (teſte Dioſcoride) tranſlucidum eſſe debet, taurini glutinis in morem, ſuffitu odoratum, & guſtu amarum. At cum tuum nigro ſit colore, nulla in parte pellucidum nec ſuffitu odoratum, ſed virus potius redolens, cur id legitimum dicam, non habeo. Quandoquidem ſola amaritudo, quæ illi ineſt, vt cæteris ferè lachrymis, ac reſinis non ſufficit, aliis non adſtipulantibus notis, vt adulterinum hoc Bdellium, legitimum faciamus.

Hermodactylus.

TAMETSI eorum opiniones deteſtatus ſum, quin Ephemerum Colchicum legitimum putant eſſe Hermodactylum, quum tamen neminem habeam qui Hermodactyli hiſtoriam ſcribat, an tuus legitimus dici poſſit, nec affirmare, nec probare auſim. Rem itaque mihi gratiſſimam facies, ſi diligentiſſimè exploraueris vbi naſcatur, & an iſthîc eo vtantur Medici pro legitimo Hermodactylo. Præterea vt cures plurimum opto, an plantam cum foliis, & radice conſequi poſſis. Cæterum ſi facto periculo habeas pro comperto, conducere Hermodactylum hunc ad articulorum dolores, rogo atque etiam obſecro, vt plures ad me illius mittas radices.

Rubricarum tria genera.

RVBRICARVM tria illa genera vidi ac deguſtaui, eáque nihil differre video à rubrica illa communi, quam Seplaſiæ Bolum Armenum Orientalem vocant, & quam ego Lemniam terram proculdubio eſſe, cenſeo. Sed abs te fieri certior velim, an illa omnia rubricarum genera ex Lemno Inſula iſthuc aduehantur, vel an alia ſit rubricæ vel terræ ſpecies, quæ ex Lemno aſportatur. Cum enim Lemnum, quod vulgò nunc Stalimene vocant, non longè abſit à Byzantio, facilè fortaſſe poteris legitimam terram Lemniam adipiſci. Nam, vt puto non deerunt, qui quotidiè iſtinc eò nauigēt negociationis cauſa, quibus tutò rē hāc cōmittere poſſis.

INTER haſce rubricas paruum quoddam inueni terræ fruſtulum, cuius color ad luteum potius, quàm ad rubrum ſe habet. Quapropter mihi cogitandum fuit, an fortaſſe hæc illa ſit Armenia terra, de qua Galenus ſcribit, & plurimũ aduerſus peſtem præſtare ait. Tuum ergo erit, me certiorem facere, an ex Armeniæ montibus fuerit allata, an aliundè. Cæterùm nec prætermittas obſecro, quin omni ſtudio, ac diligentia inquiras, vt legitimum Armenium Bolum conſequi valeas.

Zuccharum alhaſſer. SI ea quæ ſcripſimus de Zucchαro Alhaſſer in commentariis noſtris in Dioſcoridem expenderis, facilè mecum ſenties id, quod ad me miſiſti, adulterinum eſſe, quòd nulla in eo percipiatur amaritudo, nec etiam Sacchareæ dulcedinis quicquam. Verùm cum de his peregrinis difficile ſit, tum rectè negare, tum etiam affirmare quicquam, tuum potius in hoc requiram iudicium, quùm in eo ſis loco (vt tuipſe fateris) in quo multa peregrina adipiſci poſſe non ambigis. Cures igitur vt intelligas, in quibus regionibus Zuccharum hoc proueniat. Ac etiam ſi fieri poſſit, vt ſuæ arboris ramuſculum vel folium aliquod ad te afferatur.

Tutia. TVTIAM illam tuam, qua paſſim pro legitima vtuntur Pharmacopæi, Cadmiam Botrytem legitimam ſemper exiſtimaui, vt ex noſtris in Dioſcoridem commentariis tibi palàm fiet.

Argillada. CORTICIS illius fruſtulum, cui titulus erat Argillada, putarem ego pſeudocaſſiam eſſe, quam noſtri Pharmacopæi Caſiam ligneam vocant.

Lapis Armenus. LAPIDEM cui titulus inſcribitur, Lapis Armenus, ceruleum proculdubio eſſe cenſeo, quòd cerulei ſit coloris, non viridis. Atqui Armenium Lapidem illum eſſe non ambigo, cui titulus erat, Roccha de Turchine, quo ego ſæpe vſus ſum magno auxilio ad Melancholicos.

Herba tinctoria. POSTREMA eſt herba tinctoria, quam etſi non nouerim nec viderim hactenus, eam tamen eſſe crediderim, qua Turcę vtuntur ad ſuos inficiendos equos rubro colore. Si qua itaque ei ſit facultas, quæ aliquid ornamenti rei medicæ afferre poſſit, velis rogo de ea me certiorem reddere.

HIS breuioribus, quibus potui, verbis, tibi noſtram declarauimus ſententiam, non eam ob cauſam, vt tantum authoritatis mihi nunc arrogare velim, vt putem cenſuram

noſtram nulla controuerſia abs te probari debere, ſed vt tibi tantum, id à me petenti, ſatiſfactum eſſe non ignores. Cæterùm quod nihil peregrinarum ſtirpium, animalium, ac aliorum quorundam ſimplicium iis nunc ad me miſſis adiunxeris, ne fortaſſe (vt ais) longiori ſermone me obtunderes, vel moleſtiam aliquam inferres, non potui ſanè non ægrè ferre. Quippe quùm antea noueris, ex his, quæ in hac re præſtiti, medicæ materiæ me adeò eſſe addictum, vt nullis machinamentis illinc auelli poſſim: cur igitur tibi putandum fuit, moleſtiam iis rebus nobis afferri, quibus præ cęteris, maximè delectamur. Videas tu potius, ne id, quod de me vereris, tibi ipſi forſitan accidat, dum plura quàm poſſis, à te petam fieri. Quod ſi quandoque euenire animaduertas, velim teipſum tantum accuſes, quod nimia humanitate, ac fortaſſe liberalitate, ad id plurimum me excitaueris. Quæ nunc à nobis deſiderantur, ſchedæ hiſce noſtris annexæ annotata reperies, quibus cætera interim à te inuenta, vt addas maximè rogamus. Vale, mi amantiſſime Gulielme, & ad me quàm celerrimè fieri poſſit, de omnibus fuſiſſimè ſcribas, Interim ego Deum Optimum Maximum precabor, vt non ſolùm poſteritatis iuuandæ cauſa te ſeruet incolumem, ſed & ſoſpitem, ac hilarem ad nos reducat, vt tua valeamus conſuetudine, doctrina, & humanitate frui. Pragæ, Pridie Nonas Decembr. Anno, M. D. LVII.

PETR

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Medicus, Michaeli Florino à Lambſtein Medico S. P. D.

Diſputatur quænam ſint exanthematum, ac morbillorum cauſa.

TAmetſi iam dudum nihil mihi iucundius, delectabiliúſque euenire poſſe putabam, quàm noſtræ facultatis problematibus, quæ in medium afferebantur reſpondere, temporis tamen tractu factum eſt, vt rei domeſticæ curandæ negotium, ægrotantium curæ, & medicæ materiæ indagandę labores, illinc me penitus diduxerint, quò fit, vt hac in re parum, vel omnino nihil præſtare hoc tempore valeam. Verumenimuero, quùm tibi viro doctiſſimo, & rei medicę ſtudioſiſſimo negare non poſſim, quin tuis petitionibus morem geram, neruis omnibus hoc in negotio mihi contendendum laborandúmque erit: ea tamen lege, quod ſi fortè fortuna, vbi memoriam refricare conabor, caput parieti impingam, id non mihi tantum, ſed imbecillitati etiam noſtræ, noſtríſque vitæ incommodis aſſcribere debeas. Nam ſi ea præſtare nequiuero, quæ velim, velis tu (obſecro) plura non expoſcere, quàm à me præſtari poſſe, cognoſces.

PROBLEMA itáque dubiúmve tuum erat, an probanda, vel improbanda ſit communis omnium ferè Medicorum ſententia, de morbillorum ac variolarum, quas vocant, cauſis, quæ pueros, adoleſcentes, iuuenes, & quandoque ſenes inuadunt, quùm proculdubio cenſeant, id plerunque euenire, menſtrui materníve ſanguinis impuritate, ac malitia, quo alimur omnes (vt eorum fert opinio) dum matris vtero geſtamur. Tu autem, qui ingenio, ac eruditione ſanè non obſcura plurimum præſtas, videbaris horum ſententiæ prorſus refragari, argumentis quibuſdam aduerſantibus, nec vtique negligendis. Cæterùm, quùm tantum tibi fidere non auderes, imò potius recuſares, rogabas, vt quid in hiſce difficultatibus ſentirem, ſyncerè afferrem in medium. Adduci quidem primùm dicebas, vt in eorum ſententiam ire non poſſes, quùm Galeno ſcriptum ſit, quinto Aphoriſmorum

Problema an infans in vtero ſanguine menſtruo nutriatur.

1. Ratio negatiua.

Com.xxxvij. fœtum in vtero contineri ac nutriri puriſſimo præſtantiſſimóque ſanguine. Id quod nos etiam ſcripſiſſe ſcimus libro primo de ſanitate tuenda, tertio de morbis vulgaribus, & libro de atra bile. Dicebas præterea, quod ſi com

II. Ratio munis Medicorum opinio veritati conſentanea eſſet, quùm menſtruus ſanguis ſit venenum, proculdubio ſequeretur, omnes in vniuerſum infantes non ſolùm huiuſcemodi corripi morbiliis, ſed etiam omnes iiſdem ſuffuſos naſci. Siquidem neceſſarium putabas eo ſtatim tempore, quo menſtrui ſanguinis venenoſa vis in fœtus vaſa conceſſerit, ſanguinis efferueſcentiam fieri debere, ne autem temerè id tibi perſuaſum eſſe oſtenderes, impoſſibile eſſe contendebas, venenoſam illā qualitatem, tanquā naturæ humanæ infenſiſſimū hoſtem, vnà cum vi adhuc tenella, & vbi calor modicus imbecillíſque reperitur, in ſanguine vniri ac ſine pugna diu cōſiſtere poſſe. Quippe neceſſarium fore putabas, aut illico ob venenoſam illam qualitatem ſuccumbere naturam, aut eandem victricem propellere. Ad hæc ne videreris futili quodā

III. Ratio. ſermone hæc te in medium attuliſſe, aliis etiam argumentis tuam tueri opinionem nitebaris. Proinde dicebas ingenuè, menſtruas deiectiones venenoſas eſſe, & quoddam vitiati ſanguinis excrementum ſingulis menſibus naturæ ope ac vi à puriore ſanguine ſecretum, cuius tanta ſit pernicies, vt cō

Menſtrui ſanguinis malitia. tactu tantum illius nouellæ vites vel areſcant vel cōmoriantur, fruges ſteriles euadant, pereant & exurantur inſita hortorum germina. Quinetiam fatebaris authoritatibus quibuſ

IIII. Ratio. dam abortire vtero gerentes, quæ menſtruum ſanguinem alterius fœminæ fuerint prætergreſſæ, quæque eo ſibi pudibunda infecerint. Idq; conceptionis ſpem adimere iis, quæ vtero non gerunt. Præter id aſſerebas canes, qui ſanguinem

V. Ratio. menſtruum deguſtauerint, in rabiem agi, homines autem miris incommodis affligi. Quamobrem veteres non immeritò dicebas menſtruum ſanguinem inter venena retuliſſe. Hiſce itáque rationibus fretus, non eſſe credibile aſſerebas fœtum in vtero tenellum & quaſi cereum ex eo ſanguine venenoſo nutriri ac inde alimentum capeſſere. Eáque propter vanā eorum eſſe opinionem, qui morbillos, varioláſve ex alimento menſtrui ſanguinis ſuam trahere cauſam exiſtimant. Aſſe-

VI. Ratio. rebas præterea id maximè eorum ſententiæ refragari, quod multi inueniantur, qui non ſemel tantum, ſed etiam ſæpius

hiſce

hiſce morbillis affecti ſunt. Quo fit vt proculdubio cenſeas non ex menſtruo ſanguine id eueniſſe, ſed aut ex contagione & aere, aut ex humorum putredine in ſanguine exorta. Hoc quidē infantibus accidere exiſtimabas, vel ob lactis infectionem, vel ob eiuſdem ingentem copiam, quùm infans ſua voracitate plus quàm par ſit exugit, quippe, quòd eo oppreſſa natura, facilè id in putredinem vertere poſſit, ac ſubinde morbillos excitare, perinde ac Aphtas, quæ etiam tumores ſunt præter naturā. Adoleſcētes autem cruditatibus, ingluuie & voracitate accerſitis, ꝙ inde obſtructiones, infarctus ac putredines oriantur his morbillorū affectibus infeſtari cenſebas. Poſtremò cauſam cur Senes quandóque ſexagenarij morbillis inficiātur, pariter in cruditates reiiciebas, non ex voracitate quidem, verùm ex natiui caloris imbecillitate, & humidi ſubſtantifici (vt tuis vtar verbis) defectu cóquiſitas. Hæc erat ſumma tuorum argumentorum, quibus opinionem tuam, à ratione & veritate non deflectere, ſatis ſupérque probaſſe putabas. Cæterùm à tuis argumentis maximè diſſentit opinio noſtra, quòd Galenus ipſe tuæ vtique ſententiæ prorſus refragari videatur. Quandoquidem nutriri fœtum ſanguine menſtruo eo tempore, quo vtero geritur, ipſe luce clarius demonſtrat, libr. i. cap. vij. de Symptomatū cauſis, vbi cittæ, ſiue picæ, quæ prægnantibus primis menſibus accidere ſolet, cauſas recenſet. Ibi enim non modo nutriri fœtum bono, ſynceróque ſanguine, ſed etiam tractu temporis (vt poſtea dicam) vitioſo ac malo. Quod poſt ipſum poſteritatis memoriæ prodiderūt Paulus libro & cap. i. Aetius verò libr. xvj. cap. x. Præterea hoc idem apertiſſimè teſtatur idem Galenus lib. v. Aphoriſmorum, com. lx. libro de venæ ſectione, aduerſus Eraſiſtratum, libro ij. de ſemine, capit. j. ac etiam aliis in locis. Cui ſubſcribunt Auicenna, Auenzoar, Haliabbas, & alij plerique Arabicæ familiæ authores, quo fit, vt vbi dixerit Galenus nutriri fœtum puriſſimo ac præſtātiſſimo ſanguine explanatione ſit opus. Nam mea ſanè ſententia, nihil aliud velle Galenum ſemper putauerim, quàm quod fœtus nutriatur præſtantiore purioréque ſanguinis menſtrui parte. Siquidem (vt Ariſtoteles inquit libr. primo de generatione animalium & eum fortaſſe ſecutus Auicenna Libro tertio Fen. xxj.) menſtruus ſanguis in fœminis vtero gerentibus in quatuor, naturæ opificio, diuiditur

Senes ſexagenarij aliquando morbillis ægrotare.

Reſponſio argumenti.

Fœtum nutriri præſtantiori ſanguinis menſtrui parte.

uiditur partes. Vna. n. tranſit ſimul cum ſemine ad ipſum procreandum fœtum, alia in ipſius tranſit nutrimentum, tertia ad mamillas fertur (vt etiam Galenus teſtatur libro de ſectione venæ aduerſus Eraſiſtratum) ibique in lac vertitur. Reliqua excrementum & ſuperfluitas eſt, quæ in prægnantis corpore conſiſtit vſque ad horam partus. Id quod etiam fert Haliabbatis ſententia, libro quinto Theoricæ, vbi fœtũ nutriri ſanguine meſtruo puriore, præſtantioréque, remanentibus excrementis ad tempus ſui ortus, apertiſſimè fatetur. His itaque omnibus palàm fit, ſanguinem menſtruum ab ipſa natura ſuis expurgari excrementis, adeò vt ſine aliquo fœtus incommodo non ſolùm fiat illi accommodatiſſimum alimentum, & in lac puriſſimum vertatur, ſed etiam concurrat ad ipſius fœtus generationem, vt Galenus pariter teſtatur libro ſecundo, de ſemine, capite quinto. Et libro ſecundo, de naturalibus facultatibus capite ſecundo & tertio, Libro de natur. humana, capite decimonono. Et libro tertio de vſu partium, capite decimo, quibus in locis id apertiſſimè fatetur. Quò fit, vt non ſolùm nutriatur fœtus, dum in vtero manet ſanguine menſtruo, ſed vt etiam ex eo exordiũ ſuæ generationis ducat vnà cum ſemine, eóque nutriatur poſtquàm editus fuerit. Quippe ſatis ſupérque comprobatum eſſe cenſemus, lac in fœtarum mulierum vberibus ex menſtruo gigni ſanguine, quod non ſolùm infantibus optimum præbet alimentum, ſed etiam hectica febre, maraſmóque affectis ſaluberrimum eſt, quinetiam ad alia corporis incommoda præſtat, quæ lubẽs prætereo. Quod minime præſtare poſſet, ſi ex venenoſo ſanguine (vt tu imaginari videris) generaretur. Quandoquidẽ ſi (vt inquit Galenus lib. iij. de alimentorum facultatibus) eos qui lac, vel capræ, vel alterius cuiuſpiam animalis ſcamoniam, aut tithymalum depaſti, cibi loco ſumpſerint, alui profluuio omnino affici debere, pari ſanè ratione ſequeretur, vt omnes perirent, vel in magnum venirent diſcrimen, qui muliebre lac deguſtauerint, ſi ex venenoſo ſanguine fieret: Sed quùm hoc nunquàm (quòd ſciuerim) euenerit, falſam omninò eorum ſententiam exiſtimauerim, qui ſanguinem menſtruum venenatum ſimpliciter eſſe crediderunt. Quò fit, vt ſequi neceſſarium non ſit, naſci debere infantes morbillis ac varioliſ ſuffuſos, quamuis neceſſarium eſſe cenſeamus, editos omnes aliquo

Sanguis menſtruus ad fœtus generationem cõcurrit.

Lactis muliebris facultas.

Lac caprarũ tithymalum depaſcentiũ aluũ exoluit.

Sanguinem menſtruũ ſimpliciter venenatũ nõ eſſe.

pòſt

pòſt tempore iis omnino affici debere, vt poſtea dicemus. Nec eſt quòd putes neceſſarium, vt eo ſtatim tempore, quo menſtrui ſanguinis venenoſa vis in fœtus vaſa conceſſerit, ſanguinis efferueſcentiam eſſe expectandam, quandoquidem (vt præmiſimus, & paulò poſt dicemus) menſtruus ſanguis non eſt, nec poteſt dici ſimpliciter venenoſus, ſed excrementoſus, & malitia quadam infectus: quibus non adeò afficitur natura, vt illi neceſſarium ſit, ſtatim in ſanguine efferueſcentiam moliri, niſi ſibi prius aſſciſcat ſanguis determinatum tum modum, tum gradum caloris, ſicut non ebullit muſtum illicò à vinaceorum expreſſione. Hic autem modus reducendi caloris ad actum, non eſt in fœtu adhuc in vtero exiſtente, quin etiam nec in infante nuper edito. Latet enim calor ſuffocatus concluſus, obtusúſque cum magna humidi portione. Quùm itaque per diſcurſum ætatis acquiritur talis modus actuandi caloris, ſiue id intrinſeca, vel extrinſeca moliatur cauſa, tunc fit ſanguinis efferueſcentia, & ſubindè variolæ & morbilli. Cæterùm quoniam huiuſcemodi acquirendæ diſpoſitionis facultas, in ipſo calore variis diuersíſque fit modis, nempe ſecundum infantium temperaturam, & regiminis ac aëris diuerſitatem, ea propter euenire non ambigimus, vt etiam diuerſis temporibus acquiratur huius caloris ad agendum facultas, quô poſtea fit, vt aliqui citius, aliqui tardius hiſce corripiantur morbillis. Præter id nòn negamus, quin ſanguis menſtruus, qui quolibet menſe per vteri venas fluere ſolet, ſit quoddam vitiati ſanguinis excrementum, quamuis nobis minimè fuerit affirmandum, ſanguinem hunc eſſe venenum, tùm quia Galeno aliíſque antiquis authoribus hoc nunquam (quantum legerim) memoriæ proditum ſit, tùm etiam quia ea omnia, quæ in medium affers, ad tuam probandam opinionem, nihil hac in re concludere videantur. Plura namque ſunt cottidiano eſui idonea, quibus tamen, ſi vel nouellæ vites, vel inſita, vel germina, vel fruges, vel alia quæuis plantarum genera inficiantur, eorum contactu illico areſcant. Hoc enim præſtant, præ cæteris oleum, acetum, muria, quinetiam, quàm plurima reperiuntur medicamenta ſalubria, omníque veneno expertia, quę ſuppoſita, vel illita, abortum

Quare quidā citius, quidā tardius morbillis afficiantur.

Sanguis menſtruus eſt vitiati ſanguinis excremētum.

& ſterilitatem faciunt. Quòd item canes, qui menſtruum ſanguinem deuorauerint in rabiem agantur, ego quidem probare non auſim, quùm ſciã non deeſſe mulieres, quæ non alia de cauſa Meliteos caniculos domi alant, quàm vt, dum menſibus laborant, ea lingant excrementa, quæ concreta pudibũdis partibus inhærent. Nec proinde vnquam euenit (quod certò ſciuerim) vt huiuſmodi caniculi, quos quidam ab officio cunnilingos appellant, rabioſi fierent. At concedamus canes, qui muliebres menſes deguſtauerint, rabie conflictari, non quidem ob hoc vnquam affirmare quis poterit mẽſtruũ ſanguinem eſſe venenum, quùm idem faciant aromata quæ maximè proſunt aduerſus venena, nempe piper ac Gingiber. Præterea non negauerim recentioribus quibuſdam, ac etiam nobis, qui eorũ placita ſequuti ſumus, memoriȩ proditũ eſſe, mẽſtruũ ſanguinẽ præſertim bilioſarũ mulierũ, ac facilè rixantiũ, eos, qui ſumpſerunt, variis afficere incõmodis, ac Symptomatibus. Siquidẽ (vt ipſi fatentur) amentes, ac lunatici, ij plerunque fiant, ſed non propterea dixerim ego ſanguinem menſtruum quemcunque eſſe venenũ, quoniam veneni proprium eſt necare eum, qui ſumpſerit. Verum quùm plura habeantur, quibus continuo veſcimur in cibis quæ quandoque varios excitant morbos, quæ ſi fortaſſe negligantur, homines ad interitum ducũt, ea inter deleteria medicamenta à nonnullis computantur. At quis ignorat vinum merum, paſſum, aquámque potabilem non eſſe venena, neque venenoſa medicamenta? & tamen à quàm pluribus inter venena relata ſunt, quòd ſumpta liberalius præſertim à coitu, balneo, curſu, vehementíque exercitatione, homines in magna trahant diſcrimina. Cæterùm eſto, ſanguinem eſſe venenoſum, qui ſcilicet, quolibet menſe expellitur à natura tanquam inutile excrementum, ſed quum hic ſanguis ab eo differat, quo alimur, dũ vtero gerimur, illico ſoluitur quæſtio. Quod ſi quis obiecerit, nõ ergo generari morbillos ex menſtrui ſanguinis malitia, cum ita purus à natura fuerit redditus, illi facilè reſpondebimus, ſanguinem illũ nõ ita ad amuſſim ad puritatem ſynceritatémque eſſe redactum, quin aliquid adhuc mẽſtruæ infectionis reſipiat. Huic alia etiam accedit ratio. Quippe quùm dicat Galenus libro primo, de Symptomatũ cauſis, quod fœtus auctior redditus ampliore eget nutrimento, & ob id euenire, vt non ſolum quicquid opti

An canes, qui ſanguinẽ mẽſtruum deguſtarunt, rabidi fiant.

Sanguis menſtruus qui omniũ peſſimus.

Vinum merũ & alia quædam, quæ in cibo ſunt lethifera.

optimum in venis eſt, attrahat, ſed aliquid etiam quod vitioſum eſt, palàm omnibus fieri crediderim, fœtus omnes excrementitio etiam ſanguine nutriri. Ad hæc, ſi Auenzoharis ſententiæ adſtipulamur, alio etiam modo ſanguine mẽſtruo inficitur. Nam (vt ipſe teſtatur) quùm ſanguis menſtruus continuè in vterum feratur, & in vniuerſam eius ſubſtantiam, ac corpus infundatur, nihil ſanè mirum fuerit, ſi infans ibi continuò permanens, à menſtruo hoc ſanguine aliquam contrahat infectionem. Quandoquidem quamuis fictilia vitro circumlita, non facilè impoſitos combibant liquores, tractu tamen temporis videmus, quod ipſos tãdem combibunt, mediante fermenti qualitate, poſtquàm ibi genitum fuerit & manſerit diu, adeò, quod ſi poſt longam fictilis ablutionem, azymum crudum panem in huiuſmodi fictile impoſueris, ſine aliqua fermenti miſtione, ibi fermentationem accipiet, quod minimè conſequeris, ſi in nouum fictile conieceris. Quô fit, vt hoc facilè etiam fieri poſſit in fœtu in vtero decumbente ſanguine menſtruo oppleto, à quo non læditur, tum quia vteri robur illum tuetur: tum etiam, quia præſtantia optimi alimenti Menſtruali malitiæ reſiſtit. Quibus omnibus palàm iam eſt pluribus modis infici poſſe fœtum materno ſanguine, quamdiu in vtero moratur. Quamobrem non ita facilè nobis fuerit mirandum, quòd ſcripſerint Auicenna, Auenzohar, Halliabbas, ac alij etiam præclariores Mauritani, morbillos, varioláſque plerunque fieri ex menſtrui ſanguinis alimento. Quorum in vniuerſum placitis refragari nemo debet, qui magis ſuæ modeſtiæ, ſynceritatíque, quàm arrogantiæ ac temeritati conſultum velit. Conſtat præterea plurimùm fieri morbillos, ac variolas ex menſtrui ſanguinis affectu, non ſolùm quod apertè fateatur Auenzohar illud manifeſtiſſimum eſſe ſignum, quòd ſcilicet pauci, vel nulli reperiantur, qui in hunc non incidant morbum, ſed quòd etiam hoc ratione comprobari poſſit, quùm hic affectus in aliam cauſam, quàm in prædictam reiici nequeat. Quandoquidem ex ipſo ſenſu omnibus palam eſt, hominem ferè inueniri non poſſe, qui hac lue non laborauerit. His accedit, quod etiam manifeſtum ſit quam plurimos, imò ferè omnes in prima ætate, ad quintum, vel ad ſeptimum annum vſque in hoſce incidere morbillos, adeò vt mirum admodum videatur, ſi aliquando fortè fortuna acci-

Auenzoharis ſententia pulchra.

Morbillos fieri ex menſtrui ſanguinis alimento.

Qua plurimũ ætate ſiũt morbilli.

derit, ſi aliquis illæſus euadat. Quô fit, vt aliqua communis ſit cauſa, quæ cum non poſſet aſcribi cauſæ vſus lactis, eô quòd lac humanum conueniat pluribus, non poterit igitur hæc cauſa reiici niſi in vterum maternum. Nulla autem hinc poteſt eſſe cauſa communis, niſi materia menſtrui ſanguinis. Quô fit, vt non ſit amplius hac in re ambigendum. Nec obſtat, quòd aliqui inueniantur, qui pluries hiſce exanthematibus laborauerunt. Quippe tametſi ipſi primo affecti ſint cauſa materni ſanguinis, tamen nihil prohibet, qui ſi poſtea tractu temporis, iterum atque iterum hac lue ex aliis etiam cauſis à te in medium allatis infeſtantur corripiunturque. Nam minimè negant authores, imò potius adſtipulantur, quin morbilli, vel variolæ ab aliis etiam cauſis fieri poſſint. Reliquum eſt, vt meam proferam ſententiam, an crediderim ego, hoc malo corripi ſenes quandoque ſexagenarios ob materni ſanguinis cauſam, an ob putredinem ab eorum cruditate prouenientem. Dixerim ego ob id mihi non eſſe mirandum, quòd etiam ſenes poſſint morbillis varioliſque affici materna tantum infectione, tum maximè ex his, quæ ſuperius diximus, tum etiam quòd ſcripſerit Galenus libro de cibis boni & mali ſucci, & libro de curatione renum, quòd quamuis quandoque accidat, vt nulla ex frigidiſſimo potu iuuenibus ſenſibilis accidat læſio, euenit tamen vt ſenſim, occultéque creſcente vitio, ij manifeſtè læſionem ſentiant, quùm iam ætas ſenij progreſſu temporis acceſſerit. Quinetiam (vt authores comprobant) qui à cane rabido demordentur, non omnes ante quadrageſimum diem in rabiem aguntur, cum alij per integrum annum, alij per ſeptem annos, alij ad quadrageſimum vſque manſerint, antequàm in aliquod rabiei incommodum inciderint. Poteſt enim inueniri corpus tàm ſyncerum, tam robuſtum, tàmque ſuperfluitatibus vacans & in quo plurimum caloris innati conſiſtat, vt mirum non ſit, ſi in tali corporis diſpoſitione tam diu protrahatur ea ſanguinis efferueſcentia, quam diu perdurauerit innati caloris robur. Hanc igitur ob cauſam rariſſimè fit, vt ſenes hiſce morbillis inficiantur, quòd tuæ opinioni maximè refragatur, qui omnes cauſas in cruditates ferè reiicis. Nam cum ſenes cruditatibus longè magis cæteris ſcateant, ſequeretur tua ſententia, vt illi cæteris omnibus plus morbillis,

Qua de cauſa quidam pluries morbillis afficiuntur.

Authoris opinio de ſenibus morbillis affectis.

Qui à cane rabido demordentur, nõ omnes ante quadrageſimum diẽ rabidi fiunt.

Cur ſenes rarò morbillis inficiantur.

billis, ac variolis eſſent obnoxij. Sed hoc ſenſibus repugnat, quoniam reuera ea corpora, quæ ſicciora habentur, minus contagioſos experiuntur morbos. Ea itaque de cauſa pituitoſa excrementa, ac cruditates, quibus ſenes ferè omnes ex accidenti abundant, raro iis contagioſos excitant morbos. Sed anhelādi difficultates, deſtillationes, tuſſes, articulorum dolores, vertigines, apoplexias, & alia plura incommoda, quæ lubens prætereo. Potuiſſem plura etiam adducere, & authorum ſententias hîc integras aliis connectere, ſed ne longior fieret oratio, quàm res ipſa expoſcat, illa omnia ſilentio inuoluenda duximus, Vale.

GASPAR NOEVIVS. ILLVSTRISſimi Saxoniæ Ducis Electoris, Auguſti Medicus, Petro Andreæ Matthiolo Medico S. P. D.

Admonetur Matthiolus de quibuſdam plantis, in quibus ab ipſo diſſentit Næuius, nempe, de Scorpioide, Polygala & Cytiſo.

ETſi ex doctiſſimis tuis in Dioſcoridem cõmentariis, in quibus rem herbariam communi ſtudiorum fructu, ſtylo eleganti, ac in perſtringendis aliorum erroribus modeſto, ſumma cum laude tua, induſtria ſingulari, præ aliis hoc ſæculo exornaſti, mihi non vulgarem de præſtantiæ tuæ humanitate ſpē, & ex prædicatione quoque aliorum concipiebam ſemper, antequam te vidiſſem, qua excitus cogitabam ignotus etiam, tibique ſplendore nominis, ac fama doctrinæ impar, ſcribere ad te, de nonnullis in ſimplici medicina, de quibus ambigebam. Tamen eam ipſam longè nuper ſuperaſti, Pragæ tecum cum eſſem, vir doctiſſime præſtantiſſiméq; Cùm enim ex Thaddæo Nemico amico cõmuni, cupidum eſſe tui, amicitiámq; tuam ambire me in via cognoſceres, declinaſti poſthabitis tuis negotiis è veſtigio ad meum hoſpitium, meque ita excepiſti, ita complectēres viſus, ac ſi longa tibi conſuetudine iunctus fuiſſem. Collocutus verò es mecum de ſtudiis tuis communibus, ea humanitate, vt ad inueſtigandū, quæ tum deſiderabam, videbaris me quaſi inuitare excitaréq;. Cœpi

itaque

itaque fretus illa, conferre tecum, & pro natura mea liberius fortaſſe, quàm me decuit, aut tua etiã admittit authoritas, de picturis nonnullorum ſimplicium in commentariis tuis, non me herculè oſtentandi ingenij cauſa, multò minus, vt te virum doctiſſimum docerem. Quid enim (quod dici ſolet) ſus Mineruam? Sed ſtudio potius indagandæ veritatis, cuius video te eſſe ſtudioſiſſimum, & præcipuè de pictura, quam Dioſcoridis capiti Scorpioidis iunxiſti, motus fortaſſe ſimilitudine corniculorum in imperfectione deſcriptionis eius herbæ, cum illa Telephij capiti congruere potius mihi videatur, cùm ob ſimilitudinem multarum notarum, tum verò ob facultatem quoque, quam non excalfacientem, vt ex Galeno aſtruis, ſed cum adſtrictione frigidam reperio in illa planta. Creſcit enim apud nos nunc vbertim, ex illo ſemine quod ex pago Saxo vocato propè Bononiam collegi, ac mecum domum tuli, vnà cum Polygala, quam exiccatam propediem ad præſtantiam tuam mittam, cum animaduertam ex commentariis tuis, & illam tibi viſam non eſſe. Dicebam præterea Cytiſum Dioſcoridis cum picturam nullam capiti iunctam viderim, in commentariis tuis illam videri mihi, quam officinæ vulgo Melilotum appellant, nec moueri me, quòd fruticem illam Dioſcorides appellet, quem proprietatis linguæ Græcæ, hominem quippè militarem & in caſtris degentem, ſtudioſum parum fuiſſe, & Galenus teſtatur, & exemplis, vbi frutice pro herba ſit vſus, confirmari poteſt, quamuis & eandem in agro Patauino in quatuor aut quinque cubitos exurgentem fruticantémque viderim. Hæc & alia tu pro ſingulari tua humanitate modeſtiáque præter morem nonnullorum, omnia pro authoritate ſua, præter rationem, etiam mordicus tuentium, cupidè audiebas, nec ratione adductus, auerſabaris. Et cum auctiorem picturis Dioſcoridem propediem te daturum promitteres, rogabas etiam pro modeſtia tua, vt contemplatis collatiſque ſingulis picturis cum capitibus ſuis, ſi quid reperirem, in quo rationibus quibuſdam à te diſſentirem, id ad te vt perſcriberé. Et quamuis mihi iudiciũ de cultiſſimis doctiſſimiſque tuis ſcriptis non ſumo, ſum enim ab arrogãtia illa, vt qui maximè, alieniſſimus. Quia tamen ſtudiis in hoc genere tuis valde faueo, téque ob illa & veneror & colo, pollicitus ſum, ſi quid apud nos, aut in Saxonia

xonia ad iuuandum conatum tuum pulcherrimum vtiliſſimúmque reperiri poſſit, me pro teſtificanda obſeruantia gratitudinéque ſumma voluntate miſſurum. Erant & alia de quibus tùm libenter tecum contuliſſem, tùm in ſimplici medicina, tum in aliis artis noſtræ problematis, mihíque du biis, & non ſine fructu, vt ſperabam tuæ conſuetudinis. Sed quia negotia tum vtriſque, & mihi quod quærebam, & tibi quod cupiebas, tum peragere non permittebant, reiecimus illa in tempus aliud, méque vt per literas, de quibus hæſitarem, tecum agerem, amanter es cum pollicitatione reſponſionis haud grauatè cohortatus. Pro qua humanitate, quòd me colloquio tuo doctiſſimo literarum dignaris, eas, quas meritus es, gratias maximas ago. Et cum mihi ſtudiiſque meis in excellenti tua doctrina ſubſidij plurimum poſitum in poſterum exiſtimem, ſcribam ad præſtantiam tuam de nonnullis cum Hebræo noſtro ſingulis menſibus ad vos eunti, feciſſémque hactenus, niſi crebris ab eo officio peregrinationibus fuiſſem impeditus. Thaddæo verò noſtro reuertenti ad te has literas dare volui, teſtes meæ obſeruantiæ, vt intelligeres memoriam tui me reuerenter conſeruare. Adiunxiſſem & literis portiunculas metallorum nonnullorum, niſi ſe ante ſarcina librorũ grauatum excuſaſſet, ſed feret illa Hebræus & propediem. Fratrem tuo nomine, vt voluiſti, ſalutaui, is ſummis votis tuam exoptat amicitiam, iuſſit te obſeruantia ſumma reſalutare. Defert autem tibi ſtudium & voluntatem ſuam. His vale vir clariſſime doctiſſiméque, ac præſtantiſſimum Medicum Gallum collegam tuum officioſe, noſtro nomine ſaluta, ac Næuios tui ſtudioſiſſimos, téque ob eruditionem excellentem ſuſpicientes, commendatos habe. Dreſdæ, XXVIII. Ianuarij, &c.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS medicus, Gaſpari Nœuio medico S. P. D.

Reſpondetur ad Nœuij epiſtolam, & eius ſoluuntur Quæſtiones.

IDibus Februarij iucundiſſimas ac pariter humaniſſimas literas tuas reddidit mihi Thaddæus Nemicus, & tibi & mihi amicitia coniunctus, quæ quidem tantoperè me delectarunt, vt explicare ſatis nequeam. Tanta enim humanitate modeſtiáque mecum agis, tot laudibus labores noſtros extollis, tantáque animi propenſione (quæ tua eſt benignitas) me proſequeris, vt tametſi meam omnem impendam operam, vt propter hæc tibi gratias tum agam, tum etiam habeam, non ita tamen, vt velim, hac in parte mihi ſatisfacere videar. Nec ſanè opus eſt, vt me tanta humanitate, beneficẽtiáque collaudes, quòd ad hoſpitium tuum, tui tãtum inuiſendi ſalutandíque cauſa acceſſerim, cum lõgè plurimum me tibi debere ſciam, ob tuam illam mei cognoſcendi voluntatem ac animi tui erga me beneuolentiam, quibus me tam humaniter complexus & proſecutus es. Nam nihil gratius, nihil charius, nihilque ſuauius mihi accidere poteſt, quàm vt doctiſſimos, eruditiſſimóſque viros, in quorum albo iam dudum te deſcriptum habeo, ſæpius inuiſere, & eorum amicitia, ac conſuetudine frui poſſim. Quotieſcunque enim eorum colloquio familiari me intereſſe contingit, ſimul cum mirifica voluptate, non mediocrem eruditionem hinc diſcedens aſporto. Quòd etiam eo paruo temporis ſpacio, quo tecum hic eram mihi eueniſſe animaduerti, quùm plura, quæ iam diu obliuioni tradideram, mihi in mentem cum mira ſuauitate reuocares. His accedit magna ingenui animi tui liberalitas, ſiquidem non ſolùm varia medicamenta, nunquam mihi antea viſa nec cognita, contemplanda ac inſpicienda exhibuiſti, ſed etiam horum aliquam partem, cum aliis quibuſdam non contemnendis muneribus nobis donaſti. Poſtremò cum te rogarem, vt iudicium tuum de commẽtariis noſtris in Dioſcoridem, & plantarum iconibus nobis ſignificares, cum magna dexteritate, ac ſingulari candore id præſtitiſti, ac deinde

inde eandem ſententiam literis modeſtiſſimis grauiſſimiſq; ad nos perſcripſiſti. Quô fit, vt cognoſcam me longè plura, ac maiora tibi debere, quàm præſtare poſſum. Miraris autem primum & tibi rem nouam videri ſignificas, quòd Scorpioidis capiti (tuis enim hic verbis vtar) plantam adiunxerim, motus fortaſſe corniculorum ſimilitudine in imperfectione deſcriptionis illius herbæ, cum tamen illa Telephij capiti congruere potius tibi videatur, cum ob ſimilitudinem multarum notarum, tum verò ob facultatem quoq;, quam nec excalfacientem, vt ex Galeni ſententia aſtruo, ſed cum adſtrictione frigidam reperis in illa planta. Hæc tua ſunt, quæ tamen quantum faciant, quantumúe valeant contra ſententiam noſtram, nunc tibi palàm fiet. Scias itaque, velim, talia mihi iam diu obieciſſe quoſdam doctrina & ingenio clariſſimos, quibus quùm reſponderim, demonſtrauerímque ipſos in errore verſari, nil deinde vlterius voluerunt obiicere. Verùm ne his tantum verbis cenſeas meam me velle tueri ſententiam, audias (obſecro) quibus contra te nitar rationibus. Dioſcorides de Telephio ſcribens vltimo capite ſecundi libri ſic habet. TELEPHIVM herba eſt Portulacæ ſimilis, & caule, & foliis, alas binas in ſingulis foliorum geniculis annectit. Ramuli à radice ſeni ſepteniúe prodeunt, foliis referti ceruleis, craſſis, lentis, carnoſis, flore luteo aut candido. Naſcitur in cultis, & maximè circa vites tempore verno. Hæc ille. Quæ ſi perpenderis, & Telephij notas cum Scorpioide noſtra comparaueris, facilè ſanè coniicies in Scorpioide illa nullam eſſe notam, quæ cum Telephio conueni re poſſet. Siquidem primùm Scorpioidi illi nulla ineſt Portulacæ cognatio ſimilitudóue: nam huic folia ſunt pinguia, lenta ac craſſa, quin & eius ramuli pingues, lenti, craſſique ſpectantur, quæ tamen in Scorpioide noſtra omnino deſiderantur, quùm tenuiſſimis, macerrimíſque, tum foliis, tum caulibus conſtet. Præterea Telephio addit Dioſcorides alas binas in ſingulis foliorum geniculis, quæ ſanè in Scorpioide noſtra nuſquam viſuntur. Ad hæc Telephium foliis creſcit ceruleo colore ſuffuſis, quod tamen in Scorpioidis noſtræ foliis nuſquàm obſeruare licuit. Præter id Telephij ramuli foliis referti ſunt, Scorpioidis verò cauliculi foliis admodum paucis veſtiuntur. His accedit neminem extare (quod ſciuerim) qui ſcripſerit Telephiū corniculos edere Scorpionum

Obiectio in Scorpiode.

Reſponſio.

Telephij deſcriptio.

Scorpioidem & Telephiū maximè inter ſe diſtare.

num caudis ſimiles. Quo fit, vt nullis (quod viderim) notis comprobari poſſit, plantam, quam pro legitima Scorpioide appinximus, legitimum eſſe Telephium. Cæterùm quod Scorpioidi conueniat noſtra hæc imago, atteſtantur corniculi, qui Scorpionum caudas per omnia referũt. Qninetiam folia, quæ in ea planta, pauca raráq; viſuntur, adeò vt (quemadmodum Dioſcorides inquit) eam potius herbulam, quàm herbam appellare liceat. Nulla enim vera ratio præ oculis ſeſe offert, qua coniicere poſſim, duci eos, qui aliter ſentiunt, niſi fortaſſe vocabulorum ſimilitudine decepti (vt quandoque fieri ſolet) Telephium pro Telyphono accipiãt. Nam cum hæc planta Scorpion etiam dicatur à radice, quæ Scorpionis caudam refert, & Scorpionum ictibus aduerſatur, credidêre fortaſſe plura negligentes, noſtram Scorpioidem legitimum eſſe Telephium. Ad ea autem quæ dicis hãc plantam Scorpioidem eſſe non poſſe, quòd Scorpioides Galeno ex tertio ſit excalfacientium ordine, hæc verò quæ noſtris commentariis appinximus, frigida & adſtringens guſtu, vel etiam fortaſſe experimento deprehendatur: Reſpondeo. Quod nec Telephium eſſe poteſt, cum Telephium fecerit Galenus ex primo excalfacientinm cenſu. Verùm (vt ingenuè dicam, quod ſentio) cum huiuſce herbulæ notæ notis omnibus (vt prædiximus) Scorpioidi correſpondeant, crediderim potius euenire cœli vel ſoli cauſa, vt ea in regionibus noſtris, præſertimque in Germania nullum coloris ſignum præ ſe ferat, quàm quòd adulterina dici debeat. Siquidem (ſi Galeno credimus) vt Arum Cyrenis omni penitus acredine vacat, & raporum modo, guſtu dulci deprehenditur, contra verò in Italia acerrimum. Et vt Chelidonium minus, è conuerſo in Italia omni penitus acredine vacat, in Græcia autem adeò ſit acre, vt in tertio excalfacientium ordine illud repoſuerit Galenus, facilè etiam in Scorpioide Italico vel Germanico id euenire poſſe crediderim. Nam, vt Theophraſtus etiam inquit, loci à locis differunt. Quamobrem nihil me mouet facultas, quam huic herbulæ ineſſe ſcribis, præſertim cum illam viderim, probauerímque nullam cum Telephio habere ſimilitudinem, contra verò Scorpioidi maxime conuenire. Habes itaque & rationes & authoritates, quæ me compellunt, vt credam herbulam hanc Telephium eſſe non poſſe, imò nec quamuis aliam plantam

Telyphonum.

Telephij facultas.

præter

præter legitimam Scorpioidem. Verumenimvero nihil gratius mihi facere poteris, quàm ſi mihi afferas rationes, quibus ſententiæ noſtræ refragaris, vt ſi fortè me in errore verſari nouerim, poſſim te duce veritatem agnoſcere. Nũquam enim cum ratione pugnare ſoleo. Non eſt præterea quod mireris te Polygalam noſtris commentariis appictam non adinueniſſe, nec ob id putes velim plantam quam pro Polygala quàm plurimi rei herbariæ ſtudioſi vſurpant, me non vidiſſe ac etiam guſtaſſe, ac ſæpius fuerit ad manus. Verum cum tam paucis notis à Dioſcoride deſcribatur, vt arduum ſit ne dicam impoſſibile, plantam hanc de qua loquimur, legitimam facere Polygalam, non placuit illam noſtris commentariis adſcribere. Nolim tamen ob hoc vt à tua recedas opinione, nec vt adeò refrigeſcas, quin eam quam præ manibus habes, ad me (vt polliceris) mittito. Siquidem ſi præter id quòd folia habet lenticulæ lac etiam prouocare copioſum tibi experimento conſtet, eam noſtris commentariis adiungere haudquaquam verebor, te maximè authore. Porrò ad id quod de Cytiſo ſcribis nihil aliud reſpondendum habeo, quàm quòd ſi ea quæ de Cytiſo ſcripſimus, paulò diligentius perlegiſſes, nouiſſes, quidem Cytiſum fruticem vel potius arbuſculã eſſe, quàm herbam. Verſabar enim & ego iamdudum in huiuſcemodi errore, nec aliud putabam eſſe Cytiſum, quàm vulgare Germanorum Melilotum, quod nos tribulum & equinum trifolium appellamus. At quum tractu temporis rem diligentius examinaſſem repeiiſſémque Galeno, Columellæ ac Plinio Cytiſum eſſe arbuſculam, non potui, in tantorum virorum non ire ſententiam. Verùm cum nulla vſquàm mihi ſeſe obtulerit planta quæ legitimum Cytiſum præ ſe ferre videretur, non licuit eius imaginem ſuo loco demonſtrare. Cæterum cum alia adhuc te habere ſcribas, tum in re herbaria, tum in aliis rei medicæ problematis, de quibus mecum libenter contuliſſes dum hîc eras, niſi temporis anguſtia id vetuiſſet, rogo atque etiam obſecro, vt quod oretenus tunc narrare non licuit, per literas nunc ad me ſcribere velis. Nec tamen id facias velim quod in re Medica herbariáque me adeò verſatum exiſtimes, vt omnia de quibus dubitas, explanare ac interpretari valeam, quum talis ſanè non ſim, quòd hoc fortaſſe, vt putas, ita præſtare poſſim, ſed vt à te excitatus, doctior

Cur author Polygalam non pinxerit.

Cytiſum arbuſculam eſſe non herbam.

euadam. Hebræus ille per quem Metallica nonnulla ad me mittere tuis literis pollicebaris, ante Thaddæum (vt audio) huc ſe contulit, nec aliquid tuo nomine mihi præſentauit. Quamobrem te rogatum velim, ſi tamen id abſque tui incommodo fieri poſſit, vt metallica illa per illum vel per aliũ ad me mittere non differas. Cupio enim in foſſilium hiſtoria aliquid præſtare, ob idque mecum ipſe decreui hoc anno, menſe Maio vel Iunio ad vallem, quam Ioachimicam vocant, me conferre. Audio autem Agricolam doctiſſimum præſtantiſſimúmque virum, qui in indaganda metallorum hiſtoria, hac ætate, præ cæteris ſplẽdet, iam ſuum vltimum obiiſſe diem, quod ſanè mihi multum moleſtiæ attulit, cum decreuiſſem hac æſtate ex hiſce Metallis ad eum diuertere. Auxit præterea moleſtiam quòd à Nemico audierim, tam præclarum probúmque ſenem, qui patriæ ſuæ plurimum auxit decorem, illîc tantum ſoli non adinueniſſe, quo ſuum poſſet operire cadauer. Prôh Dij immortales! Eſt ne hoc Chriſtianę regionis inſtitutum? Eſtne hæc charitas illa Chriſtiana, quam nunc profitetur vniuerſa ferè Germania? Neſcio profectò quid dicam niſi quòd vbiq; iam ſint plena dolis ac ſimultatibus omnia, & vbi iſta ſunt, Chriſtus non eſt. Bilis ita me ſcribere coegit, cum omnino inhumanum ſit talia exercere facinora in probos ac doctos viros, & præſertim vbi non in eos viuentes, ſed in eorum cadauera tàm vilis exercetur vindicta. Sed cur hæc mecum forſitan dices? Non alia ſanè reſponderim, ratione, quàm vt cum homine virtutibus admodũ prædito lugeam præclariſſimi Agricolæ miſerrimum finem. Reliquum eſt, vt clariſſimo fratri tuo agas meo nomine gratias, pro tanta eius in me animi propenſione, dicáſque illi velim ac etiam vt pollicearis rogo, me illi futurum perpetuò amicum. Cupio enim tantum amari ab illo, quantum à me ille amatur & obſeruatur. Clariſſimum Doctorem Gallum & fratris & tui nomine officioſiſſimè ſalutaui, qui econtra gratias agit, & vos pariter reſalutat. Vale vir optime ac doctiſſime, & me ama, Nam à me non ſolùm adamaris quamplurimùm, ſed etiam obſeruaris.

Deploratur Agricolæ interitus.

Pragæ VII. Calend. Mart.

M. D. LVI.

***

IOANNES HESSVS NORIMBERGenſis Medicus, Petro And. Matthiolo S. P. D.

Proponuntur Quæſtiones aliquot ſimplicium medicamentorum, nempe Cardamomi, Gelſomini, Succini, Salſa Parillæ, Glycyrizæ, Hyoſciami albi, Aluminis, Haloſanthis, Lapidis Marochti, & aliorum quorundam.

QVanquam mihi nulla hactenus tecum interceſſerit familiaritas, tamen propter diuinum illum laborem, quem non ſolum in interpretatione Dioſcoridis, ſed potius omnium, qui de Medica materia ſcripſerunt, præſtitiſti, ſemper ſum te admiratus, optauíque ex animo, dari mihi occaſionem contrahendi aliquam tecum amicitiam, vt à te per literas, ſi quid ſcrupuli in hac materia occurreret, doceri & erudiri poſſem. Poſtquàm autem ad nos venit Dominus Hieronymus Donzellinus, Philoſophus & Medicus doctiſſimus, tuíq; ſtudioſiſſimus, non tantum rarã tuam eruditionem, de qua iam antea ex tuis Commentariis eram certior factus, ſed ſingularem etiam humanitatem, erga omnes ſummoperè prædicans, hoc meum deſiderium longè magis auxit, & tandem perfecit, oſtenſis etiam tuis literis, in quibus hoc videbaris petere, vt depoſito omni pudore, has ad te literas exararem, vt de his, de quibus hactenus dubitarem, erudirer.

Cardamomo vero quàm Arabum, tàm Græcorum non puto nos omnino carere, vt autem rectius poſſis de hac re iudicare, mitto ad te duas ſpecies Cardamomi à Serapione deſcriptas, Maius videtur omnibus notis deſcriptioni conuenire, Minus eſt maiori ſimile, ſed ſubſtantia ſubtiliore, non habet caput reſpectu maioris, ſed grana habent corticem, vel fortè dixit carere capite. Nam quanquam ſit inter illa ſpecies frequentiſſima, tamen rariſſimè ſuo cortici incluſa adfertur. His addidi & tertiam ſpeciem, quæ fortè ad Cardamomum Dioſcoridis referri poteſt. Mitto tibi etiam verum Galeni Carpeſium, vt puto, vides enim fructum hunc eſſe quaſi tenuia virgulta, & odore Phu imitari.

Gelſominum vulgò dictam plantam, ab Arabibus Ieſemin eſſe dictam, quod flores adoratos albicantéſque albæ

violæ modo proferat, & ex eo vnguentum Iaſmininum Dioſcoridis eſſe parandum, vt credam, mouet me authoritas Serapionis, qui omnes vires à Dioſcoride deſcriptas attribuit ſuo oleo Zambacino. opitulatur corporibus, quæ calefactionem & diſcuſſis humoribus laxationem deſiderant, grauius etiam ſpirat, vt quibuſdam è naribus ſanguinem eliciat, quæ quidem Leucoij albis floribus minimè competunt.

Succinum non eſſe aliud, quàm bituminis ſpeciem, ex quibuſdam ſcopulorum crepidinibus erumpentem & tandem in mare defluentem cum Agricola ſentio. Quod & Nicias ſenſiſſe videtur, cum dixit, Succinum eſſe ſuccum radiorum ſolis, Nam abſque dubio non putauit, quòd hic ſuccus ipſis ſolaribus radiis, nihil præter qualitatē exiſtentibus inſit, ſed quòd radiorum feruore, pinguis ille terræ ſudor, foras eliceretur, quod pleríſque in locis etiam in liquido bitumine videmus. Archelaum vero falſò affirmaſſe, quòd ſit ſuccus arboris, manifeſtè ex natura rei comprobari poteſt, Cum omnes tales ſucci aqueæ ſint naturę quare etiam ſi ſolis aut ignis calore denſentur, aqua tamen qualicunque infuſa, ſtatim diſſoluuntur. Cuius contrarium noſtro Succino accidit, quod liquidum in mare influens ſtatim denſatur. Nec eſſe arboris Reſinam glebarum forma, ſoliditas & magnitudo ſatis oſtendit. Plinius ſcribit glebam allatam eſſe Romam xiij. librarum pondere. Nos vero ſcimus noſtra memoria repertam eſſe glebam ſeptendecim librarum & vnciarum quatuor. Quibus accedit quod eſt foſſile, vt etiam Philemo rectiſſimè ſentit. Nam & nunc quoque inter arandum grandes glebæ eruuntur, multis à ſyluis & littore paſſuum millibus.

Salſam parillam, eſſe ſpeciem Smilacis aſperæ, vt credam, hiſtoria & vires, quæ ſubſcribam, me mouent. Retulit mihi aliquoties doctiſſimus vir, & rei herbariæ peritiſſimus D. Lucas Ghinus præceptor meus, omnium quos vnquam habui, fideliſſimus, Ducem Florentinum habuiſſe in ſua aula nobilem quendam Hiſpanum, qui cum aliquando negotiorum ſuorum gratia, in patriam eſſet profectus, vt rediret Domino ſuo gratior, ſecum attuliſſe varia illius regionis dona apud nos rariora, & inter alia integram illam cum radice plantam. Sagaciſſimum igitur Ducem, vt intelligeret, an hæc planta etiam in Italia proueniret, vocaſſe ſe Ghinum &

num & alium quendam Medicum, cuius nomen excidit. Illóſque communi iudicio ſtatim agnouiſſe eſſe herbam, à Dioſcoride ſub nomine Smilacis aſperæ deſcriptam. Quod etiam euentus comprobauit. Nam poſtea radicis Smilacis aſperæ decocto, in curando morbo Gallico, ſicut ipſe interfui, Lucas Ghinus magna cum laude vſus eſt, quem poſtea alij in Italia Medici ſunt ſecuti, vt Romæ D. Gibertus Horſchius Flander, qui ſingulis annis ad hunc vſum ex vicinis locis & Regno Neapolitano, vbi copioſiſſimè naſcitur, ita vt viderim ſepes ex ea confici, magnum aceruum huius plantæ ſibi curauit colligi. Neque hoc eſt à ſententia Dioſcoridis alienum, qui hanc plantam inter Alexipharmaca recenſet. Hanc eandem hiſtoriam aliquando recitabat in lectione D. Fallopius, addebátque ſe huic diiudicationi interfuiſſe, quod tamen Ghinus negabat. Et quanquam aliqua appareat inter has radices differentia, Hiſpanicam ſcilicet & Italicam, quòd Italica ſit leuior & nodoſa, Hiſpanica verò rugoſa: Tamen ante paucas ſeptimanas apud D. Paulum Ellingerum primi apud nos nominis Materialiſtam, vt vocant, tales radices nihil planè ab Italicis differentes, vnà cum aliis mercibus ex Hiſpania allatæ ſunt ſub nomine ſalſæ parillæ.

Glycyrizam vulgarem, non eſſe plantam eam, quæ à Dioſcoride depingitur, hinc ſatis patet, quòd hæc vulgaris ſterilis ſit. Dioſcoridis autem fructum ferat, magnitudine pillulis platani ſimilem, aſperum, qui ſiliquas lentium modo ruffas habet & paruas. Naſcitur autem in vicinis locis apud nos, vulgari per omnia ſimilis, niſi quòd ferat fructum illum aſperum, quem ad te mitto. Et propter hanc fructus aſperitatem, puto hanc plantam inter aculeatas à Plinio eſſe connumeratam.

Hyoſciamum album iam per tres annos habui in meo viridario, habet folia rariora & molliora, quàm vulgaris, flos eſt candidus parum ad flauedinem tendens, eius figura ſatis commodè eſt expreſſa in Dioſcoride. Anno. 1549. Francofurti cum figuris impreſſo.

Aluminis ſpecies omnes Puteolis cum D. Bartholomæo à Maranta diligenter inquiſiui, & inter alias reperimus ſpeciem liquidi aluminis, albo quidem colore ſed flaueſcente, ſpirantem odorem caſei putridi, quæ manibus ducta lente-

ſcit. Quare ſæpe ſum ſuſpicatus lectionem Græcorum codicum, qui legunt Τυρῶδες, veriorem eſſe lectione Plinianai, qui legit πυρῶδες, quem omnes ſanè interpretes poſtea ſunt ſequuti. Cùm hæc ſcriberem volui reuidere illam aluminis ſpeciem, (nam eius portionem aſſeruo) & inueni non tantum amiſiſſe illum odorem, ſed maiorem eius portionem eſſe mutatam in Alumen plumoſum, ita vt maniſeſtè appareat, ex alumine liquido proceſſu temporis fieri plumoſum, ſicut etiam ex plumoſo fit ſciſſile, quod antea obſeruaui.

Haloſanthos eſſe illud medicamentum, quod inepto & fabuloſo nomine nunc in officinis ſperma ceti vocatur, vnà cũ D. Valerio Cordo, qui primus huius ſentẽtię author fuit, ſentio. Habet enim omnes notas à Dioſcoride & Plinio ſuo Haloſantho datas. Reperitur in ſtagnis mari adiacentibus, & per conſequens etiam in Nilo, quòd tot oſtiis in mare influit, odorem gari habet, pingue eſt, & totum in oleo reſoluitur, mordax eſt, & ad colorem croceum vergit. Quod maximè verum eſt de hoc medicamento nuper è mari extracto, nec adhuc loto. Nam cum nunc hoc medicamentum eô exiſtimetur præſtantius, quô eſt candidius, certè nunc lauant, vt aliquo modo colorem & illam acrimoniam deponat, ſicut Cordus in quodam tractatu de hac materia ſcripto, eleganter & doctè oſtendit.

Lapis Morochtus reperitur circa Bononiam, vbi etiam vulgo venditur, cuius portionem, quam inde tuli, adhuc mecum habeo. Hæc ſunt de quibus expecto accuratiſſimum E. T. iudicium.

Petiit porrò à me nomine tuæ Ex. D. Donzellinus Catalogum mearum plantarum, quod quidem primo illi recuſaui, cum ſcirem, quàm rude eſſet chaos ſine omni ordine & delectu congeſtum. Nam non ſolum has plantas collegi, ſed communem operam præſtitit mihi egregius Medicus D. Iohannes Prunſterus, qui ante paucos annos obiit. Hinc factum eſt, vt vnica planta decies aliquando ſit repetita, prout eam in diuerſis locis inuenimus. His accedit quod aliquibus impoſuerim nomina, vt tunc eram inſtructus, de quibus nunc planè aliter ſentio. Tamen cum inſtaret, malui inſcitiæ apud te reus fieri, quàm quicquam quod poſceres, negare. His bene vale, & vt meas ineptias boni

conſu

conſulas,méque tibi commendatum habeas,oro & obteſtor. Datæ Norimbergæ die Purificationis Mariæ. Anno à Virgineo partu 1559.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Heſſo Medico, Norimbergenſi S.P.D.

Soluuntur propoſitæ quæſtiones,quæ in præcedenti epiſtola continentur.

ACcepi humaniſſimas literas tuas,ad xv. Calend. Martias,quibus,quòd hactenus non reſpõderim, non in cauſa fuit,quòd reſpondendi argumento deſtituerer,quo planè,abundabam. Sed cum maximis occupationibus implicarer diſtinerérque, ac ſcirem tua ſcripta eiuſmodi eſſe,quæ mihi ab omni cura, & negociovacuo cum diligentia & attentione legenda ac ponderãda eſſent, diutius reſponſionem diſtuli. Ac quidem vix tibi exponere poſſum,quantum voluptatis quantúmque iucunditatis ex literarum tuarum lectione, ceperim, neque id verò ea ſola de cauſa,quòd ſupra omnem expectationem meã, tam doctum virum & rei plãtarię tam peritum,meis ſcriptis amicum mihi comparauerim,ſed quòd etiã ab illo plura edoctus, & rebus â me prius nuſquam viſis humaniſſ. ſim donatus. De iudicio verò, quòd tibi ego præ cæteris in plantaria facultate Medicáq; materia præſtantior videor (quando hoc ita accipio. vt id tui potius erga me amoris indicium eſſe putem,quàm vllius meæ doctrinæ, ac virtutis teſtimonium) habeo tibi magnas gratias. Cúmque talis viri beneuolentia ſatis mihi pro illuſtri teſtimonio ſit, magnifacio ſanè ſynceram amoris erga me tui voluntatem, tibíque parem offero, ac polliceor animi mei candorem. Nam nihil me magis allicit, vel potius rapit ad amandum, quàm amoris erga me ſignificatio, quæ cùm in re ex tuis literis non mediocris appareat,multáque ſint præterea,quæ ego in te non probem ſolùm,verumetiam admirer,nemini admirationi eſſe deber, ſi tua amicitia nihil mihi eſſe gratius affirmauerim. Fateor enim ingenuè, nihil mihi tam fuiſſe vnquam in votis,quàm eorum amicitia frui, qui eo officio ſuam mihi ſynceritatem

declarent, quò poſſim, ſi, quid in meis ſcriptis aberratum, vel prætermiſſum fuerit, id totum reſtituere, ac etiam ſupplere. Quod cum à te mihi impartiri videam omni cum affectione & humanitate, eáque beneuolentia, & amore, vt meos labores non ſolum iuues, ſed etiam plurimum ornes. velim quidem ita mihi fauere fortunam, vt poſſem tibi aliquando eas referre gratias, quas habeo ſanè plurimas, quò tibi palam facere poſſem, quanti faciam tuam in me liberalitatem & animi tui candorem. Quòd vero te ad me ſcribere ſignificas, vt de quibuſdam dubiis confirmeris ac erudiaris, ſingulari candore te id facere video. Nam etſi ea doctrina ac peritia in medica facultate præditus ſis, vt vix à me doceri poſſis, tamen collationem ſententiarum ac opinionum inter doctos vtilem ac neceſſariam eſſe exiſtimas. Gratiſſima itaque nobis tua hæc volũtas fuit, quæ dexteritatem iudicij & animi candorem patefacit. Nunc igitur ad ea, de quibus te dubitare ais, reſpondebo.

Matthioli ſententia in vulgari Cardamomo.

Tua de Cardamomo ſententia mihi ſane noua non eſt, Ego verò, qui rerum ſcriptoribus adeò inhærere ſoleo, vt difficilè illinc abduci queam, niſi veris ac probatis rationibus perſuaſus, non potui hactenus in hanc cõcedere opinionem, vt cum pleríſque aſſeuerarem, hoc nouum Cardamomi genus, cuius iampridem omnes apud me aſſeruantur ſpecies, legitimum eſſe Arabum vel Græcorum Cardamomum, Siquidem Serapioni (vt de Arabico primum diſſeram) maiori Cardamomo requiritur, vt eius capita roſarum capitibus ſimilia habeantur, in quibus Baccæ concludantur, Loti arboris baccis magnitudine æquales, quæ intra ſe grana parua & anguloſa concludant, Id quod in huiuſcemodi Cardamomo noſtro reperire nequeo. Nam præter id, quod eius inuolucrum potius bulbum, vel ficum forma referat, quàm roſarum capitulum, nullum intra ſe granum vel baccam concludit, loti arboris parem, in quo parua illa granula aſſeruentur, ſed granula ipſa anguloſa ſimul cohærentia intercurſantibus tenuibus membranis, quibus pariter circumueſtiuntur, vt paſſim in punicis malis cernitur. Ideóque neſcio quo pacto poſſim à mea recedere ſententia, niſi quis me in hac facultate præſtantior, firmiſſimis argumentis, vel in hoc conuicerit, vel oſtenderit, Serapionem ſui Cardamomi hiſtoriã minus rectè deſcripſiſſe. Id quod difficilè probari poſſe crediderim,

derim, cum à nemine (quod extet) præterquam ab illo, ita apertè deſcribatur, Cui tamen videtur ſubſcribere Auicenna, cum inquit, Magnum Cardamomum eſt, ſicut cicer nigrum, quòd cum frãgitur interius habet granum album mordicans. Quippe loti arboris Baccæ, parum à Cicere magnitudine diſtant. Idem pariter ſentio de minori. Quippe quòd Serapioni Cardamomum minus nullo concludatur capitulo, ſed ita ſemina vt pleráque alia nuda oriantur. Idcirco ſi per notas à quoquam ferenda de omnibus ſit ſententia, non video, quo pacto æqui iudices me damnare poſſint. Siqui vero coniectura aliqua aliter cenſerent, iis ego adſtipulari non poſſum, niſi cum illis mihi perſuadeam, Serapionis codici mendam ineſſe non minimam, vel eũdem fortaſſe id ex aliis authoribus tranſcripſiſſe minus fide dignis. Atqui quum hãc coniecturam comprobare nequeam, non mihi videor deliquiſſe, ſi à te quemadmodum, & à cæteris, qui ita ſentiunt, in hoc hactenus diſſenſerim. Nihilominus non ita ſum opinioni meæ addictus, vt inde auelli non patiar, vbi abs te viro ſanè doctiſſimo, efficacioribus argumentis me concluſum cognouero. Præterea non eſt quòd credam, Cardamomum hoc cum Gręcorum Cardamomo comparari poſſe, ea ratione, vt quis putet, fortaſſe nihil ab eo differre. Quippe quod Dioſcoridi Cardamomum nullo concludatur inuolucro, ſed ſemen ſit plenum, frangenti contumax, guſtu acre, ſubamarum & odore caput feriens, quæ quidem notæ, præter acredinem (quantum video) in Cardamomo iſto non reperiuntur, Siquidem facillimè frangitur, nullam reſipit amaritudinem (quæ Galeno adeò conſpicua eſſe videtur, vt ea de cauſa vermes necare aſſerat) nec odoris violentia caput inuadit, imò potius ſuaui fragrat odore. His accedit Plinij autoritas, qui Cardamomum Amomo ſimile facit, ſemine oblongo, quinetiam eodem modo meti ſcribit in Arabia, quo fit, vt mihi prorſus perſuadeam Græcorum Cardamomum, Amomi modo racematim oriri, non hiſce tegumentis concluſum.

Cardamomi minoris Arabici nota.

Græcorũ Cardamomum ab Arabico differre.

Cardamomũ Plinio Amomo ſimile. Græcorum Cardamomũ Amomi modo racematim prouenire.

Siliquas nigras racematim cohærentes, quas ad me pro Carpeſio miſiſti, cur probem legitimum eſſe Capeſium, nihil penitus argumenti mihi ſeſe offert. Etenim quum Galenus Carpeſium, præter id quod herba ſit figura & facultate Phu ſimilis, feſtucis, vel ſtipulis tantum conſtare aſſerat, non ſiliquis, neque granis, non video, quo pacto, tuæ

Carpeſium. quid.

acquieſcam ſententiæ, prȩſertímque quum iampridem compertum habeam, haſce ſiliquas nil aliud eſſe, quàm Piper nigrorum ita Serapioni vocatum, qui eius hiſtoriam poſteritatis memoriæ commendauit his verbis. Aethiopicum Piper Barbari nominant Croni, & eſt in forma ſua Phaſeolis non abſimile, ſemina tamen minora habet, & cortices, ſiliquáſue breuiores, colore nigro & guſtu ferè acri veluti piper atque è nigrorum plaga aduehitur, dentium doloribus non inutile. Quæ quidem notæ adeò conſpicuæ ſunt in hiſce ſiliquis, & granis intus concluſis, vt nullus relinquatur dubitationis locus. Adde quod manſum (vt mihi exprimento conſtat) dẽtium dolores mulceat. Et ad nos non ex Syria vel Pamphilia (vbi Carpeſij plurimum prouenire teſtatur Galenus) ſed ex Athiopia afferatur.

Piper nigrorum.

Piperis Aethiopici deſcriptio.

Gelſimini examinatio.

Quod autem ad Geſſiminum (ita vulgo vocatum) attinet, non poſſum à mea recedere opinione, iis ſemper fretus rationibus, quibus nixus ſum in meis in Dioſcoridem commẽtariis, quæ niſi valentioribus ſoluantur argumentis, in eadem ſententia ſemper mihi manendum propoſui. Tu autem vt probes, Dioſcoridis Iaſmenum parari debere ex floribus Gelſimini noſtri, ais ad hanc ſequendam opinionem, te maxime moueri à Serapionis authoritate. Quippe qui ſuo oleo Zambacino eaſdem attribuat vires, quas Dioſcorides Iaſmeno aſſignauit. Id quod mihi Dioſcoridem cum Serapione conferenti minimè conſtare videtur. Inquit enim Serapio Zambacinum oleum eſt iuuatiuum in hyeme, Sed ſi quis calidiore temperamento refertus, illud odorat nimis, verendũ eſt, ne ſanguinis fluxiones è naribus concitet. Hæc ille. Atqui longè aliter (ſi rectè ſentio) Iaſmeni facultates deſcribit Dioſcorides his verbis. Iaſmenum vſurpatur apud Perſas inter epulandum odoris cauſa, nam toti corpori conuenit, præſertim cùm in balneas deſcenſum eſt. Sed his opitulatur corporibus, quæ calfactionem & laxationem deſiderant. Grauius enim ſpirat, quam vt libenter à pleriſque recipiatur. Hactenus Dioſcorides. Quæ omnia Leucoium album, cuius cum floribus ſuum ipſe comparat Iaſmenum præſtare poſſe, non ambigo. Nam quum Leucoium (Galeno teſte) valeat plurimum ad vteri phlegmonas, quæ temporis diuturnitate in ſcirrhi modum induruêre, & idem pariter afferat Dioſcorides, menſtrua prouocet, lienes minuat & podagricos iuuet,

Iaſmeni olei facultates.

Iaſmenum oleum ex floribus Leucoii paraſſe antiquos.

iuuet, quis etiá non concedat iis eius oleum opitulari poſſe, qui laxationê calfactionémque deſiderant? Adhæc cũ Leucoium flore albo cæteris omnibus odoris fragrantia & acuitate præſtat, adeò vt cum Gelſimino de odoris bonitate certare poſſit, tanto magis adducar ad credendum, vt in hac mea ſententia minimè decipiar, præſertim cùm Dioſcorides Gelſimini nuſquam meminerit. Etenim ſi Gelſiminum nouiſſet ille, mihi nunquam perſuadere poſſem, quòd vir tantus in deſcribenda Medica materia facilè Princeps, eius hiſtoriam & facultates non deſcripſiſſet, cum non adeò vulgaris & inutilis ſit planta, vt is eam ita facilè ſilentio ſibi prætereundam duxiſſet. Præter id, ſi Iaſmeni nomenclaturam expendamus apud Græcos, inueniemus quidem Atticis Leucoium Iaſmæ appellari, vnde poſtea Iaſmenum oleum dictum, quod ex eius paratur floribus. Poſtremò tametſi inſtaret quiſpiam Gelſiminum noſtrum Dioſcoridi fuiſſe cognitum, non tamen ei fuerit concedendum tam impropriè vocaſſe illum, eius flores, albæ violæ flores, ac Gelſiminum cum Leucoio confudiſſe.

Leucoium Iaſme Atticis appellari.

De Succino vero & Salſa Parilla quamuis iam pridem aliam (vt vidiſti) nec ſine rationibus ſequutus ſim opinioné, nunc tamen quum veram Succini originem à Boruſſis & ſalſæ parillæ hiſtoriam ab Hiſpanis acceperim, non potui non complecti veritatem, quæ eò magis nunc mihi clara lucidáque ſeſe offert, quò video me nunc à te viro doctiſſimo in hac noua opinione confirmari.

Salſaparilla.

Hactenus album Hyoſciamum non vidi, ſi tua vel amicorum tuorum opera eius ſemen conſequi poſſem, faceres profectò mihi rem gratiſſimam, nam ex illa imagine in Dioſco. illo appicta non video, quo pacto mihi ipſe ſatisfacere poſſim. Confuſa mihi in ea videntur omnia.

Hyoſciamus albus.

Placet mirum in modum caſtigatio illa tua in liquido alumine, nec aliter poſſe locum illum legitimè legi nunc primum mihi perſuadeo. Tantóque magis in hoc tibi gratulor, quanto plus animaduerto Dioſcoridis interpretum nullum id hactenus obſeruaſſe. Verum tametſi mihi videatur impoſſibile, vt quis quantumcunque Græcæ linguæ peritiſſimus, & in Dioſcoridis lectione plurimum verſatus, erratum illud animaduertere potuiſſet, niſi fortaſſe vt tu, liquidi aluminis odorem diligenter expendiſſet, laudo tamen

tamen maximum ingenij tui acumen. Sunt mihi iam diu ad manus omnia aluminis genera, ab eodem Maranta tranſmiſſa, verum quum liquidum recens non fuerit, nullum ex eo caſei odorem percipere potui, quò fit, vt hoc tibi tantum acceptum referam, quamuis videam id etiam ab Oribaſio fuiſſe obſeruatum, quod fortaſſe Dioſco. codex, à quo ille tranſcripſit, hac menda vacaret.

Locus Dioſcoridis in alumine ex Oribaſio reſtitutus.

Flos ſalis.

Sperma ceti.

Plura ſunt, quæ me ancipitem reddunt in cenſendo ſalis flore. Primum eſt color quem in Spermate Ceti vocato, nuſquam croceum, neque ruffum, vt ſalis flori ineſſe teſtantur omnes, videre mihi licuit. Dein non mihi videtur hoc medicamentum adeò liquidũ, vt Galenus & Aetius annuere conſpiciuntur. Præterea ſi guſtum conſulamus, difficilè quis aſſeuerabit eſſe, ipſo Sale vſto tenuius. Poſtremo cum Dioſcoridi & Plinio in Nilo flumine & lacubus quibuſdam tantum inueniatur, nec vſquam in mari vel in maritimis paludibus reperiri meminerint, vbi Sperma Ceti hoc æuo colligitur, non ita facile adducor ad credendum, illud florem eſſe Salis legitimum. Tamen ne videar à cæteris contentiosè diſſentire, in hoc etiam illis facile cedam: præſertim ſi abs te certior factus fuero, hoc medicamentum ea poſſe præſtare omnia, quæ legitimo ſalis flori aſſcripſere Dioſcorides & Galenus.

Lapis Morochtus.

Lapidem Morochtum nuſquam hactenus mihi videre licuit, Atqui quum nunc abs te certior ſim factus, naſci hunc circa Bononiam, ſcribam ad Vlyxem Aldrouandum, vt illum ad me mittat.

Quantum ſane tibi debeam pro legitimæ Glycyrrhizæ fructu, non poſſum ſatis verbis explicare. Quod enim maximo cum labore nequiui hactenus aſſequi, id nunc ſum tua opera ſine labore cõſequutus. Referam tamen illud tibi acceptum, vbi primum Valgriſius calcographus meos recudet Commentarios & ego ipſius plantæ imaginem cum fructu edendam curabo. Perbellè quidem Dioſcoridis deſcriptioni fructus is adſtipulatur, quo fit vt non ſolum tecum de Glycyrrhiza ipſa ſentiam, ſed vt iam cognoſcam duplicem eſſe Glycyrrhizam quanquam fortaſſe nihil differunt viribus. Atqui quod Plinius, ea fortaſſe cauſa, quòd fructus is aculeatus ſit, Glycyrrhizam inter aculeatas enumerauerit plantas, id non ita facilè mihi probandum eſt, quum manifeſtè ſcribat lib. 22. cap. 9. & lib. 21. cap. 15. Glycyrrhizam foliis eſſe

Glycyrrhiza fructus aculeatus.

aculeatis,

aculeatis, pinguibus, & tactu gummoſis, quo fit, vt mihi potius credendum ſit, habuiſſe Plinium Dioſcoridis codicem in quo lubrico librariorum lapſu ἐχίνῳ pro σχίνῳ legebatur, vel quod is Græcæ linguæ non exactè peritus, (vt pleriſque aliis in locis animaduertimus) vocabulorum vocúmque ſimilitudine deceptus in hoc etiam errauerit, quàm quod mihi perſuadeam, à fructu tantum ſumpſiſſe illum occaſionem reponendi Glycyrrhizam inter aculeatas plantas, præſertim cum pleræque aliæ habeantur plantæ fructus aculeatos ferentes, quæ tamen nec ab ipſo Plinio, nec ab aliis (quòd ſciam) aculeatæ ſunt dictæ, nec inter aculeatas enumeratæ. *Plinij erratũ in Glycyrrhiza.*

Vidi non ſine admiratione Catalogum tuarum plantarum, quas tibi cum tanto comparaſti labore: Ob ídque gratulor tibi plurimum, quòd plantarum cognoſcendarum cauſa, tot, & tam longas confeceris peregrinationes, non in Germania ſolum, ſed in Italia ferè vniuerſa, ac etiam in Gallia. Mihi verò non minus gaudeo, quòd ita poſſim (quæ tua eſt humanitas) tuis omnibus frui laboribus. Quamobrem ne putares ea, quæ mihi tam liberaliter offers, me fortaſſe paruifacere, peto, vt quæ cum hiſce literis annotata reperies, ea ad me mittas. Quo enim citius ad me perferentur, eò gratius & alacrius hoc tuum beneficium ſuſcipiam & amplectar. Vnũ tantum in calce mearum literarum addam, Nihil vnquam in hac vita, nec accidiſſe, nec accidere potuiſſe optatius & deſideratius, quam tua & talium virorum erudita, candida, & ſynceriſſima perfrui amicitia. Gratiſſimum mihi feceris, ſi & de meis, & in cæteris omnibus rebus tuum iudicium liberè mihi aperueris. Ego viciſſim quò maiorem tibi adiungam animum pro mea mediocri & qualicunque eruditionis æſtimatione, libenter ſpondeo ac promitto, nihil mihi fore in ſtudiis tam ſecretum & tam vnicè charũ, quòd ob tuam, quam mihi offers humaniſſimam amicitiam, tecum libenter & amiciſſimè communicare nolim. De mea interim ſententia, quam hac epiſtola familiariter tibi expoſui, tuam quoque audire cenſuram vehementer peropto. Vale.

Gaſpar

GASPAR NOEVIVS MEDICVS PEtro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam terra cærulea, quam pro Armenio lapide mittit ad Matthiolum.

DE Armeno lapide ſemper dubius fui, quis eſſet, vir doctiſſime excellentiſſiméque. Itaque quum ex doctis de ipſo quæſierim, ad me ex Italia Molochitẽ pro eo ex Norico nuper Iaſpidem viridem miſerunt. Nec puto tibi excidiſſe, quod aliquando coram ex te quis ſit diligenter ſim percontatus. Cum itaque hiſce diebus cum Illuſt. Duce noſtro Elect. Saxoniæ in venatione verſarer, allata eſt ad ipſius Celſi. terræ quædã ſpecies læuis, colore cœruleo perquàm æquabilis, calculo carens & friabilis quam pro lapide Laſuli paſſim vendunt. Huius portiunculam ad te mittere placuit, præſertim cum in perferenda & reddenda illa mihi operam ſuam vltro deferret Dominus Capitaneus, Franciſcus, Zara Italus, qui nobiſcum per biduum in pagis eſt commoratus. Videtur autem deſcriptioni lapidis Armeni, non malè conuenire, nec dubitarem aſſeuerare illum eſſe, ſi mihi de purgandi ipſius facultate conſtaret. Sed quia tu induſtria in indagandis ſimplicibus & eorum facultatibus explicandis omnes noſtri ſeculi eruditos excellis (quicquid etiam nonnulli tibi indignè obganniant) à te pro mea in te obſeruantia vir doctiſſime rogo, vt nacto otio, ad me iudicium tuum de illa perſcribas. Vale, & Nœuium tui ſtudioſiſſimum, ama. Ex Pago Arnsfeldt in Metallicis montibus. IIII. Calend. Iulias. Anno 1558.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus, Gaſpari Nœuio, Medico S. P. D.

Reſpondetur Nœuio & explicatur Matthioli de lapide Armenio cenſura.

COEruleam terram, quam Armenium lapidem eſſe meditaris, mi doctiſſime Nœui, vnà cum tuis humaniſſimis literis accepi diebus hiſce præteritis, ſumque in iis perlegendis plurimum delecta-

tus

tus, ob eam præſertim, quam erga te habeo, beneuolentiam ac etiam obſeruantiam. Vt autem in hac re, de qua meum iudicium habere cupis, meam tibi declarem ſententiam, etſi id (vt fortaſſe velis) à me præſtare non poſſe ſciam, ne tamen videar hunc ſubterfugere laborem, dicā ingenuè quod ſentio, Itaque liberè proferam, ſi rationibus, authoritatibus ac experimentis fuerit adſtipulandum, Terram hanc nullo pacto Armenium lapidem eſſe poſſe iudico, primum quidem quòd terra ſit omnino, non lapis, eáque adeò inconſtans ac friabilis, vt tam leuiter tangi non poſſit, quin ſtatim manus inficiat, id quod Armenio lapidi nemo antiquorum aſſcripſit. Nec puto Dioſcoridē, Plinium, nec alios. qui de huiuſcemodi lapide ſcripſerunt, tam friabilem terram, quæ leuiſſimo contactu ſtatim diſſiliat, tam impropriè lapidem vocaſſe. Deinde crediderim ego, Armenium lapidem porracei eſſe coloris, non omnino cœrulei, Plinij authoritate fretus, quippe, qui Armenium lapidem ſcribit infectum eſſe chryſocollæ modo, illúmque optimum haberi, qui maximè viret, communicato colore cum cœruleo. Auget præterea opinionem noſtram Auicenna, quum & ipſe ſcribat, reperiri in Armenio lapide aliquantulum cœrulei coloris, quum tamen ipſe non ſit coloris omnino cœrulei. His etiam accedit Meſues authoritas, qui lapidem Armenium facit colore medio inter viridem & obſcurum. Horum ac noſtræ etiam ſententię aſtipulatur Georgius Agricola rei metallicę peritiſſimus, qui in Armenio lapide, miſtum colorem eſſe ſcribit ex viridi & cœrulęo. Quo fit vt nihil habeam, quo perſuaderi poſſim, tuam hanc terram, quæ cœruleo tantum colore cernitur, ipſóque obſcuro ac ſaturatiori, Armenium legitimum eſſe poſſe. Nec me à mea reuocat opinione Dioſcoridis noſtri codex, qui legit Armenum lapidem cœruleo eſſe colore, nam cum viridi admodum ſaturato ſit infectus, vt quaſi cœruleus videatur, nihil mihi mirum videtur, ſi Dioſcoridi Armeni lapidis color cœruleus deſcribatur, cum etiam dicat Plinius, diſtare à cœruleo Armenum candore modico, qui tenuiorem hunc efficit colorem. Si autem fateri ingenuè debeam, quem lapidem rectè credam legitimum referre Armenum, nullum ſanè alium dicam, quàm hunc quem ad te mitto. Eſt enim is colore maximè viridi, non ſolùm ad cœruleum vergente, ſed cœruleis etiam maculis infectus, adeò

Armenij lapidis examinatio.

Armenij lapidis color.

Lapis Armenus Legitimus quis.

vt à

vt à pictoribus, qui eo frequentiſſimè vtuntur, viride cœruleum vocetur. Præterea mihi, quemadmodum Doctori Gallo quoque, qui primus facto periculo, lapidem hunc ex agro Tyrolenſi ad me miſit, innumeris conſtat experimentis, lapidem hunc Melancholiam ſanare, & ea omnia exactè præſtare, quæ illi reddidit Alexander. Cæterum mea ſemper fuit opinio Armenum, & cœruleum ex eadem conflari materia in terræ viſceribus, nullámque aliam inter eos intercedere differentiam, quàm quòd cœruleus fuerit magis excoctus. Etenim cum ſciam, ambos hoſce lapides iiſdem pollere facultatibus, & in Armeno frequenter cœruleæ maculæ videantur, vt in hiſce lapillis, quos ad te mitto, cernere poteris, præſertim vbi aqua vel ſaliua eos deterſeris, nihil habeo, quod me à mea retrahat opinione. Idcirco eos prorſus aberrare exiſtimauerim, qui lapidem hunc Melochitem eſſe cenſent, quum Melochites, etſi craſſæ ſit viriditatis, nihil tamen cognationis habeat cum cœruleo, nec melancholicos iuuet, ſed tantum pro amuleto infantibus, & pueris ſuſpendatur aduerſus nociuos caſus. Quanquam ſua non fruſtrentur opinione, qui Armenum pro Melochite ſuſpendunt. Quandoquidem (vt fatetur Serapio Linaci authoritate,) idem Armenus præſtare poteſt. Atqui ſi à me percontareris, quid terram illam tuam eſſe putem, cum armenium eſſe ex præmiſſis non poteſt, dicerem potius factitium aliquem repræſentare coloré, ex cœrulei fortaſſe puluere læuigato & aqua ſubinde excepto, quàm per ſe ita in fodinis oriri. Paucis hiſce volui meam tibi aperire ſententiam. Tuum nunc erit, eam vel probare, vel improbare. Cæterum ſi tibi pro tua in me confidentia ſatisfecerim, lætabor quidem, ſin minus, minimè triſtabor, præſertim vbi tu veriora ac lucidiora mihi attuleris argumenta, quibus me ab errore retrahere poſſem. Nihil noui nunc habeo, quod ad te mittam, præter Armenium meum. Te autem, qui fortaſſe quam pluribus talibus inuſitatis, ſeu non ita comunibus & vulgaribus rebus abundas, rogatum velim, vt ſi quid rari in eo genere tibi aſſeruaueris, id etiam nobis impartiri velis. Libellos hoſce duos, quos ad te mitto, nuper è noſtra prodierunt officina, quos ſi legere non dedignaberis, facilè coniicere poteris, quàm rectè ab inuidis illis me defenderim, qui (vt ſcribis) mihi indignè obganniunt. At obganniant quantum velint, nõ tamen aliqua mole

Armenus & cœruleus ex eadem fiunt materia.

Lapis qui paſſim pro Melochita venditur genuinus non eſt.

moleſtia inde afficiar, poſteaquam Dei Opt. Max. auxilio nō deſunt mihi milites voluntarij, qui acerrimè pro me pugnent, vt ex longa his alligata papyro certior fies. Plura quæ nunc ad te ſcribā non habeo, id tantum abs te peto, vt quādoque ad me ſcribere velis, ſunt enim literæ tuæ mihi ſemper iucundiſſimę. Interim precor tibi omnia fœlicia, petóq; vt clariſſimo fratri tuo me plurimum commēdatum facias. Vale. Pragæ. XV. die Auguſt. Anno 1558.

GEORGIVS MARIVS HERBIpolenſis Medicus, Petro Andr. Matthiolo, S. P. D.

Agitur de plantis nonnullis, nempe Picea, Chamæleonibus, Pyrethro, Saxifragia, Hermodactylo, & quibuſdam aliarum imaginibus.

CVm mihi recitaſſet tuas literas Doctiſs. Hieronymus Donzellinus, cum quo ob ingenij acutiſſimi magnas dotes, virtutum & ſcientiarium omnium, præſertim Medicæ artis, familiaritatem pro illius ſingulari humanitate iam pridem contraxerā, nihil mihi viſum eſt, iucundius à tanto viro accidere potuiſſe, vir Clariſſime & excellentiſs. quàm quòd eos ſermones, quos inter nos de tuis perpetuo victuris monumentis habuimus, ita pro ſua virtute candidè perſcripſerit. vt fortaſſis expectationem tibi de me fecerit, poſſe me ſtudio qualicunq; non deeſſe tuis pulcherrimis laboribus, quibus mihi te vnicum materiæ Medicæ vindicem ſemper ob oculos propoſui. Etſi autem doctorum hominum notitia clariſſima & maxima apud me ſemper fuit, tamen eorum, qui noſtram artem exornarunt, ſemper eſſe volui obſeruantiſſimus, è quorum numero cum te ab hominibus laudatis non minimam obtinuiſſe laudem ſciam, magnam gratiam illi referam, qui me tui notitiam habere voluit. Tecum vero, vir maxime, ita loquar, vt partim meam erga te obſeruantiam, partim candorem animi, quo me ſolo beatum iudico, intelligere poſſis, quorum iſto in amicitia nihil firmius arctiúſ-

que inter bonos eſſe poteſt, illa verò nihil pulchrius & rectius, quàm vt iis iudicium de rebus arduis deferamus, qui omnem ætatis operam in id ſtudium ſumma dexteritate contulerunt. Lucas Ghinus, vir omni immortalitate digniſſimus, cum me ſuperioribus annis Medicinam doceret, & ſubinde nobis Dioſcoridem cum Galeno communem eſſe vellet, in eas cogitationes venerat, vt de pingendis & ſcribendis plantis, quæ pictæ hactenus à nullo eſſent, deliberaret, quod cùm differret, & illi poſtea in manus veniſſent tui Dioſcoridis Commentaria, ita illis ſemper delectatus eſt, vt quantum ego iam coniicere poſſum ſui propoſiti ſentẽtiam mutarit, atque in eam ſpem venerit, non poſſe quenquam noſtro ſeculo melius id præſtare, quàm teipſum, cui eam laudem iure deberi crederet. Cæterum cùm animaduerteret nonnullas plantas non ad viuum & naturam à ſculptore expreſſas, ita ſui artificis picturis delectatus eſt, vt earum aliquot ſeorſim pingi voluerit, ea (vt dubium mihi non eſt) voluntate, vt eas tuo iudicio & cenſuræ ſubmitteret. Fuêre ex illis, vt paucas adhuc memoria teneo, Piceæ & Pini genera, quarum alterum pro altero poſitum putaret, & alia addenda, quæ iam elegantiſſimè recenti editione ſatis deſcripta & expreſſa ſunt. Camæleontes ambos, ita pictos afferebat, vt in tuis ſculpturis albus nigrum potius referret, & econtra, quod viuis plantis demonſtrabat, idque vel Typographi vel ſculptoris vitio facilè fieri potuit. Pyrethrum & ſi non omnino diſſimile, tamen aliud & multorum iudicio veriſſimũ, ex lacubus Piſanis oſtendebat. Saxifragiam longè aliam cenſebat, quàm picta hactenus à quouis eſſet, Venerat enim in eam opinionem, vt in Dioſcoride non legendum putaret, Epithymo ſimilis, ſed Thymo, neque alienam plantam ab illa eſſe, quam Paulus pro Betonica deſcriberet. Cuius plantæ copiam proxima occaſione vobis faciam. De Hermodactylo ita ſentiebat, vt paucis eam plantam hactenus cognitam crederet, oſtendebátque aliquam, quæ Bononiæ in ſecretis vallibus ſiniſtræ partis non longè à Diui Michaelis æde creuerat, binis tantum foliis maculoſis, quantitate, vt in liliis, fiore, ni fallor, ſubcœruleo, radice digito humano non omnino diſſimilem referente, cuius copiam miſiſſem, ſi mihi meorum librorum apud me pars aliqua fuiſſet. Hæc ex paucis (vt pauca vero omnia erant) eo animo ad te ſcribo, non

bo, non quod credam Ghini iudicium tibi diſplicere, aut quod malè tantum virum iam mortuum apud te inſimulare velim, qui ita tibi addictus erat, vt iam paucis diebus, antequàm è vita in immortalitatem ſecederet, plurimas plantas ad te miſſurus fuiſſet, atque literis de ſua ſententia, quid de qualibet ſtatueret, te rectius admonuiſſet. Vtinam illius ſcripta non perpetuò latere poſſent. Viuit adhuc Bononiæ eius frater chirurgus. Viuit Doctor Camillus & Vlyxes, qui illi familiares quotidie fuerunt, quibus omnibus, credo, pictor ille notiſſimus erit, à quibus omnia percontari & interrogare licebit, neque ego ſi quid potero, quod ſentio quàm ſit exiguum, operam aut ſtudium prætermittam à ſtudioſis Germanis illa inquirere, ſi quid ex picturis ſuperſit & ſi hæ vſui eſſe poterunt. Pinxerat idem aliquot elegantiores plantas, quæ deſcriptæ quidem à te, ſed non expreſſæ ſimulachris erant, ſed an eaſdem adhuc habeat neſcio. Vereor enim, ne pars aliqua ad Fuchſium peruenerit. Verùm de his melius pictor reſpondebit, cuius nomen mihi excidit. His diebus ad Medicos Montepeſſulanos ſcribam, quorum auditor ad annos ferè tres fui. Siquid ibi eſſe poſſet, quod rei tuæ conduceret, ſcio neminem eorum nobis defuturum. Is ſolus locus Italiam adæquare, ſi non in quibuſdam etiam ſuperare, mihi viſus eſt: Herbarum ſingularium ita fertilis, vt Roremarino, Lentiſco, Terebintho, Chamælea & aliis focum foueant incolæ. Vnum interea te virum Maximum contra omnium aculeos vehementer hortor & oro, ne ſtudium indefeſſum excolendæ huius partis Medicæ nobis intermori ſinas, pro quo nemo vnquam te ſatis laudare, nec vllam ſatis gratiam poſteritas pro eo fructu referre poterit. Vale, & me in poſterum ama, ac commendatum habeto, quod vt facias rogo, ſi me tui obſeruantiſs. & tua neceſſitudine dignum eſſe iudicaueris. Norimbergæ IIII. Non. Septembris.

M. D. LVIII.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Georgio Mario Herbipolenſi S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Georgij Marij epiſtolæ.

LIteris tuis iamdudum reſpondere voluiſſem, Doctiſſime & humaniſſime Mari, niſi hiſce diebus ob Cæſaris præſentiam, & Sereniſs. Archiducis Caroli aduerſam valetudinem, noua & inſolita negotiorum acceſſiſſet multitudo. Quæ quidem & ſi neutiquam me tui facere potuerint immemorem, ſic tamen mentem & corpus mihi ad alia diſtraxerunt, vt magis accelerare non poſſem, ad quod & meus in te inuitabat amor, & tua ſingularis erga me poſtulabat humanitas ac beneuolentia. Quis tuus hic erga me animus? vt longè maiora mihi tribuas, quàm ego in mea hac mediocritate ſentire vel auſim, vel queam? Quod tametſi multi alij tecum ſentiant erudiſſimi viri, tamen ego magis hac candida oblector doctorum præſertim virorum beneuolentia, quàm vt tanta de meipſo mihi audeam vendicare. In hac autem noſtra Medica facultate, in qua (vt fortaſſe non ignoras) non paruam ætatis meę partem conſumpſiſſe me fateor, & ſi quantum hactenus potui, id mea ſponte publicæ vtilitati præſtiti, tamen neſcio, quo pacto ad iſtud cumulatius quotidie iterandum & omnes obeundos labores, & tua, & plurimorum doctiſſimorum virorum incredibilis benignitas me prouocat & accendit. Quorum integerrimis & optimis iudiciis quô plus recreor, eô minus improborum nequitia vel calumniis lędor. Gaudeo itaque & ſummopere delector, non planè infrugiferas ac inutiles meas in publicum veniſſe lucubrationes. Quod tantò amplius de cæteris ſpero, quô copioſius tuo peritiſſimo iudicio ſatiſfactum animaduerto. Nec tibi modo multum debeo, ſed & Donzellino viro Clariſs. & vtrique amiciſs. Qui ſi fortè immodicus fuit, in meis decantâdis laudibus, ego id magis ipſius inter nos amicitiæ ſingularíque humanitati tribuerem, quàm vt tantam de me complecterer fouerémque exiſtimationem. Nunc autem licet minora longè omnia promerear, tamen nec tantus tuus, neque

Donzel

Donzellini in me poteſt inclinari fauor, vt doctiſſima iudicia fallantur, aut leui aliqua perſuaſione perſtringantur. Quamobrem in poſterũ magis mihi connitendum cenſeo, vt veſtræ amicitiæ & grauiſſimæ de me conteſtatæ exiſtimationi reſpondeam, quàm vt hactenus id ſatis à me factum putem. At certè ob id etiam gratior iucundiórq; mihi eſt hæc tua de me opinio, referta omni beneuolentia, ac doctrina, q̃ eam à tuo præceptore Luca Ghino, homine ſanè excellenti & in hac plantaria facultate exactiſſimo iudice, velut hæreditariam diſciplinarum poſſeſſionem acceperis, & tuo iudicio ac longo ſtudio auxeris. Qui quem animum erga me ſemper geſſerit, quídve de noſtris in Dioſcoridem Cõmentariis ſynceriſſimè iudicauerit, teſtantur ipſius quàm plurimæ ad me ſcriptæ literæ omni humanitate refertæ, quas adhuc penes me reſeruo, ne tanti viri vnquam me capiat obliuio. Quòd autem in nonnullis plantarum iconibus is à me diſſenſerit (vt inter eiuſdem facultatis ſtudioſos plerunque fieri ſolet) fateor ego ingenuè, Atqui ea modeſtia eáque animi ſynceritate, vt nihil vnquam inter nos exortum fuerit, quod fraterna non admitteret amicitia, adeò vt cum de his ad me aliquando humaniſſimè ſcripſiſſet, tàm candidè tamq; ſolidè pro ingenioli mei facultate reſponderim, rémque omnem, iis, quę ſuccurrebant, argumentis enucleauerim, vt deinde is non parum ſubdubitarit, vtri noſtrum danda eſſet palma. Cenſebat ipſe, quùm fortaſſe legitimam piceam nunquàm inſpexiſſet, montanam pinum piceam eſſe, Id quod à me nunquam probari potuit, iis freto argumentis ac rationibus, quibus maximè contra Bellonij opiniones vſus ſum, in Commentariis noſtris in Dioſcoridem poſtrema æditione excuſis. Quæ ſi perlegere non grauaberis, facilè fortaſſe, in noſtram concedes opinionem. Etenim piceæ folia (Plinio teſte) pini non ſunt, ſed abietis prorſus æmula. Noſtræ etiam ſententiæ fortaſſe ſubſcribes, ſi de vtroque Chamæleone primùm Dioſcoridis verba mente rectè conceperis, & deinde commentaria noſtra perlegeris. Equidem minimè coniicere poſſum, quomodo, qua ratione, quáue authoritate à me diſſenſerit Ghinus, quùm Dioſcoridis ipſius teſtimonio, albus nullum gerat caulem, ſed tantum niger. Ghini præterea Pyrethrum fateor me vidiſſe nunquam, Ideóque, quid ad hoc reſpondeam, non habeo. Si autem tua opera id conſe-

Matthiolus contra Bellonium ſcripſit.

Piceæ folia quę.

Pyrethrum Ghini.

qui potero, nihil mihi gratius præſtare poteris. Sic namque (vt meam tibi inſinuem mentem) affectum me deprehendo ad hanc noſtram plantarum indagationem, vt huiuſcemodi amicorum dona, omni auro, gemmis ac cæteris muneribus præferam. Scio quidem Pirethrum meum (vt etiam lectorem admonui) quòd careat vmbella à Dioſcoridis Pyrethro ſatis differre, Atqui non ob id mihi vitio vertendum puto, quod vulgare illud demonſtrauerim. De ſaxifragia autem, auditis à Ghino doctiſſimis argumentis, non potui in eius non concedere ſententiam, adeò, vt nihil mihi ſit amplius in hac re dubitandum. Eſt ſiquidem proculdubio (vt ſcitè inquis) prima Pauli Betonica. Nam id maximè confirmat Galenus (à quo non ambigo tranſcripſiſſe Paulum) libro & capite quinto de ſanitate tuenda, vbi de vinis differit, quæ ſenibus accommoda magis habentur. Inquit enim. Iis verò qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ & Ceſtri, qui in Galliis naſcitur, eſt immiſcendum. vocant autem herbam eam, ſaxifragon. Hæc ille. Plantam vidi habuíque virentem quodam in fictili, ſed aruit (vt ingenuè fatear) mea negligentia, Cùm autem nunc non ſit ad manus, facies mihi rem gratiſſimam, ſi eam ad me miſeris, vt humaniſſimè polliceris. Verus Hermodactylus, qui à Ghino iamdudum ad me eſt miſſus, frequentiſſimus hîc in Bohæmia prouenit, cuius imaginem ſuo etiam tempore me daturum in lucem ſpero. Cæterùm erant & alia nonnulla, in quibus à me diſſentiebat vir ille bonus, nempe in acuta ſpina, in Paliuro, & aliis quibuſdam. Sed cùm ad omnia rationibus adeò præſtantibus à me illi reſponſum ſit, vt in poſterum nihil in contrarium repetierit, nihil aliter mihi cogitandum fuit, quàm quod is meis acquieuerit rationibus. Niſi fortè (vt ais) morte præuentus, id facere nequiuerit. Scio quidem me maximã accepiſſe iacturã, cũ mihi è viuis ſublatus eſt Ghinus, in quo maximè, & quãplures fulgebant animi dotes. Inter quas præcipuum locum ſibi vendicabãt, integritas, ſynceritas, humanitas, fides. Nulla vnquam, in eo fuit inuidia. Cuius rei hoc maximum omnibus præbebit indiciũ, ꝙ quùm is decreuiſſet, vt rectè ſcribis, volumina quædã, quæ de plantis conſcripſerat, vnà cũ imaginibus in lucem edere, viſis perlectíſque commentariis noſtris, non ſolùm ad me gratulatorias ſcripſit literas, quòd illum

Pyrethrum Matthioli.

Saxifragia.

Betonica prima Pauli qua

Hermodactylus verus naſcitur in Bohæmia.

Ghinus in quibus plãtis diſſentiebat à Matthiolo.

Lucæ Ghini laudes.

illum præuenerim eiúſque ſubleuauerim labores, ſed & quã plurimas miſit plantas, quas illi ſanè refero acceptas, vbi earum imaginibus noſtrum ornauimus Dioſcoridem. Poſt autem illius interitum cùm antea non ignoraſſem, illi fuiſſe in animo, nouas quaſdam, de quibuſdam plantis opiniones ad me ſcribere, & nonnullas etiam plantas, non vulgares mittere, ſcripſi ad Vlyſſem Aldrouandum, virum ſanè inſignem, vt diligenter perquireret, an nouæ illæ opiniones, inter eius ſcripta, reperiri poſſent, ſed nihil (vt ille reſpondit) huiuſce rei inuentum eſt. Eſt enim inter nos magna vis amicitiæ, nec me ab eo deluſum vnquam putarem. Hiſce diebus quoque ſcripſi ad illum, vt Ghini imagines illas, de quibus me admones, ad me mittat, ſi tamen eas mihi profuturas putauerit, ſi verò ſecus cenſeat, vt tantum nomina mihi deſcribat, namque ex his facilè coniiciam, an emolumenti aliquid ex iis mihi accedere poſſit. De his quę pro iuuandis rebus noſtris, ad Montepeſſulanos Medicos ſcribere polliceris, habeo tibi gratias ingentes. Si quid itaque vt ſpero, ab iis conſequeris, id totum illicò, vt mihi communicare non graueris, rogo, & vbi poteris, vel in Italia, vel Gallia, vel in Germania, vel vbicunque locorum apud amicos tuos, aliquid rari pulchríue mihi comparare, nihil prætermittas obſecro, quin id agas ſedulò. Polliceor me viciſſim, & omnia (vt decet) tibi accepta relaturum, vbi in commentariis noſtris, de his aliquid diſſeram. Equidem tibi plurimum gratulor, & mihi maximè gaudeo, quòd talem nactus ſim amicum, qui tam amanter, ac humaniter honoris mei curam gerat. Ego interim verſa vice omnem meam operam tibi defero, & ex corde polliceor maiora etiam præſtaturum, vbi ſeſe obtulerit occaſio. Vale. Pragæ pridie Idus Decembris, M. D. LVIII.

PET. AND. MATTHIOLVS GEORGIO Hantſchio Medico, S. P. D.

Deſcribitur Ellebori nigri diluti parãdi ratio ad Quartanarios

TAmetſi, mi Georgi, Ioannem Nœuium Clariſſimũ virũ, Illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis, Sacriq; Imp. Electoris Medicũ, de facie nunquam nouerim, nec vlla hactenus mihi cum illo interceſſerit neceſſitudo, nomẽ eius tamẽ præclarum, eruditio non

vulgaris & erga omnes humanitas iam diu mihi nota ſunt. Nam præter ea quæ à Gaſparo Nœuio, viro doctiſſimo eius fratre, ac collega, de eius in medendis morbis felicitate oretenus intellexi, nõ deſunt quotidie huiuſce regni proceres, ac nobiliſſimi viri, qui ad illum tanquam ad ſacram anchoram confugientes, vbi à cæteris medicis eorum morbi curari nequiuerint, hi eius doctrinam, & in medendo dexteritatem, laudibus quàmplurimis extollunt. Quô fit, vt illum quamuis abſentem, non ſolùm ſemper dilexerim, ſed etiam obſeruauerim. Tanta enim ineſt virtuti vis, vt illos quos nunquam vidimus, nec cognouimus adeò amare, ac etiam colere compellat: vt non ſolùm eorum doctrinam, nomen, famam & mores apud omnes promoueamus, ſed etiam opes quãdoque pro iis effundamus. Quamobrem pergratiſſimum mihi eſt nunc abs te audire, Nœuium ipſum datis ad te literis expetiiſſe, vt eius nomine à me percontareris, an Ellebori dilutum, de quo ad quartanã febrem curandam memini in meis in Dioſcoridem cõmentariis illud ſit, quod in libello meo, de morbi Gallici curatione poſteritatis memoriæ mandaueram, an aliud alia ratione paratum, quódque ſi aliud eſt, eundem inſtanter petiiſſe, vt parandi rationem à me peteres. Quandoquidem cùm iam diu mihi fuerit in votis, vt aliqua ſeſe offerret occaſio, qua virum hunc præclarum mihi conciliare poſſem, quáque me illi beneuolum declararem, lætor ſanè nunc plurimum, me honeſtam habere cauſam, qua id quod maximè optaueram ſim conſequutus. Atqui cogitaui, non tãtum dilutum hoc, ab altero longè diuerſum, tibi ſimpliciter deſcribere, ſed etiã addere quibus medicamẽtis atrabiliarios ſuccos præparare prius ſoleam, antequam Elleboriſmum illud ægris, potandum præcipiam, vt tantò magis, de mea erga Nœuium voluntate, tibi conſtare poſſit. Cùm itaque ſigna aliqua coctionis apparebunt, vel ſit, id à natura ſponte factum, vel concoquentibus medicamentis adiuta.

Sumito

Sirupus ad quartanarios.

Sumito Aſpleni
Adianti
Fumariæ
Melyſſophylli
Abſinthij Pont.
Artemiſiæ
Agrimoniæ
Pulegij
Thymi
Senæ
Florum Anthemidis
Bethonicæ
Bugloſſæ
Borraginis — [Aſpleni … Bugloſſæ:] ſingulorum manipulum. [Borraginis:] cuiuſque manipulum ſemis,
Roriſmarini
Stœchadis
Epythimi
Radicum Cicorij
Intybi
Appij
Fœniculi
Aſparagi
Ruſci
Pæoniæ
Anonidis
Eryngij
Angelicæ — [Roriſmarini … Angelicæ:] ſingulorum drach. ſex.
Bugloſſæ
Borraginis
Doronici — ſingulorum drach. ſex.
Seminum Aniſi
Fœniculi
Ocimi
Citrei mali — cuiuſque drach. tres.

Cinnamomi ſelectiſſimi vnciam.
Santalorum flauorum drachmas duas.
Agalloci drachmam vnam.
Iubeto efferueſcere ad tertias in aqua, quod ſufficit ſecundum regulam, tandémque percolato, & deinde ſumito.

Decocti præſcripti vncias tres & ſemis.

Sirupi, de Fumaria
de Epithymo
Biſantini
Acetoſi de radicibus } ſing. drachmas tres.

Sumendi quātitas.

Miſceto ſimul omnia & fiat potus, propinatóq; diebus xv. continuis.

Elleboriſmū ad quartanarios.

Deinde Elleboriſmum ſequens præbeto decimaſexta die.

Sumito decocti præſcripti vncias quinque.

Rha Barbarici optimi drachmam vnam & ſemis.

Corticum radicum Ellebori nigri purpureum florem ferentis ſcrup. quinque.

Iunci Odorati
Zedoariæ
Semen pæoniæ decorticatæ
Vini cretici drach. duas. } ſing. ſcrup. ſemis.

Terito, quæ teri debent, & deinde miſceto ſimul omnia, & die ac nocte macerato affuſo decocto. Demum percolato, & exprimito, dein cum hoc diluto diſſoluito.

Electuarij lenitiui drachmas quinque.

Confectionis Amech drach. duas.

Sirupi de pomis Reg. Sabor. vnciam.

Miſceto hæc omnia diligentiſſimè, & fiat potus.

Hic habes, mi Georgi, Matthioli Elleboriſmum ad quartanarios, doctiſſimo Nœuio mittendum, de cuius aſſidua in commentariis meis lectione plurimum quidē lætatus ſum: quinetiam illi gratias habeo, quod ita labores noſtros, ſuo iudicio probauit, vt illis videndis tantum temporis impartiatur. Nam hoc ego ita intelligo, vt id potius ſuæ erga me humanitatis amoriſque indiciū eſſe cenſeā, quā vllius præſtantiæ meæ teſtimoniū. Reliquum eſt, vt tuis literis ita cū Nœuio viro illo præclariſſimo agas, vt certò intelligat Matthiolum ſui habere amantiſſimum, nihilque ſibi eſſe tam charū, de quo Nœuius perinde, ac ille diſponere non valeat, Vale.

PET.

PET. AND. MATTHIOLVS ALIprando Spezzalancio Chirurgico, S. P. E.

Agitur de Emplaſtri albi Damocratis parandi ratione, explicaturque quid ibi tryphera deſignet.

Emplaſtrum album Damocratis.

CVm plurimum Galeni medicamētis vtaris, quæ, ad Chirurgicam ſpectāt facultatem, & in iis tibi comparandis nullis parcas laboribus, paraturus nunc album Emplaſtrum Damocratis carmine à Galeno deſcriptum, ad calcem primi libri κατὰ γένη, poſtulaſti à me quid ibi verbum illud trypheræ deſignet. Cum trypheræ (quod legeris) nuſquàm meminerit Galenus, nec vnquã audieris trypheram cōpoſitum medicamentum in Emplaſtris addi. Ego verò tametſi locum iſtum nunquam expenderim, neque fortaſſe accuratè legerim, niſi nunc tuis literis excitatus, non tamen in eo explanando illa me duci ignorantia cenſeo, qua quoſdam ductos nunc primùm agnoſco. Quare haud prætermittendum mihi putaui, quin meam de hac tryphera ad te ſcriberem ſententiam. Atqui ſcire te primùm velim, me minimè mirari, quòd hac in re non parùm forſan hæſeris, in qua doctiſſimos quoque viros Græcæ linguæ peritiſſimos in tryphera hac explananda non hæſitaſſe ſolùm obſeruaui, ſed etiam manifeſtè aberraſſe. Etenim Cornarius, qui hos Galeni libros in Latinum vertit ſermonem, cum fortaſſe (vt puto) ignoraret, quid ibi tryphera deſignet, Græcum vocabulum reliquit, nec auſus eſt Latinè id explicare. Sed longè magis videtur aberraſſe Lacuna, qui tametſi in omnes ferè Galeni interpretes, acerrimas ſcripſerit cenſuras, hîc tamen ipſe maximè eſt hallucinatus. Siquidem vbi in ſuis in Galeni libros epitomis album hoc Damocratis ſoluta oratione, ex carmine vertit, ſic habet, ceruſæ librã vnam, letargyri, tryphæræ ſingulorum vncias quindecim. Id quod Lacunæ ipſius inſcitiam manifeſtè palàm facit. Ex hac enim verſione non aliud quiſpiam exiſtimaſſe Lacunam ſibi perſuadere poterit, quam non ſolùm, quòd vocabulum illud ſubſtantiuè à Damocrate ſit poſitũ, ſed etiam quod aliquod ſimplex, vel compoſitum deſignaret medicamentum. Ridenda ſanè inſcitia, illique ferè comparanda, de qua libro primo, de Anti

Tryphera quid ſignificet Galeno in albo Damocratis.

Lacunæ erratum in explanãda Tryphera apud Damocratem.

de Antidotis ſcribit Galenus. Ibi enim ſuo tẽpore Medicum quendam nouiſſe ait, qui paraturus Theriacam, neſciensq́; quid ibi Hedychroum deſignaret, à Pharmacopæis inſtanter petebat Hedychroum, vt herbam, vel aliud ſimplex medicamentum. Cæterùm Cornario Lacunæq́; in vertendo Damocratis carmen, longè præferendus eſt Andernacus, qui Latinè hanc dictionem vertit. Nam vbi Cornarius habet lethargyri tryphæræ, Andernacus habet lethargiri mollis. Quandoquidem cum propriè τρυφερὸς idem Græcis ſignificet, quod Latinis delicatus, & idem ferè ſit delicatus, quod mollis, rectè ſanè Andernaci verſio præferenda eſt, ac etiam multò magis mihi probanda. Quô fit, vt ibi nihil aliud voluiſſe Damocratem exiſtimauerim, quàm vt ad ſuum album conficiendũ lethargyrus delicata adderetur, id eſt, nitida, pura, ſelectiſſima, & omni ſorde, vel excrementis vacãs. Audiſti iam ſententiam meam, cui, vt ſpero, facilè acquieſces. Vale.

τρυφερός.

HIERONYMVS HEROLDVS NOrimbergenſis, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur in hac epiſtola de Cytiſo, Petaſite, Meſua Eupatorio, Gratiola, Siſere, Antirrhinis, Betonica alba, Lupino Hiſpanico, Flore Sancti Iacobi, Lilio conuallio, Aquileia, Panico pratenſi, & quibusdam alijs, de quibus ſuam Heroldus declarat cenſuram.

ALiquoties, Clariſſime D. Doctor, Excellentiæ tuæ nomine me appellauit & ſalutauit D. Donzellinus vir doctiſſimus, & mihi amiciſſimus, rogauítq;, vt ad Excellentiã tuã ſcriberẽ, & ſi poſſem ſimpliciũ numerũ augerem, & ſi videretur, de quibuſdam dubiis admonerem. Illud etſi mihi propter curſitationes aſſiduas difficile eſſet, ſcribere nẽpè tibi viro ſimplicium peritiſſimo, & qui fortè iam diu, quæ ſcribo, vel mitto, optimè nouiſti, tamen vt petitioni ipſius ſatisfacerem, curaui quaſdam herbas depingi, quas mitto, quùm ipſas herbas habere non poſſim. Mitto etiam quaſdam meas cogitationes conſignatas, de quibuſdam herbis, & fruticibus, quas vt legas, & iudices, rogo, atque vt humaniter ea expendas,

etiam

etiam atque etiam vehementer cupio, offeróque Excellentiæ tuæ, ſtudium meum, in omni officiorum genere promptiſſimum.

DE CYTISO, miror quod non pingatur, cũ copiosè naſcatur in Italia, ante aliquot annos, quùm per Apenninum irem Florentiam, oblatus Cytiſus, quem agnoſcens decerpebam ramulos, quos Ghino pòſt oſtendebam Piſis tùm profitenti. Is idem mecum ſentiebat, atque in ſuo horto eum fruticem ſpinoſum ex montibus tranſlatum oſtendebat, monſtrauit mihi eum etiam Conradus Geſnerus in ſuo hortulo, à quo facilè pingi poterit.

DE Petaſite, nihil dubito, quin ea ſit radix, quæ à Hieronymo Trago, Peſtilentz vvurtz appellatur. Ea radix in humidis pratis pediculum emittit rubicantem, illi pediculo an naſcitur ſtatim folium magnum, tandem radix ſerpit vehementer, & tandem plura folia, plures etiam pediculos producit. Aequant folia, vt ipſe vidi, magnam patinam, vt meſſores ſe à ſolis æſtu, iis interdũ tueantur. Puluis radicis drachmæ vnius pondere datur in peſte, magno adiumento, mirificè ſudorẽ ciet, eſt acris & amara, vlcera maligna, tùm in hominibus, tùm in equis mirificè ſanari ea radice ſæpe vidi. Folia vtiliter equis anheloſis dantur.

GRACIOLA vocata herba, à me cum Valerio Cordo, creditur Eupatorium Meſuæ, omnino enim deſcriptio & vires conueniunt, nam purgando magnam vim habet. In febribus cotidianis, & tertianis nothis, vt ſæpe ſum expertus, vires Centaurio minori admodum reſpondent.

SISER alterum depictum, ſentio cum Cordo, quòd ſit Secachul Serapionis, neque quicquam, quòd repugnet, habeo. In Sueuia mulieres præparant maritis atque vſum norunt.

ANTIRRHINON, multiplex apud nos viſitur, & illud Os leonis appellatum triplex eſt. Vnum flore luteo, alterum purpureo, tertium albo, inter hæc, quod luteum florem habet, folia habet Anagallidis, de quibus in cõmentariis dubitatur, Minus etiam Antirrhinon, Dorant Germanis dictum, dictas differentias tres habet.

BETONICA, apud nos duplex eſt. Altera albis floribus, quæ copiosè in pratis quibuſdam propè Ratisbonam creſcit. Altera flore rubicante.

Fuma

FVMARIA etiam apud nos eſt duplex, altera albicantibus floribus, altera verò rubicantibus.

LVPINI etiam Hiſpanici apud nos viſuntur luteo flore.

SENECIONEM etiam cum Trago duplicem exiſtimo, maiorem & minorem. Maiorem ſæpe in alpibus vidi, nec vllam differentiam vidi quàm magnitudinis.

LILIVM conuallium poligonati ſpecie cum Aloiſio ſentio.

TALIETRI tres ſpecies tantum magnitudine differentes vidi ſæpe in his regionibus, Cuius ſpeciem eſſe Aquilegiam non dubito, eámque maximam inter quatuor eas, puto. Sunt amariſſimæ omnes, atque foliis & floribus exiguum differunt. Tantum quantitas differentiam conſtituit. Valeat Excellentia tua. Norimbergæ. XIIII. Martij. Anno, M. D. LIX.

PET. AND. MATTHIOLVS HIEronymo Heroldo Norimbergenſi S. P. D.

Reſpondetur præcedenti epiſtolæ, & ſuam Matthiolus de prædictis omnibus ac de quibuſdam plantarum imaginibus affert ſententiam.

PLurimum ſanè debeo Donzellino Viro Clariſſimo, quòd non ſolùm apud te me maximè collaudauerit, ac pluribus fortaſſe, quàm par fuerat, ſed quod illud idem (quæ ſua eſt humanitas) apud cæteros viros perpetuò facere ſoleat. Rogaui quidem illum pluries, vt te meo nomine ſalutaret, ſiquidem, quùm ex eius literis acceperim, abs te mea ſcripta laudari admodũ, & præ cæteris etiam pluris æſtimari, propter eam quam erga me præ te ferebas beneuolentiam, prætermittere quidem non potui, quin Donzellinum ipſum rogarem, vt pluribus te meo nomine ſalutaret, & tibi de tuo in me amore, gratias ageret. Cæterùm quùm is ſæpe ad me ſcriberet, certiorem me fecit, de tua non vulgari peritia, & ſimplicium medicamentorum cognitione, haberéque te dubia nonnulla ſignificauit, de quibus libenter mecum conferres. Ego autem cum is ſim, qui pro mea cõſuetudine gratiſſimo ſemper animo doctorum virorum placita complecti ſoleam, nihilque

nec gratius nec optatius mihi contingere poſſe putem, quàm vt habeam huiuſcemodi doctos amicos, qui ſua mihi proponant conſideranda, & ego mea viciſſim ipſorũ candidæ cenſuræ amiciſſimè ſubiiciam, Donzellinum ipſum magnoperè rogaui, vt peteret abs te, ac etiam ab Heſſo collega tuo, ſi quid nouarum opinionum contra mea ſcripta in animis veſtris verſaretur, vel ſi quid plantarum haberetis mihi fortaſſe, vel non viſarum, vel incognitarum, candidè de omnibus, ac liberè ad me ſcriberetis. Quod quùm ab vtriſque humaniter amiceq; factũ ſit, & illi, & tibi maximas habeo gratias.

AD Heſſi literas, quem ob ſuam doctrinam, & in re herbaria peritiam, plurimum diligo, reſpondi hiſce diebus elapſis ea cum humanitate, ac ſynceritate, qua potui, ac debui. Id quod pariter nunc tecum me facturum decreui. Fuerunt autem literæ tuæ mihi gratiſſimæ, tum quod tuæ in me beneuolentiæ memoriam apud me perpetuò teſtatam relinquent, tùm etiam quod nouerim, me amicum mihi comparaſſe, qui noſtros etiam labores iuuare poſſit. Accepi ſanè congratulans plãtarum imagines, quas ad me miſiſti, quę eò mihi chariores ſunt, quò rariores puto, daboque operam, vt vnà cum meis edantur, & eas, vbi id effecero, & vt mei moris eſt, tibi referam acceptas. Sed iam ad ea venio, de quibus partim dubitas, partim à me diſſentis. Dicam itaque de his ſententiam meam candidè ac liberè, nõ tanquam is qui alios docere, vel cupiam vel velim, nec vt videar tuis aliorúmque refragari opinionibus, ſi qua in re à te, vel ab illis diſſenſero, ſed vt mentem meam tibi ſyncerè patefaciam. Quapropter velim vt ea omnia boni, æquíque conſulas.

CYTISI imaginem cur in meo Dioſcoride non appinxerim, id ſanè in cauſa fuit, quòd non ſolum eius planta non eſſet ad manus, ſed quòd etiam dubitauerim, an legitima in Italià prouenerit, vbi raram haberi omninò ſcribit Plinius. Ego verò hactenus nullam vidi, quæ omnes præ ſe ferat Cytiſi notas. Habeo quidem adhuc plantã, quam pro Cytiſo ad me miſit Clariſſimus vir Lucas Ghinus rei plãtariæ profectò acerrimus indagator, ſed cũ folia nullã oſtẽtarẽt canitiẽ, ſed potiùs ſaturatè vireſcerẽt, nõ duxi eã in meo libro pingendã. Tu verò ſi quã aliã habes, quæ folia gerat loti trifoliæ maiora, incana tota, dorſo promimẽte, odore erucæ, recẽtiũ cicerũ ſapore, & ligni materie nigra ac ferè oſſea, illam

Cytiſi imaginẽ cur in ſuo Dioſcoride nõ appinxerit Matthiolus.

procul

proculdubio legitimam Cytiſum eſſe fatebor. Veram Cytiſum, quæ à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus euariat, aſſerit ſe reperiſſe propè Neapolim in colle quodam doctiſſimus Bartholomæus à Maranta, in ſuo de methodo cognoſcendorum ſimplicium libello, nunc primùm in lucem edito, à quo ſi plantam fortaſſe (vt ſpero) conſequi potero, edam eius Iconem, illíque, vt decet, acceptum referam.

Petaſitis examinatio.

NIHIL præterea vnquam dubitaui eos in errore verſari, qui putant veram Dioſcoridis Petaſitem, eam eſſe plantam foliis magnis, quæ tam à Fuchſio quàm à Trago pro Petaſite pingitur. Quandoquidem Dioſcoridi Petaſites pediculus eſt cubito maior, craſſitudine pollicis, à quo prægrande folium galeri modo amplum ceu fungus depẽdet. Quæ quidem notæ, ſi cum Petaſite Fuchſij vel Tragi conferantur, nullo ſanè modo quis in re plantaria verſatus affirmare poterit illorum Petaſitem eam referre, de qua Dioſcorides ſcribit. Nam præter id quòd plãta illa folia plura, ampla ab ipſa ſtatim radice proferat (non vnum tãtum folium, vt legitimæ Petaſiti reddidit Dioſcorides) nuſquã tamen viſa eſt in ſummitate pediculi, id eſt caulis, folium producere amplum Galeri modo, vel fungi inſtar depẽdens. Nam quis ignorat fungorum pediculum in ſui orbis centro eſſe affixum? At in Petaſite illa vulgari longè ſanè aliter res ſe habet, cum folia plura proferat tellure tenus à radice prodeuntia, & caulem Vere tantum emergentem, in quo non folium fungi modo ſuſpenſum habet, ſed flores ferè ſpicatos ac papposos. Quæ notæ ſi rectè perpendantur, facilé, vt ſpero, quis dignoſcere poterit, & Fuchſium & Tragum & cæteros, qui hanc ſequũtur opinionem eſſe deceptos. Sed an quis ſanæ mentis, vnquam ſibi perſuaſerit, tam ingentem plantam cauliculum ita appellaſſe Dioſcoridem? An non omninò irrideretur, ſi quis deſcripturus Elephantem, illum animalculum appellaret. Ego ſanè haudquaquam illis adſtipulabor, qui hac in re Dioſcoridi detrahere videntur. Nec ea me vnquàm commouebit ratio vt credam hanc plantam eſſe Petaſitem, eò quòd agricolæ, ac meſſores æſtiuis caloribus, hiſce foliis pro Galero vtantur, quùm ſæpius etiam viderim perſonatæ foliis & aliarum plantarum eoſdem ſibi caput inumbrare, quas tamen ſtirpes, nõ ob id Petaſitem eſſe putamus. Quamobrem plantam, quæ pro Petaſite minus rectè à quibuſdã pingitur,

eam

eam quidem eſſe putauerim, quam à Plinio Perſonatam appellari ſcio. Hanc ego maiorem Tuſſilaginem potius exiſtimarem, pluribus tum notis, tum rationibus non infirmis motus. Idque magis nunc affirmare auſim, cùm abs te certior ſim factus eius radicem dari vtiliter anheloſis equis. Siquidem & Perſonata (vt Dioſcorides eſt author) purulenta extuſſientibus mirificè auxiliatur. Adde quod huic plantæ idem ſit ſapor, qui in Perſonata ipſa reperitur. Atqui veram legitimámque Petaſitem fatetur ſe vidiſſe Vlricus Leonorus Medicus Pragenſis ſenex, & apprimè eruditus in quodã Bohæmiæ loco, quæ à Dioſcoridis hiſtoria nihil prorſus recedit, cuius diligentia, ſpero me eam omnino conſequuturum.

Gratiola non eſt Eupatoriũ Meſuæ.

QVOD autem planta vulgò Gratiola dicta Meſuæ Eupatorium (vt Cordus deceptus ſcribit) referat, nihil eſt quod me moueat, vt cum illo ſentiam, cum neque facies neque facultas Eupatorio illi tãtillum ſanè correſpõdeat. Huic enim Eupatorio Meſuæ ipſius ſententia, requiritur, vt planta ſit cubitalis, foliis Centaurij minoris, viridibus, tactu aſperis, per ambitum ſerratis, & tenuibus caulibus adnexis, quæ cũ ſiccantur pallorem concipiant, quinetiam, vt in caulium ſummitatibus flores erumpant ſubflaui & oblongi, quibus notis prorſus gratiola caret. Namque ea cubitalis plãta non eſt, ſed ſupra palmi altitudinem raro aſſurgens, folia Centaurij minoris minimè profert, ſed Hyſſopi potius, læuia, pinguiáque, non aſpera, æqualia in ambitu non ſerrata. Item flores in cauliũ cacuminibus Gratiola haudquaquã profert ſubluteos, ſed inter folia in toto ferè caule ex candido leuiter purpuraſcentes. Quæ quidem notæ quantum ab Eupatorio illo diſtent, tu ipſe hiſce perpenſis rationibus, tibi iudex eſſe poteris. At fortaſſe dices, conuenire has plantas facultate, quòd experimento conſtet Gratiolam tùm bilem, tùm pituitam deiicere, ſed quùm non deſint aliæ plantæ, quæ idem efficiunt, & tamen Eupatorium non ſunt, cur hac tantum cauſa Gratiolam Eupatorium illud eſſe dicam, nulla ſanè ratio mihi ſeſe offert, præſertímque cum videam dari à Meſue ad exoluendam aluum pulueris Eupatorij drachmas duas vel tres. Quod ſi tantundem Gratiolæ propinaremus, proculdubio ſumentes duceremus in magnum diſcrimen, cùm tantum pulueris huiuſce herbæ ſcrupulum ſumentes

mentes plurimum exoluantur. Nec noſtris rationibus obſtat, quòd Gratiola ipſa ſit amara perindè, ac Eupatorium illud. Etenim quùm amaritudo facultas ſit innumeris plantis communis, id minimè concludit Gratiolam eſſe Eupatorium, de quo nunc agimus, aliis non aſtipulantibus notis. Præterea Eupatorium Meſuæ corroborat ventriculum, iecur & viſcera, Gratiola verò, vt ego ſæpius animaduerti, imbecillia reddit, quùm violĕtum ſit medicamentum. Quô fit, vt rectè à Foroiulienſibus vocetur, Stanca Caualo, quod eius pabulo equi admodum reddantur imbecilles. Miror poſtremò quod putes, hanc plantam Eupatorium eſſe Meſuæ, quòd aluum ferè ſubducat perinde, ac Centaurium minus, cum id nuſquam ſcripſerit Meſues, ſed quod tantum foliis illi planè reſpondeat. Legitimum itaque Meſuæ Eupatorium, illa proculdubio erit planta, quæ Dioſcoridi Ageratum vocatur. Quippe præter id quod omnium ferè doctorum virorum conſenſu Dioſcoridis Ageratum, & Meſuæ Eupatorium, nihil inter ſe differant, cætera omnia ſibi inuicem correſpondent.

Secacul non eſſ Siſer alterum.

SI altero nobis appicto Siſeri folia eſſent Piſi, non Paſtinacæ, flores violacei coloris, ipſiſque violis longè maiores, qui non Vere ſolùm, ſed per initia menſium prodirent albi ac parui, in vmbella Paſtinacæ ſimili, ſemen vero ciceris magnitudine, rotundum nigrum, ſuccoſum, & ſapore dulci, non latum, ac foliaceum lentis ferè inſtar, vt in ſphondylio, tecum profectò cum Cordo ſentirem. Atqui quùm hiſce notis, quas ſuo Secacula ſcripſit Serapio, Siſer alterum prorſus deſtituatur, non video quo pacto, & tibi, & Cordo aſtipulari poſſim.

ANTIRRHINI genera quatuor, iam pridem apud me extant. foliorum & florum, quinetiam & plantarum magnitudine diſcrepantia. Quorum icones dabuntur (vt ſpero) vnà cum nouis imaginibus noſtris. Nec mireris velim, ſi in commentariis meis de Antirrhini foliis dubitauerim. Siquidem tunc, non niſi vna tantùm Antirrhini planta fuit ad manus

Betonica flore albo.

REPERIRI Betonicam flore albo, res noua mihi non eſt. At quoniam huius nuſquam meminit Dioſcorides, ob id non ſum ego accuſandus, ſi de alba nihil ſcripſerim, præſertim cùm mihi perſuaſerim florum colores, ſpeciem haud

haudquaquam immutare, & proinde nec facultates, vbi cætera correſpondeant. Id quod etiam de fumaria nunc dictum eſſe volo, quam iam diu noui ac vidi. Verumtamen tibi habeo gratias, quippe qui hæc mihi in mentem reuocaueris. Etenim facilè adducar, vt de his etiam aliâs ſcribam.

Lupinus Hiſpanicus.

LVPINVS, quem Hiſpanicum vocas, luteo flore hactenus vſquàm mihi viſus non eſt. Referam illum tibi libenter acceptum, ſi tua opera fieri poſſit, vt ad me tranſmittatur.

Flos Sancti Iacobi. Senecio maior

PLANTAM, quam Germani florem Sancti Iacobi vocant, quòd ad finem Iulij florere ſoleat, maiorẽ eſſe Senecionem facile & tibi, & Trago concedam, quanquam in floribus & pappis nonnulla habetur differentia. Id quod non multifacio quùm eadem in foliis & caulibus facies cernatur idem ſapor & odor in vtraque planta appareat.

Lilium conuallium non eſt Polygonati ſpecies.

QVOD Lilium conuallium ſit Polygonati ſpecies, non ita facile cum Aloiſio ſentiam, quod geniculatas radices non proferat, à quibus Polygonatum denominationem accepit, quinetiam, quod nec caules, nec flores proferat, qui cum Polygonato comparari poſſint, quemadmodum, nec omnino ipſa folia, quæ Lilij eſſe videntur, vt haſce differentias rectè expendentibus facilè conſtabit.

Aquileia.

QVVM Aquileia à recentioribus ita vocata planta ſit, quæ ob eius maieſtatem, & florum artificium, ac pulchritudinem longè diffuſius deſcribi mereatur, quàm à Dioſcoride factum ſit in Thalictro, mihi ſanè, non ita facile perſuadeam, hanc plantam legitimum eſſe Thalictrum, nec id tantum me mouet, ad tuam conſeruandam ſententiam, quòd Aquileiæ folia diſſecta cernuntur Coriandri modo, cum hac tantum nota id probare non auſim. Miror præterea, quòd aſſeras Aquileiam, vt cæteras illas ſpecies, de quibus meminiſti, eſſe amariſſimam, quum mihi dum hæc ſcribo, eam mandenti ſubdulcis prorſus depræhendatur. Quod etiam à Fuchſio, video fuiſſe obſeruatum. Cupio tamen reliquas plantas, quas illi congeneres facis inſpicere, ideóque rem mihi pergratam facies, ſi eas mihi videndas tranſmiſeris.

Aquileiam non eſſe Thalictrum.

Panicum pratenſe. Manna ſemẽ quid.

STIRPEM, quam pratenſe Panicum appellas, iam diu obſeruaui, cum ea nihil frequentius in Italia proueniat. Attamen planta, à quo ſemen illud exiguum excutitur, Germanis Himmelthauu appellatur, nobis verò Manna panicum

nicum hoc ſylueſtre non eſt, ſed graminis ſpecies quædam, quæ in culmorum cacuminibus quinas tenuiſſimas, longas tamen gerit ſpicas, veluti digitos, vt diffuſius legere poteris in noſtris in Dioſcoridem commentariis, vbi Secundo Libro de Coronopo meminimus. Seritur hæc planta in Carniola, & in Goritienſi agro paſſim ad ciborum vſum, veluti cætera Cerealia, ideóque illis frequentiſſimo eſt vſui, quemadmodum Bohemis, apud quos ego hoc ſemine pingui carnium iure incocto maximè ſum delectatus in cibis. Naſcitur ſponte etiam ibi plurima locis incultis. Sed quoniam culta longè mitior redditur, ea propter eandem colunt in campis. Dabo fortaſſe etiam eius imaginem, cæteris noſtris addendam, curabóque plantam mihi afferri tui cauſa cum ſemine, vbi abs te intellexero, tibi gratam futuram. Qua viſa, facile eos damnabis, qui tibi ex Panico illo, colligi mannam ſuaſerunt.

Cordi erratū. PLANTAE illius imaginem, quam Cordus, minus recte Buphtalmum appellauit, nonnulli verò hallucinati (vt Tragus, qui eam etiam pingit) nigrum Veratrum legitimum *Tragi erratū.* eſſe cenſent, tam negligenter pictor ille tuus delineauit, vt à me, vel à quoquam, nunquam cognoſci potuiſſet, niſi mihi abs te deſcripta fuiſſet. Erat profectò eadem planta, ipſa die ad manus, à quodam Myropola mihi allata (naſcitur quidem frequentiſſima circa Pragam) qua tuæ ad me allatæ ſunt literæ, quo factum eſt, vt curauerim à pictore, quem domi alo, ad viuum ſtatim depingi, tibi mittendam, vt videas quàm longè pictor ille tuus à ſcopo aberrauerit. Dedi ego huiuſce ſtirpis imaginem in poſtrema commentariorum meorum editione, inter Ellebori icones, non quòd Elleborum eam eſſe cenſeam, ſed quòd in aliqua verſer opinione, hanc legitimam fortaſſe eſſe Conſiliginem. Cùm itaque videam pictorem tuum in hac pingenda planta, plurimum ab eius facie aberraſſe, vereor quidem, ne in aliis etiam, idem effecerit. Quô fit, vt non auſim curare, vt à meo delineentur pictore, niſi prius abs te mihi fuerit perſuaſum: vel plantas ipſas viuas fuerim conſequutus. De quo te plurimum rogo. Habes itaque vir doctiſſime, de omnibus, de quibus ad me ſcripſiſti, iudicium meum. In quo, ſi tibi ſatisfactum fuerit, mihi quidem gaudebo plurimum, at ſi ſecus euenerit, velim tamen, vt boni conſulas, & id grato animo ſuſcipias, quod

quod tibi ſatisfaciendi gratia ſcribo. Velímque vt ſi quid melius habes, quo poſſet quiſpiam hiſce meis argumentis, ac rationibus obſtare, id liberè in medium afferas, cum nunquam tàm pertinax fuerim, & meis opinionibus addictus, quin potius veritati acquieſcam, quam mihi ipſi morem geram, Vale. Pragæ X I. Calend. Maij, Anno M. D. L I X.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Vlyxi Aldrouando Bononienſi Medico, S. P. D.

Agitur hac epiſtola de Picea, Pino, Chamæleontibus, Geranio Bulboſæ radicis, Saxifraga, Nitro, Acoro, Platano, Equinis quibuſdam Caſtaneis, & nonnullis aliis plantis.

SVmma quidem voluptate affecerunt me literæ tuæ. Recognoui enim in illis tuam priſtinam virtutem, coniunctam cum ſingulari erga me beneuolentia. Quarum alteram ſemper in te admiratus ſum. Altera quùm me antea delectauerit, tum verò præcipuè in hoc tempore delectat: quo, cum ego, aulicis hiſce negotiis impediar, nec regio hæc raris ſit plantis referta, quibus mihi ipſe proſpicere poſſim, tu tua opera opus meum, quod nunc præ manibus eſt, ex animo iuuare niteris, plantis innumeris ad me tranſmiſſis, quę quidem magno ſanè illi erunt ornamento. Quod opus etſi difficillimum omnium eſt, quemadmodum & te ſentire non ambigo, & ego re ipſa experior, tamen animo non deficio, quùm Principum (quod multum eſt) & amicorum ſuffragia non deficiant. Vtinam ſic euentum meorum conſiliorum fortunet Deus Optimus Maximus, quemadmodum mea cauſa nihil, neque laboris deerit, neque ſtudij. Nec eſt, quod te mihi tàm vehementer excuſes, quòd tam diu ad mę ſcribere neglexeris, veritus fortaſſe, ne de aliqua fidei tuæ inconſtantia ſubdubitarim. Cùm enim ego tantum te diligam, quantum literis exprimere non poſſum, non iudico poſſe hoc accidere, in natura ingenua & liberali, cuiuſmodi

tua eſt, vt poſteriores in amando partes ferre velis. Quamobrem certus ſum, me tibi eſſe cordi, quemadmodum quidem antea ſemper fui. Atqui non parum mihi mœroris adiunxit, quòd iis moleſtiis, de quibus ſcribis, impeditus, ad me prius non ſcripſeris. Verùm cum (vt aiunt) rerum ſit viciſſitudo, omnino ſtatuo, & confido, quòd ſub noui Principis imperio, cuius electionem propediem expectamus, omnia felicius, tibi & cæteris doctis viris, facilè ſint ſucceſſura. Cæterùm perlectis tuis literis non potui non admirari plurimum Lucam Ghinum, virum profectò huiuſce ætatis clariſſimum, & qui in re plantaria indaganda parem fortaſſe habuit neminem, in ea fuiſſe ſententia, quòd illud ſylueſtris montaníque Pini genus, cuius ramuſculum, vnà cum Cono, ad te nunc primùm miſeram, quódque Ananienſes, imò & cæteri, qui in agro Tridentino degunt, vulgò appellant Cembro aut Cermolo, ipſa legitima eſſet Picea, de qua Dioſcorides ſcribit ac etiam Theophraſtus. Ac eô magis id mihi mirum videtur, quod abs te nunc certior factus ſum, ea ratione ita ſenſiſſe illum, quòd Picea (vt inquis) pini folio eſſe debeat. Id quod nunquam, ni fallor, me legere memini apud vllum antiquorum, qui de ſtirpium hiſtoria ſcripſerunt. Nam quamuis ſcribat Dioſcorides Pinum & Piceam eiuſdem eſſe generis, ſed ſpecie tamen differre, non ob id tamen nobis ſtatuendum cenſeo, piceam pini foliis vireſcere. Verùm potius cenſerem ego accepiſſe hîc genus, pro omnibus Coniferis & reſiniferis plantis, quæ ferè omnes iiſdem ſunt facultatibus præditæ. Quô fit, vt dixerit pinum & piceam non genere, ſed ſpecie tantum differre. Quod autem acceperit hic Dioſcorides Genus pro vniuerſali, ac (vt ita dicam) generaliſſimo Coniferarum arborum genere, facilè quis reddi certior poterit ex his, quæ capite de Fago & Ilice ipſemet Dioſcorides ſcripta reliquit his verbis, Fagus & Ilex Quercui eidem generi aſſignantur, & conſimile munus obeunt. Quæ verba ſi rectè perpendantur, manifeſtò cuique palàm fiet hîc, quercum generaliter poſuiſſe Dioſcoridem, pro omni arbore glandifera, quùm Δρῦς non ſolùm Græcis ſignificet, quercum ipſam, ſed in vniuerſum glandiferas quaſque ſtirpes, è cuius genere fecit Fagum & Ilicem, quæ tamen arbores non

Ghini ſententia in picea & ſylueſtri Pinu improbatur.

Δρῦς nomen vniuerſale omnium glã-

non ſolùm foliorum forma, ſed fructu, cortice, & ligni materie inter ſe maximè differunt. Ideóque eodem ſanè modo de pino & picea nobis fuerit cenſendum, præſertímque cum illarum quælibet diuerſo appelletur nomine. Quandoquidem ſi picea (vt ille cenſebat) è pinorum genere fuiſſet, non erat illi opus proprium habere nomen, ſed tantùm cognomento aliquo ſuam poterat depromere ſpeciem, quemadmodum exempli cauſa Populus, quippe, quæ cum complures habeat ſpecies, eas cognomentis diſtinguimus, hanc albam, illam nigram, alteram Lybicam appellantes, id quod de Myrto pariter dixerim. Siquidem hanc latifoliam, anguſtifoliam illam, alteram coniugalem, hanc item Tarentinam, illam ſatiuam, hanc verò ſylueſtrem appellant, ſeruato ſemper generis nomine. Quod eô magis fuiſſet in Picea obſeruatum, ſi hoc pini genus, pro picea recepiſſet antiquitas, quô idem foliis, floribus, nucibus, cortice, ligni materie, reſina, ac vniuerſa facie cultam referat pinum, tametſi nuces, nucleóſque, tanquam diuerſum genus paulò minores proferat. Ad hæc quanquam Theophraſtus, à quo fortaſſe Ghinus ſuum deſumebat argumentum, vbi de foliorum conuenientia diſſerit libro primo, capite ſexto, de hiſtoria plantarum, ſcribit pinum, piceam, abietem, cedrúmque foliis eſſe in ſummitate acuminatis, quod & nos pariter fatemur, non tamen ob id ſequitur, quòd eiuſmodi arbores omnes pini foliis amiciantur, quùm non deſint aliæ plantæ, vt Iuniperus, Sabina, & complures aliæ, quarum folia quanquam aculeatis cacuminibus viſuntur, ſui tamen forma plurimum quidem à pini foliis diſtant. Eáque propter, quemadmodum abietis & Cedri folia, longè diuerſa à pini foliis ſeſe nobis oſtendunt, ita de piceæ foliis quibuſcunque cenſendum putarim. Id quod luce clarius demonſtrat Plinius libro XV. capite xxiiii. ſic inquiens Infecta pectinum modo (intellige folia ſunt) piceę abietique: & decimo eiuſdem libri capite, taxum arborem, ſcribit folia proferre abieti & piceæ ſimilia. Id quod non ſolùm firmiſſimum præbet argumentum, piceam folio eſſe abietis, non pini, quemadmodum & taxus, quòd vir ille alioqui clariſſimus, ac (multorum pace dixerim) alter in Medica materia Dioſcorides, in re hac non parùm fuerit allucinatus, dum ſibi perſuaſum voluit, hoc pini genus, vel alterum quodcunque, legitimam eſſe piceam. Etenim, ſi pinum hanc

diſerarum arborum.

Populi tria genera.

Myrti genera plura.

Picea & abietis folia qualia.

diligenter expendamus, nihil magis (mea ſanè opinione referre videtur, quàm Tarentinam, de qua ſcripſit Plinius, libro decimoquinto, capite decimo, digitis fragili putamine auiúmque expoſitum furto in arbore. Siquidem nuces nucleorúmque putamina non magno ſanè labore digitis friari poſſunt & auium roſtro frangi, vt dulcibus illis paſcantur nucleis. At ſi Ghinus, non adeò maturè (id quod quamplurimi optant) communibus ceſſiſſet fatis, & poſtremam editionem Dioſcoridis mei, cui ſemper (quæ ſua erat benignitas) fuit addictus, inſpexiſſet, mihi quidem, haudquaquam aliter cenſendum eſt, quàm, quòd is qui candidiſſimus fideliſſimúſque rerum fuit indagator, ſuam hanc reieciſſet opinionem. Cæterùm quòd demiratus ſis, Marantam in ſua methodo cognoſcendorum ſimplicium, qua non parum ſum delectatus, in aſpera Conchitide, quam in meo appinxi Dioſcoride, quámque mecum legitimam eſſe cenſes, me ita falſitatis inſimulaſſe, quòd certò ſcias, eam ipſam plantam à Luca Ghino eſſe mihi trāſmiſſam, ego ſanè non demiror, cum res ipſa illatam mihi iniuriam apertiſſimè præ ſe ferat. Quòd verò id ægrè feras, habeo tibi gratias, vt pote cui exprobranda diſpliceat calumnia. Atqui reſpondebo ego illi adeò firmis argumentis, vt mihi minimè verendum ſit, quin probos lectores omnes in illum commoueam, eóſque præſertim qui viderint, legeríntque, quàm humaniter de illo ſcripſerim, quàm benignè eum ipſum laudauerim, quámque honorificè collocarim inter tot clariſſimos viros. Nec deerunt mihi numerandi errores & opiniones, quibus ſæpe ſeipſum fallit, quę tamen non concitato calamo, ſed animo quo potero tranquillo, vt hominem ſenem ac Philoſophum decet, humaniſſimè recenſebo. Sed hactenus de his. Quòd autem ad Chamœlenes ſpectat, ſcias, pro certo velim, me nō eſſe meæ opinioni adeò pertinaciter addictum, quin facilè in tuam, ac cæterorum deueniam ſententiam, vbi plantas fuerim conſpicatus, quæ euidentioribus notis, quàm meæ, Chamæleones referant, quanquam non ob id aliter mihi poſthac perſuadeam, quàm quòd hæ, vel meæ ſtirpes, ſint Chamæleonibus illis omnino congeneres. Quamobrem te rogatum velim, vt pro tua humanitate, vel plantas ipſas, vel earum imagines à perito artifice delineatas propriiſque coloribus pictas ad me perferri cures. Cupio enim in Chamæleone nigro, præter omnem

Pinus Tarentina.

Lucas Ghinus non ſolū excuſatur, ſed etiam laudatur.

omnem carduorum naturam, inſpicere vmbellam, quæ acu leatis rigeat floribus, Geraniū bulboſæ ac ſubrotundæ radicis, quod cum tuis literis ad me miſiſti, fuit mihi tàm gratum quàm quod gratiſſimum, antea enim id mihi viſum nō eſt, nec fortaſſe in Italia prouenit, quùm ſcribas, hoc ex Illyria eſſe allatum. Accepi & ſuberis ramuſculum, ſed iam alius erat ad manus glandibus refertus Roma ad me delatus. Saxifragam folio Thymi, quam Aeginetæ Vetonicam puto Dioſcoridis Saxifragam iam cum cæteris eſſe ſentio. Vidi eam dum agerem Romæ, Leone decimo imperante, ſub Capitolino colle in quibuſdam ædificiorum ruinis, ſcióque ſaxifragam illam appellaſſe quendam, qui ea expellendis renum calculis vtebatur, ſed tunc temporis, non multum de re herbaria fueram ſollicitus. Pulcherrima ac vireſcens iam eſt ad manus, proinde nō eſt opus, vt mittēdę illius cauſa, tuos nūc fatiges amicos. Nitrum à Placentino Myropola tibi tranſmiſſum diligentèr ſum conſpicatus, vt autem ingenuè fatear, ꝙ ſentio, mihi potius ſalis ſpeciem quādam præ ſe ferre videtur, quàm nitri. Quod nunc ad te mitto, Conſtantinopoli ab Augerio [illegible]ndro, viro vt doctiſſimo, ita & nobiliſſimo, & humaniſſimo Cæſaris Oratore ad me tranſmiſſum, ſubſtantia & ſapore à tuo non parum diſtat, mihíque adeò legitimum nitrum refert, vt nihil ſit, quod (me iudice) reclamet. Præter id trāſmiſit ad me Gulielmus Quacelbenus eiuſdem Oratoris nomine cuius Medicum agit, aliquot odorati calami vulgaris plantas, mei tantum cauſa è Nicomedia petitas, longis ac fibratis radicibus refertas, è quibus folia emergunt Iridis anguſtiora longioráque, adeò vt omnibus ſanè notis Dioſcoridis Acorum referant. His acceſſit Platani ramus, cui latiora, quam antea viderim, inſunt folia, pilulæque vegetiores, quàm in ea conſpiciuntur Platano, quæ Patauij in horto Bembi vireſcit. Quò fit, vt facilè putarim, plures etiam Platani haberi ſpecies. Allatum eſt quoque vna cum prædictis, Caſtanearum genus quoddam, cuius ampliſſimum folium pentaphylli planè modo diuiditur, fructus verò à vulgaribus Caſtaneis noſtratibus non admodum differt, eſt tamen aliquantò rotundior. Concluditur is echinato calice, craſſo, raris ac firmis aculeis circumuallato, qui plurimum à noſtrate differe videtur. Scribit ille haſce Caſtaneas, Conſtantinopolitanis, ideo equinas vocari, ꝙ anhelofis equis tuſsique

Geranium bulboſæ radicis.

Saxifraga legitima.

Nitrum.

Calamus odoratus vulgaris prope Nicomediam naſcitur.

Platanus orientalis.

Caſtanea equina.

laborantibus, maximo ſint præſidio, vbi ab iis deuorentur. Miſit idem ſylueſtrem etiam Rutham, Harmolam quibuſdã dictam, & alia quædam antea mihi prorſus ignota, quæ omnia, cùm fortaſſe nuſquam vidiſſe putem, diligenter aſſeruo ad te tranſmittenda, cum nuntius quiſpiam adſit, qui vel Venetias, vel Goritiam proficiſcatur, inde enim facile ad te trãſmittentur. Mitterem ego hinc ad te quàm libenter, per Cæſareos veredarios, ſi haſce capſulas quæ illos maximè impediunt, ferre non recuſarent. Quotquot habeo amicos nunc continuò defatigare cogor, vt has vel illas ad me tranſmittant ſtirpes. Ita enim nunc mea ſtudia expoſcunt & plantarum imagines, quæ ſpecioſiores maioréſque iam præ manibus ſunt recudendæ. Proinde ne egrè feras obſecro, ſi tibi modo, ſicut & cæteris factus ſum moleſtior. Cupio admodum vniuerſam iuuare Rempublicam: quam ob cauſam mihi fas eſſe crediderim auxilium & conſilium ab omnibus expetere. Si itaque inter tuas plantas, quas prope innumeras à te aſſeruari ſcio, Poterium, Moly, Pycnocomum, Maniacum, Solanum, Bulbus eſculentus & vomitorius, Phyteuma, Caſſanance, montana Nardus reperiri poſſint, rogo vt ea omnia quantum poteris maturiùs ad me tranſmittas, vel ipſarum plantarum imagines. Dabo enim operam, vt quicquid auri vel argenti hac in re expoſueris, id totum tibi quàm libentiſſimè reponã. Ghini Pyrethrũ reperi inter ea, quæ olim mihi miſiſti ſimplicia, ac pariter Hermodactylum. Mitto tibi nunc Pyrethri mei ramulum vnà cum radice, quod te nunquam vidiſſe ais: quùm autem poſthac flores ediderit, integram tibi plantam conſeruabo mittendam vnà cum aliſma, quam antea petieras. Nullo enim planè negotio id efficiam, cum vtrãque plantam abũdè proferat Bohæmicum ſolum. Dum Goritiæ agerem miſit ad me Bononia Vincentius Cantonus Medicus, municeps meus, arboris cuiuſdam ramuſculum baccis refertum pulcherrimis in purpura nigreſcentibus. Quam plantam pro vera ac legitima Loto arbore, à Fabritio Garzono Medico Bononienſi ſe accepiſſe narrabat. Sed cum tunc Bohæmico itineri me accingerem, negotiis occupatus, neſcio quo pacto plantam neglexerim & quo in loco recondiderim. Namque domi poſthac frater meus illam reperire non potuit. Erat quidem planta aſpectu perquàm iucundo, baccis pulcherrima ſerie diſpoſitis ac copio

Harmola legitima.

Lotus arbor.

pio

pioſis, quæ (vt audio) iſtic Bononiæ neſcio in quibus præclaris ædibus habetur. Cùm autem plantam hanc recuperare cupiam, velim, vt pro tua erga me beneuolentia, Fabritium ipſum meo nomine alloquaris atque ipſum roges, vt tibi ramuſculum eiuſdem arboris iterum mihi mittendum daret. Audio enim hominem eſſe humanum, doctum, benignum, & mei etiam amantiſſimum, cui opto vt non ſolùm me commendes, ſed & offeras, velimque vt ad me ſcribas, quo nomine iſtic hanc arborem vulgò nuncupent, & tuam de illa ſententiam. Mitto nunc ad te Oxyacanthæ meæ aliquot baccas, quæ non vnum tantum nucleum, ſed duos intra ſe concludunt, vt hinc eorum argumenta exploſa ſcias, qui hanc plantam Oxyacantham eſſe negant, quòd eius baccæ vnum tantum oſſiculum habeant, cùm proprium ſit Oxyacanthæ plures habere, vt illi affirmant. Poſtremò facies mihi rem perquam gratiſſimam, ſi tuam de conſiligine opinionem ad me ſcripſeris, velim tamen vt anteaquàm id agas meã etiam de ea videas ſentẽtiam, vbi ſum de Elleboro in Dioſcoridem commentatus. Plura nunc ad te ſcribenda non ſuccurrunt. Siqua interim ſeſe offerant, de his aliâs ad te ſcribam. Vale. Pragæ pridie Idus Septembris.

Fabritius Garzonus Bononienſis laudatur.

Oxyacanthæ fructus dupli ci nucleo.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hieronymo Heroldo, Medico Norimbergenſi S. P. D.

Tractatur de conſiligine, Elleboro nigro, Venenatis ſagittis, Eupatorio Meſuæ & Secacul.

ACcepi literas tuas vnà cum ea planta, quam ego alteram Ellebori nigri ſpeciem eſſe ſtatuo, tu verò Conſiliginem cum Fuchſio & Trago eſſe cenſes, mirorq; quòd tam deleteriæ facultatis hanc eſſe ſcribas, cùm huiuſce plantæ radicibus ego ſæpenumerò ſim vſus in atrabiliariis morbis magno ſanè iuuamento, vbi alterius Ellebori purpureum florem ferentis, non erant ad manus. Quinimò Tridentini Myropolæ atque etiam Foroiulienſes nullum aliud, quàm hoc veratrum colligunt, quo poſtea Medici vtuntur. Ideoque hanc nequaquam Conſiliginem

ſiliginem eſſe putarem, ſed certam veratri nigri ſpeciem, quæ herbaceos flores proferat. Nec quiſpiam mirari debet, ſi nigrum veratrum diuerſas habeat ſpecies florum, colore & foliorum exilitate vel magnitudine differentes, quemadmodum in quàm plurimis aliis plantis continuè videmus. Hæc enim quanquàm ſpeciem variant, genus tamen immutare non poſſunt. Nam, ſi exempli cauſa Symphytum maius videmus reperiri flore albo, melino ac purpureo, idémque ſpectamus in Ononide, in Cynoſorchi, in Antirrhino, in Ocimoide, in Roſis, in Iaſmeno, in Iride, de quarum plantarum varietate (excipio Leucoium) nihil, quod ſciam, meminit Dioſcorides. Quid igitur vetabit, quinetiam plures veratri nigri ſpecies reperiri queant? Nempe vt hæc flores edat purpureos, illa albos (quemadmodum ego diligenter obſeruaui) & altera herbaceos, & alia ex candido purpuraſcentes? Cæterum qui Conſiliginis hiſtoriam & eius faciem notáſque conſcripſerit nuſquàm me legere memini, quo fit, vt eos non mirari nequeam, qui Elleborum hunc tam temerè Conſiliginem eſſe ſtatuunt. At fortaſſe dices à facultate facilè cognoſci poſſe, hanc plantam eſſe cõſiliginẽ, quòd in ſanandis à pulmonia pecoribus, vbi in traiecta inſeratur aure, quàm bellè conſiliginis obeat munus. Valeret quidem hoc argumentum, præſertim vbi aliæ non adſint notæ, niſi Hieroclem, Abſyrtum & Plinium haberem authores, qui nigrum Elleborum ſcriberent idem efficaciſſimè præſtare, cuius hæc planta, ſi omnes eius notæ ac facultates diligentius expendantur, eſt proculdubio ſpecies. Namque tametſi Dioſcorides vnam tantùm nigri Ellebori ſpeciem deſcripſerit, id tamen naturæ obſtaculo nunquam erit, quin alias quoque Ellebori nigri procrearit ſpecies, vt in aliis quàm plurimis (vt ſuperius diximus) eam feciſſe non ignoramus. Præter id, cum planta hæc, vt tu etiam fateris, facultate quadam venenoſa non vacet, perinde ac quælibet alterius Ellebori nigri ſpecies, miror ſanè qua ratione ducti, tã temerè aſſerere audeant, qui tali ducuntur opinione, hanc plantam eſſe conſiliginem, cum ſcribat Plinius deploratis in Ptiſi eius radicem præſtantiſſimum eſſe medicamentum, ſed bibi debere ex aqua, haberíque aſſiduè ſub lingua. Hoc ſi ſua cum Conſiligine ij tentabunt, nulli dubium eſt, quin tabidos quoſcunque quàm primum

Florum colores in plãtis quã quàm ſpecies variãt, genus tamen nõ immutant.

Conſiliginis examinatio.

è me

ẽ medio tollent. Nihil præterea impedit hanc plantam Ellebori eſſe ſpeciem, quòd eius caulis in tertium perduret annum & fruticis ſpeciem induat, cùm nigrum Elleborum in montibus ſæpe viderim, folia nunquam amittere & toto anno vireſcere. Infici tela à venatoribus Ellebori nigri ſucco, vt hoc veneni genere contactæ, feræ citius intereant, hactenus non audiui. Scio tamen arte quadam parari ex albi Veratri radicum ſucco venenum, quo illinendis ſagittis vtũtur Hiſpani venatores. Id, vt mihi experimento conſtat, vbi ſanguinem contigerit, animalia quæcunq; paulò poſt interficit. Verum enimuerò me in non paruam admirationem adduxit, quòd ſi deuoretur, niſi magna fuerit quantitas, nihil planè incommodi afferre ſoleat. Ideoque eo ipſo veſci venatores affirmant, cum purgationes alui moliri cupiunt, ob idq; nihil mirum ſi ferinæ carnes hoc veneni genere conquiſitæ, nihil prorſus comedentes inficiant. Verum vbi facto, à iaculo vulnere ſanguini ſe immiſcuerit, nullo alio antidoto ſeruari animal poteſt, niſi deuoratis Cotoneis malis. Id quod à Cæſare Ferdinando pluries audiui. Fabulari itaque eos putarim vel æquiuocè nigrum veratrum pro albo accipere dixerim, qui hæc illud quoque præſtare poſſe affirmant. Quandoquidem tantum abeſt, vt nigrum veratrum eo pacto animalia necare queat, cùm perforatis auribus vel lateribus immiſſum virus omne facilè extrahat. Hoc ſanè paſtores & rei ruſticæ addicti, non ignorant, quippè qui boues peſtilentia laborantes & à ſerpente demorſos inſertis Ellebori nigri radicibus in eorum auriculis, pectore cruribusque, paſſim curant. Cæterum ad id, quòd ſententiæ meæ in Secacul & Eupatorio à Meſue deſcripto nondum aſſentiri poſſis, & ob id admones, vt diligenter Meſuem inſpiciam, nil aliud nunc replicandæ operæ precium mihi videtur, niſi vt tu epiſtolam illam meam attentius relegas, & mea argumenta accuratius inſpicias. Quod ſi præſtiteris & potius veritati indagandæ, quàm mordicus opinioni tuæ retinendæ animum & mentem applicueris, multò antea Meſuem me diligenter legiſſe accuratéque inſpexiſſe facilè intelliges. Hoc tantum de Secacul addam, quòd cum ſcribat Auicenna lib. 5. Secacul, eſſe radices peregrinas Zingiberi ſimiles, quæ ex India aduehuntur, id ſatis ſuperq; affirmare crediderim, eos prorſus hallucinari, qui putant Secacul eam eſſe plãtam quæ Fuchſio Siſer deſignat

Sagittæ illinuntur albi Veratri ſucco & ita venenatæ fiunt.

Cotonea mala ſecuriſſimum antidotũ ad venenatas ſagittas.

Elleboro nigro ſanãtur quadrupedia peſtilentia laborantia.

Secacul radicem eſſe peregrinam & ex India allatã.

deſignat. Atqui ſi hæc non ſufficiãt, nõ video ſanè, quo pacto tecum de his vlterius agam, præſertim, vbi neglectis argumentis noſtris, quibus te reſpondere ſperabam, nil aliud mecum agis, quàm quòd iterum ad Meſuem relegendum hortaris. Quem cùm antea ſatis viderim legerímque, parcas obſecro, ſi in hoc tantum nunc tibi morem non geram. Vale.

VDALRICVS LEONORVS MEdicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Quæritur an Sirupi aluum deÿcientes rectè, ſecureq́ue dari poſſint pluribus continuis diebus, in diuturnis præſertim morbis.

ETſi ſciam, Excellentiſſime Matthiole, te ſemper multis & grauibus tum in curandis ægris, tum etiam in rei medicæ (quam certè his temporibus egregiè & fideliter illuſtrare & excolere iuuas) publicis ac vtiliſſimis occupari laboribus, de tua tamẽ in me humanitate & beneuolentia tantam ſpem concepi, vt certò mihi perſuaſerim, quòd ſi te his vtiliſſimis lucubrationibus intentum, aliquantiſper ab iiſdem abſtrahere videbor, amanter ſaltem ſis laturus hanc morulam, præſertim verò cum non tam proprij commodi, quàm veritatis & publicæ vtilitatis coram te promouendæ gratia, rei ipſius dignitas, ad te vt ſcribam, me compulerit. Sunt ſanè quidam Medici, qui cum cæteris doctiores videri volunt, ſemper quiddam peculiare, quo ab aliis differant, habent, & ſi quid ab aliis ex ratione etiam factum conſpexerint, id tamen vt ſoli ſapere putẽtur, improbare non verentur, atque vt ſuam fuco quodam obuelent malitiam, vbi diutius rationem & experientiam oppugnare ſe poſſe minimè fidunt, ad autoritates tandem Hippocratis & Galeni confugiunt, quas pro ſuis firmandis opinionibus ſat aſtutè, at parum aptè adducere ſolent, nam adductæ vel nihil ex eorum re faciunt, vel ſi quid tamen facere videntur, vbi diligentius inſpectæ fuerint, pariter nihil pro defendendis eorum ineptiis rationi & experientiæ contrariis, pugnare deprehenduntur. Sed ego tales homines nouitatis potius oſtentandæ, quàm veritatis tuẽdæ ſtudio, vulgo

placere volentes, multum ſibi ſapere concedo, parum aliis arbitror. Ex horum autem cœtu etiam eſſe puto hos noſtros aduerſarios, qui vſum frequentiorẽ Siruporum aluum deiicientium, humanæ ſaluti nocentiſſimum clamitant, ac propterea omnibus modis extirpandum ſuadent, atque vt noui quid (prout ſolent) adferre videantur, nouum commentum veteribus inuſitatum, atque contra eorum ſtatuta receptum eſſe dicunt, adducentes & hoc Hippocratis. Concocta medicari atque mouere non cruda. Nobis vero ipſius rei experientia diuerſum teſtatur. Videmus enim quam plurimos in Germania Medicos, his Sirupis ſumma cũ laude & ægrotantium commodo vti, ipſi quoque quotidie eorum experimur virtutem, vt quãto minus eos nocere dicere poſſumus, tanto magis, vt nulla alia medicamenra in diuturnis præſertim morbis cõferre, profiteri cogamur, neceſſe eſt. Et quamuis nos illorum parum moueant vani ſtrepitus, tamen ne reliqui etiam à tam ſalubrium medicamentorum vſu iſtorum deterreantur clamoribus, negotium hoc tam vtile, tã neceſſarium, tuum deſiderat patrocinium, in quod vt illud ſuſcipias perquàm rogo ac intercedo. Quod ſi feceris magna voluptate nos afficies & opinionem noſtram confirmabis, & præmunies, illos verò non mediocriter confundes & de manifeſta pertinacia coargues, ſi in ſirupis tuã publicè eò abundius hac de re aperueris ſententiam, nempe, An rectè commodeque dari poſſint in morbis, præſertimque diuturnis, Sirupi aluum deiicientes pluribus cõtinuis diebus, vt quàm plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (vt ipſi dicunt & nos experimur) ſucceſſu. Quin & an hoc fieri poſſit, preter celebratiſſimum Hippocratis & Galeni inſtitutum, qui Concocta medicari, & non mouere cruda præcipiunt. Quod ſi feceris, additis aliquot eiuſmodi ſiruporum formulis (ſicut non dubito) non ſolùm à nobis, ſed à poſteritate quoque vt in aliis pluribus, ita etiam in hoc magnam mereberis laudem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIolus Vlrico Leonoro Medico, S. P. D.

Probatur dari poſſe Sirupos aluum deijcientes pluribus continuis diebus in morbis diuturnis, nec eſſe præter Hippocratis, & Galeni inſtitutum.

DEficiunt propemodùm ingraueſcente iam ætate caloris innati flammæ, quæ ad ſtudia antehac animum incendebant. Quamobrem ne mireris, ſi tuis literis tam diu non reſponderim. Quæris à me an commodè rectéque dari poſſint in morbis, præſertímque diuturnis, ſirupi aluum deiicientes pluribus continuis diebus, vt plurimi in Germania faciunt Medici, fœlici admodum (vt illi dicunt) ſucceſſu. Quinetiam petis an hoc fieri poſſit, præter Hippocratis & Galeni inſtitutũ, qui concocta medicari præcipiunt, & mouere non cruda. Quæſtio ſanè non vulgaris hæc eſt, & quæ mihi negotij non parum faceſſit, tum quòd de his differere abſque labore nequeam, tum etiam quòd non deſint Medicæ facultatis periti, quorum nonnulli Hippocratem ſequuti, hoſce ſyrupos non ſolum dari prohibent, ſed maledictis & execrationibus deteſtentur: alij verò contrà experimento & rationibus quibuſdam nixi, eos cæteris ferè præferunt medicamentis, & ſecurè rectéque dari poſſe contendunt. Námque ſi hos vel dari prohibeam vel præcipiam, non deerunt qui noſtram improbabunt ſententiam & mihi fortaſſe laborem facient. Verum tametſi mihi laborem & periculum ſubeundum eſſe ſciam, conſtitui tamen potius ea in re tibi gratificari, quàm laborem ſubterfugere & aduerſariorum morſus pertimeſcere. Exiſtimo enim plures fore, qui noſtram ſententiam ſint comprobaturi, quàm qui eam conuellere conabuntur. Erunt etiam alij opinionem noſtram ſequuti, qui non ſolum eam pro virili defendent, ſed etiam æmulorum petulantiam compeſcent. Vt autem, quod de re hac ſentiam tibi explicare incipiam, in primis diſtinguendum eſt, de quo ſiruporum genere nobis intelligendum ſit, an ſcilicet de his, qui clementioribus parantur aluum deiicientibus medicamẽtis, cuiuſmodi ſunt, Caſia, Manna, Rhabarbarum, Roſarum dilutum

Quæſtio an ſirupi aluum citantes frequẽter dari poſſint in morbis

Authoris ſententia.

Medicamenta clementia, quæ dicãtur.

numer

numeroſis macerationibus paratum, aut Sirupus ex eo confectus; aut ipſe purus roſarũ ſuccus, Fumaria mercurialis, Epithimum, Myrobalana, Sena, Polypodium, & huiuſce claſſis alia: vel de his, quæ Scammonium, vel Turpetũ, vel Pytiuſam, vel agreſtis Cucumeris ſuccum, vel Elleborũ, vel alia ſimilia, quæ electiuè (vt aiunt) purgant, & propriè φάρμακα à deleteria eorum vi appellauit Græcorum antiquitas, excipiunt. Si itaque de his, qui tantum clementiſſimis illis parantur ſimplicibus, intelligamus, haud dubiè affirmabo, facilè, & rectè dari poſſe hos in diuturnis morbis, pluribus continuis diebus, nec eſſe id præter Hippocratis & Galeni inſtitutum. Alios verò minimè. Quandoquidem ſi rectè Hippocratis verba expendantur, quæ ſic habent, πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινεῖν μὴ ὠμά, facilè ſanè deprehendet quiſpiam, non aliud per φαρμακεύειν velle illum, quàm non debere cum Pharmacis, id eſt, cum electiuè purgantibus medicamentis immatura expelli, quòd eiuſmodi pharmaca, vbi humores incoctos repererint, eos non deiiciant, ſed ſanguinem inficiant colliquéntque, ac pernicioſa ſint. Eiuſmodi enim medicamenta hiſce de cauſis dari vetant Hippocrates & Galenus, non autem quæ clementiora ſunt, nec electiuè, nec fortiter purgant, nec vllo præterea modo ſanguinem colliquare, vel inficere poſſunt. Horum perpauca ipſis cognita fuêre. Namque Caſſiam nigram, Rhabarbarum, Myrobalana, Senam, nec ipſe Hippocrates, nec Galenus nouit vnquam. De Manna tamen meminit is libro tertio, de aliment. facultatibus, de melle ſcribens. Item de Roſis libro octauo, de ſimplicium medicamẽtorum viribus, ſed vtriuſque medicamenti deiectoriam facultatem ignorauit. Id quod poſthac multa cum diligentia explorarunt Mauritani, qui rectè ſanè clementiora hæc medicamenta Benedicta vocauêre, quòd nihil in eis repererint, quo ſumentium corpora vllo afficerentur incommodo. Quamobrem in morborum etiam acutorum principiis, magna cum vtilitate hæc propinantur à Medicis. Siquidem ſi negligantur humores in ventriculo ac locis illi propinquis exiſtentes, trahuntur poſthac per vniuerſum corpus in venas, non ſine ægrotantium diſcrimine. Ideóque haud rectè, mea quidem ſententia, hactenus contendêre quidam, nulla facta medicamentorum diſtinctione, dari non debere deiectoria medica-

Medicamenta quæ electiuè purgant.

Hippocratis verba exponũtur.

Hippocratis ſuſpecta fuerint.

Quæ medicamenta.

Manna vbi meminit Galenus.

Nec Manna nec roſarum deiectoriã facultatẽ nouit Galenus.

Clemẽtia medicamenta cũ vtilitate propinari in morborum principiis.

menta in morborum principiis, qui ſi ſciuiſſent de quibus intellexerit Hippocrates, & quid illi propriè deſignet φαρμακεύειν, à clementioribus abſtinere Medicos non prohibuiſſent. Atqui nolim ob hoc fortaſſe putes, me affirmare velle, ſirupos aluum citantes in ægritudinum principio aſſiduè diebus pluribus dari poſſe. Quandoquidem, quæ in ventriculo locíſque circumſtantibus ſunt excrementa, tot non indigent euacuationibus. Sed cùm in principio ea omnia medicamenta, quibus ijdem ſirupi conſiantur, tutò dari poſſint, longè tutius dantur vbi iam materia concoquitur, nec prorſus fuerit matura. Nec putes velim meum hoc eſſe inſtitutum, ſed Galeni. Quippe qui libr. 13. de Met. cap. 15. de iocinoris phlegmone agens, iam vbi coctio aliqua fieri incipiat, vacuare eam docet aſſiduis medicamentis aluum deiicientibus, his verbis. Procedente autem tempore, vbi phlegmon iam concoquitur, etiam valentioribus vrinã mouentibus medicamentis in cibis vti licet, nempe Aſaro & Celtica nardo, & Phu quod nominant, & Petroſelino, & Smyrnio & Meo, ſicut etiam per ventrem vacuare, ſi iocinoris cauum afficitur, Cnico cibis admiſto, & vrtica, & Mercuriali, & Epithimo, & Polypodio, & omnibus præterea, quæ modicè aluum deiiciunt, magíſque in remiſſionibus, tum his ipſis audacius, quàm ante, vtendum, tum verò quæ his ſunt valentiora, partim in Priſana incoctis, partim tuſis & in molliſſimum puluerem redactis. Exhibenda verò & hæc ſunt, vel ex Priſana, vel ex aqua. Ego namque etiam Polypodij aliquid in Priſana aliquando incoxi, & nigri veratri corticem. Hæc ille. Quibus palam eſt à Galeni dogmate haudquaquam deuiare Medicos, qui, vbi in morbis ſigna cõcoctionis appareant, clementia medicamenta continuis quibuſdam diebus in Sirupis exhibent, non ſolum in diuturnioribus, ſed in aliis etiam morbis. Conſtat præterea ex hiſce Galeni verbis non modo perquam rectè dari poſſe in Sirupis clementiora hæc medicamenta, ſed etiam vbi morbi intenſio remittitur, id eſt, vbi adhuc magis concoquatur materia, etiam valentiora, vt Elleborus Priſanæ incoctus. Quo fit vt nihil ſit quod prohibeat, quominus poſſimus etiã nos huiuſcemodi medicamenta, ſuo tempore propinare, & præſertim clementioribus admiſta, quòd hæc præter id quòd aluum deiiciunt, propria ſua facultate manifeſtis ſub

Galenum in iocinoris phlegmone quotidie dediſſe medicamenta aluum deijcientia.

Nigrum Veratrum & Polypodium in Priſana quotidie propinat Galenus.

Quid agant electiue purgantia cum clementioribus admiſta.

inde

inde qualitatibus exuperantes humores præparant, quum ferè omnia partim attenuent, partim incidant, partim aperiant, partim abſtergant, quarum facultatum auxilio coctum crudo admiſtum facilè ſeparatur & expellitur, deinde propria horum medicamentorum virtute. Seruari hanc medendi normam paſſim ab omnibus in vniuerſum Medicis, tam qui hæc probant, quam qui improbant, in contumacibus febribus, animaduerto. Siquidem vbi datis prius ſirupis ad coctionẽ facientibus, ac exoluente ſubinde pharmaco, febris non remiſerit, ad alios ſtatim properant, quorũ vis humorũ præparationi peridonea habeatur. Sed id plerunque cum Rhabarbaro expediunt, modo ſirupos propinãtes, qui Rhabarbarum exceperunt, modo in iiſdem Rhabarbarum macerantes tenui linteolo exceptum, & pluribus aſſiduis diebus propinantes. Cæterum perquàm fœliciſſimè etiam dantur hoc modo aluum citantes Sirupi in frigidis admodum & pituitoſis affectibus, quin etiam in iis qui ex aduſtis proueniunt humoribus, quorum concoctio vel tardè admodum, vel fortaſſe nunquam ſit futura, Ideóque Auicenna Epilepticis quotidie bis Hieram Hermetis propinari præcipit. Quinetiam Dioſcorides anno toto quotidie Brioniæ radicem drachmæ pondere Comitialibus, attonitis & vertiginoſis propinandam ſuadet. Ideóque ſi fortiora & electiuè purgantia medicamenta in hiſce morbis non ſine auxilio priores dedêre Medici continuis diebus, quid prohibebit ergo, quo minus nos in ſimilibus morbis ſecurius clementioribus vtamur? ac etiam quandoque, vbi neceſſitas adſit electiuè purgantibus, vt Galenus cum Elleboro faciebat? Nihil ſanè, niſi potius quorundam opinionibus, quàm rationibus & experientiæ addicti eſſe velimus. Eadem etiam conuenire (vt diximus) in aduſtis morbis nihil mihi verendum eſt, cum Galenus libro ſecundo ad Glauconem, Cancrum, purgantibus medicamẽtis, ex quibus ſanitas ſequitur promptè ſuccumbere ſcribit, & id tam diu faciendum præcipiat, donec ſanitas priſtinæ partis ſubſequatur. Id quod etiam repetiit libr. xiiij. Methodi, cap. ix. his verbis, Communis igitur curatio eſt, vt humorem vnde vitium eſt, natum illico vacues ſimili vacuationis genere ei, quæ in aliis tumoribus ſupra eſt compræhenſa, mox prohibere potiſſimum ſi fieri poteſt, ne de cætero eiuſmodi ſuccus in venis colligatur.

Medicos omnes in diuturnis febribus vti in ſirupis Rhabarbaro.

In quibus morbis fœliciſsime dentur Sirupi purgantes.

Dioſcorides anno toto Vitis alba radicem epilepticis propinandam ſuadet.

Cancrum frequentibus medicamentis purgantibus curat Galenus.

Sin id fieri nequit, ſaltem eum omnino ex interuallis vacuare & ſimul particulam firmare, nequid humorum redundantiæ ad eam confluat. Quibus palàm eſt nihil ſanè obſtare, vbi in diuturnis & contumacibus affectibus vitiati humores continuè affluant quin ij medicamentis aluum deiicientibus frequenter vacuentur, hac tamen conditione (vt Galenus inquit) vt ea iis miſceantur, quæ læſis languentibúſque particulis robur conferre valeant. Cuiuſmodi ſunt Myrobalanorum omne genus, Rhabarbarum, Roſarum ſuccus, ac etiam acidi dactyli, quos Tamarindos vocant officinæ. Siquidem vbi frequentioribus euacuationibus aliquid nõ accederet, quod robur affectis particulis adderet, nihil profectò noxius eſſet, quàm frequenter euacuare. Atqui quum omnibus palam ſit, quòd in pituitoſis morbis maximè conferat extenuatio, hac etiam ratione hi Sirupi conuenient, vbi in diuturnis affectibus pituitæ plurimum redundet. Quippe non ſolum iidem morbi materiam paulatim partim præparabunt, partim educent, eo quo prædiximus modo, ſed peculiariter etiam extenuabunt. Quòd autem hæc aluum ducentia medicamenta aſſiduè ſumpta corpora noſtra extenuent, manifeſtè palàm facit Galenus lib. 6. cap. 8. de ſanitate tuenda, vbi obeſos extenuare docet, his verbis. In his, qui immodicè ſunt obeſi, minuenda digeſtio eſt, augenda vero corporis exhalatio. Porrò minuetur digeſtio aſſidua ventris deiectione, nempe aſſuefacientibus nobis nutrimenti inſtrumenta quæcunque continent, ea ſtatim peſſum impellere. Corporis autem exhalatio augebitur, celeri exercitatione. De quo autem medicamentorum genere hic intellexerit Galenus, de his intelligam ego, de quibus meminit is libro tertio Methodi in Iocinoris inflammatione, nempe de Mercuriali, Cnico, Filicula, Epithymo, Polypodio, & huiuſce claſſis aliis. Id quod apertiſſimè declarauit Auicenna, Fen ſeptima, quarto capite, de corporis obeſitate, ſic inquiẽs. Et medicinæ lenientes naturam, valde iis conferunt. Extenuant enim corpora quoniam conuertunt cibum à venis, & ideo quando adminiſtrantur, multoties fit virtus attractiua pigra, & conſueſcunt venæ euacuari ab eo, quod vadit ad eas apud quemlibet motum humorum ad inteſtina, & quando ſunt medicinæ lenientes naturam, ſubtiliantes & diureticę, non peruenit ad venas res magna ex nutrimento.

Siruporũ purgantium vtilitas.

Obeſorum corpora aſsiduis purgantibus medicamentis extenuare docet Galenus

Medicamenta obeſos extenuãtia è quo genere eſſe debent.

Hæc

Hæc ille. Quibus facilè patet hallucinari eos, qui in morbi Gallici curatione eos redarguunt, qui ligni Guaiaci decocto medicamenta hæc deiicientia aſſiduè addunt, cum nihil magis in hoc morbo conueniat, quàm extenuatio exiccatióve, quam perpetuò molimur cum Guaiaci decocto. Nec valet eorum argumentum, quòd vbi aluum ducentia illa eidem decocto admiſceantur, illico deperdatur decocti ipſius propria facultas, qua ſanari morbum Gallicum fatemur, quùm facultas hæc ſuperari non poſſit, niſi alia fortaſſe alterius medicamenti propria facultate, quæ illi fuerit contraria. Nam ſicut manifeſtæ ligni illius qualitates calidæ & ſiccæ minimè impediunt in iecinore calida & ſicca temperie affecto, vt in morbo Gallico ſemper euenire non ambigimus, quo minus vis illa occulta iecur ad ſuam temperiem naturalem reſtituat, ita nec ducentia aluum medicamenta id efficere valēt, imò potius decocti ipſius vires augent, quòd materiam continuè minuant & exiccationem augeant, adeò vt non opus ſit tam tenui victus ratione vti ægrotantes. His accedit multorum exemplum, qui cum nullo alio medicamento, nec ſimplici Guaiaci decocto pluries ſumpto ſanari potuerunt, ipſo tamen deiectoriis medicamentis admixto, tandem ſanati ſunt. Atqui animaduertendum eſt, quòd in frigidis ac diuturnis morbis, vbi humores præaſſati non ſint, hi ſirupi aluum mouentes propinari non debent, niſi prius aliqua facta fuerit concoctio crudorum humorum. Sed hæc cum valde calidis & tenuium partium medicamentis facienda non eſt, quòd talium facultas concoquendi non ſit, ſed præparandi, quæ iam concocta ſunt, vel concoqui cœperint. Nanque ſi cruda adhuc exiſtente materia, calidiora medicamenta propinentur, morbum proculdubio augebunt cruditates in venas pellentia. Non itaque cum his concoctionem moliri debemus, ſed cum temperatè calidis, vt Galenus docuit in quarto de ratione victus, commento quadrageſimo quarto. Hoc autem non ſolum fieri debet cum his, quæ intus in corpus ſumuntur, ſed etiam cum his, quæ exterius applicantur, nempe fomentis & inunctionibus ventriculo & hypochondriis adhibitis, vt idem Galenus docuit, quarto de ſanitate tuenda. Qua in re maximè præſtat Chamæmalinum oleum & Chamæmali florū decoctum. Namq; his auxiliis fouetur naturalis calor, adeò vt quieſcentibus

Argumenta contra eos qui in cura morbi Gallici deiectoria medicamenta cum Guaiaci decocto miſceri prohibent.

Purgantia medicamēta cum Guaiaci decocto magno dari auxilio.

Quid ſeruandum in propinandis ſirupis aluum deiicientibus.

Quibus cum medicamentis humorum crudorum concoctio ſit molienda.

ob id humoribus,commodè concoctio fiat.Quippe quemad modum quies temperatúſque calor ad hoc maximè faciunt, è contra agitatio,quæ à calidis valde medicamentis fit in humoribus,quietem impedit,& naturalem calorem accendit, quo poſteà fit,vt non concoquantur humores iſti,ſed potius putreſcant. Vbi verò concocta fuerit materia,vel ſaltem cõcoqui cœperit,ſecurius calidioribus vti poſſumus medicamentis ad eius præparationem conficiendam,vna cum exoluentibus aluum Sirupis,vt etiam antea dictum eſt. At vbi humores præaſſati fuerint,cum ij veram cõcoctionem pertranſierint,quanquam vera concoctione tunc opus nõ eſt,oportet tamen nos innatum iuuare calorem,quò incoctos humores cum præaſſatis cõiunctos concoquat,adeò vt ſemper nobis opus ſit,aliquam prius moliri concoctionem, antequam ad hoſce ſirupos veniamus.Poſſem quidem adhuc tibi plura de re hac in medium adferre,quinetiã oſtendere,quòd multi ſint inter recentiores,vt Montanus ille clariſſimus,qui huiuſcemodi vtuntur Sirupis experiẽtia docti,ſed ne Mineruã docere videar,iubẽs ea omnia prætereo.Addam autem tantum hoc,quòd plurimum Medici debeamus Mauritanis,qui nobis hæc tam ſalubria oſtenderunt medicamẽta,quibus tutius vti poſſumus,tam in diuturnis quàm in acutis morbis,in quibus non niſi magno cum ægrotantium diſcrimine electiuè deiicientia medicamenta propinari poſſunt.Nunc autem reliquum eſt, vt pro tua facta petitione, hic tibi deſcribam, quo pacto hoſce Sirupos parare ſoleã,in pituitoſis & atrabiliariis affectibus,quinetiã in morbi Gallici curatione.Quod & ſi ſciam ſuperuacaneum eſſe, quòd non deſint præclariſſimi Medici qui ante me ſimiles deſcripſerunt Sirupos,ne tamen fortaſſe putares me hoc laboris velle ſubterfugere, hic habes,quo ego vtor in pituitoſis & Melãcholicis affectibus.

Qua ratione quoue tempore cõcocta præparari debeat.

Medicos omnes plurimũ debere Mauritanis authoribus.

Sumi

Sumito itaque, Adianti
Aſpleni
Betonicæ
Agrimonij
Intubi
Cicorij
Amarici
Florũ Stœchadis
Saluiæ
Roriſmarini
} Singulorũ manipulũ.

Sirupi primi ad pituitoſos affectus parã di ratio.

Radicum, Fœniculi
Petroſellini cõmunis,
Aſparagi
Eryngij
Centaurij ma.
} Sing. vnciam.
Polypodij contuſi drachmas VI.

Seminum, Aniſi
Fœniculi
Ammi
Coriandri
} Singulorum ſeſquiunciam.
Agalloci drachmas II.

Santalorum, Flauorum
Alborum
} Sing. drach. III.

Ferueſacito hæc omnia ſeruato coctionis ordine, in aquæ libris decem ad tertias & ſubinde mundo linteolo percolato.

Sumito deinde, Foliorum Senæ orientalis libram
Cinamomi electiſſimi drachmas X.
Florum cordialium Sing. vnciam.

Excipito hæc omnia fictili vitreato vel ſtanneo vaſe anguſti orificij, & affuſo decocto præſcripto ferueuti, macerentur in calido loco, occluſo vaſis ore duobus diebus continuis. Demum colentur.

Sumito item huius diluti lib. III.
Diluti Roſati pluribus roſarũ macerationibus parati, vel ſucci roſarũ puri, vbi dilutũ nõ eſſet ad manus, li. II.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, & tunc addito Rhabarbari ſelecti craſſiuſculè ſecti ſeſcunciam. Turpeti optimi ſemiunciam, & coquito vſque ad Iulapij conſiſtentiam. Demum ſacculo lineo percolato &, vaſe mundo aſſeruato.

Atqui ſi compendium deſideras, hoc aliud parari iubeto, minori tempore ac labore.

Sirupi ſecundi breuior parandi modus.

Sumito, Foliorum, Senæ orientalis vncias. IIII.
Abſinthij Pontici manip. Semiſ.
Adianti, Aſpleni, Intubi, Cichorij, Meliſſophylli, Betonicæ, Hyſſopi, Agrimonij } Singulorũ manipulũ
Radicum, Fœniculi vnciam.
Petroſelini, Appij, Aſparagi, Polypodij, Eryngij } Sing. drachmas VI.
Glycirrhizæ mundatæ drach. III.
Seminis, Aniſi, Fœniculi, Appij, Ammi } Singulorũ Semiũciam.
Cinamomi ſelectiſſimi drachmas V.
Rhabarbari optimi drach. VI.
Turpeti genuini drach. III.
Agarici crudi præſtantiſſimi ſemiunciam.

Coquito omnia in aquæ quod ſufficit, ſeruato legitimè coctionis ordinem ad tertias, & deinde addito Sacchari albi quantum ſat fuerit ad conciliandam dulcedinem. Prębeto quotidie diluculo vncias quatuor, aut quinque, pro morbi, ætatis, & virium ratione.

Sirupus in melancholicis affectibus.

Cæterum vbi velis his vti medicamentis, in Melancholicis affectibus, Epithimium & radicum nigri veratri cortices pro arbitrio addito. Quinetiam Myrobolana, Chebula, Empelica Nigra, cùm in dilutis, tum etiam in decoctis.

Sirupus Guaiaci decocto admiſcendus.

In morbi Gallici autem curatione ita parato.

Sumito

Sumito	Fumariæ Adianti Aſpleni Intubi Agrimonij Cichorij Pulegij Betonicæ Meliſſophylli	Singulorũ manip.
Florum	Lupulorum Stœchadis Borraginis Bugloſſi Roſarumrubearum	
Radicum,	Glycyrrhizæ Fœniculi Borraginis Bugloſſi Centaurij maioris	Sing. vnciam
	Polypodij vncias IIII.	
Seminum	Aniſorum Pæoniæ Fœnicuii	cuiuſq; ſemiunciã
Corticum	Myrobalanorum Chebulorum Emplicorum Nigrorum	Sing. drach. X.
	Radicum Ellebori nigri vnciam	
Zedoariæ drachmam		Sing. ſemiunciam
Santalorum	Flauorum Alborum	

Coquito omnia in aquæ quod ſufficit, ſeruata legitima coctionis norma, & deinde linteolo percolato.

Sumito deinde. Foliorum Senæ orientalis libram
Epithimi Cretici vncias IIII.
Cinnamomi ſelectiſſimi minutim conciſi vnciam.

Excipito tria hæc fictili vel ſtãneo vaſe haud ampli oris, & deinde affundito decocti præſcripti feruentis lib. VI. & concluſo vaſis ore nequid expirare poſſit in loco calido collocato, maceratóq; ſic horis quinquaginta. Demum percolato.

Sumito poſt huiuſce Diluti lib. IIII.

Diluti roſarum crebris macerationibus parati,
vel ſucci roſarum puri, vbi dilutum nō ſit ad manus, libras II.
Sirupi de pomis Sabor Regis, libram.
Sacchari libras III.

Coquito ad tertias, poſtea addito Rhabarbari in tenues particulas ſecti ſeſcunciam. Et coquito deinde quouſque concipiat Iulapij conſiſtentiā, poſtea colato & aſſeruato. Propinato manè binas vncias, & vſque ad tres, vbi adſtrictior fuerit aluus, additis Guaiaci decocti vnciis quaternis quiniſue. Quieſcat deinde affectus nec ſudet. Veſperi ſumat decocti Guaiaci ſimplicis horis tribus ante cœnam vncias ſeptem & ſudet. Et poſt ſudorem ebibat eiuſdem decocti vncias quatuor, & poſt horam capiat cibum. Vbi autem compēdioſius medicamentum parari cupias, ita rem expedito.

Sirupus alius ad idem compendioſior.

Sumito, Decocti primi Guaiaci lib. VII.
Foliorum Senæ orientalis lib. 5.
Rhabarbari ſelecti vnciam,
Epithymi drachmas X.
Polypodij ſemicontuſi vncias V.
Radicum Borraginis, Buglosſi, Glycyrrhizæ — Sing. ſeſcunciam.
Seminis Aniſi vnciam
Ammi ſemiunciam
Florum cordialium ſingulorum vnciam
Santalorum Flauorum, Alborum — cuiúſque drac. III.

Coquito ſimul omnia, ſeruato coctionis artificio ad tertias, deinde addito Sacchari quod ſat fuerit ad conciliandā dulcedinem. Præbeto diluculo ſenas vncias, nec affectum ſudari ſinito. Reliqua expedito vt in altero diximus.

Hæc boni conſulas velim, mi Vlrice dilectiſſime. Interim ſi quid aliud habeo, quo tibi gratificari poſſim, velim intelligas, nihil mihi eſſe tam carum, quo minus illud tibi etiam impertiar libentiſſimè. Vale. Pragæ.

IOAN

IOANNES CRATO MEDICVS, Petro Andreæ Matthiolo. S. P. D.

Hortatur Crato Matthiolum, ne ob maleuolorum inſectationes à Republica iuuanda ſuis ſtudiis ſe dimoueat,

BEneficam tuam naturam & publici commodi ſtudioſiſſimam plurimum amaui: ac cum laboribus tuis ſæpe ſuauiſſimè perfruar, aliquoties mihi in animo fuit, tibi pro mea parte gratias agere, teq́; , ſi quo modo poſſem, in curriculo induſtriæ, in quo tibi maleuolentia atque impudentiſſima maledicentia, impedimenta quædam obiiciuntur (etſi virtus tua confirmatione noſtra non egere videatur) confirmare, Sed amoris atque officij mei iter neſcio quid impediuit, nec ineptè mouendi partes, quæ ſunt prudentiæ, mihi aſſumere volui. Cùm autem intelligam, te ſingulari ſtudio iterum in eo eſſe, vt Dioſcorides illuſtriſſimus ab ingenij tui præſtantia & artificum manu conſpiciatur, hac exigua quidem, ſed grati atque beneuoli animi mei ſignificatione tibi calcar addere viſum fuit, ac ſi hoc pateris, rogare, ne λοιδορίας Boruſſi, aut aliorum inſectationes à laudabili inſtituto te dimouere patiaris. Minimè recta via laudem affectant, qui eam ex alterius ignominia petunt, & maledictum maledicto trudere, perinde eſt ac inſaniam inſaniendo depellere. Tuis laudibus, quas omnis poſteritas exceptura eſt gratè, tuæ famæ, Boruſſus ille conquiſitis monſtris vocabulorum ineptiſſimè, parum apud bonos & virtutis rectique amantes nocuit, leues ſi commouit, ſuæ peſſimè conſuluit. Vnica autem Socratica ratio reſpondendi conuenientiſſima videtur: Nihil reſpondere, & plagas ac ſi aſinus calce te percuſſiſſet, æquo animo pati, præſertim cum vera proferre atque tueri abſq; altercatione & dimicatione liceat. Sed neſcio quomodo delabor ad id, quod huic Epiſtolæ non erat propoſitum. Illud oſtendere ſignificatione aliqua, ac potius tibi confirmare tanquam Syngrapha volui, te (ſi quid hoc tua refert) à me non ſolum propter tua in rem Medicam præclariſſima merita, valde amari, verũetiam propter exquiſitam doctrinam & induſtriæ excellentiam ſingularem, tanti fieri, quanti ab eo potes, qui eximias inge-

nij tui dotes & virtutes intimè nouit, candidiſſimè æſtimat & perſpectiſſimas habet. Hunc meum animum, ſi vlla re verius, atq; euidentius, quàm literis probare potero, efficiam, vt id quod ſum, me tui ſtudioſiſſimum & amantiſſimum cognoſcas. Nobilem & præſtantem virum dominum Sauromãnum, vt ex his meis literis, tanquam me, amanter complectaris magnopere peto. Bene vale. Vuratiſlauiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Iohanni Cratoni S. P. D.

Reſpondetur præcedenti epiſtolæ. Detegitur quanta ſit in hiſtoria plantarum Guilandini imperitia, & eius nunnulla diſcerpuntur calumniæ.

NOn dixerim facilè, mi Crato, quantũ mihi placuerit tuum de Boruſſo illo impudentiſſimo iudicium, non certè quòd gaudeam doctos viros inimicitias ſuſcipere cum obtrectatoribus meis, ſed quòd illorum teſtimoniis, apud omnes inclareſcat nefariè & prope dixerim ſceleratè iſtos mecum agere, dum maledicis & virulẽtis ſcriptis inuidiã mihi & laboribus meis facere nituntur. Id ꝙ ita magno cũ affectu, támq; pertinace animo agũt, vt tanquã rabie correpti canes, ſit illis ira aduerſus innocentiã, perciti latratibus & morſu, aut ſicut tu prudẽter dixiſti, etiã calcibus tanquã aſini quidam me impetãt. Atque vtinam quanto ſtrepitu ſpiritúque prouoluunt criminationum maledictorúmque ſuorum fœditatem, tam firmis argumentis, aut ſaltem probabilibus veritati patrocinari ſi non poſſent, niterentur ſaltem, æquiore certè animo accipe remus etiam ea, quæ contra noſtram ſententiam afferrentur. *Laudatur Cratonis conſilium.* Sapienter tu quidem & amiciſſimè præcipis, ne patiar à Boruſſi, vel aliorumcunque maledictis, ac inſectationibus à meo me dimoueri inſtituto, verùm ego ita vitam meam iampridem inſtitui, vt nihil mihi magnopere metuendum exiſtimarem, quod quidem à culpa abſit. Quinetiam, id quoque in animum induxi meum, vt a iuuanda meis ſtudiis poſteritate, nullis calumniis, nullis latratibus me auertere ſinam. Etenim ſi pulchrum eſt (vt aiunt) laudari à laudato viro.

viro, putarim quidem à perditiſſimis nebulonibus & impudentiſſimis Sycophantis laudari, prudentem virum neminem optare, quùm id hominum genus laudare neſciat, niſi aſinos ſui ſimiles. Imò verò ab iiſdem ſi vituperentur ſtudioſi, & de Republica bene meriti, maximo id illis ſemper eſſe honori exiſtimaui, cum huiuſcemodi inſidiatorum conſilia, nihil aliud moliantur, quàm virtutẽ opprimere, veritatémq; confundere, vitium verò (ſi tantum poſſent) extollere, & mendacium fucatis ſophiſmatibus vbicunque alere, vt præ cæteris hiſce illuſionibus, miraculi aliquid in medium afferre videantur. Huius factionis principem locum obtinere hoc æuo Guilandinum, quem tu vnà cum cæteris meritò vituperas, neminem iam latere cenſeo, qui eius in me calumnias, criminationes, conuitia, maledictaque omni ſanè fœditatum genere illita, in libello illo, non ita pridẽ Patauij edito, perlegerunt, à quo iam omnes tam eius amici quàm inimici, quibus veritas, ac humanitas cordi eſt, tanquam à fœtore intolerabili nares non aliter auertunt, quàm ab horribili quacunque latrina. Quàm autem, præter id quòd malus eſt, etiam amens ſit, palàm facit infœliciſſimi libelli vel titulus ſolus. Cùm enim eum Apologiæ nomine inſcribat, tanquam refutationem eorum, quæ à me contra eum in Epiſtola ad Celeberrimum virum Gabrielem Faloppium de Bulbo Caſtaneo, Oloconitide, Mamyra & aliis nonnullis incognitis ei plantis dicta erant, inſtituiſſet, mox inſtituti ſui oblitus nihil eorum affert, nec facit, quæ mẽdax inſcriptio pollicebatur, ſed ſe totũ addicit conuitiis, niſi quòd obiter mihi quædam errata, cẽtum circiter numero (vt ipſe inquit) obiicit. Quod ſi ego contra vanum hunc hominem facere vellem, hoc eſt, & dicere & facere, quæ facilè poſſem, tam anguſtam ei citra magnum meum negotium Europã redderem, vt veſtigium in ea, quo pedem poneret, vix eſſet inuenturus. Sed melius eſt me temperare, vel iuſtiſſimæ iræ meæ. Iam verò quàm leuibus armis, contra me pugnat, dum errores (vt ille ait) quoſdam meos nudos, nulla addita ratione, nec etiam antiquorum ſcriptorum autoritate recenſet, ipſe tu, mi Crato, iſta conſidera ſi placet, & haud dubiè inſignem peſſimi hominis vbique impudentiam, & rei plantariæ imperitiam depræhendes, quotieſcunque me erroris alicuius inſimulat. Confundere me in primis duo medicamenta ſcribit, Folium & Mala

Nebulonum Sycophãtarũque munus.

Guilandinus nebulonum omnium princeps.

Guilandini obiectio in folio & Malabathro exploſa.

Guilandini calumnia in Caßia & Ci namomo confutata.

Caßiam trāſmutari in Cinamomum non è contra cōtra Guilandini inſcitiā.

& malabathrum. Sed manifeſti mendacij illum accuſant ſtudioſi omnes, qui mea in Dioſcoridem commentaria perlegerunt, vbi Syriaci folij & Indici Malabathri, non confusè (vt ille mentiri non erubeſcit) ſed apertè, & perquàm diſtinctè ex Plinio memini. Siquidem alterum haberi dixeram in Syria naſcens quadam ex arbore folio conuoluto, colore arido, ex quo oleum ad vnguenta exprimebatur, alterum verò in India, in paludibus gigni, lentis paluſtris modo Græcis Μαλάβαθρον appellatum. Eadem præterea calumnia in Caſſia, & Cinamomo me falsò inſimulat, cùm tàm apertè mentiri audeat, ſcripſiſſe Galenum Cinamomū tranſire in Caſſiam, non autem Caſſiam, vt ego verteram, tranſire in Cinamomum. Sed tam procacis nebulonis calumniam, quàm maximè deteſtātur Galeni ipſius verba, libro I. capite vndecimo, de Antidotis, quæ ſic habent. Ἐπεὶ δὲ μεταπίπτειν εἶπον ἐκ γαλβάνης εἰς σαγαπηνὸν, ὅσον ἂν ἀφρῶδες ἐν αὐτῷ συστὰν καὶ λευκὸν ἑτοίμως ἐν ὑγρῷ λύεται, προσθεῖναι μέντοι χρὴ τῷ λόγῳ, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς μεταπτώσεως ἐκ τῆς ἀρίστης κασσίας εἰς κινάμωμον. ἐθεασάμην γὰρ ἤδη πολλάκις ὑψηλῆς καὶ εὐθαλοῦς κασσίας, ὡς εἰς θάμνου μέγεθος ἀνήκειν, ἀκρέμονας τινὰς ἀκριβῶς ὁμοίως κιναμώμῳ, κατά τε τὴν ὄψιν, καὶ τοῦ φλοιοῦ τὴν λεπτότητα καὶ πρὸς τούτοις ἔτι τὰ βεβαιότατα γνωρίσματα κιναμώμου διὰ τῆς γεύσεώς τε καὶ ὀσφρήσεως γινόμενα, id eſt. Quandoquidem autem dixi tranſire ex Galbana in Sagapenum, quicquid illius ſpumoſum, conſiſtens, albúmque facilè in humorem diſſoluitur, addendum etiam hoc ſermoni eſt, & maximè propter ſimilitudinem permutationis ex optima Caſſia in Cinamomum. Nimirum vidi iam ſæpius Caſſię proceræ, quæque ita fœliciter excreuiſſet, vt ad fruticis magnitudinem perueniret, germina exquiſita, planè ſimilitudine Cinamomi, tam quo ad aſpectum, quàm corticis tenuitatē, aliaſque certiſſimas Cinamomi notas, quas tum guſtu tum odoratu exploramus. Atqui longè etiā cumulatius capite xiiii. eiuſdem libri idem recitauit Galenus ſic inquiens. ἔστι δὲ ἡ κασσία πλησίον τοῦ κιναμώμου τῷ γένει, καὶ γὰρ καὶ γίνεταί ποτε κινάμωμον ἐκ μεταβολῆς αὐτῆς ὥστε ὅλον μὲν ὁρᾶσθαι τὸ οἷον δένδρον ἀκριβῆ κασσίαν, ἀκρέμονας δέ τινας ἐν αὐτῷ κιναμώμῳ συνεχεῖς, τοῖς κλάδοις τῆς κασσίας εὑρίσκεσθαι: id eſt, Caſſia autem genere ad Cinamomum accedit. Etenim fit nonnunquam ex tranſmutatione illius Cinamomum, adeò vt conſpiciatur quidem

dem, tota ipſa quaſi arbor exquiſita Caſſia, germina autem quædam in ea Cinnamomi continua ipſis Caſſiæ ramis reperiantur. Hæc ille. Quæ quidem qui legunt, non ſine indignatione & ſtomacho mendaciſſimi hominis temeritatem exibilant, ac execrantur, ſibi certò perſuadentes, diutius hũc apud Ariſtophanem, mimum, hiſtrionem, paraſitúmq; profeſſum, quàm apud Dioſcoridem & Galenum in plantaria præſertim facultate verſatum. Cæterùm quàm etiam à Poetis explodenda veniat noui huiuſce interpretis ſententia in cenſendo Viburno, qui tam elato ſupercilio Viburnum clamat, nõ plantæ alicuius ſingularis eſſe nomen, ſed cuiuſcunque in vniuerſum virgulti fruticíſue proprium, ij facilè iudicabunt, qui rerum Epithetis examinandis diutius inſudarunt. Inquit enim Vergilius. Quantum lenta ſolent inter Viburna Cupreſſi. Sed cùm frutices, virgultáque, propè innumera habeantur, ſpinoſa, rigida, obductíſque duritie ramis, nec vlla in parte obſequioſis, huiuſce fabulatoris inſolentia omnibus palàm fit, qui nulli lentori obnoxij, ſed veritati tuendæ addicti, rigidiori vultu haſce intueantur ineptias. Quibus præ cæteris refragatur Ruellius, qui in re plantaria examinanda, indagandáque inter recentiores facilè primas tenet, quemadmodum multiplici lectione, Latini & Græci ſermonis peritia, quàm plurimos antecellit. Is enim contra nugatoris huiuſce fabellas, eam ipſam plantam Viburnum putat, cuius nos imaginem appingi curauimus. Non ſolùm quòd flexilis, ac lēta valdè omnibus ſuis partibus habeatur, ſed etiã quòd in Gallia hactenus proprium retineat nomen. Siquidem Galli arbuſculam hanc, vna tantum detrita litera, ſuo idiomate Viurna vocant. Atqui an Armenius bolus (de Orientali & ſelectiſſimo loquor) quo paſſim vtuntur Medici, terra ſit Sinopica, non ſine reprehenſione reſpõdebit Agricola præcellens foſſilium indagator, quippe qui tametſi hæc olim à Sinope Cappadociæ vrbe, vnde nomen inuenit, importabatur, nihilo ſecius haberi alibi etiam inquit, in aurariis, argentariis, ærariis, ferrariiſque metallis, in quibus in Ilua (vt alias diximus) Tyrrheni pelagi Inſula, huiuſce rubricæ plurimũ inuenitur. Eſt enim hæc (vt Dioſcorides inquit) grauis, denſa, ad iocinoris imaginem vergens, non autem (vt ſelectiſſimus Armenius bolus) leuis, & butyri inſtar pinguis. Vtimur & nos noſtra Sinope, quam vilem, rudémque bolum

Guilandinum magis verſatus in Ariſtophane quàm in Dioſcoride, & Galeno.

Guilandini ſententia in Viburno improbata.

Viburnum arbuſculã eſſe, non nomen cuiuſque virgulti contra Guilandini fabulas.

Guilandini calumnia inſcitiaq; in Armenio Bolo confutata.

Armenium Bolum, quem vocant, non eſſe Sinopicã terram cõtra Guilandinũ.

Sepla

Seplaſiæ appellant,ad ſanguinis profluuium, queádmodum & Galenus vſus eſt, vbi Lemnia terra nõ erat ad manus. Qui in re non obſcuras ſanè vires retinet. Zedoariam præterea legitimum eſſe Coſtum, vt impudens ſomniauit Guilandinus, negabūt proculdubio Dioſcorides & Galenus. Ille quidem quòd Helenij radicibus.quæ vegetæ magnæq; ſunt, Coſtum adulterari ſcribat, hic verò quod pluribus in locis aſſerat Coſtum ex diſcuſſoria & adſtringente cõſtare facultate, & adeò eximij fragrantiſq; eſſe odoris, vt non minus ad vnguenta odoratiora parãda eius apud antiquos inualuerit vſus, quàm malabathri, amomi, caſiæ atque myrrhæ, quibus tamen tùm notis tùm facultatibus Zedoaria prorſus deſtituitur, cum potius grauiter, quàm ſuauiter oleat. Adde quòd Coſto Galenus leuiculã planè amaritudinem & validam tribuit acredinem. Sed hæc in Zedoaria contrario modo ſe habent, cum in ea validior amaritudo, & acredo remiſſior guſtu facilè deprehendatur. Saliuncam quoque non eſſe Celticam Nardũ manifeſto indicat Plinus libro XXI. quippe qui vno & eodẽ capite, de vtraq; ſpeciatim egit, tanquam de plantis inter ſe differentibus. Nec præter id, eæ tantum iis diſſident notis apud antiquos autores, ſed etiam natali ſolo & viribus. Nec minus in cẽſendo albo Dictãno, quod Dioſcoridis Tragium facit, hallucinatus deprehenditur ſordidus hic Matthiolomaſtix, cum Tragium Dioſcoridi ſit ſemine, folio, ramis, ſingulis Lentiſco minoribus, Dictamni verò huiuſce folia, triplo Lentiſci foliis maiora habeantur. Adde quòd è Tragio lachryma diſtillet, quæ illita ſpicula è vulneribus eiiciat. Id quod in alba Dictamno nuſquam hactenus viſum eſt. Cneorum, quod videat inter adulterinas Thymælææ nomenclaturas habere Dioſcoridem, quodq; habeat Galenus lib. 9. cap. 111. de compoſitione medicamentorum ex Archigene καὶ κνεώρου ἣν ἔνιοι Χαμαιλαίαν καλῶσι quinetiam quòd ſcribat Plinius lib. XXIII. cap. XXI. Thymælæam aliquibus Cneſtron, aliquibus Cneoron vocari, id quod me adnotaſſe ignorabat, non ſine ingenti latratu barbarus ille Canis me adoritur. Verumenimuero, ſi tantum rei herbariæ peritiæ, quantũ maledicentiæ haberet, facilè quidem nouiſſet vtrũq; Theophraſti Cneoron, à Dioſcoridis & Galeni Cneoro pluribus differre notis, quinetiam à Cneoro, de quo hoc loco meminit Plinius, Theophraſto duo Cneori genera deſcripta reperio

Zedoariam vulgarem nõ eſſe Coſtũ contra Guilandini imperitiã.

Dictamnum album nõ eſſe Tragium contrà Guilãdinum.

Cneoron non eſſe Thymælæã neq; Chamælæam contra Guilandini arrogãtiam.

Cneoron Theophraſti à Cneoro Dioſcoridis & Galeni differt.

reperio. Album quidem odoratum, & nigrum inodorum. Atqui vtrunque radice nititur grandi altéque deſcendente, florétque poſt æquinoctium autumni, & multo deniq; tem pore floret, humíque ſe ſpargit. Thymælæa verò Chamælæáve ambæ graueolẽtes ſunt, grãdi altáq; radice haudquaquam nituntur, nec florent, niſi Vere inchoante, nec humi procumbunt. Adde quòd nigro Cneoro folia Tamaricis reddidit Theophraſtus. Sed eiuſmodi folia, nec Chamælææ, nec Thymælææ inſunt. De hoc albi Cneori genere meminit Plinius lib. xxj. cap. ix. inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Caſſiam appellari Igino ſcribit, quem poſtea ſequutus eſt Gaza De altero verò Cneoro, de quo Dioſcorides & Galenus ſcripſerunt, in quo Gnidium granum naſci ait, meminit is loco ſuperius citato. Scribit de Gnidio grano Theophraſtus ſtatim ſimul ac de pipere egit, non autem, vbi tam diligenter Cneori hiſtoriam deſcribit lib. vj. cap. ij. de plantarum hiſtoria, vtpote, qui Gnidium granum non ignorabat Cneori non eſſe fructum. Plura autem reperio plantarum ſimilia nomina, quæ tamen varias denotant plantas. Telephium planta per ſe eſt, ita propriè appellata, verùm & ſemperuiuum tertium ipſi quoque Dioſcoridi Telephiũ apellatur. Helxine, Parthenium idem appellat Dioſcorides, Aſarum Baccarem, & Aſplenum Hemionium, cum tamen Parthenium, Baccharis, Hemionium aliæ per ſe ſint plantæ. Hæc qui ignorant, & de his ratiocinari volunt, nil mirum ſi à peritis derideantur. Imaginem quam pro Limonio appinximus genuinum Ben rubrũ Mauritanorum vnà cum vulgo eſſe pronuntiat, cum tamen nullis notis Ben ipſum referat. Feram tamen patienter, quæ hac in cenſura, de ſylueſtri beta contra me affert, quòd eadem de re, longè magis laceret Galenum, vt Plinium ſeruet, qui aliorum fidem ſequutus, in quampluribus deceptus eſt. Is enim Limonium, ſylueſtrem Betam eſſe ait. Quô fit, vt non Galenus, neque Matthiolus, qui de Limonio ſatis ſuperque ſcripſerunt, malè herbariis (vt ille inquit aſinus) Betam ſylueſtrem ſubtrahere cupiant, ſed Plinius & Guilandinus, id facere nitantur. Bacciferam Sabinam ſi nuſquam vidit, tàm ſummus plãtarum indagator, cur Fuchſium & Matthiolum reprẽhẽdit? Matthiolũ ſcio ego è Baccifero ramo, ſuã appinxiſſe Sabinam, nec vereor quin etiam Fuchſius ſuam quoque

Cneorum Caſſiam ab Igino appellari.

Propria plantarum nomina pluribus conuenire plãtis.

Guilandini ignorãtia in cenſendo Ben rubro.

Galenus à Guilandini impugnatiõe defenditur.

Sabinam Bacciferam reperiri cõtra Guilandinum.

ex viua planta delineari curauerit. Sed huiuſce tam ſeueri Rhizotomi cenſuram inanem, infirmámque pronuntiant Auicenna, ac etiam Serapio, qui de Sabinæ baccis apertiſſimè meminêre, & in medicum vſum vertêre. Porrò iam ad ſtuporem vſque huiuſce calumniatoris inſolentiam, infidelitatémque demiror, quòd mentiri non erubeſcat, ſcripſiſſe me Cedrum magnam bacciferam eſſe arborē. Hominis tam procacis mendacium deprehendunt, qui mea legerunt in Dioſcoridem commentaria. Quid dicam etiam de huiuſce blateronis in conſiligine cenſura, vbi mētiri tam temerè auder? Inquit enim quinimo etiam affirmat, Plinio, Columellæ, Vegetio, Abſyrtóque Veratrum album Cōſiliginem vocari, cùm tamen horum nemo id vllibi ſcribat. Conſiliginis radicem inquit, Plinius deploratis in Phtiſi præſtantiſsimum eſſe medicamentum, ſed bibi debere ex aqua, haberíque aſſiduè ſub lingua. Vbi autem legerit nouus hic Aeſculapius albo Veratro curari poſſe Phtiſicos, ſubdíque id Glycyrrhizæ vice ſub lingua, recitet is inter cætera, quæ refert, deliramenta. Lætetur futura poſteritas tantum ſe medicum habitura, qui hac conſiligine tabidos ab inferis reuocet ad vitam. Solanum maius Italis herba Belladōna vocatum, Mandragoram eſſe Theophraſti contendit, vnica tantùm racemorum nota, cùm tamē, nec foliorum, nec florum, nec caulium, nec radicis vſquam meminerit Theophraſtus. Non enim plantæ ex racemis tantùm, vt ex auribus Aſini cognoſci poſſunt, ſed aliis pluribus notis. Somnificum à Luca Ghino acerrimo ſimplicium indagatore Piſis mihi tranſmiſſum eſt ſine floribus, crocatis baccis, folliculo obtectis, frequentibus caulibus, foliis plenis, malo cotoneo æmulis, & (vt Theophraſtus inquit) piloſis, & in ima parte latioribus, radice ſubalba, vt in ſicca planta idem aſſignat Theophraſtus, & vt Ghinus afferebat, ſaxoſis locis & maritimis naſcēs. Has itaque ſi perpendamus notas, vanam acerrimi ſophiſtæ cēſuram, facilè è ſuis deiiciemus præſidiis. Rotūdum piper Indicus iam negotiator factus, Theophraſto Cubebam eſſe ſtatuit. Sed videat diligentius oportet, inuertátq; piperis aceruos, ſi ad mentem reuocari cupit. Ibi enim innumeras reperiet rotūdi piperis baccas, ſubrubro adhuc putamine obductas, minimè rugoſas erui æmulas, tegmine, carnéque conſtantes, (vt idem inquit Theophraſtus) ſicut laurina bacca. Cubeba

Guilandini calumnia in Cedro exploſa

Veratrum album non eſſe Conſiliginem contra Guilādini imperitiam.

Herbam Belladōnam Italicè vocatam non eſſe Mandragoram Theophraſti. Guilādini calumnia in Sōnifico Solano excluſa.

Rotundū piper non eſſe Cubebam contra Guilandini Chimeras.

Cubeba enim ſuum intra putamen non carnẽ, ſed nucleum includit, qui longè magis amarorẽ, quàm vllam reſipit acredinem. Maiori ſanè iniuria affici nõ poterat Theophraſtus, quàm illi genuinum rotundum ſubtrahere piper, ac ſi tam notum aroma illi fuiſſet ignotũ. Ad reliqua de Myrtidano & Myrrhidano, ꝙ is rotundũ piper facit, apud Hippocratẽ, reſpondebit Galenus, quem ille tam temerè reprobat, libro de obſcuris Hippocratis vocibus. Santala noſtri vſus, contra huiuſce conuitiatoris opinionem, Mauritanorũ eſſe Santala perpetuò crediderim, ſed aberraſſe eos in eorum temperamẽto, vnà cũ cæteris doctiſſimis Medicis, non ambigo. Quæ de Maro & Amaraco ſcripſerim, qui legerũt in meis in Dioſcoridẽ cõmentariis, meritò hunc dãnabunt calumniatorẽ, & omnium mendaciſſimũ promulgabunt. Fabariã, quam tã temerè Telephium non eſſe me putaſſe cenſet, ſi quis Telephij modo calidã abſterſoriámq; dixerit, hunc ex tremo laborare ſtupore, quis non aſſerat? Hanc ſi (vt in commentariis noſtris diximus) Telephiũ facere volumus, dicamus neceſſe eſt, hiſce facultatibus noſtrã carere Fabariam, ob cœli ſolíq; noſtri tẽperiẽ, vt de Cyrenaico Aro ſcribit Galenus. Sed Telephiũ Theocrito Nicandri Scholiaſtæ vocari Scorpioidem noſtrã, nihil ſanè moror, ꝙ plantis pro regionũ more diuerſiſſima ſint nomina. Sat quidẽ mihi eſt hanc plantã Dioſcoridis Scorpioidem adeò per omnia referre, vt nulla prorſus nota ſit, quæ reclamet. Cæterũ quantum in cenſendis Dioſcoridis noſtri plantis valeat huiuſce Pſeudocrateuæ iudicium, quis non noſcet in cenſendo Amello. Iam ſæuientem in illum Vergiliũ video, virgis vnà colligatis, ad eius cõpeſcendã inſcitiam. Siquidem cum is florẽ, non herbam deſcribat, ferula excipiendum hunc eſſe putat, qui pro Amelli flore, vel Chelidonij minoris, vel Primulæ Veris folia, dubia & incerta ſentẽtia accipiendum cenſet. An quiſquã, niſi ſtolidus amẽnſve, non videt nullã cauliũ ſyluam ipſámq; ingẽtem (vt Vergilius idem ſcribit) è Chelidonio minori, aut altera illa planta extolli? Taceo ſaporis aſperitatem, quæ in hiſce plantis nulla reperitur, quinetiã florendi tẽpus prætereo, ꝙ tantũ Vere ipſo inchoante floreat Primula veris, ac pariter Chelidoniũ illud aduentãtibus ad nos hyrundinibus, Amellus verò autumni tẽpore, in tonſis à falce iam vallibus. Præter hæc cũ florem, non herbam deſcribat Vergilius, de

Sãtala noſtri vſus legitima.

Fabariam nõ eſſe facultate Telephij.

Nicãdri Scholiaſtæ Telephium quid.

Guilãdini in Amello manifeſta inſcitia.

foliolis illis ſeſe in toto floris ambitu circũfundentibus ſcri pſiſſe neceſſe eſt, non de herbæ cuiuſuis foliis. Atqui ſanè de miror, ꝙ etiã vt tertiũ Amellum in mediũ afferret, maiorẽ non attulerit Perſicariam, ꝙ huic longè euidentiora, quàm illis allatis plantis nigra illa ſtigmata in foliis videantur, vt numeroſiorem in Amello progeniem relinqueret. Cæterũ cum te virum doctiſſimũ eſſe intelligã, cui mihi non opus ſit, hæc omnia explanare figmenta, cumq; iam ad nauſeam vſq; de his aliàs diſputauerim, plura hic Guilandini ſomnia nunc explanare non libuit, quinetiã ea potiſſimũ cauſa, ne mea ingraueſcentis iam ætatis momenta, quæ in poſteritatis & Reipub. cõmodum mihi cõferenda ſunt, in hiſce confutã dis inanitatibus conterã. Boruſſum hunc diuina eſſe indole facilè intelligo, ꝙ non ſequi tantum naturã, ſed ei præire, nõ illã explicare, ſed nouã per ſeipſum condere velle videtur. Non dubito quin vbi ex India in Italiã redierit, modo interim elemẽta, tam ſublimẽ nobis non rapiant naturæ inda gatorẽ, aliam naturam in Europam ſit allaturus, quæ inaudi tas plantarum animaliúmq; transformationes nobis pariat. Verùm ſi hac duce ſuos etiam inhumaniſſimos nõ transformabit mores, non deerũt Reipub. vindices, qui Cacodæmo nem hunc ad inferos repellãt. Nam & in Hetruria Fraxinũ naſci ſcimus, quæ non tãtum virium facultate, ſed ligni etiã robore huiuſce Boruſſiacæ viperæ venenũ coercere poteſt. Egregiũ verò excogitauit Symbolũ, quo ad ſuum Oenopolium potãtes alliceret. Quid, n. ſtultius, quid inſolẽtius, quid deniq; incõſultius, quã vnius tantũ hominis cauſa vniuerſam in ſe cõcitare regionẽ? Et quã regionẽ? Hetruriã nimirũ quæ euerti ſe imis à fundamẽtis optarit potius, quã publicas iniurias impunitas relinquere. Audio à fide dignis hunc maledicorũ obtrectatorúmq; Coryphæũ, ſua è patria exulare publico montis Regij Academiæ decreto ꝙ ſeditiones nõnullas excitaſſet. Ideo mirũ nobis eſſe nõ debet, ſi eo in Italiã reiecto ilico ibi plura corrũpi & malè admodũ olere cœperint. Agaſonẽ Romæ, & in Sicilia primũ (vt audio) egit, ꝙ tãta fuerit illi penuria panis, vt aliunde ſibi victũ comparare nequiuerit, quã ex allatis è mõtibus ſuo cũ aſino radicibus cũ quo, cũ tam diu verſatus ſit, nulli mirũ videri debet, ſi aſininos induerit mores. Facinoroſum hominẽ nebuloni huic ſimilẽ nunquã antea genuiſſe Boruſſiam facilè intelligo ex illius

Fraxinum in Hetruria naſci ad coercendam Guilandini petulentiam.

Cur Guilandinus in Italiã reiectus ſit.

Guilandinus Romæ Agaſo factus.

illius gentis bonorũ doctorumq; virorum moribus, quibus cum & in Italia, & in Bohæmia, ac etiã in Polonia nõ parua mihi interceſſit cõſuetudo. Inter quos ſunt Valerius Fidlerus, Matthias Stoius, ambo Boruſſiaci Principis Medici, Ioannes VVillebrochius apud Sereniſs. Ferdinandũ, Archiducem Auſtriæ &c. collega meus, Robertus Finckius Sereniſs. Reginæ Poloniæ Phyſicus, Bartholomæus Vuagnerus, qui in ampliſſima Republica Dantiſcana medicinã facit, & alij pleríq;, quos partim de facie, partim ex ſcriptis noui. Horum doctrinã, humanitatem, pietaté, fidem, modeſtiam, inſignémq; animi candoré, neſcio quibus verbis, prout merentur, extollere debeã. Quò fit, vt credã hoc monſtro patria pulſo, nihil ibi poſthac facinoris, fœtoríſve eſſe reliquũ. Sed ignoſce obſecro mi Crato, ſi doloris iuſtiſſimi vehementia longius prouectus, moleſtias omnes animi mei, in tuum amiciſſimi mihi hominis ſinũ ita cõfidenter effudi. Leniri.n mihi aliqua ex parte videtur dolor meus, cũ eſt, cum quo quaſi partiri eum, vel colloquio, vel per literas cõmodè poſſum. Cæterũ velim tibi perſuadeas me eam amicitiam, ad quam me tui primùm libelli iam ſæpius in vulgus editi, deinde etiam nuper ſcripta humaniſſimè ad me epiſtola inuitauit, ſanctè quoad vixero culturum, & vbicunq; occaſio aliqua ſe dederit tuæ famæ, & commodis tuis, omni ſtudio ſeruiturum, Vale.

Boruſſorum Doctorũ laus

THADDAEVS NEMICVS A HAGEK Medicus, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Quæritur quid ſint baccæ piſcatoriæ, quas Germanicæ Officinæ vocant Cotulas Elephantinas.

TVus erga me amor, & beneuolentia cum ſumma humanitate coniuncta, Doctiſſime Matthiole, facit vt liberius de cõmunibus noſtris ſtudiis, vel præſens, vel per literas, dum ita ſors fert, tecum colloquar. Quare etſi nihil mihi poſſit accidere gratius, tamen ꝙ tuo illi me amori nihil adhuc reddere potuerim, pręter parem beneuolentiã, & perpetuo memoré, pro tuis quã plurimis officiis erga me, voluntaté, aliquo animi angore afficior. Cui quidé, tum demũ aliquid adiumenti & leuationis adferre videor quoties mihi in conſpectum propono, Deum & naturam ideo ſanè te præclaris illis dotibus animi & fortunæ ornare voluiſſe, vt haberes & occaſionem bene

merendi de cæteris, & liceret etiam ex tuo abundanti & perenni doctrinæ fonte, vberrimam haurire cognitionem. Id quia & mihi iam ſæpe contigit, hanc felicitatem mihi gratulor, & tibi mi Matthiole maximas ago gratias. Et quia nihil eſt quod viciſſim nunc à me tibi præſtari poſſit, te rogare non deſinam, vt tantiſper meum in te redamando animũ & beneuolentiã parẽ feras, donec maiorib. aliquando officiis, tibi eundem declarauero. Quod ad præſentes literas attinet, cur eas ad te ſcribam, etſi coniectura adſequi potes, percontari me quidpiam ex te in doctrina ſimplicium (nam de his potiſſimum inter nos colloquia, & ſermones miſcere ſolemus) tamen ne diutius te detineã, ordine rẽ exponã. Paucis ab hinc diebus, acceſſit quidã meam officinam Pharmacopæam, & petiit ſibi vendi, noſtro idiomate Gebulas, officinę Cotulas Elephantulas vocare cõſueuerũt. Et quoniã illas iã olim plenè cognoſcere deſiderabam, hac recordatione vetus illud deſideriũ noua quadã & ardẽti cupidine vſq; eò in me exarſit, vt nõ cõquieſcerẽ animo, donec quidnã eſſent, ex te cognoſcerem. Nam qui eas explicaſſet hactenus, quòd ſciam, vidi neminem. Solus Fuchſius præclaræ eruditionis vir ab animali Elephante eas vocari putauit. Sed veriſimilius fortaſſe eſt grana alicuius plantæ eſſe, de quo quidem, quæ tua ſit ſententia, malo potius te dicẽtem audire, quàm incertis agitari opinionibus. Hactenus præterquam ad capiendos piſces, quòd equidem ſciam, nullius vſus erat in Medicina. Solent autem eas miſcere cum veteri caſeo, melle & farina triticj. Inde formant globulos, ſeu pilulas, piſi magnitudine, quas in flumen, vbi piſcium concurſus frequentior fieri conſueuit, proiiciunt. Alij hac ſequenti compoſitione vtebantur, qua & ego dum eſſem adoleſcens delectabar, non quòd tenerer ſtudio capiendorum piſcium, quàm quòd vehementer admirarer artem & effectum. Sic autem habet prædicta pharmaci compoſitio. Sumito Cotularum Elephãtularum, Adipis agni, cuiuſque ſemiunciam, caſei antiqui ſeſcũciam, & Canabini ſeminis vnciam. His addito ſeminis Anethi, Hyoſciami, cuiúſque drachmas tres, farinæ tritici drach. duas, mellis drach. ſex, Caphuræ. drac. I. Hæc omnia in mortario in maſſam redigantur, & fiant inde catapotia piſi magnitudine, quæ flumini placido iniecta (ne videlicet rapidius flumen piſces aliò abripiat & deferat, vnde poſthac tolli non

Pharmacum ad capiendos piſces.

poſ

poſſint) & à piſcibus deuorata, paulula interiecta mora, eos infatuant, vt hinc inde nunc in flumine diſcurſent, nunc moueantur in orbem, magna cum voluptate adoleſcentum. Mox fatigati & iam ferè exanimes, in ſummo fluminis natantes, reticulo piſcatorio extrahuntur. Extracti ſubitò, vel exenterantur, vel in recentem aquam coniiciuntur, eiecta prius ex illorum ore pilula deuorata, quæ plerunque adhuc in faucibus, ex ventriculo fortaſſe eorum reiecta, hærere ſolet. Plerique redeunt ad ſe, & quaſi reuiuiſcunt, quod etiam quibuſdam accidit, ſi fortè paulò diutius, vel in flumine relinquantur, vel vi fluminis in alium locum deferantur. Sed piſcatoribus eiuſmodi captura piſcium odioſa eſt. Itaque qui ſic piſces capere deſyderant, locum fluminis ſolitarium deligere ſolent, vbi nec à quoquam conſpici, nec in eiuſmodi captura deprehendi poſſint. Quod verò ex illo pharmaco ſic infatuantur & extinguantur piſces, ſi natura illarum rerum, quæ in commiſtionem veniunt, conſideretur, omiſſis interim cotulis, non ægre deprehendi poteſt. Duo enim ſunt ſumma & præcipua, quæ circa illam compoſitionem in conſiderationem veniunt, quorum alterum eſt, quod delectat & allicit, alterum quod perniciem adfert. Quæ delectant ſunt hæc tria, farina tritici, mel & caſeus. Conſtat enim his plurimum piſces delectari. Reliqua exitioſa ſunt piſcibus. Commiſcentur autem delectabilibus ne fraus deprehendatur. Sic interfecturi muſcas exhibemus Arſenicũ melle miſtũ. Hinc prouerbium. Sub melle fel & venenum. Semen Cannabis & Anethi calida ſunt & ſicca, præcipue verò Cannabis caput ferit. Ac cotulas illas eiuſdem eſſe facultatis, ac ſubſtantiæ, calidæ & igneæ ipſe guſtus indicat. Adeps ſeu Seuum ſenſus hebetat, & ſomnolentiam inducit. Camphora nimia frigiditate ſtupefacit, & Hyoſciamus peculiariter exitioſus eſt piſcibus. Habet enim vim deleteriam & mentem maximè turbat. Itaque non mirum eſt, ſi piſces ex deuoratione talis pharmaci ſic veluti inebrientur & pereant. Sed ego ceſſo vlterius rationem compoſitionis excutere, quin potius, ea omnia, tuo diligentiſſimo examini, & acutiſſimo iudicio relinquo, & vt ad me de hoc toto negotio perſcribas, vehementer rogo. Bene vale, & me vt facis, ama. Pragæ.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLus Thaddæo Nemico, à Hagek Medico S. P. D.

Reſpondetur quæſtioni præcedenti, & declaratur cur piſcatoriæ baccæ à Germanis Pharmacopæis Cotulæ Elephantinæ ſunt appellatæ.

BOni coſulas velim, quòd petitioni hactenus tuæ non reſpondi. Noſti enim quot quantíſque ſim ſemper negotiis occupatus, quo fit, vt non dubitem, quin tuipſe meam excuſaueris tarditatem. Amo te (ita Deus me amet) vehementer ob tuas in primis animi dotes, tum deinde ob multa abs te in me collata officia, adeò vt voluntas, mihi non deſit tuæ in me voluntati pariter, ac æqualiter correſpondendi, modo pro tua de me expectatione, id tam facilè præſtare poſſim. Equidem tametſi in indaganda deſcribendáque ſimp. medic. hiſtoria conſenuerim, tamen nihil vnquam de rebus dubiis affirmare auſim. Ideóque cum id perpetuò vitauerim, neſcio ſanè quo pacto in re non ſolùm dubia, ſed peregrina, & cuius hiſtoria hactenus nobis à neminè, quòd ſciam, tradita eſt, aliquid certi veríque afferre poſſim. Baccas, quas pharmacopæorum vulgus, Coculas Elephantinas appellat, notas ſatis habeo, quinetiam earum vires. Sed à qua proueniant planta, vel an ab herba, vel frutice, vel arbore, cũ prorſus me lateat, nõ eſt ꝙ putes, id tibi aperire poſſe Matthiolũ. Qui Alexãdria Aegypti ad nos mercimonia conuehũt, nudas tantũ baccas ferũt, quarũ per multæ ſuis adhuc racematim hærent pediculis, hederæ corymborum modo. Id quum pridem non animaduertiſſem, putabam has Tithymali alicuius eſſe fructus, quòd Tithymalis omnibus necandi piſces certiſſima ſit facultas. Atqui tractu temporis cum diligentius haſce baccas examinarem, nec iis necari piſces, ſed in ſoporem, vel ſtuporem agi viderem, priorem coactus ſum deſerere ſententiam. Quo factum eſt, vt poſthac mihi perſuaſerim alicuius ſoporiferæ ſtirpis illius regionis, à qua deferuntur, eas eſſe fructus. Non tamen dicam Somnifici ſolani, Dorichnii, aut Mandragoræ, quòd hoc minime compertum habeam, ſed alterius fortaſſe plantæ, quæ ſi non genere iis comparanda ſit, viribus nihilo ſecius ſimilibus habeatur. Sed non deſunt præclaræ eruditionis Viri in Germania, qui ab animali Elephante eas vocari

Tithymali omnes piſces necant.

vocari putent, quòd in Germania perperam hæ Cotulæ Elephantinæ à Myropolis (vt puto) appellari cœperint. Scio quidem non deeſſe inter hos, qui aſſerere non ſint veriti, Elephantinas vocari, quòd Elephantis gratiſſimus ſit cibus. Sed ij à veritate longè ſanè aberrant, vt ſtatim audies. Allatæ primùm ſunt hæ baccæ in Italiam, nullo appellatæ nomine, quo factum eſt vt noſtro Idiomate vocatæ ſint à Venetis negotiatoribus Coccole di Leuante, id eſt baccæ orientales, Coccolæ enim. Italis, Venetíſque præſertim, nihil aliud deſignãt, quàm baccas. ne aliud Leuante, quam Orientem. Hoc nomen poſtea in vniuerſam Italiam diuulgatum eſt. Deinde verò cum à Germanis mercatoribus vnà cum cæteris peregrinis mercimoniis deferrentur in Germaniam, vocaríque eas audiuiſſent Venetiis Coccole di Leuante, iidem Italicam linguam ſua aſpera prolatione corrumpentes Cotulas di Elephante eas ipſas vocauêre. Quam vocem, ſiue nomenclationem recipientes, ſubinde Pharmacopæi Cotulas Elephantinas has baccas Latinè appellare cæperunt. Nomenclationis origo tam apud Italos, quàm apud Germanos ſic habet. Nec eſt, quòd plura quàm hæc de orientalibus baccis à me expectes, quòd nemo harum hiſtoriam (quòd ſciuerim legerímque) hactenus deſcripſerit. Quantum autem ad Pharmaci parandi ex Orientalibus hiſce baccis rationem attinet, ad fallendos piſces, etſi de omnibus, quæ in illud veniunt, medicamentis, vſque adeò ſis ratiocinatus, vt nihil ferè addi poſſe crediderim, ne fortaſſe tamen ſubterfugiendi laboris cauſa, me nil de hac re ad te ſcribere velle putares, ſi id ſilẽtio prætererirẽ, & ne potius aſſentatoris, quàm fidelis amici conſilium me ſequi cenſeres, ſi tuum in hac re iudicium præ cæteris laudarem, relinquere ſanè non poſſum, quominus meam, vt rogas, tibi de his aperiam ſententiam. Placet ſanè (vt ingenuè fatear) quæ de tritici farina, melle & caſeo aſſeris, quinetiam quæ de Canabino & Anethino ſemine cenſes, quòd hoc ſua propria facultate ſomnum conciliet, illud caput feriat. Atqui dum orientalium baccarum facultates mihi propono examinandas, cum adeò ſoporiferas eſſe ſciam, vt ſumentes in ſtuporem agant, eaſdem ſanè calidas, igneas, ſiccáſque habere vires, non ita facilè mihi perſuadere poſſum. Soporiferas eſſe has manifeſto eſt argumento,

Piſcatoria bacca vnde afferãtur.

Coccole di Leuãte id eſt, baccæ Orientales.

Piſcatoria bacca cur à Germanis vocentur Cotulæ Elephantinæ.

Orientalium baccarum facultas examinatióque.

quòd additis caſeo tantum, & farina, ac ſubinde defruto, vel dulci vino exceptæ piſcibúſque obiectæ, ij paulò poſt ſtupidi fiant. Nec me à mea mouet opinione amaror ille qui guſtu percipitur, quíque te non abſque ratione calidas eſſe has ad credendum inducit, quod Opium, quo nihil validius eſt in ſopore ſtuporéve excitando, amaritudine longæ maiori pollere videamus. Quæ quidem amaritudo non impedit (ſi Galeno credimus) quominus Opium ſit ex quarto refrigerantium ordine. Quinetiam amara ſunt Papauerum capita foliáque quemadmodum & Mandragoræ radices amarore non vacant, quæ tamen omnes ſua frigiditate ſomnum conciliant, Caphuram præterea medicamentum eſſe frigidiſſimum, & ſua ingenti frigiditate ſumentes ſtupidos reddere, vt falſa Mauritanorum inualuit opinio, haudquaquam mihi perſuaſerim. Nàmque cùm non ſolùm accenſa vehementiſſimè flagret etiam in aquam proiecta, ſed quòd acutiſſimo ſit odore, & vſq; adeò tenuium partium, vt niſi diligenter aſſeruetur facilè in auram euolet, quinetiam ſi mandatur, os totum excalfaciet & ſiccet, non eſt, quòd credam tantillum quidem frigiditatis in Caphura noſtra reperiri poſſe. Talis itaque cùm ſit, tenuiſſimarúmque partium referta, rectè quidem medicamentis frigidiuſculis admiſceri Caphuram putauerim, non refrigerandi, nec ſtuporis inducendi cauſa, ſed vt craſſorum medicamẽtorum vires ſecum vehat, & facilius introducat in corpus. Cæterùm facit nunc Caphuræ ipſius mentio, vt ſilere non poſſim, me cum iis haudquaquàm ſentire, qui ſibi perſuadent Caphuram bituminis eſſe genus. Quandoquidem, præter id, quòd ſcribat apertiſſimè Serapio, hanc ingentiſſimæ arboris eſſe reſinam, & eius hiſtoriam pluribus diligentiſſimè proſequatur, ſi ponatur in diſtillatorio vaſe, nec oleum, nec aquam mittit, ſed hydrargyri modo ad vaſis cacumen aſcendens, ibi candidior, nitidior, ſelectiórque cohæret. Id quod nullum præſtat bituminum genus, ſiquidẽ hæc omnia artificio & igne facilè in oleũ vertuntur His paucis meã de oriẽtalibus Baccis ſententiam audiſti, quinetiam de medicamentis iis admiſcendis, nec plura nunc ſeſe offerunt, quæ tuis petitionibus accõmodare poſſim. Hec ſi probaueris, lætabor ſanè plurimum. Sin minus, ea boni conſulas, opto, tanquam à me ſynceriſſimè prolata. Nec velim, ob id deſiſtas de

Caphuram nõ eſſe frigidam contra Mauritanos.

Caphura cur frigidis miſceatur medicamentis.

Caphuram nõ eſſe genus aliquod bituminis.

de aliis etiam ad me ſcribere, vbi tibi ſeſe aliqua offerat occaſio. Nam eo gratius nihil mihi vnquam præſtare poteris. Vale. Pragæ.

GEORGIVS A TVRRI COMES & Liber Baro. Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

NVper Matthiole doctiſſime, Praga cum Parente obſeruandiſſimo, Goritiam incolumis redij, vbi quùm aliquandiu commorati eſſemus, tandem pater ipſe, vt grauiſſimum animi dolorem, quem ex tam recenti iactura (vt noſti) accepimus, cum vt publicas, tum priuatas occupationes, aliqua ex parte ruſticatione leniret, Rubiam ſe contulit, cum quo ipſe etiam ſum profectus. Illic poſtquàm villæ amœnitatem, cœli temperiem, illiuſque rerum omnium oportunitatem, ac quantas tùm voluptates, tùm fructus & vtilitates, res ruſtica ſecum afferat, paulò accuratius mecum ipſe cogitaſſem, planè illorum explodendam eſſe ſententiam cognoui, qui vrbanis quæſtibus addicti, agriculturam damnant, eóſque ſordidos, & minus liberales exiſtimant, qui cum opibus & dignitate floreant, relictis ciuilibus moleſtiis, omnibus cupiditatibus ſoluti, ruri vitam agant. Conſtat enim antiqua illa florentiſſima Romanorum ætate ſummos viros, qui ad gubernacula Reipub. ſedere conſueuerant, in agris commorari, & Nonis tantummodo diebus, vnde etiam Nundinarum conuentus ſunt vſurpati, ad res vrbanas gerendas in Vrbē per viatores euocari ſolitos. Neque enim Q. Cincinato obſeſſi Conſulis liberatori vitio vertitur, quòd ab aratro ab Dictaturam venerit, aut Marcus Curtius, & C. Fabritius minus apud poſteritatem laudis gloriæque ſunt conſequuti, quòd Pyrrho ex Italia pulſo, domitiſque Samnitibus, ruri, quàm intra oppidorum mœnia conſeneſcere maluerint. Quinimò Cyrus ille præſtans vir ingenio, & Imperij gloria Perſarum Rex, ſummis haud iniuria laudibus celebratur, propterea quòd incredibili ſolertia & diligentia ſuis manibus arbores conſerere, eáſque dimetiri & ordines in quincuncem dirigere ſolebat, ex quo ille à Lyſandro Lacedæmone ſummæ virtutis viro, beatus eſt appellatus, quoniam virtuti ſuæ fortunam coniunctam

Agriculturā apud antiquos in magna fuiſſe exiſtimatione.

Reges & Cōſules agricolæ.

iunctam eſſe cerneret. Cuius deinde exemplum ſecutus Diocletianus Imperio ſpontè ſeſe abdicauit, atque ſe in dulcia rura conferens, nullis perſuaſionibus potuit à rure beato auelli, ſed aſſiduè prædicans voluptates, quæ ex agro excolendo percipiuntur, lætiſſimos ſoles dicere conſueuerat, affulgere ruris habitatoribus. Deniq; vt alios pleroſque, prætercam, potiſſimum autem Carolum V. Inuictiſſimum Auguſtiſſimúmque Cæſarem adducam qui rebus ampliſſimis geſtis, Imperio Regniſque florentiſſimis, incredibili animi magnitudine relictis, ſe in lectiſſimum quoddam Hiſpaniarum Cœnobium, hortóſque amœniſſimos recipiens, extremos vitæ dies, conſimili rusticationis genere claudere decreuit. Summi enim & præclariſſimi viri animaduerterunt rerum omnium mortalium nihil agricultura melius, nihil vberius, nihil homine libero dignius, nihil dulcius, aut iucundius excogitari poſſe. Sed hæc pluribus fortaſſe quam par eſt, ad te virum eruditiſſimum, non idcirco ſcripſi, quòd tibi minimè perſuaſum eſſe verear, iſtos vrbanarum rerum ſtudioſos longè à veræ ſolidæque fœlicitatis vſu aberrare. Sed vt intelligas Parentem quoque meum nō fruſtra rei ruſticæ ſumma delectatione duci, qui non modo villam hanc ſatis amplis ad vſum & habitationem ædificiis, verumetiam ampliſſimo leporario & amœniſſimo pomario ad voluptatem exornare inſtituit, in quo iam varia ſunt arborum ſemina conſita, in quibus Amygdalarum, maiorúmque diuerſi generis ſurculos inſerendos curauit, quæ nunc mira iucunditate in ſingularem proceritatem adoleſcere videntur. Itaque ex eorū aſpectu non modica oblectatione afficior, frequentérque nouum ingredior pomarium, ex arbuſcularum tùm ordinibus, tùm viriditate ſummam voluptatem capiens. Verùm ſicuti M. Catonem illum ſeniorem, non modo fructus, verumetiam vis, & natura rerum ruſticarum magnopere delectabat, quoniam ſumma cum iucunditate conſiderabat, quemadmodum terra gremio mollito & ſubacto ſemen exciperet, ac deinde illud tepefactum vapore & complexu ſuo diffunderet, atque eliceret herbeſcentem ex eo viriditatem, quæ ſtirpium nixa fibris adoleſceret, & deniq; frugem optatam oportuno emitteret tēpore. Ita mihi euenit, vt admiratione quadam delecter, cum cogito, qua ratione ex ficitātulo grano, ex acino vinaceo, ex tam paruo cupreſſi ſemine (quod

Carolus V. Romanorum Imperator.

Franciſcus Turrianus Comes rei Agrariæ ſtudioſus.

(quod tu etiam in tuis eruditiſſimis in Dioſcoridem commentariis es admiratus) aut aliis ſtirpium minutiſſimis ſeminibus, trunci ramíque in tantam procreentur proceritatem, atque in malleolis, vitibus, radicibus, propaginibus, fructibus, plantíſque omnibus varia & diuerſa ratione, ſingulari quaſi miraculo natura operetur, frugéſque producat, quæ cùm ad voluptatem & alimenta humana, tùm in re medica præcipuum obtineant vſum. Quò fit, vt me plena perfectáq; huius pomarij voluptate frui non poſſe putem, niſi non modo ea, quæ cum externè cernatur, & quotidiano percipiantur vſu, etiam à peritis agricolis diſci poſſunt, verumetiam vires & naturam frugum ipſarũ arborum, cuius cognitionem eruditiſſimi duntaxat viri cõſequi ſolent, exactè percipiam. Cuius rei cum incredibili tenear deſiderio, neque alius occurrat, per quẽ huic cupiditati meæ æquè ac per te ſatisfieri poſſe putẽ, has ad te dare inſtitui, obnixè petens, vt quemadmodum iampridem luculentiſſimè tuis in Dioſcoridem commentariis omnium elegantiſſimè & copioſiſſimè plantarum ſtirpiúmque hiſtoriam es proſequutus, tantóque & ingenij acumine, & dicendi copia ſimplicium medicamentorum materiam illuſtraueris, vt iure optimo inter noſtrates iſtius facultatis ſcriptores principem locum obtineas, nunc ſingulare ſtudium in deſcribendis Amygdalarum malorúmque cuiuſcunque generis viribus, vſu, natura, & facultate adhibeas. Quo vno officio me tibi vſque adeò deuinxeris, vt ſi quem fructum, aut oblectationem ex ipſo Pomario percipiam, id tibi, doctiſſimíſque ſcriptis tuis potiſſimum acceptum referam, Vale. Rubiæ. *Petitio.*

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Illuſtri Comiti Georgio à Turri, S. P. D.

Tractatur de Amygdalarum, malorumq; hiſtoria & facultatibus.

PErpaucis ante diebus, Illuſtris Comes ad te ſcripſeram, cum mihi tuæ literæ Goritia ſunt redditæ, Iucundiſſimæ ſanè illæ, & mihi gratiſſimæ, vt cui nihil optatius eſſet, quàm de te ex te ipſo aliquid

aliquid tãdem audire. Nam poſtquam Praga profectus eras, nihil de te, neque à te in eum vſque diem perlatum ad me fuerat. Gratulor autem tibi plurimum, te illhuc vnà cum Illuſtri patre ſanum, hilarem, ſoſpitémq; perueniſſe. Tua enim & patris tui ſalus quantum mihi curę eſſe debeat, ſciunt hîc omnes, quos minimè latet, quanta beneuolentia, ac fauore (quæ veſtra eſt humanitas atq; benignitas) me ſemper complexi ſitis. Cæterùm, velim te ſcire, me ſæpe Deo Optimo Maximo maximas agere gratias, quòd Illuſtris patris tui me muniuerit patrocinio, cum hinc facilè coniiciam principis beneuolentiam erga me indies non parum augeri, & inuidorum, maleuolorúmque, quibus ipſa virtus, & bonorum virorum commoda ſtomachum faciunt, maleficos dentes penitus retorqueri. Placuit deinde mihi ſummopere id, quod de Amygdalis & pomis tam humaniter à me petis, quippe quod nihil aliud vnquam magis optarim, quàm officia mea omnia in tua illuſtríſque genitoris tui conferre placita. Scribis itaque (ſi rectè intellexi) eſſe tibi viridarium pulcherrimum, in quo præter cæteras fructiferas arbores conſitas eſſe Amygdalarum Malorúmque innumeras plantas. Quorum fructibus, cùm plurimum delecteris, cupis per literas à me ſcire, non ſolùm quomodo iis ſalubriter veſci poſſis, ſed vtriuſque arboris naturam & facultates. Quibus petitionibus tuis, & ſi fortè eo ſcribendi genere non ſatisfaciam, quod ingenij tui præſtantia & res ipſa expoſcere videntur, nolim tamen, vt id mihi negligẽtiæ aſſcribas, quùm omni mea opera tibi morem gerere velim, ſed ſi quid defuerit, id totum noſtris occupationibus, vt aſſcribas, opto. Amygdalæ itaque nuces authorum omnium conſenſu, duorum ſunt generum: Dulces ſcilicet, quarum in cibis eſt vſus, & amaræ, quæ tantùm medicamentis expetuntur. Dulcium item (vt obſeruare poteris) plures ſanè ſunt ſpecies. Siquidem quædam magnæ ſunt, quædam paruæ, quędam mediocres, quædam compreſſæ, quædam rotundiores. Item nonnullæ duriſſimo conteguntur operimento, aliæ verò tam fragili, vt non ſolùm dentibus, ſed digitis confringi poſſint. Sunt item quæ duplici cõſtant nucleo. Quò fit, vt pro generis varietate aliæ alias dulcedine & ſuauitate ſuperent. Fiunt ex amaris dulces, ſi ſtipite circumfoſſo, & in ima parte circumforato, defluens inde humor abſtergatur, dimittatúrque diu fluere, vel ſi circa

Amygdalæ nuces duorum generum.

Dulcium Amygdalarum ſpecies plures

Quomodo ex amaris Amygdalæ fiant dulces.

ſi circa radices apertas vrina, vel ſuillum ſtercus diffundatur. E duris item nucibus fragiles, molléſque, ex amaris dulces Amygdalas creabit, ſi radicibus ante flores ablaqueatis, aqua calida frequenter ingeratur. Solet plerunque etiã contingere Amygdalarum plantas, parum eſſe feraces, quod quidem maximè ægrè ferũt cultores. Id ſi fortè Amygdalis tuo in viridario virẽtibus accidat, facilè fructiferas reddes, ſi perforato arboris caudici calculum injeceris & ita librum inoleſcere permiſeris, vt foramen concludat. Præſtat item ferreo palo arboris caudicem vi perforare, & deinde quernũ paxillum forti percuſſione inſerere. Nec minus id facilè conſequeris, ſi perforatæ terebro radici tædæ præpinguis cuneum malleo adiges. Seritur Amygdalus viui radice, auulſo etiam ramo, & nuce ipſa. Vbi autem auulſo ramo tibi ſerenda fuerit, effoſſa ſcrobe, cacumen pro radice in terram figere iubebis, ſic vt craſſior lignoſiórque pars ſurſum ſpectet. Sed autumno hoc fieri expedit, priuſquam hyems inualeſcat. At ſi nucibus id efficere libeat, eas terræ non credas, niſi prius liquido fimo, vel aqua mulſa nocte vna maceratas. Quod tamen facere oportet circa Calen. Februarias. Cæterùm nihil æquè degenerat, quàm Amygdalus, ideóque aut plantam ſæpius transferri, aut adultam inſeri præcipiunt. Fructum perdit Amygdalus facilimè ante maturitatem, nocetque illi plurimùm Auſtrinum cœlum. Sed audias rem ſcitu pulcherrimam. Democritus poſteritatis memoriæ prodidit naſci Amygdalas inſcriptas, ſi aperto putamine quis nucleũ illæſum tollat, & in eo quodlibet ſcribat, inuolutúmque charta & iterum luto, ac ſuillo ſtercore nucleum terræ credat. Amareſcunt dulces Amygdalæ ſi primo germinatu tenellæ arbores à pecore decacuminentur. Dulces (vt Galenus inquit libro II. de aliment. facultatibus) nihil prorſus adſtringentis facultatis ſortitæ ſunt, ſola enim extenuandi atque abſtergendi vi pollent, qua tum viſcera repurgant, tum humores è pulmonibus, ac thorace ſputis expectorant. Oleoſæ tamen ac pinguis facultatis, vt iuglandes participes ſunt, cuius cauſa & ipſæ procedẽte tempore fiunt, vt illæ Oleoſæ, quòd eis longè minor inſit hæc qualitas, quã iuglandibus. Ex iis ſanè intelligi poteſt quod neque ventri ſubducendo conferunt, neque corpus multum nutriunt. Hæc de dulcibus Amygdalis Galenus. Quibus omnibus palàm ſit, quàm ridẽda ſit eorum

Dura Amygdalarum putamina qua ratione fiant fragilia.

Amygdalus ſterilis quomodo ferax fiat.

Quot modis ſeratur Amygdalus.

Amygdalus facile degenerat.

Amygdala nuces quomodo inſcripta naſcantur.

Dulces incuria amareſcunt.

Amygdalarũ facultas.

rum

Medicorum quorundam opinio exploſa rum ſententia, qui lacteum cremorē è dulcibus Amygdalis parari ſolitum dari minimè debere anheloſis, cæteríſque pectoris & pulmonum vitiis laborantibus contendunt, quòd falſo, ſibi perſuadeant cremorem hunc omnino adſtrictoriæ facultatis non obſcurè eſſe participem, eo tantum argumento freti quòd magno ſanè auxilio Dyſentericis propinetur, minimè aduertentes, id euenire (ſi tamen vera referunt) non quòd vlla ſit in Amygdalis (vt Galenus inquit) adſtrictoria facultas, ſed præter id quòd aluum non ſubducant (vt ipſe etiam ſcribit) ſua pingui qualitate humorum acredinem, quibus plurimùm Dyſenteria fieri ſolet, retundant, & inteſtinorum dolores mulceant. Hinc itaque hos prorſus hallucinari Medicos facilè comperies, qui falſa hac opinione ducti, vetant dari lacteum Amygdalarum cremorem, tuſſientibus, pleuriticis, anheloſis & aſthmaticis contra Galeni & cæterorum probatiſſimorum authorum ſententiam. Sed iam tu ipſe iudicare poteris, quàm magno duceretur errore cenſor clariſſimus ille, qui coram te, tàm elato ſupercilio mecum contendebat, lacteum cremorem ex Amygdalis dulcibus expreſſum adſtringenti vi non mediocri pollere & ideò in ſpirandi difficultate, non eſſe propinandum. Hæc ſilentio inuoluenda non duxi, non tamen (ita me Dij ament) vt mea apud te creſcat authoritas, ſed vt cognoſcas non omnes de his rectè diſſerere poſſe. Hinc itaque facilè quis intelligere poterit Amygdalas haudquaquam adſtrictoria eſſe facultate, nihílque magis earum cremore anheloſis, & quouis pectoris ac pulmonum morbo laborantibus in cibis prodeſſe, *Amygdalarū dulcium facultas.* cùm parum nutriant, attenuent, detergant, viſcera expurgēt, tùm humores è pulmone ac thorace educant ac promoueāt. Præſtant in cibis, quæ iam maturitatem adeptæ recentes ab arbore decerpuntur, quòd minus oleoſæ ſubſtantiæ pinguedinı́ſque ſint referræ. Præſtant item quæ tam diu frigidæ fuerint maceratæ, vt facilè delibrari queant, præſertim ſi cum ficubus deuorentur. Siccæ verò, quæ nullum expertæ ſunt humorem longè minus probantur. Quæ parum igne torrentur pinguedinis expertes effectæ, ſtomacho magis competunt. Lacteus earum cremor ex Sacchāro paratus *Lactei cremoris vis.* gratiſſimus eſt cibus & nutritioni idoneus, concoctúque facilis, iis maximè vtilis, qui ardore vrinæ laborant. Auget Amygdalarum in cibis vſus genitale ſemen, & viſum etiam acuit,

acuit, præſertim ſi cum Saccharo deuorentur, vel in placentas conformentur ex Saccharo, quas Martiapanes vocamus. Torreſiunt etiam & in particulas diſſecantur, & ſubinde Saccharo vel melle ad ſummum cocto excipiuntur, fiúntque inde retorridæ placentæ, quæ ſecundis menſis cōmodè pro bellariis apponuntur. Teruntur cum amylo, tragacanthæq; lachrima & ſubinde lacte bubulo & Saccharo excipiuntur, miſcentúrque ſimul donec conſiſtant, & ad formanda inde varia animalium genera, fictilibus quibuſdam ad id effigiatis reponuntur, quouſque tremulam quandam firmitatem conſequantur. Tali ſæpe eduliorum apparatu Principū, Heroúmque menſæ exornari ſolent. Atteruntur in marmoreo mortario ligneo piſtillo vnà cum Saccharo, gingiberis momento & Caporum pulpa, & digeruntur in offas, quæ magnam cum palato ineunt gratiam. Non deſunt etiam qui huiuſmodi offas tenuiſſima paſta circumuoluant & deinde frigant in feruenti butyro & poſtremo Sacchari puluerem ſuperaddant. Adduntur integræ delibratæque congelatis iuſculis, quòd non ſolum eſu placeant, ſed quòd etiam decoris addant aliquid. Sumuntur vnà cum malis, & in tenues ſecantur partes, miſcentúrque iuſculis, quæ ex vino vel defruto, vuis paſſis, aromatis, & croco paratis pro ferinis carnibus condiendis in vſu ſunt hyemali præſertim tempore. Teruntur delibratæ & roſarum aqua perfuſæ in lapideo mortario & addita mica panis ex ſucco aurantiorum macerata cum gingiberis momento ad carnium intinctus. Veniunt Amygdalæ & in alios ciborum apparatus, quos, ne cocum magis quàm Medicum hîc agere videar, ſilentio inuoluendos duxi. Volui tamen nonnulla tibi deſcribere, vt variis etiam modis pro libidine dulcibus Amygdalis vti poſſis in cibis. Virides Amygdalæ anteáquam ligneam contrahant duritiem, ſi deuorentur, humida ſtomachi vitia emendant. Ideóque nonnullis ſcio eſſe obſeruatum, conferre plurimum ad prægnantium malatiam. Amygdalæ (vt Florentinus in Geogicis ait) ad legendum maturitatem fatentur, cùm exterior earum cortex dehiſcere inceperit, quæ ſi muria lauentur, & candidiores euadunt, & diutius incorruptæ aſſeruantur ad vſum. Si autem ægrè corium exuant, paleis obrutæ continuò relaxabunt. Amaræ (vt de his etiam aliquid tibi in medium afferam) etſi in cibis obſoniiſq; nullum præſtent vſum, non

Martiapanū facultas.

Bellariorum ex Amygdalis parandi ratio.

Cibus albus ex Amygdalis paratus.

Offa amygdalina.

Condimentū ex Amygdalis pro ferinis carnibus concinnandis.

Intinctus ex Amygdalis dulcibus.

Amygdalarū viridium facultas.

Quo tempore maturitatem oſtendunt.

Amararum Amygdalarū facultas.

Amygdala amara crapulã arcent.

non tamen velim vt earum arbores tuo è viridario, ſi fortè inibi aliquæ fuerint, tollantur, cùm plurimùm expetantur ad medicamenta. Præſumptæ enim ſex ſeptémve numero (vt Dioſcorides, Plutarchus, & Athenæus memoriæ prodiderunt) hominem inebriari prohibent, ob idq; refert idem Plutarchus apud Druſum Tiberij Cæſaris filium, quendam Medicum commeſſari ſolitum, qui omnes bibendi certamine prouocabat, neminíque cedebat in vini potu. Is tandem depræhenſus eſt anteaquam biberet quina ſenáve amara comeſſe Amygdala, quò minus temulentia tentaretur. Porrò cùm eas deuorare vetuiſſent, nec pauxillum quidem in huiuſmodi potu reſiſtebat. Hæc tibi narranda mihi propoſui, non quòd credam te adeò potationibus eſſe addictum, vt hoc indigeas medicamento, ſed vt ſcias miram hanc eius facultatem, & compotaſſe etiam olim Romanos, perinde ac noſtri compotant Germani & cæteri ferè, qui Septentrionales incolunt regiones. Vulpes præterea necari tradunt, amaris Amygdalis deuoratis, quinetiam & anſeres & gallinas. Sed vulpes ſanari aiunt copioſo frigidæ potu, quem ſi dimittant, proculdubio emoriuntur. Eædem tuſæ & illitæ vitia cutis in facie, nempe lentigines, iontos, impetiginéſq; detergunt. Menſes admotæ ciunt. Illitæ fronti aut temporibus, cũ aceto vel roſaceo, capitis dolores mulcent, Epinyctidas ſanãt ex vino, item putreſcentia vlcera, & quæ in carne ſerpunt, quinetiam canum morſus cum melle commixtæ. Earum autem eſu dolores finiuntur. Somnum conciliant & vrinam cient. Dantur vtiliter ſanguinem reiicientibus, mentha & amylo additis. Præſtant ad vitia renum, & pulmonum inflãmationes ex aqua potæ vel in eclegmate cum terebinthi lacryma deuoratæ. Calculoſis ægréq; vrinam reddẽtibus proſunt ex paſſo hauſtæ. Miſcentur cum melle & lacte optimè, prius tuſæ, dantúrque ſubinde iocinoroſis, tuſſientibus & coli inflammatione affectis, quinetiam aſthmaticis, purulentis, anheloſis & pleuriticis, præſertim vbi craſſa tenuare, lenta incidere & excreationibus educere oportet. Iocinoris obſtructionibus plurimum conferunt, expediunt enim venas extremas lentis craſsíſque humoribus occupatas, atque etiã expurgant. Lienoſos iuuant, & vteri morbos pellunt. Radicum decoctum vitia cutis in facie delet perinde ac fructus. Gummi quod ex caudice proſilit, excalfacit & adſtringit. Ilitum

Amygdala amara vulpes, anſeres, & gallinas necant.

litum cutaneas impetigines tollit, præſertim vbi aceto fuerit exceptum. Prodeſt potum cruẽtis reiectionibus. Bibitur vtiliter cum diluto vino ad veterem tuſſim. Hauſtum cum paſſo calculum comminuit. Oleum quod ex amaris nucibus exprimitur, hęc omnia mirificè præſtabit hauſtum, quinque vel ſex vnciarum pondere. Siquidem præſtat magno iuuamento contra vuluarum & vteri dolores. Strangulatus, conuerſiones, & eorũdem locorum inflammationes aufert. Vitiis renum, difficultati vrinæ, ſuſpirioſis, lienoſiſq; mirificè prodeſt. Dolores capitis, grauitatem auditus, ſonos incertos, tinnitúſque diſcutit. Maculas & vitia cutis tollit è facie, & eam erugat cum melle, cera & lilij radice, aut roſaceo cerato. Oculorum hebetudines emendat, & vlcera capitis manantia, furfuréſque cum vino abſtergit. Hoc etſi dulci Amygdalino longè ſit ad omnia efficacius, illud tamen huic quandoque præfertur, cùm facilius cõmodiúſque ab omnibus ſumatur, tùm etiam quod non adeò excalfaciat. Ideóque eo frequentius vtimur ad omnia prædicta. Sed de Amygdalis hactenus. Reliquum autem nunc eſt, vt de malis aliquid etiã ſcribam. Quorum genera (vt Galenus inquit) varia ac multiplicia habentur, vt non ſolùm eorum varia indicat forma, ſed etiam ſapor, quò fit, vt non omnibus vna tantùm ſit facultas. Alia namque auſterum, alia acidum, alia dulcem habent ſaporem. Sunt etiam quæ mixto ſint ſapore, ita vt appareant & dulcia ſimul & auſtera. Habentur & alia, in quibus auſteritas cum dulcedine manifeſtè percipitur. Ad hæc alia cum acore acerba inuenies, quinetiam quæ tres ſimul ſapores planè referãt, dulcẽ ſcilicet, acidum & acerbũ. Ideóq; cum ſapores in malis varij ſunt, varias eſſe etiam eorũ facultates neceſſe eſt. Etenim quæ auſtera ſunt, terrea quidẽ qualitate redundant, ob idque vtiliter vſurpantur, vbi adſtringere ac roborare opus eſt. Acida frigidum ſuccum habent ad refrigerandũ vtilem. Sed dulcia mediæ ſunt temperaturæ ad calorem vergentia. Atqui cæteris frigidiora ignauioráque ſunt, quæ inſipido habentur guſtu. Hinc itaque fit, vt varius debeat eſſe malorum vſus, pro ſaporũ varietate. Vtimur quidem auſteris ad ventriculi imbecillitatem, vbi affectus vel exuperante calida intemperie, vel nimia redundante humiditate fit. Acerbis verò vbi hæc aucta admodum fuerint. Acidis vtimur cùm craſſum ſuccum, qui non magnopere fri-

Olei ex amaris Amygdalis expreſſi facultas.

Malorum varia genera.

Auſtera.

Acida.

Dulcia.

Auſterorum vſus.

Acidorũ vſus

gidus habeatur, ſuſpicamur in ipſo ventriculo eſſe collectũ. Quæ autem odoratiora, ac dulciora ſunt, in cibis cõuenientiora eſſe iudicãtur, quemadmodum ſunt, quæ Appia in Hetruria dicuntur, & quæ Roſea etiam appellamus. Roſea Goritienſes, & Foroiulienſes Bertolina vocant, ſapore gratiſſimo, odorata, manſúque ſuccoſa. Cæterùm etiam optimi generis mala vitanda ſunt, antequam in arboribus maturuerint, quippe quoniam concoctu ſunt difficilia frigidáque, tardè permeant & praui ſunt ſucci. Quæ verò bellè matura in hyemem, & proximum ver aſſeruantur, cæteris ſalubriora habentur. Sed longè magis cocta, quàm cruda, præſertim ſi ex optimo fuerint genere. Hæc non ſolùm ſanis hominibus competunt, ſed etiam ægris quandoque maximum afferunt præſidium, ſed poſt cibum ſtatim ipſa dare oportet, nonnunquam autem etiam cum pane ad ventriculum & ſtomachum roborandum, iis qui deiecta ſunt appetentia, tardéque cibum concoquunt, quíque vomitu, diarrhæa ac dyſenteria infeſtantur. Odorata præ cæteris calidis cordis affectibus ſuccurrũt, præſertim vbi decocta prius ſub cineribus, aqua Roſarum & ſaccharo fuerint aſperſa. Quò fit, vt neſciã qua ratione dixerit Auerrhois (ſit tamen cum venia tanti Philoſophi dictum) poma quæcunq; pthiſim procreare, quũ id nulla fieri poſſit ratione, quæ à Medicis recipi debeat, quanquàm cenſor ille Senex, opinione fortaſſe potius, quã ratione ductus, hac Auerrhois ſententia fretus, vbi poma à cœna ſumenda probaueram ad roborandum ventriculum, aſſumentem potius Principem læſit, quàm Matthiolum, cuius tamen autoritas, vt tu qui aderas rectè noſti, non ſolùm à Principe accõmodis verbis ſeruata eſt, ſed etiam confirmata, quòd reiecta noua hac calumniatoris ſententia, poſthac à pomis temperare noluerit. Quæ præcocia dulciáque Vere maturuerint, inutilia, ac noxia ſunt, bilem enim generant, neruos lædunt, & flatus pariunt. Mala omnia ſeminis nigritie maturitatem præ ſe ferunt. Leguntur poſt Aequinoctium Autumni. Seruantur poma quæ diligenter decerpta fuerint (caduca quidem ſeparanda ſunt, ne putreſcentia cætera inficiant) tabulatis, ſubſtratis ſtramentis, loco frigido, ſeptentrionalibus feneſtris, quæ ſereno die lucem accipiant patentes. Vbi autem hyems algidior fuerit, paleis operienda ſunt, ne congelentur, & pereant. Rara etiam componi debent, ne

Dulcium odoratorum quis vſus in cibis.

Mala quæ vitanda.

Mala quæ ſalubriora.

Malorum facultas.

Auerrhois de Malis ſententia improbatur.

Mala præcocia inutilia in cibis.

Quo tempore legẽda mala.

Mala quomodo aſſeruãda.

conta

contactu putreſcant, ac etiam vt aër liberius ſpatiari poſſit. Seruantur etiam diu, vbi manu illæſa decerpantur, & marino muſco inuoluantur ſingula. Conſeruantur etiam ſi hordei, vel milij aceruis obruantur. Conduntur quoque diu, ſuis ramulis ſuſpenſa in fictilibus magnis, ſpiraculis diligenter concluſis, effracto tamen fundo, vt ſpiritus excludatur. Hoc enim modo aſſeruata, talia poſt hyemem inuenientur, qualia fuerunt condita. Seruantur etiã illæſa ſuper ſuſpenſis cratibus ſuppoſitis, ſuperpoſitiſq; milij, vel Panici calamis vnà cũ ſiccis foliis. Vbi autẽ mala vermibus in arbore vitiẽtur, illeſa poſthac prodibũt, ſi arboris radices ſuillo fimo vrinæ humanæ cõmiſto operies. Dulciora fieri affirmãt, ſi caprinum ſtercus cum eadem vrina diſſolutum radicibus affundatur, vel fæx vini veteris. Morbos omnes abigit Aſininũ ſtercus aqua maceratum, & circa arboris ſtipitem circumfuſum. Fœcundiores redduntur arbores, ſi ante germinationem à terra altitudine pedis plumbeo circulo caudicem ſtrictim obduxeris, itaque permiſeris, quouſque mala adoleſcere cœperint, tunc enim ſoluendus circulus eſt, & ſuo tempore quotannis obducendus. Si caduca ſint poma, fixę radici lapis impactus ea retinebit. Si copia ingenti ramos onerabunt, fulcimentis ſuſtineantur, tollantúrque, quæ inutilia, & vitioſa videbuntur, hoc enim pacto relicta pleniora euadent, & arbor grauamine ſubleuabitur. Inſeruntur Mala in ſylueſtri Pyro, in Cydonio malo, in Oxyacantha, ac etiam nigra Moro, quæ deinde ruberrima fiunt. Si erucæ acceſſerint, ſuffiãtur arbores bitumine, pice, ac etiam ſulphure, id quod non ſolùm hac in arbore operatur, ſed etiam in cæteris. Hîc itaque habes, mi Illuſtris Comes, quæ de Amygdalis & Malis obiter ſeſe obtulerunt deſcribenda, in quibus ſi tibi ſatisfactum eſſe intellexero, erit mihi tam gratum, quàm quod gratiſſimum. Vale.

Modus alius. III. *ſeruandi modus.* IIII. *ſeruãdi ratio.* V. *ſeruandi ratio.* *Remedia aduerſus vermes.* *Malus arbor fœcundior vt fiat.* *Malorum caducorum remedia.* *Quibus inplãtis malus inſeri poſſit.* *Remedium contra erucas.*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Gaſparo Peucero Medico
S. P. D.

Agitur de Hircis quibuſdam lac copioſum præbentibus.

MEmineram ſæpe me legiſſe apud Ariſtotelem libro tertio, capite vigeſimo, de hiſtoria animaliũ, fuiſſe olim in Lemno Inſula Caprum, è cuius mammis, quas geminas iuxta genitale gerebat, tantum lactis emulgebatur, vt inde coloſtra conficerent. Idque etiam proli maſculæ Capri illius eueniſſe. Sed quùm hoc oſtentis potius annumeret Ariſtoteles, adeò vt Lemnio illi pecoris domino conſulenti, reſponderit oraculum, amplius futurum peculij incrementum, putabam quidem, id non, niſi rariſſimè, tanquam aliquid factum præter naturæ ordinem euenire poſſe. Atqui nunc primùm animaduerto,

III. Hirci in Bohæmia reperti ſunt, vno & eodem tẽpore lac præbentes.

hoc tam rarum non eſſe ſpectaculum, cùm vno & eodem tempore, hic in Bohæmia diuerſis in locis tres Hirci reperti ſunt, qui ſuis ex vberibus lac ſatis copioſum reddunt. Delatus eſt primus, cuius hic ad te imaginem mitto, ad Sereniſſimum Archiducem Principem noſtrum, è cuius mammis ipſe hactenus pluries lac copioſum emulſi. Nam cùm, qui hoc monſtriferum animal attulit, iureiurando aſſeueraret, lactis illius potu ſe Epilepticos aliquos curaſſe infantes, vt & ego medicamenti periculum facerem, illum domi meæ alendum tradidit mihi Sereniſſimus Princeps meus. Atque iam certior factus ſum,

Lac hircinũ Epilepticos ſanare.

id pro

id proculdubio non eſſe falſum. Dedi ego lac potandum pluribus non ſolùm infantibus, ſed etiam adoleſcentibus & adultis, quibus omnibus non paruum præſtitit auxilium, quanquam infantibus magis, quàm cæteris. Verùm cùm ſciã hircinum iecur, à quo ſanguinis totius fons emanat, comitialibus adeò eſſe inimicum, vt ſi deuoretur ab illis, illico depræhendantur, non poſſum profectò non mirari ſatis, lac ipſum è ſanguine genitum non ſolùm id non efficere, ſed quod maius eſt, Epilepticos magnopere curare. Habet hoc animal, vt hic ex eius imagine videre poteris, vbera ante teſticulos, non longè à genitali, vt de Lemnio illo ſcribit Ariſtoteles. Sed alter, quem ante paucos dies miſit ad Sereniſs. Archiducem Illuſtris Heros Gulielmus à Roſenberg, vir quidem vt Romana origine Clariſſimus, ita virtute & liberalitate ſplendidiſſimus, eo in loco vbera non habet, ſed retro in vtroque latere iuxta teſticulos, nec tantum lactis, vt ille alter, reddere videtur. Videbimus nunc, an qui ex iis naſcentur hædi ſuum ſequuturi ſint genus, nam plures ex iis capræ iam in vtero habent. Hæc tanquam noua & noſtris temporibus inaudita ad te ſcribere volui, vt cæteris iſthîc Medicis & naturalis Philoſophię ſtudioſis illa etiam inpartiaris. Nec putes velim me tibi fabulas deſcribere. Plurimi enim ſunt hic homines curioſi, qui vidẽdæ nouitatis cauſa & vbera tractarunt & lac emulſerunt. Vale. Pragæ.

BALTHASAR KLEIN MEDICVS Petro Andreæ Matthiolo S.P.D.

Mittitur Matthiolo lignum in Armenium lapidem conuerſum.

Etſi hactenus diſtulerim promiſſionem meam propter occupationes quaſdam, vir Clariſſime, tamen non exiſtimabis illam me obliuioni tradidiſſe. Qui enim fieri poſſit, vt Matthioli obliuiſcar, viri cùm omni genere doctrinæ tum virtute præſtantiſſimi? Equidem vt deſint hæc tibi (vt ſunt ſanè in te excellentia) tamen excidere è memoria mihi non poſſis, vel ob eam humanitatem, quam ignoto mihi exhibuiſti. Quare maximè per-

ſuaſum tibi eſſe cupio, me ductum admiratione virtutis & doctrinæ tuæ, vnum nunc eſſe ex eorum numero, qui tui ſunt ſtudioſiſſimi. Vtinam autem viciſſim tibi mei ſic placuerint mores & conſuetudo (quæ quidem perpaucorum fuit dierum) vt tuo iudicio, Matthioli tanti viri amicitia dignus cenſear. Sed de his alias.

Nunc vt datam fidem liberem, mitto lignum in naturam luti Armeni conuerſum, & carbonem annatum lapidi, dignũ vtrunque admiratione & ſpectatu perpulchrum. Dicerem id me argumenti loco mei in te amoris & obſeruantiæ mittere, niſi tam vile eſſet. Non tamen dubito, quin tibi homini Philoſopho, futurum id ſit haud omnino ingratum. Miſiſſem aliquid mearum lucubrationum, vt tuum de iis iudiciũ (quod permagnifacio) cognoſcere poſſim, ſed deſcribi non potuerunt tam ſubitò, poſthac, Deo dante, accipies. Vale Clariſſime, Chariſſiméque Matthiole. Ex Caballino monte.

PETRVS ANDREAS MATthiolus, Balthaſari Klein Medico S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

HAbeo tibi gratias (mi Doctiſſime Balthaſar) non ſolum ob tuam, quam erga me oſtendis, obſeruantiam, ſed etiam ob tam rarum metallicum illud munus, quod paucis ante diebus ad me tranſmiſiſti. Deinde cùm me videam abs te viro Doctiſſimo, qui Lypſenſi Academiæ annis pluribus legendo, docendóque maximo fuiſti ornamento, tot laudibus commendari, non poſſum mihi non gaudere plurimum, quòd nihil in hac vita præclarius quiſpiam deſiderare poſſet, quàm laudari à laudatis & doctiſſimis viris, è quorum numero te haud poſtremum eſſe, non ambigo. Noui tuum arga me amorem non vulgarem, noui animi propenſionem, & tuam in mihi gratificando humanitatem, noui ampliſſimam doctrinam tuã, virtutem, & cæteras ingenui animi tui dotes. Quibus de cauſis non ſolùm fit, vt tua plurimum delecter amicitia & conſue

conſuetudine, ſed vt apertiſſimè cognoſcam, non parum me tibi debere. Sed hactenus de his. Quanta quidem admiratione ſim contemplatus ligni illius fruſtum Armenium bolum factum, non poſſum tibi breuiter explicare. Eſt enim meo iudicio, tam rarum naturæ artificium, vt ab omnibus Medicæ materiæ ſtudioſis ſpectari cum admiratione poſſit. Idcirco velim intelligas tuum hoc munus longè mihi carius eſſe, quàm ſi auri puriſſimi tantundem è tuis fodinis ad me tranſmiſiſſes. Id namque intuenti mihi etiam perquàm diligenter Santali rubri fruſtum propemodum apparet, vbi verò dentibus experior, lapidem inuenio non admodum durum, ſed qui facilè diuidi poſſit, quique etiam labiis appoſitus, iis inhæreat. Mira ſanè naturæ vis in transferendis tranſmutandíſque rebus, Sed hoc etiam magis mirum videtur, quòd hoc anno in quibuſdam Boemiæ montibus, vbi argenti metallum foditur in lapidea quadam montis fodina repertus ſit à foſſoribus integer ac ingens abietis arboris caudex, totus lapideus factus, cortice adhuc non immutato, præterquam in colore. Sed non tam facilè quiſpiã coniectare poteſt, quo pacto magna illa arbor per ducentorum paſſuum dimenſionem tam ingens durúmque ſaxum penetrauerit, præſertim cum nulla in vertice appareat rima. Oportuit ſanè (ſi quid veri nobis imaginari licet) olim hoc ſaxum profundam latámque habuiſſe voraginem, in quam abies illa deciderit, eandémque ſubinde longo admodum temporis tractu, extuberante petrifica vi eſſe occluſam & arborem immutatam in illius lapidis naturam. Nam creſcere lapides & metallorum cuniculos derelictos repleri, nulli dubium eſt. Verùm non placet eorum opinio, qui ſibi perſuadent, hæc admiranda monſtra in terræ cauitatibus aliquãdo procreare naturam, Si quis autem quæreret, cur cortex non fuerit immutatus vnà cum interiori materie: reſponderem ego, haudquaquam agens agere poſſe in patiente non diſpoſito. Etenim cùm in cortice plus aereæ qualitatis, in ligno plus terreæ habeatur, nil mirum videri debere putarem, ſi cortex perinde ac lignum non fuerit immutatus. Foſſiles carbones longè antea vidi ſubdubitauíque, an ex ſepulto in terra ligno, an ex ſubterraneis lapidibus fierent. Atqui cùm carbonem hunc tuum adeò lapidi adnexum videam, vt ex eodẽ lapide factum intelligam, mea iam omnis ceſſat dubitatio,

Mira natura vis in transferendis tranſmutandiſque rebus.

Abies in centro ſaxei mõtis in Lapidem conuerſa.

Foſſiles carbones.

quo fit vt mihi perſuadeam, eodem naturæ artificio è lapidi bus, vel è pingui glutinoſáque terra, fieri carbones, quo fiũt è lignis lapides, non tamen iis dicam facultatibus, cùm aliã facultatem petrificam eſſe intelligam, aliam verò (vt ita dicam) carbonificam. Sed quoniam de his copioſè admodum ſcripſit vir doctiſſimus Agricola, & montes haberi crebros in Miſena ſcribit, in quibus ingens carbonum quantitas foditur, non eſt quod hîc de his pluribus tecum agam, præſertímque cum ſciam huiuſce metallicæ materiæ te eſſe periſſimum, & in ea diligenter exercitatum. Cupio autem, vt, ſi quid adhuc habes, vel in poſterum fueris conſequutus, quod rarum ſingularéve exiſtimes, ne prætermittas, quo minus huiuſce generis, aliquid mihi etiam iterum atque iterum impartiaris. Lucubrationes illas tuas magno cum deſiderio, vt ad me mittas, expecto. Scio enim eas non tantum delectationem, ſed etiam vtilitatem mihi allaturas. Va le. Pragæ.

LAVRENTIVS SPAN ASPAnouu Medicus, Petro Andreæ Matthiolo

S.P.D.

Quæritur quid ſit κυκεῶν apud Hippocratem, Quidque καλλίφυλλον.

PRo ea, quæ inter nos eſt haudquaquã ſimulata familiaritate, & obuio tuo in rem Medicam ſtudio, nequaquã mihi liberũ video, vt ſi quid dubij fortè obueniat, vel cælem tuam præſtantiam, vel cõpellare audacter nolim. Nã & amicitię noſtræ aliquid derogare illud videretur, & priuari doctiſſimo tuo iudicio & ſentẽtia noſtræ profeſſionis homines per me, flagitium exiſtimo. Itaque & tuo amori ac beneuolentiæ communíque commodo potius ſatisfacere volo, quàm tibi alioqui maximis occupato negotiis parcere, cuius quidem veniam deprecari à te, qui non ſolùm æque audire iam ſed & cum iudicio reſpondere paratus es, ocioſum fore non ignoro. Recenſebo igitur, quid velim, breuiter. Hippocrates libro ſecundo, de ratione victus meminit potus cuiuſdam, quem

κυκεῶνα

κυκεῶνα vocat, vbi ſcribit οἱ δὲ περὶ κυκεῶνα ἐῤῥόφεον, vnde conſtat ipſius tempore in morbis etiam acutis, hác ſorbitionem fuiſſe in vſu, quemadmodum hodie apud noſtros priſana eſt. Et ſi verò ex Etymologia vocabuli patet, mixturam aliquam fuiſſe, κυκέω enim miſceo ſignificat, tamen ex quibus conſtiterit, diuinare non poſſum, cùm autor ipſe porrò nihil dicat. Nec facile perſuaderi mihi patiar, eſſe Homericum illum Cyceonem, de quo Iliados 11. ſcribit, quod Hecameda,

> ἐν τῷ ῥά σφι κύκησε γυνὴ ἐϊκυῖα θεῇσιν
> οἴνῳ πραμνείῳ ἐπὶ δὲ αἴγειον κνῆ τυρὸν
> κνήστι χαλκείῃ ἐπὶ δ' ἄλφιτα λευκὰ πάλυνε,

Nam vini fortis cum caſeo & alba farina mixtura, in morbis iis, de quibus ibi agit Hippocrates, planè non competere videtur, cum autor abſtergentia, ſputum facilitantia, & maturantia exhibenda doceat, & febris plerunque coniuncta illis morbis, vini fortioris vſum omnino prohibeat. In eo igitur animi pendeo, nec quid certi ſtatuere poſſum. Et quia neque apud recentiores vllam certam huius mentionem fieri video (Ruellium excipio, quippe qui de natura ſtirpium lib. 2. cap. 18. ad finem Homericum tantum Cyceonem inſerit) abs te præclariſſime vir amanter & officiosè peto, vt, quid tibi conſtet, & mihi & meo nomine noſtræ facultatis ſtudioſis benignè & fideliter pro tuo veteri more communicare digneris. Facit quoque Hippocrates VII. de morbis popularibus libro in curatione Charytis febre acuta laborantis mentionem Calliphylli cuiuſdam, cuius potus ſuppreſſam vrinam exciuerit, hanc autem herbam, nam herbam ex appellatione opinor, apud Dioſcoridem, Plinium & Theophraſtum non reperio. Ideo te quàm plurimum rogatum velim, vt tuam de hac planta exponas mihi ſententiam. Promerebere eo dignas apud multos bonos gratias, & ita amicitiam noſtram confirmabis, vt in officiorum commutatione, quæ à me præſtari poſſunt, deuinctiſſimum tibi reddas. Vale.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Laurentio Span, à Spanovv S.P.D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

TAmetſi ocij ferè nihil mihi ſuperſit, præter ea, quæ ſenectus ipſa incipit iam afferre incommoda, cum tamen ob tuam in me obſeruantiam & meam erga te beneuolentiã omittere nõ poſſim, quo minus tuæ de me confidentiæ omnibus modis reſpondeam, cæteris poſthabitis, epiſtolæ tuæ de Cyceone, & Calliphyllo apud Hippocratem, nunc paucis reſpondebo. Sed an tibi ſatiſfacturus ſim neſcio, quum Galenus antiquiſſimus, & grauiſſimus Hippocratis interpres Cyceonem propriè, & ſingillatim deſcribere nequiuerit. Is enim comment. ſecundo ſuper Hippocratis libro de victus ratione in morbis acutis (ſicuti à te obſeruatum video) vbi Hippocrates Cyceonis meminit, ne verbum quidem de Cyceone in medium affert. Nec id ab re fortaſſe factum eſt. Nam cum lib. & Commento ſexto de morbis vulgaribus, de eo ſe latius tractaſſe ſciret, non videbatur illi valde neceſſarium, iterum de illo verba facere. Hoc itaque in loco, quem te haudquaquam legiſſe animaduerto, Medicos docet Hippocrates, dolores in vniuerſum curare, iis verbis. In doloribus proximum ventrem purgare, & ſanguinis ventrem reſcindere, vſtio, ſectio, calefactio, refrigeratio. ſternutatio, ſtirpium humores in quibus vim habent, & Cyceon, maleficorum lac, allium, vinum feruefactum, acetum, ſal. Hæc ille. Quæ declarans Galenus, cum ad Cyceonem deuentum eſt, quem parari vino aliquo edulio admixto non ignorabat, ita rem exorditur. Nempe quod vinum dolores oculorum ex obſtructione orientes mitiget, ex Aphoriſmorum interpretationibus didiciſtis. Nunc verò & aliorum, quicunque eadem ratione concitantur, dolorum, nonnunquam ob ſanguinis craſſitudinem, nonnunquam ex frigiditate, vobis in mentem veniat, cum ſæpius & in ventris doloribus & in dolore capitis vocato Hemicranea, meracius vinum ſumptum, confeſtim quidẽ manifeſtè iuuiſſe, accedente deinde ſomno, in totum dolorem

Galeni de Cyceone ſententia.

lorem ſuſtuliſſe videritis. Vidiſtis autem me, non illico ieiuno ſed aſſumpto cibo exhibere. At hoc loco vtrunque miſcuit Hippocrates, cibum, & potum. Tale enim quiddã Cyceon eſt, quemadmodum apud Homerum didiciſtis: miſcentibus quidem alia cum vino, commune verò omnium vinum habentibus: fortaſſe verò & cum polenta vinum miſcebant, neceſſariò autem, & alia miſceri ex hoc nomine Cyceon, veteres ſignificare quiſpiam putauerit, ſi eos appellationem hanc in eum ſenſum magis accipere iudicatis. Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum ſine cibo vino vti iubens, vt opinionem meam confirmarem, multis ſubitò calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum vt fui veritus, magis cruciatum animaduerti. Ego profectò vinum ſine cibo epotum læſum ire arbitrabar, & experientia idem teſtata firmiorem opinionem meam reddidit. Cyceon autem, cùm in ſeipſum cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex vtriuſque mediocri mixtione, æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augeſcens, ſine multis vaporibus, & refrigerata calefacit, & intenſa digerit. Hæc ad literam Galenus. Quibus tamen nihil certi affert nobis de parandi Cycæonis ratione apud Hippocratem. Nam etſi dicat is FORTASSE VERO ET CVM POLENTA VINVM MISCEBANT, non tamen id determinatè affirmat. Nec ſufficit quod dicat Cyceonem cibi & potus mixturam eſſe, quemadmodum apud Homerum didicerunt eius diſcipuli, quippe quòd hic non huiuſce mixturæ componendæ rationem afferat, ſed de vocabuli ſignificatione agat. Quo fit vt nihil certi de Cyceonis apparatu, de quo Hippocrates intellexit, ex Galeni ſcriptis tibi deſcribere poſſim. Verum ſi meam de Cyceone debeam dicere ſententiam, crediderim ego variis modis id apparaſſe antiquos, quod videtur etiam ſenſiſſe Galenus, cùm dicit. MISCENTIBVS QVIDEM ALIA CVM VINO, &c. Nam quemadmodum nos in ventriculi doloribus à frigiditate, vel flatu excitatis Cyceoné noſtrum paramus ex Cretico vino, ouis, Saccharo & butyri momento, quinetiam ex pane tritutato, & carnium iure incocto & addito deinde vino, ita ſanè Cyceonem ſuum paraſſe veteres haud dubitauerim, vel ex vino & ptiſana, vel ex eodem & polenta, vt Galenus ſuſpicari videtur, vel ex aliis fortaſſe eduliis,

Cyceonis facultas.

Matthioli de Cyceone ſententia.

Homeri κυκεῶν. eduliis, quorum vſus apud illos extitit. Nam & apud Homerum (vt tu rectè ſcribis) ex vino, caſeo & álba farina parari Cyceonem videmus. Sed minimè credendum eſt de eo Cyceonis genere (vt rectè animaduertiſti) intellexiſſe Hippocratem, quòd ea mixturæ compoſitio, nullo pacto, nec in victu acutorum morborum, nec in doloribus conueniat. De Calliphyllo autem dubitauerim quidem deprauatè legi apud Hippocratem καλλίφυλλον pro καλλίφυτον, Nam Galenus eo libro, quo obſoletas Hippocratis voces explanat, nullibi καλλιφύλλου meminit. Id quod manifeſto eſt argumento non *Hippocratis locus reſtitutus.* καλλίφυλλον ſed καλλίφυτον legi debere apud Hippocratem, quemadmodum mihi videtur legere Galenus, qui ſic habet. καλλίφυτον ὅπερ καὶ καλλίθριχον, καὶ ἀδίαντον ὀνομάζεται. Adeò vt credere nobis neceſſarium ſit, vel in Hippocratica lectione ſubeſſe mendam, vel è contra. Sit tamen quomodocunque. Galenus obſoletam hanc vocem καλλίθριχον & ἀδίαντον interpretatur. Quod maximè Hippocraticæ doctrinæ aſtipulari videtur, quippe hac planta potui data, Charyti ſe prouocaſſe vrinam, ipſe ſcribit Hippocrates. Adianto enim ciendæ vrinæ non obſcura ineſt facultas. Huius etiam ſententiæ eſſe ſcio Iulium Alexandrinum Cæſareum Archiatrum, virum vt doctiſſimum, ita & iudicio ſummo præditum. Plura, quàm hæc non eſt quod à me expectes, non quòd nolim omnibus modis tibi ſatisfacere, ſed quod neſciam quomodo meliora reperire poſſim. Vale.

IOANNES IORDANVS Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Rationem Elleboriſmi parandi ad quartanam doceri petit.

IMpudens tibi fortaſſe videbor, Doctiſſime & Excellentiſſime D. Matthiole, qui prorſus ignotus & nihil de te promeritus id à te auſim expectare, quod notiſſimis tantùm & amiciſſimis tibi Medicis hactenus communicare voluiſti. Verùm fretus animi tui nunquam ſatis laudato candore, quo non amicis ſolùm, ſed etiam vniuerſo orbi remedia longè præſtantiſſima publicaſti

ſti, non ſum veritus id à te per literas petere, quod tu nullo, nec rei, nec nominis diſpendio præſtare poſſes, & mihi eſſet optatiſſimum ſimul & maximè neceſſarium. Equidem veterum medicorum veſtigiis inſiſtens in profligandis morbis Melancholicis Elleboro, velut præcipiunt, correcto, nonnunquam ſum vſus ſatis quidem fœliciter, at non ſine aliqua ægrorum moleſtia & periculo. Quæ ambo euitare cupiens diligenter legi, & relegi varia Medicorum veterum & recentiorum monumenta, nihil tamen inueni, quod omni ex parte tutum Ellebori vſum efficeret. Incidi tandem in doctiſſima tua in Dioſcoridem commentaria, & legi quod admones de Ellebori diluto magno ægrorum commodo propinato, rationem tamẽ diluendi, ſeu infundendi apud te retines, eam ego ad plenum, ſi non eſt moleſtum, ex te intelligere valde cupio. Quare te quàm poſſum rogo, vt mihi per hunc tabellarium reſcribas, qua ratione, & præparatione vtaris vtroque Elleboro, & amicos tibi Medicos vti docueris, hoc vno beneficio me tibi iam pridem deuinctiſſimum, emolumento ex tuis doctiſſimis commentariis percepto, redditurus deuinctiorem. Et ſi quid erit in hac regione, in quo tibi vſui futura ſit opera mea, eam offero promptiſſimam, abſque vlla prorſus exceptione. Mitto portiunculam eius plantæ, quam noſtrates Antoram vocant, ea admodum frequens in montibus his naſcitur. Vtuntur radice ad puerorum lumbricos. Scire cupio, an ea ſit, quam cap. de Aconito Dioſcoridis ſcribis ab Auicenna vocari Napellum Moyſi. Habet hoc littus Peplion & δενδρομαλάχην ſponte naſcentem, copioſam, radice, caudice & ſtolonibus lignoſis, folio, flore & ſemine Althææ paulò latioribus. Toto habitu, longè alia planta videtur, quàm ea cuius picturam exhibes, capite de malua, quam ex Theophraſto ais, cultura tantum, & arte proceram fieri, vt vidiſti Grignanij ad lacum Benacum. Habet hæc regio plantas non contemnendas, è quibus ſi quid deſyderes, curabo pro virili hac in re tibi gratum facere. Deus Opt. Max. doctiſſime & Excellentiſſime D. Matthiole, te diutiſſimè ſeruet incolumẽ, & ſemper ad meliora prouehat. Genuæ Non. Nouembris. Anno M. D. LIX.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Iordano Medico S. P. D.

Epiſtola hæc ſequens reſpondet præcedenti.

QVanquam te nunquam de facie noui, nec vlla hactenus mihi tecum interceſſit amicitia, gratiſſimæ tamen fuerunt mihi literæ tuæ, tum quòd ex iis cognouerim, quantum doctrina & facundia valeas, tum etiam quanta tua ſit erga me animi promptitudo, ac in conſequenda noſtra amicitia voluntas. Etenim nihil eſſe ſuauius in hac vita mihi ſemper perſuaſi, nihil gratius, nihil denique beatius, quàm optimos, ac doctos habere amicos. Noſtræ huic ſententiæ fauiſſe plurimùm Deum Opt. Max. hinc facilè coniicere poſſum, quòd nõ deſint quotidiè optimi, ac doctiſſimi viri, qui ſua ſponte mihi, quem nunquam viderunt, ſcribant, & meam expoſcant amicitiam. Quò fit, vt nullius impudentiæ te accuſare debeam, quòd nunc ad me tibi ignotum ſcribas, ſed potius te totum hilari ac benigno complecti animo, atque etiam lætari, de tua in me confidentia, ac humanitate. Vt autem id quod à me petis conſequaris, & me hominem candidum virtutúmque tuarum amantiſſimum cognoſcas, mitto tibi Epiſtolam huic adnexam, quam cuidam alteri medico de Elleboriſmo in quartanis propinando iam pridem ſcripſeram. Hac itaque tibi ſatisfactum iri cenſeo, nec aliud addendum fuit, niſi vt ſcias, quòd eadem ratione album etiam Elleborum præparare ſoleam. Atqui hunc in quartana febre propinare hactenus nunquam auſim. Vſus ſum nonnunquam illo in Melancholicis affectibus, ſero caprino macerato, additis Pæoniæ ſeminibus, Zedoaria, & Schœnantho. Alia Ellebori parandi ratione nunquam vſus ſum, nec vllum eius genus in puluerem contritum vnquam dare potandum excogitaui. Atqui velim vbi medicamentum expertus fueris, illud ceteris, quos noſti, Medicis patefacias, ne putarent fortaſſe aliqui, me id in meis non recitaſſe Commentariis, vel auaritia, vel inuidia perſuaſum. Id enim negligentia potiùs quadam prætermiſſum eſt, quàm quòd voluerim hoc medicamentum obtegere & mihi tantum aſſeruare. Vidi Antoræ ſummitates, quæ longè chariores mihi fuiſſent, ſi cum floribus & radicibus

Autoris excuſatio cur antea ſuum non deſcripſerit Elleboriſmũ.

Antora.

dicibus eas ad me miſiſſes. Hoc ſi poſthac feceris, meam de re hac habebis ſententiam. Quandoquidem, quanquam ex vnguibus (vt aiunt) Leo cognoſci poteſt, & ego nunc non aliter ſentiam, quàm quòd hæ ſummitates eius ſint Antoræ, quam puto appellaſſe Auicennam Napellum Moyſi, nolo tamen id pro certo tibi affirmare, niſi prius integram eius plantam conſpexerim. Napelli Moyſi imaginem (ni fallor) dedi ego vnà cum Napello, ſed neſcio, quomodo Calcographorum, vel fortaſſe inuidorum cauſa plantæ titulus fuerit immutatus. Id quod mihi eueniſſe video in maiori malua, quippe quòd nunquam in ea fuerim opinione, hoc Maluæ genus arboream fuiſſe Maluam de qua veteres ſcripſerunt, cuius rei argumento eſſe poteſt, quod id nunquam in meis affirmauerim Commentariis. Porrò nec eam, quam in Franciſcanorum monachorum cœnobio Grignanij viderã, genuinam δενδρομαλάχην eſſe cenſeo, quòd ſciuerim, hanc ex hortenſi ac vulgari malua, Monachi cuiuſdam mangonio ac diligenti quadam cultura inſtar arboris excreuiſſe. Quam ſententiam eò magis amplector, quò nunc abs te factus ſum certior, iſthîc ſponte prouenire genuinam δενδρομαλάχην. Hanc fateor ingenuè me nunquam vidiſſe. Quò fit, vt nouarum plantarum cupidus, nunc abs te petam ne me hac plãta, vel eius ſemine diu deſtitutum relinquas. Poteris cum hac mittere etiam Peplion. Hoc ſi pro tua humanitate præſtiteris præter id, quòd mihi gratiſſimum feceris, non modicam fortaſſe laudem tibi comparaueris. Nam vbi primum harum ſtirpium imagines in meis addam Commentariis, omnia hæc tibi tantum accepta referam. Velim præter hæc vt quotquot fuerint iſthîc plantæ, quibus putas augeri poſſe Dioſcoridem noſtrum in Reipub. commodum, eas omnes hoc anno diligenter mihi aſſeruares, quinetiam vt nullis parceres ſumptibus. Curabo enim, vt nullo tuæ pecuniæ diſpendio hoc abs te fiat, vt fuſiùs Antianus, qui tibi haſce meas dabit literas, oretenus explicabit. Vale, & eo quo cœpiſti me amore proſequere.

Napellus Moyſi.

In Napello Moyſi titulus immutatus Calcographorum negligentia.

In Malua maiori titulus.

δενδρομαλάχη.

***

D. PETRI

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Iulio Moderato, Pharmacopæo Ariminenſi
S. P. D.

Deſcribuntur Ceruini fungi hiſtoria, & vires.

CVm rebus nouis te plurimum delectari ſciam, Tuber quoddam ſubterraneum, quod hîc ceruinum Boletum Boemi vocant, cum hiſce meis literis ad te mitto. Puto enim de eo te nihil vnquã audiuiſſe, quòd nulla apud antiquos, recentioréſve ſcriptores extet huiuſce fungi memoria, quódque reperiri non poſſit, niſi iis in ſyluis, vbi plurimi habentur cerui, ac venatores, qui hæc naturæ ſecreta norunt, ſed quùm hæc inaudita ſint apud vos, nolim te in poſterum latere ceruini fungi hiſtoriam, & vires. Fungum itaque hunc tuberum vulgarium modo ſub terra naſci affirmãt venatores, vbi ceruino ſemine in coitu inficitur ſolum. Id quod plerunque fieri ſolet exempto è vulua genitali adhuc ſeminis aliquid continente, maris impetum fugiente fœmina. Hunc fortaſſe inuenire nemo poſſet, ni cerui ipſi locum quodam ſtatuto anni tempore oſtenderent. Scalpunt enim naturali quodam inſtinctu ducti anterioribus pedibus locum, vbi globoſus fungus ſub terra deliteſcit, quod olfactu percipere eos affirmant. Spirat enim fungus graui odore præſertim recenter effoſſus. Qui ſecreta hæc norunt venatores & ruſtici, qui ſyluas frequentant, loca diligenter obſeruant ceruinis pedibus diducta, effoſſáque ſcrobe, fungos eximunt, & pharmacopœis vendunt, qui diſſectos in particulas, & filo traiectos ſiccant poſtea in vmbra, ſeruántque in medicum vſum. His eadem ferè facies ineſt, quam in cæteris ſpectamus tuberibus, globoſa tamen in omnibus, & inæqualis. Extima cuticula ſubnigricat, carnoſa verò & ipſa fungoſa ſubſtantia albicat. Sunt etiam qui genus aliquod reperiri dicant, erectæ virilis mentulæ forma, adeò vt in altera parte detecta glans, in altera globuli quidam teſticulos referentes cõſpiciantur. Hic fungus in ciborum vſum hactenus non venit, nec eo veſcuntur Boemi, ſed eo iis in medicamentis vtuntur, quæ venerem mouent. Siquidẽ ad hoc plurimũ illum valere putãt, & pręſertim qui humani genitalis faciẽ refert. In quẽ vſum, ſicci

Ceruini fungi hiſtoria.

Ceruinus fungus virilem mentulam referens.

Fungi ceruini vires.

ſicci puluerẽ ex dulci vino propinant, drachmæ, vel ſeſquidrachmę põdere. Lactis vbertatem hunc etiam afferre aiunt ex priſana vel muliebri lacte potum, ſed valentius id agere ſi longi piperis aliquid addatur. Suffitu occluſos fœminarum locos reſerare tradunt, & vuluæ ſtrangulatus auertere. Non deſunt ſuperſtitioſæ mulierculæ, quæ iis abutuntur in amatoriis poculis, quibuſdam prius admurmuratis incantationibus. Affirmant præterea valere ceruinum fungum ad epota venena, ex mero hauſtum, quinetiam ad venenoſorum omnium morſum, non modò potum, ſed etiam illitum excalfacere hunc ex odoris graueolentia, quiſpiam facilè iudicabit. Optarem vt tam rarum medicamentum Italiæ hactenus ignotum ſeri vel tranſplantari poſſet, & inter cætera rara ſimplicia, quæ in tuo tam celebri viridario, diligenti admodum cultura alis, hic etiam viueret fungus. Sed poſtquã hoc nobis vetat natura, hunc ſiccum tibi aſſeruato. Mitto tibi præter id legitimæ Chalcitis, & veræ Myſis àliquot fruſta, quæ vt apud vos rara, ita ſanè cara tibi futura ſpero. Vale.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Liber Quartus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Vlyſſi Aldrouando Bononienſi Medico S. P. D.

Diſputatur an larix noſtra ſit larix Plinij & antiquorum.

QVòd epiſtolam illam meam, quam antea ad te miſeram, tantopere laudibus effers, facis id tu quidem humaniter & amicè, & ego me herculè mihi ipſi plurimùm hoc nomine gratulor, præſertim cum Robertelij viri Doctiſſimi (vt ſcribis) iudicio, non parùm, tùm elegantiæ, tùm doctrinæ alicuius nomine probetur, id quod ipſe mihi vix perſuadeo, quando ne mihi quidem in eis ſatisfacio, qui tamen ſcripta mea, qualiacunque ſint, aſpernari non ſoleo. Atqui multò magis tuo nomine gaudeo, quòd meis argumentis perſuaſus, iam de Picea & Pino in aliam tranſieris opinionem, adeò vt tecum ipſe ſtatueris (quæ tua eſt humanitas) vbi in publicis lectionibus, de pino & picea differere tibi ſeſe offerat occaſio, meam non ſolùm auditoribus afferre ſententiam, ſed etiam comprobare. Pro qua ingenui animi tui erga me propenſione, ſi eas tibi gratias non referam, quas me tibi debere non ambigo, boni conſulas velim, quòd plura nũc præſtare non valeam. Verùm vt cognoſcas, quàm promptus ſit Matthioli animus in tuis expediendis petitionibus, etſi, quæ nunc tibi à me ſcribi de Larice deſideras, fa-

ctu di

ctu dictúque non admodum facilia ſunt, non tamen prætermittam ob eam, quam de me concepiſti ſpem, quin omnibus modis tuæ ſatisfaciam voluntati. Quòd itaque in commentariis noſtris in Dioſcoridem nulla dubitatione ſcripſi, laricem noſtram ab antiquorum larice nihil differre, eam ob rem rationibus nonnullis perſuaſus, dubitaſſe te ſemper affirmas, imò etiam crediſſe videris, arborem quam laricem vocamus, illam non eſſe, de qua ſcribit Plinius. Et ne videaris præter rationem hac in re hæſitare, plura contra ſententiam meam in medium affers argumenta, ſic inquiens: Larix Plinij teſtimonio, perpetuò viret, folia pungentia habet, non floret, & eius lignum non ardet, flammámque non cõcipit, & eius cortex læuior eſt, quàm piceæ, & ſterilis eſt. Sed larix vulgaris perpetuò non viret, folia pungentia non habet, floret, ardet, & corticem valde craſſum habet, & fœcunda eſt, ergo larix vulgaris, non eſt larix antiquorum. Maior nota & eſt ex Plinij hiſtoria, & quod non ardeat, notum eſt apud Victruuium. Minor propoſitio eſt etiam notiſſima, vt te non ignorare cenſeo. Nec dicere oportet erraſſe Victruuium, Palladium & Plinium, cùm certò illis notiſſima fuerit larix. Ad hæc ſi vulgaris larix, eſſet larix antiquorum, cùm illa agaricum proferat, tàm notabile medicamẽtum, id ſanè non prætermiſiſſet Plinius, cum tàm diligens rerum naturalium fuerit indagator. Hæc tua ſunt argumenta, quæ in hanc te vocarunt dubitationem. Ea cum mea ſanè ſententia (vt ſtatim audies) firma non ſint, ſequitur vt nec tua vera ſit concluſio. Imprimis autem cur Plinio credam, laricem perpetuò virere, nihil eſt, quod me moueat, tùm quod reperiã in reſiniferarum arborum hiſtoria, pluribus in locis illum ſibi ipſi contradicere, & ſatis confuſè de his omnibus ſcribere, tùm etiam quod videam affirmaſſe illum, Terebintho & Tamarici folia non decidere, cùm tamen nos contrarium videamus. His accedit alia etiam ratio, quæ Plinij fidẽ mihi maximè ſuſpectam reddit. Siquidẽ is vbi eas recẽſet arbores, quæ perpetuò virent, Syluestriũ generis, inquit, folia nõ decidũt Abieti, Larici, Pinaſtro, Iunipero, Cedro, Terebintho Buxo, Ilici, Aquifolio, Suberi, Taxo, Tamarici. Inter vtraq; genera ſunt. Adrachne in Græcia, & vbiq; Vnedo. Cæteræ verò omnes extra prædictas (etenim numerare longum eſt) folia deperdunt. Sed hoc eſt falſum, cum Picea, Phyl-

Argumenta contra Matthioli ſententiam.

Reſponſiones ad argumẽta

Plinium pluribus in locis ſibi contradicere in Reſiniferarum arborum hiſtoria.

Plinius notatur.

Arbores quæ perpetua coma virent.

lirea, Licium, Ciſtus, Myrtus, Oleaſter, Thuia Sabina, Syluestris Laurus, Phellodrys, Celaſter vbique perpetuo ſolio vireant. Cæterùm cùm hæc omnia ex Theophraſto libro I. capite XV. tranſcribat Plinius, non deeſt ſuſpicio, quin ipſe πίτυν apud Theophraſtum (vt plerunque id feciſſe animaduertimus) Laricem verterit. Quò fit, vt hac in re nulla mihi Plinio ſit adhibenda fides.

Laricem non eſſe debere folijs aculeatis.

Præterea, quòd antiquorum Larix folijs fuerit aculeatis, quódque eius cortex læuior ſit, quam Piceæ, non ſatis quidem exploratum habeo, cùm Plinij ipſius teſtimonio, etiam contrarium probari poſſit, etſi fortaſſe, ob non intellectam Plinij lectionem, in hoc aberrauerint Ruellius, & alij docti viri. Quippe qui Plinium non intelligentes, ea quæ de Larice libro decimoſexto, capite decimo: idem ſcribit Plinius, Piceæ tribuerunt. Etenim ſi locus ille diligentius expendatur, facilè cognoſcet quiſpiam Grammaticus, & Latinæ linguæ peritus, lectioni ſubeſſe mendã. Vt autem me vera narrare, & Laricẽ Plinij ipſius teſtimonio acuminata folia haudquaquam proferre cognoſcas, exponam in primis vulgatam Plinij lectionem, quam non intellexerunt viri illi doctiſſimi: deinde verò facilè tibi detegam, ibi proculdubio quandã deeſſe particulam, quam ſi tuo addideris Plinio, ſtatim eorum depræhenderis errorem. Plinius itaque loco prius citato (vt vulgatum legit exemplar) ſic habet. Sed Picea minus alta, quàm Larix: illa craſſior, læuiórque cortice, folio villoſior, pinguior, denſior, molliórq; flexu. At Piceæ rariora ſiccióraque folia, & teneriora & magis algentia, totáque horridior eſt, & perfuſa reſina. Hunc itaque locum ſi diligenter expenderis, non magno ſanè negotio cognoſces Piceam, nõ Laricem cortice eſſe læuiorem, & pungentia habere folia. Nam vbi Plinius ait. Picea minus alta, quàm Larix: illa craſſior, læuiórque cortice, nemo qui Latinæ linguæ fuerit peritus & Grammaticæ non ignarus, affirmabit vnquam particulam, ILLA, referri debere ad Laricem, ſed ad Piceam tanquam ad priorem & remotiorem particulam. Præterea ſi illa omnia, quæ ſequuntur Piceæ aſſignaret Plinius, non fuiſſet illi opus per tranſitiuam diſiunctiuámq; orationem paulò poſt dicere. Sed Piceæ rariora, ſicciόraque folia. Nam hæc diſiunctio manifeſtè demonſtrat prius aliqua de Larice dixiſſe Plinium. At tu ſi vis hũc locum reſtituere, & omnibus reddere

Ruellius notatur.

Plinii locus in Larice reſtitutus.

reddere clariorem, ita tuum caſtigabis Plinium ex meo manu ſcripto. Illa craſſior læuiórque cortice, hæc (id eſt Larix) folio villoſior, pinguior, denſior, molliórque flexu. At Piceæ &c. Quod ſi non feceris, haudquaquam rectè hunc explanabis locum, nec vllum vnquam viuum illi dederis ſenſum, imò in pluribus ſibi contradicere Plinium cognoſces. Siquidem ſi de Picea illum loqui dices, cùm ait. Illa craſſior læuiórque cortice, dicas item oportet, Piceæ hiſtoriam ſequi, cùm inquit, folio villoſior, pinguior, denſior, molliórq; flexu. Sed quomodo fieri poſſit, vt ea folia, quæ prius fecerat villoſiora, pinguiora denſiora, mollioráque, illico fecerit rariora, ſicciora, tenuiora & magis algentia, tibi ipſe tu iudex eſto. Quamobrem, ſi hæc omnia rectè expenderis, illico animaduertes in vulgari, vbicunque edita ſit, Plinij lectione, deſiderari particulam, H A E C, non ſolùm ex Plinio manu ſcripto, ſed ex deprauato lectionis ſenſu. Quæ omnia cùm vera ſint, falſum eſſe conuincunt, Laricem eſſe cortice Piceæ læuiorem & pungentia habere folia. Siquidem villoſum & ſpinoſum contrario modo ſe habent. Nam villi, pili ſunt tactu molliſſimo, qui quantum à ſpinis differant, haud te latere non ambigo. Ideóque Plinius cùm ſciret Larici folia non eſſe aculeata, eadem villoſiora, pinguiora, mollioráque pilorum modo haberi ſcribit, quemadmodum in noſtra viſuntur Larice. Id ꝙ eodẽ capite repetiit de Larice pariter ſcribẽs his verbis. Mas breuior & durior, Fœmina procerior, pinguioribus foliis & ſimplicibus atq; nõ rigentibus. Nec velim putes dixiſſe Pliniũ, Fœminæ non eſſe rigentia folia, ad maris differentiam, quòd ibi, A T Q V E, nil aliud ſignificet, quàm Etiam, Id eſt, etiam nõ rigẽtibus, quemadmodum in mare videmus, aliàs ſibi ipſi in eodem ferè loco contradiceret Plinius, ex allatis ſuperius rationibus. At ſi obiiceres, eundem ſcripſiſſe Plinium libr. xvj. capit. xxiiij. Pino, Piceæ, Abieti, Larici, Cedro, pungentia ineſſe folia, cùm hæc videam tranſcribere illum ex Theophraſto lib. j. cap. xv. de plãtarum hiſtoria, nec ibi Laricis vlla fiat mentio, vereor ſanè, ne Plinius ibi Theophraſti *πίτυν* Laricem verterit, vt aliis in pleriſque locis idem feciſſe annotauimus. Qua quidem peruerſione perſuaſus Theodorus Plinij potius ſequutus errores, quàm Græcam Theophraſti fidem, Theophraſtum ipſum in quàm plurimis locis peruertit. Siquidem vbi Theophraſti

Plinii locus expoſitus.

Plinius ſæpe πίτυν ex Theophraſto Laricem malè vertit, Theodorus notatur pluribus erratis.

ſti codex habet, Ἀκανθώδη δὲ ἐκ τῶν ἄκρων. καθάπερ τὸ τῆς πεύκης, καὶ πίτυος. καὶ ἐλάτης ἔτι δὲ κέδρου, Theodorus vertit, Pini quoque, Laricis, Abietis, atque etiam Cedri extremitate pungentia folia inſunt. Quod etiam fecit libro & cap. ij. de hiſtoria. Ibi enim Theophraſtus habet. οἷον ἐλάτη, πεύκη, πίτυς. Quæ verba perperam vertit Gaza, vt Abies, Pinus, Larix. Atqui non hic ſolùm πίτυν Laricem inuertit, ſed libro quarto, cap. ſexto, & libro. v. capit. j. & ix. capite primo, & ij. de hiſtoria. Quinetiam de cauſis libro j. capit. vigeſimoprimo, & lib. v. cap. xxiiij. & libr. vj. cap. xviij. ac aliis pleriſque in locis, quæ in Latino Theophraſto caſtigare poteris. Quòd autẽ Plinius Pinum ſæpe perperàm pro Larice acceperit, conſtat ex eo, quòd libr. xvj. capit. x. ſcripſit his verbis, Laricis morbus eſt, vt tæda fiat. Quandoquidem Pini proprium eſt hoc, non Laricis. Id quod apertiſſimè comprobatur Theophraſti teſtimonio, Qui libro iij. capite, x. de hiſtoria ſic habet, Morbum Pinis accidere talem Idæi incolæ narrant, cùm non ſolùm cor, ſed etiam pars extrema caudicis in tædam tranſiuerit. tunc ſtrangulari quodammodo, quod ſpontè accidit vbertate arboris largiſſima, quoad quis cõiectare poſſit. Tæda enim totum efficitur. Ergo hæc Pini propria affectio eſt. Hactenus Theophraſtus. Id quod hic in Bohæmia, vbi ingentiſſimæ Pinorum ſyluæ vbique ferè habentur, continuò videmus. Præterea Plinius loco ſuperius citato ſcribit Laricem vſtis radicibus repullulare nunquam. Picea verò contrà. Quibus manifeſtè deprehenditur, hîc etiam perperàm Laricem pro Pinu vſurpaſſe illum. Etenim Theophraſtus eodem libro & capite nuper citato, Pinum, inquit, aduſtis radicibus nunquam regerminare, Piceam regerminare quidem affirmant, vt in Lesbo accidit incenſo monte Pyrrheo, qui Piceis ſcatet. Adhæc libro vigeſimo quarto, capite ſexto, Laricis & Piceæ foliorum ex aceto decoctum, dolori dentium prodeſſe ex Dioſcoride idem tranſcribit Plinius. Atqui Dioſcorides non ex Laricis foliis id parari medicamentum ait, ſed ex Piceæ & Pini foliis. Sed de his aliàs fortaſſe plura. Quòd autem non florere Laricem nec fructum ferre Plinius dixerit, ad id nil aliud reſpondendum videtur, quàm quòd, cum in huiuſce plantæ hiſtoria pluribus alioqui modis hallucinatus ſit, non videam quo pacto eius poſſim comprobare ſententiam, præſertim cùm etſi ipſe affirmanter ſcribat libro decimoſexto.

Plinii errores in larice probantur.

Pinorum ſyluæ in Bohemia frequentiſſimæ.

capite

capite vigeſimoquinto, Ilicem, Piceam, Laricem, Pinum nullo flore exhilareſcere, Theophraſtus tamen libro tertio, capite ſexto, de hiſtoria plantarum, florere Pinum & Piceam, nec negarit, nec affirmarit. Sed florere vtranque apertiſſime teſtantur Boæmiæ ſyluæ, vbi floridę quotannis inſpiciuntur Pinus odore (vt ego mihi teſtis eſſe poſſum) haud quidē ingrato. Quo fit, vt Plinio mihi ſubſcribendum non ſit, præſertim cùm videam negaſſe illum, Populum, Myricam, Alnum haudquaquam fructum ferre, nec Bechium florem, cum tamen hoc falſum eſſe ſciant, non ſolùm rei plantariæ periti, ſed coriarij ac vetulæ. *Pinus floret.* *Plinii error notatur.*

Poſtremo negas Antiquorum Laricem, noſtram eſſe poſſe, quòd Plinij, Victruuij & Palladij autoritate, ſatis ſit comprobatum, Laricem non ardere, nec igne vnquam accendi. Atqui velim vt ſi Plinio perpetuò tibi credendum ſtatueris, ſtatuas etiam eidem Plinio credere, proculdubio ardere Laricem, vbi igni admoueatur. Quandoquidem is libro decimoſexto, capite duodecimo, In Macedonia Laricem maſculam vrere Macedones ſcribit, Fœminæ radices tantum & ex his parare carbones. Quibus iam certior fies, quàm bellè ſibi conſtiterit Plinius in Laricis hiſtoria, quámque de ea fabuloſè ſcripſerit Victruuius, à quo Plinium tranſcripſiſſe, non ambigimus. Cæterum quàm vana ac futili ducantur opinione, qui Victruuij ac Plinij autoritate freti, Laricem noſtram genuinam non eſſe contendūt, quòd eam facilè accendi comburíque videant, præter Macedones, ipſa manifeſtè teſtatur ratio. Siquidem cùm tam antiquorum quàm recentiorum ſcriptorum conſenſu, pręſertim que ipſius Victruuij & Plinij Larix, præpinguem, liquidam & copioſam reſinam fundat, mellis Attici colore, quæ perinde ac bitumen igni admota, quàm celerrimè accenditur & vehementiſſimè flagrat, ignari imò potius ſtolidi hominis eſt, credere Laricem præpinguem, reſinoſam & reſiniferam arborem, quæ (ſi Plinio credimus) facilè tabeſcit in tædam, qua nihil eſt ad ignem accendendum aptius, ignem reſpuere, cùm lapides ipſi, qui ſui natura flammis nunquā flagrant, vbi tamen bituminoſo ſucco redundent, vt Gagates, perinde ac ligna exurantur vertātúrque in cineres. Id quod facilè teſtabuntur Flandri, Brabanti, & alij plures Aquilonares populi, qui lignorum penuria, hiſce lapidibus ſuos perpetuò *Laricem ardere cōtra Plinium & Victruuium.* *Lapidibus lignorum loco ad ignem qui vtantur.*

fouent ignes. Ideoque ſi vera eſſe conſentimus, quæ narrat Victruuius de Caſtello illo circa alpes trabibus Laricinis extructo, quòd ſcilicet iuſſu Cæſaris admotis incenſis virgarum faſciculis ac facibus, Laricæ illæ trabes admotum reſpuerint ignem dicamus id eueniſſe neceſſe eſt, nō quòd Laricis materia non comburatur, ſed quod ventorum, aeris, niuium, pluuiæ & algoris iniuria quibus Alpina regio illa quocunque ferè tempore afficitur, durior ac lapidioſior facta, non ita facilè accendi potuerit, præſertim quòd omnis arborum materia, quæ ſolidior ſit, non illico primo ſtatim occurſu facilè accendatur. Etenim Larix ſoliditate ac duritie præ cæteris præſtat, quæ vbi aereis illis affectibus lapidoſam quandam cōtraxerit naturam, & eius etiam reſina contabuerit, mirum ſanè non eſt, ſi non ita facilè accendatur. Ad id autem, quod ſi Larix antiquorum noſtra fuiſſet Larix, cùm Agaricum proferat, non prætermiſiſſet Plinius maximus rerum naturalium indagator, quin de eo aliquam feciſſet mentionem, nil aliud reſpondédum ſuccurrit, quàm quòd mihi nihil mirum ſit id prætermiſiſſe illum, cum certò ſciam alia longè maiora notioráque ab eo eſſe prætermiſſa. Sed mirari potius debeo, quòd is libro decimoſexto, capite octauo, fuerit fabulatus, Galliarum glandiferas maximè arbores Agaricum ferre, quod tamen, vt falſiſſimum eſſe ſcimus, ita à nemine antea ſcriptum eſſe, non ignoramus, vt in commentariis noſtris in Dioſcoridem de Larice agentes fuſiùs diximus. Nec velim credas, huic Plinianæ lectioni ſubeſſe mendam, quòd ſcilicet ibi coniferas, non glandiferas arbores legendum ſit, vt impoſtor ille omnium impudétiſſimus ad Roſarium Polonum ſcribens fabulatur, & hunc Plinij locum ſe primum reſtituiſſe gloriatur. Siquidem ibi Plinius in vniuerſa illius capitis oratione de alia re non ſcribit, quàm de his, quæ è glandiferis arboribus proueniunt. Quo fit vt quum veterator ille locum hunc Plinij haud emendarit non Plinium caſtigaſſe, ſed ipſum caſtigatione indigere iam cognoſcere poſſis. Cæterum ſi præter hæc reliquas Laricis notas expendamus, nihil ſanè erit quod impediat, quo minus Larix noſtra non ſit legitima. Siquidem ſi corticem intueamur, eſt quidem is Piceæ cortice craſſior, vt Plinius inquit. Si materiæ præſtantiam, ſolidam eam, firmam, robuſtam, perpetuámque conſpiciemus, &

Victruuij teſtimoniū impugnatur.

Plinij in Agarico erratum.

Guilandinus.

& ædium & nauium fabricis aptiſſimam, cùm non ſolùm in ſicco, ſed in humore (vt Plinius inquit) præ cæteris valeat. Si ligni colorem inſpiciamus, quinetiam ſi odorem experiamur, rubeſcere ſanè noſtratem Laricem, ac acri eſſe odore, vna cum Plinio fatebimur. Si manſu eius quoque ſaporem deguſtemus, amaram illam cum Vitruuio dicemus. Adhæc ſi decorticatam in flumen, vel lacum proiiciemus, non fluitare Laricem noſtram, ſed illicò eandem fundum petere intuebimur. Quæ omnia certiſſimum præbent indicium, nihil ab antiquorũ Larice differre noſtratẽ. His accedit arboris vaſta proceritas, natale ſolũ, & ipſa tripartita germinatio. Etenim noſtra Larix facilè cæteras coniferas arbores longitudine ſuperat. Naſcitur in montibus, & in vniuerſa Rhætiæ regione copioſiſſima habetur. Vnde ad reſtituendum Neumachiarium pontem Tiberius Cæſar (vt ipſe teſtatur Plinius) ingentes Lariceas trabes aduehi curauit. Quinetiam obſeruatũ eſſe ſcimus ter in anno noſtrã laricẽ germina fundere. Præter id manifeſto eſt argumẽto laricẽ noſtrã eſſe genuinã, ea, quam, fundit Reſina, falsò Terebinthina Myropolis appellata. Siquidẽ hæc ſubſtantiæ conſiſtentia, quinetiam colore, odore, ſaporéque nihil penitus diſtare videtur à Laricea Reſina, de qua ipſe meminit Plinius libro decimoſexto, capite decimo, & libro vigeſimoquarto, capite ſexageſimo. Etenim è Larice Reſinam erumpere ait melleo colore atque lentore, odore viroſo, nunquam dureſcentem. Id quod ante ipſum dixerat Vitruuius. Siquidem is Laricis reſinam liquidam eſſe ſcribit, mellis Attici colore & Phthiſicis vtilem. Quæ quidem notæ in noſtra Laricea adeò claræ apparent, vt Thyreſia cæcior dici poſſit, & Marpeſia caute ſtupidior, qui hanc non nouerit Reſinam eſſe Larignam, de qua meminêre Vitruuius & Plinius. Cæterùm ſi cuipiã fortaſſe tot rationibus, tot argumentis, tot præclariſſimorum autorum teſtimoniis ſatisfactum non eſt, conſulat is etiam Galenum & eius κατὰ γένη libros perlegat. Ibi enim lib. I. ca. decimoquinto, & lib. II. capi. I. & II. quinetiam libr. IIII. capite XIIII, pluribus ſanè modis atque teſtimoniis comprobatum eſſe reperiet, Reſinam Laricеam noſtram, nihil prorſus à genuina diſtare, ſed ipſam eandem eſſe, de qua idẽ ſcribit Galenus, cuius etiã æuo Terebinthinæ loco vſurpatur Larigna, vbi illa non eſſet ad manus. Quàobrem

mirum

Larignam reſinam pro Terebinthina vſurpauerunt etiã antiqui.

mirum nobis non ſit, ſi poſthac, vbi ſuperioribus annis Terebinthina reſina defecerat, vbique penè eius loco Larignæ inualuerit vſus. Sed his ita ſolidè apertéque comprobatum eſſe arbitror, noſtram & antiquorum Laricem vnam & eandem eſſe plantam, vt nihil amplius hac in re non ſolùm tibi fuerit vlterius ambigendum, ſed nec aliis quibuſdam, niſi fortaſſe pertinacibus ac contentioſis, quibus cum nullum mihi intercedit negotium. Ex quorum agmine, qui tam temerè aſſeuerant Laricem noſtram, magnam illam eſſe Cedrum, quam Plinius Cedrelaten appellat, cuiúſque in ſacris literis apud Hebræos tàm frequens, honorificáque fit mentio, deinceps ab omnibus deridebuntur, vbi hanc noſtram epiſtolam legerint. Sed nihil eſt, quod magis homines etiam non indoctos in delirium ducat, quàm ipſa peſtilens ambitio, qua plurimùm ij ducuntur, qui, vt præ cæteris ſcire, ac ſapere videantur, nil aliud die noctúque moliuntur, quàm vt noui inauditíque aliquid vel dicant, vel ſcribant. Quod vt conſequantur fucatis ſophiſmatibus ſuas adeò concinnãt ſententias, ac poliunt, vt ſtudioſa iuuentus, cui hæc non ita facilè innotuit impoſtura, hos perditos nebulones præ cæteris euehat ac colat. Sed vbi in eorum veniunt iudicium, qui rem ipſam vbique exploratam habent, facilè ſpongia veritatis detergitur fucus & detegitur impoſtura. At quis tam fuerit mente alienus, qui credat Laricem noſtram Hebræorum eſſe Cedrum, cùm Plinius de ea peculiarem à Larice fecerit hiſtoriam, & quòd illa Abieti non ſit abſimilis, Cedrelaten appellauerit? Quam qui in monte Libano viderunt, vt Bellonius, & qui Hieroſolymam ad SALVATORIS noſtri tumulum peregrè proficiſcuntur, non Larici ſimilem pingunt, ſed Abieti: Vnde rectè illi nomẽ à Græcis deſumptum Κεδρελάτη Plinio inditum eſt, adde etiam quod huic folia perpetuò vireſcant. Talis itaque eſt peſtilens quorundam doctrina, quam cum tractu temporis veris, ac ſolidis argumentis expugnatam, dirutam, collapſámque cernunt, nec vllis poſſint ſe tueri præſidiis illicò ferarum more in furoré aguntur, more canum rabidorum latrantes & ſpumanti ore oberrantes. Quinetiam vipereo quodam veneno perfuſi, tantùm conuitiis, criminationibus, maledictis, & omne genus fœditatibus confidunt. Quò poſtea fit, vt dum alios læſuros ſe putant, ſe ipſos interimant, & nõ ſolùm ab inimicis,

Contra Guilandinum.

ſed

ſed etiam ab amicis perpetuo habeantur opprobrio. Ego verò cùm veritati propalandæ ſuſtinendæque ſemper fuerim addictus, nihilque mihi magis ſemper fuerit in votis, quàm Rempub. ac poſteritatem iuuare, horum perditorum hominum calumnias, criminationes, conuitia, maledicta, peſtilentéſque eructationes potiùs æquo ac forti animo ferre decreui, quàm à meo inſtituto deſiſtere. Sed ne ægrè feras obſecro, mi amantiſſime Aldrouande, quòd tecum de his colloquar. Quandoquidem cùm haud me lateat, te virum eſſe integerrimum, candidum, pium, & doctum, volui hæc ad te ſcribere præter ea, quæ de Larice diſſerui, vt vbi in hoſce incideris Sophiſtas & contentioſos Sycophantas, meum ſequaris conſilium: Cùm probis, candidíſque viris longè conſultius ſit, malorum omne genus experiri, quàm ne tantillum quidem à veritate deflectere: quam qui opprimere ſtudent, ij ſanè digni ſunt, vt è medio tollantur. Interim velim, vt tibi perſuadeas, te tantum tibi de me poſſe polliceri, quantum cognoueris à me poſſe præſtari. Vale.

HIERONYMVS DONZELLINVS Medicus, ac Philoſophus, Petro Andreæ Matthiolo Sereniſſi. Principis Ferdinandi, Archiducis Auſtriæ Medico, S. P. D.

Conſolatur Matthiolum aduerſus inuidos & blaterones.

CVm omnium artium is vſus ſit ac finis, vt mortalium ſaluti & commodo ſeruiant ac famulentur, earum tamen nulla ſcopum hunc propiùs attingit, quàm Medicina, quæ reliquarum veluti princeps & architectonica, illis vtitur tanquam adminiſtris, ac earum actiones ita temperat ac moderatur, vt quæ alioqui noxiæ & pernicioſæ erant futuræ, eius beneficio & commodæ fiant & ſalutares. Sic itaque ad Medicinam affectæ ſunt artes inferiores, vt earum ipſa veluti regina ſit conſtituenda. At quæ nobiliores ſunt & rationem ac contemplationem magis requirunt diſciplinæ ac ſcientiæ, eius ope & auxilio ita videntur indigere, vt ſine ipſius fructu nec comparari, nec exerceri commodè ſatis poſsint. Cum enim ingenij, ac Sapien

pientiæ ſtudia bonam valetudinem corrumpant ac labefa-ctent,& quòd generaliter ab Ariſtotele eſt prolatum. Vnius ſcilicet rei ortum, alterius eſſe interitum, huc etiam apertiſ-ſimè accommodari poſſit, quis non videt ſolius artis Medicæ opera adiutos homines, in Diuinarum, atque humanarum rerum contemplatione verſari diutius poſſe? Et quando humanus animus, ſi perpetuis perturbationum fluctibus agitetur, ad rerum ſcientiam peruenire minimè poſſit, ac veriſſimum ſit illud, quòd dixit Ariſt. in ſedato, ac tranquillo animo, facilè prudentiam ac doctrinam imprimi & cõparari, efficaciùs hac in parte Medicina quàm Ethica ſubuenire nobis poteſt. Si enim animi mores è corporum temperamentis, tanquam è fontibus manant, ac oriuntur, quemadmodum in peculiari lib. certiſſimis rationibus Galenus confirmauit, ea verò immutare ſolius Medici ſit opus, conficitur, non tantum corporis, ſed animi quoque valetudinem a Medico tractari, quæ ſanè vtraque ad ſacra Philoſophiæ ſtudia liberrimum nobis aditum patefacit. Quinetiam cum bonorum tria genera ab Ariſtotele recenſeantur, quæ ad corpus pertinent, inter animi ac fortunæ bona medio in loco ſunt conſtituta, vt commodiùs vtriſque ſuffragari poſſint. De nobilioribus illis animi bonis, quemadmodum Medicina indigeât, antea dictum eſt. Fortuita verò ſine firma valetudine, ac robuſta, nec comparari, nec retineri, nec eorum fructum percipi poſſe, ſatis patet, cuius certè ſola Medicina opifex eſt, ac procreatrix. Eam itaque non tantùm artium omnium præſtantiſſimam, ſed etiam generis humani matrem, nutricem, atque alumnam eſſe, quiuis facilè poteſt iudicare. Cuius etſi multæ ſunt partes, de ea tantum mihi nunc futurus eſt ſermo, quæ Medicam materiam deſcribit, & à Græcis ὑλικὴ ſeu φαρμακευτικὴ eſt appellata. quam ego certè nunc multis nominibus, aliis præferendam audacter pronuntio. Hanc ſanè primo inuentam, ac reliquis antiquiorem eſſe, Galenus eſt author. Vnde etiam apparet eandem cæteris deſtitutam vtilem eſſe mortalibus, cùm ſine hac aliæ tamen inanẽ tantùm, ac inutilem notitiam nobis adferant, ac largiantur. Videmus certè multos etiamnùm ſolidæ Medicinæ imperitos, ſola tamen auxiliorum notitia plurimos iuuare, & Empiricos olim reliquarum Medicinæ partium, rudes, atque ignaros, multa præſtitiſſe in generis humani ſalutem, Galenus teſtis eſt luculen

Lib. de ortu & interitu II.

Libro Phy. VI.

Libro Ethic. I. & Reth. II.

Libro Ethic. I. & Reth. II.

Lib. ad Thraſibulum.

Lib. de Sectis.

culentiſſimus. Quicquid verò aut diſcunt, aut contemplantur Medici, hunc vnicum ſcopum habent, vt medica materia ritè, atque oportunè vti poſſint. Et digniores, ac præſtantiores Medici illi ſemper ſunt habiti, qui in medicamentorum ſylua cùm diuites ſunt, ac opulenti, tum vires & facultates ſingulorum habent perſpectas, vt prudenter & cum mortalium emolumento illis vti ſciant. Poſt longas enim ſpeculationes, poſt diutinas Medicorum inter ſeſe ſuis in deliberationibus concertationes, poſt morborum examina, poſt cauſarum, ſymptomatum, ſignorum, indicationum, ac reliquorum quæ legitimæ curationi ſunt præmittenda, exactam inueſtigationem, ad materiam ac remediorum penu tandem recurritur, ſine quo omnis conatus irritus ac ſtudium ſine fructu eſt futurum. Huiuſce præterea Medicinæ partis ea eſt præſtantia, vt multiplicem ac variam pulcherrimarum rerum ſcientiam in ſe contineat & complectatur, quæ per ſe, ac ſola vſuique nondum adhibita animum perficere, atque omnium hominum ordines, mira quadam voluptate ad ſe ſe allicere ac delectare, quàm maximè poſſit. Quicquid cœleſtes ac immortales illi orbes, ſuo ambitu & complexu circumſcribunt, id totum materia eſt Medica. Ergo peritum Medicum eorum nihil fugit, quæ in ſublunari hoc mundo ſunt collocata. Et quamuis ſubiecti nobilitate, aliis Philoſophiæ partibus, non antecellat, vtilitate tamen, rerum varietate, ac ſcientiæ certitudine, illis non eſt inferior. Ignis itaq; genera, aeris facultates, terrarum differentias, maris, fluminum, fontium, lacuum, paludum qualitates, foſſilium, metallorum, lapidum, gemmarum, herbarum, fruticum, arborum, animantium, vt piſcium, auium, reptilium, quadrupedum rerúmque omnium, quæ ad illa quoquo modo pertinent, aut ex illis oriuntur, ac profluunt, vires ac naturam Medicus nouit, & cõtemplatur, inque eo potiſſimùm elaborat, vt aut ſola, aut ſimul mixta, ac variè præparata, & ad profligandos morbos oportunè adhibita, vt ſcitè Galenus dixit, ex ὕλης fiãt βοηθήματα, quæ ſanè præclaro Encomio Aſclepiades inſigniuit, qui χεῖρας τῶν θεῶν appellauit. Hanc Medicinæ partẽ plures antiquorum tractarunt, nemo tamen luculentiùs, nemo exactiùs, nemo diligẽtiùs, quã Dioſcorides Anazarbeus, qui profectò in ea tradẽda tã præclarè eſt verſatus, vt omnes tùm æquales ſuos, tũ antiquiores etiã ſuo lumine ita obſcurarit, vt neglecta

Gale. III. Methodi.

neglecta à poſteris eorũ monumẽta ſitu,&ſqualore obducta, ac obliuioni tradita, tãde interierint. Quicquid, etiã poſteriores ea de re ſcripſerũt, illi vni vltrò acceptũ referunt, & ſummã hoc in genere laudẽ illi iure meritò cõcedũt. Vnus mihi inſtar omnium futurus eſt Galenus, qui honorificum, ac locupletiſſimum illi, iis verbis teſtimonium impertitur. Inter omnes porrò Dioſcorides mihi videtur perfectiſſimè confeciſſe tractatum de medicamentorum materia. Fuere quidem & antiquorum, & poſteriorum plures, qui aliquam Medicæ materiæ partem, puta de animalibus, aut de plantis, aut de piſcibus, aut de metallicis, ac foſſilibus ſeparatim ſunt perſecuti, at Dioſcorides vniuerſum corpus ſaluberrimo totius poſteritatis exemplo ſibi pertractandum duxit, quem poſtea imitati recentiores, eandem rem excoluerunt atque elaborarunt, quædam etiam addiderunt, vt ſolet tempus, rerum omnium pater, ſemper aliquid in lucem proferre, nonnulla quoque fecerunt meliora: αἱ γὰρ δεύτεραι φροντίδες βελτίονες.

Lib. de ſimpl. c. VI.

Ex quo tamen Medicina à Græcis in Arabum familiam infœlici quodam fato fuit tranſlata, hæc pars maius, quàm cæteræ naufragium fecit. Id verò an ipſorum Arabum vitio, aut ex vna in aliam linguam multiplici verſione contigerit, certò diuinare non poſſum. Illud omnino verum, medicamentorum tam ſimplicium, quàm compoſitorum, tam magnam confuſionem, ac perturbationem hactenus fuiſſe, vt non vulgari mortalium damno hac in re ſit à Medicis peccatum. Tanta enim fuit obſcuritas, & tam omnia ferè fuerunt perplexa, vt ſuperiorum ætatum Medici, aut graui inſcitia oppreſſi, errores minimè animaduerterent, aut in tanta rerum difficultate hæſitantes, ac conſilij inopes, quã ratione ex vaſto, ac turbulento illo pelago enauigarent, aut ex confuſiſſimo illo Chao ſe extricarent, minimè intelligẽtes, omni melioris profectus ſpe depoſita, animum deſponderent, ac ſecundo flumine nauigantes turpiſſimè ſe darent. Emerſit verò tandem ex illis tenebris noſtrum hoc ſeculum, tantò ſuperioribus excellentius, quantò ea monſtra, quæ maiores noſtri exhorruerunt, ac formidarunt, non tantum aggredi eſt auſum, ſed manus etiam conſerere, ac tandem edomare potuit, ac ſuperare. Filum etenim inuenit, quo ex eo Labyrintho ſe tandem euolueret, ac liberaret. Ex eorum numero, doctiſſime MATTHIOLE, cùm te vnum,

eúmq; ſummum præcipuum, ac coriphæum eruditi omnes ſciant, illud tibi maximè gratulandum duxi. Tu enim heroico ac planè diuino impulſu commotus, non hanc aut illam partem, ſed totam ipſam Medicorum ſyluam ingreſſus, immaneis ex ea feras eiecisti, alias cicuraſti, diligenter adeò excoluiſti, vt ex horrida, ac ſpinoſa ſylua, pulcherrimum atq; amœniſſimum affeceris viridarium. Fuerunt alij etiam, fateor, noſtra hac ætate, eius nemoris ſtrenui cultores, quorũ etſi alter altero eſt præſtãtior, te tamen vno omnes ſunt inferiores, tibíque vni palmam concedere ſyncero eruditorũ iudicio coguntur. Duxit Manardus & Leonicenus noſtra tempeſtate purioris Medicinę inſtauratores, craſſa quędam, ac rudia huius fabricæ lineamenta, at tu viuos colores induxiſti, ac veras nobis rerum imagines repræſentas. Cæterùm cùm tota materiæ Medicæ tractatio duabus præcipuè partibus abſoluatur, quarum altera ſingulorum vires, ac facultates docet, altera verò hiſtoriam exponit, tu vtranque enarras, vt nihil prætermiſſum videatur. Præclarum ſanè huius ædificij abs te iactum eſt fundamentum, cùm Dioſcoridem ipſum explicandum ſuſcepiſti, ex cuius vnius vera intelligentia hæc demum Medicinæ pars priſtinum, ac legitimum candorem recuperare poteſt. Nec verò ipſum tantum authorem explanas, obſcura retegis, abdita patefacis, ac legitimũ ſenſum eius verbis reſtituis, ſed quicquid etiam à poſterioribus Græcis, Arabibus & Latinis eſt inuentum, in tuum illum veluti theſaurum ita reponis, vt quæcunque vllibi extant ea de re lectu digna, illic tanquam in opere abſolutiſſimo ſuis in locis aptè collocata reperiantur. Si quid pręterea, aut ab antiquis, aut à recentioribus à recta ratione eſt aberratum, erroris fontem aperis, & optimis argumentis ab eorum ſententia diſcedendũ ſuades, ſcilicet ne rudibus, ac imperitis grauium alioqui & doctorum virorum authoritas imponat. Quoniam autem ſunt plurima medicamenta tâm ſimplicia, quàm compoſita, non ita pridem inuenta, quorum vſus multis adhuc eſt ignotus, complura etiam arcana, quæ paucorum admodum manibus contrectantur: Tu inuidorum odia nihil veritus, publicæ omnium ſaluti conſulens ex reconditis locis hęc in lucem profers, eorum verò energiam & rectam vtendi rationem doces, qua certè in re & liberalis & candidi animi egregium in primis ſpecimem abs te edi

tum cum ſumma gratiarum actione cuncti agnoſcunt & confitentur. Nemini igitur mirum videri debet, ſi vniuerſis mortalium ordinibus & conditionibus tam gratus acceptúſque fuit tuus hic labor, vt non tantùm Medici, Clinici, Chirurgi, Pharmacopæi, ſed omnes etiam alij, qui ab honeſtis ſtudiis minimè abhorrent, tuum Dioſcoridem tùm voluptatis, tùm vtilitatis cauſa expetant, legant, ac manibus quotidie terant. Memini certè cum optimus vir ac diligentiſſimus typographus Vincentius Valgriſius Venetiis mihi narraret à prima illa editione ſupra triginta duo millia exemplarium hactenus fuiſſe diuédita & diſtracta, auidiſſimè tamen à quàm plurimis etiamnum flagitari, quaſi verò nunc primũ recens in lucem emittatur, vt facilè appareat, noſtra hac ætate librum nullum magis gratum, aut libentiùs atque alacriùs acceptum, in publicum prodiiſſe. Ne tamen tantus theſaurus ſolis Italis eſſet communis, ex Italica, in qua primò fuitſcitè ſcriptus, lingua, nullis laboribus aut vigiliis parcens, Latinum reddidiſti, tuam ita φιλανθρωπίαν declarans, & bonum, quò communius, eò perfectius atque preſtantius eſſe, minimè ignorans. Tandem ne quid in abſolutiſſimo opere deſiderari poſſit, rerum ferè omnium, quas Dioſcorides tractat, viuas imagines adieciſti, quarum ſpectaculo non tantum erudiri, ſed delectari etiam homines queant. Id autem vt exactè perficeres, dici vix poteſt, quot labores, æſtus, frigora, cœli tempeſtates, peregrinationes longinquas pertuliſti, quot inacceſſos montes aſcendiſti, quot valles, ſyluas, nemora peragraſti: quot immanium ferarum truculentiæ, te, tuámque vitam expoſuiſti, ſcilicet, ne idem tibi contingeret, quod Galenus in iis repræhendit, qui rerum atque herbarum, quas ne per ſomnium quidem viderunt, figuras deſcribere aggrediuntur, quos nimirum ridens præconibus ſimiles facit, qui fugitiui mancipij notas ab aliis traditas publicant, quod ipſi non modo non viderint vnquam antè, imò ſi coram fortè aſſiſtat, ne agnoſcant quidem. Quandoquidem verò in opere eo, non ſolum modo tot tantæque moleſtiæ & tam grauia incommoda, vti diximus, erant tibi ſuſtinenda, ſed in elaborando elimandóque potiſſimum, & vt ritè ederetur, curando, diuerſiſſimorum artificum opera, diligentiáque in primis neceſſaria foret, diuinam hic prouidentiã, mehercle, ſatis admirari non poſſum, quę quidem, ne honeſtiſſimis

Lib. de ſimpli. vij.

ſtiſſimis ſtudiis & optimis conatibus tuis vllũ omnino obiiceretur impedimentum, in tota Europa Splendidiſſimæ ac Illuſtriſſimæ Auſtriacæ familiæ clientela oportunè te inſinuauit, cuius ſingulari liberalitate adiutus bene cœpto ędificio ſummũ imponere colophonem poſſes. Maximam profectò lætitiæ cauſam ſuperioribus diebus tuæ mihi literæ ſuppeditarunt, quibus pariter Inuictiſſimi Cæſaris Ferdinandi & ſimul Illuſtiſ. ac Generoſs. eiuſdẽ filij Mœcenatis tui, Ferdinandi iunioris, promptã adeò atq; alacrem in te voluntatẽ ſignificaſti, quorũ ſplẽdidiſſimo munere tuus iam longè magis ac magis Dioſcorides fit illuſtrãdus. Poſt tot corporis labores, & tam graues ac aſſiduas animi curas, quid quæſo ſupereſt, quã legitimus tuę virtutis fructus, gloria immortalis? bonorũ, ſcilicet atq; eruditorũ virorum de cõſummata tua doctrina ac virtute concepta opinio, & publicus quidã omnium hominum plauſus? Nullus quippe nunc eſt in omni Europa angulus, nullus in luce hominum viuens, cui non modò notum ſit Matthioli nomen, ſed etiam præclarum in primis. Tu & viuens & valens diuturna iam tot annorum frueris laude & gloria, id quod pauciſſimis ſanè conceditur, quò magis tibi etiam vel eo nomine eſt gratulandum. Dignus ante omnes profectò mihi vidêre, cui publico, non ſolum totius Italiæ, cuius peculiare decus es & ornamentum, verumetiam totius Europæ conſenſu aurea ſtatua erigatur, ingenij nimirum tui & præſtantiæ immortale monumentũ. Nam ſi Demoſtheni de vnica patria bene merito id honoris grati Athenienſes detulerunt, quò magis illud tibi de immęnſo orbe optimè merito debetur? Si qui igitur ſunt in hominum cœtu, vt multos eſſe veriſimile eſt, (deteriorum enim rerum vberior prouentus ſemper eſt) qui de te ſecùs, quàm par eſt, aut ſentiant, aut loquantur, eos ego quos terra ſuſtineat, indignos puto, hominum peſtes ac reipub. detrimenta. Eorum calumniis ac petulantia iamdudum te vexari ſcio, id quod mihi accidit certè moleſtiſſimum. At quoties rem propiùs intueor, miræ tuæ excellentiæ haud obſcurum ſanè teſtimonium ac pulcherrimum veluti trophæum iudico. Vna & fatalis quodammodo, doctiſſime Matthiole, à mundi exordio ad hæc vſque tempora, bonorum & inſignium virorum ſors hæc fuit. Non ineleganter ſapientiſſimus Ariſtoteles dixit. Τὰ ἐνάντια πα-

Libr. Rheth. III. ἐάλληλα μᾶλλον φαίνεται. Nunquam enim magis conſpicua eſt inſipientium ac improborum cæcitas, vitium, atque inſcitia, quàm vbi prudentium & proborum oppoſita virtute ac ſplendore detegitur ac illuſtratur. Qui in deteriore ſunt ſtatu, omnes ſui ſimiles eſſe vellent. Noctua ſolis lumen ferre non poteſt. Hominum ſceleſtorum colluuies ac cæca indoctorum turba illos omnes delirare credit, qui non in eadem criminum ſentina, malorum lerna, luto ac cœno ſecum volutantur. Hinc odium, inuidia, calumnia, detrectatio, reliquáque animi impotentia, qua perditorum petulantia boni atque honeſti viri pulſari ac laceſſiri ſolent. Sed quia tanta rei indignitate non parum te commoueri eſt æquum, rationes, quibus tuum animum ſuſtentes & conſoleris, altiùs hic repetere, peropportunum duxi. Antiquiſſima illa eſt conſolatio & naturæ humanæ maximè conſentanea.

Ouid. lib. Metamorphoſ.

Similes aliorum reſpice caſus.
Mitius iſta feres.

Themiſt. in Sophiſta. Pythagoras adeò ſapientia dicitur excelluiſſe, vt Philoſophorum omnium veluti parens meritò habitus fuerit, idem tamen propter liuidos ac turbulentos homines extorris ſemper in aliena vixit regione, Nam ex Samo Crotonem propter Polycratem, Crotone ad Locrenſes propter Gylonem aufugit. Ex Locrenſibus autem non vnus duntaxat, ſed omnes in eum inſurrexerunt, non alia certè ratione, quàm quòd tanti viri virtutem diutiùs tolerare nequiuerint, ab his itaque Tarentum exigitur. Tarentini inſuper mox, tanquam grauiori aliquo onere ſe leuaturi in Megapontium detruſerunt, vbi poſtquam ad quadraginta dies cibo abſtinuiſſet, in Muſarum templo interiiſſe perhibetur. Quid verò optimo illi Socrati acciderit, quid attinet hoc loco commemorare? Melito, Anyto & Lycone cunctorum plenæ ſunt hominum aures. Et profectò quid ſapientibus ac bonis viris ab hominum ſtultitia ſit expectandum, eius vnius exemplo eſt patefactum. Adhæc Platonis diuina propè ac cœleſtis doctrina, quid aliud eſt, quàm docta religio? vt verè olim Auguſtinus Platonicos, paucis demptis, fieri Chriſtianos aſſeuerarit.

Plato in Apolog. & in Phædro.

ſeuerarit. Is tamen Philoſophorum Deus ab imperita hominum turba tam indignè ſuſceptus fuit, vt conſtanti fama celebretur, eum ter in Siciliam parandæ pecuniæ ac victus cauſa nauigaſſe. Cæterùm quanta perpeſſus ſit Ariſtoteles, pleni ſunt Græcorum libri. Is enim etſi in humana ſapientia ad miraculum vſque erat eruditus, innumeram tamen Sophiſtarum ſcholam in ſe concitauit, qui virulentis etiam editis orationibus (quæ Themeſtij tempeſtate adhuc extabant) illius exiſtimationem impetebant ac lacerabant. Sed qualis illa fuit iniuria ac ignominia? quando Athenis ab Eurymedonte impietatis in Deum falſò accuſatus in Cholcidem profugere eſt coactus, idque ea de cauſa ſe facere affirmauit, ne Athenienſes iterum in Philoſophiam peccarent. Et quamuis de Athenienſibus optimè fuerat meritus, perpetuò tamen ab eiſdem exilio fuit mulctatus. Notum eſt, quid ſemel reſponderit, cum à quodam ſe fuiſſe conuitio affectum audiret, nempè, abſentem me, ſi velit, flagellis etiam cædat. Quo quidem reſponſo obtrectationibus ſe fuiſſe obnoxium, ſatis declarat. Hi duo poſtremi in maximorum Principum aulis ſunt verſati, ſed quàm fœliciter antiquorum docent monumenta, non paucis enim iniuriis, ac periculis, hic apud Alexandrum Macedonem, ille verò apud Dionyſium Syracuſanum eſt conflictatus, à quibus tamen ſummos honores, ac præmia obtinere meritò debuiſſent. Poſt latas Athenienſibus ſanctiſſimas leges, Solon diffugere eſt compulſus, ac pro inſignis beneficij piè in patriam collocati, mercede, ab obitu, apud Salaminem eius cineres ignominioſè diſperſi ſunt, ac diſſipati. Quantus fuit in patriæ potiſſimùm, & vniuerſæ Græciæ ſalute, ac libertate aſſerenda Demoſthenis ardor ſtudiúmque? quàm infauſtus contra eius exitus? Huiuſcemodi ſummorum virorum fortuna, locum fecit illi prouerbio: Id optimo cuique Athenis accidere ſolitum eſt. Cicero literarum, ſapientiæ atque eloquentiæ gloriam à Græcis in Latium tranſtulit, & ob res præclarè fœlicitérque geſtas in Conſulatu, Pater patriæ appellatus eſt: non multò poſt attamen ſumma iniuria pulſus, cogitur exulare: reſtitutus, & Parthicho bello victor, dignus triumpho iudicatus truculentiſſimè tandem necatur. Vtinam verò meliorem fortunam expertus eſſet bonorum omnium nobis author

Themiſtius. *Laertius.* *Plutarchus.* *Plutarchus.* *Plutarchus.*

Hippocrates, is, inquam, quem Pætus in illa ſua ad magnum regem Artaxerxem epiſtola θεῖον ὑγείας πατέρα, σωτῆρα θεοπρεπῶς ἐπιστήμας ἡγέμονα vocat, & a Ioue genus ſuum ducere affirmat: cùm ille ab Artaxerxe eſſet vocatus, vt peſtem in eius exercitu crudeliter graſſantem ſua arte curaret: recuſauit barbaros Græcorum hoſtes infenſiſſimos iuuare, ſibi minimè licere teſtatus: Quare illum rex à Cois ad necem expetiuit, quorum etiam patrocinio periculum euaſit. *Hippo. in Epiſtola.* Quantum verò Romæ & Medicorum & Philoſophorum odium, atque inuidiam ſuſtinuerit Galenus, vnus ab eo de præcognitione inſcriptus liber demonſtrat. Hi cùm vera Medicinæ ſcientia deſtituti eſſent, huius lumen nequaquam tolerabant, quando eiuſdem ſplendore cæcutientium tenebræ omnium oculis ſubiicerentur. Lucrum enim, ambitionem, ac voluptates ſectando, adulatoriam potius, quàm Medicam artem exercebant, quúmque Galenus ob præſagia curationéſque plurimas, cunctis iam eſſet admirabilis, ipſi tamen omnia, tanquam non ex Medica facultate, ſed Magia potius quadam, ac diuinatoria arte facta, impudentiſſimè calumniabantur. Verùm poſtquàm ſolida Galeni doctrina, & vitæ integritate, calumniatorum inſcitia ac improbitas nulli non innoteſceret, ipſe nihilominus, vbi Quintum Medicum olim Romæ nobiliſſimum per ſummam iniuriam ab illis in exilium actum, & præter eum, egregium alium quendam iuuenem in arte illa apprimè exercitatum, vnà cum binis famulis è vita ſublatum audiuit, ab Eudemio peripatetico admonitus, veneni periculũ ſibi imminere, relicta illico Roma, in patriam reuertit.

IAM ſi quis totam antiquitatem ſcrutetur curioſius, optimos quoſque, ac eruditiſſimos viros indigniſſimè habitos animaduertet. Multa variáque huiuſcemodi ingratitudinis exempla ſuppeditât Plutarchi Paralleli diuinum illud ac præclarum opus, in quo tanquam in ſpeculo, veriſſimum eſſe id, quod dico, perſpicuè apparet. Cæterùm ne noſtrum hoc ſeculum honeſtis & egregiis viris æquius aut magis amicum, quàm ætas ſuperior exiſtimetur, exempla aliquot proferam ex iis, qui noſtra memoria vixerunt: vt non minorem nunc, quàm vnquam antea, in eximia in primis ingentia & ingenua ſtudia, ingratitudinem atque odia exerceri, omnes clarè intelligant.

CVM

CVM noſtra tempeſtate Nicolaus Leonicenus ab ineunte ætate optimis literis deditus, ingentes opes capacis, & maximè conſtantis ingenij ad illuſtrandam Medicinam contuliſſet, & in Arabum cenſura ac Sophiſtarum importuna garrulitate cuncta fœdantium, erroribus confutandis ſtrenuam operam collocaret: tot imperitorum hominum latratibus obnoxius fuit, vt ne eorum morſus ſentiret, perpetuò cùm illis fuerit pugnandum, quẽadmodum in præclaris ab eo editis commentariis ac præſertim Antiſophiſta apparet.

IOANNES etiam Manardus illi æqualis & in eodem quoque profitendi munere collega, Barbarorum & à vera Medicæ norma delirantium turbam, minimè habuit æquiorem. Is enim ſtirpibus, ac præſertim Indicis, in Medicinæ vſum adoptatis, obſoleto antiquo nomine, & incerta virium poteſtate perobſcuris, cùm eruditam claritatem afferre conaretur, plurimos habuit, qui ſibi aduerſarentur. Et quanquam in eruditiſſimi viri iudicio docti acquieſcerent, & oraculi loco apud illos eius ſententia haberetur, cum tamen apologiis perpetuò ei fuerit dimicandum, acerrimos illi hoſtes non defuiſſe eſt manifeſtum.

AT verò Matthæus Curtius, cùm Medicinæ præcepta, ac difficiliores artis locos, ſolertiſſima perſpicacis animi vi publicè interpretaretur, ſenioribus ſuæ ætatis Medicis, ſomniare videbatur. Arabum enim, ac Sophiſtarum glandibus aſſueti, ſuauiorem Hippocratis & Galeni cibum rudes, ac ſtupidi aſpernabantur. Grauia igitur certamina ſuſtinere eſt coactus. Et quamuis ſcribendo parum eſſet fœlix, de phlebotomia tamen ritè inſtituenda, commentarium edere, ad ingentem eorum, qui ſibi repugnabant Medicorum ſtuporem excitandum, fuerit cùm ſumma neceſſitate compulſus.

IOANNIS quoque Baptiſtæ Montani diuina illa, quàm in docendo ſequebatur, methodus, quàm profuſis multorum cachinnis initiò fuerit excepta, illi norunt, qui eius tum fuerunt auditores. Sed quia cũ ſumma eruditione inuictum illi animi robur eſſet, breui temporis ſpatio maleuolorum inuidiam ſuperauit. Doctrinæ tamen ſuæ aduerſarios multos & oppugnatores eum habuiſſe, teſtis ego ſum locupletiſſimus, qui non ſine eius conſilio, ac voluntate ſcri-

pris Apologiis veritatem ipſius dogmatum non ſemel propugnaui.

SED quid Andreas Veſalius? qui Anatomicen iam diu antea collapſam, & penè deperditam, cùm viua voce, ac manu doctiſſima, tum ſuo illo de humani corporis fabrica immortali opere, & reſtituit & illuſtrauit, cùm initio in Italia, ſuperioris tempeſtatis errores paſſim ob oculos poneret, & rectam ſecādi rationem publicè profiteretur, primarios Italiæ Medicos habuit infenſos.

AT paſſim primò laceſſitus, veritatis tamen clypeo munitus, ita ſeſe defendit cōtra omnia aduerſariorum tela, donec illi ipſi re æquius perſpecta, poſtmodum redderentur & mitiores, & quietiores, & qui antè ipſum validè vbique oppugnauerant, palmam tandem in ea facultate vltrò, ac lubenti animo illi conceſſerint. Plures interim in Italia, aliiſque regionibus viuunt, qui Veſalio adhuc obſiſtunt, ſcilicet ne Herculi deſint monſtra, quibus cōficiundis magis magiſq; nomē eius illuſtretur.

AT cur ego in recenſendis exemplis potiſſimum longior ſim, quandoquidem vnà & eadem perpetuáque bonarum artium calamitas, ſemper fuiſſe comperiatur? Vnde etiam factū credo, vt nō modò noſtris temporibus, ſed ſemper ſynceriſſimi viri nonnulli reperirentur, qui animorum imbecillitate potius, quàm ſano iudicio adducti, explorata intus & in cute humana prauitate, è turba frequentiáque vulgi, ceu à valida quadā tempeſtate, & procella, ad ſolitudinis ſalutarem portum ſe receperunt. Quales profectò, quanquam promiſcuæ multitudini ignoti, Diis potiſſimū immortalibus amici, æqualibúſque viris optimis ipſi optimi exiſtimantur. Hi tranquillam vitam agunt, neque ægrè permittūt, verſutos & prauos homines, in populo gloriam admirationémque aucupari. Ex eorum albo Philoſophos excellentiſſimos, longéq; principes ſeueróſque admodum, & pergraues viros extitiſſe, complurimos, author eſt Cicero. Offi. lib. 1.

Tu igitur optime Matthiole, tantum abeſt vt tuorum aduerſariorum impetu atque inuidia debeas commoueri, quin eadem de cauſa præcipuè tibi gratulandum cenſeo. Te ſiquidem eximiis illis viris ſimilem eſſe declarant, quos ſuperius nominaui, quorum veſtigiis tenacitèr inſiſtens, ſi in eoſdem ſcopulos incidis, minimè mihi mirum videtur. Nec

verè

verò ſi faceres mercaturam, pacatum ac tranquillum ad quã cunque nauigationem mare, & ſecundos ex animi ſententia ventos & onuſtas precioſo auro naues tibi ſemper polliceceris? Nõne vndarum iactationem, tempeſtatum procellam, Scyllam, Charybdimque, & his omnibus periculoſius naufragium, & grauiorem Oceani fluctuantis æſtibus, pyratarum latronúmque incurſum ſubinde exhorreſcas? & interdum etiam de eiiciendis in mare mercibus cogitares? Sed neque illud a te eſt expectandum, vt communi ſorte exemptus planè habeas neminem, qui tibi ſe opponat: neque id poſtulare debes, cùm impetrari minimè poſſit. Omnem ætatem ſuos habuiſſe Zoilos, tibi eſt notiſſimum. Damnant tua Commentaria nonnuli, è diuerſo plures ſunt, qui eadem ſummis laudibus ad cœlos vehunt. Tu is es, qui & illis reſpondere & te tuáque ſcripta conſtantiſſimis argumentis & re ipſa tueri potes. Vtcúnque tamen in eo certamine nullo non tempore defuturi ſunt ἀνταγωνισαὶ: ſic attamẽ in hoc temetipſum conſolaberis, quòd grata poſteritas nullis omnino affectuum preiudiciis occupata, de rebus tuis ſyncerius iudicium feret. Hoc certè in ſtatu, quo tu nunc verſaris, Iſraelitis mihi ſimillimus videris, quos Sacra hiſtoria refert, poſt ſuum ex Babylone in patriam reditum, cùm Hieroſolymã denuò extruerẽt, pari difficultate laboraſſe: Siquidem id nõ vulgare fuit fortitudinis ſpecimen, gladiis accinctos, cemẽtum & lapides comportare, vna manu ſtrictum enſem vibrare, altera facere opus, trullam verſare, atque ita ſimul architecturæ dare operam, ſimúlq; ad prælium expeditos eſſe. Et tamen videmus id non obſtitiſſe, quò minus cõſtanter infractiſq; animis pergerent in cœpto conatu, quoad tandem vſque pertinaci eorum aſſiduitate, hoſtiũ improbitas & rabies frangeretur. Idem protectò de te eſt expectandum, qui nunc altera manu intercidentem iam diu Medicinæ partem reſtituis, altera verò aduerſariam hoſtium vim ſtrenuè repellis & fortiter iis repugnas, qui egregium ac ſalutare toti humano generi, hoc tuum ſtudium impediunt ac remorantur. Porrò autem, cùm ego diligentius rem conſidero, aduerſarios tuos in duo genera partitos eſſe video. Quorum ij quidem & docti ſunt & eruditi, nulloq; aut liuoris aut cõtentionis ſtudio tecum pugnant: Sed cùm idem omnino ipſis, ꝙ tibi, propoſitum ſit & inſtitutum, iudicio herclè, non animi acerbitate

Lib. Eſdra 2. cap. 4.

vel odio abs te diſſentiunt. Quando autem in omnibus artibus ac diſciplinis perpetuum hoc fuiſſe conſtat, neque ea in re quicquam tibi accidit nouum, inſolens aut inuſitatum, æquo animo abs te ferendum iudico. Nil equidem aliud Galeno interprete diuinus Hippocrates voluit, cùm iudicium difficile pronuntiauit. Ex qua potiſſimùm difficultate & in Philoſophia & in aliis ſcientiis tot ſectæ prodierunt. Hos ego amico animo in te eſſe non dubito. Et cum te natura humanum ac facilem nouerim, te viciſſim erga illos, vt par eſt, egregiè affectum eſſe, æquè mihi certum eſt.

Aphoriſ. primo.

Socratem ac Platonem, vti benè de ſe meritos præceptores ſummo honore Ariſtoteles colebat, non vna tamen in re ab ipſis apertè diſſentit, quinimò eorundem amicitiam ſibi ſacroſanctam eſſe haberique teſtatus, Veritatem tamē omnibus præferēdam ducit. Priorem hanc inimicorum aciem, ſalua incolumíque neceſſitudine, rationibus ſolis tibi expugnandam relinquo. Cum altera verò mihi eſt congrediendum, eiuſmodi enim ſunt, vt cum illis diſceptare certaréque tibi putem indecorum. Vtranque Philoſophiam iſti ignorant, tam eam, quæ in naturæ contemplatione rerum verſatur, quàm quæ affectuum impotentiam virtutum mediocritate moderatur, ſolo nimirum mentis furore, ſola animi inconſtantia, ſola petulantia, ſola inuidia ob tam fœlicem rerum tuarum ſucceſſum, ad te laceſſendum permouetur. Talis cùm ſit eorum conditio, ne apud bonos & eruditos viros, ſua authoritate tuam exiſtimationem lædant aut obſcurent, minimè tibi eſt verendum, quippe cùm perditiſſimi ſint & Reipu. lábes & maculæ, quis obſecro, niſi talpa cæcior, eſt futurus, qui eorum verbis fidem adhibendam in animū inducat? Eoúſque enim ſe prodit eorum fœtor, vt omnium naribus excipiatur: abeóque omnes tanquam à Mephiti quadam, vt ſentina longè diffugiant. Animos ij habēt teterrimo veneno delibutos, & nigerrimo hoc, quo hæc me literæ exarantur atramento, fœdiores, vt indigniſſimi ſint, quorum nomina à te perſtringantur, aut quibus candidiſſima hæc papyrus à me inquinetur. Horum itaque ne tantilla tibi quidem ratio, mea ſententia habenda eſt. Vt tamen aliqua ſaltem ex parte leuium homuncionum inſolentia temeraria retūdatur, iā ſpeculū illis paraui, in quo improbita

probitatem ſuam manifeſtè ac palàm intueantur.

Ego Matthiole Candidiſſime, ab adoleſcentia vſque & bonorum præceptorũ monitu & meo etiam peculiari quodam genio, ita fui comparatus, vt antiquos, maximè Græcos ſcriptores mihi duxerim perſequendos. Verùm vbi aliquando natu grandior factus, noſtrum hoc ſeculum nõ paruum doctorum hominum prouentum attuliſſe animaduerti: illos quoque mihi ſtatui perlegendos, neque facti me admodùm pœnituit, quòd in eorum numero plures inueni, qui & doctrinæ & facundiæ meritò cum ipſa antiquitate ſint proximè conferendi, hoſce ego omnes tuæ virtuti eruditioníque luculentum teſtimonium dare depræhendi. Et quanquam ego antea idem de te ſentiebam, non parùm tamen (vt ingenuè fatear) eorum me virorum authoritas permouit. Igitur quod me impulit, nihilominus põderis apud alios quoſuis habiturum ratus, coniunxi doctorum, noſtro æuo de tua ingenti ſolertia non obſcura teſtimonia, quæ etiam (ſi id tibi non ingratum fore intellexero) duplici nomine edere in publicum vellem. Cùm primùm enim in veteratorum manus peruenerint eáque viderint ac perlegerint, ſi quis illis reliquus eſt pudor, ingenium citò mutabũt. Nam cum inſignis ſit ſtultitiæ argumentum, à ſapientibus diſſentire, vt meliorem mentem aliquando recipiant, hoc veluti Elleboriſmo vtendum cenſui. Deinde cum in magnis laboribus ac diutinis vigiliis iam diu verſeris, hoc leuamento vires tuas ſuſtentandas ac ſpiritus addendos exiſtimaui. Nam vbi claſſicos authores videris tàm præclarè de te & loqui, & iudicare, nonne vitiligatorum & ſycophantarum morſus facilè contemnes, & alacriùs in tam fœliciter cœpto curriculo inſiſtẽdum, gloriam tibi in meta propoſitam propè contemplatus, minimè hæſitabis? Nec enim eſt hoc diſſimulandum, quod obſcurari non poteſt, ſed præ nobis ferendum, Trahimur omnes laudis ſtudio, & optimus quiſq; maximè gloria ducitur, nullam etenim virtus mercedem aliam laborum periculorúmq; deſiderat, præter vnicam hanc laudis & gloriæ, qua quidem detracta, quid rogo eſt, quod in hoc tam exiguo vitæ curriculo & tam breui, tantis nos in laboribus exerceamus? Certè ſi nihil animus præſentiret in poſterũ, & ſi quibus regionibus vitæ ſpatium circumſcriptum eſt, iiſdem omnes cogitationes terminaret ſuas, nec tantis ſe laboribus frangeret, *Cice. pro Archia.*

neque

neque tot curis & vigiliis angeretur, nec toties ſanè de vita ipſa dimicaret. Nunc incidet quædam in optimo quoq; Virtus, quæ noctes & dies animum gloriæ ſtimulis cócitat atq; admonet, non cum vitæ tempore eſſe dimittendam commemorationem nominis noſtri, ſed cum omni poſteritate adæquandam. Scio equidem generoſos animos, veramque ac genuinam Virtutem, nihil peregrinum aut extrinſecum morari, ſed contentam eſſe ſeipſa, ac proinde artis Medicæ gloriam imprimis ac publicam humani generis ſalutem, hoc in certamine tibi fuiſſe propoſitam. Quia tamen idem tibi, quod Chremeti illi Terentiano accidere abſurdum non eſt, ſcilicet, vt humani nihil à te alienum putes, hoc tanquam incitamento non potui te non adhortari, ne ab hac ſtatione diſcedas, in qua magno mortalium commodo diuinum conſilium ac prouidentia iam dudum te collocauit. Vale.

In Heautontimorumeno.

HIC HABES CANDIDISSIME LEctor virorum noſtra ætate præcellentium Elogia de eximia doctrina & virtute, Clariſſimi Medici Petri Andreæ Matthioli Senenſis.

Nicolaus Mutonus Mediolanenſis, Medicus.

SVNT inter recentiores Victor Trincauellius, Aloyſius Mundella, Lucas Chinus, Nicolaus à S. Michaele, Auguſtinus Gadaldinus, Franciſcus Camutius, aliiq; innumeri, quos, ne tædium pariat oratio, lubens ac volens prætereo. Non omittendus tamen ſingularis eruditionis & perſpectæ diligentiæ, Petrus Andreas Matthiolus, qui primus (quod ſciam) præſtantiſſimū, ac multis iam ſeculis comprobatum Medicæ materiæ ſcriptorem Dioſcoridem in Italicam linguam quàm elegantiſſimè vertit. Quo fœliciter peracto labore commentaria adiecit, in quibus Medicæ materiæ ſcientiam, cum aduſque hæc tempora in nocte denſiſſima delituiſſet, tanquam interemptam, nunc primùm è caliginoſis latebris in lucem reuocauit, & eam veluti alio quodā partu genuit, & per omnia membra aluit, eduxit, veſtiuit, & omni ornatu inſignem reddidit. *Hæc ille in præfatione ſui Serapionis.*

Præterea in ſuis annotationibus in theſauros Pharmacopæorum, Matthioli authoritate fretus, quamplurimos annotauit

tàuit errores. Quin & in ſuis in Serapionem plantarum nomenclaturis Italicis à Matthiolo omnia accepta refert. *In Serap. & annotat. in theſauros.*

Vbertus Barlandus, Medicus Gallus.

Porrò hoc in negotio non extemporium dicaſtem egi, verùm in exprimendis ſimplicium facultatibus & forma Galenum ſequutus ſum. In priuata verò ſimplicium cenſura, eximium illum & eruditione & perſpecta diligentia Matthiolum reddidi præcipuè, quùm in Dioſcoride cenſendo hic & operam nauarit ſingularem atque adeò Colophonem addiderit. *Hæc in Epiſtola nuncupatoria ſuper ſuas annotationes in Dioſcoridem,*

Item: Quod ſi omnium longè in tractando Dioſcoride acutiſſimo Matthiolo Senenſi credimus, verum Acorum id eſſe probabimus, quod officinis calamus odoratus nominatur. *Capit. de Acoro. Item:* Nec hodie Meon prouenire in Italia præcellentiſſimus Matthiolus ait: *Cap. de Meo: Non modo his locus citat Matthiolum, ſed aliis ſanè innumeris.*

Bernhardus Diſſenius Chronemburgius, Medicus Colonienſis in libro ſuo de compoſitione medicamentorum.

Opinionum controuerſiam luculenter Andreas Matthiolus Medicus iu Commentariis ſuis in Dioſcoridem ſuſtulit, dum calamum vſus quotidiani odoratum, veriſſimum Acorum oſtendit, cuius doctrinæ vtpote germanæ refragari nemo debet. *Cap. de Acoro in antid. hæmagogo. Item:* Solus Andreas Matthiolus, ſolidè de Indica Nardo pronuntiat. *Cap. de Nardo in Aurea Alexandrina. Item:* Qui volet doctiſſimi Ruellij Commentaria, & hac ætate in plantarum ſcientia omniū principis Matthioli opus in Dioſcoridem verſet. *Indyaſatirio.*

Item: Cæterum Natthiolus excellenti conſtantique ingenio, quam reliqui omnes authores Matricariam vocarunt, atque alteram Dioſcoridis Arthemiſiam pronuntiarunt, Parthenium decernit. *In Syrupo de Arthemiſia.*

Item:

Item: Manardus veram Acaciam primus putat in Italia deeſſe, cui ſummi iudicij & exquiſitiſſimæ eruditionis vir, Matthiolus Senenſis ſubſcribit. *Cap. de Acacia. Item:* Huic ſententiæ meæ adſtipulatorem habeo Clariſſimum Medicum, Andream Matthiolum, cuius verba quoniam impoſturam ſimul omnem, ac rei veritatem indicant, hic adſcribere operæprecium omnino duxi. *In Theriaca Andromachi. Capite de terra Lemnia.*

Item: In ſumma, non quæuis alia eſt recipienda. Pingit eius exquiſitam imaginem in Dioſcoride ſuo Matthiolus Senenſis, vir ad vnguem in arte abſolutus. *In Syrupo de Eupatorio. Capite de Bedeguar.*

ITEM. Quam quidem fidem Matthiolus ſummus Medicus, & in herbarum omnimoda cognitione nemini ſecundus, comprobat. *In Benedicta Nicolai Cap. de Turbit.*

ITEM. Amathus Lucitanus frequenter odioſa cōfidentia virus inuidentiæ ſuæ in clariſſimū modeſtiſſimúmq; virum, Matthiolum Senenſem eructat, dum paſſim nimis intempeſtiuè huius doctrinam ſuper Commentariis in Dioſcoridem editis, coarguit & inſectatur, quibus probatæ fidei hominibus nil aliud, quàm malignum animum & pernicioſam inuidiam oſtentat. Ipſe interim infinitis modis dignus, qui ob magnam ſtirpium imperitiam atque improbam, in ſe translatam operam alienam (quod crimen eſt longè omnium turpiſſimum) velut è ſublimi doctis veniat deridendus. Ecquid enim enarrationibus ſuis inſeruit, quod non iuſtiſſimo titulo vni Matthiolo acceptum referre debet? à quo æmulādi ſtudio diſſentit, in graues manifeſtóſque errores imprudens homo prolabitur, cuiuſmodi exemplū tùm in hac planta, tùm in Acanthio, Coronopo. Helichryſo, ac pleríſque aliis viſitur. Multò ſatius fuerat, quò doctiorē ſe æſtimaret, eò quoq; modeſtiorem præſtare, quod ingenuum Philoſophum decet. *In oleo Hypericonis. Capite de Carduo Benedicto.*

ITEM. Primus eius autor eſt, Petrus Andreas Matthiolus Senenſis celeberrimæ famæ Medicus, libro ſuo de curatione morbi Gallici. *In oleo ligni Guaiaci.*

ITEM. Quanquam mihi nemo hactenus extitiſſe videatur Iudex æquior, quàm Andreas Matthiolus, qui libro iiij. Dioſcoridis Cap. xxxvij. eius figurā oſtendens, Eupatorium hoc vulgare Auicennæ eſſe indubitanter pronuntiauit.

In Siru

In Sirupo de Eupatorio.

ITEM. Poſtremò abſolutiſſimã cenſuram ſuam edidit Matthiolus, indubitatis ipſius herbæ notis, quas impugnare contentioſi prorſus eſt ingenij, Et ſi non negauerim in vtrãq; opinionem plantam rationibus quibuſdam trahi poſſe. Sed tamen reuera Phyllitis eſt decernenda, quod ille idem Matthiolus oculis ſubiectæ Hemionitidis genuina imagine demonſtrauit. Itaque ambigere & contendere amplius deſinãt, quibus veritas cordi eſt. *In Oxymelite ſplenico Pauli. Capite de Scolopendrio.*

ITEM. Neſcio qua ratione adeò acer oppugnator Meſues ſit Manardus, vir alioqui ſingulari humanitate, modeſtia, & eximia animi ſynceritate & moderatione. Sed totam hanc diſſenſionem exquiſita doctrina ſuſtulit, perpetua memoria digniſſimus Matthiolus in Commentariis ſuis ſuper Dioſcoridem, quos lectitent Medici, nam Seplaſiariis ſufficiat hæc aperuiſſe. *In Diaſene Nicolai Cap. de Sena.*

ITEM. Sed Auicennæ defenſionem ſingulari ingenij modeſtia & eximia pariter æquitate Matthiolus in Commentariis ſuis in Dioſcoridem ſuſcepit lib. iiij. cap. xxvij. quo etiam loco quatuor Aconiti formas cõſpiciendas proponit, homo in ſimplicium cognitione ac medicinæ peritia clariſſimus. *In Trochiſco è Veſicariis diaphyſſalido: Capit. de Cicuta.*

ITEM. Cynogloſſum prorſus iuxta Dioſcoridis ſcripturam apud Clariſſimum Medicum, Andream Matthiolum, in doctiſſimis Commentariis ſuis, in eundem ſtudioſiſſimè elaboratis, conſpicere quis poterit. *In Trochiſco de terra Sigillata: Capite de Bolo Armeno.*

ITEM. Solus Matthiolus in clariſſimis nuper edidis Cõmentariis ſuis, ad viuum affabrè Symphytum petreum expreſſit, è quibus petant plantariæ rei ſtudioſi. *In cerato ex pelle arietine. Cap. de Conſolidis.*

ITEM. Hanc opinionem ſimul & Fuchſium impugnat Matthiolus in doctiſſimis Commentariis ſuis ſupra Dioſcoridem conſcriptis, & omnino legitimum Horminium iſthic affabrè pictum oſtendit. *In Oleo Saluia.*

Conradus Geſnerus Medicus Tigurinus.

PETRI Andreæ Matthioli Medici Senẽſis præclariſſimi extat liber vnus de morbi Gallici curandi ratione. Inſunt huic operi multa rara & mirabilia experimenta authoris. Edidit

Edidit & Cómentarios longè doctiſſimos in libros ſex Dioſcoridis de Medica materia, qui ſæpiùs Italicè editi, poſtremò ab ipſo authore in Latinam linguam tranſlati ſunt. Adiectæ inſuper ſunt huic operi innumeræ plantarum, & animalium imagines ad viuum expreſſæ. Eiuſdem extat Apologia, qua ſe ab erroribus & calumniis vindicat, quibus notatur ab Amatho Luſitano, Medico. Extant, & obiectiones quibus ipſius Amathi errata patefacit. *In Bibliotheca & Epitomis.*

PETRVS Andreas Matthiolus Senenſis, Dioſcoridem nuper in ſermonem Italicum conuertit, & Commentarios eadem lingua copioſos & eruditos adiecit, vbi diligentiſſimè quæcunque de iiſdem medicamentis Galenus ſcripſerat, ſuo quoque loco recenſet. Plerunque etiam Plinij & aliorũ ſcriptis nititur. & recentiora medicaměta à Dioſcoride omiſſa ex recentioribus paſſim commodè adiecit, & plurima ſua aduerſus varios morbos & eximia quædam experiměta deſcribit. Audio nunc idem opus Venetiis nunc primum Latinè edendum. *In præfationibus editis in Hieronymi Tragi Herbarium. Quin etiam infinitis ferè locis Matthiolum citat, & eius vtitur laboribus libris de hiſtoria animalium.*

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus Senenſis, in Commentariis Italicis, ſuper Delphinio Dioſcoridis Senam diligentiſſimè deſcribit, & Ruellij errores refellit. *Libro de hiſtoria quadrupedum de Boue.*

ITEM. Petrus Andreas Matthiolus, rectè annotauit Theophraſtum in Orobanche alicubi per imperitiam eſſe deluſum. *Ibidem.*

ITEM. Nam Ruellij ſententiam de frutice illo amplexicaule, quem ſigillum Diuæ MARIAE aliqui vocant, & ipſe alibi Malacociſſum, alibi Cyclaminum alterum facit, Matthiolus iam optimè repræhendit. Cui nos libenter ſubſcribimus. *Ibidem.*

ITEM. Ego Matthioli ſententiis magis acceſſerim, qui Helichryſon apud huſcos abunde naſci, ſcribit. *In Tauro.*

ITEM. Matthiolus Ruellium repræhendit, quod hanc Cynocrambem Atriplicem ſyluestrem eſſe putauerit, cum Atriplex iſta libro ſecundo, poſt ſatiuam ſtatim à Dioſcoride commemorata ſit. Qua quidem in re cum Matthiolo ſentio. *In Cane. Quin etiam innumeris ferè locis in eodem volumine, in libro de quadrupedibus ouiparis, & de volatilibus Matthiolum*

thiolum citat, & eius vtitur inuentis ac laboribus.

Andreas Lacuna Secubienſis, Hiſpanus.

PORRO veram Dioſcoridis Baccharim ignotam hactenus, à nobis autem haud ita pridem in Romanis hiſce agris repertam, nuper miſimus ad Petrum Andreã Matthiolum, virum & amicum, & medicamentorum ſimplicium, hac noſtra ætate indagatorem acerrimum. *In annotationibus ſuper Dioſcoridem.*

ITEM. Seruieronme no poco en eſte trabaio tan importante, Los Commentarios del Dottor Andreas Matthiolo Senes Medico excellente de nueſtros tiempos: el qual con increyble deſtreza tranſlado el meſmo Dioſcorides en lengua Toſcana, y le dio grandiſſima claridad cõ las ſingulares expoſitiones quæ ſobrel hizo de las quales nos aprouechamos el elgunòs lugares de nueſtras annotationes. *Id eſt.* Nõ parũ auxilij nobis attulerũt, in hoc noſtro tãti ponderis negotio Cõmẽtaria, Doctoris Andreę Matthioli Senẽſis, excellentis huiuſce tempeſtatis Medici, qui non ſolum quadam incredibili dexteritate in Etruſcam linguam eundem vertit Dioſcoridem, ſed maximum addidit illi ſplendorem ſuis in eum editis Commentariis, quorum auxilio multum profecimus nonnullis in locis harum noſtrarum annotationum. *In Epiſtola nuncupatoria ad Sereniſ. Philippum Angliæ &c. Regem ſuper ſuo Dioſcoride Hiſpanicè edito,*

ITEM. Demas delo ſuſo dicho con los appellidos de aquellas plantas quæ ſuolen halliarſe en la Europa dimos iuntamente ſus figuras y proprias formas paraque porellas pudieſſe conocer cada vno las biuas quando las tuuieſſe delante. Para lo qual heximos diligentemente eſculpir todas aquellas figuras de nueſtro amico el Dottor Andreas Matthiolo, quæ fueron bene intendidas, y ſacadas al natural dellas verdaderas por quanto non podian meiorarſe. *Id eſt.* Damus præter ea vnà cum nominibus earum ſtirpium, quæ inueniri ſolent in Europa etiam imagines, ac proprias formas: vt ex appictis his ante oculos obiectis poſſet vnuſquiſque ipſas viuas cognoſcere. Quapropter diligenter excidi curauimus imagines illas omnes, quas edidit Andreas Matthiolus amicus noſter. Namque hæc ex viuis & veris plantis appictæ ſunt tanta rei intelligentia, vt elegantiores fieri

nequiuerint. *In epiſtola ad lectorem eiuſdem libri Dioſ. in calce.*

ITEM. Andreas Matthiolo Senes, Varon muy exercitado en la vniuerſal materia medicinal y principalmente en aquella de los venenos deſcriue dos remedios excellentiſſimos contra todo genere de ponconna, conuiene à ſaber vn Electuario y vn oleo, los quales, por hauer yo dellos viſto admirabiles prueuas, he querido que ſe annadieſen à eſtas nueſtras annotationes. *Id eſt.* Andreas Matthiolus in vniuerſali Medica materia, vir admodum exercitatus, & in ea præcipuè, quæ ad venena ſpectat, duo deſcribit remedia aduerſus omne genus venena, nempe Electuarium & oleum quoddam. Quorum vſu cùm viderim ego admirabiles ſucceſſus, volui hæc omnia in has noſtras transferre annotatioces. *In præfatione Sexti lib. eiuſdem Dioſcoridis.*

Hieronymus Ruſcellus Viterbienſis, in ſua Epiſtola nuncupatoria ſuper Bocatium Italicum ita de Matthiolo habet.

HABBIAMO noi per opera del Matthiolo fatti noſtri (cioe Italiani) Tolomeo & Dioſcoride, non ſolo migliori, che, i Latini non glihebbero, ma diro anchora che Greci i ſteſsi, Id eſt. Fecimus tam noſtros (id eſt, Italicos) Dioſcoridem & Ptolomæũ opera & diligentia Matthioli: Et non ſolum meliores, quàm habuerint Latini, ſed dicam quàm pſimet Græci.

Antonius Vincentius Typographus Lugdunenſis.

ADHAEC eundem Dioſcoridem, ſquallore, næuis ac maculis, quibus hactenus ſcatuit innumeris, beneficio Andreæ Matthioli, hominis in hoc genere verſatiſſimi & Doctorum approbatione Medici doctiſſimi, elatis atque expurgatis, probè curatum, nitidum & terſum à nobis emitti: caſtigationes præterea quamplurimorum locorum eiuſdem Matthioli ſolertia & ingenio elucubratas ad calcem capitum adiunximus,

In Epiſtola ad Lectorem in Dioſcoridem Lugduni impreſſum,

Ioannes Baccanellus Medicus Regienſis.

LIBRO de conſenſu Medicorum, vbi in calce de ſimplicibus

plicibus medicamentis diſſeruit, honorificè Matthiolum ſæpe citat.

Robertus Stephanus Matthiolum etiam quandoque citat authorem: A quo etiam Cinnaberis hiſtoriam prompſit.

Bartholomæus à Maranta Venuſinus Medicus.

AC tandem Andreas Matthiolus, qui tantæ rei cognitioni videtur, quaſi extremam manum impoſuiſſe, vt pauca admodũ, quæ ſuo nitori nõ ſint reſtituta, deſiderari poſſint.

In præfatione ſua methodi de cognoſcendis ſimplicibus.

Medicinæ Studioſi quamplurimi, qui Patauij Philoſophiæ Medicinæ diu operam nauarunt, affirmant audiuiſſe ſæpe ac ſæpius Clariſſimos Medicos Ioannem Baptiſtam Montanum, & Gabrielem Faloppium in ſuggeſto legentes Matthiolum ſummis laudibus extuliſſe: Id quod ipſe etiam atteſtari poſſum: Quin etiam Lucam Ghinum præclariſſimum materiæ Medicæ indagatorem, Piſis, & Bononiæ magnis præconijs Matthiolum celebraſſe.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Hieronymo Donzellino, Medico ac Philoſopho S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

ACcepi literas abs te tuas, vt longas ita doctas, ita officij plenas, quæ me mirificè recrearunt. Recenſuiſti enim in illis pro ſumma prudentia tua, cauſas omnes, quibus à dolore animus meus reuocaretur, quibus quidem omnino acquieſcere me, æquiſſimum fuit. Vlterius autem aliquanto quàm par fuit, alicubi te, prouexit amor in me tuus, dum recenſes laudes operis mei, quas dum etſi meo me metior pede, non agnoſco, amo

tamen, quòd vnà cum Themiſtocle nullum æſtimem iucundius ἀκρόαμα, quàm propriæ virtutis audire præmiū. Quòd autem eam epiſtolam, voluiſti eſſe publicam, eo conſilio cenſeo factum, vt teſtatam relinqueres tuam erga me ſummam apud omnes beneuolentiam, tum verò, vt teſtimonio tuo famæ meæ patrocinareris, quam impeti quorundam maleuolentia intelligeres. Nimirum ſic decet amicum candidum, vt non tantùm domeſticis officiis præſtò ſit, vbi periculum nullum ſuſcipitur, ſed etiam palam cum opus eſt, inuidiæ in ſe partem deriuans, ſua ſententia & calculo approbet rectè facta, crimina diluat. Hîc ſummum officium amici agitur. Sed ſunt omnino blandi quidam, & prompti aliâs ad omnia, ſed occulti, & parum fortes amici, qui leuius ducunt deſeri, ne dicam prodi à ſe veritatem, & innocentiam, quàm publicè agere negotium neceſſarij non admodum odioſum. Atque his meliorem mentem precor, te verò amo de eo, quòd cauſam meam tecum communem eſſe ducis, in eo non officioſus tantùm amicus, ſed quod pluris facio, magnanimus ſanè patronus. Vale.

IOANNES CRATO MEDICVS,
Petro Andreæ Matthiolo
S. P. D.

Probantur Matthioli defenſiones, in Guilandinum, quædam verò pluribus aſſerenda cenſentur.

NIhil in vita mihi optabilius fuit bonorum erga me beneuolentia, & iudicio recto de me. Ac vt id in præcipua parte fœlicitatis meæ, ſi qua eſt ſolida in rebus humanis, poſui, ita ne improborum maleuolentia ab hac ſententia dimouerer, ſtudioſè ſum adnixus. Idcirco cum non modo humanitatem, eruditionem & prudentiam ſingularem (quæ vt par eſt magnifacio, atq; veneror) literę tuæ præ ſe ferant, verumetiam candorem & propenſionem voluntatis tuæ erga me teſtentur, gratiſſimas eas habeo, & tibi maximas gratias ago, cum tam amanter, tam accuratè, tam prolixè ſcriptas miſiſti, atque iis amicitiæ tuæ fores beneuolentiſſimè patefeciſti. Ego verò in tua beneuolentia, quam virtutis tuæ publicis commodis deditę

& doctrinæ ſingularis admiratione expetiui, libētiſſimè acquieſco, & operam daturus ſum diligentem, vt ſtudium & fidem meam purè, ſine fuco, more maiorum noſtrorum tibi iis officiis, quæ à tenuitate noſtra proficiſci poſsūt, probem. Cæterum cùm intelligam te impulſum odio atque maleuolentia, à bonitate tua non receſſurū, nec propter aprum iſtū hortulos tuos & ſatas arbores omnib. ſeculis profuturas, deſerturū: ſanè tibi hunc animum gratulor, & vt Deus eum tibi conſeruet atque diuturnum validúmque vitæ ſpatium ad excolenda hæc ſtudia & perpetuum decus tibi conciliādi benignè concēdat, oro. Vides quid ferat vbique furor iuuenilis, & moribus inſita petulantia. Ea vt feramus neceſſe eſt. Obſecro velles tua iis probari, qui neq; quod laudabile, neque quid pium aut honeſtum vel ſaltem cum humanitate coniunctum, vident? Nam ſi nihil niſi omnib. numeris abſolutum καὶ τετραγώνων ἄνευ ψόγου probandum eſt, quid reperietur in rebus humanis, quod poſſit probari? Quam ſecuritatem de aliorum cenſura inſectatores illi, ſi ſua protulerint, ſibi poterint polliceri? Exhibeat iſte, ſi poteſt, integros in Dioſcoridem Commentarios, & aliorum iudicia ſubeat. Nā repræhendere quàm docere, eſſe facilius de veteri ſententia notum eſt. Certè nihil do amori, nec (à quo natura atque inſtitutione abſum) auribus. Pręclara atque laudabilia exierūt in hoc genere opera, ſed tuum (ſi quid iudicare poſſum) mihi quidem τῶν ἐπιστολαζόντων βέλτιον videtur. Neque propter hanc animi mei inductionem Guilandino bellum indico, aut in vituperationem adduco. Acerbitatem odij & maleuolentiæ toto pectore auerſor, & doleo eum ingenium minimè obtuſum, cognitionem literarum haud paruam, ſtudium conquiſitionis non planè iners, ad obtrectationes, criminationes, inſectationes & calumnias conferre. Ineptum eſſe fateor ἀβασανίστως quiduis credere. Nec quiſquam Iuſtitiæ & moderationis laudem expetens, tàm duras leges ſeruis præſcripſit, vt quæ diſpliceant, probent. Sed illud profectò iniurium, & temeritatis atque peruerſitatis plenum eſt, omnem occaſionem lædendi quærere, impetum in bene merentes facere, ea quæ rectè cogitata firmáque ſunt, maleuolentia conuellere, & ex ſuo ingenio omnium voluntates æſtimare. Nimis enim inconſultè hoc fingit Theon te diſplicere omnibus, Guilandino cum non placeas. Nimis inconſyderatè

In Guilandini acerbitatem, & maleuolentiam.

ſyderatè pronũtiat de multis,& iudicij ſui ſtoliditatem prodit,dum tui multo vſu confirmati ſoliditatem euertere conatur. An non producto Plinio, Folium ac Malabathrum diſcernis? An non manifeſta eſt calumnia de Caſſia in Cinamomum tranſeunte concertatio? De Viburno aculeata magis, quàm firma obiectio,& Nemeſianum propugnaculum minimè tutum. In Cneoro malè cadit nimia illius iactantia. Effert autem ſe immodicè βωμολοχία agreſtis, de Beta ſylueſtri. Sabinam bacciferam hic ſi fuiſſet, ei in horto quodam Ciuis noſtri grandem admodum ante paucos annos monſtrare potuiſſem,& etiam nunc ſtare puto. Quid obſecro eſt occæcari maleuolentia, ſi hoc non eſt, cum non maiori, ſed minori Cedro te baccas tribuere videt? De Conſiligine quando verbis auro[...]um malè intellectis odioſè pugnat, eáque veteratoriè producit, quid a[...] u[...] quam inſulſas cauillationes & ſuam in arte Medica inſcitiam prodit? Ad Solanum, ſi indormiuiſſet, factum a[...] e[...] eſſet improbè. Piper & Cubebæ eum ſatis excitant. Vtinam autem excuteret intelligentiam ſuam, cũ Galeno tantam tribuit oſcitantiam, & Mari atque Amaraci manifeſtum diſcrimen [...] ex Galeni ſententia ante temerariam ſcriptionem conſideraſſet, atque ad cenſuram, de Santalis, Fabaria & Telephio rectius ex veritatis ſtudio excitatum iudicium attuliſſet. Sed de his ſatis. Cùm autem optime mi Matthiole, nihil tam prauum, atque ineptũ ſit, quod non ſuos admiratores & approbatores reperiat, cúmque de multorum ſermonibus mihi certò conſtet, Guilandinum ſuum theatrũ in Italia habere,& quoſdam δοκεῖν, ἀν' οὐκ εἶναι φίλους rectiſſimum eſt, vel ἐν τῷ ἡσυχάζειν φιλονεικεῖν καὶ ἴδια πράττειν, dùm illi inuidia, maleuolentia, morſúque doloris lacerati conficiantur, vel ſi quid publicæ vtilitatis ſtudio ſuſcipimus, noſtra cum aliorum malis non miſceamus, & quantum in nobis eſt, maledicentiam effugere ſtudeamus. Eſt autem ſecundum Plautum, Atque non eſt in manu nobis, quin dicant non eſt, meritò vt ne dicant, id eſt, Hæc eò ſcribo, non quod tuæ doctrinæ excellentiam in ambiguum vocem, aut prudentiæ diffidam. Verùm ne dum tuam innocentiam mihi atque aliis probare cupis, in dicta maleuolentia incurras. Nam ſi hanc tuam Epiſtolam (id quod deſcriptionis diligentia exiſtimo, nec quò minùs id fiat obſto) ederes, vereor ne dicturi quidam eſſent, te in reliquis, ad quæ non reſpondes,

manus

manus dare,quædam etiam minùs attentè(id quod in iſta cõ uitiorum & criminationum impuritate & fœditate,à quo om nes bonorum ſenſus abhorrent,minimè mirum eſt) conſide raſſe.De Malabathro afferre poſſent,Plinij autoritatem, nõ ſatis munitam eſſe bonis teſtimoniis. Ad illud,Caſſiam & Ci namomum vnius plantæ corticem, nihil reſponſum. De Bo lo Armenica,ꝙ non ex Lemno afferatur,nihil allatũ.Zedoa ria autem pro Coſto ita altè in multorũ animis radices egit, vt vix extirpari poſſe videatur. Mihi quidem à te euulſa eſt radicitùs. Conquerẽtur de Saliunca,de Dictamno albo non ſatisfactum.Illud non animaduerſum, ꝙ contendit in Cap. de Tragio apud Dioſcoridem legendum maiora, non mino ra. Lachrimas, quas producis, abſtergere conabuntur. In Limonio autem iniuriam fieri clamabunt Guilandino, cum ille contendat plantam, quam pingis(officinis Ben ru- brum appellatam)non eſſe Limonium. Tu verò exiſtimare videaris,illum ſtatuere non eſſe verum Ben Mauritanorum. Amellum Vergilij,plantam quam oſtendis eſſe concedent, quòd ſit Aſter Atticus Dioſcoridis,pugnabunt.Hæc etſi ſcio cogitationis tuæ compræhenſionem non effugere,tamen vt probarem tibi amiciſſimum ſtudium meum,monere, quod eſt amici,volui,neq; dubito ac potius certò ſcio, te in opti- mam partem accepturum,præſertim cum intelligas me, nõ alia voluntate,quàm tuum laudabile propoſitum conſolãdi cõfirmãdi iſta ſcripſiſſe.Quod autem & ad fidẽ initæ & ami citiæ noſtræ attinet,ita tibi eam præſtabo, vt inter multos tui amantes, amantiorem Cratone, vix ſis habiturus. Vale. Vvratiſlauiæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIO-lus,Ioanni Cratoni Medico S. P. D.

Comprobantur quæ Cratoni non ſatis firma videbantur,contra Guilandini calumnias.

AMicitiæ recẽtis,quæ mihi tecũ cõtracta eſt,iã fru ctus vberrimos capio ex literis illis,quas ſuperio ribus diebus ad me dediſti, Plenæ enim ſunt nõ tantũ amoris in me tui,ſed & officiorũ eiuſmodi quæ alere & cõſeruare animorũ cõiunctionẽ in primis ſolẽt

& poſſunt. Atq; vt de cæteris non dicam, monita tua, quibus exaſperatũ me aduerſarij importunitate ad lenitatẽ reducere conaris, quãti me facere oportuit? Nimirũ ſic decet candidũ animum, quibus benè velis, eos vt non collaudes tantum, vbi quid rectè factum eſt, ſed repræhendas lapſos imminente autem periculo etiam moneas meliorum. Obtemperabo autem tibi, mi Crato, & moderabor animo meo. Si me tamen doloris acerbitas erumpere in gemitum coëgerit, id te commodè interpretaturum, haud diffido. Graue eſt à vipera morderi, ſed infinitis partibus Theonini dentis morſus moleſtior. Dij prohibeant, ne eum tu vnquam experiaris. Adde quod idem curationem perfectam nunquam recipit, vt vt purges, vt vt antidotis pugnes, ſerpit veneni vis, & licet omnia ad tollendum malum adhibeas, ſemper tamen aliquid hæret. Non erat, ille aper, vt putabas, qui vaſtaſſet hortulos meos: ſtant quidem incolumes, & immortales, Diis volentibus, labores mei cincti ſepibus veritatis, vaſtaríque nequeũt. Me, me, non illos. dum planto, runco. irrigo, ſummâque fide excolo viridarium meum, Theon iſte ex aſpidum genere venenoſiſſimus, enutritus herbarum mearum ſucco, (quæ mirum, vt illi in venenum venerint) inopinantem læſit. An nõ iuſtus tibi videtur dolor meus, ſic demorſi præter omne meritum meum? Nihilominus te hortatore, in poſterum ſi non compeſcam, ſaltem tegam & diſſimulabo eum, quantum in me eſt. Sed enim veniam merebor interim, ſi quemadmodũ Poſſidonius Stoicus, cum omnino non dolere ſtatuiſſet, exclamauit tamen: O dolor, nihil facio, ſic & ego nonnunquã humanum quid paſſus quiritem, præſertim apud amicum, qualem te eſſe iudico. Atq; hactenus impetraſti à me, quod maximè volebas, vt deinceps in ſcriptis meis mihi temperẽ. Nunc ad eam partem tuæ epiſtolæ venio, qua requiri aliquid ais ad ea, quæ Guilandini obiectionibus reſpondi. Nam vt ſingula ea excutiam, quæ Theon parum cognita mihi fuiſſe recenſet, id ſanè integri operis fuerit non Epiſtolæ. Hic tantum mihi fuit ſcopus cum ad te ſcriberem, vt ex paucis oſtenderem, qualia reliqua eſſent illius. Nec propterea dedi manus, quòd eo in loco hoſtem penitus conficere non volui, eum alio tempore, Deo volente, tractaturus. Sed quæ deeſſe putaſti meis literis, ea ſic habent. De Plinij autoritate in Malabathro non ſatis munita, miror eorum, quos ais

Plinii autoritas defenditur.

ais, inquitatem, ne dicam impudentiam, qui vt graui autori detrahant fidem, nulla alia cauſa inducuntur, quàm vt ſibi, illo ſpreto & reiecto, fides habeatur. Agnoſcis autem ipſe id minimè decere homines, qui docere ſe poſſe alios profitentur. Confutare Guilandini opinionem, quòd Galeno autore, dixerit, Caſſiam & Cinamomum vnius eſſe plantæ corticem, non videbatur neceſſarium. Quum enim contra eum

Caſſiam & Cinamomum non eſſe vnius plantæ corticem cõtra Guilandinum.

iam probauerim, Caſſiam in Cinamomum tranſire, non autem è contra, vt ille tam temerè mentiri non erubeſcit, ſanè tibi & cæteris perſpectum futurum, videbatur, intellexiſſe Galenum, cum hæc dicit, de Cinamomi & Caſſiæ corticibus tantum, qui ex Caſſiæ plantis eximebantur, quarum ſurculi extremi in Cinamomum quãdoq; tranſibant. Namque vniuerſalis hæc propoſitio eſſe non poteſt, abſque manifeſta Galeni contradictione, qui Cinamomi arbuſculam à Caſſiæ planta diuerſam facit. Armenium Bolum cum ſciam

Bolus Armenius orientalis vnde afferatur.

ego, Conſtantinopoli ad nos aduehi, & illuc apportari ex Lemno (ſi tamen Veneti negotiatores mihi vera narrarunt) nihilque deeſſe illi, quod Lemniæ terræ non conueniat, putabam hoc ſanè haud te latere, nec ideo eſſe operæpretium, vt cum Guilandini fabulis contenderem. Mendaci enim fides nulla eſt. Conquerantur in Saliunca quãtum velint Guilandinici Theatri applauſores. Mihi enim longè magis Plinio, quam Marcello adſtipulandum eſt: quippe qui poſt Plinium, Dioſcoridem, & Galenum vixerit, vt ipſemet fatetur,

Marcellus Veneta eſt moneta.

nec vllam habuerit medicamentorum peritiam. Satis autem ſupérque mihi probatum exiſtimo ab authoritate, à viribus, à natali ſolo, Saliuncam & Celticam Nardum, diuerſas eſſe plantas, nec vno tantum Marcello, vt Guilãdinus, meas comparaui probationes. Manebo itaque in ſententia, nic inde me tantillum demouebo, ni mihi clariora in contrarium afferãtur. Diſceptationẽ hanc excitauit, (vt doctiſſimus Marcellus inquit) vna tantum Dioſcoridi addita vox, quæ nec vna nec eadẽin antiquis Græcis exẽplaribus eſt. Sed in aliquibus Σαλιούνκα in aliquibus Ἀλιούνκα in quibuſdã Ἀλιούγγια & in nonnullis dublicato λ, Ἀλλιούνκα legitur. Ex qua multiplici lectione facilè quiſpiam coniicere poteſt, hîc, vt in quàm plurimis aliis locis animaduertimus, Dioſcoridi ſubeſſe mendam. Ad ea autem, quæ in albo dictamno vocato, obiicere poſſe eos contra meam ſententiam putas, nempe legendum non eſſe,

Cur factũ ſit, vt putarint quidam Saliũcam & Celticam Nardũ, eandem eſſe plantam.

Dioſcorid s locus ſuſpectus.

μικρότερα ſed μακρότερα reſpondebit pro me Oribaſius,qui ex Dioſcoride tranſcribens μικρότερα non μακρότερα legit, quem admodum legerunt omnes quotquot ſunt Dioſcoridis interpretes,Hermolaus,Marcellus,Ruellius, Cornarius. Quorum nullus extat, qui hac de lectione dubitauerit. Guilandinus Plinium ſequutus,cuius fidem infirmare eius ſectatores,paulò antè audiuimus,vt aliquid noui in diſputationem afferre videretur,μακρότερα legendũ ſomniauit,quòd is ſcribat,Tragium non Lentiſco,ſed Terebintho eſſe ſimile,cuius folia cùm longè Lentiſcinis ſint grandiora, certat Guilandinus,μακρότερα legendum eſſe.Sed quàm fœliciter Plinij ſententiam in ſuam verterit, manifeſtè teſtatur ipſius Plinij in deſcribenda Tragij facie inconſtantia. Quippe is libro decimotertio,capite vigeſimoprimo, Tragum Terebintho ſimile facit.Mox volumine vigeſimoſexto,capite vltimo,Iunipero ſimile eſſe ſcribit, magno in vtroque loco errore,de quo apertiſſimè teſtantur Dioſcorides, Galenus & Oribaſius,Qui quidem omnes cum præter hæc vnà cum Plinio affirment, in Creta tantum inſula naſci Tragium, è ſuo illo aſino cadit Guilandinus,cum quo radices Romam afferre ſolebat, quod vbique locorum ſuum naſcatur Tragium. At ſi (vt inquis) lacrymas è Tragio manantes abſtergere conabuntur aduerſarij, eadem opera Aethiopi nigredinem abſtergant, & Nili alueo aquas. Certè Dioſcorides, Galenus, Oribaſius, Plinius, Tragij lacrymæ apertiſſimè meminêre, quorum abſtergere ſcripta, nulla vnquam Guilandinica poterit ſpongia. In Limonio fateor errorem, ſed non mireris, mi Crato, non enim poteram naſum à tam fœtida latrina, quam olet Guilandini Theon auertere, quominus etiam oculos retorquerem, quo poſtea factum eſt, vt legendo ſim hallucinatus. Credam tamen eam plantam, legitimum eſſe Limonium, quouſque aliam afferant contentioſi illi, quæ euidentioribus notis à mea me amoueat opinione. De Attico Aſtere nihil reſpondebo, ni prius Amellum illud non eſſe, verioribus comprobent argumentis. His auditis, quid in hoc etiam præſtare valeam, illicò intelligent: ni fortaſſe Ruellij minus probandam verſionem,quàm ipſius Dioſcoridis verba complecti ſtatuerint. Hæc erant, quæ ego præteritis multis Guilandini calumniis conſultò reſpondenda putaui, & qui

Guilandini in Tragio cenſura expoſa.

Plinii in deſcribẽdo Tragio inconſtantia.

Tragium naſci tantum in Creta.

Ruellii verſio in Attico Aſtere Græco codici non reſpondet.

& quidem paucis.Idq; ea de cauſa,vt tu vir alioqui doctiſſimus ex paucis his,conuiciatoris illius infidelitatem temeritatémque cognoſceres. Sapientes omnia docere velle quenquam,vani prorſus hominis conſilium eſſe cenſeo. Ignaris itaq; cætera reſeruabo,vbi reſipiſcere cœperint, aperienda, facilèque oſtendam ſophiſtica eſſe omnia. Pertinacibus autem perpetuò tacebo.Bibant illi quos tuentur errores, quaſi maternum lac,vt prauum hoc ingenij alimentum, tanquam in organa iudiciorum tranſmutatum,nunquam poſtea deponere poſſint.Vale mi dulciſſime Crato, & eo,quo cœpiſti, me ſemper amore proſequere.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Stephano Laureo Medico Cæſareo S. P. D.

Exploditur Lacunæ conſilium de propinando infantibus Armenio lapide ſcrupuli pondere.

Andreas à Lacuna Dioſcoridem in Hiſpanicam linguam vertit.

CVm hoc anno in patriam iturus hac iter faceres, afferebas mihi Dioſcoridem ab Andrea à Lacuna, viro in Græcis, & Latinis literis verſatiſſimo in Hiſpanicam linguam conuerſum,& annotationibus etiam illuſtratum,ſed inter cætera cùm legeres in lapide Armenio eius annotationes, mirabaris ſanè plurimùm, quòd ſcriberet Armenium lapidem ſcrupuli pondere propinatum ex minoris Centaurij decocto, ad puerorum epilepſiam,admirabile eſſe auxiliũ. Cùm itaque iudicares Lacunam hominem,vt doctiſſimum, ita in curandis ægris eſſe exercitatiſſimum, (quanquam, hoc tibi vehementiſſimum videbatur medicamentum.)hominis tamen experientia, & doctrina perſuaſus, videbaris eius ſententiam non omnino improbare.Nam cum tibi antea compertum eſſet, & in Italia, & in Hiſpania haberi non obſcuræ famæ medicos, qui ad vermes interaneorum necandos tuto, certóque auxilio pueris argentum viuum potandum exhiberent, quod tamen inter lethalia medicamenta recenſent antiqui, putabas non eſſe mirandum,ſi præter medicam rationẽ, & tui ipſius opinionem tàm fœliciter in lactentibus pueris epilepſia vexatis, Armenio lapide vteretur Lacuna. Hæc dum mecum confer

conferres, petebas, vt de re hac meam tibi exponerem ſentẽtiam. Atqui tametſi tuæ ſatisfaciendæ petitioni promptiſſimus eſſet animus, cùm tamen tunc itineri maturando omni celeritate te accingeres, ego verò aulicis negotiis occupatiſſimus eſſem, pollicebar me tibi per epiſtolas ſatisfacturum, quàm primum in Cæſaris aulam rediiſſes. Nunc autẽ quum primùm intelligam ſuperioribus diebus, illuc te ſoſpitem aduenisse, ne pollicitationis meæ me immemorem eſſe cenſeres, committere ſanè nõ potui, quin illico ſententiam meã, de re hac ad te ſcriberem. Si verò quid ſentiam ingenuè fateri debeam, nulla ſeſe offert ratio, qua Lacunæ ſententiam comprobare poſſim. Quippe experimento ſine ratione facto, non video, cur ita facilè mihi ſubſcribendum ſit, præſertim vbi hoc iis fiat medicamentis, quorum cum occultæ facultates, tum etiam manifeſtæ, notiſſimæ ſunt omnibus. Scio ego non ſolum Tralliani conſilio edoctus, ſed propria in curandis ægris experientia, Armenium Lapidem ex eo haberi medicamentorum genere, quæ electiuè per vomitum. & per aluum purgant, nec quamuis diligenter lotum propinari poſſe etiam robuſtiſſimis viris, quo, minùs perturbet, & violentas moueat vomitiones, & alui deiectiones, ſcrupuli vel ſemi drachmæ pondere hauſtum. Id quod manifeſtè fatetur Meſues, Quippe qui ſcribat Armenium lapidem nocere ſtomacho, quinetiam cum ſubuerſione, & angore purgare, quò fit vt temerarium admodum eſſe cenſeam Lacunæ iudicium, quòd lactenibus infantibus Lapidis Armenij ſcrupulũ propinare audeat, addito etiam Centaurij minoris decocto, amariſſimo ſanè remedio, & propterea abominabili pueris. Itaq; credas in poſterum velim, quemadmodum mihi etiam perſuadeo, hoc medicamento ſcrupuli pondere, haudquaquam vſum eſſe Lacunam, ſed incircunſpectè id ex Aetio tranſcripſiſſe, qui libro ſecundo, capite quadrageſimoſeptimo ex Nicheſſonis authoritate, ſic de Armenio Lapide ſcriptũ reliquit, Armenium, quo pictores vtũtur, duodecima drachmæ parte melancholicis & ſanguinem craſſum habẽtibus dato. Datur & pueris pectoris morbo infeſtatis. Reuomunt enim, cum vomitorium exiſtat. Datur & morbo ſacro obnoxiis, ac furioſis hoc modo. Centaurij faſciculos manipulares tres in aquæ marinæ hæminis tribus coquito, donec vna ſuperſit, & cum excolato decocto Armuthei lapidis, quem Græci

Armenii lapidis deiectoria vis qualis.

Lacunæ opinio improbata.

Armenium Lapidem pueris potandum exhibet Aetius.

Arme

Armenium vocant, tertiam drachmæ partem terito, ac confidenter exhibeto, nihil enim periculi eſt. Hæc Aetius ex Nicheſſone poſteritatis memoriæ commendauit. Quibus tibi facilè palam fiet, non ſolùm parùm admodum ſibi conſtitiſſe Lacunam, dum hæc in ſuas transferebat annotationes, ſed nullam, vel exiguam medicamentorum habuiſſe peritiam. Addam etiam (pace docti viri dixerim) quod negligenter ſatis Aetij verba expenderit. Siquidem cum is in vniuerſum melancholicis & ſanguinem craſſum habentibus, duodecimam drachmæ partem tantũ exhibeat, miror ſanè, cur ſcrupulum infantibus lactentibus, ex centaurij decocto dare audeat Lacuna, cùm id tantùm furioſis, maniacis, & ſacro morbo vexatis dari præcipiat Aetius. Atqui infantes nec maniaci, nec melancholici, nec furioſi fiunt, quò fit, vt de his haud quaquam intellexerit ille, ſed de viris iam ætate adultiore iisque robuſtis. Probo quidem ego Nicheſſonis medicamentum, ſed Lacunæ cõſilium modis omnibus reprobo. Ideoq; vnius vel alterius grani pondere id infantibus dari poſſe crediderim, cùm Epilepſia, tùm ſpirandi difficultate affectis ad mirabili ſanè iuuamento, rhodomelite, oxymelitéue, vel ptiſana exceptum. Nam cum illud reuomant ſumentes, (vt Nicheſon ille inquit) nihil penitus periculi afferre poteſt. Nam ſcrupulo quatuor ſéxve poſſe iugulari infantes, ego ſanè non ambigo. Vtinam ad Lacunam perueniat hæc noſtra epiſtola, anteaquàm vnquam alicui infanti ſuum hoc propinet medicamentum. Vtinam eo is fuiſſet iudicio, dum hæc deſcribebat, quo in propinando infantibus, argento viuo fuiſſe illum animaduerto. Quod quidem meo iudicio ſecuriùs dari poteſt ſeſamini ſeminis quantitate, vel etiam coriandri in adultioribus, quàm Armenium ſcrupuli pondere, Siquidem cum nulla alia lethifera facultate (vt Dioſcorides inquit) interimat, quam quòd ſuo ingenti pondere inteſtina laceret, nihil ſanè verendum videtur, minimam eius quantitatem id moliri poſſe vnquam, præſertim quum ſua grauedine, ac Sphærica forma, facilè è corpore per inferiora labatur. Idcirco mirari non debemus, ſi Braſauolus tàm clarus ætatis noſtræ medicus, ad necandos interaneorum vermes, dari pueris argentum viuum nullo incommodo ſcriptum reliquit, & eo tàm fœliciter vſus ſit alter quidam Clariſſimus Medicus Patauinus, quanquàm parandi, dandíque rationẽ neminem vnquam

Armenius Lapis qua quantitate ſumendus.

Medicamentum ad puerorum Epilepſiã & ſpirãdi difficultatem.

Argẽtum viuum ſecurè dari poſſe potandũ ad necandos interaneorũ vermes.

De Frigimelica hoc eſt auditum.

Argẽtum viuum dari nõ ſine auxilio ægrè parturientibus.

Argentum viuum lauatur.

vnquam docere voluit. Atqui ego, etſi hoc medicamento nunquam ſum vſus, vidi tamen dari ſæpe illud ſcrupuli, vel ſeſquidrachmæ pondere, à Goritienſibus obſtetricibus ægrè parturientibus mulieribus, nullo prorſus incommodo, ſed fœlici ſemper euentu. Datur viuum non extinctum, vt quidam putant. Quod enim extinctum eſt, ventriculo hæret & inteſtinis & ſæua excitat ſymptomata. Lauandum tamen prius eſt acerrimo aceto cum ſale miſto, mox tenui corio excipiendum, manibúſque tam diu premendum, quouſque per corij meatus excidat. Sic enim purgant, qui eo vti volunt. Hic habes, mi doctiſſime Stephane, meam de Lacunæ medicamento ſententiam, quam non vt probes, ſed vt iudices ad te mitto. Magnifacio enim iudicium tuum, & ingenij tui acumen, quibus hæc omnia me longè magis te enucleaturum non ambigo. Vale. Pragæ.

PETRO ANDREAE MATTHIOLO Senenſi, Medico clariſſimo, Bartholomæus Maranta Venuſinus Medicus S. P. D.

Excuſatoria eſt Epiſtola, de quibuſdam contra Matthiolum editis.

CVm ad te librum meum, quem de ratione cognoſcendorum ſimpliciũ conſcripſi, paucis antè menſibus miſerim, nec literarum aliquid abs te acceperim, ſanè id mihi perquàm moleſtũ fuit, quòd expectatiſſimis tuis literis frui non licuit, quibus ego aliquã meorum laborum, ac laudis, (ſi qua erat) gratulationem tui expectabam, quæ quantò iucundior ac gratior futura erat, tantò grauiùs, ac moleſtiùs fero, quòd illa priuor. Et cùm hoc ipſum cum amicis dolerem, extitêre, qui non ſolùm ſuſpicarentur, ſed qui certò ſe quaſi diuinaſſe crederent, factum id à te eſſe non tàm quòd operoſis negotiis, quæ ipſe accuſabã, diſtrahereris, quàm quòd alieno à me animo eſſes, eiúſque rei cauſam fuiſſe meum ipſum, quod ad te miſi, opuſculum

culum, affirmant. Aiebant enim te, ſi librum ipſum vniuerſum, vt credere par eſt, percurreris, omnino eius lectione fuiſſe commotum, quòd quædam de te in eo minus modeſtè aut honorificè, quàm vel maximi tui nominis authoritas, vel ſingularis tuus in me amor expoſcat, ſint perſcripta, eáque ſine ſtomacho legi à te non potuiſſe. Quamobrem ingrati animi crimē, hac in re non effugiſſe me affirmabant, non eſſe niſi claudicantis amicitiæ indicia adiungentes, ab eius opinione velle diſcedere, qui me non ſolùm magno amore ſit proſequutus, ſed ſummis etiā laudibus ornauerit. Illudque crimē eò grauius eſſe & videri, quod ea, quibus à te diſcrepo, nullum ſeruans modum, aut modeſtiam, ſed potiùs proteruè, ac petulanter proſecutus ſim: vt videar voluiſſe, dum multam mihi laudem aucupari ſtudeo, tuo ſplendori, ac gloriæ quodammodo tenebras offundere. Nam quemadmodum non eſt vllum certius amicitiæ vinculum, quàm conſenſus & ſocietas conſiliorum & voluntatum, ita ſimul, atque ſibi, vel gloriam, vel vtilitatem, vel aliquid aliud, quàm alteri quiſquam maluerit, ipſam nullam fieri, ac funditùs euerti, aſſerunt. His quidem ego non mediocriter perturbatus ſum, nam cum mihi nihil vnquam maiori curæ fuerit, quàm vt primum abs te ipſo, deinde à cæteris omnibus, quàm gratiſſimus erga te eſſe cognoſcerer, & cùm nihil, quantum in me fuit, prætermiſerim, vt dignitatem atque exiſtimationem tuam (quæ ſemper apud me maximi ponderis fuit) & vererer, & ſummis etiam laudibus efferrem, non potui non ſummo affici dolore, quòd ſint nonnulli, qui me infenſo à te, atque inimico animo, eſſe ſuſpicentur & affirment. Ac tametſi graue eſt verè accuſari in amicitia, longè tamen grauius ſemper duxi, falsò accuſari. Cumque mihi ipſi conſcius ſim, nihil à me vnquam excogitatum eſſe, nedum commiſſum contra dignitatem, atque amplitudinem tuam, illorum, qui me accuſant, repræhenſione non vſqueadeò commotus eſſem, niſi inter cæteros, Ioannes Antonius Piſanus Medicus, vir ſummi iudicij, maximæque in hac noſtra vrbe autoritatis, idem admonuiſſet. Nam is, cum & mei amantiſſimus ſit, & tuorum ſcriptorum ſtudioſiſſimus, etſi in cæteris omnibus, in hac tamen potiſſimùm re, audiendus mihi fuit. Cognoui enim illum non ideo hæc dicere, quòd

veller

vellet me temeritatis, atque impudentiæ nota aſpergere, tametſi non ignorem, illum pro honore aque dignitate tua, maleuolorum obtrectationes & inuidias, ſi quādo opus fuit, proſtrauiſſe, ſibíque perpetuam pro te propugnationem ſuſcepiſſe. Sed cùm te non mediocriter obſeruet, me autem plurimùm diligat, putauit ſuas eſſe partes, me de ea re com monefacere, quæ (niſi prouiſum prius ſit) immutare te mihi facilè poſſet, quòd ipſi (quæ ſua eſt erga vtrunque noſtrum beneuolentia) tàm eſſet moleſtum, quàm quòd moleſtiſſimum. Itaque oſtenſis ab ipſo mihi locis, quæ id quodammodo apertiùs præſe ferre videntur, cœpi meæ illi mentis, ac conſilij rationem reddere, atque quid me ita vel ſcribere, vel ſentire impulerit, manifeſtare, tandémque affeci, vt illum à priore ſententia deducerem, atque vnà mecum affirmare hominem coegerim, nihil in eo opuſculo à me contra exiſtimationē tuam ſcriptum eſſe, quod vir aliquis probus redarguat, ſi modo ſententiæ, ac res ipſæ, non verba, ac literæ æſtimentur. Verùm conſuluit, vt ea re ad te ſcriberem, méque tibi totum patefacerem. Non enim verebatur, vt ſi qua tibi abalienati mei in te animi ſuſpicio inceſſiſſet, futurum, vt eam protinus abiiceres. Illíſque etiam omnibus ſatisfactum iri, qui idipſum quoquo modo ſibi perſuaſiſſent. Obtemperaui igitur Piſano, atque has ad te literas exarare voſui, quibus cognoſcas, nunquam mihi, tui aut colendi, aut obſeruandi voluntatem defuiſſe. Ac video quidem duo præcipuè eſſe, in quibus meā erga te, vel fidem, vel amorē eo in opere illi deſiderant. Primum quidem quòd à te multis in rebus diſſentire voluerim: Deinde quòd in nonnullis acerbiùs aſperiúſque, quàm amici officium exigere videatur, à te diſcrepauerim. Quæ duo, cùm, vt ſpero, diluero, & illis, & tibi, ſi oportuerit, etiam planius oſtendā, me nihil adeò vnquàm horruiſſe, quàm ingrati animi crimē. Atque ad primū ne reſpondere quidē deberé, cùm cuiuis notiſſimū ſit, nō propterea violari frāgiq; leges amicitiæ, quòd ab amici ſententia quādoq; declinemus. Id enim, vt à te peti minimè ſolitum eſſe, certò ſcio, ita ſi à quopiam petatur, neque ei concedere verus, ac minimè blandus amicus debet. Quid enim turpius eſſe poteſt, quàm cum amico in iis rebus velle cōſentire, quas aliter eſſe quiſpiā ſentiat, ac iudicet? aut quæ maior peſtis in amicitia eſſe poteſt, quàm adulatio? blan

ditiæ,

ditiæ, aſſentatio? Si quid igitur in eo opuſculo, à me ſcriptũ eſt, quod cum his, quæ à te ſcriptis tradita ſunt, non ex omni parte conſentiat, feci id quidem, non quòd odio quodam, ac ſimultate à te diſſidere vellem, nec vt ex huiuſmodi contentionibus aliquam mihi inanem gloriam, laudémque compararem, ſed vt fidelis boníque ſcriptoris munere fungerer, cuius eſt veritatem, quam putat apertam, ingenuè, ac liberè exponere, nihil fictum, nihil ſimulatum proponere, ſed in ſola veri inquiſitione, atque inueſtigatione, ita laborare, vt non tanquam aduerſarium aliquem conuincere, ſed veritatem ipſam, quæ in primis eſt hominis propria, inuenire ſtudeat. Ex quo non à te ſolùm, ſed à multis aliis præclariſſimis viris diſſentire mihi licere arbitratus ſum, ne id commodi, quod ex perſpecta veritate emanere ſolet, inuidere hominibus viderer. Quis enim eſſe poſſet mei libelli fructus mortalibus, ſi dum amicis eblandior, id cœlem, quod præcipuè ab illis expetitur? Quæ etiam meorum laborum laus, ſi ea tantùm ſcripſero, quæ vel à te, vel ab aliis maximi nominis viris prius diligenter atque exactè poſteris ſunt demandata? Niſi fortè eam prouinciam, ideò mihi ſuſcipiendam putaſſem, quòd tua aliorúmque ſcripta meo teſtimonio confirmata, libentiùs lectum iri ab hominibus mihi ipſi perſuaſiſſem. Sed vnde mihi hoc nouum beneuolentiæ genus? Vnde hæc tam inuſitata beneficentia? vnde adeò inauditum officium, ac liberalitas? Hæc non ideo ad te, vir præclariſſime, ſcribo, quòd putem diſplicuiſſe tibi, me à te in nonnullis rebus diſſentire, ſed vt obtrectatorum nugis iter intercludam. Noui enim te veritatis amantiſſimum, cupidiſſimúmque, & qui aliorum honeſtis laboribus non ſolùm, non inuideas, ſed libenter eos etiam complectaris: & ſi quid in illis reperias, quòd tu non priùs excogitaueris, aut inueneris, idipſum non aſperneris. Vt qui & ſcias & confitearis in quauis ſcientia poſſe indies noua excogitari, idque, etſi in omnibus, præcipuè tamen in ſimplicium medicaminum indagatione euenire, quod tu in eruditiſſimis tuis in Dioſcoridem commentariis oſtendiſti. Cùm aliorum operam in tuis laboribus locupletandis non ſolùm ſponte oblatam non recuſaueris, ſed etiam libenti animo expetiueris, quod & in tuo opere ſuis locis ingenuè apertéque confiteris, cùm nulla in re, ne minima quidem, defraudare ali-

quem ſuo labore volueris. Quin potius in aliquo celebrando, atque in referenda gratia, prolixiorem, atque liberaliorem, quàm exiguitas officij poſtularet, te præbuiſti. Cuius quidem rei, vel ipſe teſtis ſum, quippe cui longè plus tribueris, quàm res & veritas ipſa concedat. Nec enim tu mihi gratiam modò habuiſti, ſed cumulatiſſimè etiam retuliſti, vt niſi pari ſtudio erga te ſim, & voluntate, non ſolùm ingratum, ſed etiam impium ipſe me exiſtimem. Verùm quanti te faciam, ſempérq; fecerim, non dubito, quin ex Luca Ghino primùm, dùm inter mortales agebat, deinde ex multis aliis vtriuſque noſtrum neceſſariis, acceperis. Puto igitur tibi exploratum eſſe, perſuaſúmque habere, meum ſtudium ſemper extitiſſe colendi tui atque obſeruandi, téque exiſtimare, nihil eſſe tam laborioſum, aut difficile, quod non pro te mihi ſuſceptum, iucundum ſit futurum. Hæc inquam, in te mea cùm ſemper extiterit voluntas, idipſúmque tibi perſuaſiſſimum fuiſſe crediderim, induci ad credendum nullo pacto poſſum, ac ne cogitatione quidem complecti, tuam in me beneuolentiam, tam leui cauſa refrixiſſe, quare nihil etiam eſt, quòd aliorum ſuſpiciones extimeſcam. Verùm quia (vti dicebam) vbique reperiri ſolent quædam peſtes hominum, qui nihil æquè ſtudent, atque concordiam inter coniunctiſſimos diſiungere, ne quid eiuſmodi inter nos accidat, haud alienum eſſe exiſtimaui, amici mei conſiliis morem gerere, vt prius de his rebus ad te ſcriberem, meúmque erga te animum ſimplicem, atque promptum aperirem, quàm de me perfidia maleuolorum tale aliquid garriat, conſtitutam quod inter nos concordiam diſtrahere poſſit. Sed vt ad ſecundum accedam, quod multum momenti habere videtur, duo potiſſimùm loca mihi oſtendit Piſanus, (nam vix tertium reperiat aliquis, de quo aliqua ratio habenda ſit) quæ cùm peruerſè aliquo modo, quis interpretari poſſit, ignarus meæ erga te voluntatis, peruerſi animi calumniam non effugere, fortaſſe exiſtimabit. Sed ea cùm expoſuero, meæque ſententiæ rationem reddidero, non dubito fore, vt quemadmodum Piſanus ipſe, vir optimus atque integerrimus, ita & quiuis non iniquus rerum æſtimator, boni conſulat. Atque illud mihi primùm occurrit, quod de aſpera Lonchiti primo libro noſtræ Methodi ſcripſi, vbi hęc leguntur verba. Hanc in doctiſſimis ſuis commentariis non depinxit

depinxit Andras Matthiolus, ſed aliam, quam neſcio, quo pacto à Luca Ghino pro Lonchitide ad ſe miſſam falsò aſſerit. Hæc nos. Qui verba hæc ita nudè, ac ſimpliciter, vti ſonare videntur, conſyderet, exiſtimabit te à me, vt mendacem vanúmque ſcriptorem notari. At qui rem ipſam, noſtrámque mentem potiùs æſtimet, longè aliter rem ſe habere compræhendet. Nam hæc vis verborum, non tam te redarguit & refellit, quàm meam admirationem manifeſtat. Admirabar ſanè à te aliquid cuipiam tribui, quod ſcirem illum minimè ſenſiſſe, non autem aſſeuerabam, te minimè vera docere. Cur enim in tam paucis verbis adeò inconſtans eſſem, vt quem mendacij coarguerem, eundem doctiſſimum appellarem? Vnde mihi per Deos immortales tecum adeò familiaris inimicitia, vt quaſi venenum in mellito poculo tibi offerre cupiam? An verò mendacij notari dixerimus aliquem, cùm dubios nos eſſe aſſerimus, cur ita ſcripſerit? An hæc verba (Neſcio quo pacto) non ita corrigunt attributam tibi falſitatem, vt nihil minus quàm falſum te eſſe ſignificent? An tandem putas me tam ineptum, vt luculentiores contradicendi, calumniandíque modos excogitare non potuiſſem? vtque nulla in breuibus verbis contradictione commiſſa, aliquem & falſum, & mendacem repræhendere valerem? Sed vt rem omnem à principio exponam, ſcito plantas omnes, quas à te Piſis Lucas Ghinus anno ab hinc nono miſit, mihi priùs ab eo fuiſſe oſtenſas, inſcriptionéſque, quas ſingulis plantis appoſuerat, non ſolùm vidiſſe me, ſed etiam deſcripſiſſe. Erant enim in illis inſcriptionibus eius opinionum rationes, quas maximæ vtilitati mihi, iam tum ſimplicium cognitionem magnoperè expetenti, futuras eſſe (vt certè quidem fuêre) exiſtimaui, eaſque apud me vel nunc ſeruo. Inter eas verò erat Lonchitis altera, quæ hunc ad verbum habebat titulum adnexum. Hanc eſſe Lonchitim aſperam aliqui ſentiunt: Ego verò potiùs filicis genus, nam aſperam Lonchitim veriorem agnoſco, hactenus. Tu eandem depingis, fateríſque, te illam vidiſſe ſtudio, ac liberalitate Lucæ Ghini, qui eam Piſis ad te miſit. Ac tametſi non explices, pro Lonchiti aſpera ab eo, ad te miſſam eſſe, id tamen non rudis lector ex verbis tuis facilè colligat. Quàm enim liberalitatem in Luca agnoſceres, ſi hãc de Lonchiti opinionem ei acceptam non referres? Cùm igitur in-

ſcriptio illam non Lonchitim, ſed filicis genus appellet, & videam non aliam, ſed eandem à te pro Lonchiti vera efformari, non potui, non in ſummam admirationem adduci, q; quaſi imprudens, nolénſque à Lucæ Ghini mente aberraueris. Sed te cùm virum ingenuum candidíque animi cognoſcerem, non malitioſè, aut ex fraude, ſed rationabili aliqua perſuaſione inductum in hunc errorem incidiſſe, credendum exiſtimaui. Quæ ratio cùm eſſet mihi minus comperta, vt veram Lucæ ſententiam, vtque veritatem ipſam, quam putabam, aperirem, dixi à te minùs verè, neſcio tamen quo caſu, Ghino illam tribui de Lonchiti ſententiam. Nam cùm ego aliam pro Lonchiti vera oſtendere in eo opuſculo vellem, idque inuentum Lucæ Ghino (à quo primùm eius rei ſum admonitus) acceptum referre in animo eſſet, niſi ita de ea ſcripſiſſem, & Lucam, & te, & me ipſum etiam inconſtantem, variúmque reddidiſſem. Lucam quidem, quòd ei diuerſam ab ea, quàm illi tu aſſcribis, opinionem tribuiſſem. Vtrunque verò noſtrum, quia cum ea, in re, inter nos non conſtaremus, data eſſet lectori anſa, vt alterum noſtrum mẽdacij coargueret. Quare, vt ex tot anguſtiis emergerem, exponendum mihi erat, cur à te diſſenſiſſem. Quæ quidem diſſenſio, cùm non tàm circa rem ipſam, quàm in exploranda Lucæ Ghini mente verſaretur, exiſtimaui æquo animo te laturum, ſi in re nullius ferè momenti, caſu neſcio quo, falſum te eſſe tui amiciſſimus, atque amantiſſimus diceret. Nihil enim vetabat, vt vel pagella illa, in qua Lonchitis inſcriptio erat, deperderetur, vel eroſa obliteratáve ad te per peniret, ita vt eius integram ſententiam tibi videre non liceret, vel quòd eam ſemel tantùm à te lectam, dùm plantam ipſam depingendam ſculpendámve præbes, reieciſſes, tandémque ob rerum incredibilem varietatem, quam quidem in tam laborioſo opere cõficiendo quotidiè ſtruebas, quod in ea continebatur, mente caderet, vel vt quæuis alia fortuna incideret, quæ animum tuum à veritate ipſa diſtraheret. Ac quemadmodum ea, quæ caſu eueniunt criminis expertia eſſe debent: ita neque te ignominia, aut dedecore affectum iri exiſtimabam, quòd falſus in ea re appellarêre, quam nec opinatus caſus gubernauit. Hanc igitur meam extitiſſe mentem in illis verbis, vir clariſſime, nullo pacto dubites velim. Deúmque teſtor immortalem, nulla me iniquitate, aut

aut peruerſitate commotum, ſed integro, atque ſyncero animo ea protuliſſe. Quod ſi haud ſatis aptis, appoſitíſque verbis, ſed potiùs duris, ambiguíſque illud aſſecutus ſum, in hoc accuſari, atque reprehendi non à te ſolùm, ſed etiam à quouis facilè patiar, meúmq; erratum deprehenſum iam, atque manifeſtum cõfiteor, quod tamen ſi criminoſum eſt, inconſiderantiæ cuiuſdam negligentiæque crimen eſt, non voluntatis. At ex verbis, & literis mentem alicuius æſtimare, calumniatoris officium eſt, nam vbi rerum teſtimonia adſunt, quid opus erit verbis? An putamus aliquid ponderis habituras eſſe in rebus ambiguis, & obſcuris interpretum explanationes, vbi autor ipſe ſcriptorum ſuorum rationem, ſentẽtiæque ſuæ expoſitionem perſpicuam manifeſtat. Iam puto me tibi planiùs expoſuiſſe conſilium meum, ac rationem reddidiſſe, cur ita ſcripſerim de Lonchiti altera, in qua quidem re, non deſpero fore, vt (qui tuus eſt animi candor) in meis rationibus acquieſcas. Verùm, cur ita ſenſerim, ac quid potiſſimùm me mouerit, vt tuam de Lonchiti ſententiam perſecutus non ſim, breuiter exponam. Mouit me quidem in primis Lucæ Ghini autoritas, qui cum in ea, quam tu depingis, aſperitatem multam deſideraret: nunquam pro certo affirmare auſus eſt, illam veram eſſe Lonchitim aſperam, tandémque adinuenta illa, quam nos veram credimus, ita à priore ſententia detruſus eſt, vt illam filicis genus eſſe crederet, háncque, vt veram ac genuinam, agnoſceret. Atque induci ad credendum vix poſſum, vt de hac ſententia Lucas deduceretur, rurſúſque in priſtinam reuerteretur, quando in hac non aſperitatem ſolùm, ſed omnes alias notas ita appoſitè Dioſcoridis delineationi quadrare cognouit, vt nulla in re, vir ille alioqui modeſtiſſimus, optimúſque, adeò ſe magnificè iactaret, atque ob nihil ferè aliud, ita gaudio exiliret, quàm ex huius Lonchitis, quam veriſſimam exiſtimabat, inuentione. De qua intellexit in ſuperiùs adducta inſcriptione, cùm inquit: ſe acriorem Lonchitim agnoſcere. Habet enim hæc folia ſcholopendrij maiora, longè magis diuiſa, ac multò aſperiora. At illa quam tu depingis, præter figuram quãdam, Aſpleni nihil habet, meo quidem iudicio, Dioſcoridis deſcriptioni congruum, nullam enim in ea videre eſt aſperitatem, ſed ex vtraque parte læuis eſt: tantum abeſt vt ſcolopendrio aſperiorẽ eſſe eam dicamus. Niſi fortè

idcirco aſperam illam dixerimus, quòd duriuſcula, & quodammodo ſolida ſunt eius folia: Sed non ita ſe res habet, quādo fieri non poteſt, vt verè dicamus, alterum altero aſperius, niſi in vtriſque inſit aſperitas, vt neque rectè fiat comparatio niſi in aſperitatibus eiuſdem naturæ, & ſpeciei. Qua re ſi Lonchitim quantum ad aſperitatem pertinet, Aſpleno comparabimus, intueri primùm debemus, quodnam genus aſperitatis in Aſpleno ſit, vt eandem, ſed maiorem in Lonchiti quæramus. Sed nullam ego in ea inuenio præter hirſutiē, ſeu ſcabritiem illam, quæ ex auerſa fronde flaueſcit. Concludendum eſt igitur eodem pacto à nobis in Lonchiti aſperitatem quæri oportere. Sed diuerſis vocibus, eandem rem voluit explicare Dioſcorides, vt quod in Aſpleno appellauit hirſutum, voluerit id, in Lonchiti aſperum dicere: & quoniam hirſuta eſſe Aſpleni folia dixit, voluit in Lonchiti aſperiora eſſe dicere: quod perinde eſt, ac ſi hirſutiora dixiſſet, vel ſcabriora, quod facilè comprobatur ex varia interpretum verſione, cùm nouerint has duas voces τραχὺς & δασὺς ſæpius apud Græcos ita confundi, præſertim in plantarum ſignis, vt ſine vllo diſcrimine alterum pro altero ſumatur. Atque vt à propoſito exemplo non recedamus, quod in Aſpleno Græcè δασέα Ruellius vertit hirſuta, Marcellus aſpera. Rurſúſque quod in Lonchiti iacet τραχύτερα, Ruellius reddit aſperiora: at Hermolaus ſcabriora, quod idem ferè eſt, quod hirſutiora. Quamobrem adduci non debemus, vt diuerſam idcircò accipiamus aſperitatem in Aſpleno & Lonchiti, quòd diuerſis nominibus vtatur Dioſcorides, cùm cōſtet idem intelligere voluiſſe. Quod ſi ita eſt (vt certè eſt) non video cur poſſit pro Lonchiti aſpera oſtendi planta, quæ nullam habeat aſperitatem ſcolopendrij ſimilem, nedum maiorem. Accedit huc, quòd neq; magis diuiſa ſunt folia eius, quam tu pro Lonchiti depingis: quod enim in Lonchiti Græcè eſt μᾶλλον ἐσχισμένα, ſæpius apud Dioſcoridem non tam continuam ſciſſionis quantitatem, quàm numerum denotat. Atque ita hoc loco etiam intelligēdum eſſe exiſtimarem. Ruellius vertit, & multò magis diuiſa, ſed clarius Marcellus. Pluribus inciſuris diuiſa. Sed quòd idem voluerit exprimere Ruellius, ex aliis nonnullis Dioſcoridis locis, vbi eadem verba leguntur, colligere eſt, præſertímque in tertio Aconito ſecundæ ſpeciei, vbi quod Græcè habet μᾶλλον

ἐπι

ἐπεσχισμένα reddit crebriore diuiſura, nullum conſtituens diſcrimen (quantum ad ſenſum pertinet) inter primam & ſecundam iam adductam verſionem, ſed planta ipſa Aconiti hanc Dioſcoridis fuiſſe mentem teſtatur, vt tu optimè noſti, qui tertium Aconiti genus depingis multò crebriore quàm platani folia ſunt, diuiſione. Idem obſeruare eſt in Liguſtico, cuius folia Dioſcorides dicit eſſe propè verticem graciliora καὶ μᾶλλον ἐπεσχισμένα. Ac niſi ad numerum diuiſiones retulerimus, oporteret fateri, non graciliora, vt Dioſcorides dicit, ſed maiora debere eſſe folia ad ſummitatem: maior enim diuiſio maius etiam ſubiectum requirit. Verùm quia Dioſcorides aſſerit graciliora eſſe, & magis diuiſa, neceſſe eſt, dicamus, ideo macilentiora fieri, quia tenuius ſcinduntur. Ad quod animum cùm aduertiſſet Marcellus, tam in Liguſtico, quàm in aliis ſupra commemoratis locis, illa verba Græca vertit, Et pluribus inciſuris diuiſa. Hoc non eò ſpectat, vt exiſtimem, vbicunque reperiantur hæc duo verba, ſemper numerum diuiſionum ſignificari. Scio enim quantitatis ſciſſionem frequentius ab illis denotari, ſed aſſeueramus, ac firmiter credimus in multis apud Dioſcoridem nō aliter, quàm vti expoſuimus, intelligi debere, quod exempla & verſiones adductæ ſatis declarant. Sed fac haſce verſiones nullius momenti eſſe, quænam quæſo in tua Lonchiti diuiſio eſt? nullam enim inſpicio, ſed video quo mens tua tendat. Putas enim vnicum duntaxat, folium eſſe oblongum, vtrinque diuiſum totum id, quod à radice ad extremum acumen protenditur. Sed longè aliter, mea quidem ſententia, aſſerendum eſt: nam quas tu diuiſiones appellas, potius ſeparata folia dicenda ſunt, cùm nihil ſit, quod alterum, cum altero cōnectat. At in Aſpleno non item. Poſſumus namque in ea, quod ab radice oblongum aſſurgit, oblongum appellari folium, atque diuiſum dicere, quia eius ſciſſuræ ita ſunt, vt ad extremum pediculum non perueniant: ſed eſt portio adhuc, quæ ſectam partem cum altera coniungit. Atque hunc fuiſſe Dioſcoridis morem, ex aliis clariſſimè cernimus. Neque enim Trichomani oblonga folia diuiſaque tribuit, ſed potius folia lenticulæ, in ordinē vtrinque digeſta, aduerſa inter ſe in ramulis tenuibus. Sed nonne idem pene foliorū exortus eſt in Lonchiti tua? Cur igitur in Trichomane folia appellabimus, eadémque non folia, ſed foliorum ſciſſionem in

Lonchiti? Sed ſi rectè cõſideremus ea, quæ à Dioſcoride tradita ſunt, inueniemus in omnibus idẽ ab eo obſeruatũ eſſe, vt vbicunq; perfecta eſſet, atq; abſoluta partis à parte ſeparatio, dum modo illæ partes eandẽ effigiẽ, eandẽ quãtitatem, ſaltem in pluribus obtineant, eas frondes appellaret: Non autem vniuerſam ex illis partibus compoſitionem, vnicum folium vocauit diuiſum in plures particulas. Sic quinquefolio folia menthæ tribuit, quina ſingulis pediculis, non autem vnicum folium quinquepartitum. Sic etiam Viticem oleæ folia habere rectè dixit, tametſi ex vno pediculo plura exeant. Quemadmodum & filici ex vno pediculo cubitali folia exire multifida alarum auium modo expanſa: non autem cubitalem illam longitudinem vnicum folium exiſtimauit multipliciter ſciſſum. Ac mirari hac in re licet Marcellum, qui id ſibi perſuaſerit, reclamantibus omnino Dioſcoridis verbis. Contra verò Ricinum vult habere folia Platani, maiora tamen, quia non putauit appellanda eſſe ſeparatim folia, quæ diuiduntur quidem, ſed non ad extremum vſque pediculum. Ita & veratrum nigrum dicit retinere folia Sphondylij ſimilia, pluribúſque inciſuris diuiſa: vniuerſam multifidi folij compactionem vnicum folium appellans. Sed huiuſmodi exempla ita clara ſunt, tibique tam ſæpe perſpecta, vt in illis immorari amplius non oporteat. Quod ſi igitur, hæc vera ſunt, nullo pacto ſciſſis foliis tuam Lonchitim dicemus, ſed plura habere folia parua, vtrinque ex vno pediculo dodrantali, vel minore aduerſa in ſe, atque ita Dioſcoridis deſcriptio, ei nullo pacto quadrabit. Siquis igitur plantam habuerit, quæ nullam ex his difficultatibus patiatur, cur non potius eam pro Lonchiti altera oſtendat, quàm tuam? At eiuſmodi eſt, quam nos veram exiſtimamus, multò enim magis, quàm Aſplenum diuiſa eſt, ſiue id pro maiore diuiſione, ſiue pro crebriore accipiamus. Eſt præterea maior & hirſutior. Sed ſi ita eſt, circa quid verſabitur eius cum Aſpleno ſimilitudo? Nempe circa ſubſtantiam & aſperitatem & colorem. Neque enim poteſt eſſe in forma ſiue figura, quia diuerſam in ea conſtituit formam, maior ſiue crebrior ſciſſio. Quod eò magis tuam arguit, cuius omnis, ac ſola cum Aſpleno ſimilitudo in figura eſt. Ex aliis enim, quæ ſubdit in plantis delineandis Dioſcorides explanat, circa quid perſtringatur ſimilitudo, Vt cum Trichomanem dicit eſſe filici ſimi

ſimilem,ad ſubſtantiam retulit,non ad figuram,quia ſubiun xit exiliorem eſſe & foliis lenticulæ. Ita de Lonchiti intelligamus neceſſe eſt, quia quemadmodum Scolopendrion, ſupernè herbacea eſt, infernè hirſuta & flaueſcens, ita & *Lonchitis*, in gradu aſperitatis ſolùm eam ſuperans. Cęteris etiã, quæ ad ſubſtantiam pertinent perſimilis. Quæ omnia in noſtra eſſe nemo, qui eam ſemel viderit, negare poteſt. Adde quòd aculeus, qui in noſtra eſt, in ſummitate adnixus, nominis rationem exprimit, quod in tua non euenit. Hæ ſunt rationes, quæ in cauſa fuêre, cur tecum in Lonchiti aſpera minus conſentirem, quæ ſi veræ ſunt, mihi gratiſſimum erit, ſin minus, gratiſſimum etiam feceris, ſi probabilioribus rationibus efficies, vt à mea ſententia deducar. Vt enim ea mihi ſemper voluntas extitit, vt alios ſine pertinacia refellerem, ita & refelli ſine iracundia paratus ſum. Nihil enim iniquius ſemper duxi, nihil ab omni pietate magis abhorrens, quàm veritatem occultare. Sed de his ſatis multa diximus, iam ad alia tranſeamns. Nam quod ſecundo loco diluendum eſt, quod autoritatem tuam videtur, neſcio quomodo offendere, meúmque in te animum in ſuſpicionem adducere, eſt id, quod in fine capitis decimi, ſecundo libro noſtri opuſculi, de Chamæleone albo à te depicto diximus, vbi tuam picturam minùs veram eſſe aſſeruimus, ac facta comparatione inter tuam & Fuchſij, hanc vt rectiorem (quãquam & ſuam etiam ex toto non acceptauimus) admittendam cenſuimus: hac nimirum ratione adducti, quòd radiculas illas tenues, quæ craſſæ radici connectuntur, non exprimas, ſed ſtatim craſſiori radici echinatum capitulum, in quo & ſemen, & flores continentur, appoſueris, Dioſcoridis deſcriptionem magis (vt verba etiam mea referam) quàm plantam ipſam integram fortè contemplatus. Ex quibus ſanè verbis colligere aliquis poſſet, te à me repræhendi, quaſi fictitias plantas, ac nuſquam tibi viſas effingas, eáſque tanquam à veris viuiſque extractas, poſteritati exhibeas, atque ita legentibus imponas. In qua quidem re, multùm mihi laborandum non eſt, vt hanc de me ſuſpicionem dimoueam. Quando id ipſum ego (ſi mihi contingeret depingendarum plantarum prouinciam ſuſcipere) facere non dubitarem, neque propterea probro, vt impudentiæ mihi verſum iri exiſtimarem, dummodo non integras plantas

(hoc enim, vt difficillimum, ita & temerarium iudico) ſed partem aliquam ipſarum, quam ſumma etiam diligentia adhibita, habere mihi non liceret, adiungerem. Quod etiam audactius proſequerer in his, quæ ſemel, vel ſæpius antea à me viſæ fuerint. Nam ſi ſtatuis ob antiquitatem mutilatis, ex alieno marmore, vel naſum, vel aures, vel aliud membrum adiungere licet, quo pulchrior vniuerſa facies ſpectetur, tametſi incerti ſumus, an veram illius membri effigiem fuerimus aſſecuti. Cur etiam depictis plantis aliquid addere non liceat, quòd vel viderimus, ſed nunc eius partis facultas nobis non ſit: vel non viderimus, duce tamen Dioſcoridis deſcriptione accommodemus, dummodo clariorem ita eius cognitionem fore ſperemus? Neminem enim, vel minimum in herbarum indagatione verſatum, latere arbitror, non poſſe omnes plantas in vna tantùm regione haberi, ſed neceſſe eſſe, vt à remotiſſimis partibus bona pars earum tranſmittatur. Atque eum, qui vniuerſam ſtirpium picturam oſtendere aggrediatur, oportere, vt areſcentium multarum vtcunque poteſt, picturam exhibeat. Tranſmittuntur autem, vel non integræ, vel non expanſæ, vel non exacta iam ipſarum ætate, vt quandoque ſine floribus, aut fructibus accipiantur, vel integræ quidem, atque abſolutæ tranſmiſſæ, caſu aliquo confringantur, ſeparentúrque ita partes, vt quo pacto radix cum caule connectatur, vel flos, ſeménve cum caule, aut ramulis, tandémque folia cum vniuerſa planta cohæreant, ſatis rectè aſſequi non liceat, vt taceam variari omnium partium plantæ colorem, odorem, ſaporem, ſubſtantiam, & quod caput eſt, formam. Quod quidem nonnullis exemplis demonſtrarem, niſi idipſum, & tibi notiſſimum eſſe cognoſcerem, & vberrimè in meo libello tranſegiſſem. In his rerum anguſtiis moribundas exiccatáſque plantas, atque aliquã eiuſmodi tranſmutationem poſſidentes, ſi, vt iacent, depingeremus, cum Dioſcoridis deſcriptione non conuenirent, atque ita, vt falſæ à quouis reiicerentur. Si nullo pacto illas depingendas eſſe exiſtimaremus, vix paucarum effigies dare poſſemus. Conſilium igitur eſt, vt conſiderato areſcentis plantæ defectu, ac memoria repetentes eius imaginem, ſi contingat illam virentem aliquãdo vidiſſe, id addamus, quod ariditatis iniuria abſtulit. Quod ſi quandoque accidat, vt quod addendum eſt,

minùs rectè aſſequamur, non propterea damnari debemus, cùm id in paucis admodũ euenire poſſit. Hoc ita verum eſt, vt à te ipſo effectum eſſe, puto, negaturus non ſis, nec ſi neges, facilè id tibi concedatur. Fateris enim multas plantas à multis tibi miſſas eſſe, quæ viuæ virenteſque ex longinquis partibus ad te minimè peruenire potuerunt, in quarum nonnullis, niſi neſcio quid accommodaſſes, ne cogitatione quidem quiſquam aſſequi poſſet, verè à te efformari potuiſſe. Nam Lycij ramulus ex Dalmatia tibi allatus eſt. Baccaris Roma & Arimino. Horminum ſatiuum, & aliæ complures Piſis. Hemionitis Patauio, atque ex aliis exteris nationibus, haud ſanè paucæ. Iam verò ſi virentium abſolutam formam areſcentes plantæ ſeruarent, nunquàm profectò Piſtachiis ſerrata folia depinxiſſes in Latinis tuis commentariis, ſi illius cùm pingeretur virentis copia tibi ſuppeditaretur. Nam cùm tandem virentem eam vidiſti, iterum illam in Italico ſermone, ſcriptis commentariis ſine vllis in ambitu dentibus, veriùs expreſſiſti. Mutaſti etiam Apij, quæ & Iſchas dicitur effigiem, in iiſdem vulgari ſermone conſcriptis libris, quia quam Venetiis ad te Nicolaus à ſancto Michaele miſerat, (vt credere par eſt) aſſequi minùs probè ob mutatam ariditate faciem potuiſti. Atque vt nonnulla etiam ex aliis perſequar, cùm Trifolium Aſphaltitem pingis, quis non animaduertat, plantam tibi alioqui notiſſimam, integram tum ad manus eſſe non potuiſſe, cum nec ramulos, nec flores in ipſa exprimas? idemque de floribus Braſſicæ marinæ, Siſimbrij aquatici, Aloes, aliarumq; nonnullarum ſtirpium partibus, quæ in tuis picturis deſiderantur, aſſerere licet. Iam igitur ad rem ipſam accedentes conſiderent quæſo hi, qui me temeritatis nota aſpergunt, quantum ponderis habeant verba à me de Chamæleone albo ſcripta, non enim vereor, quin totum æqui boníque faciendum eſſe, exiſtiment. Scripſimus nos eo in loco potuiſſe à te erratum in pictura committi ob plantæ viuæ penuriam, nonne in his verbis cum errore eius excuſationẽ appoſuimus? Quę excuſatio, ſi à quoquã non admittatur potiùs pertinacia fiet, q̃ veritate. Quod autẽ me in ſuſpitionẽ adduxit, vt crederẽ non extitiſſe tibi viuæ plãtæ copiã, cùm illã depingẽdã tradidiſti, fuit nõ ſolũ pictura, quę cũ his, quas ſæpiſſime nos collegimus, nõ conuenit, verũetiã, quia tuis in cõmẽtariis ſcribis quidẽ, vbi nigri

Chamæ

Chamæleonis,quem putabas,vbertas proueniat, ſed vbi album videris, non apponis. Vnde non ab re coniici quoquo modo poterat,non licuiſſe tibi in his locis,quæ loca penetraſti,naſcentem viuámque hanc plantam videre, ſed aliunde tranſmiſſam. Ac fieri poteſt, vt quandoque radix ſola, quandóque folia ſola cum capitulo ad te mitterentur, vel ſi integra quidem miſſa eſſet,caſu aliquo ſeparatæ partes ad te peruenirent,quam cùm pingere velles à Dioſcoridis delineatione adiutus,eam ita,vt iacet,typis excuſſeris. Id ſi ita contigiſſet,quis niſi ſtulta ſemper meditans tuam ſolertiam damnabit? Quod ſi verè id accuſari debuerit, iam me ipſum primũ reprehendant homines,qui in ea ſententia, non ſolùm tunc eram,ſed adhuc permaneo. Tibi verò nulla fit iniuria ab eo, qui id,quod ſcripſit iniurioſum eſſe non nouerat, cuiúſque animus in tuis laudibus celebrandis,ex alis rebus tibi notus perſpectúſque,abundè eſt. Omnes enim decipimur ſpecie recti,quare non verba, ſed mens æſtimanda eſt. Neque verò nunc iterum ita album Chamæleonem noſtrum extollimus, vt tuam picturam omnino falſam iudicemus, quando nihil vetat,quin climatis aut ſoli varietate,ita proueniat, vt à te depingitur,quod non ſolùm credimus, ſed multis exemplis in noſtro opuſculo comprobauimus. Nam cùm tuam picturam veram non eſſe diximus,cum his illum comparabamus,quas nos pluribus locis effodimus. Atque huc ſpectabant ea verba,quæ habent, Dioſcoridis deſcriptionem magis,quàm plantam integram fortè contemplatus. Quæ verba etiam,cùm dubitanter, nec certò proferantur, ſatis indicant me illud non affirmaſſe, ſed liberum lectori reliquiſſe credendum,fieri poſſe, vt planta illa, ita inueniatur, vt à te depingitur. Quod quidem ſi explicatè protuliſſem,iam nulla hac in re caderet ambiguitas. At quis omnia ita minutatim conſideret,quin in ea,quæ nolit,nonnunquam incidat? Videor enim mihi hoc loco pro me poſſe Horatianum illud adducere,

Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.

SED hæc mea culpa, eò magis toleranda eſt, quòd in ea commoror vrbe, quæ vt cæteris omnibus fortunæ dotibus, alias ferè omnes ſuperat,ita bonarum artium profeſſori

ſoribus deſtituitur, præſertímque in hanc de ſimplicibus cognitionem, ita nemo eſt, qui operam dederit, aut dare cogitet, vt vix vnum, aut alterum inuenias, qui paucarum plantarum cognitionem teneat. Quamobrem neminem habere potuimus, cui opus noſtrum inſpiciendum, atque iudicandum traderemus, ſed me ipſum mei laboris, & autorem, & iudicem eſſe oportuit, quo quid potuit eſſe infœlicius? Scis enim ſua quenque Philautia, ita decipi, vt non rarò circumſpectos quoque homines, atque alioqui temperatiſſimos, cæcos reddat, & in graues errores coniiciat. Sed cùm vnus mihi eſſet Iohannes Vincentius Pinellus, in quo omnis mihi ſpes erat, & à quo non modò certam atque integram de meo libello ſententiam expectabam, ſed etiam ſtabilem, & ſine vlla aſſentandi, calumniandiúe ſuſpitione integram, optatis meis aduerſa fortuna non reſpondit. Vix enim extremam manum operi impoſueram, cùm vir ille Patauium ſtudiorum cauſa, profectus eſt. Itaque inops cõſilij manu ſcriptum exemplar, Vincentio Valgriſio miſi, ea tamen lege, vt non priùs typis committeretur, quàm à Gabriele Fallopio vniuerſus perlegeretur. Non enim verebar, quin is pro ſua in me beneuolentia laborem hunc & libentiſſimè ſuſciperet, & quicquid in eò minùs cohærens eſſet, quod vel ad res ipſas vel ad aliquorum autoritatem tuendam pertineret, accommodaret, ac corrigeret. Sed neſcio quo fato factum eſt, vt operis ipſius dimidia ferè pars excuſa eſſet, quàm ei illud inſpicere licuerit. Remiſit igitur opus ex toto excudendum, meis literis, quas de ea re ad illum conſcripſeram, ita, vt ſcis, reſpondés. Hos ego omnes præclariſſimos viros, eius rei teſtes optimos, grauiſſimóſque volo & do. Quæ cùm fortuna, quam vitare nemo poteſt, gubernauerit, ipſa etiam horũ omnium malorum culpam ſuſtineat, me verò in tot incommodis ſatis ſuperque conſolatur rectæ meæ voluntatis, meorúmque officiorum conſcientia. Hæc ſunt, præſtantiſſime vir, quæ mihi à Piſano oſtenſa ſunt, tuam dignitatẽ offendere, quibus quidem ita ſatisfactum puto, vt omnem criminis ſuſpitionem me expurgaſſe exiſtimem. Nam etſi pauca quædam alia, ab aliis animaduerſa ſunt, tamen leuiora quidem ſunt, quàm vt de eis aliqua ſit habenda ratio. Quanquam confido fieri nullo modo potuiſſe, vt tu eadem, quæ cæteri, de me ſuſpicareris: cùm nec diffidam, vt ſi quid verè à me commiſſum eſſet,

à te pro tua humanitate, & liberationem culpæ, & errati veniam impetrare Quamobrem hæc non tam tibi, quàm aliis, qui hæc commentari poſſent, ſcribuntur. Petóque abs te, vt non de his ſolùm, in quibus aliqua tui mentio fit, ſed ſi qua erunt alia (erunt autem certè plurima) quæ à veritate ipſa abhorrere tibi videbuntur, ad me per priuatas literas, amicè (vt ſoles omnia) ſcribas, vt quod mihi ob locorum longinquitaté, antè quàm opus ipſum ederetur, non licuit, eo iam edito liceat: tandémque per te, cùm ſecundò edetur, ab omnibus erroribus repurgatum, per manus hominum verſari incipiat, vnde & obtrectatorũ calumniis & exiſtimationi noſtræ conſulatur. Te verò etiam, atque etiam rogo, vt me totum ſuſcipias defendendum, eámque voluntatem, quam in me laudando ornandóque tibi nũquam defuiſſe noui, perpetuam, ac conſtantem retineas. De me autem ſic exiſtimes, ac tibi perſuadeas vehementer velim, nihil me ſpectaſſe ſemper, quàm vt nullam offitij erga te ſtudiíque munus prætermitterem. Quod ſi à quopiam mihi minùs concedatur, mea mihi cõſcientia pluris eſt, quàm hominum ſuſpitio. Sed dabo operam poſthac, vt omnes intelligant animum meum, ab omni alia cogitatione ad tuam erga me beneuolentiam conciliandam augendámque iam pridem traduxiſſe. Itaque non in hac noſtra vrbe ſolùm, amicis meis omnibus, ſed etiam Faloppio, & ſæpiſſime Ioanni Vincentio Pinello, proximéque Iacobo Antonio Cortuſio, ornatiſſimis viris atque vtriuſq; noſtrum amantiſſimis, totum me patefeci, atque his ſingulis ſæpe & accuratè ſcripſi, quàm nihil aliud ſemper maluerim, quàm meam erga te obſeruantiam tibi gratiſſimam eſſe. Nec dubito, quin de ea re ab illis certior factus ſis: Cuius me conſtantiæ fore, vt nunquam pœniteat, non deſpero. Quare has literas velim exiſtimes fœderis habituras eſſe vim, non Epiſtolæ, méque ea, quæ tibi promitto, ac recipio, ſanctiſſimè eſſe obſeruaturum, diligentiſſiméque facturum, Vale, & me, vt feciſti, ama. Neapoli.

PET

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Bartholomæo Marantæ S. P. D.

Amicè reſpondetur ad Marantæ excuſationem.

PAtearis oportet, mi Maranta, ſi tuis nolueris refragari argumentis, aliquid omnino ſubeſſe cauſæ, cur tam multi vnanimi conſenſu durioribus quibuſdam commentariorum tuorum verbis offenſum me eſſe, prædicent. Ita enim miſſis ad me, de re hac literis, ipſe teſtaris, multos ex amicis tuis fuiſſe, quibus minus modeſtè & honorificè, quàm mea dignitas, noſtráque poſtulabat amicitia, locutus de me eſſe viderêris. Idque in primis viſum eſt Ioanni Antonio Piſano ſummi iudicij maximèque iſtic Neapoli autoritatis viro. Atqui idem, non illis ſolùm, ſed omnibus cæteris viſum eſt, quotquot tuum adhuc ſcriptum legerunt, quos quidem eò ſeueriùs de iſta tui ſermonis acerbitate iudicare crebibile eſt, quò minùs ad gratiam loquuntur ignoti, incorruptiúſque ad cenſendum iudicium afferunt, qui citra omnem affectum, quàm, qui amore & beneuolentia præoccupati, ad iudicandum adhibentur. Apud hos neutrarum partium ſtudio corruptos iudices, ſi noſtra diſceptetur controuerſia, proculdubiò vicero ego. Sed vt nulla in re, non æquior ſim tibi, fingamus hos omnes, quòd quidem prudenti viro nemini perſuadebitur vnquàm, fingamus, inquam, lectores libelli tui vniuerſos, non aut amore mei, aut odio tui, ſed malitia quadam ingeniorum conſpiraſſe ad hoc, vt verba tua per calumniam interpretentur, appellemus ab his, ad alios iudices, ſitque penes te, vt deligas, quos maximè tuæ cauſæ fauere exiſtimas, ſint ſanè illi amici intimi tui, quibus cum ioca ſeriáque, quod dicitur, ardua & occulta conſilia confers. Atqui hi iam ante, à me minimè ſubmoniti, ſponte ſua liberóque iudicio vſi, quanquam maiorem apud te gratiam iniiſſent, ſi probarent, quæ deſcripſeras, pronuntiarent tamen ab officio te receſſiſſe, quòd de amico, tam acerbè locutus eſſes. Hos certè inſimulare inſynceræ interpretationis, citra immodeſtiæ crimen non potes. Vt mirum videri cuipiam non immeritò debeat, cùm

ipſe,

ipſe, quid amici tui, de ſcripto cenſuerint tuo, recenſeas, cur dicas paulò poſt, tui oblitus opinor, nihil eſſe contra exiſtimationem meam ſcriptum, quod probus vir redarguat. Certè multi tui, vt tuipſe teſtis es, redarguerunt. Ergo & illis improbitatis crimen impingere te neceſſe eſt, ſed hoc quàm prudenter abs te, ſecuſue dictum ſit, nunc non proſequar. Hoc tantum dico, non id vanum omnino eſſe, nec de nihilo ortum, quod multi paſſim dictitẽt. Etenim ſermones longè latéque vagantes originem ducere alicunde neceſſe eſt. Idcirco fuiſſe aliquid omnino in commentario illo tuo, quod famam meam offenderit, vel hoc argumento vno, nemo profectò dubitauerit. Ve-

Reſponſio. rùm tu ſuſpicioni huic ſuccurſurus, remedium affers. Ais non verba, nec literas eſſe, vt ſonant, accipiendas, ſed

Excuſatio. mentem tuam animúmque, quo iſta ſcripſeris, inſpiciendum. Quid audio? verba ne ergo contumelioſa in me eſſe fateris, animum negas? Atqui homines ex verbis de ſcriptoris animo iudicant, poſtquàm iam ita conditi ſumus, vt feneſtra illa, qua cogitationes cuiuſque intueamur, quámque Momus olim ille diuinorum operum æſtimator deſiderari criminabatur, deſtituamur in vniuerſum omnes. Si negas ea contumelioſa eſſe, cur igitur ea inſpici & perpendi, ita vt natura ſua ſonant, non permittis? Cur eorum interpretationem non ex communi loquentium vſu, ſed ex tuo tantùm arcano conſilio depromendam cenſes? Niſi verò ea tibi tantum & Muſis arcanorum tuorum conſciis locutus ſis, non autem hominibus voces Latinas ita accipientibus, vt ratio proprietáſque eius linguæ poſtulat. Noli, mi Maranta, tuo exemplo hoc genus excuſationis in mores publicos introducere, vt ſimulátque aliquis iracundia, aut quauis ſimili animi perturbatione commotus, quippiam effutierit, quod indictum mallet, nephas eſſe dicat, verba interpretari, mentem inſpiciendam eſſe. Hac via grauium virorum reprehenſionem non effugies. Dicis

Matthioli querela. falsò me aſſeuerare, quòd Lucas Ghinus eam plantam mihi miſerit pro genuina veráq; Lonchitide, quã eius nomine in commẽtariis meis depinxi. Hæc verba non repræhẽdunt opinionẽ, quã ſequor in Lonchitide, nã id mihi moleſtũ planè nõ eſſet, ſed ad fidẽ meã infirmandã, qua vna ego re pretioſiorem nullã poſſideo, pertinẽt. Proponis in opere, quod

etiam

etiã poſteritatẽ laturũ ſperamus omnes(eſt enim eruditiſſimum) iis me, inquam, amicum tuum coloribus deſcriptum omnibus hominibus proponis, non tantùm, qui nunc ſunt, ſed qui etiam poſt nos naſcentur, vt ſi inimicos grauiſſimos tuos iiſdem illeuiſſes, grauiorem de ſe pœnam ſumi, vel à crudeliſſimo aduerſario, potuiſſe negarent. Demus hoc ſanè, lapſus ſim, pagella, vt tuis verbis vtar, in qua Lonchitidis inſcriptio erat, eroſa obliteratáve ad me peruenerit, aut ſemel lectam, dum plantam depingendam præbeo, poſtea abiecerim: breuiter aliquam tandem mihi cauſam erroris fuiſſe fingamus. Tuum ne erat lapſum, ita leuem amici, tam ſeuero, ac ad ſecutura ſecula duraturo ſupplicio vindicare? meam fidẽ omnibus ſuſpectam reddere in re tam leui? Quid faceres, ſi quod grauius tibi crimen meum notum eſſet, id taceres, ſcilicet. Cæterùm vellem tantum te operæ non poſuiſſe in inueſtigandis nouis interpretationibus illis, à ſono verborum tuorum planè alienis. Ais hæc verba, NESCIO QVO PACTO, dicti corrigere aſperitatem. Ego verò id non intelligo: imò illa addita augere atrocitatem dixerim. Falſò dixit Matthiolus transmiſſam ſibi hanc à Luca Ghino plantam eſſe, tolerabile eſt: dum addis, neſcio quo pacto, ſuſpitionem auges, vafróne id conſilio, an leuitate aliqua fecerim, ſubdubitans. Nam ſi fortuito caſu, aut errore aliquo id factum à me eſſe dicere voluiſſes, non addendum erat, neſcio quo pacto, ſed neſcio quo caſu: hæc excuſantis vox eſt, illa fidem in dubium vocantis. Itaq; cùm conſentiens multorum tui ſermonis interpretatio confirmat, tum aliena iſta tua expoſitio non excuſat, macula meam innocentiam non leui abs te reſperſam eſſe. Quid verò ſi grauiſſimis teſtimoniis conuicero, Lucam Ghinum eam mihi plantam pro vera Lonchitide transmiſiſſe? ſi eius manum & tibi, & aliis monſtrauero? Monſtraui certè iam multis, qui mecum ſunt, doctiſſimis pariter & integerrimis viris, quibus ego aduerſum te teſtibus vtor. Sed multorum loco ſit clariſiſſimus vir, Vlyſſes Aldrouandus Bononienſis Medicus, qui recens ad me datis literis, ſe meminiſſe affirmat, quòd Anno quinquageſimo ſecundo, miſſa mihi à Ghino hæc herba ſit cum inſcriptione, Lonchitis altera. Hunc reiicere teſtem non potes, Ghini manum notiſſimam tibi ex diuturna cum illo viro conſuetudine, negare nequis.

Grauiſsimis teſtimoniis cõprobare poſſe Matthiolum, Lonchitẽ aſperam à Luca Ghino ſibi fuiſſe miſſam

Quid autem ergo, an non pœnitet iam in me tam imprudenter, & præter omne meritum meum collatæ ſuſpitionis? Dices, memini quidem ad te miſſam plantam anno quinquageſimo primo cum hoc titulo, Hanc eſſe Lonchitim aſperam aliqui ſentiunt, anno autem ſequenti eandem miſſam eſſe inſcriptione mutata, ignoraui. Tu ergo quod factum eſſe ignorabas, id nunquam fieri potuiſſe, ſtatuiſti. Hócque tam leui fundamento nixus, effudiſti in amicum, quæ in hoſtem non competebant, niſi certiùs exploraſſes omnia, quæ propter, iſta diceres. Non is ego ſum, mi Maranta, qui honoris & exiſtimationis meæ rationem non habeam, proinde non eſt quòd cenſeas, ſcripſiſſe Lonchitidem hanc me Ghini liberalitate eſſe conſequutum præter illius ſententiam, vt quàm primùm vir ille candidiſſimus meos inſpexiſſet commentarios, mendacij & temeritatis me accuſaret. Sed hæc non perſequar vlteriùs. Non enim dubito, quin ipſe erratum tuum iam agnoſcas, quòd ſiue imprudentia, ſiue negligentia, obrepente nimirum in opere, tam longo, ſomno vt dici ſolet, commiſſum fuit, erratum, certè fuit tibi inuidioſum, in me longè grauiſſimum. Verùm quicquid hoc eſt, quod offendere animum meum vlla ratione potuit, id totum dono amicitiæ noſtræ, dono Cortuſo, dono Aldrouando viris clariſſimis, & vtriuſque noſtrum amantiſſimis, dono Pinello nobiliſſimo aliàs homini, ſed dedicatione commentarij tui longè nobiliori facto, ac cupidiſſimus, vt petis redeo ad perſpectum illum tibi ſæpe, mihi dulcem amorem tui, qui & ſi nunquam è pectore meo extinctus eſt, refrixerat tamen aliquantulum triſtitia ob ſuſpitionem mutati erga me animi tui. Venio nunc ad alteram epiſtolæ tuæ partem, quæ prior erat ordine, in qua tu offenſum me eſſe arbitraris, quod opinione à me aliquot in locis diſſentias. Ego verò tantum abeſt, vt id ægrè feram, vt magnoperè gratuler tibi, quòd ita fideliter in medium labores, veritatémque in profundo puteo, vt quidam Philoſophus dicebat, reconditam tuis vigiliis, & lucubrationibus eruendam & proferendam ſuſcepiſti. In quo quidem labore ſocium, te datum eſſe mihi vehementer gaudeo, integrum viribus, florentem ætate, ingenio ſummo, iudicio peracri præditum, laborum patientiſſimum, inſuper, vt ſedulum lectorem, ita candidum interpretem totius antiquitatis. Sicut autem in omni opere coniunctis

Marãta laus.

duorum

duorum vel plurium conatibus peragendo, hoc requiritur, vt iuuent mutuò alij alios, exhortentur inter ſe, imbecilli ſuccurrat robuſtior, feſſo recentior, & in ſumma non tam quod glorioſum cuique factu, quàm quod ad finem neceſſarium eſt, eligant: ita nos quoque veritatem vnam nobis propoſitam ſingulari contentione vtérque inquiramus: eius nó refert, quantum tu, quantum ego inuenerimus, aut vtrius inuenta ſplendidiora ſint, ſed hoc neceſſe eſt, vt quiſque ſuo loco fideliter laborantes iuuemus alter alterum ſuggerendo, monendo, exhortando, erratis etiam nonnunquam comiter oſtendendis. Ita enim fiet, vt collatis fideliter operis, vtilitate priuata poſthabita, exiſtimatione etiam aliqua ex parte, præ bono publico nonnunquam neglecta, veritas tandem clariore ſpecie hominibus elucefcat. Quod vbi per nos factum erit, tum demum officio noſtro perfuncti probè vterque fuerimus, tum abundè præmiorum receperimus, etiam ſi nulla alia commoda conſequantur. Itaque nequaquam ſuccenſeo tibi, ſed potiùs gratias quàm maximas ago, eo ſanè nomine, quòd quæ reperiſſe te tuo ſtudio, & labore vtilia exiſtimas, ea in medium profers, & me vbi à veritatis ſemita deflectere putas, meliorum admonendum cenſes. Quę quidem ego ſequar etiam, vbi talia mihi eſſe perſuaſero, qualia tibi videntur. Sin autem vel ſponte, vel tuis monitis excitatus, veriora aliqua eruero, ea tu quoque boni conſules, opinor. Atque hæc de officio vtriuſque noſtrum, hoc loco dicta ſint. Nunc reliquum eſt, quod officij mei eſt, id re etiã, & opere, vt exequar. Placet enim pauca quædam huic ſermoni attexere. Et primùm quidem, quæ ad defenſionem eorum pertinent, quæ à me antea aſſeruata in doctiſſimo commentario tuo minùs firmis argumentis oppugnaſti, deinde etiam aſſeruationes quaſdam in eundem commentarium meas, amanter & candidè recenſebo. Vtrunque enim horum ad veritatis enucleationem plurimum intereſſe videtur. Auſpicabor autem à Lonchitidis conſideratione, quam me nec pinxiſſe, nec noſſe veram arbitraris. Ego verò meam, quàm proximè ad deſcriptionem Dioſcoridis accedere exiſtimo. Libet autem priùs verba illius autoris excutere. Id vt rectè fiat, mea mihi, cum tua interpretatione conferenda eſt, adhibendúſque ad iudicandum æquus lector, penes illum ſit pronuntiare, vter melioribus ratio-

Reſponſio ad Maranta argumenta in Aſpera Lonchitide.

nibus ſuam ſententiam ſtabiliuerit. Inquit autor. Folia Scolopendrij emittit. Comparatio eſt foliorum. Similitudo ergo eorum aliqua ſit, neceſſe eſt. In quanam autem ea re conſiſtat, hoc dubium videtur, propterea quòd tu in ſecundo tuorum commentariorũ ſcripſiſti, foliorum Lonchitidis aſperę & Scolopendrij ſimilitudinem, ad ſubſtantiam referri debere, non ad figuram. Mirum quid tu voces ſubſtantiam, quæ compræhendi ſenſibus non poteſt: itaque ſi hoc vocabulo vteris, vt vulgò vtuntur alij, non credo te cogitaſſe, quid tunc ſcripſeris. Alicubi tamen reperio ſubſtantiam rei vſurpari pro craſſitie, aut tenuitate partium, ſed quid tenuitas & craſſities partium, ad ſimplicium faciem cognoſcendam? Quidam amicus meus homo in primis acutus, percontanti mihi quidnam tibi ſignificaretur ſubſtantiæ vocabulo: recitauit ordine verba, ex eodem ſecundo libro tuo, capite duodecimo. Foliorum verò Lonchitidis, &c. quæ ſequuntur. Poſtea, cum, inquit, Maranta dicat ſubſtantiæ ſimilitudinem ex ſequentibus Dioſcoridis verbis intelligi, aſperiora, maiora, multóque magis diuiſa, neceſſariò voluit, vel aſperitatem, vel magnitudinem, vel multifidam ſectionem, ſubſtantiam dici, aut certè omnia ſimul. Hæc ille dicebat. Sed non puto, tam excordē te eſſe, vt amicus ille meus rectè diuinarit. Itaque fateor me iſtum locum non intelligere, quippe cum eum ſaltem ſermonem didicerim, quo alij vtuntur, præſertim huiuſce facultatis profeſſores, neſcio diuinare, quid iſta noua ratio ſermonis ſibi velit. Dicam ergo ingenuè, quam ſimilitudinē in mea Lonchitide & Aſpleno deprehendam, nec vtar dubiis, aut obſcuris vocabulis, ſed quæ tu, & quiuis intelligat. Video in Aſpleno folium multis ſegmentis diuiſum, idem video in Lonchitide mea. Dein in Aſpleno eiuſmodi ſegmentorum ſitus eſt, quæ vna ex parte mediæ vbi venæ cohærent ſegmenta, illis præciſè ex aduerſo non opponuntur, quæ in altera parte ſita ſunt, ſed aliquantò aut altiùs, aut humiliùs deſinunt, nec eodem in puncto dextræ & ſiniſtræ interſectiones venam per medium folium tranſeuntem contingunt. Talis ferè etiam ſegmentorum, quibus folium Lonchitidis meæ diſtinguitur, ratio eſt. An ne tu hanc aliquam ſimilitudinem putas? putabis certè, ſi modo præcepta illa, quæ in ſecundo volumine tuo tradidiſti, ipſe tueri voles: quo quidē in loco ad Aſpleni

Lib. 3. c. 145.

Lōchitidis & Aſpleni ſimilitudo ex Dioſcoride.

& Filic

& Filiculæ foliorum ſimilitudinem eſſe ducis, vt eodem modo ſecta vtraque eſſe appareant. Nec repetam omnia, quæ tu ad confirmandam ſententiam hanc eruditiſſimè, eo in loco diſputaſti: Potiùs aliam adhuc, præter hanc ſimilitudinem oſtendam. Tam Aſplenum, quàm Lonchitis mea auerſa parte aſperis quibuſdam punctis, folio adnatis flaueſcit. Raræ plantæ ſunt, quæ tam inſignibus notis comparari poſſunt. Iam tu voces ſimilitudinem hanc, vel ſubſtantiæ, vel figuræ vel ſcindapſi, vel quocunque alio nomine, mihi ſatis eſt ſimilia folia eſſe. Nec enim aliud vult Dioſcorides. Dices, at non per omnia ſimilia ſunt. Hîc nihil reſpondeo. Nam liber ille tuus profectò doctiſſimus, qui ſecundus eſt ordine, patronus meæ cauſæ erit. Idem multis rationibus defendet ſufficere ad ſimilitudinem, vt in aliquibus ſaltem congruant plantæ. Sequitur in Dioſcoridis textu. Sed ASPERIORA MAIORAQVE. Maiora eſſe in mea Lonchitide nemini dubium eſt, aſperiora quòd ſint negas. De eo verò mihi rationibus tecum diſputandum non eſt, ſed prouocandum vtrique noſtrum ad ſenſum tactus. Is huius controuerſiæ iudex eſto. Appingendam curaui propterea vtriuſque plantæ imaginem, vt cognita ex pictura earum facie & comparatis ſibi viuis plantis rei herbariæ ſtudioſi digitis tangant, de quo nos, tam multis verbis diſceptamus. Hi omnes Lonchitim meam Aſperam eſſe depræhendent. Nullam, inquis, eſt videre aſperitatem. Viſus ſenſum hîc vt adhibeas, opus non eſt, tangas oportet, & ſic aſperitatem percipies, manibus non oculis. Illæ enim, de aſperitate, & læuitate, hi de coloribus iudicant, quanquam mea Lonchitis ita aſpera eſt, vt oculis etiam id intueri liceat. Sed quî fit, vt tu mox oblitus ſcabram dicas, cùm aſperam neges? Quid eſt ſcabrum, quàm vehementer aſperum & inæquale in ſuperficie. Vide quò abſurditatis delabaris, quod læue eſſe antea aſſeueraſti, id nunc ſcabrum, hoc eſt inſigniter aſperum fateri cogeris. Læue eſt, quod cùm tangitur digitum minimè retinet, ſed lubrica ſuperficie illum hinc inde oberrare citra offenſionem permittit. Aſperum verò digitum remoratur ſuperficiei inæqualitate offenſum: Idque cùm immodicè facit, ſcabrum dicitur. Quo pacto ergo idem & læue & ſcabrum eſſe poteſt? Nec verò in eo tibi mens ſatis conſtitit, quòd inquis hirſutam ſca-

Hirſutum & ſcabrum non eſſe idem.

brúmve, quaſi rem eandem hæc duo ſignificent. Hirſutum vocatur quod villoſum eſt, ſcabrum aliud eſt. Si ſcabram meam Lonchitidem eſſe dicis, aio eſſe, ſin hirſutam, nego, non enim pilos vel villos vllos habet. Pergis, non fit rectè comparatio, niſi in aſperitatibus eiuſdem naturæ & ſpeciei. Hîc videris mihi ſepiam piſcem imitatus, qui cùm elabi aliter piſcatoribus non poteſt, atramentum offundit, obſcuratíſque hac fraude aquis elabitur. Cùm enim hîc comprænhenſum te iri intellexiſſes, obfudiſti nobis caliginem obſcuris verbis, quæ nemo intelligit. Quid vocas tu aſperitates eiuſdem naturæ & ſpeciei? Certè aſperitas accidens eſt ſuperficiei quorumcunque corporum, & ideo omnia corpora ſuperficiem habentia externam, conferri inter ſe quo ad aſperitatem & læuitatem poſſunt. Dicimus ferrum aliquod aſperius ligno. Cutem hominis dicimus aſperam, ſed minùs aſperam, quàm ſit lima aut pumex. Vides itaque aſperitatem, in quocunque ſubiecto ſit, poſſe cum cuiuſcunque corporis aſperitate, ſecundum magis & minus conferri. Ideo verba ſunt iſta tantum, nihil ſignificantia, quæ hic de aſperitate eiuſdem naturæ & ſpeciei affers. Nam aſperitates omnes eiuſdem generis ſunt, & non differunt niſi ſecundum magis & minus, & quæuis poteſt cum quauis conferri. Iam verò quàm benè dixeris hirſutum eodem modo cum aſpero, tu videris.

Aſperitas quid.

Hirſutum quid.

Certè hirſutum eſt, quicquid villos extima ſuperficie habet, qui villi ſi molles ſint, læuem ſuperficiem reddunt, ſi duriuſculi, aſperam. Hirſutum ergo, vel aſperum, vel læue eſſe poteſt. Læuitatis exemplum habes apud Plinium de ſylueſtri Braſſica ſcribentem, libro vigeſimoſecundo, capite nono, Inquit enim Folia habet bina, parua, rotunda, plantis oleris ſimilior, candidior ſatiua, & hirſutior. Hirſutum ergo vel aſperum, vel læue eſſe poteſt. Proinde perperàm ais idem eſſe hirſutum & aſperum.

Λεῖα καὶ τραχύτερα nõ idem ſignificant.

Quod λεῖα Marcellus vertit aſpera, male vertit, quod τραχύτερα Ruellius aſperiora, Hermolaus ſcabriora, bene factum ab vtroque. Aſperum enim & ſcabrum, vt ſupra dixi, idem ferè ſignificat. Noli ergo tu interpretari τὸ τραχὺ hirſutum, cum cauſam eius nullam habeas, niſi quòd ſic transferri tuæ opinioni congruebat.

ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ, vt interpretãdum.

Sed pergamus, ΜΑΛΛΟΝ ΕΣΧΙΣΜΕΝΑ hoc eſt, magis inciſa. Ita enim vertendum eſt, ſi vim Græcarum vocum rectè excutiamus

Ap

Apparet cuiuis ad verborum proprietatem attendenti continuam fiſſionis quantitatem his ſignificari, μᾶλλον enim apud Græcos omnes continuam quantitatem ſignificat, vt πλέον diſcretam. Sicubi verò hæc verba μᾶλλον ἐσχισμένα rectè conuertuntur, crebrioribus inciſuris diuiſis, ibi impropriè locutus eſt Dioſcorides, quod tu negare non potes: vt mirari quiſpiam non immeritò queat, cùm hic retenta propria ſignificatione ſermonis, commodè interpretari Dioſcoridis textum poſſimus, cur tam ſis operoſus in peregrina excogitanda expoſitione. Stante ergo hac genuina interpretatione, iam conuerte oculos ad Scolopendrion & Lonchitidem meam, & demonſtrabo tibi, quid vocet Dioſcorides, folia magis inciſa. Qua parte ſegmenta folij Aſpleni venam mediam contingunt, lata baſi ſunt. Non enim eouſque molita eſt inciſionem natura, vt in tantum ſepararet ea à media vena, vt puncto aliquo ſolùm illi adhærerent, quemadmodum in Lonchitide mea fit. Ideoque meritò maior inciſio in huius foliis eſſe dicitur, nimirum ea non ſolùm ad mediam, vſque venam adducitur, ſed vlteriore diuiſura ab illa ſegmenta adeò ſeparat, vt extremitate quadam ſua ſolummodo illam contingant. Accipe Aſpleni folium & eius ſectiones aliquanto profundius ducas, mox videbis quandam Lonchitidis meæ imaginem. Hinc ſimul ratio patet, cur tibi in mea planta ſingula ſegmenta, ſingula folia viſa ſint, quippe ſi talia non viderentur, non rectè dixiſſet autor, Lonchitidis huiuſce folia eſſe μᾶλλον ἐσχισμένα. Hactenus demonſtraui meam opinionem cum Dioſcoridis verbis congruere. Venio nunc ad eum locum, vbi quæ ego ſegmenta voco folij, ea tu ſeparata folia eſſe affirmas: quem locum non dubito quin inuito & aduerſante calamo ſcripſeris, meliorum argumentorum inopia coactus. Hic enim totus tantum abeſt, vt pro te faciat, vt etiam magnopere obſit. Scribis inibi in Aſpleno diuiſiones ad medium vſque pediculum non pertingere. Id ego diligenter conſideraui à te admonitus, ac aliter ſe habere deprælendi. Bina enim ſegmenta è directo poſita neutiquam contingunt ſeſe intercedente diuiſura vſque ad ipſum pediculum. Sed demus contingere ſiue cohærere, & vniri inuicem, an tu propterea folium ſectione vſque in pediculum medium deſinente, diuidi poſſe negabis? aut quod ſi diuida-

tur id folium eſſe noles ? Dices poſſe quidem hoc fieri, ſed vbi fiat, eiuſmodi diuiſiones vulgato loquendi more folia dici non debere. Id confirmas exemplo Trichomanis, in quo propter diuiſionum profunditatem hoc totum, quod à radice aſſurgit, oblongum folium non dicitur. Sed parui illi lentium inſtar orbiculi, qui nigro colore ſplendentibus colliculis vtrinque adhærent. Miror, mehercule, ſuperſtitionem hanc tuam in re tam leui, qui vocabulis, quæ ſæpe alio atque alio modo, prout res natæ tulêre, vſurpamus, ita alligas homines, vt eos vocabulis ſeſe accommodare, non autem illa ad vſum ſuum flectere oporteat. Quæſo te ſi vel Dioſcorides, vel quiuis alius, Trichomanes aliis verbis deſcribens, totum quod ſeparatum à terra enaſcitur, folium diceret, illa autem lentis inſtar foliola, ſegmenta, num tu hoc magnum crimen eſſe putares? Aut ſi quis eo modo & in loco ſegmentum in aliqua planta, folij nomine, perſpicuitatis gratia appellet, aut è contra quod folium ſit, ſegmentum dicat, an tu hunc ſcelus magnum commiſiſſe arbitraberis? Sunt quædam in herbis de quibus dubium eſt, diuiſiones ne an folia ſint, num eas propterea indeſcriptas relinquemus? verentes ne his fortaſſe vocabulis magno piaculo abutamur. Dolendum certè, ſi rerum vocabula nos adeò adſtringunt, vt rebus ipſis accommoda vocabula inuenire non liceat, cùm contrarium potius fieri debeat, vt vocabula rebus, non res vocabulis accommodentur. Quæris cur in Trichomane folia appellabimus: eadémque non folia, ſed foliorum ſciſſionem in Lonchiti? Dicam quia commodum erat Dioſcoridi illic folij vocabulo vti, hic ſciſſionis. Licet enim authori cuiuis vocabulis ad rem præſentem aptis ad dilucidiorem explicationem, non vti tantum, ſed etiam ſi res ita ferat abuti, cum liquidò conſtet rerum longè maiorem varietatem eſſe, quàm verborum, quibus illæ explicantur. Nam quoniam in Trichomane ei pediculus, qui lenticulas illas ſuſtinet, deſcribendus peculiariter erat, ob inſignem illum ex nigro colore ſplendorem, eum appellauit perſpicuitatis gratia ramum tenuem. Sic enim ſe melius putabat intellectum iri, quàm ſi venam diceret, aut neruum, aut pediculum. Ergo oportuit poſtea, vt, quæ illi adhærerent, folia diceret. Lonchitidem autem deſcripturus cùm ſimilem aliquo

Cur aliter in Trichomane aliter in Lonchitide folia appellauerit Dioſcorides.

mod

modo plantam reperiiſſet, cum qua illam conferret, oportuit etiam hoc in Lonchitide folium dicere, quod in illa Folium vocauerat. Nec conueniebat, quòd ob profundiorem inciſionem à ſimilitudine diſcederet, vt obſcuritatem afferret Lectori. Diſcederet autem tota oratione à ſimilitudine, ſi id folium vocaret in Lonchitide, quod in Aſpleno eſſet ſectio. Ideo neceſſarium erat folij nomen vtrobique retinere, & comparationem poſtea corrigere, additis verbis, magis inciſa ſatis erat. Placuit antiquis proprietas, ſuperſtitio nõ placuit. Satis erat illis ſic vti nominibus, vt animi ſenſa aliis pate facerent. Si qui verba tãtùm ad amuſſim examinata captarét, rerum interea negligentiſſimi, eos indignos ſuis libris cẽſuerunt. Incertum eſt vtrum & in Trichomanis deſcriptione & in Lonchitide propriiſſimè voce folij Dioſcorides vſus ſit. Ego ſanè indignum cenſeo, vt de eo diſputetur, cũ res ipſas, quas deſcribere voluit, cognoſcamus. Quid? quòd & in Filicula ſectiones vſque ad medium pediculũ factas, non foliorum loco habet Dioſcorides, ſed inciſiones nominat. Foliũ autem appellat oblongum illud totum, quod proximè à radice enaſcitur. Sic enim inquit in Aſpleni deſcriptione, Folia Polypodij modo diuiduntur. Vbi Polipodij folium intelligas oportet. Atque illud certè crebris inciſuris vſq; ad medium neruum ſectum eſt. Ergo quod tu Trichomanis exemplo adſtruere conatus es, id vides iam altero hoc meo refutatum. Quanquam nõ opus fuerat etiam hoc me adducere. Erat enim aliud proprius ad manum, nimirum in Aſpleno ſectiones vſque ad neruum fiunt, vt manifeſtum eſt cuilibet animum ad hoc aduertẽti. In reliqua exempla, quæ adducis, inquirere hoc loco nec vacat, nec opus eſt. Satis ſit paucis probaſſe Theorema illud tuum, quod ſtabilire tantopere conatus es, vniuerſale non eſſe. Oſtenſum itaque hactenus abũde eſt, non valere tua argumenta, quibus eas, quas ego diuiſiones voco, folia ſeparata eſſe confirmare conatus es. Vnde iam dubium nemini eſſe poteſt, quominus hæc mea planta per omnia Lonchitidis aſperæ deſcriptioni cõgruat. Cæterũ ſumamus iam in manu tuam quoque, & conſideremus foliũ ne illi ſit Aſpleni idq; maius, aſperius, magíſque diuiſum. Si foliũ Aſpleni eſt, quanã in re id illi ſimile dicemus? Inquis, non in figura & forma, addis, neque enim poteſt eſſe in forma, ſiue figura, quia diuerſam in ea conſtituit formã, maior *Lõchitis Aſpera examinatio.*

ſiue crebrior inciſio. Egregia verò hæc ratio eſt. An non audis Dioſcoridi Aſpleni folium ſimile eſſe Lonchitidis folio, eo excepto, quòd hoc magis diuiſum eſt, aſperius & grandius. Ait ſecundum quid ſimilia eſſe, non ſecundum omnia. Cur tu igitur hoc obiicis inopportunè, quod ipſe Dioſcorides præoccupans diluit, ſciens aliqua deeſſe ſimilitudini. Itaque hæc excepit, in reliquis ſimilia eſſe voluit. Iam ſecundũ ſubſtantiam conferri plantas inauditum eſt. Quî ſcire poſſumus ſecundum ſubſtantiam plantas ſibi ſimiles eſſe, cũ ſubſtantia nec videamus, nec tãgamus, Quin tu vt declares quid voces ſubſtantiam aut accidentia, aliqua profers ſenſibus obuia in quibus ſimilitudo ea conſiſtit? Hic colorem & aſperitatem affers. Si ſimilitudo in colore eſt, certè non aptè Lonchitidem deſcripſit Dioſcorides. Qui enim plantam aut res quaſuis deſcribit, eum comparare talia, cum re delineanda oportet, quæ ſingularem aliquam cum ea conuenientiam habent. Si conferat quæ in qualitate aliqua multis communi cõgruant, nihil certi intelligi poteſt. Aſplenũ altera parte lanugine quadã aurea flauet, altera viret, id ei cum aliis nonnullis commune eſt. Nimis ampla hæc cõparatio habetur, nec ſatis depingens plantæ faciem. Sed conſiſtat ſanè in ea re ſimilitudo, non tamen propterea ſequitur, tuam plantam Lonchitidem eſſe, ni etiam cæteræ adſint notæ, quæ ei à Dioſcoride attribuuntur. Aſpera eſt. Id verò ego penitus nego, nam lanugine quadam molliſſima auerſa parte obducta eſt, quam ſi tangas videris tibi holoſericum tangere. Ergo tu mihi cõtra ſenſum communem, noli aſſerere, aſperum eſſe; quod villoſum quidem, ſed molle & perquàm læue eſt tractanti. Hactenus nihil inuenimus in tua Lonchitide, quod ſimile ſit Aſpleno, niſi colorẽ: iam videamus num etiam ei maiora folia ſint. Hic prius mihi tecum diſputandum eſſet, tuo exemplo, quod folium vocare debeas. Nam quod tu eo nomine appellare videris, id video ego diuiſum eſſe inciſuris, vſq; ad pediculum pertingentibus, ergo rami ſunt, quæ tu folia, & folia ſunt, quas tu diuiſiones eſſe cenſes, ſi nobis ſtandum ſit illis, quæ tu magno contra me de differentia foliorum & ſegmentorum diſputaſti. At relinquam hæc ego arma, quæ antea iam ſemel tanquam obtuſa & inepta in te improbaui. Concedam tibi folium eſſe, quod tu ſic vocas & eodem id nomine appellabo. Quæro iam abs te an illud maius ſit folio

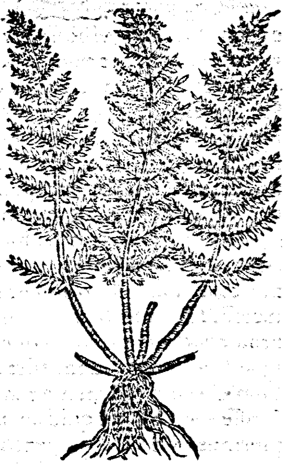
Secundũ ſubſtantiam conferri plantas inauditũ eſt.

folio Aſpleni? Hic taces & aliud præter rem ac inſtitutum affers. Ais plantam tuam maiorem eſſe Aſpleno. Quid facis Maranta? folium tibi cum folio in magnitudine comparandum eſt, non planta cum planta. Quanquam neſcio etiam ſi planta cum planta conferretur, an tua maior Aſpleno eſſet. Iam μᾶλλον ἐσχισμένα interpreteris vtro placuerit modo, neutro oſtendes, Folia tua magis inciſa eſſe, quàm in Scolopendrio. Nam crebriore diuiſura ſecta eſſe non poſſunt, quia, vt tu dicis in Epiſtola, crebrior diuiſio maius ſubiectum requirit. Tuæ autem Lõchitidis folium ad oculum multò minus eſt, vt antea dixi, folio Aſpleni. Cæterùm profundiori diuiſura minimè ſecta eſſe, tacitus ipſe fateris, & ſenſus idem comprobant. Nihil nunc reſtat præter acumen illud in extremitate folii, cuius tamen non meminit Dioſcorides, quo te tuearis, atque illud in mea Lonchitide multò acutius eſt. Tuum ergo illud obtuſum acumen merebitur nomen lanceolæ, meum acutius non merebitur? iniquum id certè. Im-

LONCHITIS MATTHIOLI.

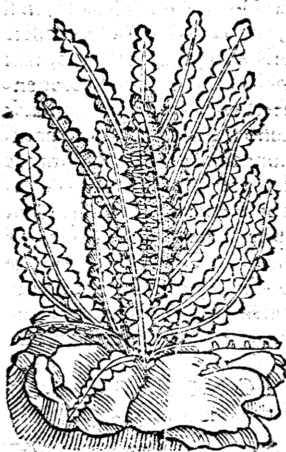
LONCHITIS MARANTAE.

ponam iam finem hiſce de Lonchitide diſputationibus: Satis

tis enim multis argumentis oſtendi meam plãtam eſſe ſimilem foliis Aſpleno, hæc tamen maiora & aſperiora, ac magis diuiſa. Contrà tuam demonſtraui nec folio eſſe ſimili, nec maiore, nec aſperiore, nec magis diuiſo. Iudicet æquus lector, vtra ſit vera Lonchitis aſpera, nonmodo ex prædictis, ſed ex ambarũ plantarum imaginibus, quas hîc appingi curauimus vnà cum Aſpleno, cui diſſectum cultello folium in ſiniſtro latere addidimus, vt palàm magis intuẽtibus ſit, quàm bellè id Lonchitidem noſtram referat, vbi profundiùs ſcindatur. Atqui nõ eam ob cauſam vtriuſque Lonchitidis imaginem hîc appingere placuit, quòd ex earum inſpectione vel tactu quiſpiam, de earum aſperitate, villoſitatéve iudicare debeat, ſed vt ex earum facie, quilibet æquus iudex, ſibi viuas cõquirere poſſit, qui antea eas non viderit, & ex illis rectum ferre iudicium. Sed hactenus de his, que tamen non ſuſtinendæ meæ opinionis gratia, ſed indagandæ veritatis ad te ſcribo: pro qua non ſolùm, vt tuipſe tua in Epiſtola inquis, debet quiſpiam nihil fictum, nihil ſimulatũ proponere, ſed (vt ego puto) ad mortem vſque certare: quinetiam cuiuis amicitiæ, conſanguinitati, cæteriſque animi affectibus præponere. Veritate nihil pulchrius, nihil amabilius: Cuius cauſa etiam colaphis, & calcibus cædi non indecorum ſit: nedum verborum contumeliis inceſſi. Theſauro hoc nihil nobilius præſtabiliúſque diuina prouidentia mortalibus conceſſit. Ac Sole potiùs nobis & igne, & aqua carendum eſſet, quàm veritate. Sed iam ad album Chamæleonem me confero, in quo ne mihi iniuriam feciſſe videaris, vt quidam fatentur, te ipſum ac etiam me pluribus excuſas argumentis: quorum ſi meminiſſes, dum ea, quæ in Commentariis illis tuis contra Chamæleonem meum ſcribebas, facilè calamum tantiſper ſuſpendiſſes, quouſque

ASPLENVM.

Aſpleni foliũ diuiſum cultro quàm maxime Lonchitem referens.

Albi Chamæleonis examinatio.

uſque dulciora ſuccurriſſent argumenta, quibus mecum ageres. Quinetiam non fuiſſet tibi opus tàm multis nunc tuam declarare ſententiam, ſi ea in memoriam reuocaſſes, quæ ſcrpſeras lib. & cap. primo tuæ Methodi, vbi plantam rem variam ac multiplicem eſſe fateris, & vnam ac eandem plantam pro locorum ac regionum natura, atque etiam alias ob cauſas fortaſſe nobis ignotas, variis quidem oriri modis, & hanc tantum ob cauſam (vt paulò ante dixeras) certam Methodum in deſcribendis plantis inuenire non potuiſſe Theophraſtum. Nec etiam operæprecium fuiſſet, vt hîc eadem vtereris excuſatione, qua antea etiam vſus es, cùm dicebas, non verba ſcribentis, ſed mentem eſſe æſtimandam. Sed neſcio, quo pacto hæc vera eſſe intelligas, cũ nihil ſit, quod magis internam animi voluntatem palàm faciat, quàm verba. Facile aliorum verba ſcriptáque exploramus ac intelligimus, ſed qui eorundem internas animi voluntates agnoſcat, præter Deum habeo neminem. Ideoque infirma ſatis apud me hæc tua excuſatio eſt, vtinam apud alios valere poſſit. Naſcitur planta, à qua imago illa mea delineata eſt, in Iapidiæ & Iſtriæ montibus, vbi nuſquam plantam, albo Chamæleoni noſtro congenerem videre licuit, quæ plures, quàm vnum Echinum ipſúmque magnum, proferret. Oritur is è ſumma ſtatim radice, è quodam ſingulari ipſius proceſſu, quod in imagine noſtra videri nequit, ob folia quæ anteriori parte ad radicem inuerſa, ipſum operiunt. Id atteſtari facilè poterit Georgius liberalis Pictor, qui ex integra & viua planta, non ex mutila (vt tu ſuſpicari videris) meam delineauit imaginem. Vtinam Pictor alter Venetus, cui τῆς ἀκαίας & Piſtacij ramuſculum delineandum dederam, tàm ſedulus fideliſque atque Georgius fuiſſet. Ille enim Goritia Venetias profecturus ſuſceptas à me plantas in itinere amiſit. Quapropter veritus, ne ipſius ægrè ferrem negligentiam, ſi id reſciuiſſem, reuocata in memoriam harum plantarum facie, illas memoriter delineauit, & excidendas curauit, non ſine magna animi mei indignatione. Sed vt redeam vnde diuerteram, ego quidem, etſi Chamæleonem album, tot in radicis ſummitate proceſſus habentem, nuſquã conſpexerim, tuam tamen haudquaquam impugnabo fidem. Quippe quòd quemadmodum in corporibus noſtris videmus, non parùm ſæpius variare naturam in partium poſitione, præſertimque vaſorum

Natura in partium poſitione plurimũ variare.

vaſorum ac neruorum, adeò vt facilè reperiamus hunc plura habere vaſa arteriáſve, illum verò pauciora rarioráque eodem ſanè modo quàm plurimas haberi plantas non ambigo, quæ etſi vni tantum generi aſſignentur, variant tamen quandoque figura, quandoque colore, nonnunquam partium numero & quantitate. Verùm non ob id negauerim plures (vt tu rectè putas) me dediſſe plantarum imagines, quæ è ſiccis plantis ad me tranſmiſſis delineari curauerim, ſed affirmauerim etiam, quòd aquæ egelidæ maceratione contractas à ſiccitate rugas adeò in iis extenderim, vt hac ratione rediuiuæ & parum admodum à viridibus diſtantes viderentur. Poſſem ego par pari referre, ſi dicerem album Chamæleonem tuum, Dioſcoridis Chamæleonem non eſſe, quòd illi hæc planta, è media radice ſine caule ſuum proferat echinum, tua verò à radicis ſummitate plures emittat proceſſus, quorum ſinguli ſingulum echinatum capitulum proferant. Sed cùm plures eſſe cauſas, non ignorem, quibus tanta fiat in plantis varietas, ab hac impugnatione lubens abſtineo. Tuum autem iudicium, quòd illa Fuchſij imago rectiùs, quàm noſtra Dioſcoridis Chamæleonem album exprimat, parùm ſanè moror, cùm æquos iudices ſciam non defuturos, qui ſententiam hanc tuam iudicabunt. Sed hæc omnia tibi quàm libentiſſimè condono, vt noſtra conſeruetur amicitia. Cæterùm cum Chamæleo albus nigrum mihi in mentem reuocarit, dicam ingenuè quid de illo tuo ſentiam. Sed antea recenſebo, quæ contra meum habeas argumenta. Inquis itaque lib. ſecundo, cap. Septimo tuæ Methodi, vbi quandoque pro regionum natura variari plantas ſcribis, me non parùm in nigro Chamæleone aberrare, quippe qui, vt probarem alteram Carlinam nigrum eſſe Chamæleonem, non obſtare opinioni meæ dixerim, quòd in Italia hæc planta venenata non ſit, vt ex Galeno eſſe deberet, ad regionem confugerim, ratus ſanè quod quanquam fortaſſe in Græcia & Ponto niger Chamæleo, venenoſus reperiatur, fieri tamen poſſe, vt in Italia ſit ſalutaris immutata natura, vt in Perſea arbore, Aro, minori Chelidonio & quibuſdam aliis plantis, hac tantum de cauſa immutari natiuas proprietates non ignoramus. Ac vt non ſine ratione hæc dixiſſe videaris, ſententiam hanc noſtram acceptari poſſe ais, ſi non vna hæc tantùm nota, ſed etiam cæteræ conſentirent,

Chamæleonis nigri examinatio.

quarum

quarum cùm nulla ſit in nigro Chamæleone, quæ illum legitimum faciat: me tandem in errore verſari concludis. Sed vt hoc etiam magis probes, inquis, (neſcio quomodo) quod nec folia, nec caulis, nec radix, nec ſapor, nec magnitudo, nec echinatum capitulum conſentiunt, Carlinam alteram nigrum eſſe Chamæleonem. Sed quid facis Maranta? an non vides in altera Carlina folia Scolimo minora, tenuiora, & rubro colore infecta? Caulem dodrantalem, vel paulò longiorem non conſyderas? Radicem exeſam, ſubnigram exterius, interius ſubflaueſcentem non aſpicis? Saporem non guſtas? Miror ſanè quòd Clariſſimus ille Ghinus præceptor tuus pro raphano mandi has radices cum aceteriis ſæpiſſimè aſſerere ſolitus ſit, & cætera adeò ſenſibus pateant, vt nihil ſit, quod nigro non correſpondeat Chamæleoni, præter echinatum capitulum, de quo etiam plura dici poſſint, audeas tu his omnibus contra dicere. His accedit, quòd hæc planta in campeſtribus, ſiccis & cliuoſis tractibus (vt Dioſcorides inquit) proueniat. Sed nolo pluribus meam cauſam defendere, ne videar contentioſe rem agere. Dicam tamen, quæ mihi nigri tui Chamæleonis plantam contemplanti, ſeſe offerunt, recuſanda. Imprimis enim dum eius vmbellam examinandam mihi propono, eam quidem potiùs aculeatorum capitulorum globum, quæ impropriè ſiliquas à te vocatas cenſeo, quàm veram vmbellam repræſentare puto. Folia deinde rubro colore variata non ſunt. In caule nulla apparet rubedinis nota, nec manſa radix acredinis tantillum reſipit. Adde quòd (vt Dioſcorides inquit) exeſa non ſit, quinetiam nec caules digitali craſſitudine videantur. Quò fit, vt hiſce deficientibus notis, non ita facilè conſentiam hunc tuum Chamæleonem genuinum dici debere. Nec propterea meum adeò me probare velle ſcias, vt ſi alia mihi ſeſe offerat planta, quæ magis genuinum referat, quã meum, & tuum, nolim veritati acquieſcere: ſed quod (ni fallor) plures fortaſſe ſint in meo notæ, quæ legitimo correſpondent. Fateor quidem vmbellã illam quanquam non explicatam addere tuo Chamæleoni neſcio quid autoritatis, ſi tamẽ cætera conuenirent, nec eſſent, quæ adhuc in dubium vocari poſſint. Dico ibi ſententiam meam pro iudicij mei ratione. Quid enim tam liberum eſſe debet,

quàm

quàm ſuum vnicuique de re quacunque iudicium? Opinionum porrò inter amicos diſſenſio aliqua aliquando eſt, voluntatum verò nunquam. Præter hæc cùm non ſolùm in prædictis me offenſum à te plurimi iudicent, nec de his mihi te excuſes, ne fortaſſe ſi ſilerem, cenſerent ij me eos fateri errores, de quibus modo clàm, modo palàm me arguis: præterire nunc nequeo, & veritatis propalandæ cauſa & noſtræ tuendæ dignitatis, quominus, de his aliquid hic etiam dicam. Sum itaque imprimis demiratus, quod in Oxyacantha me non parùm aberraſſe putes, quoniam pro Oxyacantha fruticem non arborem ſtatuerim, quùm tamen planta, quam ego notis omnibus adſtipulantibus Oxyacantham, eſſe ſtatui, arbor ſit non frutex, vt in agro noſtro Senenſi & Tergeſtino, quinetiam in Iapidiæ ſyluis, in Boemia, Morauia, Vngaria ac Germania videre quiſpiam poteſt. Namque hiſce in locis frequentiſſimæ viſuntur Oxyacanthæ arbores, quæ & ficus & oleas, & quandoque pyros, ac quercus proceritate & caudicis craſſitudine ſuperant. Id cùm non ignoraſſet Clariſſimus ille Lucas præceptor tuus, velletque probare contra ſententiam meam (vt facilè, ſi parumper memoriam refricabis, meminiſſe fortaſſe poteris) hanc arborem non eſſe Oxyacantham, ſed aliam quandam à ſe inuentam: hoc contra me habebat argumentum, nimirum, quòd noſtræ Oxyacanthæ viderit plantas ſylueſtribus pyris longè maiores, cùm tamen Dioſcoridis teſtimonio, minor Oxyacantha eſſe debeat. Quo fit vt neſciam qua ratione tam inſignem arborem fruticē feceris, φρύγανον enim Theophraſto libro primo de plantarum hiſtoria ab radice, caudice multiplici, ramoſumque ſe attollit, vt Rubus & Paliurus, id quòd niſi rariſſimè in noſtra videtur Oxyacantha. Quæ quanquam quibuſdam in locis, vt cæteris ſylueſtribus arboribus pro ſoli & cœli natura euenire videmus, aliquando pumila videatur, plurimum tamen ſimplici caudice, ramoſóque & haud facilè diſſolubili ſpectatur: quæ propriæ (Theophraſti ipſius teſtimonio) arboris ſunt notæ. An quis dixerit, contra Dioſcoridis ſentētiam, Lentiſcum, Myricam, Liguſtrum, Cornum, Salicem, Myrtum, quòd frequentiſſimè fruticoſæ caudicéque multiplici ſpectentur, ob id non eſſe arbores? cùm tamē & Dioſcoridi, & Theophraſto arbores ſint, nec aliam ob cauſam fruticēt, quàm

Obiectio de Oxyacantha diluitur.

quàm cæli & ſoli natura. At tu cùm fortaſſe aliquibus in locis Oxyacantham noſtram fruticare ſpectaueris, eandem in vniuerſum arborem eſſe negas. Si verò latiùs, vt nos, Europam quandoque peragraueris, ac Vngariæ, Boemiæ, & Germaniæ ſyluas, exploraueris, mihi quidem verendum non eſt, quin hanc ſis reuocaturus ſententiam. Probarem nunc Amperium meum, genuinam eſſe Oxyacantham, niſi id antea ſatis ſupérque præſtitiſſem in meis in Dioſcoridem Commentariis. His deinde accedit tua de Lepidio & Iberide cenſura, quæ non parùm clam me mordet. Damnas enim eorum ſententiam, qui duas haſce plantas vnam tantùm exiſtimant, quique caput de Iberide tanquam ſuperuacaneum è primo Dioſcoridis libro reſecandum præcipiunt. Atque vt hæc non temerè dixiſſe videaris, eos non ita liberè hoc pronuntiaturos fuiſſe, affirmas, ſi quæ capite de Draba habentur, animaduertiſſent, cùm hanc velit Dioſcorides, folia habere Lepidij, ſed molliora & candidiora. At cùm nulla ſit foliorum conuenientia inter Iberim & Drabam, quòd huic lata ſint, illi verò anguſta admodum & Naſturtij modo inciſa, nulla prorſus dubitatione eos omnes, qui ita ſentiunt, in magno verſari errore, exiſtimas. Cæterum cùm ego vnà cum illis in ea perpetuò ſim ſententia, quòd apud Dioſcoridem Iberis & Lepidium nihil inter ſe differant, & ea de cauſa Iberidis caput ex primo Dioſcoridis libro reſecandum eſſe ſcripſerim, non poſſum ſanè prætermittere, quo minùs ſententiam meam, quam veram eſſe non ambigo, euidentiſſimis tuear rationibus. Quòd autem Iberis & Lepidium vna & eadem ſit planta, teſtatur in primis Galenus decimo de Compoſitione med. per genera, ante & poſt Iambica illa carmina, quę de Iberide ſcripſit Damocrates. Deinde hoc idem ante ipſum ſcriptum reliquit Archigenes & Hygicenus Hipparchus: quos poſtea ſecutus Paulus Aegineta, Lepidium ſcripſit aliquibus Iberida appellari. His accedit Dioſcoridis authoritas, qui Lepidium herbulam, non herbam eſſe ſcribit. Id quod manifeſtò palam facit, Lepidium foliis eſſe paruiuſculis ac gracilibus, non autem latis ac longis, vt in noſtra viſuntur Draba. Sed magis demiratus ſum, quòd tu, qui tam diligentem in Dioſcoride examinãdo te præſtitiſti, non animaduerteris, Drabæ caput multis ſanè argumentis eſſe Dioſcoridi adulterinum. Nam ſi huiuſce plantæ nomenclationem

Cēſura de Lepidio & Iberide exploditur.

Draba ſiue Arabis caput Dioſcoridi adulterinum.

tionem expendamus, illam quidem facilè coniiciemus (vt Marcellus rectè animaduertit) nec Græcam eſſe, nec Latinam appellationem. Deinde cùm nec apud Galenum, nec apud Oribaſium, Paulum, Aetium, alióſque Græcos autores quicquam de Arabi Drabáve ſcriptum reperiatur, hîc facilè coniici poteſt, Drabam Dioſcoridi eſſe adulterinam, Adhæc & illud, rem ſic ſe habere, maximè arguit & ab aliquo Dioſcoridi additam eſſe Drabam, quòd bis in Græco exemplari manu ſcripto libro ſecundo habeatur, tum ſtatim poſt Thlaſpi, tum etiam poſt Glaſtum ad libri calcem intruſa: ſed iſthîc Arabis appellatur, & aliâs iſtîc de ipſa traditur etiam iiſdem verbis, vt nec de nomine, ne de re ſatis cõſtet, maximè cùm apud nullum alium ſcriptorem, neque Drabæ, neque Arabis mentio fiat. Poſtremò ſi Draba, Arabis Dioſcoridi legitima eſſet, cùm ipſe Lepidium tenuem pumilámque ſtatuat herbulam, perſuadere quidem ſibi quen quam haudquaquam crediderim, Drabæ Lepidij folia tribuiſſe Dioſcoridem. Quò fit, vt rectè doctéque ſentiant, qui Iberidis caput ad primi libri calcem Dioſcoridi acceſſorium putant. Porrò ad ea quæ de ſecunda Acacia aduerſum meam habes ſententiam, dicam ingenuè, quòd tota plantæ ipſius facies pro ſeipſa pugnat. Nec mihi obſtat, quòd Neapoli Vere floreat & fructum ferat AEſtate. Etenim præter id, quòd pro cœli & ſoli natura vna, & eadem planta hîc citiùs, illîc ſeriùs fructum proferat, accedit Plinij autoritas, quippe qui ſcribat lib.xxiiij.cap.xij. vtriuſque Acaciæ ſemen colligi Autumno, quòd antè collectum nimio validius habeatur. Quæ verba ſi rectè perpendantur facilè quiſpiam hic colligere poterit ante Autumnum fructũ proferre Acacias, ſed quòd is non legatur in æſtate propter nimiam eius adſtrictionem, niſi cum tractu temporis Autumno miteſcit. Quò fit, vt ſcripſerit Dioſcorides Acaciam hanc fructum ferre Autumno, quòd eo tempore decerpi ſoleat. Hanc autem eſſe Aſpalathum, hac tantùm ratione, quòd eam Spalatrum vocet Græcorum vulgus, non ita facilè crediderim. Quippe (vt Plinius inquit cap.xiij. præſcripti libri) plura ſunt ſpinarum genera, quibus Aſpalathi nomen inditum eſt. Ideóque longè magis periculoſum eſſe puto in cognoſcendis cenſendiſque plantis vulgaribus, vti nomenclaturis, quàm aliis euidentioribus notis: quùm plurimæ habeantur plantæ,

Obiectio in alteram Acaciam diluitur.

plantæ, quæ ob adulterinas nomenclaturas multum negotij rei herbariæ ſtudioſis faceſſunt. Qui autem alterius Aſpalathi faciem ſcripſerit neminem habeo, nec qui dixerit vnquam idem Aſpalathum ſemen in ſiliquis proferre, Acaciæ modo. Quò fit vt neſciam, nec videam, qua ratione Acaciã alteram noſtram Aſpalathum alterum faciam. Hæc abs te, mi Maranta (ſi veritatem fateri debeam) haudquaquam ægrè feram. Nam cùm te tanto veritatis ardore affectum eſſe cognoſcam, & in ea promouẽda occupatum, mihi quidem aliter perſuadere non poſſum, quàm quòd hæc, ipſius tantùm veritatis zelo publicè edenda curaueris, idque feceris tuo ipſius genio perſuaſus, vtpote, qui proculdubio cenſebas ſententiam tuam longè magis, quam meam ad veritatem cognoſcendam, conferre poſſe. Atqui cùm ego in eadem opinione iam conſenuerim, eſſem quidem iis ſtudiis, quibus me totum iam diu applicui, omnino indignus, ſi vel amicorum, vel maiorum, vel etiam mei ipſius cauſa, ab hoc propoſito deficerem. Ideóque ſi nulla animi perturbatione, & tuas, & cæterorum ab opinione noſtra diſſenſiones æquo ſanè animo accipio, non eſt vt poſthac putem, te mihi ſuccenſere, ſicubi pariter à te diſſentiam. Nam cùm hanc ob cauſam à meipſo etiam diſſenſerim, & ob id plura in commentariis noſtris emendauerim, ac etiam in poſterum emendare augeréque decreuerim, nec mihi ipſi pepercerim: non video, quamobrem aliorum errata retegere non debeam (ſi tuam ſequi debeam ſententiam) citra vllam amicitiæ iniuriam. Hoc non ſolùm nulla dubitatione hactenus te feciſſe, ſed etiam in poſterum facturum eſſe, ex tua hac epiſtola animaduerto, cùm non parùm in illos inueharis, qui potiùs amicis blandiri adularíque ſtudent, quàm iis veritatem declarare, & eorũ errata retegere. NAM QVID TVRPIVS (inquis) ESSE POTEST, QVAM CVM AMICO IN IIS REBVS VELLE CONSENTIRE, QVAS ALITER ESSE QVISPIAM SENTIAT, AC VIDEAT? AVT QVAE MAIOR PESTIS IN AMICITIA ESSE POTEST, QVAM ADVLATIO, BLANDITIAE, ASSENTATIO? Hoc vt clarius exponas, addis fidelis boníque ſcriptoris eſſe munus, vt VERITATEM, QVAM

PVTAT APERTAM INEGENVE, AC LIBERE EXPLANET, NIHIL FICTVM, NIHIL SIMVLATVM PROPONAT, SED IN SOLA VERI INQVISITIONE ATQVE INVESTIGATIONE ITA LABORET, VT NON TANTVM ADVERSARIVM CONVINCERE, SED VERITATEM IPSAM. QVAE IN PRIMIS EST HOMINIS PROPRIA INVENIRE, AC INVENTAM ILLVSTRARE STVDEAT. Aſſentior in hoc tibi mi Maranta, ſi modo hoc fiat fraternè, ſimpliciter, ſyncerè, & citra vllam offenſionis notam. Sed ſi hæc omnia cum amicis ſeruanda ſunt, conſiderandum eſt, an publicè & in conſpectu omnium, tam amicorum, quàm inimicorum, an priuatim & ſecretò amici admoneri debeant. Hæc ſi rectè ſanctéque iudicabimus, facilè cognoſcemus, ſynceri veríque amici eſſe munus, vt clam de erratis amicum commonefaciat nec vnquam publicè ab eo diſſentiat, quoúſque is tanti beneficij vtilitatem ſpernere videatur. Hoc ſi fecerit ne Reſpublica, & futura poſteritas defraudetur, veritáſque occultetur, licebit cuiquam poſthac publicè, vel ab amicis quibuſcunque diſſentire. Hæc ſi fierent, non vereor, quò minùs quàm plurimi reperirentur, qui ab edendis aliorum erratis abſtinerent. Quandoquidem ſi antea, quam id agerent, audirent, quę cōtra afferri poſſent argumenta, ſæpe euenire poſſe, non ambigo, vt qui in alium ſcribere ſe paraſſent, eadem in re ſe hallucinatos agnoſcerent, in qua illum aberraſſe cenſebant. Quò poſtea fieret, ne tot lites, tot diſſenſiones, tot inimicitię inter ſtudioſos quotidie orirentur. Sed hæc AMBITIO facit, quam VERITATEM interpretamur. Rogas tu quidem, vt ſi quid tuo in libello, quod minùs placeat, adnotauerim, vel à veritate ipſa abhorrere mihi viſum fuerit, id tibi per priuatas literas amicè (vt ſoleo) ſignificarę velim. Sed neſcio qua ratione id à me velis, nec qua authoritate alios publicè arguerę tibi licere putes, te verò clam & priuatim admoneri petas. Vellem ſanè, mi Maranta, ſi poſſem etiam in hoc gratificari tibi: ſed quo pacto, quæ mea non ſunt, abſque aliorum damno, tibi condonare poſſem, nulla quidem mihi ratio ſeſe offert. Condonaui tibi ex animo, quæ

non pa

non parùm fidem, honorem, & dignitatem meam offendebant, quòd hæc ad me tantùm ſpectarent: ſed quæ ad Rempublicam ſpectant tibi, vel alteri condonare nequeo. Nam quæ publicè edita ſunt, & ad Reipublicæ vtilitatem ſpectant, publicis etiam defenſionibus, & annotationibus indigent, vbi à quopiam claudicare depræhendantur. Sequar itaque ego in hoc inſtitutum tuum, ne (vt tuis verbis vtar) ſi dum amicis oblandirer, id cœlarem, quod præcipuè à cæteris expetitur. Poſſem & cætera, quibus ibidem tuam tueris ſcribendi libertatem, hîc in meam trahere ſententiam, ſed cum ea legi debere in Epiſtola tua, ab omnibus mihi perſuadeam, illa omnia nunc lubens prætereo. Legi itaque librum tuum à capite ad calcem, non ſolùm vt viderem in quibus à me diſſentires, ſed quòd ea lectione (ità me Deus amet) plurimùm delectarer, & ſemper inde doctior recederem. Sed quemadmodum in pratis & viridariis, inter roſas, & amœniſſimos flores, & tribuli, & cardui oriuntur, qui legentium manus ſæpenumero offendunt, ita pariter tuo in illo viridariolo pauca quædam offendi, quæ mentem & intellectum meum pungebant. Primum fuit Doronicum, de quo maximè miratus ſum. Nam cum omnium conſenſu, id non parua ſit prædítum facultate, ad omnes cordis affectus, ad venenatos quoſcunque ictus, ad epota venena, & peſtilentes quoſcunque morbos, obſtupui ſanè, quòd illud in atrociſſimum ocyſſimúmque permutaueris venenum, nempe in Aconitum, quod à Pardis necandis Pardalianchen Græci vocant. Sed longè magis perturbatus ſum, quòd in refellendo Galeno tantopere te occupatum inuenerim, quòd de Aconito illo ad tuam comprobandam opinionem non ſcripſerit, cùm tamen non ſolùm Galenus tibi contradicat, ſed omnes quotquot ſunt authores, qui de Aconito Thelyphono ſcripſerũt, cum Galeno conſentiant. Dicis itaque in primis, vt nouam & antehac inauditam comprobes opinioné, Aconitum Thelyphonon, quod Doronicum eſſe ſtatuis, hauſtum homines quidem minimè necare, nec id vſquam à Dioſcoride & Theophraſto fuiſſe dictum, ſed quòd & oues, & boues, & iumenta, ac in ſumma quadrupedes omnes eodem die, ipſius Theophraſti autoritate, interficiat, ſi tantum radicula, vel folium genitalibus imponatur. Deinde vt tuæ opinionis augeas argumentum, probare niteris eiuſdem *Doronici examinatio.*

Theophraſti verbis, Thelyphonum hauſtum non ſolùm hominibus nihil nocere, ſed plurimum conferre auxilij ad Scorpionum ictus. Quibus etiam addis à Theophraſto Thelyphonum non Aconitum appellari, nec inter Aconita recenſeri. Quæ cùm contra Galenum eſſe ſtatuas, tibi illicò licere putas tam grauiſſimi autoris teſtimonium poſſe haud temerè impugnare. Atqui conſideranti mihi & in memoriam reuocanti, quæ de Venenis in ſextum Dioſcoridis librum ſum commentatus, nulla ſeſe offert ratio, quæ impediat non poſſe homines eo necari veneno, quo boues, oues, pardi, tauri, equi, leones, tigres, vrſi, lupi, elephantes, & quadrupedia omnia, quorum plura viribus homines ſuperant. Porrò ſi obiicias, fortaſſe reperiri venena, quæ etſi quibuſdam ab animalibus deuorentur, nihil tamen illis afferant incommodi, aliquibus verò eadem illico necem inferant, vt de Sturnis Cicutam comedentibus ſcribit Galenus: tibi quiſpiam facilè reſpondebit non valere argumentum, quòd hæc ſturnorum tantum non volatilium omnium peculiaris ſit facultas, & in eo tantùm veneni genere, quod non propria facultate, ſed calidi vel frigidi exuperantia ſumentes interimit. Sed aliter ſe habet veneni vis, quæ propria ſui facultate animalia omnia necat, quod huiuſce generis venena haudquaquam in alimentum mutari poſſint, vt ea quæ temperamentorum exceſſu venena ſunt, vel eſſe cenſentur, quemadmodum comprobat Galenus, ſturnorum & anus cuiuſdam Athenienſis exemplo, quæ nullo impedimento cicutam deuorare cõſueuerat. Nec valere puto ad tuam ſuſtinendam ſententiam, ꝙ Theophraſtus ad Scorpionum ictus Thelyphonum tutò propinet, cùm etiam Cantharides ad rabioſorum canum morſus, & Neriũ ad venenoſorum ſerpentium ictus magno propinentur auxilio. Quæ tamen cùm lethalia ſint venena, ſi cuipiam alteri hiſce morſibus non affecto exhibeantur, paulò poſt necem inferunt. Cæterum an Theophraſti Thelyphonum non modo potum, ſed genitalibus vt (ipſe inquit) admotum, homines perinde ac quadrupedes omnes necare poſſit, docet nos apertiſſimè Plinius, qui li. xxvij. ca. ij. de Aconito illo poſteritatis memorię hęc quę ſequũtur ſcripta, reliquit. Sed antiquorum curam diligentiámq; quis poſſet ſatis venerari, cùm conſtet omnium venenoſorum ocyſſimum eſſe Aconitum,

Aconitum Pardalianchen homines æquè ac Pardos & Lupos necare.

tum, & tactis quoque genitalibus fœminei ſexus animalium eodem die inferre necem. Hoc fuit venenum quo interemptas à Calphurnio Beſtia vxores M. Cæcilius accuſator obiicit. Hinc illa atrox peroratio, eius in digito mortuas. Hoc quoque tamen in vſum humanæ ſalutis vertere, Scorpionum ictibus aduerſari experiendo datum in vino calido. Ea eſt natura vt hominem occidat, niſi inuenerit quod in homine perimat. Cùm eo ſolo colluctatur velut pari intus inuento. Sola hæc pugna eſt, cum venenum in viſceribus reperit, Mirúmque exitialia ambo per ſe cùm ſint duo venena in homine cõmoriuntur, vt homo ſuperſit. Imò verò & ferarum remedia antiqui prodiderunt, demonſtrando quomodo venenata ipſa ſanentur. Torpeſcunt Scorpiones Aconiti tactu ſtupéntque pallentes & vinci ſe confitentur. Auxiliatur eis Helleborum album tactu reſoluente, Cedítque Aconitum duobus malis, ſuo & omnium. Quòd ſi quis illa ab homine excogitari potuiſſe credit, ingratè Deorum munera intelligit. Tangunt carnes Aconito, necántque guſtu earum Pantheras, niſi hoc fieret, repleturas illos ſitus. Ob id quidem Pardalianches appellauere. Hactenus de Aconito Pardalianche Plinius, cuius verba ſi rectè expendas, non magno ſanè negotio cognoſces claudicare in hoc ſententiam tuam, cùm de ipſo tantum Thelyphono Theophraſti hæc ſcripſerit Plinius. Hæc, inquam, ſi expenderis, non parua ſanè iniuria te Galenum affeciſſe fateberis. Quippe qui libro ſexto, de ſimpl. medicament. facultatibus Aconitum Pardalianchen, inquit, putrefaciendi facultatem obtinere, & lethale eſſe medicamentum: ideóque in cibo potúq; fugiendum. Prætereo Dioſcoridis, Pauli, Aetij, & Auicennæ teſtimonia, quæ tibi maximè aduerſantur, cùm notiora ſanè ſint, quàm à nobis deſcribi mereantur. Nam hi omnes inter venena huiuſce Aconiti meminêre. Nec placet deinde, quòd ſcripſeris non aliam ob cauſam huiuſce Aconiti meminiſſe Dioſcoridem, quàm quòd palam faceret eo necari Pantheras, Lupos & cætera quadrupedia, quæ illud deuorarint. Siquidem cùm nonnullæ ſint animalium horum partes, quibus ad varios morbos vtimur, affirmas hanc doctrinam exiſtimaſſe Dioſcoridem non fore Medicis inutilem, quòd obiecto quadrupedibus hiſce feris Aconito vnà cum carnibus ſine alio venationis negotio ea conſequi poſſent.

Atqui docere Medicos hæc animalia venenis interficere, vt poſt hac eorum partibus vtātur ad morbos profligandos, ab omni prorſus ratione videtur alienum, cùm animalia à ſerpentibus icta, vel veneno interempta vbiq; corrumpantur, & præſertim vbi Aconitum deuorauerint, cui magna vis ineſt putrefactoria: quemadmodum & cæteris quæ propria facultate ſumentes interimunt. Quo fit vt canes, qui cadauera veneno interempta vorauerint, in rabiem agantur. Proinde animalia quæ in vſum Medicum trahenda ſunt, haudquaquam veneno necari debent. Ego verò cùm mihi perſuadeā hoc haudquaquam ignoraſſe Dioſcoridem, id nullam aliam ob cauſam eum manifeſtaſſe cenſeo, quàm vt tam noxia pecori, hominíque animalia facilè è medio tollerentur, & ne eorum excreſceret numerus. In qua ſententia me maximè confirmat Plinius, vtpote qui loco ſuperiùs citato infici carnes Aconito ait Pantheris obiiciendas, ne ſitus ac regiones illis replerentur. Poſtremò ſi noſtris argumentis acquieſcere nolueris, quod tamen difficilè crediderim, quòd non ambigam te hominem eſſe rationabilem, facito huiuſce noui Aconiti periculum. Hoc ſi feceris, illico procuſdubio in noſtram concedes ſententiam. Nam etſi ſexcentos vulgarium Doronicorum modios hoc in negotio conſumpſeris, nunquam tamen Pantheras vel Lupos necabis. Canis meus deuorata Doronicorum ſeſcuncia, longè alacrior factus eſt. Adhæc quòd legeris Mauritanorum Doronicum ex tertio eſſe excalfaciētium & ſiccantium cenſu, eandem temperamenti naturam tuum habere ſcribis: quòd fortaſſe putes Doronicū, de quo Arabes ſcripsêre, nihil à vulgari noſtrate differre. Sed aliter rem ſe habere maximè pollicetur guſtus. Nulla enim alia in eo percipitur qualitas, quàm mediocris dulcedo omni prorſus acredine vacans. Cuius tamen dulcedinis, nullus eſt inter Arabas, qui meminerit. Præter id non parum in Cneoro à te diſſentire cogor, quòd cùm quibuſdam cenſeas, Theophraſto nil aliud deſignare Cneoron, quàm Thymælæam & Chamælæam. Nam Thymelææ præter id quod nuſquam folia odorata ſunt, ſed potius ſi digitis frientur, viroſum odorem reddant, radix grandis non eſt, neque altè deſcendens, quemadmodum nec Thymelææ. Nec humi Chamelæa procumbit, nec floret poſt æquinoctium Autumni, ſed vere ipſo inchoante. Adhæc Cneoron nigrum, quòd Thymelæam eſſe

Anmalia, quæ in Medicum vſum veniunt haudquaquam veneno necāda.

Doronicum non eſſe venenoſum.

Cneorum nec Thymelæam nec Chamelæam eſſe.

eſſe arbitraris, folio eſt Myricę, quod quantum à Thymelæę folio abſit, id facilè te iam diu ſcire non ambigo. His altera accedit ratio, quòd nullum ſit inter Thymælæam & Chamæ læam coloris diſcrimen, quo nigra altera appellari debeat, altera verò alba. Deinde Cneori folia olim in coronis veniſſe teſtatur Plinius. Id quod maximo eſt argumento, vt non alia de cauſa quàm odoris, coronas ex Cneoro paraſſet antiquitas. Hinc fit, vt mihi perſuadeā Caſiam nil aliud Vergilio in Bucolicis deſignare, quàm Cneoron. Ibi enim non de Caſia arbore ſcribit Vergilius, ſed de herba odorata, quæ à Naiade in corollis nectebatur, vt facilè teſtatur hoc carmē,

Tum Caſia atque aliis intexens ſuauibus herbis.

NAM & Iginus (vt Plinius eſt autor) Cneoron Caſiam vocat. Atqui tu haud rectè, quantum video, Cneoron Caſiā à Theophraſto vocari ais, cùm id fecerit Gaza Theophraſto neſciente. Præterea cum antiquorum omnium conſenſū Gnidium granum è Thymælæa proueniat, putandum mihi non eſt, id ignoraſſe Theophraſtum, qui ſi ſciuiſſet Cneorō eſſe Thymælæam, cùm diligenter admodum Cneori hiſtoriam deſcribat, non poſſum adduci ad credendum, quin de Cneori baccis, ibi aliquid meminiſſet. Meminit tamē is Gnidij grani, lib. ix. vbi nihil pariter de Cneoro ſcriptū reliquit, Cæterum non negauerim, ob id Dioſcoridi Thymælæam, & Galeno libr. ix. cap. III. de compoſitione medicamentorum per genera, Chamælæam appellari. Sed è contra affirmauerim, Theophraſti Cneoron à Galeni & Dioſcoridis Cneoro plurimum diſtare. Has Cneori differentias proculdubio nouit Plinius, quippe, qui Galeni & Dioſcoridis Cneori meminit, libro XXIII. capite vigeſimoprimo, & in hoc Gnidium granum oriri ait. De Theophraſti verò Cneoro egit libro vigeſimoprimo, capite nono, inter odoratas plantas, quibus ad coronas vtebatur antiquitas, & Caſiam appellari Igino ſcribit. Plura enim ſunt plantarum nomina, quæ pluribus conueniunt plantis. Sed cùm hæc haud te latere ſciam, ne Mineruam fortaſſe docere videar, pluribus ea declarare non libet. Adhæc in Zingibere maximè tibi refragatur Plinius. Nam vbi tu arboris radicem Zimgiber eſſe aſſeueras, *Zingiber non eſſe Piperis radicem.*

ille de Zingibere & Pipere ſcribens, libro duodecimo, capite ſeptimo, Non eſt, inquit, Piperis radix, quod vocant Zimpiberi, alij verò Zingiberi, quanquam ſapore ſimile. Id enim in Arabia & Traglodytica naſcitur regione in villis, paruæ herbæ, radice candida, celeriter ea cariem ſentit, quamuis in tanta acritudine. Id quod pariter teſtantur Luſitani & alij qui iis fuerunt in locis vbi Zingiber naſcitur, & magna colitur diligentia. Sed ad Violas albas Iaſme veniamus. In quibus cenſendis etiam à me apertiſſimè diſſentis. Putas anim tu haudquaquam ibi de albis Leucoij floribus intellexiſſe Dioſcoridem, ſed de his, quas vulgo appellamus Gelſomini. Ac quoniam ego ſcripſeram, ſi de vulgari Gelſimino intellexiſſet is haudquaquam prætermiſiſſet, quo minus de eo alicubi ſcripſiſſet, & hiſtoriam, & vires, cùm planta ſit viribus, non obſcuris referta, apertè ſententiam noſtram impugnare videris, cùm inquis non eſſe hoc firmum argumentum, cùm Dioſcorides multorum ſimplicium mentionem fecerit, nempe Thuiæ arboris, Buxi, Aegyptiæ ſpinæ, Stybij, Amomis, Hirculi herbæ, ſylueſtris Lini, Pyracanthæ & nonnullorum quorundam, quorum nec vires, nec hiſtoriam deſcripſit. Idq; ea tantùm de cauſa feciſſe illum aſſeueras, quod in medicum vſum hæc nuſquam veniāt, & aliis, quàm Medicinæ, operibus deſeruiant. Sed neſcio profectò, mi Maranta, quo ſuadente genio hæc ſcripſeris tu, qui tā diligenter in Dioſcoride verſatus eſſe videris, cùm Aegyptia ſpina & Stibium in multiplici medicamentorum vſu, ipſi Dioſcoridi habeantur. Sed idſanè magnam in admirationem me duxit, quòd viderim te nulla dubitatione affirmauiſſe, Aegyptiæ ſpinæ & Stibij hiſtoriam nuſquam ſcripſiſſe Dioſcoridem, qui tamen de Stibio lib. v. proprium deſcribit Caput. Ac pariter de Aegyptia ſpina libro I. capite de Acacia, quæ nil aliud eſt, quàm ſpina Aegyptia, quemadmodum declarat ipſemet Dioſcorides his verbis: Acacia in Aegypto naſcitur ſpina inſtar arboris fruticoſa, non ſe in rectum attollens: florem habet candidum, & ſemen Lupino ſimile in folliculis, ex quo fructus expreſſus ſiccatur in vmbra. Spinæ decoctum ſolutos artus fotu committit, &c. Sed quod magis eſt tua ipſius verba contra te pugnare videntur. Nam ſi, vt inquis, Thuiæ, Buxi, Hirculi & cæterarum, quas meminiſti, plantarum, hiſtorias non deſcripſit Dioſcorides, quòd hæc in

Gelſimini & Leucoii examinatio.

Medicum vſum nuſquam veniant, neſcio profectò, cur tibi perſuaſeris eadem de cauſa Gelſimini hiſtoriam, non deſcripſiſſe illum, cùm hoc ad multa vtile habeatur, & ipſemet Dioſcorides ſcribat, Iaſmenum præter id, quod odoris ſuauitatem toti corpori conciliat, ea corpora iuuare, quæ excalfactionem laxationémque deſyderant, & toti corpori conuenire, cùm in balneas deſcenſum eſt. Nō afferam nunc, in quam multiplicem medicamentorum vſum veniat apud Arabas, quòd hæc longè antea te ſcire, non ambigam. Poſſem quidem hîc plura recenſere argumenta, quæ me inducunt ad credendum Leucoij floribus, non Gelſomini Iaſmenum paraſſe Perſas, niſi de re hac fuſiùs diſſeruiſſem, tum in Epiſtolis. Scio Atticis Leucoium appellari Iaſme, quò fit, vt à mea dimoueri non poſſim opinione. Quod verò Dictamnum, vt ſcribis contra Dioſcoridis & Theophraſti ſententiam, non ſolùm in Creta naſcatur, ſed in aliis etiam regionibus, non tibi facilè concedo. Nam tametſi ex ſemine è Creta allato Piſis, in horto Ghini prouenerit Dictamnum, id tamen nil Theophraſto & Dioſcoridi detrahit, quum illi de Dictamno ſponte proueniente ſcribant, non de ſatiuo, cuius ſemen è Creta fuerit allatum. Plinium pòſt in Perſica arbore ſequutus, vnà cum illo implicatus videris: quippe qui dicas Perſicam arborem in Aegypto & locis proximis fructificare, quanquam in Rhodo vſque ad florem duntaxat deuenit. Hæc enim de Perſea Aegyptia intelligenda ſunt, non de Perſica noſtrate, qua Rhodus vbique abundat fructu noſtrate, longè fortaſſe maiore ſapidioreque. Quinetiam in Myrrha à te diſſentire cogor, vbi Myrrham tenes, non eſſe odoratam, niſi fortaſſe incenſa ſuffiatur, quemadmodum & Tus & Agallochum, quæ tamen mihi diligentiùs expendenti, etſi non vrantur, apertiſſimè odorem reddunt. Atqui Myrrham quoque eſſe, per ſe odoratam, id maximo eſt argumento, quòd ſtacte, quæ Myrrhæ tantum pinguitudo eſt, adeo ſit odorata, vt eam per ſe tantùm nullo addito odoramento, vnguentum facere ſcribat Dioſcorides. Neque aliam ob cauſam Myrrham in vnguento Amaracino, Cinnamomino, Malabathrino, Irino, Cyprino & aliis nonnullis addebat antiquitas, quàm odoris conciliandi gratia. Id quod facilè comprobatur ipſius Dioſco

Iaſme Atticis Leucoium deſignat, non Gelſiminum.

Opinio, quod Dictamnum alibi, quàm in Creta proueniat explosa.

Perſeā à Perſica differre.

Myrrham odoratam eſſe, etiam non ſuffitam.

Dioſcoridis teſtimonio,in vnguẽti Nardini apparatu,vbi ſic habet. Iuncus odoratus ſpiſſamẽti gratia adiicitur, ſicut propter odoris ſuauitatem,Coſtus,Amomum,Nardus,Myrrha, Balſamum, & in Cinnamomi confectione laudatur, inquit, non acre, molli odore Myrrham redolens. Id quod etiam aliis in vnguentis reperit.Nam cum antiqui Moſco, Ambaro,Ziberoque vocato deſtituerentur, Myrrha, Balſamo,Amomo, Coſto,Nardo, Cinnamóque ad odorata vnguenta paranda ſemper vſi ſunt.Dioſcoridi ſubſcribit Galenus lib,1.de Antidotis,vbi mineam Myrrham maximè benè olere ſcribit.Idem libro primo, capite quinto, de comp. medicament.per locos,de medicamentis agens,quæ pilos attenuant,Myrrham eis interponi iubet,vt odoratiora reddantur.Idem præterea reperio poſteritatis memoriæ commendaſſe Plinium,quæ tamen in tuæ opinionis teſtimonium affers.Siquidẽ is lib.xii.ca.xv.Cætero paſſim,inquit, è vulgo coemptã Myrrhã in folles confarciunt, ipsiq; vnguentarij digerunt haud difficulter odoris,atque pinguedinis argumẽtis.Item lib.xiii,cap.vbi ea quæ in Nardinum vnguentum veniunt,recenſet.Omnia autem, ait, (vnguenta intellige) acutiora fiunt Coſto,Amomo, quæ maximè nares feriunt, craſſiora Myrrha,ſuauioráque, Et paulò poſt inquit,Myrrha & per ſe vnguentum facit ſine oleo, Stacte duntaxat. Sed & Agallochum eſſe odoratum,etſi minimè ſuffitur,id maximo eſt argumento quòd ſcribat Dioſcorides,mandi Agallochum, vel eius decocto os collui commendandi halitus gratia, ea quidem ratione,qua quidam hoc æuo Moſchum quibuſdam confectionibus mixtum cotidiè mandunt aduerſus oris graueolentiam.Teſtantur item Agallochum odoratiſſimum eſſe Luſitani,qui in Meridiem & Orientem nauigant,quique eius viderunt plantas, vt fuſius in commentariis noſtris diximus Betonicam quoque qua paſſim vtimur in medicamentis hanc odoratam eſſe ſcribis, libro ſecundo, capite quinto,niſi digitis atteratur, cùm tamen nuſquam illam integram nec digitis attritam inodoram repererim. Catanences ſubinde radicem impropriè in terram flecti & contrahi in formam milui exanimati ſcribere videris, quòd ſcribat Dioſcorides adeò flecti Catanances radicem, vt milui exanimati vngues, non miluum ipſum totum referat. Qui Plinium accuſant, quòd Siſymbrium in

Agallochum odorem reddere & ſi nõ ſuffiatur.

Betonicam benè olere & ſi digitis non atteratur.

Plinius defenditur.

in Calamintham mutari ſcribat contra Theophaſti ſententiam, haud rectè (meo quidem iudicio) faciunt, cum id erroris deprauatæ lectioni non Plinio ſit adſcribendum. Præter id enim, quòd in antiquiſſimo Pliniano exemplari legam ego in Mentham, non in Calamintham degenerare Siſymbrium, quis non videt Plinium ex Theophraſto tranſcripſiſſe? Quippe Theophraſtus lib. ij. cap. v. de hiſtoria plãtarum, & lib. v. de cauſis cap. viij Siſymbrium in Mentham mutari ſcribit, facie verò Calaminthам referre. Námque facies non immutat plantarum ſapores, neque facultates. Videris in Galiopſi & in Primula Veris, quam quidam herbam Paralyſis vocant, etiam à me diſſentire, ſed cùm id abs te fiat infirmis ſatis argumentis, ſat in re hac mea Cõmentaria tibi reſpondere arbitror. Hortenſis Solani fructum nigricantem aut fuluеſcentem facere Dioſcoridem cenſes, quòd nunquam verè niger, neque verè fuluus videatur. At ego aliter rem intelligo: cum Hortenſe Solanum modo fructu nigro, modo ruſeſcente, modo ex viridi nigricante ſæpiſſimè viderim. Supinam tuam verbenacam, perquàm libentiſſimè ſpectarem, quam non longè à Bitonto Apuliæ à te inuentam ſcribis. Verùm cum Dioſcoride teſte ea ſingulari ramo plurimùm conſtare debeat dodrantis altitudine, non ita facilè tecum ſentiam, quum tuæ ramulos plures adſcribas, qui tribuli terreſtris modo humi repunt. Etenim repere hãc nuſquam ſcribit Dioſcorides, ſed ramum dodrantis altitudine proferre. Eruum ſanguinem per vrinã ducere non poſſe, niſi frequenter copioſéque ſumatur, tecum ſentio, ſed in eo quòd venena non interficiant, nec ſuam (vt tuipſe inquis) oſtentent ferocitatem niſi certa quadam menſura accipiantur, prorſus à te diſſentire me cogit ipſa veritatis ratio. Siquidem tametſi nonnulla reperiantur venena, quæ niſi certa quadam quantitate pota non interficiunt, vt Cicuta, Meconium, Euphorbium, & alia plura, quæ tantum venena ſunt ob calidarum frigidarúmque qualitatum exuperantiam, ſunt tamen quàm plurima, quæ propria ſua facultate, vel (vt alij dicunt) propria forma enecant. Etenim hæc quãquam pauca admodum quantitate ſumuntur, vt vix ſentiantur, tanta tamen eſt eorum malefica atroxque vis, vt breui temporis ſpatio tantum augeantur dum in ſeipſa corporis humiditatem conuertunt, vt poſtea breui temporis momento ſumentes in necem trahant:

Plinij locus reſtitutus.

Opinio de venenis exploſa.

hant: Huiuſce claſſis ſunt Aconita omnia, Toxicum, Napellus, & alia id genus plura. Atqui ſi hæc tantum à me ipſo putas excogitata, audi quæſo Galenum, qui lib. j. de ſemine hoc idem teſtatur his verbis. Qua ratione etiam minima particula humoris lethalium venenorum, quæ deleteria appellant, vbi animalis corpus ingreſſa fuerit totum id momento temporis immutat, ſibiq; ſimili affectione alterat: non ſecus fit curatio, quæ per venereorum remedia & antidota adhibet, &c. Et lib. v. cap. xix. de ſimplicium medicamentorum facultatibus At medicamenta, inquit, quæ tota eſſentia nobis contraria ſunt, proinde ſi vel minimum eorum aſſumptum fuerit, omnino lædat neceſſe eſt. Item lib. iij. cap. xxij. Medicamenta erodentia, inquit, & putrefacientia, etſi in quantitate minima ſumantur, omnino tamen corrumpunt, quia videlicet quæ putredini obnoxia ſunt calore humiditatéque putreſcere ſolent. Atqui calidus humidusq́ue ſanguis eſt, itaque putreſcere nunquam ceſſare poſſunt. Proinde longo pòſt tempore etiam à quo ſumpta ſunt, nonnulla interimunt, potiſſimùm, quæ craſſa terrenáque eſſentia habentur. Hæc Galenus. Quibus palàm eſt, vniuerſalem hanc tuam propoſitionem nihil pro te concludere poſſe. Citrij mali corticem & ſemina nulla dubitatione eſſe calida, & eorum acidum ſuccum frigidum vnà tecum affirmo, Sed in Ouo non parùm à te diſſentio, cuius album contrariam ferè vitello facultatem poſſidere ais. In hanc ſententiam me adducit Galenus libr. xj. de ſimplicium medicamentorum facultatibus, vbi ſic habet. Temperatura porrò Ouorum album ſymmetro frigidum eſt: itaque eo vtendum, non tantum ad oculos, verum etiam ad alia omnia, quæ medicamenta requirunt ſuauiſſima, miniméque mordacia, vt ſunt vniuerſa ſedis ac pudendorum vlcera contumacia, ſed ijs miſcetur quæ abſque morſu ea poſſunt deſiccare. Porrò & ipſe vitellus aſſimilis eſt naturæ. Hæc ille. Iuniperi baccas & folia, & fraxini etiam frondes ad quaſdam affectiones valere intus ſumpta ſcribis à Dioſcoride doceri, verùm ſi vtriuſque arboris ligni ramenta deuorentur, perniciem afferre. Sed vt priora eſſe vera non ambigimus, ita poſteriora ſuſpecta cenſemus. Etenim cùm Galenus, Paulus & Serapio, qui ex Dioſcoride tranſcribunt, nunquam huiuſce fabulæ meminerint, nec ratio ipſa conſentiat, non eſt quod prohi

Oui Vitellus natura albo ſimilis eſt.

Iuniperini ligni, fraxinique ſcobē non eſſe venenoſam.

prohibeat,quominus credendum ſit,Dioſcoridis codici ſubeſſe mendam,præſertim cùm non deſint Græca exemplaria manu ſcripta, in quibus Iuniperi caput vbique ferè deprauatum legitur. Id quod etiam de Fraxinei ligni ſcobe cenſendum puto,cum id non affirmet Dioſcorides, ſed ita aliquibus tradi ait. Cæteris hoc adiungere libuit, quòd non placeant comparationes, quæ cum ſuſpectis fiunt lectionibus.

Hæc itaque ſunt,mi doctiſſime Maranta, quæ tuo in illo viridariolo ſenticoſa nobis viſa ſunt & inde eruncanda putamus. Atqui tametſi de his meum tibi propalaui iudicium,nolim tamen hæc tanquam ab Oraculo prolata accipias, ſed tanquam ab homine amico, qui non ambitione, non inuidia, non petulantia,non iniuriæ vindicandæ, non tuæ impugnandæ doctrinæ, nec ſuæ promouendæ opinionis cauſa, ſed veritatis propagandæ & iuuandæ poſteritatis ad te ſcribat. Dixi tibi ſententiam meam,quæ vnicuíque libera eſſe debet,amicabilibus ſanè verbis, pacatiſſimíſque animi affectibus. Quinetiam omni ſepoſita mentis perturbatione,citra omnem inuidiam, & ſermonis aſperitatē, cauſam meam abs te pluribus oppugnatam argumentis, leniter humanitérque defendi. Sed inuitus ſanè (ita me Deus amet) & præter animi voluntatem in hanc deueni diſputationem. Inuitus,inquam, quòd cum amicis haudquaquam certare ſoleam, quum vix tam leue, humanúmque certamen vllum eſſe poſſit, quod aliquid vel læſionis, vel æmulationis non afferat. Atqui omnes, ni fallor, huiuſce facti culpam in te reiicient, qui tuam illam Methodum legerunt, & hanc tuam Epiſtolam intuebuntur. Siquidem vbi animaduertent, quòd non ſolum eo in libello & fidem noſtram læſeris,& ſcripta pluribus in locis impugnaueris: ſed quòd hac etiam in Epiſtola dum te ab illata mihi iniuria pluribus modis excuſare niteris, tuam tamen opinionem tueris, nec tantillum quidem à priori dimoueris ſententia,imò Epiſtola ipſa ad reſpondendum me prouocas, non vereor, quin illico iudicent tua tantum ipſius violentia me in certamen hoc eſſe adductum. Quanquam autem libelli illius amariuſculis quibuſdam argumentis mihi infenſus iudicareris ab omnibus, id tamen nihil me ad ſcribendum

dum in te mouebat, quòd non defuturos ſperarem, qui vel cauſam meam defendendam ſuſciperent, vel de illata mihi iniuria (vt prudens tuus ille Piſanus) te admonerent. Sed longè aliter ſe habet Epiſtolæ tuæ argumentum, quippe quòd Epiſtola quælibet reſponſum petere videatur. Inhumani enim atque illiberalis animi crimen eſſe putant probi ac ſynceri homines, vbi quiſpiam acceptis literis non reſpondeat. Sed neſcio profectò, an huiuſce facti culpam in te reiicere debeam, an in illos fortaſſe quibus libellum videndum, examinandum ac emendandum commiſeras, an verò in vtriuſque id erroris reiiciam. Porrò ſi veritatem fateri debeam, doleo ſanè plurimùm, & tuæ, & meæ ſortis euentum, quòd tua tam malè ceſſerit opinio, & cogar ego cum amico certare, ni velim inhumanus, illiberalis, indoctus, negligens, dignitatis honoríſque mei contemptor ab omnibus haberi. Sed quum, vt apprimè doctus & eruditus, ita prudens ac pius à me habearis, nihil mihi verendum eſt, quominus hæc omnia amicabiliter ſuſcipias, & certaminis noſtri cauſam abs te ortam agnoſcas. Quod vt facias rogo, atque etiam obſecro, ne noſtris laboribus inuidentes, diſſenſionibus noſtris lætentur. Polliceor tibi, mi Maranta, non modo me nihil vnquam facturum, ſed ne cogitaturum quidem, quod amicitiæ noſtræ vinculum reſcindere valeat. Sum enim tui amantiſſimus & honoris tui tuæque famæ ſtudioſiſſimus. Id quod multi docti viri, quorum hic conſuetudine fruor, atteſtari poſſunt. Nam demonſtrantibus illis, quæ tuo in libello aduerſum me habes, ſuadentibúſque, vt acerbam aliquam in te ederem Apologiam, non ſolùm eorum ſuaſionibus morem gerere recuſaui, & cum eis pro te pluribus diſputaui argumentis, ſed laborem illum tuum, & illis, & cæteris, quibuſcunque laudibus non minimis promouendum curaui. Ad te amãdum promouendúmque excitauit primum Lucæ Ghini præceptoris tui de tua ſingulari eruditione teſtimonium: deinde verò virtus tua ac doctrina, tuíque vtiles in Medica materia labores, quibus pro virili futuram poſteritatem iuuare niteris. Quamobrem audebo te hortari, vt maneas perpetuò in ſententia. Tuæ illius Methodi lectione (vt antea faſſus ſum) mirum in modum ſuum delectatus, & ingenij tui acumen admiratus, quò fit, vt

etiam

etiam longè magis me delectari poſthac putem Commentariis illis tuis in Dioſcoridem editis, quòd maturiori iudicio maioríque fortaſſe diligentia hæc eſſe edita putem. Vtinam tam eſſem doctrina & eloquentia præditus, vt tibi auxilij aliquid conſiliive hoc in negotio præſtare poſſem, facerem quidem id ex animo, tanta tuæ iuuandæ doctrinæ eſt mihi voluntas. Sed cùm ad hoc munus obeundum inidoneum me eſſe intelligam, & itineris diſtantia hanc meam erga te impediat voluntatem, rogo atque etiam obſecro, vt animum hunc meum boni conſulas. At quoniam eiuſdem te eſſe in me voluntatis mihi certò perſuadeo, cùm ſciam iſtîc in toto Regno haberi montes, maria & valles, quinetiam viridaria, in quibus raræ ac vtiles vireſcunt plantæ, velim vt pro tua ſingulari humanitate, ea omnia, quæ noſtra Commentaria augere illuſtraréque poſſe cenſebis, ad me mittere non dedigneris. Quod te facturum omnino ſpero. Nam ſi tuam reſpexeris probitatem, & animi ingenuitatem liberalitatémque, hæc omnia tibi facilè perſuadebunt, vt illico votis meis ſatisfacere ſtudeas. Si deinde meum in re hac deſiderium etiam conſyderabis, illico cognoſces haberi fortaſſe neminem, qui me dignior ſit, cui hæc largiri debeas. Nulli enim hæc concedere poteris, qui tui nominis laudes magis extollat, qui diligentius ſuis in libris collocet & appingat, quíque hæc omnia maioribus præconiis tibi accepta referat, quàm MATTHIOLVS. Tam honeſtam petitionem pluribus ab amico optimo exigere ſuaſionibus operæprecium non eſt, ne videar quaſi vel fucatis argumentis, vel melliflua quadam verborum dulcedine, ea ab ipſo extorquere velle, quæ tantum eius beneuolentia ac liberalitate conſequi deſidero. De cætero ſat rectè nos valemus, tametſi ingraueſcente iam ætate, non deſint quandoque ſenectutis incommoda. Sed hæc feremus forti animo. Vale.

Pragæ.

✱

ANDREAS DE BLAVVEN MEDICUS, Petro Andreæ Matthiolo, S. P. D.

Agitur de multiplici auri potabilis parandi ratione.

SAepius ego, Præſtantiſſime Matthiole, ſum admiratus plurimos ætatis noſtræ ſummos & clariſſimos Medicos, naturæque indagatores acerrimos: qui cùm in materia medica cognoſcenda, & explicanda plurimum nauarint operæ & laboris, interea tamen aureæ illius aquę, magni in primis & nunquam ſatis laudati remedij, mentionem omnino nullam faciant, quam tamen adeò nobis commendarunt ex veteribus quidam, vt cæteris eam omnibus medicamentis facilè prætulerint, quippe qua vires, vt vt illæ lāgueāt, reſtituātur in tantum, vt reiuueneſcere vtentes, vigorémque inde incredibilem facultatum omnium corporis recipere videantur. Eius rei cauſam, an in difficultatem eius aquæ parandæ, quòd in conficiendo chymicos labores requirat, quos pauci ſciūt, vel tanquam ſordidos abhorrent, an in auaritiam & ſumptuum parſimoniam referam, dubito. Complures certè eſſe ſcio, qui cum ipſi rem ita arduam, vel ignauia, vel mentis hebetudine non valuerint aſſequi, conatus in ea aliorum induſtriorum hominum ſummopere contemnant & eleuent. Quorum ego impudentem & inſciam temeritatem deplorans, mihi ipſi gratulor, quòd in huius Sereniſs. Principis noſtri ſeruitium adſcitus ſim, nimirum quòd inde mihi tecum, quem in ſecretioribus iſtis remediis parandis iudicio & vſu plurimum poſſe conſtat, de hiſce & aliis familiariter conferendi & coràm vberiùs diſſerendi ſit data occaſio. Ex notitia enim inter nos per triennium hoc indies conuerſan do quàm familiariſſimè contracta, me non latet, te vtcunque ſcribendi ſtudio & aliis curis occupatiſſimum, furtiuarum tamen horarum quicquid eſt, vt plurimum rarioribus hiſce parandis medicinis tribuere, téque his adeò affici, vt laborum nihil propriis etiam manibus peragendum ſubterfugias. Alunt fouéntque conatus noſtros ſocij ſtudiorum, itaque & ego tuo exemplo maiore diligentia in arcanam illā parand

parandorum medicamẽtorũ rationem incubui. Quæ autem de auro potabili diuturna inquiſitione, varia lectione longáque experientia, nec ſine magnis ſumptibus comperij hactenus, ea libuit coram te hoc loco referre: non vt te docerem, quod ignorares, ſed vt hoc modo aliquid elicerem, quo ipſe eruditior redderer. Porrò noſti varias eſſe à diuerſis excogitatas rationes, quibus in liquorem potabilem aurum reducere conati fuêre. Sunt enim, qui illud aquis, quas à vehementi corroſione fortes dicunt, in aquam reſoluunt. Parantur iſtæ vulgo Chymicis ex Salis nitri vna parte & dupla Chalcanthi. Separatur his aurum ab argento, ideoq; Separatrices aquas vocant: diſſoluitur enim argentum in aquam, aurum verò ſubſidet in fundo, puluiſculo nigro ſimile. Si quis prioribus addiderit quartam partem Salis Ammoniaci, pareturque vt prius, habebit aquam, quam Regiam Aurifabri & Chymici appellant. Subſidet ſeparando in hac argentum calci ſimile, liqueſcit verò aurum in aquam verè aurei fulgentis nitidiſſimi coloris. Sed ne quis hac vtatur, vnicè cauendum. Viſcera enim omnia exederet. Habet Philippus Vlſtadius deſcriptionem auri potabilis, quod Ioannem de Toleto, & Hugonem, ambos Cardinales, in omnibus ferculis vſurpaſſe, & pro maximo theſauro habuiſſe dicit. Exuritur autem in aquæ, qua ſoluitur, compoſitionem, non tantum ſal nitri, & Ammoniacum, ſed & Mercurius ſublimatus, quibus, cùm ſummè ſint corroſiua, nec veneno carentia, nullo pacto vtendum conſulerem. Nec tantùm propterea, ſed ne ventriculus auro obducatur, verendum. Inficit enim illa aqua omnia, quæ attingit, pro varietate rerum, quibus eſt commixta, auri ſi auro, nigro colore, ſi argento, vel Mercurio viuo, viridi ſi cupro, &c. Excogitauit ille quidem quicunque eius fuerit author, rationem non admodum ineptam, malignitatem eius adimendi, qua ſcilicet aquam illam rodentem, iterum deſtillando ab auro ſoluto abſtracturum ſe ſperat, vt in fundo butyro ſimile remaneat aurum: ſed ſpirituum aquæ fortis, ſalis præſertim Ammoniaci & Mercurij tanta eſt vis corroſiua & venenoſa, vt fruſtra ſe quis ea à remanente auro ſeparaturum ſperet: maximè verò ipſum argentum viuum, quod libentiſſimè, & facillimè cum Auro vnitur & remanet, ſicut etiam vtcunque liquidum ſit, & tactui cedat, ſolùm in ſe aurum recipit, reli-

Primus diſſoluendi auri modus per aquam fortẽ.

Aqua Regia.

Alius ſoluendi Auri modus.

quis omnibus renitens. Aqua ego calida diſtillata potiùs materiam infundere, ſæpiúſque abluere tentarem, qua proculdubio ſalſedo illa, & fortè vis venenoſa promptiùs auferretur. Alioqui huiuſce creditæ medicinæ, cum tantis venenis præparatæ, vſum non temerè tentandum, nec admittendum eſſe conſtat. Alios ego noui, modúmque conficiendi habeo, qui ex priori parte cranei humani calcinata, ad Criſtallinum, ac Diaphanum ſal reducta, quod te quoque vidiſſe puto, ſe Aurum potabile conflare poſſe ſperant, ſed vtrum confecerint, neſcio. Vtcunque verò res hæc ſe habeat, omnino vt ſal ex craneo paretur, oportet. Cùm autem Salium natiuorum copia nobis ſuppeditet, & æquè ex aliis rebus omnibus combuſtis Sal confici poſſit, quid ipſos ad Cranei potiſſimùm inquiſitionem commouerit, miror. Recordor ego quidem Alberti de mineralibus dictum, vbi aſſerit magnam ineſſe virtutem mineralem capillis humanis, illis præſertim qui de capite abſcinduntur, ſuóque tempore viſum, & inuentum eſſe Craneum hominis, quod inter dentes futuræ ſuperioris partes multas aurei pulueris habuerit admixtas. Scio quoque Gebrum (qui ſolus ferè, ex ipſius naturæ principiis Chymiam tradidit, quémque ob hoc artis illius ſtudioſi tanquam Ariſtarchum ſuum admirantur) oleum quoddam, ex capillis humanis pro inceratione, vt loquuntur, ſeu præparatione ad faciliorem liquefactionem metallorum, mirè commendare. Sed detur ipſos aliquid eo efficere, tamen ratio hæc præparandi valde ſemota & longinqua videtur, cùm alia multa reperiãtur, quæ per ſe idipſum præſtant, ad quod craneum vix multo tempore perduci poterit. Idque eo magis, quod ſal iſtud conficiendo, vt experti ſunt qui illud parare tentarunt, craneum dum eximitur tetro ſuo, & maximè fœtenti odore, (vt comburendo oſſa pleraque ſolent) grauiter nares feriat, omnémque ambientem inficiat aërem. Habeo porrò Argentinenſis cuiuſdam Medici rationem conficiendi Aurum potabile, ex ſolo Auro, abſque vlla re alia addita, præter ignis vim, quem lege artis Chymicæ, Aurum per Stybium expurgatum, & in tenuiſſimas laminas redactum, ac vaſculis ad hoc idoneis, liberè, ne ſeſe vſquam laminæ contingant appenſum, dum exuritur & calcinatur, in fornace ad hoc debitè parata per medium annum quàm feruentiſſimum ſuſtinere oportet, quouſque

Aurum diſſolui cranei humani ſale.

Humanorum capillorum ad ductilia redenda metalla magna vis.

Auri potabilis ſimpliciſſima conficiendi ratio.

quouſque tandem laminæ illæ Aureæ illînc exemptæ, libero & frigidiori exponantur aëri, & oleoſus quidam humor inde defluat & reſoluatur rubei coloris, ſapore ſubdulci. Eliciebat autem ille ex libra vna auri ad vncias duas olei. Sin verò, quòd igne fortaſſis non vndique pariter fuerit aurum exuſtum, minùs promptè liquor ille defluat, ſpiritum vini rectificatum aliquoties infundere ſolebat, idque tam diu adeóque ſæpe reiterare, donec omnis ille color fulgens extraheretur, auríque puluere ſubalbo in fundo relicto nihil porrò coloris auri ſpiritus ille, vini inde reciperet. Quàm ſubtiliſſimè verò hoſce ſpiritus, vel quintam eſſentiam rectificabis, ſi eam in cucurbita vitrea ſub alembico, præpoſito recipiente, in gelidiſſimam, vel niue refrigeratam fontis aquam impones, ipſum capellum panno lineo in aqua calidiore imbuto, vndique teges. Per ἀντιπερίστασιν enim partes illæ tenuiores & ſubtiliores ſurſum feruntur, aqueis in fundo relictis. Hoc, inquam, vinum auro, vt dixi, calcinato infuſum, & per alembicum denuò deſtillatum, in fundo poſt ſe relinquit eundem illum ſubrubeum liquorem, aurum ſcilicet potabile: quo ſe & alios ad multos annos ſaluum & incolumem conſeruaſſe Medicus ille dicitur. Solebat ille, perpurgato prius corpore, raſo & calefacto vertici capitis, drachmam vnam eius affundere, ac tantumdem in maluatico bibendum exhibere. Neque verò hæc eius præparandi ratio, adeò abſona videtur, cum & experientia confirmet, & Geber Chymicorum Princeps lib. iij. cap. lxiij. aſſerat: Metallica corpora omnia verè calcinata ſolui per reiterationem calcinationis, rationem ſubiungens, quòd omnia calcinata ad naturam ſalium, vel aluminum accedant. Hunc auri potabilis conficiendi modum maximè probauit Generoſus & Magnificus Comes Iulius ab Hardeck &c. Sereniſſimi Principis noſtri Mareſchalcus, Mœcenas mihi ſummus, qui ſumptibus faciendis, & ſedulo ſtudio ſecretiora illa, igne parata remedia inquirendi, nemini cedit, cum præ aliis modis hic ſibi placeret, maiorémque ſpem faceret, & ſecurius eo vtendi & magis conferendi humanæ ſaluti, quòd liquor ille aureus abſque alio (vt alij ſolent) corroſiuo addito pararetur. Itaque laborem ſuſcipi curauit, eóque ad xx. Septimanas progreſſus: ad ducentas vlnas maiores, quaternos cubitos capientes, lignorum inſumpſit. Sed fato neſcio quo cõtigit,

Diſtillatio frigoris vitiari ignem.

vt artifex operis vita excedens, opus reliquerit imperfectū. Quod licet in primis, tanquam deſtructum, & inabſolutum opus, Magnificus Comes negligeret, elapſis tamen aliquot diebus videndi eius deſiderio allectus, vaſculis exemptis, inuenit ferramenta quædam, pro ſuſtinenda fornace parata, aureis maculis paſſim conſperſa, quæ vtraque ipſorum facie, etſi latum digitum craſſitudine excederent, apparebant, atque adeò guttas illas laminis decidentes ferrum totum pene traſſe videre licebat. Sicut ad hunc vſque diem videre eſt ferramenta iſta ob hoc, à Magnifico Comite aſſeruata. Vnde procul dubio facilè credendum, cùm guttulæ iſtæ calore decidẽtes partium tenuitate, ferrum penetrarint, in humano corpore longè faciliùs, ad omnia vaſa deferri poſſe. Sed lignorum penuria, & laboris diuturnitas hactenus, quo minùs denuo pararetur, obſtitit. Vidimus vterque noſtrum ſimul & guſtauimus aquam illam, Sereniſſimi Principis noſtri iuſſu, nobis & Doctori Gallo præclaræ memoriæ, pro auro potabili oſtenſam, quæ à montibus Cuttinis celſitudini ſuæ dono miſſa erat. Referebat illa quidem diaphano ſuo & fulgente colore, vt ſi quid aliud, puriſſimum aurum, quod viſu iucundiſſimum erat: ex ſapore verò nihil præter ſpiritum vini, ex quo & ipſimet artifices ſe confeciſſe fatentur, depræhendimus. Sed (quod dolendum) effectus in morbis illis, quibus periculum eius à nobis fiebat, autorum promiſſis non adeò reſpondebat. Sunt ſimiles aurearum aquarum ex vino parandi rationes infinitæ in voluminibus Raymundi Lullij, qui editi partim, partim conſcripti circumferuntur, ſed aliis aliæ plus temporis & laboris requirunt, Ego quoque ſimilis aquæ ex vino & auro conficiendi rationem per me & alios expertam habeo, ſed magni eſt ac diuturni laboris partes illas ſubtiliores vini ab aqueis, & terreſtribus rectè abſtrahere & ſeparare: quod elementorum ſeparationem Chymici dicunt. Habet enim omne vinum in ſe terreum, & ſiccum aliquid, quod deſtillatione nobis ſeparatum, adeò tetrum, horrendum & grauiter olentem fœtorem exhibebat, vt non tantum vaſcula quibus continebatur, ſed & ipſas ciſtas imò & conclauia adeò inficeret, vt Aſam fœtidam quis accenſam deieraſſet. Vtcunque tamen, & hæ, & paſſim aliæ ſint inuentæ & vſu probatæ, plures viæ, & rationes aurum in aquam potabilem redigendi,

Aqua aurea ex vino ſaria parata.

experientia tamen, & ratione firma conſtat nihil in rerum natura inueniri quod tam aurum, quàm reliqua metalla promptiùs in aquam vertat & ſoluat, ipſúmque ſponte ſiccum quum ſit, facilius fluat, quàm ſalia mineralia. Neque enim vnquam vinum per ſe, aut ipſius ſpiritus (niſi per ſalia aurum fortè ſit præparatum) vtcunque aliquid ex auro coloris recipiat, omnem eius ſubſtantiam in aquam conuertet, niſi vel ipſum vinum diuturno igne acrimoniam ſummam & ſalſedinem acquirat, vel ipſius fæx terreſtris & fœtida, de qua ſuperius dictum, diuturna calcinatione (quam Raymundus abundè docet) dealbata & exuſta in ſalis naturam conuertatur. Omnes itaque hactenus à me dictæ præparandi rationes in hoc conueniunt, quòd aurum, aut per ipſa ſalia ſoluatur, aut per talia, quæ ignis vi diu exuſta, ſalis aliquid (vt ſolent omnia combuſta) acquirant, quo in ipſa metalla agant. Quod & perſpicuè teſtatur Geber, capite xxii. libro I. dicens. OMNE QVOD SOLVITVR NECESSE EST SALIS AVT ALVMINIS, VEL EORVM CONSIMILIVM NATVRAM HABERE: NEQVE INVENIVNTVR ALIA SOLVI PRAETER ILLA. IGITVR QVAECVNQVE SOLVVNTVR NECESSE EST PER ILLORVN NATVRAM SOLVI. *id eſt*, in aquam redigi. Quoniam autem maior ſalium horum mineralium pars, & præſertim ex ipſis paratæ per aquæ, ſapore & odore fœtidiſſimę ſint, horribiles & arroſiuę atque humanæ naturæ abominabiles, Ideo pleriq; iſti hactenus plurimũ omniũ ſapere viſi ſunt, optiméq; ſe rẽ cõfeciſſe putarũt, qui illud ita pararent, vt minimum in ſe corroſionis haberet, ac quàm tutiſſimè intra corpus exhiberi poſſet. Hæc & ipſe mecum animo, quàm diligentiſſimè reputans, in eam tandem deueni ſententiam, cum experiẽtia doceat SALIS COMMVNIS vſum humano generi, nõ modo, nõ noxiũ, ſed pergratũ, ac adeò neceſſariũ eſſe vt neque ſine ipſo aliquis nobis cibus arrideat, & ſi quis diutiùs eo abſtineat, in morbos ex putredine facilè incidat, ſicut & carnes, & reliqua edulia humidiora pleraque, niſi ipſo conſeruentur putredini, quàm maximè, ſunt idonea: cũ inquã, ita ſe hæc habeant, in ſpem veni Sale illo communi fœliciùs fortaſſis &

Omnem Vim diſſoluẽdi auri in ſalibus conſiſtere.

Ratio diſſoluendi aurum per oleũ Salis communis.

æquè facilè, ac aliis Salibus in aquam aurum redigi poſſe, atque adeò rem, cuius inueſtigandæ ſemper auidiſſimus fui, variè per me & alios, quorum ad hoc opera vtebar, tentanti, ac aliquot annis inaniter, & fruſtra quærenti, tandem ſe via obtulit, qua res ſatis fœliciter ſucceſſit. Cùm enim in valle mea Blauia, vbi prædia mea & officinas, quibus ferrum coquitur laminæque cuduntur, & inter reliqua, ad hoc laboratorium (vt Chymici vocant) extructum habeo, quòd locus, in montibus (quos Sudetas Ptolemæus nuncupat) ſitus, ob ſyluarum, & carbonum copiam, ſimul & vitrorum, ac fictilium coemendi faciliorem occaſionem, ad hoc parandum maximè idoneus eſſet, illa laborarem: tum primò quidem, ſed interea ſæpius & hic Pragæ, dum hac mea apud Sereniſſimum Principem noſtrum conditione fungor, aliquoties ex SALE communi, quo condiendis cibis vtimur, aquam vel oleum potiùs quoddam pinguiuſculum & graue confeci, in quo aureæ laminæ, vel eius puluis, quem calcem dicunt, per Stybium prius lege artis purgatus, trium dierum ſpatio, ſenſim, & paulatim liqueſcit & in aquam conuertitur: adeóque ſubtile ac tenuium partium euadit, vt etiam per alembicum facili igni ferri poſſit. Sapor illi, teipſo teſte, qui illam deguſtaſti, Limonum ſucco, non admodũ diſſimilis, niſi quod dum nuper eſt parata paulò plus acerbi ſapiat. Vſus ſanè ſum eo ſæpiùs fœliciſſimo, Diis gratia, ſucceſſu, in morbis diuturnis, putridis, & variis obſtructionibus. Quia abſque hoc quod nimium ſit acre, vel vrat, ſummè eſt penetratiuum. Quare Apoplexiæ, Paralyſi, tam linguæ, quam reliquarum partiũ, Spaſmo, retẽtionibus mẽſtruorũ & vrinæ, calculo, quẽ mirabiliter cõminuit, ictеritiæ & principio hydropis, aperiendo, reſtaurando appetitũ, ventriculũ roborando, vomitum cohibendo, optimè medetur & confert. Exhibens in febribus nunquam adauctos calores ſenſi, ſed potiùs remiſiſſe, vt plurimùm obſeruaui, mixtum vino granatorum & aqua roſarum, ſyncopi, tremori cordis & melancholicis mirè ſubuenit. Medetur venenis omnibus, præſertim verò Mercurio infectis. Doloribus iuncturarum ex morbo Gallico curatis, per vnctionem Mercurij exhibitum, & inunctum ſubuenit. Gargariſatum cum aqua roſarum, vlcera putrida, & ſordida faucium, & colli ex morbo Gallico, etiam vbi calores adiun

Auri potabilis oleo ſalis parati facultates.

iuncti fuerint, egregiè curat. Plura Medicus, cum ratione illud ſæpius exhibens inueniet. Rationem eius conficiendi ſubiungam, non vt Mineruam doceam, cùm (ſi per negotia occaſio daretur) in his te longè fœlicius verſaturum ſciam, ſed vt hoc ipſum, ob quod hæc ſcribere cœpi, facilius à te obtineam: nempe vt ſi cuius momenti in vſu Medico, illa fore videbuntur, ſolido & exacto tuo iudicio confirmes, meliora addas, diligenti & aſſidua rerum Medicarum inquiſitione, in quam fœliciſſimè hactenus, totus incumbis, dum quod optabam aſſequi minus mihi perfectè contigerit, omnes vires & neruos mecum eò intẽdas, ſcriptiſque tuis, quòd magni apud plurimos ſint ponderis, aliorum etiam animos eò allicere contendas, vt ſuam quiſq; huic adeò priſcis decãtatæ Medicinæ inquirendæ, & denuo in medium afferendæ, operam pro virili nauet: ne ita ſummũ hoc remedium, quo iam diu ſumus deſtituti, in contemptum abeat, & nomine ſaltem ſit nobis cognitum. Requiruntur verò ad opus hoc perficiendum, exceptis vaſe & fornace, tria potiſſimũm Aurum, Sal commune, & pauciſſima quantitas aceti ſtillatitij. *Auri præparandi modus.* Aúrum, antequam operi adhibeatur, ab aliis metallis impuris, quæ ſecum commixta habet, exactiſſimè purgandum eſt, & ſeparandum. Quod egregiè præſtat Antimonium, ſi ſimul liquefient, vel fluxerint, ita tamen, vt pondus Stybij longè & decuplum vſque Aurum excedat. Quicquid enim argenti, vel alterius impuri metalli, Auro admixtum fuerit, id omne in ſe recipit Stybium, ſolóque Auro in fundo vaſis pyramidalis, ad hoc ab aurifabris, & fuſoribus parati, reſiduo: quod vaſe exemptum ſeorſim in cuſpide, quem Regem illi vocant, exacté mundum reperitur. *Acetum ad hũc vſumque pacto diſtillãdum.* Acetum quoque, vt ad opus magis ſit idoneum hoc modo diſtillandum. Accipiantur aceti vini acerrimi libræ duæ, ſalis communis, illius maximè quod ex Hala Hermundorum ad Salam fluuium ad nos defertur, huic operi præ cæteris idoneum, Libra vna. Mixta per Alembicum in balneo Mariæ diſtillentur, quo præter aquam nihil ſtillabit. Contrarium namque accidit aceto, ac vino. Sicut enim vinum diſtillantibus ſpiritus illi ſubtiliores leui igne primi aſcendunt & effluunt, aqua vero deinde ſequitur: ita è contra acetum pauciore igne & in principio aquam dimittit, ipſum verò tandem multo maiorem requirit ignem quo ſurſum feratur. Separata au-

rem, modo quo dixi, omni aqua, reliquum aceti per cineres deſtillandum eſt igne fortiori. Sed tamen neque illud totum, ad finem vſque abſtrahendum: turbidum enim redditur, & aduſtionē redolet. Verùm quàm primũ tertia, aut media pars excepta fuerint, vrgendo ceſſandum, & reliquiæ abiiciendæ. Demum ſalis, vt dixi, Halenſis libram vnam pauciſſimo aceto infundens, ſemper agitando, id vaſe fictili benè obturato, in loco calido repoſitum lentè exiccetur, atque hoc tertiò, aut quartò iteretur. Porrò ad quamlibet libram Salis communis, miſce huius acidi ſalis vnciam, vnam atque alteram. Sicque deſtillationi ſal præparatum habebis. Fornax ſit ſimilis illis, quibus aquas, quas fortes dicunt, elicimus: in qua vndique cucurbitam ignis ambiat. Ego tamen ſemper poſteriori parti fornacis alteram adiunxi altiorem, quam, quòd vigiliis, & labori carbonum imponendi parcat, ineptè pigrum Henricum artiſtæ nominant. Ex vaſis maximè idonea eſt cucurbita, quæ Chymicis, quòd ventre ſit amplo, collo oblongo, & anguſtiore contorta, Retorta dicitur: quam vndique limo munire oportet, vt ignis vim faciliùs ſuſtineat. Simile ferè eſt vitrũ excipiendo præponendum, ſed ampliſſimum, quod duas in ſe habeat libras aquæ diſtillatæ. Fictilis retortæ media pars ſale, vt dixi, præparato impleatur. Mox eidem, vt fieri ſolet, fornaci tranſuerſim impoſito, altera continens aquã exteriùs opponatur. Ignis primis quatuor horis ſit valde leuis, deinde paulatim augeatur, donec fumi, vel nubeculæ albæ fluctibus ſimiles in cucurbitam ex Retortæ roſtro intrare videantur. Quod ſi fiet, ſimili modo ignis regatur, quã diu illas videre licebit, quod plerunque, per ſex horas durare ſolet. Deinde paulatim ſpiritus vrgeto, ignem magis, atq; magis augendo, quouſque retorta penitus candeſcat, atq; ſic ignis per triduum, aut quò diutius eò melius conſeruetur, non habita ratione, quòd nec gutta, nec viſibiles aliis ſpiritus ſurſum ferantur. Licet enim nulli conſpiciantur, videbitur tamen in fundo aquæ & parietibus vitri indies aliquid pulueris albi ceu cretæ adhærere. Quem ego, cũ, vt eò plus terræ iſtius albæ, colligerem, per ſeſquialterum menſem ſimili igne vrgerem, indies apponi, atq; augeri obſeruaui: atq;, quod mirandum, ſingulis diebus per horæ, incertæ tamen, mediam partem, adeò gratus, adeóque fragrans odor, non in ipſo tantũ

Sal quo pacto præparandũ.

Fornax qualis eſſe debeat.

Vaſa qualia requirantur.

con

conclaui, vbi parabatur opus, ſed & à longè, imò per integram aliquando domũ percipiebatur, qui nec optimo etiam Moſcho gratia cedebat, quod ipſe cum aliis Magnificis Dominis, quos, vt ſcis, huius teſtes habeo, non ſine magna admiratione ſæpius deprehendi. Eſt autem terra iſta adeò dulcis, vt ſi quis benè eam deguſtarit, dulcedinem, nec vino, nec alio liquore aliquot horis ex ore abluere poſſit. Credebã ego nonnunquam terram hanc eſſe alterum fumum, ſiue vaporem eorum, quos in igne genitos ad compoſitionem elixiris & dulcorationem liquoris ſoluentis, &c. ſæpius Geber Chymiſtarum Princeps requirit. Facta priore hac deſtillatione, ex recipiente vitro omnia ſunt eximenda, atque partes inter ſe confusè mixtæ atquæ ſcilicet, aceti, olei, ſalis, & terræ iſtius dulcis abinuicem exactiſſimè ſeparandæ. Quod ita fiet. Ponantur illa in cucurbita impoſito capello in Balneum Mariæ, ſeu Cacabum feruente aqua plenum & lentiſſimo igne effluet aqua paulatim, donec tota emanarit. Terra vero iſta alba, quam Cretam referre dicebam, in cucurbita interea dum aqua ſeparatur, paulatim concreſcet in lapillos oblongos, partim obnatantes, partim neque vitri parietibus adhærentes, diaphanos, dulciſſimos, ignis patientes: liqueſcunt enim neque igne euaporant, qui tum paruulo ligneo & foraminibus pleno cochleari, quali pro deſpumandis carnibus coci vtuntur, bis in die, aut quoties concreti apparebunt, eximendi ſunt & cuſtodiendi. Pro maximo enim ſecreto quibuſdam ad conficiendum elixir expetuntur. Similique ratione pergendum, donec aqua omnis ſimul, & acetum per alembicum emanarit, quod guſtu facile eſt depræhenſu. Remanebit autem in fundo oleum ſalis limpidiſſimum, ex albo vireſcens, quod à fæcibus, quas paucas in fundo admixtas habet, in vaſculum ex puriſſimo vitro Veneto paratum diffunde. Si quàm puriſſimum id eſſe, quis exoptet, poterit in Balneo Mariæ denuo deſtillando, quòd adhuc ſecum aquæ habet, ſeparare. Hoc, inquam, eſt Oleum ſalis, ſaporis, vt prius dicebam, tuq; ipſe guſtaſti, Limonum, cui ſi laminas auri purificati impoſueris, in cineribus calidis triduò ſenſim illud liqueſcet, & paulatim omne in aquam conuertetur, coloris verè aurei, quæ tutiſſimò intra corpus à quouis aſſumi poſſit. Si quis faciliùs, & citius aurum illo diſſolui expetat, addat ſali, quod à principio Retortæ diximus

Separatio illorum, quæ extiterunt ex proxima ſalis diſtillatione.

mus imponendum, aliquid ſalis nitri: Soluetur enim facillimè, ſapore manente eodem. Interea verò de ignis regimine ſit plurimùm ſollicitus, leuis enim error totũ opus deſtrueret. Sed cùm, vt prius dixi, aqua hæc auri dum recens eſt, & nuper parata, aliquid quamuis id vix perceptibile, acerbi ſapiat, mihi ſi illa iterum paranda eſſet, planè ſtatuiſſem facere periculum, an criſtallinis iſtis, quos dixi, lapillis adeò dulcibus aliquid illi gratiæ addi poſſet. Quod facilè, cùm ex eodem vtraque ſint parata ſale, futurum ſperarem. Sin minùs ſuccederet, extracto tamen Sacchamo, cuius aliquoties inter nos mentio facta eſt, id facilè præſtari poſſet. Illud enim à fæcibus ſuis, quas habet plurimas, tenaces, pici nigræ nõ diſſimiles, grauitérque olentes, adeò vt pauci Sacchamo tales adeſſe crederent, probè expurgatũ, longè redditur ſubtilius: dulcedinem autem, pauca licet quantitate mixtum, aliis addit longè maiorem, quàm commune Saccharum. Præterea colore aureo, quæcunq; per ſe limpida ſunt & aquea, tingit. Scio plena vaſa vini ſublimati hoc ipſo mixta ac dulcorata pro aqua vitæ, bono lucro diuẽdita & diſtracta. Habet enim præter alia in ſe hoc à plurimis deſideratũ, quod cuicunque liquori miſtũ, facilé eo diſſoluitur, & omnibus partibus exactè miſcetur, neq; vnquã ſubſidet: quod in parãdis aquis illis ex ſpiritu vini, aquas vitæ vocant, plurimis hactenus defuit. Ideóque varij variè illis gratiam conciliare conati ſunt, alij enim vuis paſſis id efficere ſperarunt, alij vaſi recipienti Iuleb infundere, cui ſpiritus ille vini diſtillãs miſceat, ſed quã fœlici ſucceſſu iſta tẽtarint, ipſi viderint. Verũ huiuſce cũ experientiã ego ſæpius fecerim, atq; ad hãc rẽ plurimũ cõferre ſciã, ne quid meorũ te lateat, rationẽ ipſius cõficiendi ſubiũgam. Perficitur verò quicquid ad hoc requiritur potiſſimũ, aceto diſtillato. Namq; ſi Sacchamo parũ aceti infundatur, in calidis cineribus, paucis diebus repoſitũ, totum liqueſcere & diſſolui videbitur, cui ſi vinum addes ſublimatum, breui partes illæ puriores à fæcibus adeò ſeparãtur, vt ab illis facilè diffundi poſſint, rubéumq; aſſumit colorẽ. Quod ſi quis ſolidiorẽ ipſius conſiſtentiam exoptet, in Cucurbita cineribus tepidis impoſita lẽtè deſtillãdo, id facilè impetrabit, ſed vitrum vbi Saccharum eximere voles frangi oportet. Hac ratione præparatum Saccharum, ſi miſcueris auro noſtro potabili, nõ dubito, quin dulcius id & gratius guſtui, cõ

tem

Auſterus Auri potabilis ſapor, quo pacto corrigendus.

Saccharum qua ratione ſe ipſo multo dulcius efficiat.

temperata eius acerbitate, effeceris. Iam ſi non ſubſtantiam, auri diſſolutam deſideras, ſed potius eius tincturam, quam laudibus proſequitur in ſua Chyrurgia Theophraſtus Paracelſus, opinor, te, ſi periculum feceris, non ita magno labore ex noſtra illa aqua elicere eam poſſe. Modum enim ibidem ipſe tradidit, cùm inquit, ſalſedine à reſoluto, per aquam dulcem diligenter abluta, tincturam auri, ſpiritu vini, excipi, & deinde ab eodem ſeparari debere. Porrò nunc maximè inquirendum videtur, inque eo cardine totum verſatur negotium. Verum aliqua harum, quæ hactenus pluribus pro Auro potabili diuerſè paratæ ſunt aureæ aquæ, verum illud Aurum potabile ſit antiquorum, aut rectè illius loco exhiberi poſſit. Quamuis autem de hac per multos annos abſtruſa Medicina, ipſiſmet autoribus, adeò eam cœlantibus, ægrè quid ſolidi, ac certi nobis ſtatui poſſit, tamen quantum ex lectione plurimorum, de hac re autorum priuato ſtudio, labore & ſumptibus percipere licuit, apparet pleróſque autores Chymicos, vbi de lapide ſuo philoſophorum, vel elixir dicto, loquuntur, conſtanter & vnanimiter aſſerere: quòd illa ipſa Medicina non tantum, ſi ſuper metalla, quæ (quod auri perfectionem & durandi vim non habeant) imperfecta vocant, proijciatur, ſtatim illa redigat in auri perfectam & incorruptibilem ſubſtantiam, ſed etiam in liquida forma ſumpta (vbi tum Aurum potabile dicunt) morbos omnes arceat, iuuenilem & proſperam valetudinem ad multos annos conſeruet. Adeóque vnam & eandem eſſe ego rem Chymicis video Elixir & Aurum potabile nullóque penitus differre, niſi ipſo ferè vſu, nimirum quòd alterum ſolidum & paulo fixius in metalla liquefacta proiectum, illa perficiat, Alterum verò Elixir vitæ Raymundo dictum in aquam potui commodam reſolutum, iuuentutem conſeruet, & vires reſtauret. Experientia autem certa mihi & aliis conſtat, neque quiſquam hæc rectè tractans inficias ire poterit, quin pleræque dictarum aquarum mutando argentum in aurum, aliquid, idque ſatis conferant & faciant. Verùm ad vberiorem perfectionem, quam Chymici promittunt, eas adhuc non redactas vidi. Licet enim metalla mutent, tamen hoc ipſo, pauco lucro ſuos ſumptus & labores rependunt, ac ſuperant. Quod aliquid perfectionis illis adhuc deeſſe omnino arguit. Ad alterum quod attinet, morbos ſcilicet arcendos

Tinctura auri.

Elixir. & Aurum potabile idem.

cendos,& proſperam valetudinem conſeruandam,viſę quidem ſæpius, vt dixi, aquæ ſimiles debita adhibita ratione vſurpatæ plurimũ profuiſſe,ſed qui omnes promiſcuè morbos iſtis curarit,dentes elapſos,& vngues reſtituerit, hactenus vidi neminem. Quod (niſi, vt vereor, encomiis eius Chymiſtæ in hoc,vt in plerìſque ſolent,nimium indulgeāt) ſimiliter aliquid ad perfectionem illorum adhuc deſiderari oſtendit. Vnde equidem quis non immerito antiquorum eſſe verum & perfectum Aurum potabile dubitabit. Minimè tamen ideo vſum ipſius omnino abiiciendum cenſeo. Cùm enim auri puluis Auicennæ & reliquis Medicis ad effectus cordis & alios morbos adeò commendetur, & Arnoldus auri infuſionem,& eius candentis extinctionem in vino tantopere laudet,proculdubio longè plus præſtabit, ſi in partes adeò ſubtiles & penetrantes omnes venas redigatur, idque maximè ſi abſque roſione effecerit. Eſt altera veri Auri potabilis nota minimè negligenda, quod etſi imperfectis metallis mixtum ea perficiat,ex ſe tamen ipſo Aurum reduci nunquam poſſe debeat, quod in aliis aquis, quæ colore aureo inficiunt(qualis erat,de qua ſupra dixi,quam in ædibus clariſſimi Doctoris Galli præclaræ memoriæ croceo colore tingere videbamus)facilè factu eſt. Affuſa enim aqua fontana, cui Tartari parum alij miſcent, eáque paulatim rurſus exhalante, in fundo auri puluis reſidere debet. Quod tamen, ſi rectè paretur, aut per Alembicum aſcenderit, minimè euenit. Hæc ad te clariſſime Matthiole, vt dixi, non docendi nomine ſcribuntur, nec vt aliis, quorum fortè aliud eſt de his iudicium, illa præferam. Quamuis,nec hæc naturæ ſecreta, quæ ad Medium vſum plurimum conferre poſſunt,aliiſque altiùs illa inquirendi occaſionem præbent, aſpernanda, & abiciienda arbitror. Vnicè enim deteſtandi videntur Zoili iſti, qui viros bonos, cùm, vt vitæ vſuiſque mortalium conſulant, plurimum diligentiæ, curæ, laboris & ſumptuum in perquirendis hiſce naturæ ſecretioribus Medicinis conferant, nec fortè ſemper omni ex parte, ad vota res ſuccedat, inuidè eos ridendi, mordendi, ac carpendi finem nullum faciunt, neque tamen ipſi interea meliora in locum reſtituunt. Sed quùm hoc noſtro infœlici ſeculo, clariſſimorum etiam virorum conatus & labores fœliciſſimi, horum morſus non effugiant, quid

mirum, hæc vbi ad vota, non adeò facilè perfici poſſint, ab illis (vt ignota pleríque carpunt) reprehendi, calumniiſque dilacerari? Alterum eſt hominum genus inuidum & inutile terræ pondus, his non minus repræhenſione dignum, qui ingenio licet laboréque ſuo & induſtria aliquid operæpretij efficiant, partim tamen ambitione adducti, vt habeāt quo præ cæteris excellant: partim auaritia, vt lucrum faciāt, aliquando etiam per ignorantiam veterum ſcriptorum, quaſi non eadem, aut meliora multò veteribus ſint prodita, pro ſecreto, & quaſi myſterio in priuatum ſibi theſaurum poſſident & cælant, neque in publicum vſum proferūt. Medium autē tenuêre beati. Tu igitur Præſtantiſſime Matthiole meritò beatiſſimus. Tu omnium obſeruatione, fauore & beneuolentia digniſſimus. Tantum enim abeſt te aliorū in Chymicis inquirendis ſudores naſo ſuſpendere, improbare, vel calumniari, vt ipſe quoque domi tuæ fornaces extructas habeas, quibus te, vbi otium datur, ſedulo oblectas, illíſque tantum profeceris, vt à te paratæ aquæ, quas à reſtaurando vitali ſpiritu, Aquas vitæ vocant, tàm in Sereniſſimi Principis noſtri, quàm aliorum Magnatum Bohæmorum manibus in dies verſentur, & ſummi remedij loco meritò habeantur. De fidelitate verò tua inuenta ad publicum vſum diuulgandi, non eſt quod dicam, cùm ſcripta tua clariſſima abundè teſtentur, tibi, plenus rimarum cum ſis (vt cum Terentio loquar) vndique illa diffluere. Nihil enim tàm egregium, tàm ſecretum, tam rarū tecum deliteſcere, quod ad rei Medicæ cognitionem augendam faciens à te cœlatum ſit, certò affirmare auſim. Argumento inter reliqua eſt Stibij calcinati vſus, quem dum alij pro maximo ſecreto occultare ſtudebant, tu primus, quod ſciam, literis propalaſti. Meritò igitur præclariſſime Matthiole, quæ mecum de aqua hac aurea cognita & concepta habebam, ad te ſcribere videor, in certam ſpem veniens, te, ſi quid huius ad rem Medicam, eiúſve cognitionem augendam facere ſperabis, id exacto tuo & acri iudicio confirmaturum, rerum vſu, quo polles, per hæc ad altiora veniendi, viam monſtraturum. & ſi qua tibi de auro potabili conficiendo ſunt alia hiſce meliora, mihi & vſui publico fideliter communicaturum. Quod vt candidè, ingenuè, ac liberaliter facias, pro familiaritate noſtra minimè dubito, & per illum, quo te proſequor, amorem, ac publicæ

Rei

Rei Medicæ vtilitatem oro & obteſtor, Vale. Pragæ.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Andreæ de Blavv Medico,

S. P. D.

Reſpondetur præcedenti Epiſtolæ.

ETſi & ſermonis ſpurcitie & affectata caligine obtenebrarunt ſcripta ſua Magiſtri Chymici, reperiuntur tamen ingenioſi homines hoc ſeculo, qui ex illis ipſis obſcuris libris, non tantùm veterum autorum ſententiam colligant, verùmetiam opera mirifica, cùm ad metallorum perfectionem, tum ad hominis ſanitatem, vel conſeruandam, vel inſtaurandam pertinentia, per ignem efficiant. Quippe quemadmodum Magnes ferrum ſolum attrahit, argentum viuum ſolum aurum admittit, cætera metalla reſpuit omnia: ſic eiuſmodi ingenia ad veri ſcientiam nata, mirum quibus occaſionibus, quibus è libris, quibus ab experimentis, vtilem & veram doctrinam extrahant, falſam reſpuant: cùm interea alij noctes diéſque laborantes nihil diſcant, nihil inueniant. Cæterum in primis admirabile mihi tuum ingenium videtur, Vir Clariſſime, qui iſta in ætate, adhuc iuuenili, præter abſolutam artium omnium cæterarum, Medicæque præcipuè cognitionem in Chymica arte tantum profeceris, vt non ſolùm antiquos Philoſophos obſcuriſſimos intelligas, ſed etiam experientia & vſu confirmatus, idoneus videaris, qui hoc ſeculum tam artem præſtantem, ſpeculationis Philoſophicæ partem ferè nobiliſſimam, ſcriptis edoceas. Ita enim æſtimo ex ſcripto erudiſſimo tuo, quod proximè mihi tuo nomine oblatum, continebat inſignia quædam præcepta de ratione auri potabilis præparandi. Id ego cùm auidiſſimè aliquoties perlegiſſem, dignum iudicaui, quod meo Epiſtolarum operi insereretur. Peto autem magnopere abs te, ne id factum à me ægrè feras. Decet enim te, cùm poſſis, publicè tuo ingenio prodeſſe multis

multis. Cæterum quod ad rationem auri potabilis conficiendi attinet, nihil habeo, quod aut contradicam, aut te dicam ſplendidius: omnia enim vti lucidè, ita & veriſſimè explicaſti. In primis autem illud plenum eſt ingenij & acuminis, quòd omnes diſſoluendi auri modos ad Salia mineralia redegiſti. Itaque omnino tecum ſentio, quòd qui cranei humani anteriore parte ad hanc rem vtuntur, eos proculdubio id in Sal prius redigere. Nam & ego memini aliquando me ex duobus craneis humanis Sal deſtillaſſe. Sic de cæteris cogitandum, ſeu herbæ ſint, ſeu metalla, prius ea ad Salis naturam per ignem eſſe conuertenda, antequam ad hunc effectum adhibeantur. De facultatibus autem auri potabilis, dubium non eſt, quin eæ ſint maximæ, cuiuſmodi à te eruditiſſimè recenſentur. Auſim dicere, neminem Medicum abſolutum eſſe poſſe, imò ne mediocrē quidem, qui in hac nobiliſſima deſtillandi ſcientia non ſit exercitatus: id cum alibi, tum in primis in Chronicis morbis eſt animaduertere, vbi tota maſſa ſanguinea in vniuerſo venarum ambitu corrupta eſt, & referta multorum morborum ſeminariis. Hi, inquam, morbi citra metallica deuinci vix poſſunt, Ea enim ſola vi ignis ita attenuantur, eámque penetrandi vim acquirunt, vt habitum totius hominis facilè permeent: cum interea cæteræ plantæ eoúſque ignem non ſuſtineant. Ac qui eiuſmodi morbos citra ſcientiam res metallicas tractandi aggrediuntur, ij plerunque re infecta cum magno dedecore & ſuo, & artis Medicæ deſiſtunt. Nec deſunt exempla magnorum Medicorum, qui remediis Chymicis magnos effectus in curandis ægris ediderunt. Vt reliquos taceam, Montanus certè noſtra ætate celeberrimus Medicus tantum tribuit diſtilationibus, vt non ſolùm iis ad ægros curandos vſus ſit, ſed etiam libros multos de illis compoſuerit: qui quidem libri adhuc latent alicubi, prodituri aliquando in publicum, ſi tantum bonum fata hominibus non amplius inuidebunt. Interea te hortor, vt tu in eo genere iuues ſtudia diſcentium. Nec verò patiaris te dimoueri calumniis leuiſſimorum hominum ab exercenda arte tam nobili. Valeant illi: habebis & tu, qui opus laudent, ingenium mirentur, laborem remunerentur. Multorum millium loco tibi ſit Sereniſſimus

Sal ex oſſe humani capitis.

Aegrorũ corpora ſeminarijs morborũ referta ſine metallicis medicamẽtis vix ſanari poſſe.

Montanus libros compoſuit de deſtillationibus, & eis fœliciſſimè vſus eſt.

Archidux, qui te cùm ob alias excellentiſſimas dotes tuas, tum verò ob Chymicæ artis peritiam (qua quidem quam plurimos, difficillimos caſus curare te indies experimur) amplo ſtipendio in aulam adſcitum conduxit. Nec deſunt alij proceres regni huius, qui te amant & ſuſpiciunt: quorum fauore fretus facile eſt contemnere ſtoliditatem & malitiam eorum, qui Chymicæ arti detrahunt. Hæc paucis ad tuum ſcriptum libuit reſpondere. Non enim pluribus poteram, & occupatus rebus aliis, & impeditus valetudine, qua in hac ingraueſcente iam ætate non ſemper æquè commoda vtor.

Vale.

✶

PETR.

PETRI ANDREAE MATTHIOLI EPISTOLARVM MEDICINALIVM

Liber Quintus.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino S. P. D.

Expenduntur plantæ quædam non vulgares.

IVcundiſſimæ mihi fuerunt literæ tuæ, Idque ipſum ſanè multis de cauſis. Primùm quòd tuæ, id eſt viri optimi atque doctiſſimi, deinde, quòd elegãtiſſimis numeris noſtro Italico idiomate contextæ ſint. Præterea quòd mirificam quandam tuæ erga me voluntatis ſignificationem habeant. Poſtremò quòd lucri vtilitatiſque plurimum, præter omnem expectationem, & mihi, & Reipublicæ attulerint. Nam non modo ex iis te amicum ſingularem mihi eſſe intelligo, quem incredibili amore ac beneuolẽtia (quæ tua eſt humanitas) me proſequi animaduerto, ſed quòd à te, tua tantum liberalitate & propria animi ingenuitate pleraſque raras ſim conſequutus plantas, quas antehac à nemine conſequi licuit. His cùm certò ſciam decoris plurimum noſtris Commentariis in Dioſcoridem eſſe acceſſurum, non dubito etiam quin rei herbariæ ſtudioſi te plurimum ſint collaudaturi, vbi viderint hæc omnia me tibi accepta referre. Hoc itaque nomine ago tibi gratias ingentes. Atqui ſi mihi optata Deus conceſſerit, efficiam profectò, vt ne te pœniteat hæc in me contuliſſe: ſin autem (vt humana ſunt) mea ſpes

me forte fruſtrata fuerit, tu tamen virtutis tuæ & officij fructum tecum auferes. Optarem quidem hanc tuam erga me animi propenſionem ſimili aliquo munere me poſſe compenſare. Sed quum nihil ſit ad manus, quo te dignum exiſtimem præter me ipſum ſolum, me tibi totum offero, ac voueo. Sed hactenus de his.

QVOD autem ad plantas attinet, reſcribam, vt petis, de omnibus opinionem meam: quinetiam ſynceriſſimè ſignificabo, quæ legitima genuináque, quæque ſpuria videbuntur. Sed id ſanè faciam pro ingenioli mei tenuitate. Non quòd autem poſſe me aliquid ſingularis iudicij ad te ſcribere, ſed vt petenti tibi morem geram. Verum hac conditione id à me accipias velim, vt, vbi tuo acriori iudicio, me fortaſſe de his minùs rectè iudicaſſe animaduerteris, non ſileas, ſed quid melius ſentias mihi ſignifices. Sic enim fiet, vt diſcuſſis ventilatiſque omnibus inter nos, veritas tandem elucеſcat in medium.

Rhabarbari imago. RHABARBARI imago coloribus ad viuum ornata, vnà cum eius hiſtoria, à Perſis allata, vt rara, ita mihi cara eſt. Hanc illico pingi excudíque curaui, quòd eius inſpectionem plurimos delectaturam non ambigo.

Elatine. ELATINEN quam nunquam antea me vidiſſe memini, vnà cum floribus, quò diligentius inſpicio, eò liberiùs genuinam eſſe ſtatuo, nec quicquam in ea videre eſt, quæ legitimæ non correſpondeat.

Medium. MEDIVM Dioſcoridi & Plinio folio eſt Iridis, ſed his ſubeſſe mēdam iā in ſuſpitionē me adducit Oribaſius. Quippe qui Medium Intubi eſſe folio ex Dioſcoride ſcribit. Cui ſatis hæc plāta, quam ad me transmiſiſti adſtipulari videtur, quámque Dodoneo Violam Marianam vocari ſcribis. Hanc plantam multis in locis pluries mihi viſam recordor, ſed haudquaquam animaduerti legitimum eam eſſe Medium, quod in Dioſcoride & Plinio legere me memineram, Midium Iridis folio eſſe debere. Etenim Græcus Dioſcoridis codex qui ad manus eſt, legit, ἔχει φύλλα ὅμοια ἴριδι. Sed Oribaſij codex ὅμοια σέριδι habet, Quo fit vt cùm hæc planta complures habeat notas, quæ ad amuſſim Medio correſpondent, facilè tecum ſentiam legitimum eandem eſſe Medium: præſertim cùm abs te edoctus ſim eam in ſaxoſis & opacis tractibus naſci. Atqui gratum admodum mihi feceris, ſi ſemen

Locus Dioſcoridis reſtitutus.

tua

tua opera conſequi potero. Quod cum tantum ſexto menſe à ſatu germinet, optarem, vt quàm citiſſimè fieri poſſit, ad meas perueniret manus.

GINGIDII plantam ex omnibus notis agnoſco eſſe legitimam, ſed integram omnibus ſuis partibus deſydero, vt ad viuum delineari poſſit. Hoc præſtare ſanè facilè poteris, cùm hanc tuo in viridario, inter quamplurimas alias, vireſcere intelligam. *Gingidium.*

PLANTAM, quam cum Tripolium eſſe cenſeres, Venetiis in littore maris conſeruiſti, locis, quæ allidit vnda, & ibi ſumma cum diligentia educaſti, quámque nunc mutata ſententia Marinæ violæ ſpeciem eſſe cenſes, nuſquam me vidiſſe recordor: ideóque nec de nomine, nec de viribus tibi quicquam ſcribere poſſum. Verumtamen cùm non ſine ſpeciali naturæ artificio delineatam eſſe animaduertam, crediderim hanc profectò ad multa, quæ ignoramus, eſſe vtilem. *Tripolium.*

SCAMONII radicem ſuperioribus diebus Turcico ſolo ſepultam, miſit ad me Conſtantinopoli Cæſareus Orator Augerius, quę iam germinare incepit. Interim folia, flores, & ſemen obſeruabo: quòd ſi videro tuæ illam eſſe ſimilem, non te poſthac grauabo, vt illam iterum cum floribus ad me mittas. Erit tamen mihi valde gratum, vt me certiorem facias, vnde ad te allata eſſet. Nam in Italia naſci Scamonium, hactenus non audiui. *Scamonium.*

PERIPLOCAM ſerpentem ante decennium miſit ad me Piſis Lucas Ghinus acerrimus rei herbariæ indagator. Cui ſubſcriptum erat Doricnium repens. Sed cupio abs te audire cùm florum tum etiam fructuum hiſtoriam. *Periploca.*

SESAMOIDIS minoris ſtirps, quam antea nunquã vidi, mirum in modum placet. Nulla enim deeſt illi nota quæ legitimæ non correſpondeat. Folia enim habet Coronopo maiora, hirſutioráque, caules dodrantales, in quorũ ſummitate capitula exeunt, è quibus ſubpurpuraſcentes prodeunt flores, quibus accedit tuum de ſemine & radice teſtimoniũ: nec me ab hac vnquam remouebit opinione, quòd hæc planta folia habeat Coronopo maiora. Siquidem Oribaſius μακρότερα non μικρότερα legit. Id quod manifeſto eſt argumento Dioſcoridi deprauatè legi Μικρότερα. *Seſamoides minor.* *Locus Dioſcoridis reſtitutus.*

QVAM Elleborinam pleríſque ais vocari, nonnullis verò veneficum Scolopendrium, vocabat Lucas Ghinus *Elleborina.*

 qui

qui primùm Piſis eandem ad me miſit Phyllitim minorem. Ego verò notas non habeo, quibus hanc Elleborinam, vel Scolopendrij genus aliquod facere poſſim. Cupio autẽ edoceri, quo argumento hanc herbã veneficam appellent. Quin etiam an verè venenoſa ſit, an venefica dicatur, quòd fortaſſe ea vtantur quidam ad veneficia & faſcinationes.

Spina alba. SPINAE albæ folium placet, quantum mutila placere poſſunt, ſed integram deſidero plantã, Solo enim hoc folio tota planta delineari non poteſt.

Thlaſpi. SCIO non deeſſe rei herbariæ ſtudioſos, qui plantam, quam ad me pro Thlaſpi mittis, idem tecum ſentiant. Atqui ſi cum Thlaſpi, de quo ſcribit Dioſcorides, diligenter conferatur, non video ſanè, quibus argumẽtis in legitimum Thlaſpi tranſmutari poſſit, cùm nulla ferè nota in eo videatur, quæ illi legitimè conueniat. His accedit ſeminis non obſcura amaritudo, nulla penitus acredine prædita, quæ in Thlaſpi ſemine maximè requiritur. Non tamen negabo, Thlaſpi, *Thlaſpi Cappadocium.* quod in Tauro monte in Cappadocia naſcitur (vt Galenus eſt autor) Cretico non eſſe ſimile, nec alij cuicunque, quod paſſim vbique naſcitur: id quod argumento eſt plura eſſe Thlaſpi genera. Cæterum an hoc ad me tranſmiſſum Cappadocio congenerũ ſit, ego ſanè decernere nequeo, cũ (quod ſciuerim legerímq;) eius hiſtoria à nemine deſcribatur, nec de ſeminis amaritudine mentio vlla fiat, quam in tuo vehementem eſſe reperio.

Smyrnium Creticum. Niſi SMYRNII Cretici integram videro plantam, & recentem eius radicem diligenter inſpexero, affirmare ſanè non auſim, eam Smyrnium eſſe Dioſcoridis. Interea igitur, vt hactenus ſemper, vulgò vocatam Maceronæ plantam pro Smyrnio habebo. Pergratum tamen mihi facies, ſi integram huius plantam ad me tranſmiſeris. Nam fortaſſe ſententiam mutare conſtituam, omnibus huiuſce plantæ partibus diligenter inſpectis: quòd is ſim, qui non meis opinionibus, ſed veritati me perpetuò addixerim.

Papauer corniculare flore rubro. PAPAVER corniculare flore rubro, frequentiſſimum in Morauia naſcitur inter ſegetes, & in agrorum aggeribus, eo præſertim tractu, quo Praga Viennam proficiſcimur. Quàm procul autem à mari diſtet hæc regio, ſciunt hic omnes. Quod aureo flore à Dioſcoride deſcribitur, nuſquam ibi videre licuit, nec alibi, quàm maritimis

ritimis

ritimis locis: quanquam fortaſſe in mediterraneis etiam alicubi proueniat.

Acanthium

Alteram ACANTHII habeo ſtirpem, folio tuo longe maiori. Quod tantum Soli pinguedine ariditatéve factum eſſe cenſeo. Sed nulla intercedit lineamentorum facieíque differentia, vtraque enim verum genuinúmque refert Acanthium. Simulac fui contemplatus Aethiopicum SESELI, quod etiam à Iulio Moderato Arimino mihi tranſmiſſum eſt, illico inclinauit animus, tuum hoc magis legitimo adſtipulari, quàm meum. quod tamen non dubito quominus Seſeli ſit genus.

Seſeli Aethiopicum.

Amomum.

AMOMI hiſtoriam Plinio adeò cõfuſe deſcribi animaduerto, vt nihil certi inde elici poſſit. In primis enim Amomum, Labruſcam eſſe Indicam ſcribit. Deinde aliorum opinionem ſequutus fruticem eſſe ait Myrto ſimilem, foliis Punicæ mali: quibus non parùm correſpondent arbuſculæ folia, quam Plinij Amomum appellas: Sed cum ſcribat is hãc plantam vuas, non baccas, proferre, non ita facilè adducor ad credendum, eam ſtirpem Amomum eſſe Plinij. Itaque ſi clariora tenes indicia, quibus hanc tuam poſſis tueri opinionem, de his, vt ad me ſcribas, perquàm maximè rogo. Quinetiam ſcire velim, an peregrina ſit planta, an in Italia proueniat. Id quod pariter de alia etiam planta audire deſidero, quam quidam Dioſcoridis Amomum eſſe cenſent. Cuius ramuſculum quàm libentiſſimè viderem cum ſuis floribus ac fructibus. vel ſi hoc fieri nequiret, ob plantæ fortaſſe raritatem, vellem ſaltem eius iconem inſpicere à diligentiſſimo pictore delineatam.

REPENTEM herbulam foliis Helxines argenteo quodam nitore ſplẽdentibus, nuſquam me vidiſſe recordor. Itaque non eſt vt de eius hiſtoria & viribus quicquam à me expectes: eam tamen adſtrictoriæ eſſe facultatis, non ambigo. Huic ſi nomen mihi inueniendum foret, eam quidem ab argenteo nitore Argentinam vocarem.

Gentianula

GENTIANVLA (vt ita dicã) naſcit̃ circa Pragã copioſiſſima, cuius plures habeo ſpecies magnitudine tãtũ differẽtes.

STIRPIS illius ramuſculum, quam quidam (vt inquis) Ambroſiã eſſe cenſent, crediderim ego Polygoni potius eſſe genus. Nulla enim ratio mihi ſeſe offert, quæ perſuadeat, hanc legitimam eſſe Ambroſiam. Naſcitur hic copioſa

Centũgrana. Officinæ centum grana à copioſo ſemine vocant. Laudatur decoctum eius ex aceto ad dentium dolores.

PENTAPHYLLVM illud magnum radice alba magnóque naturæ artificio nodulis & laciniis elaborata, Dentariæ ſpeciem faciunt quidam. Memini huius ego in meis in Dioſcoridem Commentariis inter Symphyta, dixíq; à Germanis Saniculam albam appellari. Cæterùm aliam noſco ego dentariam, folio quinque etiam apicibus diuiſo, cuius nigræ baccæ, quæ Coriandri ſeminis magnitudine habentur, vbi duæ vel tres deuorentur, ſumentes illicò dementãt & in delirium agũt. Vidi ego quoſdam, dum Goritiæ agerẽ, quibus iocandi cauſà hæ baccæ datæ fuerant, qui triduò perpetuo delirio laborarunt: laboraſſent que fortaſſe diutiùs, niſi noſtris auxiliis ad mentem reuocati eſſent. *Sanicula dẽtata.*

PLANTAM radice odorata & adſtringenti, quæ foliorum facie Agrimonium refert, noſtrates mulieres, ſi rectè memini, herbam diui Guilelmi appellant: quemadmodum veſtrates S. Chriſtophori vocant. Hanc quanquam diligẽter ſum contemplatus, non tamen reperi locum, in quo meo in viridario eam ſerere liceret. Præferunt eam quidam ad Strumas, ſi frequenter deuoretur, vel hauriatur in potu.

Sferra Cauallo. NON dixerim facilè, quàm mihi grata fuerit rara illa planta, quam vulgò appellant noſtri SFERRA CAVALLO. At eò mihi carior eſt, quò omnibus ſuis partibus ornatior acceſſit. Omnia in ea adeò integra incorruptáque ſunt, folia, caules, flores, ſiliquæ, radix, ac ſi nunc primũ è terra decerpta eſſent, quæ omnia ad viuum delineari excindíq; curabo. Nãm non vereor quam plurimis perquã gratiſſimam futuram eius imaginem, præſertim Chymiæ & Magiæ ſtudioſis. Hi ſanè ingentes tibi habebũt gratias, quòd tua opera, ac ſtudio hæc planta in communem omnium conſpectum venerit in lucem.

Petroſelinum Macedonicũ. PETROSELINI Macedonici plantam, vnà cum eius imagine ad viuum delineata, magna cum animi voluptate ſum contemplatus, quòd antehac à me viſa non ſit. Itaque eam rariſſimi muneris loco habeo. Rẽ ipſam ob eius raritatem multifacio, pluris tamen fidem tuam, qui ſcribis legitimam eſſe plantam, quòd ſcias (vt mihi perſuadeo) vel ex Macedonia, vel Epiro eſſe allatam, vbi Petroſelini plurimum naſci ſcribit Galenus.

NVNC

NVNC primùm in Marino Bryo me perperam damnaſſe Plinium animaduerto, inſpecta tum eius plãta, tum imagine, quam à virenti recentíque ceſpite delineatam agnoſco. Eſt enim lactucæ criſpæ adeò per omnia ſimilis, vt meritò à piſcatoribus Lactuca marina appellari debeat. Nunquam putaſſem herbam per omnia Lactucæ ſimilem tam impropriè Bryon appellaſſe Plinium, cũ nihil, cũ marino arboreóve Muſco ſimilitudinis habeat. Sed ea tantùm cauſa hanc cenſeo Bryon appellaſſe illum, quòd Concharum teſtis & lapidibus inhærens, vireſcat & viuat. *Bryon Marinum Plinii.*

Quanquam OENANTHE vtraque mihi valde placeat, quòd nouarum plantarum inſpectione plurimum delectari ſoleam, eſt tamen quod in vtraque deſiderari putem. Prima enim cuius folium Paſtinacæ æmulum vnà cum integra imagine ad me miſiſti, legitima Oenãthe dici poſſet, ſi radix quæ ferè nihil magnitudine, ac facie à Filipendulæ radice abeſt, craſſior, tuberoſiórque ſpectaretur. Altera verò Oenanthẽ tuberoſa tantum radice referre videtur, foliis minimè. Dico tibi ſententiam meam, cui nolim acquieſcas, niſi probaueris. *Oenanthe.*

NARCISSORVM omnium, quinetiam Hyacinthorum, Bulborúmque imagines, viuis ac genuinis delineatę coloribus gratiſſimæ mihi fuerunt. Cupio tamen viuas horum omnium plantas meo in viridariolo aliquãdo alere. Id quod ſingulari tua diligentia me conſequuturum ſpero. Itaque vbi Bulbos mihi comparare poteris, id vt diligenter facias, obſecro. *Narciſſus, Hyacinthus Bulbi.*

APII Orientalis ſemen, ſuo poſthac tempore ſeram Cũ verò adoleuerit, ſabuloſa terra (vt doces) ea ratione operiam, vt albeſcat, qua Cinauaram & Intubum Olitores hyeme in Italia obruere ſolent. Experiárq; poſtea an in obſoniis eam quam polliceris, cum palato ineat gratiam. *Apium Orientale.*

CONFERVAM de qua lib. xxvii. cap. viij meminit Plinius, ſæpe fontibus innatãtem vidimus, ac etiam inde exẽptam diligenter inſpeximus. Non tamen animaduerti, de ea ita apertè ſcripſiſſe Plinium. Quare plurimum tibi debeo, ꝙ tua opera iam me doctiorem eſſe agnoſco. *Conferua.*

RVTAE ſylueſtris, quam Armolam Aphri vocãt habeo, Conſtantinopoli à Guilelmo Quacelbeno Cæſarei Oratoris Medico mihi tranſmiſſam cum floribus & capitulis: ſed vna & eadem planta cum tua eſſe videtur. *Ruta ſylueſtris.*

Pelacinum. PLINIANI Pelacini plures plantæ in quodam amici mei horto hic cum ſiliquis contortis & floribus virentes ſpectari poſſunt, quæ nullis notis à tuo differre videntur.

Trifolium Aſphaltite. TRIFOLII Aſphaltiis ſemen quod polliceris, erit mihi gratiſſimum, non quòd inde plãtas alere cupiam, ad viuum delineandas, cum hoc iam diu factum ſit, ſed vt hanc herbam ad morbos curandos copioſam ad manus habeam.

Portulaca arbor. *Glaux.* *Cretamus aculeatus.* PRAETER eas plãtas, de quibus ad me ſcribis, reperi in ipſo capſulę fundo alias quaſdã, inter quas erat PORTVLACAE arboris ramus, Glaux, Cretamus aculeatus, Gramen quoddã ſpinoſum, ac ea etiã ſtirps, cuius ſiliquæ ferreo venabulorũ mucroni ſimiles habentur, quibus vtũtur venatores apris, ac vrſis inuadendis. De Portulaca alias meã dicã ſententiam: nunc enim nihil eſt, quod magis dicam. Placet nimirum Glaux, ſed longè fortaſſe magis placebit cum floridã eius plantam inſpiciã, intelligámque in maritimis naſci. Cretamum aculeatum non dum antea vidi, quare charum mihi eſt. Ignota etiam mihi eſt, quæ mucronatis ſiliquis prouenit. Lonchitibus hanc tertiam adderem, quòd lanceæ omnino ſpeciem ſiliquæ referant. De viribus ſi quid habes, id plurimùm abs te doceri cupio.

Spartum. IVNCVM quem Plinij Spartum facere quoſdam ſcribis, vbique examinandum mihi propoſui. Sed cùm in montibus Carthaginenſis Hiſpaniæ citerioris aſſerat is ſicciſſimis locis naſci Spartum, non in littore maris, viderímq; ego Hiſpanicum Spartum ab hoc longè ſatis differre, non ita facile horum placitis aſtipulari poſſum. E Sparto ſtrata ruſticis fieri ſcribit Plinius, quin etiam ignes, faces, calceamina, & paſtorum veſtes, quæ omnia è ſuo Sparto in ea Hiſpaniæ regione rura omnia parant. Sed non video quo pacto ex hoc craſſiſſimo Iunci genere veſtes parari queant. Ex Hiſpanico Sparto calceamenta contexta ſæpius vidimus, ſed placidiore ſatis, quàm iſtius Iunci materie.

Suber. MITTO ramulum Piſani ſuberis, cuius folia non parum à Romano diſtant. Piſanum enim ſpectatur folio longè productiore acuminatioréque, adeò vt is potiùs Ilicis quàm ſuberis videatur, tantum poteſt cœli ſolíque natura. Nec dubito quinetiam fructu differant. Nam ſi rectè memini Romanum vt folio breuiore, ita glande compactiore, & rotundiore ſpectatur. Vbi autem Roma Suber cum glandibus tuus

tibi

tibi mittet Macignus, quem magno admodum virtutum cumulo ornatum eſſe audio, id ad me delineandum, vt mittas, quàm maximè rogo. Hoc itaque eſt, mi amantiſſime Cortuſe, candidum liberúmque tui Matthioli iudicium de raris, ac pulcherrimis plantis, ad me transmiſſis: quòd ſi fortaſſe vllibi claudicare depræhenderis, velim vt pro tua humanitate manũ illi adiungas: quod ſi (vt ſpero) feceris, ſanè mihi gratiſſimum feceris. Quàm magno tenear videndi deſiderio Cedri è monte Libano ramuſculum, id quod tua opera fieri promittis, nõ ita ſanè facilè dixerim. Ideóq; cupio abs te certior fieri, an illum conſequendi aliqua certa ſit ſpes. Audio enim ſimulac aruerit mox decidere folia, quod in Larice etiam obſeruaui. Gratulor autem mihi plurimum, quod tam humaniter polliceris ſcripturum te in Cretam ac Cyprum ad tuos amicos, qui iis in locis agunt, vt ſiquid pulchri raríque ibi repererint, quod ad hanc noſtram ſpectet facultatem, id ad te mittant, tantum (quæ tua eſt benignitas) mea cauſa. Sed faxit Deus Opt. Max. vt quas me tibi habere gratias certò ſcio, quandoque cumulatiùs referre valeam. Expecto veram Palmæ arboris imaginem, ac etiam inuolucrum, quod Elaten appellant: quinetiã illud Pumilæ Palmæ genus, quod vulgo Neapoli ab Encephalo appellant Ceſaglionem. Expecto & Muſæ iconem à clariſſimo Faloppio, cui vt me commendes, plurimum abs te peto. Reliquum eſt, vt pro lentiginibus delendis in Nobiliſſima illa Virgine, cuius virtutes mihi tantoperè collaudaſti, aliquid remedij ſcribam. Sed ſcias velim difficilè eiuſmodi maculas adeò deleri poſſe localibus medicamentis, nec poſthac tractu temporis repullulent, præſertim æſtiuo tempore, cum cauſa in ipſo hæreat ſanguine. Attamen vidi ego pluries ex toto deleri lentigines frequenti ſcrofæ lactis illitu. Præſtat idem ſulphuris oleum, cuius parandi rationem ſcripſimus, libro noſtro de morbo Gallico. Sed huic addere oportet tertiã Tartarini olei partem: quinetiam Amygdalarum oleum ex amaris nucibus preſſum, & cum Bryoniæ ſucco illitum. Præſtat ad id nucis vnguentariæ oleum, quo vnguentarij ad multa vtuntur. Fit oleum è lacertis quo ego ſum expertus, hoc modo. Sumito Lacertas viuas decem, & affundito olei Amygdalarum amararum libram. Collocato deinde in balneo feruentis aquæ vas vitreum, quod Lacertas, & oleum exceperit,

Remedia ad lentigines.

aperto

aperto ore, & ita dimittito horis continuis decem: deinde extrahito & percolato, & inungito, addito ceræ odoratæ momento, vt diutiùs hæreat. Vale.

IACOBVS CAMENICENVS, medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Continet Epiſtola ſecti cuiuſdam hydropici hiſtoriam.

EX quo tempore te in has regiones vltra Alpes transmiſère Dij immortales, clariſſime Matthiole, non nos tantùm, qui in hac vrbe ampliſſima medicinam facimus, verumetiam è longinquis locis, ad te tanquam ad Themidis oraculum confugiunt plerique Medici, conſulturi in rebus dubiis, tuam ſummam prudentiam, iudicium, eruditionem, conſilium. Quò fit, vt multi ægri, morbis grauiſſimis liberentur, qui peſſum irent, niſi te hominem tãta doctrina, experientia & humanitate etiam præditum ad manus haberemus. Cùm autem hac in vrbe recens caſus inauditus acciderit, nec ego nunc propter certas, quas noſti, cauſas domo excedere poſſim, vt tecum coram colloquar, putaui me à bonitate tua hac ſchedula facilè tantum impetraturum, vt tuam, mihi ſententiam de hac ipſa, quam dixi, re exponeres, eámq; literis conſignares: ita enim dicta tua crebriore meditatione faciliùs recolere, & amicis etiam meis diſcẽdi cupidis communicare potero. Res autem de qua iudicium tuum audire cupio, ſic habet. Hiſce diebus ego & amici aliquot mei, ſecuimus cadauer hominis, qui diuturno morbo laborauerat. Is autem & hydropicus poſtremò effectus erat. Reſecto autẽ ventre, cùm tranſiiſſemus muſculos abdominis, inuenimus aquam illam, citrinam vocatam, intra peritoneum & inteſtina: de quo ab aliquibus dubitatum tamen fuiſſe video. Mox inde reſpeximus ad hepar, tanquam in eo cauſam, morbi manifeſtam viſuri. Id reperimus grande, colore nigricante, & ferè tali qualem in ſplene aliàs conſpicimus. Folliculus fellis pleniſſimus erat bile. Hepatis venæ in parte eius caua, priuſquam in communem illum caudicem portæ deſinunt, omnes obſtructæ erãt,

Secti cadaueris hydropici cuiuſdam Hiſtoria.

Aqua reperta inter peritoneũ & inteſtina.

lapillis

lapillis eas diſtendentibus foris nigris, intus flauentibus. Porrò & ille meatus, qui ex folliculo fellis in inteſtinum deſinebat, lapide eiuſmodi obſtructus erat. Hunc cum exemiſſemus, nihilomagis, tamen bilis effluxit: coaluerat enim foramen illud deſuetudine bilem ad inteſtina mittendi. Hanc iſtius meatus obſtructionem ego cauſam fuiſſe video icteritiæ, cum qua hic homo ante hydropem longo tempore conflictatus fuerat, regurgitante ad totum ambitũ venarum bile, quæ purgari per inteſtinum debuiſſet. Nam meatus ille, qui ex folliculo fellis in Hepar eſt, liberrimus erat. Cæterùm Hepar ipſum tota ſua conuexa ſuperficie adnatum Diaphragmati conſpiciebatur, interueniente membrana quadam craſſa & firmiſſima, nata fortaſſe ex calore aſſante in eiuſmodi quaſi cruſtam externam, ſuperficie heparis. Nam & idem æger perpetuò de inſigni calore dextri hypochondrij queri ſolitus erat. Iam à te erudiri cupimus nunquid etiam apud veteres eiuſmodi lapillorum mentio aliqua facta ſit. Galenus quidem, quod meminerim, lapides in renibus & veſica tantum, interdum verò etiam in inteſtinis generari credidit. Quod autem in Iocinore generentur, id aut neſciuit, aut ſi ſciuit, certè ſcriptis non prodidit. E Georgio Boemiæ Rege, adhuc hodiè folliculus fellis, poſt mortẽ exemptus, extat, in quo, loco bilis, lapis durus continetur, hæmatidi lapidi colore ſimilis. Res miranda profectò & digna, de qua te audiamus. Neque enim eſt alius, qui nos docere de re tanta melius te poſſit. Vale.

Lapilli in Iecore inuenti.

Fellis meatus lapide obſtructus.

Iecur tota conuexa ſuperficie ſepto tranſuerſo adnatũ.

Georgij Boemiæ Regis fel Lapideum factum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus Iacobo Cameniceno Medico S. P. D.

Reſpondetur ad Epiſtolam præcedentem.

PErgratum ſanè abs te mihi factum eſt, mi Camenicene, quòd de inuentis in ſecto illo Hydropico me certiorem reddideris, & præſertim cum de lapillis in Iocinore repertis, nec apud antiquos nec apud cæteros Medicæ facultatis ſcriptores, nulla (quod legerim viderímque) poſteritatis memoriæ ſit facta mentio: quanquam id facilè fieri poſſe, vt poſtea dicam, non ambigo. Colligi plurimùm in Aſcite hydropicorum aquam inter

inter Peritoneum & inteſtina, vt Galenus fatetur, cùm libro qui dicitur Medicus, tùm etiam quinto de locis affectis, mirum non eſt, ſed magis mirum, quòd quidam, vt inquis, de re hac dubitauerint. Nam cum id manifeſtè afferat Galenus, ac etiam Auicenna, cur dubitare debuerint ſanè non video, ſed eorum iam ceſſabit dubitatio vbi abs te audient ſub peritoneo aquam eſſe repertam. Teſtimonium enim tuum adeò ſenſibile eſt, vt ſi quis poſthac dubitare perſeuerer, is pertinax omnino dici mereatur. De Iecoris magnitudine, & nigredine nihil etiam mihi mirandũ eſt. Intumeſcit enim hoc viſcus obſtructionibus accedentibus. Quippe obſtruens humor, tenuiora viſceris vaſa primum implet, & infarcit, auctus deinde, in omnem eius ſubſtantiam ſe diffundit, & eam poſthac, perinde, ac vaſa obſtruit: quòd ſi rurſum adhuc plenior multò cumuletur, in amplam molem iecur totũ diſtendit, & tumidum admodum reddit. Tumori ſi poſtea accedat nigredo, nil etiam mirũ videri debet, cum ex infarctu craſſeſcat ſanguis, & viſceris facultates omnes robur amittãt. Reddita enim imbecilli expultrice facultate, atra illa ſanguinis excrementa, quæ ad lienem tranſmitti poſtulabant, in ipſo hærent Iocinore, & eius non ſolùm permutant colorem, ſed etiam ſubſtantiam. De lapillis autem iis in venis repertis, quæ ex iocinoris cauitate interiore, in venæ Portæ caudicẽ deſinunt, ſi meam tibi dicam ſententiam, nulla mihi ſeſe offert ratio, quæ non conſentiat, id fieri, in iecore poſſe facilè, quemadmodum in renibus, veſica & articulis. Nanque tametſi id non dixerit Galenus, hoc tamen nihil obſtat, quo minùs etiã in iecore, vt in renibus, oriri calculi poſſint. Quippe cùm in iecore eadem ſit materia craſſa glutinoſáve calculis gignendis idonea, nec ibi calor deficiat, cuius vi lapideſcat, nihil prohibet, quin calculi ibi etiam fieri poſſint. Dicebat enim Galenus, libro de renum affectuum dignotione, Lapidem in homine à calore generari, eóque vel vehementi, vel tepido. Si craſſa materia eſt (vt ille inquit) ſufficere poteſt tepida & moderata caliditas, & quæ naturalis eſt ad firmandam, & indurandam terræ modo hanc materiam: eſt enim craſſities ad generandum lapidem ſingulariter accommodata. Sin tenuior eſt vehementiori, tunc planè indigebit caliditate ſiue naturali, ſiue præter naturam, qua dureſcat in terram. Siquidẽ calor tenues materiæ partes diſſoluit, atq; ita vbi

Iecoris præter naturalis magnitudinis cauſa.

Facilè calculos in Iecore gigni poſſe.

Lapidis in homine generatio quomodo fiat.

vbi valuerit, lapidē conformat. Hæc ille. Quibus palàm eſt, nō eſſe præter naturam, ſi in iecore etiam lapilli gignantur, cum ibi non deſit materialis cauſa, nec efficiens, nec inſtrumentalis, quibus ij in eo generari poſſint, cum eo obſtructo, quandoq; craſſa, quandoq; glutinoſa, quandoq; ambo ſimul ibi hæreant excrementa, calor non deficiat, nec vaſorum cauitas, in qua calculi gignantur. Nā ſi craſſus glutinoſúſve ſuccus, qui in renibus lapideſcit, ex iocinore per venā cauam fertur in renes, nihil ſanè prohibet, quominus in eo lapideſcere poſſit, vbi hæſerit diutius. His rationibus itaq; fretus crediderim ego lapides in iecore vt in renibus frequētiſſimè gigni. Sed quoniā propter viſceris inſenſibilitatem non excitāt dolores, nec expellūtur extra corpus, nec videri poſſunt, nec tāgi, quēadmodū qui in renibus & veſica fiūt, ſed in occulto deliteſcūt, in Medicorū conſiderationem non veniūt. Quò fit, vt his ignoratis quandoque mirentur Medici, cur iis in morbis, qui ex iocinoris infarctu oriri ſolēt, nihil penitus curare valeant vllo medicamentorum genere. Lapidem Amygdalæ nucis quantitate in Aureliæ Petrucciæ iocinore Pandulphi Tyranni coniugis Senis repertū eſſe ſcio, in quem interitus illius cauſam reiiciebāt Medici. Sed in felle naſci lapides teſtatur Farnelius, vir noſtra ætate præclariſſimus, qui lib. vj. de partium morbis ſic habet.* Calculus in cyſti fellis plerunque concreſcit niger, ſed leuis, & qui aquæ immerſus innatat. Origo illi eſt è flaua bile, quæ proprio conceptaculo diutius coercita nec tempeſtiuè vacuata, nec nouæ influxu renouata mirum in modum obdureſcit. Id autem in primis accidit, cum vterque Cyſtis ductus obſtruitur. Huius quidem neque manifeſtæ ſunt notæ, neque grauia ſymptomata, quibus certò ac facilè detegi poſſit. At ſuſpectus iis eſſe debet, quibus grauis ac diuturnus fuit icterus. Hactenus ille. Quo morbo cùm hydropicus ille tuus diutius admodum laboraſſet, nec medicamentis expugnari potuiſſet morbus, nil mirum ſi lapillus in eius felle fuerit inuentus, qui ductum ilium occluderet, quā bilis in inteſtina deferri ſolet, quinetiam ſi poſthac coaluerit ductus, vbi ducendi munus ceſſauit. De felle autem Georgij Boemiæ regis in rubeum lapidem conuerſo, res miranda (vt putas) non eſt, quòd id etiam in pluribus fiat. Nam vt Farnelius inquit, Senex quidam decrepitus ad iram mirè propen

In Iecore eſſe omnia quæ Lapidem gignere poſſunt.

Cur morborū cauſas ignorēt quandoque Medici.

Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in Iecore mulieris repertus.

Lapides in humano felle gigni.

Fel decrepiti Senis lapideus factus.

propenſus, poſt deceſſum ſine felle & ſine cyſti inuentus eſt, in cuius ſede calculus ingens conſederat. Quinetiam fuiſſe alios ſcribit, qui poſt diuturnum icterum, oborto alui profluuio huius naturæ innumeros calculos inſtar Piſi aut hordei granorum, per aluum emiſerunt. Quò fit vt quandoque hallucinari poſſint Medici, qui, vbi per aluum excernere lapillos quempiam viderint, hos in inteſtinis exortos cenſent. In bubulo felle reperiri ſæpe lapides iuglandis magnæ quantitate, rufo colore, ego ipſe teſtari poſſum, qui plures à Laniis exemptos mihi comparaui, ad varios morbos curandos, vt in noſtris in Dioſcoridem Commentariis fuſiùs diſſeruimus. Verum mirum omnibus videri poſſet, ſecti iecur conuexa ſuperficie ſepto tranſuerſo fuiſſe adnatum, niſi monſtrifica plura in aliis etiam humani corporis partibus ſæpe viderentur. Id quod dubium me reddit, an naturæ lapſu, an ex morbo (vt tu ſuſpicari videris) hoc fuerit factum. Potuiſſem pluribus hanc tractare quæſtionem, ſed quoniam nec opus eſſe videtur, nec otium abundat, boni conſulas rogo Epiſtolæ breuitatem. Vale.

Calculos è felle per aluum quandoque excerni.

Bubuli fellis lapides.

PETRVS ANDREAS MATthiolus, Ioanni Matthesio S. P. D.

Agitur de Magnete Theamedem continente.

De humanitate tua, qua vſus es erga me ſuperiori æſtate, cùm ad me aliquot metallicorum ſpecies mitteres, iamdudum tibi egiſſem gratias, niſi me & aulæ negotia, & operis mei editio impediiſſet. Ago tamen nunc, aut habeo potius: relaturus aliquando eas, vbi occaſio mihi ſeſe aliqua commoda obtulerit. Inter reliqua, quæ miſeras erat Magnes, cui Theamedem ineſſe VVillebrochio dixeras, propterea quòd vna ex parte ferrũ, quod alia attrahebat, repelleret. Verùm ego, cùm eius periculum facerem, nihil tale depræhendi. Ferrum enim vndique attrahebat. Itaque errorem tunc interueniſſe credo cum Vuillebrochio traderes. Nã & ipſe mihi retulit duos te Magnetes habuiſſe, quorum vnus ſimplex eſſet, alter verò etiam Theamedem

Magnes Theamedem altera parte habens.

medem contineret. Vnde facilè fieri potuit, vt illos imprudens, inter ſe permutares. Rogo autem pro ſumma humanitate tua, vt ſi quam portionem Magnetis, cui Theamedes coniunctus ſit, habes, eam mihi mittas. Id munus mihi tam gratum erit, vt magni id theſauri loco ſim apud me repoſiturus. Eram tibi miſſurus exemplar commentariorum meorum in Dioſcoridem, ſed nullum mihi nunc ad manum eſt, quare id alio tempore à me expectabis. Epiſtolarum opus meum ſub prælo eſt. Id quàm primùm edetur ad te transmittemus. Salutat te Vuillebrochius collega meus, qui ſuperiore æſtate meo nomine te iſthîc conuenit. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthaſari Pepulo Myropolæ Bononienſi S. P. D.

Traditur exactiſſima Theriacæ paranda ratio.

TAmetſi iam diu mihi perſuaſum habeã iſtîc non deeſſe præclariſſimos Medicos, & in ſimplicium medicamentorum cognitione peritiſſimos, qui tibi in tua conficienda Theriaca, me longè magis auxilio eſſe, ac ſuis conſiliis adiumenti plurimum Reipublicæ afferre valeant, adeò vt tibi opus haudquaquam ſit, noſtra expetere auxilia, vel conſilia: quum tamen tot precibus, petitionibus, ac literis à me efflagitaris, vt hac in re te iuuem, & meam de omnibus, quibus indigemus ad huiuſce Antidoti conficiendi apparatum, ad te ſcribam ſententiam, non potui tibi non morem gerere, præſertim cùm videam te in ea verſari opinione, vt vbi fueris meis auxiliis deſtitutus, nunquam à Senatoribus te conſequuturum putes Theriacæ conficiendæ facultatem. Quæ res mihi tantò iucundior accidit, (quanquam fortaſſe de me plura tibi polliceris, quàm re ipſa præſtare valeam) quòd non ſolùm cauſas, quibus ad hoc moueris, mihi ſignificaueris, ſed & audiam abs te, quàm iſtîc mea ſcripta in Dioſcoridem magni fiant, dum mihi tam apertè affeueras omnes ferè doctos viros & rei Medicæ ſtudioſos, qui in tuum concedunt Myropolium, vt tuorum ſimplicium medicamentorum pro Theriaca ipſa conficienda inſpiciant apparatũ, mea ſemper ſecum afferre Com-

mentaria, vt iis ducibus agnoſcant, quæ vera ſint & quæ adulterina, quæ probanda & quæ reprobanda videantur, exiſtimantes ſe tuta via fœliciter procedere. Cæterùm vt in hac tua ſanè laudabili petitione tibi morē geram, ignorare ſanè primum non debes, me in ea ſemper fuiſſe ſententia hoc æuo minimè à nobis parari poſſe Theriacam ex iis ſimplicibus, ea fœlicitate ac ratione, quibus à Galeno parabatur, nec ſi paretur eadem præſtare, quæ illa præſtitit: quòd multis deſtituamur medicamentis, quæ in hanc veniunt antidotum. Namque quanquam in horum defectu ſuppoſititiis pro more vtimur, (vt quidam putant) à Galeno conſtitutis, non ob id tamen nobis putandum eſt, his aſſumptis optimam parari poſſe Theriacam. Quandoquidem hæc tametſi in apparentibus manifeſtiſque qualitatibus cum iis cō uenire videantur, quę nobis deſiderantur: non tamen (quod magnifacio) in latentibus, quibus, mea ſententia, nulla caret planta, ita facilè illis correſpondent. Quapropter nulla reperitur in Europa Theriaca ab Andromacho conſcripta, quæ viribus per omnia illi correſpondeat, quæ ab ipſo Galeno Romanis illis Imperatoribus parabatur. Nam & ipſius Galeni tempore (vt ipſemet ſcriptum reliquit libro primo de Antidotis) quamuis plures eſſent Romæ homines admodum diuites, qui ſibi hanc Antidotum parari curabant, quòd eo tam fœliciter vti Imperatores ſcirent, non eam tamen iiſdem viribus præſtantem conſequebantur ob ſimplicium quorundam defectum, quæ tantum apud Imperatores ipſos extabant. Nec eam tantùm ob cauſam parum de ſuppoſititiis cōfido medicamentis, ſed quòd libellus ille, in quo de his tractatur (vt inferius de carpobalſamo agentes diffuſiùs differemus) falſò ſit Galeno aſcriptus. Quò fit vt qui illius doctrinam vbique ſequūtur, perperam ſuam conficiant Theriacam. Nec tamen ob id ego illis Medicis adſtipulor, qui volunt non debere parari Theriacam, quùm fieri eo modo nequeat, quo antiquitus tum ab Andromacho, tum à Galeno parari ſolebat. Sanè maior pars medicamentorum ad eius parandi rationem neceſſariorum ſunt nobis ad manus, atque ea de cauſa Theriacam ſcio antehac à quàm plurimis & Venetiis, & Patauij aliiſque Italiæ locis eſſe paratam, pararíque quotidie ſummis approbantibus Medicis. Quamobrem ſi in hiſce ciuitatibus, vbi nihil temerè à Myropolis

Theriacam à nobis ea fœlicitate parari non poſſe, qua parauerūt antiqui.

Nulla planta propria caret facultate.

Librū de ſuppoſititijs medicamentis nō eſſe Galeni.

Theriacam etiam à nobis parari poſſe.

polis parari ſolet, & vbi ars Medica primas tenet, ij qui Reipublicæ præſunt, clariſſimorum Medicorum conſenſu parari Theriacam iubent: non video profectò, quid tibi ſoli obſtare poſſit, cur tu etiam eandem parare nequeas, vbi præſertim intercedat tantorum Medicorum, quorum in tuis literis meminiſti, autoritas, & omnibus iam diu conſtet de tua ſingulari induſtria & fide. Vt autem (quùm nihil eſſe reliquum putem, quo tua voluntas impediri nunc poſſit) id quod deſideras fœliciùs conſequaris, conabor plura tibi in mentem reuocare, quæ fortaſſe rei Medicæ ſtudioſis non ingrata erunt ac tuis & Reipub. commodis non inutilia. His itaque rationibus nullum eſſe cenſeo, qui ſecùs ſentiat, præſertim quum viperei paſtilli, Opium, & Piper, quæ totius Antidoti baſes eſſe videntur, nobis vbique ſint ad manus. Atqui ſi quis inueniretur tam pertinax, qui Theriacæ præparationem impediret ob cauſas ſuperiùs recitatas, is ſanè exercitus Præfecto eſſet comparandus, qui ſuos milites loricas ferreas induere prohiberet, quòd bombardis non reſiſtant, ac ſi lanceis gladiis, ac ſagittis non eſſet obſtandum. Tibi itaque Theriacam (vt ſpero) confecturo expedit, vt ſimplicia omnia tam legitima, quàm quæ ſupponenda erunt, magna cum diligentia & iudicio ſummo tibi examinanda proponas. Quod vt faciliùs agas, hîc ſtatim meam de omnibus tibi aperiam ſententiam. *Theriacæ baſes.*

RADICES ſint oportet extenſo cortice non rugoſo, hoc etenim earum maciem oſtendit, & quod in tempore competenti non fuerint effoſſæ, vel fortaſſe ſub calentibus admodum ſolibus exiccatæ: & quæ nec vetuſtate, nec carie exoleuerint. *Radices quales eſſe debeãt*

FRVCTVS, virgulta, & germina, vegeta plenáque eſſe debent. Item & quicquid ſemen includit, tegmina, cortices & inuolucra. *Fructus qui præſtãtiores.*

SEMINA probantur, quæ grauia ac plena habentur, quod ex eo coniiciemus, quòd tentum corticem habeant non rugoſum. *Semina quæ probentur.*

LIQVORES & ſucci neque diuturnitate areſacti ſint, neque ſuas qualitates obſcuras habeant, has dico quas guſtu olfactúque percipimus. De his quùm ſatis in vniuerſum dictum ſit, dicemus nunc ſpeciatim de omnibus à longo pipere incipientes. *Liquores & ſucci.*

Piper longum

PIPER longum Galeni tempore fraudulenter concinnabatur, quamobrẽ aqua macerari iubet. Soluitur enim hoc pacto, quod ſubornatum eſt. Porrò præſtantiſſimum nullis adulteriis vitiatum Venetiis copioſum viſitur. id peculiariter domeſticum vocant: námque Syluestre etiam oſtendũt. Eligendum eſt recens non carioſum, nec ſitu obductum, vegetum, compactum acerrimúmque.

Piper lõgum domeſticum, & Syluestre reperiri.

Opium quod paſſim habetur non eſſe genuinum.

OPIVM quod paſſim in Seplaſiis proſtat, legitimum (quantum video) non eſt. Nam ſi Dioſcoridi eſt adhibenda fides, Opium ex lactea papauerũ capitum lachryma colligitur, illúdque præſtantiſſimum habetur, quod fuerit dēſum, guſtu amarum, odore ſoporiferum, & quod facilè aqua diluitur, læue, candidum, neque aſperum, neque grumoſum, & quod lucernis admotum non atra luceat flamma. At id quo paſſim Seplaſiæ vtuntur, candidum non eſt, ſed ex nigro vireſcens, aut ex luteo nigricans, aſperum potiùs quàm læue, odore mirum in modum caput feriens, quin & lucernis accenſum non modò nigram, ſed nigerrîmam edit flammam. Quò fit vt credam communis vſus Opium legitimum mentiri, & id potius eſſe quod Dioſcorides Meconium ſpeciatim vocat. Quandoquidem Meconium Dioſcoridi ac etiam Galeno Opium legitimum non eſt, quod ex lactea tantum papaueris lachryma parabat antiquitas inciſis cutetenus cultello capitibus: ſed ſuccus preſſus concretúſque è tuſis iiſdem papauerum capitibus Opio longè imbecillior. Poſſet tamen ad antidota vſurpari legitimi Opij vice, ſi tamen impoſturis non fuerit vitiatum; detentum enim in ore non ſolùm ſaliuam ſubcroceo colore inficit, ſed acredine quadam linguam adeò vexat, vt plerunque veſiculas excitet. Id quod ſanè non obſcurum præbet adulterij indicium, quòd ſcilicet aut Glaucij aut Chelidonij ſuccum admiſtum habeat. Curent itaque Pharmacopæi, vel legitimum ſibi afferri, vel ipſimet nigra ferant papauera, & Opium ſibi conficiant, vel ſaltem ſelectiſſimum Meconium habeant, quo in legitimi Opij defectu tu in tua paranda Theriaca vti poteris.

Meconium ab Opio differre.

Roſæ,

ROSAE probantur puniceæ & quæ præ cæteris odoris ſuauitate præſtant, decerpi tamen debent anteaquam penitus dehiſcant, & eo ſiccari ordine, quo paſtillos Vipereos ſiccari docuit Galenus.

SCOR

SCORDIVM herba, quod paluſtrem Triſaginem etiam vocant, iam adeò vulgaris eſt notitiæ, vt nullus amplius ſuperſit ambigendi locus. Creticum primas tenet, quanquam in aliis etiam regionibus naſcitur non contemnendum. Optimum ſanè iam pridem ex Pannonia mihi allatum eſt, odore caput feriens, & cæteris quæ guſtauerim acutius. Proh dolor quàm in magno verſati ſunt errore Medici quàmplurimi qui ante nos claruerunt, Allium ſylueſtre Dioſcoridi Ophioſcorodon vocatum pro Scordio ſuis Theriacis miſcentes. *Scordium.*

NAPI ſemen an hortenſis vel ſylueſtris Theriacæ ſit admiſcendum non erit ab re differere. Nam tametſi Galenus ſylueſtris Napi ſemen ex Creta allatum imponendum præcipiat, illi tamen non omnino adſtipulandum videtur. Quandoquidem Andromachus, nec agreſtis nec ſatiui apertè meminit ſed dulcis, quum ſcribit talibus verbis καὶ γλυκέος σπέρματος βουνιάδος. & dulcis ſeminis Napi: id quod palàm facit Andromachum potiùs immiſcuiſſe ſatiui Napi ſemen, quàm agreſtis. In agreſti enim (quod ſciuerim) nulla percipitur dulcedo, ſed potiùs acuta quædam amaritudo: in ſatiuo verò contra, vtimur enim eo in cibis ſua allecti dulcedine. Præterea iunior Andromachus, qui ex patre ſuam tranſcribit Theriacam, habet Napi tantùm ſimpliciter, quẽadmodũ & Damocrates, quod etiam hos arguit de domeſticorũ Naporum ſemine intellexiſſe: Nam cùm Napus ſatiuus ſylueſtriſque habeatur, quùm ſimpliciter ponitur, rationi cõſonum videtur, vt potiùs de ſatiuo ſit intelligendum, quàm de ſponte naſcente. His accedit Dioſcoridis Medicæ materiæ facilè Principis magnifacienda authoritas. Etenim li. ij. de ſatiuo Napo ſcribens ita, de eius ſemine ſcriptũ reliquit. Napi ſemen potum venenorum vires hebetat, antidotiſque admiſcetur. Quas tamen vires ſylueſtri, de quo ſcripſit libr. iiij. nuſquam reddidit, ſed tãtum, ad vrinas ſecundáſque ducendas commendauit: quinetiam lieni, veſicæ & renibus vtilem eſſe dixit. Id quod etiam, de eo ſcribens ipſemet aſſerit Galenus. Plinius deinde libro vigeſimo, capite quarto, poſtquam primo loco ſylueſtris Napi meminit, & illum prætulit Dioſcoridem fortaſſe ſequutus, ad fœminarum purgationes, veſicæ affectus, & ad vrinam ciendam. Alterum, inquit, Napi genus eſt, quod Buniada vocant. *Napi ſemen.* *Domeſtici Napi ſemen præſtantius contra venena, quã ſylueſtre.*

Raphano & Rapo ſimile, ſeminis præclari contra venena, ob id & in Antidotis vtuntur illo. Quibus palàm eſt de ſatiuo poſtremo locutum eſſe Plinium: quippe is facie ad vnguem Raphanum refert, guſtu verò ſaporéque quàm maximè rapum. Quamobrem neſcio qua ratione ductus Galenus ſcripſerit libro primo de Antidotis, vbi ſimplicia, quæ in Theriacam adduntur expendit, ſumendum eſſe ſylueſtris Napi ſemen: Niſi fortaſſe is peculiariter compertum haberet, id quod ſuo æuo ex Creta afferebatur propria fortaſſe quadam vi pollere ad Antidota paranda. At quùm nos eo deſtituamur, ſuaderem ſanè vt ſatiui ſemine vterentur Pharmacopæi, & id tantum ſuis admiſcerent Antidotis, quòd palàm ſit tantorum præclariſſimorum virorum autoritate præſtare hoc, ad venena & in Antidotis addi.

Iris Illyrica præſtantior cæteris.

IRIS omnium præſtantiſſima eſt Illyrica: quinetiam Macedonica. Ex Illyria facilè Venetias comportatur. Eligenda tamen in hoc genere, quæ præ cæteris fuerit odorata. Reiicienda eſt Lybica, tum quod amareſcat, tum quòd Galeni teſtimonio tantum ab Illyrica diſtet, quantum abeſt cadauer à viuo corpore. Naſcitur in aliis etiam gentibus, quæ viribus ab Illyrica parùm recedit, qualis eſt, quæ in Apulia prouenit, & quæ candidum edit florem. Cæterum quùm Illyrica ſit omnium efficaciſſima, ea tantùm tibi fuerit ſeligenda.

Agaricum.

In Agro Tridentino Agaricum copioſum.

AGARICVM (vt Galenus inquit) fraudem nullam admittit. Deſiit conuehi ad nos ex Sarmatia, Galatia, & Cilicia: quod autem per Italiàm circumfertur, & Venetias comportatur, legitur partim in agro Tridentino Tyrolenſique Comitatu, vbi montes vbique Laricibus ſylueſcunt: partim verò affertur ex Norico tractu aliíſque circumiacentibus regionibus, quibus ſanè in locis præſtantiſſimum prouenit. Non autem multum refert, aut quo in loco creſcat, aut à quo afferatur, modò præſtantiſſimi notas habeat. Paulò præfertur albiſſimum, friabile, minimè lignoſum. Sed nos ex Meſue ſententia addendũ cenſemus leue, rarum primo ſtatim guſtu dulce, mox amarum, adſtringẽs, ac etiã ſubacre. Quod autem tale non fuerit, reiicere oportet. Siquidem nigrum, denſum, ponderoſum, filis quibuſdam veluti

veluti neruis interſectum acerbúmque maximè improbatur. Quò fit, vt Dioſcorides libr. vi. inter deleteria medicamenta, id quod tale ſit, repoſuerit. *Agarici optimi nota.*

CINNAMOMVM iam diu defecit, vt in Commentariis noſtris in Dioſcoridem editis fuſius diximus, quanquam nõ ſine errore ſibi perſuadet Fuchſius, libro de Compoſitione medicamentorum Luſitanum Amathum illum fortaſſe ſequutus, reperiri legitimum Cinnamomum (vt ſuis verbis vtar) in capſis Canella refertis, quæ ad nos conuehũtur. Adhæc nihil minùs hallucinatur, dùm ſibi perſuaſum habet Cinnamomum, quod nobis Zeyla inſula mittit, corticem eſſe arboris: ſed aberraſſe hunc, teſtis eſt Galenus, cuius non ſolùm authoritate, ſed etiam aliorum probatiſſimorum authorum nobis comprobatum ſit, Cinnamomum eſſe ligni ſubſtantiam, non autem corticem. Præſtabit itaque in Cinnamomi defectu ſequi Galeni dogma, quod eſt, Caſiæ duplum Cinnamomi loco ſubſtituere. Quintus Galeni ætate in Cinnamomi penuria Carpeſium ſupponebat, quo etiã caremus. Nam Cubeba vulgaris Carpeſium non eſt, vt quidam credidêre: vtque in noſtris in Dioſcoridem commentariis latiùs diſſeruimus. *Cinnamomũ.* *Pro Cinnamomo quid ſupponẽdum.* *Cubebam non eſſe Carpeſiũ.*

GLYCYRRHIZAE ſuccus ex Creta & mõte Gargano Apuliæ comportatur. Optimus eſt Creticus, à quo tamen non longè abeſt Italicus. *Succus Glycyrrhizæ.*

OPOBALSAMVM nomine tantùm cognoſcimus. Periit enim iam diu quod in Iudæa habebatur. Memphi tamen (vt audio) in quodam tãtùm viridario alitur, ſed liquoris non valdè ferax, nec etiam plurimæ ibi plantæ aluntur. Si quid liquoris colligunt, id totum ſolus Turcarum Imperator habet. Quò fit, vt iam longo admodum tempore Opobalſamo deſtituamur, vt in commentariis noſtris in Dioſcoridem fuſiùs dictum eſt. Sunt tamen impoſtores, qui legitimum ſe habere Balſamum mentiuntur, quod ſi quis expendat, facilè comperiet, non modò id eſſe adulterinum, ſed Balſami ne tantillum quidem in ſe continere. Animaduertant itaque Pharmacopæi, ne ab iis deludantur. Adulterabatur Balſamum ante Theophraſti æuum, adeò vt ſcriptum reliquerit, libro nono, de plantarum hiſtoria, id omne quod in *Opobalſamũ.* *Impoſtorum fraus.* *Balſamum adulterabatur etiã Theophraſti tẽpore.*

Græciam aduehebatur, non fuiſſe ſyncerum, ſed pluribus miſtionibus vitiatum. Ideóque Galenus narrat libro primo, de Antidotis, quùm non ignoraret Opobalſamum diuerſis modis adulterari poſſe, ita vt difficulter pateret emẽti fraus, ſe proprio oculorum intuitu cernere voluiſſe, & quomodo creſceret Balſamum, & quomodo lachrymam mitteret, voluítque ſynceram huius lachrymæ partem habere, veluti regulam ad dignoſcendos alios Balſami liquores. Porrò affertur iam (vt audio) ex occidentalibus Indiis liquor odoratiſſimus, liquido Styraci vocato ſimilis, quem qui deferunt Balſamum appellant, quòd notas quaſdam Balſami pre ſe ferat. Verùm quùm (teſte Strabone) Balſami lachryma lacteo ſit colore, crediderim potiùs nouum hunc liquorem, Stactem eſſe præſtantis Myrrhæ, quàm Balſami liquorem. Ineſt huic odor, caput feriens, & acris ſapor, vulnera ſanat celeriter, rugas tollit, vrinas, & menſes cit, ſuſpirioſos iuuat, & cæteras ferè, vt aiunt, præſtat Balſami vires. Quapropter non abs re factum putauerim, ſi quis eo Balſami vice vteretur ad Antidota, preſertim, quùm non modo quàm plures habeat Balſami facultates, ſed etiam, quòd Stactem ad vnguem referat. Stacte enim ſubſtituitur Galeno & Paulo Opobalſami vice. Sunt qui Opobalſami loco oleum Caryophillorum ſupponendum ſuadent, quorum ſententiæ, nos etiam aſtipulamur. Quidam Myrrhæ oleum ſuppeditant, quod magis ſanè probarem, ſi legitimam haberemus Myrrham. Sunt etiam qui Myriſticarum nucum liquorem Balſami vice accipiant, à quibus non diſſentimus: omnes enim huiuſmodi liquores Aromatis plurimum reſipiunt, & præclariſſimæ ſunt facultatis. Fuchſius libro de cõpoſitione medicamentorum, in hoc parùm ſibi conſtare videtur, quòd primum dixerit, vbi de ſuppoſititiis medicamẽtis egit, Opobalſami loco Stactem ſupponi debere, vbi verò vipereos cõficit paſtillos, quibus præter Andromachi & Galeni inſtitutum Opobalſamum addit, Leucoij ſucco pro Opobalſamo vti ſuaſerit: Sed quàm magno ducatur errore, inferius latius dicemus, vbi de Carpobalſamo meam tibi aperiam ſententiam.

Balſami nouum genus. *Stacte Balſami vice ſuppo nit Galenus.* *Quid Balſami loco ſubſtituendum.* *Fuchſii opinio exploſa.*

Myrrha. MYRRHA quæ legitimæ notas referat, adeò rara eſt in Europa, vt difficilè admodum ſit, inuenire qui eam vſquam viderit. Qua enim Seplaſiæ vtuntur, ſi inter Myrrhæ gene

genera fuerit admittenda, omnium ſanè viliſſima erit, eáque fortaſſe quam Ergaſimam, vel Caucaliam vocat Dioſcorides, pingui carens, prætermodum exoleta retorridáque. Præſtabit itaque ea vti, cùm præſtantior ad manus non ſit: ſed delectu opus eſt, nempe, vt in hoc genere, ea tantùm ſeligatur, quæ odoratior, pinguior ac recentior apparebit. Verùm ſi Stacte ſynceriſſimum eſſet ad manus, nil ſanè commodiùs optari poſſet.

Myrrha ſelectio.

CROCVM Corytium Lyciúmve ex Olympo monte decerptum, quod (vt Dioſcorides & Galenus teſtantur) cæteris eſt præſtantius, quod ſciam, ad nos non aduehitur. Primas in Italia tenet, quod ab Aquila Veſtinorum vrbe affertur. Præſtantiſſimum eſſe conſtat, quod in Germania prouenit, circa Viennam Auſtriæ Metropolim. Sed difficulter tranſit ad Italos, tum quòd copioſum non ſit, tum etiam quòd Pannones, qui Aromatum & Croci vſu admodum delectantur, illud in ſuas conuehant regiones. Habet enim Auſtriacum Crocum omnes ferè tum notas tum qualitates, quas optimo Corycio reddidit Galenus. Quamobrem curent Pharmacopæi pro virili qui Antidota parant, vt è Vienna ad eos adferatur, vel ſaltē ſelectiſſimo vtantur Aquilano.

Crocum.

Crocū præſtātiſſimum in Auſtria.

ZINGIBER (vt Galenus inquit) adulteria non admittit. Sunt tamen hac ætate impoſtores, qui fraudes etiam illi parant. Siquidem quùm carie Zingiber tentari cernunt, rubrica quadam aqua ſubacta ſuperliniunt, vt teredinum foramina obſtruant. Eligatur itaque Zingiber, quod rubricam non admiſerit, ponderoſum, farctum, ſolidum, carie vacans, intus album, & ſapore acerrimum. Facilè enim Zingiber carie contabeſcit, quòd (vt Galenus inquit) recrementitia quædam illi inſit humiditas, quæ facilè computreſcit.

Zingiber.

RHAPONTICVM legitimum, vt in commentariis noſtris in Dioſcoridem ſcripſimus, noſtra hac ætate in Italiam afferri cœpit. Nec deſunt Venetiis mercatores, ac Pharmacopæi, qui ſelectiſſimum vendunt. Vbi verò, quis adeò ab Italia procul abfuerit, vt illud conſequi non poſſit, Rhabarbarum potius illi ſupponendum ſuaderem, quàm magni Centaurij radicem, vt recentiorum quidam cenſent.

Rhaponticū.

Rhabarbarū, pro Rhapontico imponēdū.

Quandoquidem Rhabarbarum præter id, quòd polleat odoris fragrantia, præſtat mirum in modum contra venena & venenatorum morſus: quin & ad peſtilentiam, peſtilentes febres & interaneorum vermes. Quibus tamen facultatibus omnino deſtituitur magni Centaurij radix. Nec obſtat, quod in libro, quem Galeno aſcribunt, vbi de ſubſtitutis agitur medicamentis, Rhapontici loco ſubſtituatur magni Centaurij radix. Quippe præter id, quòd ſemper crediderim librum illum eſſe ſpurium pluribus de cauſis, quas poſtea referam, credi ſanè par eſt, quòd, ſi Galenus ſimplicium medicamentorum indagator acerrimus Rhabarbarum nouiſſet, nullum aliud quàm illud ſuppeditaſſet medicamentum, vbi Rhaponticum non eſſet ad manus: imò fortaſſe nunquam Rhaponticum ſuis Theriacis admiſcuiſſet. Odoratum enim Rhabarbarum eſt, vt diximus, quod admodum magnifacere oportet. Quamobrem nulli mirum ſit, ſi Auicenna inter Arabes facilè Princeps ſuis Theriacis Rhabarbarum admiſcuit Rhapontici loco, quemadmodum & Nicolaus Myrepſicus Alexandrinus, qui quùm tam diligenter de medicament. compoſitione ſcripſerit, vt ſequutæ ætatis Medici ſuis plerunque vtantur medicamentis, cenſendum ſanè non eſt, quòd fuerit is (vt Fuchſius putat) ſimplicium medicamentorum adeò ignarus, vt neſciret, quid eſſet Rhaponticum & quid Rhabarbarum, præſertim, quùm is vtriuſque ſæpe meminerit & in Hedichroi compoſitione vtrunque addiderit. Velim itaque vt tu Rhapontici loco, Rhabarbarum ſupponas. Quod ſi non neglexeris, Antidotum longè efficacius tibi comparaueris.

Quinquefolium.

QVINQVEFOLIVM commune intelligo, non autem Tormentillam vocatam, vt quidam exiſtimant, cuius nuſquàm (quòd ſciam) meminêre antiqui. Qui vero aliter ſentiunt hallucinantur vnà cum Manardo Ferrarienſe. Nec tamen ob hoc putent velim Pharmacopæi Tormentillam ſuam, non habere vſum, in aliis medicamentis à recentioribus inuentis, ſiquidem herbula eſt miris pollens viribus.

Calamyntha. Marrubium.

CALAMITHA, MARRVBIVM Nota ſunt omnibus & in Italia præclara naſcuntur. Inter Calamynthæ genera præcellit Montanum, imbecillius eſt aquaticum.

PETRO

PETROSELINVM Macedonicum, non adeò magnifecit Galenus, quin velit eius loco alterius regionis Petroſelinum ſubſtitui poſſe. Inquit enim. Tibi verò ſi Petroſelinum Macedonicum quandoque deerit, ne peiorem exiſtimes Theriacam futuram, ſi aliud impoſueris: nam Macedonicum amariorem Theriacam facit, præſertim ſi recens adhuc imponitur. Quamobrem quùm nos tam Macedonico, quàm cæterarum gentium Petroſelino deſtituamur, Smyrnij ſemen, cuius in Commentariis noſtris, in Dioſcoridem editis imaginem appinximus, ſubſtituendum eſſe putarim, nam præter id quòd Serpentium morſibus opem ferat, iiſdem omnibus facultatibus pollet quibus & Petroſelinum. *Petroſelinum* *Quid pro Petroſelini Macedonici ſemine ſupponendum.*

STOECHAS non ex Creta tantùm & Stœchadibus inſulis, ſed etiam ex Arabia peregrina ad nos affertur. Quanquam in Apulia prouenit in Gargano monte non omnino reiicienda. Galenus Creticam cæteris quæ in inſulis proueniunt, præfert. Recentiores medici Arabicam ſemper ſuis medicamentis admiſcent: quæ tamen ſi recens adueheretur, principem facilè locum obtineret. Cæterùm cum conuehi non poſſit, niſi longo temporis tractu, facilè ſitum contrahit. Quò fit, vt vna cum Galeno Creticam aliis præferam. *Stœchas.*

COSTVM quod legitimum ſit, nuſquam (vt ingenuè fatear) mihi hactenus videre licuit. Siquidem tametſi quædam circumferuntur radices, quæ aliqua ex parte Coſtum referre videantur, non tamen illi paribus correſpondet notis. Quamobrem fortaſſe tutius fuerit eius loco Zedoariam ſuppeditare, non quod hanc Coſtum eſſe crediderim (vt quidā malè ſentiunt) ſed quòd iam ſexcentis experimentis conſtet, & venenis aduerſari hanc, & peſtilentiam arcere. Taceo reliquas præſtantiſſimas facultates, ne longior ſim, quibus præclariſſima hæc radix pollet. Sunt etiam doctiſſimi viri & rei herbariæ peritiſſimi, qui Angelicam ita recentioribus vocatam Coſto ſimilem faciunt, quòd præſtet eximia odoris ſuauitate, guſtu ſit acris, leuiculam (vt Galenus inquit) habeat amaritudinem & venenis, ac venenatorum morſibus opem ferat. Horum opinioni non poſſum non etiam inhærere, quòd ratione & experimento fulciatur. Veruntamen quùm ſcribat Galenus Coſtum adeò eſſe acre, vt diu admotum exulceret, placeret quidem Angelicæ duplum ponderis addere. Fuchſius Medicus ætatis noſtræ clariſſimus, libro de Com *Coſtum legitimum non haberi.* *Angelica Coſto ſimilis.* *Angelicā pro Coſto ſupponi poſſe.*

de Compoſitione medicamentorum in Compoſitione Aureæ Alexandrinæ dicit, quòd quoties Coſti mentionem ſimpliciter facit Nicolaus Myrepſicus, ſemper amarum appellatum intelligere. Verumtamen quum apud Græcos tantum nigri & albi Coſti fiat mentio, quemadmodum & apud Pliniũ, quid peculiariter pro Amaro Coſto ſibi velit Fuchſius libenter audirem, & an pro amaro Coſto Pſeudocoſtum intelligat, quod quidam impoſtores ex Gargano Apuliæ monte per Italiam circumferunt, ſapore quàm amaro. Scribit quidem Galenus leuiſſimam Coſto eſſe amaritudinem, ſed quum id abſolutè pronunciauerit, cenſendum ſanè nõ eſt, vt neutrum amaritudine vacet, ſed hic fortaſſe Fuchſius Arabas ſequutus vnà cum illis hallucinatus depræhenditur. Cæterum non deſunt rei herbariæ imperiti, qui hortenſem herbam, quam quidam Mentham Saracenicam, quidam Mentham Græcam, quidam, vt Tuſci Saluiam Romanam appellant, pro amaro Coſto accipiant aberrantes. Vtriuſque Coſti imaginem (dulcis fortaſſe & amari) pollicetur Fuchſius pictam oſtendere in altero de Stirpium hiſtoria Commentario. Sed quum nullus extet Author (quod ſciuerim) qui Coſti notas & hiſtoriam ſigillatim deſcripſerit, & peregrina ſit planta, multum ſanè fèciſſe illum fateri compellar, ſi Coſtum ex Arabia vel India Syriáve in ſuum tranſtulerit librum, & legitimum eſſe probauerit.

Fuchſii opinio improbata.

Piper nigrũ.

PIPER nigrum nullis, quòd ſciuerim, impoſturis fraudem admittit. Tantò tamen præſtantius fuerit, quantò ponderoſius. Quod enim graue ponderoſúmque eſt & corticem tenuiorem habet ac minus ſpectatur rugoſum, id ſanè optimum cenſetur.

Dictamnum.

DICTAMNVM quotannis è Creta Venetias affertur. Eligatur recens non carioſum, nec ſitu obductum, vegetum & vndique tomentoſum, guſtu feruens & odoratum.

Iuncus odoratus.

IVNCI odorati flores defecerant ferè etiam Galeni æuo, qui cauſam in Camelos refert, quòd eos auidiſſimè depaſcantur. Ego verò cauſam potiùs reiiciam in Arabas, qui illas incolunt regiones, & eorum accuſabo negligentiam ac imperitiam: quandoquidem nunquam ſuaderi potero, vt credam Camelos adeò vniuerſam regionem illam erodere, vt nihil ferè ſuperſit florum Iunci odorati ac ſi locuſtarum in

ingentiſſimus numerus accederet. Paleæ itaque & calami ratio habenda erit, quum floribus deſtituamur. Sed hæc recentia eſſe oportet, odorata, & quòd manſa guſtui acri probentur ſapore: Quæ enim diu aſſeruata ſunt, facilè (vt Galenus inquit) inodorata euadunt, & vniuerſam exuunt acredinem. Quò factum eſt vt prius crederet Fuchſius, qui fortaſſe odoratum iūcum ætate exoletū deguſtauerat, has, quæ circumferuntur paleas eſſe adulterinas: Sed quum deinde vel recentes guſtaſſet, vel ex Commentariis noſtris in Dioſcoridem intellexiſſet ſe magno duci errore lib. de Compoſitione medicamentorum in noſtram deuenit ſententiam. Monachi qui in Meſuem ſcripſere pariter in hoc hallucinati ſunt, vt alibi de his diffuſius diximus. *Monachorum error.*

THVS adeò copioſum ex Alexādria Aegypti ad nos affertur, vt verendū nō ſit, quin optimi plurimum habeamus. Eligatur clarum, album, leue, rotundis granis concretum & quod igni admotum facilè accenditur. *Thus.*

TEREBINTHINA reſina quæ legitima ſit noſtra tantum ætate ad nos ex Cypro, Chio & aliis quibuſdam Aegei maris inſulis afferri cœpit. Cuius loco Larigna vſi ſunt Medici qui præteritis temporibus claruerūt. Porrò quorundam ſtudioſorum Medicæ materiæ diligentia ac ope, qui eò nauigauerunt, poſtea factum eſt, vt reuixerit Terebinthina. Afferebatur primùm cocta frictáve, vel quòd eſſet aduectu aptior, vel quòd impoſtoribus ad adulteria aditus hoc modo facilior fieret. Verum liquida, vt per ſe ab arbore manat iam frequens facta eſt. Hanc itaque tantùm expetant, qui Theriacam conficiunt, nā cruda hìc opus eſt. Galenus lib. j. de Antidotis Chiam cæteris præfert quòd & odore & ſapore alias omnes præcellat. Fuchſius lib. de Compoſ. medicamen. ſcribit Lariceam reſinam Terebinthinæ proximam eſſe eáque tutò vti poſſe Pharmacopæos, vbi legitima Terebinthina defecerit. His præterea additis Officinas omnes magno errore ſolam Abietinam pro Terebinthina ſubſtituere quum ea longè ſit inferior: ſed (eius pace dixerim) hallucinatur. Quandoquidem falſum ſanè eſt, quod Laricea reſina Abietinam præcellat bonitate. Quippe Dioſcorides lib. j. Cap. de Terebintho apertè contra Fuchſij ſententiam, ita de Reſinis ſcriptum reliquit. Terebinthina reſinas omnes antecellit: proxima Lentiſcina & è Pinu Abietéque. Et Capite ſequenti

Terebinthina reſina.

Fuchſii opinio exploſa.

ſequenti vbi in vniuerſum de reſinis diſſeruit. E Picea (inquit) & ex Abiete reſinæ cæteras antecedunt, odoratæ enim ſunt, atque thuris odorem imitantur. Id quod poſtea idem repetiuit Galenus lib. iij. de Cōpoſitione medicamentorum per genera, vbi in reſinarum facultatibus fatetur, ſe nihil à Dioſcoride diſſentire. Præterea & illud falſum eſſe conuincitur, quòd officinæ omnes Abiegnam pro Terebinthina ſupponant, quum omnibus rei Medicæ ſtudioſis Pharmacopæiſque, nulla alia reſina pro Terebinthina vti Seplaſias iamdudum conſtat, quàm ea quæ è Larice manat, vt pluribus in Commentariis noſtris in Dioſcoridem nobis memoriæ proditum eſt. Adhæc abietina perexigua eſt nec vbique vænalis inueniri poteſt. Ego quidem hanc pro Terebinthina ſemper ſuppeditandam ſuaderem, quippe quòd Terebinthinam quadam odoris gratia ſuperet, quòd adſtringat, pelluceat, & longè magis amara ſit quàm acris: Sed hanc fortaſſe nuſquàm vidit Fuchſius.

Abietina reſina præſtãtia.

Caſia odorata

CASIA odorata, quam Cannellam vocamus, præſtantiſſima copioſaque habetur in vniuerſa ferè Europa: delectu tamen opus eſt, facilè enim indicabit guſtus an ſuis præſtet viribus: Siquidem ea efficaciſſima fuerit, quæ non modo guſtu acri depræhenditur, ſed dulcis & odorata. Quæ autem talis non fuerit, reiicienda eſt, aut enim fraudem aliquam paſſa eſt, aut exoleuit.

Nardus Indica.

NARDVS Indica legitima frequens reperitur, ſed fecit loci diſtantia ne ad nos afferatur ſuis dotibus vſque adeò prædita. Eligenda quæ recentior fuerit, leuis, largam gerens comam, colore flauo, odorata, Cyperum redolens, breui ſpica, amaro ſapore linguam ſiccante, & quæ diu ſuam odoris gratiam conſeruet. Si verò huiuſmodi non ſit ad manus, Celticam quam recentem, odoratam præſtantiſſimámque habemus tutò ſupponere poſſumus. Quippe hæc Dioſcoridis teſtimonio, præter id quòd Syriacæ omnibus ſuis viribus æquipolleat, vrinam magis prouocat, & Stomacho vtilis eſt. Nec obſtat quòd ſcripſerit Galenus Celticam Nardum Indica ac Syriaca eſſe imbecilliorem. Quandoquidem hanc ſupponi haudquaquam ſuaſerim, vbi optima Indica ſit ad manus, ſed vbi tantum vel deficiat, vel euanida ſuas non aſſeruauerit vires.

Nardus Celtica.

Polium.

POLIVM verum non diu eſt quod in Medicorum rediit

rediit vſum, vtriuſque imagines quis intueri poterit in Commentariis noſtris in Dioſcoridem. Montano tamen vtendum tanquam præſtantiſſimo.

SESELI quatuor eſt generum, nempe Maſſilienſe, Aethiopicum, Peloponenſe & Creticum. Galenus nullam inter horum facultates habet differentiam, nec alterum alteri præfert. Videtur tamen Dioſcorides præferre Aethiopicum quòd ſcripſerit eſſe Maſſilienſi acrius odoratiúſque: quin & multa odoris ſuauitate pollere. Id quod periculum facientibus facilè conſtabit. *Seſeli.*

STYRAX qui nunc Venetias affertur, an ex Pamphylia aut Piſidia, aut Cilicia aduehatur quid veri referam neſcio. Galenus illum prætulit, qui ex Pamphylia in calamis concluſus afferebatur, adeóque magnifecit vt ſcriptum reliquerit libro j. de Antidotis, tantum diſtare hunc à vulgari, quantum à vino quod in tabernis venditur diſtat Falernum. Quo factum puto vt vnuſquiſque Medicus ſemper præcipiat ſuis medicamentis Calamitem imponi. Quippe Calamitis cognomen aliunde fluxiſſe haudquaquam crediderim, quàm à calamis in quibus olim ferebatur ſelectiſſimus. Qui Venetiis venditur non omnis probus, ſyncerúſq; eſt, quum eius plurimum ibi reperiatur, quod impoſturis non vacat, quamobrem ſcrutinio opus eſt: Eligatur itaque pinguis, flauus, reſinoſus, albicantibus grumis, quàm plurimum in ſua odoris gratia permanens, & qui dum molitur melleum fundit liquorem inditúmque prunis ſuauiſſimum mittat vaporem, cuiuſmodi apud vnguentarios habetur. Fuchſius lib. de Comp. medicamentorum, Styracem Calamitẽ liquidum antiquis fuiſſe contendit, non alia (quantum video) ratione fretus, quàm quòd in calamis aduceheretur. Verùm, mea ſententia, aberrat. Quandoquidem Dioſcoridi lachryma eſt arboris malo Cotoneæ ſimilis, eáque cæteris præſtat, quæ flaua ſit, reſinoſa, albicantibus grumis, & quæ dum molitur, melleum liquorem reddit. Quibus facilè coniici poteſt Styracis arboris lachrymam nunquam fuiſſe liquidam, ſed in grumos concretam, qui mola ſubacti liquorem melli ſimilem fundunt. Non enim liquida mola atteruntur, ſed arida compactáve. Porrò ridiculum fuerit dicere Styrax Galeni tempore portabatur in Calamis, ergo erat liquidus. An non delirio tentari is ſanè videretur, qui diceret Cariеas, palmulâſve

Styrax. *Styrax adulteratur.* *Styracis optima nota.* *Fuchſii opinio exploſa.* *Lib. i. cap. LXVIII.*

láſve eſſe liquidas eò quòd ferantur in cadis, lageníſve vini vel olei modo? Nimirũ non alia ratione qui Styracis lachrymam collegerant, in Calamis concludebant, quàm, quòd ne ſuauiſſimus eius odor expiraret in auram, quemadmodum (vt Theophraſtus eſt author) ij faciebant, qui Dictamnum herbam in Creta legebant. Ipſi enim huiuſce plantæ manipulos in ferula aut arundine intercludere ſolebant ne odor víſque expiraret.

Thlaſpi. THLASPI ſemen Galeno primo de Antidotis principem ſibi locum aſciuit, quod in Cappadocia naſcitur. Verùm non omne, ſed id tantum quod in Tauro prouenit. Nobis autem quùm Cappadocio careamus, noſtrate vel Cretico vti licebit: quod enim in Italia naſcitur (vt Galenus inquit) non longè abeſt à Cretico.

Ammi. AMMI verum, iam nemo ferè eſt, qui non nouerit, reuixit enim noſtra ætate. Eius imaginem ad viuum delineatam ſpectare quis poterit in noſtris in Dioſcoridem Commentariis.

Chamædrys. Chamæpitys. CHAMAEDRYS CHAMAEPITYS omnibus nota ſunt, nec longè diſtant à Creticis Italica.

Hyppociſtis. HIPPOCISTIS quæ tam diu ſepulta delituit, hac noſtra floreſcente ætate repullulare cœpit, adeò vt iam nullus ſit in Italia Pharmacopæus, qui legitimam Hyppociſtim non nouerit. Naſcitur copioſa in Patauino agro & in Apennino monte. Nec eſt (vt Fuchſius credit) fungus nec fungi imaginem referens, ſed germen Orobanchæ non abſimile. *Fuchſii opinio improbata.* Præterita ætas inſolato hircinæ Barbulæ ſucco pro Hyppociſtide perperam vſa eſt: Erroris cauſa in Aphros reiicitur, quippe qui Ciſtum Hirci barbulam appellauerint. Quò factum eſt vt errauerint Seplaſiæ ſibi perſuadentes nil aliud eſſe Aphris Ciſtum, quàm hirci barbam, quam Græci τραγοπώγονα dicunt. Vbi autem Hyppociſtis ad manus non ſit, Acaciam, vel florum agreſtis Punicæ ſuccum ſubſtituit Dioſcorides. *Pro Hyppociſtide quid ſupponendum.*

Malabathrũ. MALABATHRVM quod folium etiam vocant, iamdiu ex India ad nos aduehi deſiit: quapropter Galenus conſulendus erit. Is enim lib. 8. ſimplicium medica. vbi folium abſit, Indicam Nardum vel Caſiam ſuppeditat. Fuchſius Medicus inſignis lib. de compoſitione med. in Aurea Alexandrina Atractylim herbam pro Malabathro ſubſtituit, ſuccida *Malabathri loco quid addendum.*

cidaneorum (vt ipſe inquit) codicem ſequutus, quem falſò, vt ingenuè dicam quod ſentio, Galeno adſcribunt: quanquã in eo qui nobis eſt ad manus nuſquam ſcriptum repererim Atractylim pro Malabathro poſſe ſubſtitui. Præterea quoniam, vt ipſe ait, Atractylis in Germania non prouenit, niſi in hortis ſata, Carduum benedictum ſubſtitui præcipit. Sed proh Dij immortales, quanta eſt hic Fuchſij ineptia. Quandoquidem non alia de cauſa Carduum benedictum ſubſtituit, quàm quòd in Germania Atractylis non reperiatur, niſi in hortis ſata. Nec tamen videt Carduum hunc nullibi etiã reperiri niſi ſatum. Cæterùm quum & Caſia & Nardus in Theriacam veniant, quis poſſet dubitare an conueniat potiùs Caſiæ pondus augere, an Spicæ, quum Caſiam & ſuas & Cinnamomi vices hîc explere oporteat. Spicam potius augeri debere exiſtimauerim. Cronenburgius Medicus Colonienſis vir ſanè ingenio & doctrina præclarus, poſtquam Nardum & Caſiam, ex Galeno attulit ſupponendas, Macim ex Auicennæ ſententia rectè ſupponendam etiam eſſe exiſtimat: id quod ego facilè concesſerim. *Fuchſij opinio reiecta.*

CELTICA nardus, quamuis & ipſa iam primum reuixerit, adeò nota eſt omnibus vt nullus iam relinquatur ambigendi locus: Eligi tamen debet recens, iucundè odorata, numeroſis radicibus cohærens, plena & quæ non facilè frangitur. Adulteratur (vt inquit Dioſcorides) impoſita herba ſimili, quæ ab odoris grauitate Hirculus vocatur. Sed facilè fraus depræhenditur. Namque herba candidior eſt, ſine caule, breuibus foliis, radice neque amara, neque odorata. *Celtica nardus.*

GENTIANA quæ in Italia prouenit non longè ſuis dotibus (vt Galenus inquit) à Cretica diſtat, præſertim ea quæ affertur ex Gargano Apuliæ monte. Præfertur ſolida, rugis vacans & odore caput feriens. *Gentiana.*

ANISVM præſtat recens, plenum, non furfuroſum, odoratum. Dioſcoridi & Galeno præfertur Creticum, nobis Italico vti licebit, vbi Creticum defuerit. Siquidem & in Apulia & in Flaminia prouenit non reiiciendum. *Aniſum.*

FOENICVLI ſemen quod in Italia habetur & acutum & dulce reperitur, vtrunque tamen odoratum. Verùm quum dulcis non meminerint antiqui, acuto ſemper vtendum ſuaſerim. Habetur etiam quoddam aliud genus Barbaricum Venetis appellatum, noſtrate lõgè craſſius & dulcius, *Fœniculum.*

quod tamen ignauius ad Antidota conficienda putauerim, quum parum ſanè acredinis guſtui relinquat.

Meon. MEON quod legitimum ſit credidimus iamdudum non oriri in Italia, nec eò aliunde conuehi, quòd ſcripſerit Plinius Meon ſua ætate non creuiſſe in Italia, niſi à Medicis ſatum iiſque perpaucis. Quod proculdubio indicium præbet vſq; ad Plinij æuum peregrinum in Italia fuiſſe Meon. Reperta tamen nuper eſt planta ipſaque frequens, quæ quoniam plures Mei notas præ ſe ferre videatur, in legitimi Mei locum à peritis rei herbariæ Medicis recepta eſt. Nos tamen, etſi Mei radix Dioſcoridi ſit odorata, contra verò hæc potiùs grauiter oleat, nec adeò ſit acris vt quis eam ſtatuere poſſit ex tertio excalfacientium ordine, non ob id à tantorum virorum ſententia diſcedere auſi ſumus. Siquidem acredinis imbecillitas cœli ſolíque fortaſſe noſtri cauſa euenire poteſt. Adhæc quum ſcribat Dioſcorides, ſi eius pluſculum quàm par ſit ſumatur, capiti dolorem inferre, hinc etiam indicium ſumi poteſt graueolentiam quandam Meon obtinere. Naſcitur planta hæc paſſim ferè in tota Italia, & præſertim in montibus. Ea tamen cæteris præſtat, quæ ex Gargano Apuliæ monte conuehitur. Apuli Imperatricem vocant quòd ſuis fortaſſe præſtantiſſimis viribus tam præclaro nomine appellari promeruerit. Magnificiunt hanc præter alias facultates ad viperarum & aliarum ferarum venenoſos ictus: itaque hac vti poteris tanquam legitimo Meo vbi tuam parauerís Theriacam.

Imperatrix herba.

Terra Lemnia. TERRA LEMNIA, quæ ex Conſtantinopoli ad nos conuehitur, ſiue ſit, quæ pro legitima à mercatoribus venditur, ſiue quam à Turcarum Imperatore tanquam theſaurum aſſeruari aiunt, plures mentitur notas, quas Lemniæ Sphragidi reddidit Galenus, adeò vt omnino mihi perſuaſerim (ſi tamen legitima terra Lemnia ſit in rerum natura) nihil aliud eſſe poſſe hanc, quàm bolum Armenum nunc Seplaſiis vocatum, eum ſcilicet, qui ex orientali plaga affertur. Habet enim Rubrica hæc omnes Lemniæ terræ notas, ac etiam vires, vt fuſiùs diſſeruimus in noſtris ſuper Dioſcoridem Commentariis.

Chalcitis, Sory, Miſy, Melanteria in CHALCITIS etſi rara habeatur in Italia, & in aliis fortaſſe regionibus, reperitur tamen optima & copioſa in Miſnia Boemiæ contermina quibuſdam in metallis, vbi

Aes, &

Aes, & Chalcanthi minera foditur, vnà cum Miſy, Sory & Melanteria: Quorum omnium Armarium metallicum meũ copioſè refertum habeo, non ſolùm in mei ipſius vſum, ſed etiam amicorum, qui hæc & alia à me petere ſolẽt. Qui Theriacam in Italia conficiunt Chalcanthum igne torrefactum, pro Chalciti ſupponunt: quod vbi Chalcitis ad manus non ſit, facilè concedo, cùm Chalcanthum & Chalcitis ex eadem materia gignantur, ſed longè melius eſt Chalcitim addere. Sunt è recentioribus, qui potiùs velint ſine Chalciti Theriacam parare, quàm addere Chalcanthũ, quùm (vt ipſi aiunt) non alia de cauſa Chalcitis in Theriacam veniat niſi vt hæc nigro fiat colore. Quamobrem ſcribit Cordus ſe quandoque Theriacam paraſſe abſque Chalciti, quæ guſtu longè gratior euaſit. Horum opinionem, cur probem, vel improbem, ſolidi aliquid non habeo. Verumtamen quùm ſciam Chalcitim, & Chalcanthum, ex eodem fluxiſſe metallo, eaſdémque habere vires, ne Andromachi ſententia corrumpatur, Chalcitim aut Chalcanthum omnino imponendum ſuaderem. *Miſniahabentur.*

AMOMVM quod legitimum ſit, hactenus mihi videre non licuit, nec aliquem noui Medicæ materiæ ſtudioſum, qui illud vſquam ſe vidiſſe fateretur. Ideóque ſemen illud, quo pro Amomo perperam quidam vtuntur Pharmacopæi, de quo etiam plura diximus in commentariis noſtris in Dioſcoridem, omnino à Medicorum vſu fuerit abdicandum. Præſtabit itaque Amomi loco Caryophyllos ſubſtituere, quòd Amomi modo odoris gratia commendentur, excalfaciant, adſtringant & exiccent. Sunt qui codicem de ſubſtitutis medicamentis Galeno aſcriptum ſequuti, Acorum pro Amomo ſuadeant ſupponendum, quorum opinio minimè improbanda videtur, quùm Acori radix, quam Seplaſiæ falſò Calamum odoratum vocant, & odorata ſit & acris, ac præter id, adſtringat ſiccétque. Qúmque etiam ſit hæc, legitima ſententia Galeni libro ſexto ſimpl. medicament. vbi ſcriptum reliquit Amomum Acoro ſimilem habere facultatem. Nec tamen ob hoc Caryophyllos reiicerem, quippe qui longè magis præſtare videantur, & has omnes facultates præclariores habeant. Fuchſius libro de cõponendis medicamentis, vbi ſimplicia, quæ in Theriacam veniunt expendit, quùm eò peruenit, *Amomum.* *Charyophyllos Amomi loco ſubſtituendos eſſe.* *Acorum legitimè pro Amomo ſubſtitui poſſe.*

Fuchſij de Amomo non ſatis ponderata opinio.

vbi racemoſi Amomi meminit Andromachus, omnes Galeni interpretes accuſat his verbis. Botryos Græcè βότρυος. In hac voce interpretanda omnes Galeni, qui hanc Cõpoſitionem tradidit, interpretes hallucinati ſunt. Siquidem Andernacus lib. I. de Antidotis vuæ conuertit. Alij omnes & cum iis Cordus, racemoſi. βότρυος vocem, cum Amomi dictione coniungentes, quaſi verò Andromachus de Amomo racemoſo locutus ſit: Quod certè Dioſcorides nõ βοτρύν ſed βοτρυῶδες appellat. Separandæ igitur hæ duæ dictiones per interiectũ comma erũt, hoc nimirũ modo Αμώμου, βότρυος, vt nos conuertimus, vt intelligamus Andromachum de duabus inter ſe differentibus herbis eſſe locutum, nempe Amomo & Botry. Vera eſſe, quæ affirmamus, adeóque locum hunc Andromachi eſſe legendum, & ſic interpretandum vnus Nicolaus Myrepſicus abundè docet, & confirmat, qui ita in Theriaca Andromachi ſcriptum reliquit. Αμώμου, βότρυδος κελτικῆς, id eſt, Amomi, Botryos Celticæ, vel Gallicæ. Neq; eſt, vt quiſpiam ad tuendum interpretum errorem dicat, per κελτικὴν vt ſæpe alias & hîc Nardum Gallicam intellexiſſe. Nam quũ eius paulò poſt in hac compoſitione fiat mentio, non poteſt nec etiam debet hîc repeti. Celticam autem rectiſſimè Nicolaus Botrym nominat, quòd copioſè in Gallia præſertim iuxta Lutetiam proueniat, atque hinc eſt, ꝙ Ruellius hanc herbam Pariſientibus matronis melius, quã Seplaſiis noſci ſcribat, quod ſcilicet odoris gratia veſtimentis, pannis & linteis curioſè interponant, vt hinc odoris ſuauitatem contrahant. Hæc ille. Quibus palàm eſt, ſibi perſuaſiſſe Fuchſium, debere addi in Theriaca etiam Botrym herbam, cuius meminit Dioſcorides libro tertio. Nos verò à Fuchſio viro alioqui clariſſimo, hac in re prorſus diſſentimus, & ipſum tantum hallucinatum putamus. Siquidem iunior Andromachus, qui Patris Theriacam, ex carmine illo Elegiaco in ſolutam tranſtulit orationem, huius ſtirpis nuſquam meminit, ſed Amomi tantùm ſimpliciter. Nec etiam Democrates, qui poſt ipſum, hoc quoque è viperis Antidotum carmine deſcripſit. Præterea libro primo de Antidotis aliam Theriacam carmine pariter deſcriptam recitat Galenus, vbi ſanè nulla Botryos fit mentio. Adhæc, vbi Galenus ſigillatim ſimplicia, quæ in Theriacam adduntur, enumerat, ac diligenter expendit, Botrym (quòd ſciuerim legerímque) nunquam inter ea

Opinio Fuchſij reiecta.

inter ea recenſet, nec eius quoque aliàs meminit. Quin nec vbi Theriacam ad Pamphilianum ſcribit Botrym admiſcet, neque Gallicam, neque Græcam. Præter id Paulus & Actuarius, qui ex Andromacho, vel fortaſſe Galeno tranſcribunt Botrym, haudquaquam admiſcent, quùm tamen Græci fuerint, & proprij ſermonis periti. Cæterũ Auicenna, Serapion & alij ſi qui ſunt Arabes, ſuis in Theriacis Botrym nuſquam enumerant. Quò fit, vt Fuchſio hac in ſententia adſtipulandũ non ſit, quùm in tam manifeſto verſetur errore. Nec obſtat, quòd Nicolaus Myrepſicus, vt ipſe refert, in ſua Theriaca, primo ſtatim loco deſcripta Botrym habeat Gallicam: quandoquidem (vt Fuchſius ipſe, qui Nicolai codicem vertit, millies teſtatur) Nicolai codex Græcus innumeris admodum ſcatet mendis. Fieri enim facilè potuit, vt Nicolaus Græci ſermonis non admodum peritus Andromachum non intelligeret, quemadmodum, nec Fuchſius intelligit: vel quòd ſcriptorum negligentia, vel Authoris fortaſſe imperitia, hoc loco deprauatus ſit codex. Verùm erroris cauſam potiùs in Nicolaum, quàm in ſcriptores reiiciendam putauerim, quòd is in eundem lapſum etiam inciderit in altera Hedychroi compoſitione, vbi ſtatim poſt Amomum Botryos etiam meminit. Sunt & alia errorum mendarúmque indicia quòd plura etiam admittat medicamenta, quàm expoſcat Andromachi Theriaca, nempe Piper album, fluuiatiles Cancros, Clematidem, Eruum, Acorum, & Scillam, quæ omnia præter Andromachi ſententiam addidit Nicolaus. Quibus palàm eſt Theriacam hanc adulterinam eſſe, & non Andromachi, ſed Nicolai. Qui tamen vbi ſecundò aliam ex Andromacho deſcribit Theriacam, nec Botryos, nec aliorum, de quibus diximus, meminit. Cæterùm ridiculum ſanè fuerit Nicolai lapſum fulcire Ruellij authoritate, qui tot annorum centena poſt Nicolaum claruit: Ipſe autem quùm eſſet Gallus, nec alibi vnquam rei herbariæ operam dediſſet, quàm in Gallia, rectè de Gallica Botry ſcripſit, q alia fortaſſe, quàm Gallica non perluſtrauerit loca, quemadmodũ Fuchſius de Germanica, nos verò de Italica ſcripſimus. His itaque rationibus, ac tantorum præclariſſimorum virorũ teſtimoniis palàm ſit, præſtãtiſſimos illos Galeni interpretes, q racemoſum, ſeu racemiferũ Amomũ habent, nullo errore fuiſſe ductos, & perperã à Fuchſio eſſe impugnatos.

Nicolai Myrepſici erratũ.

Galeni interpretes defenduntur.

Qui ſi negabit Amomum racemiferam eſſe plantam, vt annuere videtur, id quoque eſſe falſum facilè conſtabit. Siquidem Dioſcorides in Amomi capite, primo ſtatim occurſu ſic habet: Ἄμωμόν ἐστι θαμνίσκος ἐκ ξύλου αὐτεμπλεπλεγμένος ἑαυτῷ: id eſt. Amomum exiguus frutex eſt, ex ligno ſe conuoluens in racemi modum. Et paulò inferius, vbi Ponticum deſcribit, ſic inquit, τὸ δὲ ποντικὸν ὑποκίρρονον δὲ ἀνθρακῶδες βοτρυῶδες: id eſt. Ponticum verò ſubrufum eſt, paruum, fragile, racemoſum: Item paulo infra, vbi deligendi notas affert, ita inquit ἔκλεγον σπέρματος πλῆρες, ὅμοιον βοτρυδίοις: id eſt. Eligito ſeminis plenum, vuis paruis ſimile. Dioſcoridi ſubſcribit Plinius lib. XII. capite XIII. vbi ſic inquit: Amomi vua in vſu eſt. Indica vite labruſca, vt aliqui exiſtimauêre &c. Pretium vuæ in libras X. LX. friato verò Amomo XLVIII. Præterea libro de Theriaca ad Piſonem, ac etiam apud Paulum racemoſi Amomi fit mentio, vbi de Theriaco ſale agitur. Quibus luce clarius patet & Amomum eſſe vuæ modo racemoſum, & eos omnes vnà cum Fuchſio decipi, qui Amomum racemoſum eſſe negant. Quinetiam & qui Botryn herbam in Theriacam addi putant, contra Galeni & Andromachi ſententiam. Qui quùm non ignorauerit illud eſſe præſtātiſſimum Amomum, quod fuerit racemoſum integríſque vuis conſtans, de induſtria racemiferi meminit, ne quis confractum, quod fraudes facilè admittat, admiſceret: Id enim (vt inquit Plinius) integro longè minus æſtimabatur.

Lib. I. Ca. 14.

Phu.

PHV omnibus notum vbique ferè locorum prouenit. Pontico caremus, quod cæteris prætulit Andromachus. Præſtabit itaque noſtrate vti nempe maiori. Cæterùm ſi Carpeſium eſſet ad manus, fœliciſſimè pro Phu ſuppeditari poſſet.

Cubebas vulgares non eſſe Carpeſium.

Hallucinantur qui putant Cubebas vulgares, quæ paſſim in Myropoliis habentur, eſſe Carpeſium, quippe quòd Galeni teſtimonio Carpeſium ſemen non ſit, neque bacca, neque Corimbus, ſed feſtuca quædam, vel caulis, vel fortaſſe radicis, vt alibi poſteritatis memoriæ commendauimus.

Carpobalſamum.

CARPOBALSAMVM verum hactenus mihi videre non licuit: namque id quo paſſim Seplaſiæ vtuntur, adulterinum eſt, ideóque in componendis medicamentis nunquam fuerit admittendum: præſtabit tamen eius vice Cubebas, quæ paſſim in Myropoliis habentur ſubſtituere.

Si enim

Si enim Cubebas mandas, dentibúſque conficias, feruorem ſanè non obſcurum guſtu percipies, quin & Aromatis non modicum. Id quod in Balſami fructu (vt ipſe ait Dioſcorides) percipi ſolet. Nec poſſum hac in re Fuchſio alioqui viro doctiſſimo aſtipulari, qui Carpobalſami & Xylobalſami loco in Compoſitione aureæ Alexandrinæ, Leucoij radicem ſupponendam præcipit, quæ tamen radix, ſi rectè expendas, nullam, quæ illis reſpondeat, qualitatem promittit. Siquidem, nec guſtu mordax reperitur, nec feruens ore, nec vlla ex parte odorata. Hoc tamen negare non poſſum, quin in libro illo, quem falsò Galeno aſcribunt, de ſubſtitutis medicamentis, Leucoij radix Balſami vicem gerat. Quod tamen à peritis & rei Medicæ ſtudioſis, non ita facilè probatur: quippe, quòd librum illum diligenter examinauerint, ac ſubinde nouerint (vt inquit Sylvius præclariſſimus Medicus) non eſſe Galeni, ſed proculdubiò ſpurium. In ipſo enim ſtatim initio Græcus codex, qui ad manus eſt, Galenum citat, id quod firmiſſimum præbet argumentum, librum hunc non eſſe Galeni. Præterea Anacardi mentionem facit, cuius nuſquam meminit Galenus, nec alij priores Græci. Poſtremò multa ſupponit abſurdiſſima, quę, qui crederet Galeno eſſe excogitata, omnino amens & omnis iudicij expers dici profectò poſſet. Nam quid abſurdius dici poteſt, quàm pro Aconito, quod deleterium omnino eſt Pharmacum, ſupponi ſylueſtris Iridis radicem, pro Agarico Euphorbium, pro Polypodio Chamæleæ radicem, pro Cerui cornu, Caprinum cornu, pro Epithymo, Colocynthim (proh dij immortales) pro Lẽnio ſigillo Sandaracã pernecãs medicamentum, pro Polygonij ſucco Erucæ ſemen, quod calidiſſimũ eſt, & alia huius generis deteſtanda plura? Quid poſtea ſtolidius, ac ineptius, quàm ſupponere pro Chamæmelo Anthemidem, pro Elaterio ſylueſtris cucumeris ſuccum, pro Opio ſuccum papaueris, & pro lapide Pyrite lapidem igniuomum? Quomodo (Dij boni) fieri vnquam poteſt, ſi deficiat Chamæmelum, vt ſubſtitui poſſit Anthemis, ſi Elaterium, Cucumeris agreſtis ſuccus, qui nil aliud eſt, quàm Elaterium. Sed proh hominum ignorantiam, atque amentiam: Eò enim furoris peruenêre quidam, vt ſibi perſuaſerint Galenum tam admirandum grauiſſimúmque Medi-

Cubebas Carpobalſami vice eſſe ſuſtituẽdas.

Fuchſii opinio exploſa.

Librum de ſubſtitutis medicamẽtis nõ eſſe Galeni.

cæ materiæ lumen, & ſimplicium medicamentorum indagatorem tam acerrimum has ſcripſiſſe nugas, eo fortaſſe tantùm argumento freti, quòd hæc omnia apud Paulum legerint, qui ex Galeni Commentariis ea accepiſſe fatetur. Sed dicant ij ingenuè quæſo, cui magis credendum putant, an Pauli codici an rationi? Si Pauli Codici dicant, profectò hallucinantur, quòd infirmiſſimum (vt Ariſtoteles inquit) ab authoritate ſit argumentum. Quippe non magno ſanè negotio fieri potuit, vt quis ſciolus ea ad voluminis Pauli calcem addiderit: quinimo, nec aliter credi par eſt, niſi quis fortaſſe ſtolidus Paulum ſibi ſimilem fuiſſe credat & hæc tam abſurda ſtolidáque eum non perpendiſſe. At ſi magis rationi ſe credere dixerint, profectò ſalua res eſt. Quippe nulla vnquam erit ratio, quæ peritis ac doctis viris, qui cum Galeno diu ſunt verſati, & Pauli grauitatem expenderint, ſuadere poſſit, tam abſurda, tam inepta, támque execrabilia Galeno ſcriptis fuiſſe mandata. Sed parce, mi Balthaſar, ſi plus quàm Carpobalſami examen popoſcerit, digreſſi ſumus, Nam & hæc tibi ſcire conueniet.

Hypericum. HYPERICVM omnibus notum, vbique ferè locorum naſcitur. Italicum Galeni teſtimonio non longè diſtat à Cretico. Braſauolus autem quùm falsò putaſſet, Hypericum Dioſcoridi flore eſſe albo, ſcribit noſtràs hoc non eſſe legitimum. Sed qua ratione is deluſus fuerit, ſat aliâs dictum eſt.

Acatia. ACATIA legitima deſtituimur. Seplaſiæ autem ſupponunt ſuccum è ſylueſtribus prunis expreſſum, & in tenues quaſdam placentulas inſolatum. Hic Fuchſio & Cordo probatur, ſupponitúrque Acatiæ vice. Nos verò veterum potius opinionem ſequuti, quàm vulgarem, vnà cum Dioſcoride Acatiæ loco, vel Rhois folia, vel Lentiſci foliorum ſuccum, vel Hyppociſtim ſupponenda cenſemus. *Acatiæ loco quid ſupponendum.*

GVMMI illud hîc intelligo, quod ab Aegyptia Spina, quam Acatiam vocant emanare aiunt. Id enim declarat Andromachus quùm ait.

Δάκρυον ἐν μίσγοιο βαλὼν κυανωπὸν ἀκάνθης: id eſt.
Miſce atram lachrymam quam Spina remittit.

Ideóque quùm Lachryma hęc atro ſit colore, nullo pacto

ce

cenſendum eſt, eam id eſſe gummi, quod paſſim habetur in Myropoliis Arabicum vocatum. Namque hoc (vt in commentariis noſtris in Dioſcoridem fuſiùs ſcripſimus) Aegyptiæ ſpinæ gummi non eſt, ſed diuerſarum aliarum ſtirpium lachryma, veruntamen quùm & ipſum ſpiſſet & refrigeret, vulgari hoc vtendum ſuaderem, idque magis probarem, quod ex ſylueſtri pruno, vel Cotonea malo, vel auſtera Ceraſo fluxerit.

Probatur Gummi è ſylueſtri Pruno, vel Cotonea malo, vel ex auſtera Ceraſo.

CARDAMOMVM omne genus, quo antiqui Græci vtebantur, iam diu defecit. Placet tamen id ſupponi debere, quo paſſim vtuntur Seplaſiæ. Atqui quùm Seplaſię maius & minus Cardamomum habeant, maius ſemper putarim ſuppeditandum. Siquidem hoc non ſolùm odore & acredine præſtat, ſed aliquid amaroris etiam reſipit.

DAVCVM probatur Creticũ, ſed hac ætate (quod ſciam) ad nos non conuehitur. Conuehi tamen non magno negotio poſſet, ſi quandoque Pharmacopæi plus inſudarent comparandis legitimis medicamentis, quàm cumulandis pecuniis. In Cretici penuria poteſt ſupponi Italicum vel Sylueſtris Paſtinacæ ſemen. Quandoquidem (vt Galenus ſcriptum reliquit) Daucum & Paſtinaca parùm vel fortaſſe nihil viribus inter ſe differunt. Fuchſius in libro de Compoſ. medicamentorum in Diaſatyrij compoſitione. Creticum Daucum ſola radice ad vſum Medicum præſtare cenſet. Cætera verò Dauci genera ſemine tantum. Cæterum diſſidet ab eo Dioſcorides. Quippe is tametſi, poſtquam de omnium generum ſemine eiúſque viribus egit, Creticum præter cætera dixit pollere etiam radice ad venenatorum iniurias: nuſquam tamen Cretici Dauci ſemen ſuperuacuum eſſe dixit. Dioſcoridi ſubſcribit Galenus. Siquidem is variis locis in lib. de Compoſ. medicamentorum ſecundum locos, Dauci Cretici ſemen medicamentis admiſcet. Id quod etiam expetit Theriaca: Namq; ſemine tantùm hîc opus eſt, vt ipſemet Galenus præcipit, non radice.

Daucum.

Dauci loco quid ſupponẽdum.

Fuchſii opinio improbata.

GALBANVM non omnibus in Myropoliis ſyncerũ reperitur, quapropter ſcrutinio opus eſt. Eligatur itaque cartilaginoſum, merum, thuris effigiem prębens, minimè lignoſum, graui odore, ſeminis & ferulæ nonnihil retinens adiectum, & quod neque valde humidum, nec nimis aridum fuerit.

Galbani optimi nota.

Optimi Sagapeni notæ.

SAGAPENVM quod ſynceri faciem præbeat, non ita facilè inuentu crediderim. Scio tamen reperiri legitimũ ſed rarum. Eligito pellucens, fuluo forinſecus colore, intus verò albo, & guſtu acri, quod enim tale fuerit, ſynceriſſimũ erit, ſin minus, impoſturis vitiatum.

Opopanax.

OPOPANAX quod omnes legitimi notas præ ſe ferat, facilè quis ſibi comparare poterit, qui ſimpliciũ medicamentorum fuerit peritus. Syncerum internè albicat aut ſubfulueſcit, foris verò ad Croci colorem vergit. Viſitur præterea leue, pingue, graui odore & ſapore quàm amariſſimo. Synceritatis indicium præbet, ſi digitis in aqua friatum, lacteum colorem reddat. Quod enim adulterium admiſit, non ita facilè diſſoluitur.

Synceri Opoponacis notæ.

Aſphaltum Iudaicum.

ASPHALTVM Iudaicum eſſe debet ex Sodomæo lacu aduectum. Præteritis nuper annis ſynceri in Italia parua fuit copia: Sed iam legitimum afferri cœpit.

Caſtoreum.

CASTOREVM rarum reperiri ſolet in Italia, quod fraudem aliquam non admiſerit. Selectiſſimum ex Pannonia, Auſtria, Stiria, ac etiam Bohæmia conſequi quis poſſet. In Pannonia enim & Auſtria Danubius multos alit Caſtores, in Stiria verò Drauus, & in Bohæmia Albis, qui inde permeat ad Saxones.

Centaurium minus.

CENTAVRIVM tenue appellat Andromachus iunior, quemadmodum & Plinius, quod nos minus vocamus. Herba eſt vulgo nota & paſſim vbique ferè proueniens: vſus eſt floreſcentis comæ.

Ariſtolochia tenuis.

ARISTOLOCHIA tenuis mea ſanè ſententia ea eſt, quam Clematitem appellant, vt fuſiùs diximus in Commentariis noſtris in Dioſcoridem. Sola hæc λεπτὴ Dioſcoridi appellatur, & (vt Plinius ſcribit) cæteris preſtãtior eſt. Sed quum ea deſtituamur, longa vel rotunda rectè ſupponi poteſt, vtraque enim venenis aduerſatur.

Mel quod optimum.

MEL Galeno probatur, quod in Græcia prouenit, nempe Atticum ex Hymetto mõte, & omne ferè aliud quod in adiacẽtibus colligitur locis: nihil tamẽ hoc impedit, quum in aliis etiam regionibus mel præſtantiſſimũ reperiri poſſit, vt ipſemet fatetur Galenus. Siquidem afferrur ex Creta & aliis quibuſdã Aegei maris inſulis, quinetiam ex Dalmatia, quod omnes optimi mellis notas oſtendit. Sunt etiã in Italia loca quędam ac pariter in Sicilia, vbi præſtantiſſimum habetur.

Què

Quò fit vt cuiuſuis loci mel ſumi poſſit, ſi tamen notas omnes admiſerit, quæ ſelectiſſimi mellis indicium præbent. Eligatur itaque bimum. Hoc enim vetuſtiore, ac etiam recentiore, longè præſtantius eſt. Ideóque aberrant, qui putant vetuſtate mel fieri optimum: amareſcit enim (vt Galenus inquit) quod veteraſcit, & ingratum guſtui redditur. Sit prætereà odoratum, ſapore dulciſſimum, atque etiam acre, colore pallidum vel flauum, craſſum ſubſtantia non ſit, nec in grumos concretum, nec etiam liquidum plus, quàm par ſit, ſed ſibi ipſi vnitum, & tanto præditum lentore, vt ſi rude, vel digito auferatur, viſci modo ferè in longum trahatur anteaquam ſecedat. Tale enim quod fuerit, præſtantiſſimum dici poterit.

Mel quod eligendum.

Mel vetuſtate amareſcit.

VINVM eligatur odoratum & quod firmiſſimum eſſe experientia compertum eſt. Aquoſum autem & viribus imbecille, facilè aceſcens, & quod vetuſtate amarorem contraxit omnino fuerit vitandum. In ſumma (vt Galenus inquit) Vinum id generoſiſſimum eſt, quod tenui pellucidáque ſubſtantia viſitur, colore aureo, odoratum, quódque multam aquæ mixturam expoſcit. Nam huiuſmodi vina firmiſſima ſunt, & Antidotis vtiliter admiſcentur. Quò fit vt Pucinum, Vipacum & alia huiuſcemodi vina, quæ circa Iapidiā proueniunt, ad Antidota conficienda ſemper aptiſſima putauerim. De his plura dicta ſunt in Commentariis noſtris in Dioſcoridem. Cæterum ſi Creticum vinum, quod fraudem non admiſerit ſit ad manus, eo ſanè præſtantius non inuenies. Eſt enim hoc vinorum omnium non ſolùm odoratiſſimum, ſed præſtantiſſimum etiam ad roborandas in vniuerſum omnes corporis vires.

Vinum quod optimum.

Vina quæ circa Iapidiam proueniunt optima.

Creticum vinum omnium optimum.

VIPEREI paſtilli de quibus fuſius ſuperius dictum eſt, Viperas tantum fœminas admittunt, quæ, quibus à maribus dignoſcantur notis, facilè quis dignoſcere poterit, ex libro de Theriaca ad Piſonem, quem Galeno adſcribunt: Ibi enim ita ſcriptum reperitur. Viperæ fœminę ſubrufæ ſunt & perquàm agiles, ceruice elata, oculis ſubrubentibus, inuerecundis, atque intus feris, iis caput latius, quàm mari, quem etiam excedunt vniuerſa corporis mole, earúmque excernēs meatus ſuum propiùs caudam obtinet ſitū. Mari duo tātum inſunt Canini dētes, fœminæ verò plures. Id quod Nicādro libri illius author acceptū referre poteſt: Nam is ita ſcribit.

Viperei paſtilli.

Viperarū fœminarū nota.

Τοῦ μὲν ὑπὲρ κυνόδοντε δύο χροὶ τεκμαίρονται
Ἰὸν ἐρευγόμενοι πλείονες δ' αἰὲν ἐχίδνης.

Viperas quo tempore venandum.

Hoc eſt ſoluta oratione. Maſculi quidem ſupra canini dentes duo colore notantur, venenum eructantes, at plures ſemper fœminæ inſunt. Quo autem tempore viperarum venatio fieri debeat, & qua ratione eædem ſint diſſecandæ, coquendæ ac parandæ, quinetiam & Paſtilli ex eis conficiendi, diffuſius recitauit Galenus libro primo de Antidotis his verbis, Viperas, non vt aliqui faciunt Aeſtate media, neque ſtatim vbi cauernas egreſſæ fuerint, venari conuenit. Aeſtate ſiquidem earum carnes ſitim excitant, ſtatímque ab egreſſu frigidæ, ſiccæ & extenuatæ ſunt. Oportunum itaque tempus eſt, quod iis medium intercedit, quódque Andromachus ipſe ſignificauit: id eſt, Vere quidem finiente nondum tamen æſtate incipiente: vel ſi ver quo ad magnam ſui partem hyemale fuerit, circa principium æſtatis, non multò poſt Pleiadum ortum. Viperas autem quæ prægnantes ſunt reiicere oportet, aliarum vero caput & caudas abſcindere, quæ partes venenatæ plures eſſe videntur & duras paucáſque carnes continere. Sufficiet autem in magnis viperis, ſi id quod vtrinque amputabimus, quatuor digitorum menſuram non excedat. His peractis reliquum corpus, inteſtinis exemptis, pelléque detracta, aquis primò abluendum atque in vas fictile coniiciendum eſt. Deinde aqua pura ſuperinfuſa & Anethum, quod tunc viget iniectum, ollæ vt coquatur prunas ſubiiciemus, vel arida ligna quæ, quòd fumum non edant, ἄκαπνα Græci vocant, vel quod melius adhuc eſt, vitium ſarmenta. Salis autem ſi ſuo tempore viperas cœperis tantillum immittere oportet: ſin æſtate iam incipiente, nihil. Omittere inſuper eas conuenit, quæ maritima loca, quæve in aliqua ſalſa aquarum lacuna degerunt. Antidotus enim, quæ huiuſmodi viperas acceperit, ſitim excitabit. Viperas igitur quum ita coctæ fuerint, ac ſi quis ipſas comedere vellet, ab iure primùm eximemus, deinde earum carnes ita à ſpinis auellemus, vt ſpinam aliquam non accipiamus, auulſas carnes conteremus, iis deinde panis ex puriſſima farina confecti optiméque ſiccati, qui præcipuè & bene fermentatus ſit & in furno nō ſub clibano coctus, modicum quiddam admiſcebimus. Nonnulli tamen in commiſcendo panem viperis, hanc menſuram

Viperarum præparatio.

ſeruan

ſeruandam præcipiunt, vt panis pondus viperinarũ carnium dimidio minus ſit. Alij, ne tertiam partem excedat, malunt. Ego verò quandoque quartam, quandoque quintam panis impoſui. Cæterùm niſi bene coctus fuerit, periculũ aliquid acoris imminet medicamento. Melius eſt igitur panem hũc ita coctum per aliquot dies loco aliquo ſicciori exiccaſſe. Verùm quum viperas & panem coniunxeris diligentérq; adeò ſubegeris, vt nulla viperinæ carnis particula non contuſa remanſerit, paſtillos ex ea maſſa cõficito, qui tenues ſint, nam craſſi cùm difficultèr ſicceſcere ſoleãt & carnem putreſcere ſinunt: quamobrem panem quoque antè ſiccatum torrere ſatius eſt, & non quemadmodum ante nos, qui Cæſari Theriacam faciebant, viperarũ iure maceratũ: quam rem ipſe quoq; diu feci, ſed mihi poſtea melius eſſe viſum eſt, panem antea contritum viperarum carnibus exactè iam ſubactis admiſcere. Citiùs namque paſtilli ſiccantur, qui ſiccum panem non madidum acceperunt. Sit tamen cella, in qua paſtillos arefacies in ſuperiori domus parte ad meridiem conuerſa, vel ſaltem ad Septentrionem non reſpiciat, vt Solis radios tota penè die accipiat: Tali enim in loco commodè ſicceſcent ſtatim à compoſitione ibi collocati, quò ſolares radij peruenire non poſſunt. Frequenter autem ipſos cõuertere opus erit vt æqualiter vtraque ex parte ſicceſcant: quod facere ſi quis omiſerit, ſuperior quidem pars celeriter areſcet, inferior autem humida diutiùs permanebit, periculúmque erit ne marceſcant. Poſtea verò quàm exiccati fuerint, maneant aliquot diebus adhuc eadem in cella longiùs, quàm prius à ſolis radiis, ſæpéque denuò conuertantur. Sufficient autem ad hæc omnia quindecim ad ſummum dies: deinde poſt hoc tempus, donec Theriacam conficere volueris, recondi debent in vaſe ſtanneo, aut vitreo, aut etiam aureo. Vitro ſiquidem & auro nihil fraudulenter admiſceri poteſt, ſtannum autem plumbo adulteratur, quod vitare conueniet, non ſolùm in hac antidoto, ſed in quibuſcunque aliis medicinis quemadmodum ſi purum non fuerit. Cæterũ longè melius eſt haud multò poſt, quàm paſtillos confeceris, ipſis vti. Quanquam non multum detrimenti capiunt etiam ſi peracto anno atq; etiam multò poſt eis vtaris. Rectè namque à principio ſiccati ad tertium quartúmq; annum integri perſeuerant, dummodo tamen aptè reponantur, & ſubinde puluiſculus quidam, qui

Paſtillorum viperinorum apparatus.

Paſtilli viperei quibus in vaſibus recondendi.

qui ipſis obnaſci atque obduci conſueuit mundis linteolis interdum abſtergatur. Is namque ſi diutiùs inhæreat paſtillos perforabit. Perſpicuum eſt autem inutiles eos tum demum reddi, quum perforati fuerint, quemadmodum anteaquam hoc accidat etiam ſi multum tempus interceſſerit non inutiles eſſe. Hactenus Galenus. Fuchſius libro de compoſ. medicamentorum vipereis paſtillis, quorum tamen parandi rationem Andromacho acceptam refert, Opobalſamum addit. Quamobrem non potui Fuchſium nõ mirari, quòd non ſolùm præter Andromachi & Galeni inſtitutum hoc fecerit, ſed quòd etiam medicamentum addiderit, quo iam penitùs diu deſtituimur.

Fuchſii opinio exploſa.

Scillini Paſtilli.

SCILLINI paſtilli ex aſſata tantum Scilla & Erui farina conficiuntur, ſed nos quùm veram non habeamus Scillam (vt in Commentariis noſtris in Dioſcoridem editis fuſiùs diximus) Pancratiũ accipimus, nẽpe Cæpe illud, quod Seplaſiæ omnes legitimam Scillam eſſe putãt. Verùm quùm admodum parum inter ſe differant Pancratium & Scilla, eo ſanè Scillæ loco tutò vti poſſumus. Cæterum legitimum Eruum non ita facilè omnes habent Seplaſiæ, nec etiam omnes, qui ſe rei herbariæ peritos putant, legitimum nouêre. Quapropter omnimodam nauent operam, qui Theriacam conficiunt & Scillinos parant paſtillos, vt verum ſibi comparent. Id enim facilè aſſequentur quum iam legitimum feratur ab omnibus. Parandi autem ratio ſic habet. Scillã principio ſucculentam accipies cuius folia penitus iam aruerint. Huic deinde cortice detracto duriorem pulticulam induces ex tritici farina quantum fieri poteſt exquiſitè confectam. Ipſam poſtea multo calidóque cineri ſubiectã non priùs extrahas quoadusque circumpoſita pulticula, cruſta fiat. Quòd ſi vbi hæc agis furnus aliquis adſit, vnà cum pane Scillam illuc inferre potes, inde quum obducta puls iam exaruerit ipſam extrahes & conteres. Satis aſſam verò Scillam intelliges ſi feſtucam immiſſam admiſerit. Vbi verò Scillam diligenter attriueris, candidam Erui farinam admiſce, nã quæ candida non eſt, amara ſupra modum eſſe conſueuit. Cognitum autem vnicuique exiſtimo, prius oportere tenui cribro farinam excutere, præterea diligentèr eam læuigare. Scilla verò ſeſquipondere farinam ſuperet opus eſt: dico autem ſeſquipondere, vt ſi duas farinæ ſumas, Scillæ tres accipias

Scillinorum paſtillorum parãdi ratio.

pias

pias partes. Poſtremò ſimul atq; rotulas tenues ex hac mixtura conformaueris, in cella ſicuti antea dicebamus in compoſitione paſtillorum vipereorum ad meridiem vergente re pones: Quas tamen non in Solis radiis collocabis, Verum ſicut de paſtillis viperæ dictum eſt, ita de his quoque cætera perage.

HEDYCHROVM (vt Galenus inquit) quomodo parari deberet, neque Andromachus docuit, neque com plures alij, qui tametſi de medicinarum compoſitione tractarunt, tamen quum Theriacam deſcriberent, Hedychroi compoſitionem omiſerunt, adeò vt Medicus quidam Romæ Galeni ætate, qui Theriacam conficere nunquam viderat, ipſámq; ex ſola librorum lectione ſe compoſiturum confide bat, ab vnguentariis Hedychroum peteret, exiſtimans illud eſſe quampiam herbam, vel ſimplex aliquod aliud medicamentum. Cæterùm poſtea factum eſt, (vt Galeni diligentia parandi Hedychroi ratio ex Andromachi monumentis prodiit in lucem, Sed mirũ ſanè videtur, quòd omnes Græci, qui poſt Galenum claruerunt, nẽpe Paulus, Aetius, Actua rius, quin & Nicolaus Myrepſicus à Galeno aberrauerint. Siquidem Paulus Opobalſamum non habet, ſed Carpobalſamum, & præter Galeni ſententiam Rhoëm etiam addit. Aetius deinde (niſi ſit interpretis lapſus) non Marum, ſed Arum admiſcet, Præterea Actuarius exactè rectéque deſcriberet, niſi Nardum maiori pondere, quàm par ſit imponeret. Poſtremò Nicolaus Myrepſicus duas Hedychroi compo ſitiones habet, quarum altera Meon Mari loco admittit, altera verò Rhabarbarum, ex Auicenna fortaſſe, & Botrym pro Maro, ac calamo continet, quin etiam Rhaponticum præter omnium ſententiam. Cæterùm non deeſt ſuſpitio, quin hic codex ſcateat mendis. Siquidem, vbi Galenus Phu pontici meminit, Nicolaus habet Phu ſimpliciter, & ſtatim ab ipſo Phu Rhei pontici, quò fit, vt fuerit ſuſpicandum Rhei parti culam illuc illegitimè acceſſiſſe. Is enim quiſquis fuerit, qui hæc corruperit (ita mihi ſuſpicandum videtur) quùm fortaſſe ignoraret particulam Pontici cum Phu eſſe copulandam, Rhei particulam interpoſuit, tanquam is qui ſibi perſuaſerit, eſſe id à ſcriptoribus prætermiſſum. Sed hoc non animad uertit Fuchſius. Adhæc palam fit, Nicolai Græci ſermonis imperitia, quòd poſt Amomũ ſtatim addidit Botrym. Nam quùm

Hedychroum.

Pauli, Aetij, Actuarij & Myrepſici erratum.

Nicolai locus reſtitutus.

quùm hoc loco ſicut in Theriaca (vt fuſiùs ſuperius diximus in Amomi examine) in Grecorum authorum libris ἀμώμου βότρυος ſcriptum reperiiſſet Nicolaus, neſciuiſſetque Amomum, racemiferam eſſe plãtam, perperàm βότρυος ab Amomo diſiunxit, & aliud per ſe medicamẽtum, nempe Botrym deſignare ſibi perſuaſit. Id quod Fuchſium etiam in errorem vocauit. Porrò Arabes Hedychroum trochiſcos Alindaracon appellant. Verùm & ipſi in quàm pluribus aberrauêre, deſciueréque ab Andromachi & Galeni placitis. Quãobrem Galenum tantum conſulere oportet, & ei per omnia ſubſcribere. Paratur autem Hedychroum ex Galeni ſententia hoc modo. HABET Hedychroum Aſpalathi, Aſari, Amaracíque cuiuſque drachmas duas, Calami odorati, Iunci rotundi odorati, Coſti, Phu pontici, Cinnamomi, Opobalſami, Xylobalſami, cuiuſque drachmas duas, Malabathri, Nardi Indicæ, Caſiæ, Myrhæ, Croci, cuiuſq; drachmas ſex, Amomi drachmas duodecim, Maſtiches drahmam vnam. Excipiantur omnia contrita vetere vino, & inde formentur paſtilli, qui demum ſiccari debent, vt de vipereis & Scilliticis dictum eſt. Reliquùm eſt, vt de quibuſdam medicamentis, quæ in huiuſce magmatis compoſitionem admittuntur, tibi noſtram exponamus cenſuram.

Hedychroi genuina parandi ratio.

Aſpalathus.

ASPALATHVS Dioſcoridis teſtimonio naſcitur in Iſtro, & Rhodiorum Inſula, quinetiam in Creta, vt alij ſcribunt, Quò fit, vt non magno negotio inde afferri poſſet, ſi tamen iuuandæ Reipublicæ magis in hominibus inualeſceret ardor, quàm augendæ pecunię. Quùm autem eo nunc deſtituamur, non diſplicet eorum opinio, qui pro Aſpalatho ſupponunt Viticis ſemen, quod non modo excalfaciat & ſiccet Aſpalathi modo, ſed quòd etiam venenatis ferarum ictibus auxilietur. Sunt etiam, qui Agallocum ſubſtitui eius loco ſuadeant, quorum placitis facilius etiam ſubſcribo.

Pro Aſpalatho quid ſupponendum.

Marum.

MARVM an legitimum habeamus, non mihi ſatis conſtat, quamuis non deſunt, qui Marum illud Amaraci genus eſſe velint, quod minoribus, odoratioribus, acutioribúſque foliis prouenit. Quibus non videtur omnino refragandum vt in commentariis noſtris in Dioſcoridem editis fuſiùs antea diximus, Quò fit, vt crediderim non longè aberraſſe, qui hoc Amarici genus pro Maro ſuppeditaret. Siquidem teſtatur Galenus, libro primo de Antidotis, ſe iuſſiſſe confici

Quid pro Maro ſuſtituendum.

Amara

Amaracinum vnguentum, in quo pro Maro Amaracus imponeretur: quò poſtea factum ait, vt vnguētum illud tametſi minùs odoratum videretur, non tamen viribus inefficacius erat. Dioſcorides ſcribit Marum vires habere Syſimbrij conſimiles, quapropter poterit quiſpiam etiam eius loco Syſimbrio vti, cui non placeat Amaracum addere.

Calamus odoratus.

CALAMVM ODORATVM non eam eſſe radicem, quam ſub calami odorati nomine vtuntur Seplaſiæ, adeò validiſſimis argumētis docuimus in Cōmentariis noſtris in Dioſcoridem, vt nullus poſteris relinquatur ambigendi locus. Cæterùm, quùm ego iam pridem exiſtimaſſem codicem illum, de ſubſtitutis medicamentis, qui inter Galeni opera reperitur, legitimum eſſe Galeni, ſuadebam pro Calamo odorato Sphagnum ſuppeditari, ſed quùm tractu temporis diligentiùs accuratiúſque rem expendiſſem, reperiſſémque ſcatere librum illum abſurdiſſimis, ineptiſſimíſque documentis quamplurimus (vt in præcedentibus dictum eſt) in aliam venire ſententiam poſtea coactus ſum. Quamobrem minimè quidem rectè factum videtur, pro odorato Calamo ſupponi Sphagnum, id eſt, arboreum Muſcum, quùm huic Dioſcoridis teſtimonio adſtrictoria tantùm inſit facultas: Calamo verò contraria: quippe, qui & menſes cieat, & vrinas, & aquæ ſubter cutem opem mirificam ferat. Quid autem eius vice ſuppeditari poſſit, ex veterum teſtimoniis mihi non ſatis conſtat. Non diſplicet tamen eorum opinio, qui vulgarem Calamum odoratum, quem eſſe Acorum non dubitamus, pro legitimo odorato Calamo ſubſtituunt: Non ea proptér, quòd voluerim hoc eſſe verum Calamum odoratum, ſed quoniam Acorum non ſolùm odorato Calamo vires obtineat pares, ſed quòd etiam venenis reſiſtat. Nec alia ſanè ratione factum putauerim, vt Acorum in Calami odorati locum receptum ſit, tum à Medicis, tum à Pharmacopæis, quàm, quòd quùm priores Medici odorato Calamo ſe deſtitutos cernerent, Acorum ſemper eius loco ſuppeditarent. Quò poſtea facilè factum eſt, vt ſe totum in Calamum commutauerit. Præterea, ſi quis radicem expendat, quam ob odoris præſtantiam Angelicam vocant, fortaſſe non diſplicebit eam in Calami odorati locum ſubſtituere. Cit enim vrinam, pellit menſes, prodeſt tuſſientibus, aqua intercute

Cur Acorus Calamus odoratus vocari cœperit.

Angelica vires.

O labor

laborantibus, & (vt ſexcentis conſtat experimentis) aduerſatur venenis, venenoſorúmque animalium morſibus, & peſtilentem auram fugat. Sunt etiam qui Melanthij ſemen proponant, quorum opinionem etiam non improbamus: Sed magis priora placent.

Xylobalſamũ XYLOBALSAMVM, quod in Myropolijs habetur, adulterinum eſt, & ex Myrto, (mea ſententia) decerptum. Verùm quùm lignum ſeminis vires habeat, Cubebas ſupponerem, quas ſuperius pro Carpobalſamo ſupponendas eſſe diximus. Adhæc rectè quoque factum crediderim, ſi quis flauum Santalum ſubſtitueret, vel Caryophyllorum pediculos, nobis Italis vulgo vocatos Fuſti di Garoffani.

RESTAT modò dicendum, quo ordine quáve ratione Theriaca rectè probéque parari debeat, quùm ad manus fuerint omnia, quibus præſtantiſſima hæc Antidotus parari ſolet. Id enim facilè aſſequemur, ſi Galenum conſulamus. Quippe is libro primo de Antidotis Theriacæ compoſitionem nos docet his verbis. *Ratio miſcendorum medicamentorum quæ in Theriacam veniunt.* Primùm itaque diſſoluenda erunt vino macerata hæc medicamenta, nempe Myrrha & Crocus: ſi tamen ita facere tutiùs tibi viſum fuerit, nec ipſum, quia humidus ſit contundere. Succi autem omnes ideò vino macerantur, vt & diſſolui queant, & faciliùs læuigari, Sagapeni dico, Panaces, Papaueríſque, cuius liquorem Opium vocant. Acatia quoque, quùm humida tibi viſa fuerit, nec ad contundendum facilis, Hyppociſtidis item, & radicis dulcis ſuccus. Thlaſpis autem, & Napi ſemina primò quidem, ſicùt & ante me alios feciſſe videram, in mortarium vnà cum aliis contundendis ipſe quoque coniiciebam. Inde verò quùm ipſa pilæ concauitati adhærere ob tenacitatem ſedulus animaduertiſſem, melius eſſe duxi ſola in alio mortario prius attrita vino ſuperinfuſo macerare, quoad exactè diſſoluerentur, diſſolutáque poſtmodum cæteris, quæ peculiariter vino macerantur, ac diluuntur, admiſcere. Thus quoque per ſe ſolum in mortario ſeorſim læuiter comminuere ſatiùs eſt, ne in placentam coeat, tum vbi comminueris & excuſſeris promptum habere, quò reliquis, vino maceratis, cùm placuerit, ipſum inſpergas. Nam Gummi & vino macerare, & ipſum per ſeſe, vel cum Thure læuigare neceſſe eſt. Hæc igitur quo

quo diximus pacto omnia præparentur, atque humida quidem ex vino diſſoluantur, ſicca verò in puluerem redigantur. Quo tempore autem cuncta ſimul miſcenda erunt, Reſinam Therebinthinam in vaſe duplici primum colliquabis, tum Styracem & Galbanum antea piſtillis ferreis rotabuliſve confracta, melliſque crudi parumper inſtillabis, hæc ſimul atque effuderis, & manibus complanaueris, mellis aliquantulum, Reſinæ quoque liquefactæ affundes, atque ita vaſe cooperto ea rurſus liquari permittes. Melius eſt enim his rebus impoſitis nondum mel admiſcere, ſed adoperto vaſe, quod aquæ innatat, vt elixentur permittere. Interea dum iſta liqueſiunt maceratis ex vino rebus, ſiccas medicinas eatenus adiicies, & commiſcebis, quouſque ſpiſſa eſſe ſatis videantur. Atque ita paulò pòſt in mortarium magno cocleari, liquefacta, tepida tamen transpones, robuſtúſque aliquis homo tunc ipſa commiſceat. Ac poſtea, quam bene inter ſe commixta, atque in vnum corpus redacta fuerint, denſáque iam quodammodo videri cœperint, mellis moderatè decocti, & proculdubiò deſpumati partem quandam ſuperimmittes, poſtea contuſarum medicinarum portionem quandam, deinde rurſus mel inſeres; poſtea liquefacta, ſed tepida infundes. Poſtremò quicquid pulueris, & mellis ſupererit admiſcebis, vehementer omnia magno in mortario, magnaque rudecula commiſcendo, cùm verò rudeculæ ductu in mortario omnia coierint, tum in pilam tranſferenda ſunt, atque ferreis rutabulis diligenter exterſis, ne quid rubiginis inſiſtat, ſine intermiſſione contundenda. Rutabulum verò ſubindè Opobalſamo perunges, ne ſubigendarum rerum tenacitate obtineatur, néve difficulter ſe inde ab attollentibus reſiſtat. Vt igitur opus expeditè procedat, imas rutabuli partes Opobalſamo frequenter inungere conueniet, atque Opobalſamum hac vna in re totum abſumere. Melius eſt autem in Sole Theriacam commiſcere, ſic enim citiùs in vnum corpus ſimplicia coeunt, dúmque hoc faciemus, pilam in qua Antidotus admiſcetur, operiemus. At poſt quatuor, aut quinque dies rurſus in Sole ipſam eodem modo commiſcebimus, eandémque ſex ſeptémve dierum ſpatio interiecto, iterum atque deinceps repetemus, donec menſes duo, vel quadraginta dies ſaltem compleantur. Hactenus quæcunque conſcripſimus ad

Theriacæ vim augendam pertinent, quæ verò mox ſubiungam ad colorem. Danda namque eſt opera, vt nigram Theriacam conficiamus, nam hoc etſi quo pacto in conſuetudinem venerit, neſciam, quiſquis tamen hunc colorem non conſequitur, irridetur, quanquam nulla coloris qualitate medicamenti vis immutetur. Nigra verò Theriaca non erit, ſi Chalcitis flaua luteáve, dum vritur euaſerit: Chalcitis enim particula quantumuis minima colore ſuo Theriacam inficit. Ne quis igitur hac quoque in re fruſtretur, iis quæ dicam mentem adhibeat. Quatuor Chalcitis drachmas cum Theriaca ſolummodo capiat, multò plures aſſare conueniet hoc modo. Coniice in exiguam ollam Chalcitis crudæ drachmas non pauciores quadraginta, poſtea ſuccenſis carbonibus, ollam abſque operculo in medio prunarum ſtatue. Cúmque liquefactam videris Chalcitim, ac quæ leuiſſima & ſpumoſa pars eius eſt innatare, ſtatim ollam ab igne amoue humíque colloca, nec vt aliquando ſolebamus, ſicuti qui ignem accendunt, ipſi inſufflabis, mirandum eſt enim, quantum ita faciendo luteus flauúſque color emergat. Non tamen in Sole collocanda erit, ſed in vmbra donec frigeat omittenda. Hinc poſtea id ſolummodo capies, quod ſupernè ſpumeum fuerit, quódque neque luteum, neque flauum, neque pallidum eſt. Deinde experiundi gratia aliquantum eius, quod probaueris accipe atque comminue & num quis ex ſupradictis coloribus appareat inſpice. Nam ſi qualis accepta eſt, viridis, aut cinerea manſerit, drachmas quatuor ipſius impones.

Talem namque Chalcitim exiguam inuenies etiamſi multam exuſſeris. Quæ ad componendam conficiendámque Theriacam requirebantur, omnia iam abſoluimus. Hactenus Galenus.

*

PETR

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino S. P. D.

Agitur de quibuſdam plantis à Cortuſo Matthiolo tranſmiſsis.

QVis literis vbique humanitate, & beneuolentia refertis, quibus ad me reſcripſeras, nihil hacte-nus reſpondere potui aulicis negotiis impeditus, non negligentia retardatus. Perlegi autem illas magna cum delectatione. Nam vt refertæ ſuauiſſimis plantarum, ac florum odoribus, ita ſanè iucundiſſimæ mihi fuerunt, ſpatiabor itaque nunc in tuo plantarum viridario, inter quas, prima, quæ mihi ſeſe offert, eſt

GINGIDII integra planta, quæ quò perfectior altera, quam prius ad me miſeras, eò gratior mihi eſt. Nihil enim imperfectum, mutilúmque, ingenui hominis deſiderium explere poteſt. In priore altera nil aliud videri poterat, quàm foliorum, & caulium facies. Iam nunc video genuinũ Gingidium non eſſe Cherophyllum, vt mea ſemper fuit ſententia contra Fuchſij & Ruellij opinionem. *Gingidium.*

VIOLAS Marianas Dodonei, legitimum eſſe Medium iam facilè conſentiam, cùm naſci eas inter ſaxa, tuo ipſius teſtimonio factus ſim certior. Semen quod mittis, terræ committam ad finem Autumni, & poſthac obſeruabo diligenter quàm diu latitet anteaquam germinet. *Medium.*

SCAMONIVM quod antea miſeras, è Syria (vt putaram) eſſe allatum, quàm libenter audio, ſed eius flores, quos vnà, cum aliis plantis ad me te trãſmiſiſſe ſcribis, nondum ad manus meas peruenerũt. Dolerẽ ſanè ſi aliquo impedimẽto alicubi detinerẽtur, quò ad me deferri nequirẽt. *Scamonium.*

QVOTQVOT Thlaſpi tibi ſunt genera, ſeptem, octo, vel plura, ea omnia videre cupio, admiraturus poſthac naturam, quòd in fingendo Thlaſpi tanta artificij varietate, vti voluerit. *Thlaſpi.*

PERIPLOCAE repentis hiſtoriam perquàm diligenter legi. Eam è tuis literis in mea commentaria trãſferre decreui. Sed gratiſſimum mihi feceris, ſi vnam, vel alteram eius ſiliquam ad me tranſmiſeris. *Periploca.*

Smyrnium. SMYRNII Cretici radicem, quam terra conditam te miſiſſe ais, nondum hactenus videre licuit. Vereor ſanè ne quiſpiam in itinere eam nobis abſtulerit: quòd ſciam nõ deeſſe noſtris laboribus inuidentes, qui noſtrarum plantarum furtis inuigilant. Semen quod à te miſſum habeo ſuo tempore ſeram, quanquam in Boæmico ſolo rara peregrina proueniant, quæ vno, vel altero anno non degenerent.

Venefi ũ Scolopendrium. DE VENEFICO Scolopendrio, etſi nunc nihil ad ea, quæ petieram, reſpondes: cùm tamen pollicearis, id aliâs te facturum, expectabo donec maior mihi ſatisfaciendi tibi ſeſe offerat commoditas.

Marum legitimum. PVLCHERRIMAM, ac rariſſimam plantam, quam Arabs ille infidelis perperam Symphytum petræum vocabat, omnino tecum ſentio, legitimum eſſe Marum. Habet enim omnes Mari notas adeò perſpicuas, vt Tireſia cæcior fuerit, qui hanc non agnoſcat eſſe Marum. Folia illi ſunt Amaraco candidiora, & flores Origano ſimiles. Primo guſtatu folia amarorem relinquunt, quem deinde acris ſequitur ſapor: qui tamen (vt Galenus inquit) ab amaritudine vincitur. Hanc ſtirpis imaginem gratiſſimam futuram cenſeo omnibus rei herbariæ ſtudioſis. Noſcent enim poſthac quantum facie Marum ab Amaraco diſtet.

Cytiſus. IMAGO quam à Marantæ Cytiſo delineatam eſſe ſcribis, videtur genuini Cytiſi faciem non ineleganter referre: ſi tamen è ſolo ramuſculo integram plantam iudicare liceat. His cùm accedat etiam Marantæ teſtimonium, qui Cytiſum à ſe inuentum diligentiſſimè deſcribit, facilè adducor ad credendum ſtirpem hanc genuinum eſſe Cytiſum. Velim autẽ, vt ſi ab Egidio Cumano nobiliſſimo viro Cytiſi illius ramuſculum meo nomine impetrare poteris, illum etiam ad me mittas. Cùm enim tuis literis factus ſim certior, me plurimum amari ab illo (quæ ſua eſt humanitas) nõ dubito, quin huiuſce rei me compotem facturus ſit.

Rhabarbarũ. NON parum ſanè placet intellexiſſe Rhabarbari hiſtoriam, quam vna cum eius icone antea ad me miſiſti, à Ioanne Baptiſta Ramuſio in lucem editã, homine meo quidẽ iudicio, integerrimo, docto, & omni genere virtutũ claro. Placuit mihi ſemper admodum Ramuſi ingeniũ. Nam ad virtutem tantũ à natura factus mihi ſemper viſus eſt. Ille primus

Saluiam gallas proferre. Saluiam mihi videndam obtulit gallas ferentem, tuæ ad me

miſſæ

miſſæ ſimilem, quam è Creta allatam dicebat: de quibus nullus eſt antiquorum, qui meminerit.

Piſtacium. PISTACII è tuo viridario ramuſculum, eam ob cauſam ad me miſſum exiſtimo, quòd à Maranta fortaſſe excitatus, tibi non placeret Piſtacij imago, quę in priori Cōmentariorum noſtrorum editione, pictoris cuiuſdam infidelitate minus rectè appicta conſpicitur. Verùm ſi Commentaria noſtra poſtremò edita is diligentius inſpexiſſet, non fuiſſet illi opus emendare, quæ nos multo antea tēpore emendauimus: nec tibi huiuſce ſuſcipiendi laboris cauſam dediſſet.

Irionis plures haberi ſpecies. PLVRES eſſe Irionis ſpecies iam diu animaduerto. Nam & tua hęc planta Irionum generi notis omnibus correſpondet. In mea nullam video notam, quæ Irionem non referat: quanquam non deſint blaterones, qui eam damnent. Folio enim eſt Erucæ ſylueſtris, cauliculis lentis, floribus luteis, ſiliquis in cacumine gracilibus, corniculatis, ſemine Naſturtij exiguo, vrentis guſtus, nec alibi naſcitur quàm iuxta vrbes, rudera & hortos, quæ omnia ſuo Irioni reddidit Dioſcorides. Tua maioribus conſpicitur ſiliquis, grandiore ſemine refertis, quò fit, vt cenſeam meam fœminam, tuam marem eſſe Irionem, vel è contra fortaſſe.

Elichryſum. NIHIL dubito quin planta, cuius ego imaginem dedi, legitimum ſit Elichryſum, quod Italia profert, à tuo tamen notis quibuſdam diuerſum, quod etiam ſæpe hic in Boemia vidi, Creticum verò nunc primum tua liberalitate agnoſco.

Pimpinella maior. MAIORI Pimpinella noſtrate, quam quidam Sanguiſorbam vocant, vbique hic prata referta ſunt: quemadmodū & in Vngaria, vbi copioſiſſimam naſci vidimus.

Melilotum. NE dubita quin MELILOTVM tuum, legitimum ſit. Nam præter id, quòd eius notæ omnes legitimo correſpondent, nihil differt à meo, quod ex Campania allatum eſt.

CAVDA Vulpina, Græcis Ἀλωπέκουρος vocata, è Lagopi eſſe genere tecum ſentio. Sed an hæc Ἀλωπέκουρος ſit, de qua meminit Plinius lib. 21. ca. 11. non ita facilè aſſeram, niſi eius folia perpetuò vireſcere intelligam. Vulpinam caudam enumerat Plinius inter herbas, quibus æterna ſunt folia. Sed an etiam in hoc Plinio fides adhibenda ſit, anceps quidem ſum: *Plinii erratū* cùm is inter eaſdem plantas Heliotropium habeat, cuius planta circa finē Autumni emoritur, nec citius repullulat, quàm media æſtate.

Semperuiuũ magnum. MAGNI illius ſemperuiui imaginem, cuius plantam Corcyra iſtuc tranſmiſſam eſſe ſcribis, magna cum admiratione ſum contemplatus ob rei nouitatem. Iuſſi in lignea tabella perquàm diligenter eam delineari à peritiſſimo pictore, vt exciſa edatur in lucem.

Dactyli. Palma Elate. DACTYLOS ſuis racemis hærentes, vnà cum eorũ inuolucro, quod Palmam Elatem vocant à clariſſimo Faloppio accepi ſuperioribus diebus, quibus nihil mihi gratius eſſe poterat. Quo tempore eorundem imagines cum tuis literis mihi etiam ſunt allatæ. Placent quidem icones ad amuſſim appictæ, ſed lõgè magis Elate ipſa ſicca, & Dactyli ſuis racemis hærentes. Debeo Faloppio non ſolum de hoc munere plurimum, ſed quòd etiam Muſæ ſummitatem vnà cum *Muſa imago.* fructibus & icone ad me tranſmiſerit: quinetiam & Mixæ ramuſculum, hærentibus adhuc Sebeſtenis. Hæc enim tam rara, támque paucis nota, mihi gemmis, ac margaritis longè ſunt cariora. Edentur hæc omnia Deo Opt. Max. volente in omnium ſtudioſorum commodum. Nihil enim tam rarum, tam carum mihi fuit vnquam, quod non voluerim commune eſſe omnibus. Elates hiſtoria, quam deſcribis, gratiſſima mihi eſt, quòd vnà cum imagine Commentariis meis plurimum ſplendoris addere poſſit.

Smilax glãdifera. ARBORIS ramũ, quẽ Smilacis eſſe cẽſes, de qua inter glandiferas arbores meminit Theophraſtus, adeò deſcriptioni correſpondet, vt faciè conſentirem è genuinæ Smilacis arbore eſſe reſciſſum, ſi glandes haberet. Atqui ſterilis cum ſit, cogor etiam a meipſo diſſentire.

Viſnagha è Syria. PLANTA, quam Syri à quibus eam afferri ſcribis, Viſnagham vocant, cuiuſque vmbellæ feſtucis vtuntur Hiſpani, ac etiam quidam Itali principes ad expediendos dentes Lentiſcini dentiſcalpij vice: quòd non ſolum tenaces, ſed odorati habeantur, nil aliud contemplanti mihi repræſentare videntur: quàm domeſticæ Paſtinacæ ſpeciem. Si itaque ab Vnguentariis, qui eius vmbellas Venetiis vendunt, ſemen habere poteris, facilè comperies, vbi ſatum enaſcetur, an ego vel qui Meum, vel Ammi eam eſſe cenſent, rectius iudicauerint.

Verbaſcũ folio cornicularis papaueris. VERBASCVM folio cornicularis Papaueris, de quo meminit Dioſcorides, tua tantum liberalitate nunc primũ agnoſco. Placent inter cætera flores, qui in aureo meditullio purpu

purpureis floccis niteant. Sed aliud ego Verbaſcum vidi in Iapidiæ montibus, flore in vniuerſum purpureo à Blattaria diuerſum.

Chamæleo niger. EANDEM nigri Chamæleonis imaginem huic tuę per omnia ſimilem accepi ſuperioribus diebus, vnà cum ipſa plã ta, ab ipſomet Maranta, vnà cum Muſæ icone. Verùm ſi ſententiam meam ſyncerè tibi narrare debeam, plura ſunt, quæ in Marantæ Chamæleone deſideranda videntur: de quibus cùm fuſiùs alias ſcribere ſtatuerim ad ipſummet Marantam, non eſt, vt de ea tecum hic pluribus agam. Habeo enim non pauca argumẽta, quę huic Chamæleoni nõ parũ refragãtur.

Angelicæ ſemen. ANGELICAE radice nigra ſemen, curabo vt habeas. Naſcitur enim copioſa in noſtræ Boemiæ montibus, & in Miſnia nobis contermina.

Glaux. PLACVIT mirum in modum GLAVCIS hiſtoria. Cũ enim iã intelligã in Veneti maris littore prouenire hãc, folio (vt apparet) Cytiſi cãdidiore, flore aureo facilè adducor ad credendum, ꝙ hæc quã miſiſti legitima ſit Glaux.

Equiſeti plures ſpecies. EQVISETI plures, quàm duas, haberi ſpecies, nunc primum animaduerto, ex hac quam à te miſſam inſpicio. Reſpondet namque Equiſeti maioris deſcriptioni omnibus ſuis notis, adeò vt credam tuam hanc: genuinam eſſe Dioſcoridis Hippurim, quòd radice ſit lignoſa, & plãta vegetior ac firmior tota.

CVR Somnificum Solanum appellaueris eam ſtirpem, mihi nouã, quã antea miſeras, quámque quidã luteũ Hyoſciamũ rectè (meo quidẽ iudicio) eſſe cenſent, nunc primum intelligo. Quare eos accuſabo, qui perperam hanc Somnifici Solani appellationem in vulgarem conuerterunt vſum.

Seriphii Abſinthii examinatio. SERIPHIVM abſinthium, quod Alexandria Aegypti allatum eſſe ſcribis, pulcherrimum mihi viſum eſt. Nam longè magis Abrotanum paruum, id eſt, fœminam, refert, quam Seriphiũ, quod ad mare in Italia prouenit. Hoc enim non adeò tenuis herbula eſt, nec Abrotano paruo ſimile, quanquam ſapore, odoris graueolentia, & ſeminis exiguitate, Seriphio c[illegible]reſpõdet. Quinetiam quòd tantum in maritimis locis proueniat. Cæterũ cũ tuũ, hoc nõ ſolum minori Abrotano correſpondeat, & pumila admodum ſit plãta, ſed etiã in Aegypto proueniat vbi naſci Seriphiũ vna cũ Dioſcoride teſtatur etiã Plinius, adducor facilè vt credã, id eſſe ge-

nuinum Seriphium Dioſcoridis. Nec me ab hac amouebit opinione, quòd abſurdum admodum credere videatur, pro Oliuæ ramo, tam exiguam herbam detuliſſe in ſacris Iſiacis ſacerdotes, cùm id tanquam addititium ex Dioſcoride non tranſcribat Oribaſius, & alia plura ſint in hoc capite deprauata: quædam verò ex aliis autoribus addita, quæ non ad Seriphium, ſed ad Ponticum Abſinthium ſpectant. Malè autem legitur in hoc capite naſci Seriphium copioſiſſimum in Tauro monte iuxta Cappadociam. Quilibet enim intelligit, qui prorſus non fuerit ſtupidus, quòd nihil ſit abſurdius, quàm marinum Abſinthium in montibus naſci. Nam hoc totum ex præcedenti capite ab Abſinthij Pontici hiſtoria, ad Seriphium tranſlatum eſt, quemadmodum & illud, quòd eius pabulo maximè pingueſcant pecora. Siquidem hoc, vt Theophraſtus inquit libro 9. ca. 18. Ponticum, non Seriphium facit. Quæ omnia ſcriptorum infidelitati, temeritatique ſunt aſcribenda.

Seriphii caput Dioſcoridis pluribus in locis deprauatum.

Centaurium Marinum.

QVOD Marinum Centaurium appellas, ſunt qui marinam Anagallidem vocant. Aliàs hanc plantam vidi, ſed tanquam ignotam neglexi: ſi quid vlterius ſcripſeris de eius facultatibus, id erit mihi gratiſſimum.

GELSIMINI vulgaris fructus, quem miſiſti, Lupino non abſimilis, eò magis placuit: quò rarior habetur, nec id crederem, niſi viderem ipſe, & te huiuſce rei haberem autorem. Nuſquam enim audiui Gelſiminum fructum ferre.

Buxus ſylueſtris.

SYLVETRIS Buxus, res noua etiam mihi eſt, nec habeo (quod meminerim) qui de eo inter antiquos mentioné fecerit. Libenter abs te audierim, an ligni materies alteri Buxo correſpondeat.

VENIO nunc ad Marantam, ob duriora quædam eius in me dicta iam calamum in eum ſtringere ſtatueram, quum tamen illum ſe per literas purgaturum apud me intelligam, & locum in Lonchitide, in quo fidem meam infirmare nititur, emendaturum, tuis prudentiſſimis conſiliis libenter obtemperabo. Cupio enim tui & Pinelli viri nobiliſſimi cauſa, Marantæ amicitiam conſeruare, ſi tamen ille honoris mei rationem habeat, & ſuum recognoſcat errorem. Scio quidem vos eſſe homines, qui famæ exiſtimationiſque meæ rationé habeatis. Vale.

PET

PETRVS ANDREAS MATTHIOlus, Iulio Moderato, Ariminenſi Pharmacopæo S. P. D.

Agitur de quibuſdam ſimplicibus medicamentis, quæ in Anacardinam Antidotum veniunt.

Accepi literas tuas, quibus confecturus Anacardinam Antidotum, plurimum dubitare ſcribis, quid pro Burungi in ea tibi fuerit addendum, quum variæ de eo ſint Scriptorum opiniones, ob idque petis, vt in re hac meis te iuuem conſiliis. Ego verò ne videar hoc laboris potius ſubterfugere, quàm quòd putem tibi fortaſſe ac cæteris ſatisfacere poſſe, recuſare ſanè non poſſum, ob tuam ſingularem erga me obſeruantiam, quin tibi his aperiam, quid de Burungi mihi ſemper perſuaſerim, contra eorum omnium opinionem, qui hactenus de eo commentati ſunt. Varia ſanè ac diuerſa (vt rectè ad me ſcribis) extant de Burũgi recẽtiorum placita. Atqui tametſi plerique in cenſendo hoc medicamento non parùm laborauerint, nullum tamen reperio, qui rectè (quantum coniicere poſſum) expoſuerit, quid Mauritanis deſignet Burungi, tanta eſt apud Arabas interpretum confuſio. Siquidem Luminare maius vocatum Burungi Cubebas interpretatur, ſed eius mihi haud placet opinio, tùm quòd friuolis admodum nitatur rationibus, tùm etiam quòd rei Medicæ imperitus multa confundat medicamenta. Cordus deinde cuius doctrinam in componendis medicamentis omnes ferè ſequuntur Germani ac Bohemi, Erucæ ſemen Burungi loco admiſcet. Sed qua ratione, quaúe authoritate id fecerit, ſilentio præterit, quò fit, vt nec illi ſit aſſentiendum. Monachi qui in Damaſcenum Commentaria edidêre, etſi primò fateantur nihil compertum habere ob varias Arabum lectiones, quid ſit Burungi, Meliſſam tamen vel Cubebas eius loco ſumendas ſuadent, quanquam & ipſi nullis nitantur apertis rationibus, nec authorum monumentis. Præterea vt ſuam tueantur ſententiam, & eorum refellant opinionem, qui Burungi Nigellam interpretantur, authorem quendam (ego hunc Syluium crediderim) nouarum interpretationum accuſant, quòd dixerit noſci poſſe Burungi Melanthium deſignare ex Auicenna, ac

Burungi examinatio.

Luminaris maioris opinio exploſa.

Cordi ſententia improbata.

Monachorum opinio non accepta.

na ac Serapione, qui Nigellã habent Burungi loco. Quippe hoc pertinaciter (vt Monachi ſolent) negantes affirmant Auicennam, Serapionémque (perperam tamẽ) præter Nigellam habere etiam Burungi. Cæterum hoc falſum eſſe conuincitur, quum horum nemo in hac Antidoto, nec aliis duabus ſequentibus Burungi meminerit. Quò fit, vt non ignorantiæ tantùm, ſed etiam mendacij ſint arguendi. Monachorum opinionẽ pariter & errores videtur ſequutus Fuchſius vir alioqui doctiſſimus, tùm quòd & ipſe Meliſſam imponat, tùm etiam quod ſcriptis mandauerit Auicennam quinto canone in huiuſce Antidoti deſcriptione Burungi etiam præter cætera meminiſſe, quum tamen id (vt prædiximus) ſit falſum. Quandoquidem in exemplari noſtro, quod eſt ad manus ab Andrea Bellunẽſi reſtitutum, nuſquam extat Burungi mentio. Quò fit, vt non poſſim non mirari Fuchſium alioqui doctiſſimum, prudentiſſimúmque virum, quin & Monachorum ſectatorem acerrimum, quòd iis hic tantam adhibuerit fidem, vt eorum potius crediderit teſtimoniis, quàm quòd vellet tantum ſubire laboris, vt hoc loco Auicennam inſpiceret. Quòd autem, nec Auicennam inſpexerit, nec legerit, id manifeſtum præbet indicium, quòd ſcripſerit Anacardinæ deſcriptionem apud Auicennam in nullo prorſus variare ab hac, quam deſcribit Damaſcenus, ob idque magis hanc Auicennæ, quàm Damaſceno Medico acceptam referre debere: quod tamen falſum deprehenditur. Siquidem longè alia eſt Auicennæ deſcriptio, quùm Spodium, Cardamomum, minus Gingiber, Piperis arboris radices, & Aniſum admittat, quorum non meminit Damaſcenus. Nec è cõtra capiat Chepulos, Caſtoreum, Coſtum, Saccharum, nec Lauri baccas, quibus ſuam idem conficit Damaſcenus. Præter id cenſet idẽ Fuchſius Serapionis authoritate fretus Burungi, ſiue Berungi Aphris, nil aliud deſignare, quàm Meliſſophyllum, quod ipſe Meliſſam ſuo Arabico idiomate Bedarangie & Bedarungi vocet, & vt ſuam tueatur ſententiam dicit Serapionis codicem hoc loco interpretum inſcitia eſſe omnino deprauatum, & legi debere Burungi, non autem Bedarungi, quùm nil aliud Aphris ſit Bedarũgi, quàm Ocimum. Sed ipſe (quantum video) non omnia apud Arabas perluſtrauit. Siquidem tametſi id ſcriptum reliquerit Auicenna, Serapio tamẽ Ocimum Bedarungi nuſquam appellat, ſed Berengemiſch Berendaros

Fuchſii erratum.

rendaros & Berendarog, vt facilè apud ipſum videre eſt. Raſis verò libro xxi. Continentis Badurungi Ocimum vocat. Et libro de Arabicis nominibus Baſilicon, inquit, latorum foliorum appellatur Arabicè Baduraig. Quæ omnia facilè oſtendũt, nihil ſolidi ab Aphris adeptum eſſe Fuchſium, quo rectè probari poſſit Burungi eſſe Meliſſophyllum. Ceterùm, nec eorũ argumenta probanda putauerim, qui Melanthium pro Burungi admiſceri contendunt, eò quod Auicenna, ac etiam Serapio nigellam habeant, & Burungi non meminerint. Quippe quùm ij (vt prædiximus) præter nigellam alia plura habeant ſimplicia, quorum nulla Damaſceno fit mentio, rectè ſanè haudquaquam affirmari poteſt, an Nigella potiùs, quàm Cardamomũ, vel Piperis radix, vel Zingiber, vel Aniſum, quorum ij ſpeciatim meminère, Burungi loco fuerit vſurpandum. Cæterùm vt tandem meam de Burungi tibi aperiam ſententiam, putauerim ego legi debere Durungi, non autem Burungi. Durungi enim Auicennæ ſecundo Canone Doronicum deſignat. Quod ad hanc Antidotum parandam admodum competere videtur. Quandoquidem Doronicum Serapionis & Auicennæ teſtimonio, cor mirificè roborat animumque hilarem reddit. Neminem enim latere crediderim, qui ſe Medicum profitetur, medicamenta ea, quæ ad cordis præſtant affectus, facere etiam plurimum ad Cerebri morbos, quùm ſpiritus attenuent, clarioreſque reddant, ea tamen intelligo, quæ facultate ſunt calida. Facilis enim, ac lubricus fuit Calcographi lapſus, qui D. in B. nimia fortaſſe manus properantia vertit, dum characteres connectebat. Namque vbi D. inuerſum fuerit, in B. mox conuerſum videtur, quò fit, vt Durungi non Burungi legi debeat. *Burungi explanatio.*

PETRVS ANDREAS MATthiolus Medicus, Bono Baldino Myropolæ S. P. D.

Examinantur quædam medicamenta, quæ veniunt in Trypheram Saracenicam.

PAraturus Trypheram Saracenicam magnam Ioannis Damaſceni, quæris datis ad me literis, quid pro Secacul, quid pro Seitaragi ſiue (vt quidam legunt) Sitharegi, quidue pro Origano Perſico fuerit

fuerit immiſcendum, quùm hactenus à nemine in hiſce cenſendis medicamentis tibi fuerit ſatisfactum. Qua in re non poſſum petitioni tuæ non morem gerere, tum vt cognoſcas me tuam de me confidentiam, non parui facere, tum etiam ne ſi ſilerem, fortaſſe cenſeres Arabum medicamenta me non ita exactè exploraſſe perinde ac ea, de quibus Dioſcorides ſcripſit. Vt itaque de Secacul in primis meam ad te ſcribam opinionem, nihil dubito hallucinari eos, qui putant Secacul eſſe Eryngium ac pariter eos (vt Manardus Ferrarienſis) qui hoc idem exiſtimant eſſe Polygonatum. Etenim Piſi folia, vt Secacul, Polygonatum non habet, nec flores purpurafcentes violæ maiores, ſed minores, albicanteſq́ue. Præterea Secacul Serapioni radicibus nititur pollicis craſſitudine, & indicis longitudine. Contra verò Polygonatum, quòd multo longioribus ſit radicibus. Adhæc (vt teſtatur ipſe Ioannes Damaſcenus, ac pariter Serapio, vbi de Secacul ſaccharo, vel melle aſſeruando ſcribunt) eius radices cinereo exterius cernuntur colore, ſolida intus matrice, atque neruoſa, quæ omnia in Polygonati radice deſiderantur, quùm candida admodũ ſit, fragilis, & nulla intus matrice. Quòd autem non ſit Eryngium, in Commentariis noſtris ſatis ſupérque probauimus, præſertim quùm Secacul nuſquam planta fuerit aculeata. Re autem vera Secacul radix eſt Indica; Hoc enim teſtatur Auicenna libro v. vbi ſic habet. Secacul ſunt radices Zingiberi ſimiles, quæ conuehuntur ex India, & fit ex eis, quùm ſunt recentes conditum in loco ſuo. Apud nos autem humectantur in primis, in aqua calida: Quæ etiam ad vnguem Serapioni, de eo pariter ſcribuntur, vbi de pluribus Saccharo, & melle aſſeruandis egit. Quibus palam eſt Secacul radicem eſſe peregrinam, quæ ex India olim conuehebatur. Sed quùm iam diu ad nos conuehi deſierit, cogimur eius loco alio quopiam vti medicamento. Quamobrem ſuaderem ego, vt pro Secacul Paſtinacam, tùm ſatiuam, tùm etiam ſylueſtrem ſupponeres: quùm Paſtinaca vtraque iis ferè viribus præſtet, quas ſuo Secacul aſcribunt Mauritani. Cæterùm Seitaragi ſiue Sithargi, ſiue Sythragi (Synonyma hæc ſunt apud Arabas) plura quidem deſignare nemini fuerit ambigendum, qui eius hiſtoriam apud Serapionem & Auicennam legerit. Quandoquidem, quanquam nil aliud Serapioni eſt Seitaragi quàm Dioſcoridi Iberis, ſiue Lepidium

Secacul examinatio.

Secacul radix eſt Indica.

Quid loco Secacul ſupponẽdum.

dium, Auicennæ tamen Seitaragi tria genera clariſſimè explicātur, quùm inquit: Et ille qui eſt Indus, ſunt fruſta ligni parua, tenuia, & cortices ſicut Caryophylli: Et ille, qui eſt fructus declinat ad rubedinem, nigredinémque: Et Saitaragi quidem oritur in parietibus antiquis, vbi non foditur, neq; aratur, & habet folia ſicut folia Naſturtij, & in æſtate ſunt folia plurima, quorum ſapor, & color aſſimilatur Cordumeni. Hæc ille. Quibus clarè ſatis patet tria eſſe Auicennæ Seitaragi genera: quorum poſtremū nulli dubium eſt, quin legitimam Iberim deſignet. Interpretis tamen error vnicuique patebit, vbi legitur hanc plantam odore, & ſapore eſſe Cordumeni: Quippe non Cordumeni, ſed Cardami, id eſt Naſturtij legendum eſt. Quæ verò medicamenta ex iis, quæ noſtris in Myropoliis habentur, cætera duo genera præ ſe ferant, nullus hactenus (quòd ſciuerim) rectè explicauit. Nec probanda videtur Monachorum ſententia, qui in Damaſcenum commentaria edidére: Quippe qui perperam ſibi perſuaſerint, nil aliud Mauritanis Seitaragi deſignare, quàm Indicam Caſiam, veterem Auicennæ editionem ſequuti. Siquidem Alpagus ille Bellunenſis, qui magna diligentia Auicennæ volumina reſtituit, libro V. in confectione Philoſophorum, in Tryphera magna, quùm in prima, tùm etiam in altera in Electuario de granis viridibus aliiſque nonnullis, vbi Gerhardus modò Caſiam ſimpliciter, modò Caſiam Indicam vertit, Caſiæ huiuſce loco Arabicum nomen Saitaragi ſiue Sythragi reſtituit. Id quod feciſſe eum arguit, quòd Arabicæ linguæ peritus pro certo ſciuerit, Arabicum hoc nomen nullo pacto ad Caſiam referri poſſe. Cæterùm cogitanti mihi num primum, ac ſecundum Saitaregi genus, de quibus meminit Auicenna, ad nos aduehatur & in Myropoliis extet; ſtatim ſeſe mihi cenſendas obtulerunt odoratæ feſtucæ illæ Caryophyllorum inſtar, quas nos vulgo vocamus Fuſti di Garoffani, &c. quin & fructus illi Caryophillis tumidiores inſipidioréſque, quos Italicę Seplaſiæ Antophyllos & Pſeudocaryophyllos vocāt. Siquidem feſtucæ illæ primum, hi fructus verò ſecundum Saitaragi genus apud Auicennam præ ſe ferre videntur. Fruſta enim Caryophyllorū ita nobis appellata priori Auicēnæ deſcriptioni, q̃ maximè cōgruere vidétur, quū ait: Sūt fruſta ligni parua, ac tenuia, & cortices ſicut Caryophylli. Verùm puto

Interpretis Auicennæ erratum.

Monachorum ſententia exploſa.

Caryophyllorum feſtucæ Saitaragi primum genus.

Antophylli Saitaragi ſecundū genus.

puto ſubeſſe interpretis, vel ſcriptoris mendam in dictione cortices, quùm Caryophylli cortices non ſunt, ſed fructus, & comparatio omnino abſurda videatur: quapropter putauerim ego ita legendum: Sunt fruſta ligni parua & tenuia, odorata, tãquam putamina Caryophyllorum. Etenim nulli dubium eſt fruſta illa ſeu feſtucas, quæ inter Caryophyllos abũdè reperiuntur pediculos eſſe & putamina Caryophyllorum, quæ à Gerardo perperam (vt alia innumera) cortices ſint tranſlata, quùm cortices etiam putamina appellentur. Ideóque à Braſauolo alioqui doctiſſimo viro, ac acerrimi ingenij, diſſentire cogor, quippe, qui minùs rectè exiſtimauerit Seitaragi primum genus eſſe Carpeſium: quum hoc Galeni teſtimonio ex Pamphylia afferatur, & ingens eius prouentus habeatur in Syria: Saitaragi verò primum genus Indicum ſit medicamentum. Præterea Carpeſium nullo Caryophyllorum odore commendatur, nec vllam cum Caryophyllis habet cognationem neque ſimilitudinem, ſed omnia ſunt illi (vt Galenus inquit) Phu vocato ſimilia. Adhæc quum Auicenna de Cubebis ſcribens cap. XXXVIII. ſecundi libri, nil aliud ſcribat quàm Carpeſium, nullo ſanè pacto rationi conſentaneum videtur, quòd Seitaragi illi Carpeſium deſignet. Atque ſi fructus, quos Italicæ Seplaſiæ Antophyllos vocant parumper expendamus, non ſanè abſurdum videri debet, ſi hos dicemus facilè eſſe poſſe Seitaragi ſecundum genus: quippe hi fructus ſunt è Caryophyllorum genere colore ex atro rufeſcente. Nam & hi expetuntur ad compoſita medicamenta, quæ ad corporis imbecillitatem præſtant, ideóque rectè Nicolao Myrepſico in ſuo Diathamaro adduntur. His itaque rationibus mihi omnino perſuaſum velim, nil aliud Seitaragi Indici loco in hac Tryphera imponi debere, quàm Caryophyllorum feſtucæ, ſiue pediculi, quòd odoris ſui fragrantia, & virium robore maximè hîc ad rem faciant. Quod autem ad Origanum Perſicum ſpectat, quid tibi certi afferam in præſentia ſanè non habeo: nã Perſici Origani meminiſſe Dioſcoridem, Theophraſtum, Galenum. Plinium alióſque, qui antè, vel pòſt claruerunt, Græcos vel Latinos autores (quod legerim viderímque) hactenus non reperi, tametſi apud Arabas illud ſæpius inuenerim deſcriptum in compoſitis medicamentis, pręſertimq; apud Auicennam, qui eius tamen non meminit, lib. ſecundo vbi

Locus Auicẽnæ reſtitutus.

Braſauoli opinio non accepta.

vbi de Origano peculiariter ſcripſit. Origanum itaque Perſicum (vt tibi meam aperiam ſententiam) à loco omninò dictum putarim, videlicet quod apud Perſas proueniat: ſicuti etiam dicimus Phu Ponticum, Rhus Syriacum, Bitumen Iudaicum à locis, à quibus comportantur ea denominantes. Nec fortaſſe, vt puto, aliam ob cauſam Perſicum Origanum hic prætulit Auicenna, niſi quod certè ſciret ea in regione prouenire Origanum omnium præſtantiſſimum. Namque apud Perſas diu floruiſſe Auicennam maximè teſtatur Bellunenſis. Nos autem quùm Perſico omninò careamus, Cretico eius vice ſecuriùs vti poſſumus, quàm noſtrate, tum cùm legitimum Origanum non ſit, tum quòd nec ea, quæ Creticum præſtare poſſit.

Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Petro Spezzalancio Pharmacopæo, Compatri ſuo, S. P. D.

Examinantur ſimplicia quædam medicamenta, quæ in Antidotum Hæmagogum veniunt.

MAgno ſanè ſum deſiderio, vt tuo in Myropolio, quo ſolo hic Goritiæ vtor, Antidotum Hæmagogum Nicolai Myrepſici paratum habeas. Nam etſi raræ ſint in Italia Seplaſiæ, quæ Antidotum hanc parare ſoleant, quòd pauci vel nulli fortaſſe reperiantur Medici, qui eo vtantur, quùm tamen ego medicamentum hoc pluris faciam, ob mirificas eius ad varios morbos facultates, eóque ſexenties vſus ſim, ipſo carere non poſſum. Velim tamen (vt tua ſemper fuit diligentia) nihil in eo prætermitti, quod inueniri poſſit. Namque vt nullus in parando committatur error, nec aliquid ibi deficiat, quæ in hac paranda Antidoto mihi videntur annotanda, hîc tibi ſtatim aperiam. Primùm itàque animaduertere te oportebit,

Nicolai loca reſtituta.

quòd vbi Nicolai codex interprete Fuchſio ſemen Intybi habet, antiquus Latinus codex habet Aſari. Quod mihi longè magis conſentaneum probandúmque videtur. Aſari etenim radix Dioſcoridi excalfactoria vi, qua pollet, vrinam cit, cutem ſubeuntes aquas eiicit & menſes trahit, quò fit vt longè vtilius huic Antidoto veniat admiſcenda, quàm Intybi ſemen, cuius facultas eſt refrigeratoria. Præterea tametſi recentior Nicolai editio, eodem Fuchſio vertente, Centaurium maius tantùm admittat: potius tamen mihi videtur acceptanda antiqua verſio, quæ maius & minus Centaurium recipit. Quandoquidem Dioſcoridi Centauriũ minus menſes, & partus extrahit, quinetiam neruorum vitiis ſuccurrit: Galeno item iocinoris obſtructiones reſerat, & induratos lienes ſanat. Quod maximè pollicetur hæc Antidotus, quibus tamen viribus præſtandis præfertur coma floribus referta. Alterum verò, nempè maius, quod paſſim pro Rhapontico vſurpant Seplaſiæ, radice ſola pollet. Nuper has radices recentiſſimas à Gargano Apuliæ monte ab Antiano Herbario allatas te comparaſſe ſcio, nec aliundè aduectas vidi ego vnquam præſtantiores. Eligito recentes, vegetas, ponderoſas, ſanguinêo ſucco prægnantes. Solent enim citò humorem amittere, vbi calido & ſicco loco reponantur. Si itaque cupis incorruptas eas diutiùs aſſeruare, vel in melle ſepelias, vel in magno milij aceruo tela cera ſuperillita circũpoſita reponas. Adhæc caueas, velim, ne in admiſcendo Elleboro Fuchſij opinionem ſequaris. Ille enim alioqui vir clariſſimus, quòd in antiquo Græco Myrepſici ipſius codice legerit ἑλενίου μέλανος credidit non ἑλενίου legi debere, ſed ἐλλεβόρου. Nam quùm adiectiuum μέλανος nulla prorſus ratione, cum Helenio conuenire poſſe cerneret, non abſque manifeſta ratione mendam ſubeſſe putauit. Atqui longè alia ſum ego opinione, quippe qui Helenium non Elleborũ admiſcendum cenſeam: ea omnino ductus ratione, quòd præter id ꝙ ſciuerim Græcum Nicolai codicem numeroſis admodum vbique ſcatere mendis, non videam, quid emolumenti in hac paranda Antidoto Elleborum nigrum laborioſum medicamentum, aluúmque non ſine incommodo deiiciens præſtare poſſit, præſertim quòd ventriculo ſit infenſiſſimus, nec menſes ciere valeat, niſi pro glande ſuppoſitus. Contra verò Helenium. Quandoquidem id Dioſcoridis teſtimonio

Centaurij maioni radices è Gargano mõte optima.

Fuchſij opinio improbata.

ſtimonio menſes & vrinas ciet, flatus expellit, & ſtomacho vtile eſt: quæ omnia Antidotus Hæmagogos nobis pollicetur. Quo fit, vt credam, imò omnino mihi perſuaſum habeam, dictionem ἐλενίου neque amouendam eſſe, neque immutandam, ſed dictionem μέλανος potius corrigendam. Etenim (vt mea fert opinio) non μέλανος, ſed Μελανθὶς legendum eſt: adeò vt prætermittas nolim, quin Melanthium etiã admiſceas cum Dioſcoride & Galeno opinioni noſtræ aſtipulantibus, qui Melanthium flatus diſcutere, vrinas ciere, & menſes elicere tradunt. Præter id ne aliquis committatur error in dictione Sinonis, prætermittendum non duxi, quin tibi indicarem quæ mea ſemper fuerit opinio, in hoc cenſendo medicamento. Ego itaque quùm Sinonis nuſquã meminiſſe Rei Medicæ ſcriptores animaduerterim, non Sinonis, ſed Siſonis legendum eſſe putaui. Siſon.n. Dioſcoridi lib. iij. exiguum ſemen eſt, quod in Syria naſcitur Apio ſimile, oblõgum, nigrum, feruens, cuius facultas eſt lienem abſumere, vrinas ducere, remoratóſque menſes trahere: Id quod maximè expetit Antidorus Hæmagogos. Quò fit, vt à Fuchſio diſſentiam, qui Sinonem facit ſylueſtris Petroſelini ſemen, cuius etiam nullus probatus author (quod ſciuerim, vel legerim) meminit. Quin & ab iis diſſentire cogor, qui Sinonem Sium interpretantur, quùm nulla mihi ſeſe offerat ratio, cui aſtipulari queam. Verùm quùm Siſon ex Syria afferri deſierit, Cari ſemen vſurpandum cenſerem, quòd pariter excalfaciat, vrinas pellat, flatus extinguat, & cõcoctionem adiuuet: quod & vt facias velim. Eſt etiam tibi animaduertendum, quòd vbi Grecus Myrepſici codex habet ἐλελισφάκου, id eſt, Saluiæ, Latinus habet Sabinæ. Atqui quum vtraque menſes eliciat, partus & vrinas extrahat, non multum referre videtur, an vna vel altera admiſceatur. Verùm tamẽ cum Sabina omnium conſenſu longè magis Hæmagoga habeatur, quàm Saluia, quòd non ſolum valentiſſimè pellat menſes, ſed etiam ſanguinem per vrinam trahat, nõ poſſum tibi non perſuadere, vt Sabinam pro Saluia adiicias. Poſtremò etſi Græcus idem codex ex hac Antidoto Carpobalſamum excludat, quùm tamen Latina verſio id admittat, ſuadeo vt pro Carpobalſamo, quo omnino deſtituimur, vulgares addas Cubebas. Hæc itaque ſi feceris, nihil nobis verendum erit, quin optimã Hæmagogũ paratã habeamus, Vale.

Siſonis non Sinonis legendum.

Fuchſij ſententia non accepta.

Sinonis loco quid ſubſtituendum.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Petro Azaiglæ, Cæſaris Ferdinandi Pharmacopæo S. P. D.

Agitur de quibuſdam ſimplicibus medicamentis, quæ in auream Alexandrinam ingrediuntur.

TAmetſi (vt ex tuis accepi literis proximè ad me datis) iam diu in componendis omne genus medicamentis maximè verſatus ſis, & in iis etiam cognoſcendis non parum inſudaueris, non tamen ob id, inquis, tam clarè hac in re ea omnia te eſſe hactenus aſſequutum, vt plura adhuc non ſuperſint, de quibus tibi dubitare contingat. Quapropter quùm nunc in paranda aurea Alexandina, nonnulla ibi habeas, de quibus dubitas, quando nihil certi ſolidíq; hactenus à recentioribus, qui de medicamentorum compoſitione ſcripſerunt, traditum ſit, poſtulas à me, vt meam tibi de his deſcribam opinionem, quòd fortaſſe (vt ſcribis) tibi perſuadeas, me hac in re operâ tuam cæteris omnibus plus iuuare poſſe. Ego verò quamuis in medicamentis cenſendis, tantum me præſtare non putem, quantum mihi tribuere videris, non tamen tuæ petitioni vnquã refragabor, non quòd te docere poſſim, vel velim, quùm mihi iam diu perſuaſum habeam, te Seplaſiarium eſſe exercitatiſſimum, & rei Medicæ peritum, ſed vt cognoſcas quanta tibi ſatisfaciendi mea ſit promptitudo, quantáq; te proſequar beneuolentia. Primum itaque quantum ad Zedoariam ſpectat, mea ſemper fuit opinio, quòd legitima ad nos non afferatur, ſi ex notis quibus ſuam Zedoariam deſcribunt Arabes, ea nobis cenſenda ſit, Siquidem Auicenna vnà cum Napello creſcere Zedoariam ſcribit, & radicum portiones eſſe ait ſimiles Ariſtolochiæ. Cæterum an longæ, vel rotundæ, id manifeſtè explicat Serapio, quippe qui Zedoariam ſcribat radices habere ſimiles Ariſtolochiæ rotũdæ à qua lõgè ſanè abeſt Zedoaria, cuius paſſim eſt vſus. Atqui ſi meã de Zedoaria cẽſuram tibi ingenuè declarare debeam, velim nõ ignores me eam radicem verã, legitimámq; tum Auicẽnæ, tum Serapionis Zedoariam eſſe cẽſere, quæ Antora, ſiue potius (vt puto) Antitora nõnullis vocatur, q plurimũ valeat contra

Zedoariam cõmunis vſus non eſſe legitimam.

Anoora ſiue Antitora legitimã eſſe Zedoariam.

contra Toram (ita enim Napellũ appellant quidam) vt ſuam valere Zedoariam ſcribit Auicenna. Miſit ad me iampridem has Antitoræ radices pro vera, legitimáq; Zedoaria Gulielmus Quacelbenus Curtacenſis Medicus apprimè doctus, & in ſimplicium medicamentorum cognitione diligẽter verſatus, quæ, vt tu etiam vidiſti, quum hîc eras cum Inuictiſſimo Imperatore Ferdinando vtriuſque noſtrum Domino Clementiſs. non longè à rotunda Ariſtolochia diſtare cernũtur. Cuiuſmodi etiam fuêre aliæ nonnullæ, quas è montibus, qui Galliam ab Italia diſterminant, allatas vidi, tametſi Orientalibus illis minores haberentur. Valere has radices contra venena non ſolùm teſtantur Arabes, ſed omnes ferè noſtræ tempeſtatis rei herbariæ periti, quippe omnes vno ore clamant, Antoram ſiue Antitoram præclariſſimum eſſe medicamentum contra venena: Id quod Quacelbenus ipſe (vt tu ipſemet ſuis in literis ad me datis legiſti) mihi affirmauit, & ob id incredibili ferè pretio ab Arabibus, qui eam Cõſtantinopolim comportant, vendi ſcribit. Verùm quãquam hiſce radicibus Seplaſiæ omnes prorſus deſtituuntur, nolim tamen vt putes me ad te ſcribere hæc, vt alio quopiam medicamento, quàm vulgari Zedoaria earum vice te vti velim, ſed vt tibi declarem aperiámque, quæ ſit Arabum legitima Zedoaria. Nam quùm innumeris conſtet experimẽtis noſtri vſus Zedoariam, præſtare mirum in modum ad venena, venenoſorúmque animalium ictus, quin & peſtilentem auram proculdubio arcere, nihil ſanè mihi ſeſe offert medicamenti, quod legitimæ Zedoariæ loco conuenientiùs ſubſtitui poſſet, quàm noſtri vſus Zedoaria, quæ (vt cenſeo) meritò legitimæ locum ſibi vendicauit.

Prudenter præterea animaduertiſti Codicum Nicolai variam eſſe in quàm pluribus lectionem, vt in hac habetur Antidoto. Quandoquidem vbi Græcus codex habet ἐλελισφάκου: id eſt, Saluiæ, Latinus antiquioris lectionis legit Saliuncæ, perperam tamen me iudice, quippe qui hunc errorem ſemper reiecerim in imperitos ſcriptores. Facit aurea hæc Antidotus ad frigidas cerebri fluxiones, ad delacrymantes oculos, ad dolorificos dentium rumatiſmos, confert tabe laborantibus, tuſſientibus, anhelofis, & ſanguinem reiicientibus, auxiliatur reſolutis: prodeſt item vterinis affectibus & vrinæ ſtillicidiis. Quæ omnia facilè Saluia per ſe præſtare *Locus Nicolai reſtitutus.*

poteſt, Saliunca verò minimè. Siquidem, Plinio teſte, huius radix præſtat tantum ad cohibendas vomitiones, & ventriculum roborandum. Nec velim, vt cum Leoniceno, Ruellio, Fuchſio, & Cordo credas, Celticam Nardum & Saliuncam eandem eſſe plantam, quòd (pace tantorum virorum dixerim) vel Dioſcoridem negligenter legerint, vel non intellexerint, vel fortaſſe deprauatum habuerint. Quippe Dioſcoridis Græcus codex, qui ad manus eſt antiquiſſimus ἀλιόγγια habet, non σαλιόγγια vt fortaſſe legerunt optimi illi viri.

Leoniceni, Ruellij, Fuchſii & Cordi opiniones non accepta.

Saliuncam à Celtica Nardo differre.

Conſtat præterea (vt Plinius eſt author) non ſolùm forma & quantitate à Celtica Nardo differre Saliuncam, ſed etiam facultate & natali ſolo. Vt autem de forma primùm & quantitate diſſeram, Saliunca planta eſt folioſa, & adeò denſa vt ferè manu preſſa videatur, quinetiam adeò breuis, vt necti ſanè non poſſit. At Celtica Nardus nec folioſa viſitur, nec denſa, nec adeò breuis eſt planta, vt necti nequeat, quum teſte Dioſcoride in faſciculos probè colligatur, cuiuſmodi eſt, quæ ex Stiria & Carinthia ad nos comportatur in faſciculis. Adhæc Saliunca radicibus numeroſis cohæret, contra verò altera. Præter id ſi Saliuncæ facultates expendas, nihil virium in ea conſpicies, quæ Celticæ Nardo conueniant. Poſtremò ſi natale etiam ſolum conſiderandum nobis fuerit, reperiemus Saliuncam in Pannonia & apud Noricos oriri, Celticam verò Nardum in Iſtria, Carinthia, Stiria & in Liguriæ Alpibus. Quo fit, vt maximè hallucinari deprehendantur, qui cenſent Saliuncam & Celticam Nardum eandem eſſe plantam. At ſi tibi fortè obiiceret quiſpiam, Celticam Nardum hac in Antidoto imponi debere, quòd Saliunca nil aliud ibi deſignet: illi facilè reſpondere poteris, id à ratione abeſſe plurimum, quòd Antidotus hæc Nardum habeat Indicam, quæ quum iiſdem cum Celtica ſit viribus, ea quidem superuacua accederet. His itaque facilè eorum depræhenditur error, qui Saluiam hac in Antidoto non addunt.

Saxifragia.

Venio nunc ad Saxifragiam, cuius plures habẽtur ſpecies, vt te nõ ignorare nõ ambigo. Verum quænam inter cæteras ſeligi poſſit, neminem habeo, qui rectè decernat. Proinde ſi Dioſcoridis Saxifragia vti volemus, hæc ea ſanè fuerit, quæ Paulo Betonica appellatur. Quippe ramulos profert hæc

(vt ille

(vt ille inquit) Pulegio tenuiores, & folio Thymi maiores, vel Satureiæ. Ego verò quum legerim apud Dioſcoridem Saxifragiam plantam eſſe Epithymo ſimilẽ, putaui quidem aliquam hic ſubeſſe mendam: attamen quum mihi perſuaſerim adeò tenuia illi ineſſe folia, vt Epithymi modo capillamenti ſpeciem referrent, hac tandem perſuaſus opinionẽ, herbã quandam naſcentem in petris ad calculos renum frangendos, ducendóſque maximè vtilem, legitimæ Saxifragiæ loco pingendam curaui. Cæterùm quùm tractu temporis Pauli Betonicam primo loco deſcriptam repererim, legerímque hanc ad renum vitia vſurpari, contemplatus diligenter plantam, quum animaduerterem illi folia eſſe Thymi, naſcíque inter ſaxa, quinetiam exiguum eſſe fruticem: illico inclinauit animus facilè ſcriptorum lapſu eueniſſe, vt in Dioſcoridis codice, qui paſſim habetur Epithymo pro Thymo perperam legeretur. Quo poſtea factum eſt, vt hanc prioris loco pingi curarem. Hanc itaque ſi conſequi valebis (eſt enim in Italia iam omnibus cognita) ſecuriùs admiſcere poteris, vbi verò eam conſequi nequeas, ſuaderem vt pro ea Ononidis radicis cortice vtereris, quum huic maximè frangendi calculos inſint vires. Quid deinde de albo & rubro Arabum Behen cenſendum putem, id facilè intelliges ex meis in Dioſcoridem commẽtariis. Caremus nos proculdubio legitimis hiſce radicibus, quo factum eſt, vt ego rubri Behem loco Tormentillæ, vel Biſtortæ radicibus ſemper ſim vſus, pro albo verò minoris Phu, quę ſi tibi fortaſſe non placebunt, poteris cum Auicenna vtriuſque Behen loco ſecuriùs fortaſſe ſupponere, vel tantundem Horminij, vel dimidium ponderis linguæ auis.

Dioſcoridis locus reſtitutus.

Pro ſaxifragia quid ſupponendum.

Behen album & rubrum.

Quid pro prebehen ſupponendum.

Cæterùm quantum ad Acori radices attinet, cùm adeò validiſſimis argumentis nobis comprobatum ſit, Calamum Aromaticum vulgaris vſus legitimum eſſe Acorum, vt nullus mihi ſuperſit ambigendi locus, id ſemper tibi ad manus eſſe poterit. Nec putarim vnquam eorum friuolam complecti opinionem, qui maiorem Galangam legitimum putant eſſe acorum, præſertim ſi memineris te videre, apud me Acori radices Conſtantinopoli allatas, cum integris foliis Iridi æmulis: quanquam (vt Dioſcorides tradit) anguſtioribus. Id quod falſam eorum explodit ſententiam, qui contẽdunt hasce Acori radices, radices eſſe odorati Calami. Teſtis, enim

Acorum.

Galangã maiorem nõ eſſe Acorum.

tu tibi eſto, an eæ plantæ Calami aliquid gerãt, an folia ipſa tantum. Cæteris verò profectò id atteſtari poterunt Clariſs. D. Augerius Flandrus, Cæſareus apud Turcarum Imperatorem Orator, atque etiam Gulielmus Quacelbenus eius Medicus, qui hiſce radicibus è Nicomedia petitis Calamum nullum eas vnquam proferre ſcribunt, ſed caulem anguloſum, è cuius latere aliquid emergat plantaginis capitulo non abſimile, quod paulo poſt ad virginei floris modum florere ſoleat. Ad Carnabadium nunc me confero, quod quidam Doronicum eſſe putant à Ruellio fortaſſe falſi. Quippe is Carnabadium Doronicum eſſe cenſet, ſed falſò quemadmodum etiam Aetium falſò citat, quod nuſquam (quòd legerim viderímque) Carnabadij meminit. Nemo enim inter Græcos de Carnabadij viribus ſcribit præter vnum Symeonem Sethi, quod ita de eo habet, Carnabadium calidum eſt, & ſiccum ordine tertio, vtile verò eſt ad concoctionem ciborum & flatuum diſcuſſionem, ſtomachum firmat, ventrem ſiſtit, lumbricos necat, vrinam mouet, pituitam ſcindit. Hæc ille. Quæ ſi conferantur cum his, quæ de Caro ſcripſerunt tum Græci, tum etiam Arabes, nhil profectò à Caro differre Carnabadium comperies: Galenus enim Carum ex tertio excalfacientium, & ſiccantium ordine ſtatuit, quinetiam qualitatem moderatè acrem poſſidere, itaque & flatus extinguere, ac vrinam ciere poſſe, inquit: non ſolùm ſemen, ſed etiam plantam. Cæterùm Dioſcoridi ſtomacho eſt vtile, & concoctionem adiuuat. Serapioni autem, & Auicennæ à quibus Symeon ipſe Sethi cæteríque poſteriores Græci plura deſumpſerunt, vermes interaneorum necat, ventriculum roborat, & ventrem ſiſtit. Quibus palam eſt, nil aliud eſſe Carnabadium quàm Carum. Atqui poſſet aliquis huic noſtræ ſententiæ refragari Nicolai Myrepſici teſtimonio fretus, quòd is in Antidoto CCCCXXIX. quod ex Hermodactylis inſcribitur, habeat Carnabadij, id eſt, Cumini Aethiopici. Huic tamen ego facilè reſponderim, verba illa, id eſt Cumini Aethiopici, ignari alicuius eſſe expoſitoris, vt alia complura: vel Nicolaum ipſum ea ratione eſſe deluſum, quod tanta Aethiopici Cumini ſeminis, & Cari ſit ſimilitudo, vt alterum ab altero minimè ſecerni poſſit, niſi quis vtrunque deguſtauerit. Eſt adhuc ad manus Aethiopicum Cuminum, quod tu etiam

Carnabadiũ. Ruellii erratum.

Carnabadiũ eſſe Carum.

Locus Nicolai reſtitutus.

deguſtaſti, Conſtantinopoli ab eodem Quacelbeno ad me miſſum, quod adeò ſemen Cari refert, vt niſi mihi guſtanti Cumini noſtratis ſaporem referret, ego nunquam a Caro differre cenſerem. Quo factum ſanè crediderim vt Nicolaus horum ſeminum ſimilitudine fuerit hallucinatus, ſi tamen is (quod mihi ſuſpectum eſt) Carnabadium ibi Cuminum Aethiopicum fuerit interpretatus. De Macedoniſio autem quid ſentiam nil aliud habeo, quàm quòd putem Macedonicum deſignare Petroſelinum, quum quid ſit Macedoniſium nulli extet antiquorum: Actuarius enim in hac Antidoto Macedoniſij loco Petroſelinum habet, quinetiam Latinus, qui extat Nicolai codex. Proinde non eſt mihi Fuchſio adſtipulandum, quippe qui velit pro Macedoniſio eius plantæ inaudiendum eſſe ſemen, quæ Græcis Hipposelinum, & Romanis olus atrum appellatur, per Hipposelinum eam plantam intelligens, quam nos legitimum eſſe Smyrnium alias docuimus. Sed quùm fortaſſe audierit Fuchſius, Seplaſiis huiuſce plantæ ſemen vocari Macedonicum, ſibi fortaſſe perſuaſit de hoc intellexiſſe Nicolaum. Quod autem factum ſit, vt Smyrnij ſemen Macedonicum appellari cœperit, ego quidem inde eueniſſe putarim, quòd Petroſelini Macedonici penuria in eius ſucceſſerit locum: Siquidem quum iam Macedonicum Petroſelinum diu ad nos afferri deſierit, Medici qui præterito æuo claruerunt, Smyrnij ſemen in eius locum ſuppoſuerunt, quo poſtea factum eſt, vt tractu temporis Macedonici nomen ſibi vſurpauerit. Sed quanto errore ducantur, qui hanc plantam eſſe cenſent Dioſcoridis Hippoſelinum, non eſt hic nobis repetendum, quum in commentariis noſtris in Dioſcoridem, id adeò fuerit comprobatum, vt nullus ſuperſit ambigendi locus. Atqui nolim vt putes me hæc in medium attuliſſe, quòd tibi atque cæteris interdicere velim, vt in poſterum caueatis ne Smyrnij ſemen legitimi Petroſelini loco huic admiſceatis Antidoto, quum facultatibus, quibus pluribus pollet, maximè conueniat, ſed vt ſciant omnes hoc Smyrnij non Petroſelini eſſe ſemen, minúſque Hippoſelini, vt putat quidam.

Macedoniſiũ quid.

Smyrnii ſemẽ cur Macedonicũ vocatum.

De Libyſtico profectò tacere decreueram, quum ſciam te non ignorare, quid legitimum ſit Libyſticum, niſi cæteros

Libyſticum.

admonere voluerim, qui hæc fortaſſe legent, hallucinari eos, qui pro Libyſtico Hippoſelini ſemen, quod falsò quidam Libyſticum vocant, ſuis compoſitis medicamentis paſſim admiſcent. Reuixit tamen hac noſtra ætate (vt te haud latere ſcio) Libyſticum, quorundam rei herbariæ ſtudioſorum diligentia, & iam in Italia frequentiſſimum habetur, vnde facilè quis illud conſequi poterit, niſi adeò erroribus antiquis fuerit addictus, vt hæc neglexiſſe videatur.

De pretioſis lapillis authoris opinio.

Nunc reliquum eſt, vt dicam Latinum codicem antiquũ, neque Saphyrum, neque Smaragdum, neque Iaſpidem admittere, quæ etiam Actuario ſilentio ſunt prætermiſſa, quò fit, vt non deſit ſuſpitio, quin hæc in Græco codice adulterina fortaſſe habeantur. Ideóque nec temerè factum putarim, ſi hæc non admiſcerentur, tum quòd ſemper crediderim lapides, quantumcunque læuigatos, nihil ab innato calore immutari poſſe, ſicut nec aurum, nec argentum. Item è contra, nec temerè factum dicam, ſi quis magis vulgarium opinionem ſequutus, quàm rationem, hoſce lapillos admiſceat. Nam tametſi fortaſſe nihil afferant auxilij, nocere tamẽ non poſſunt. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Bono Baldino Myropolæ S. P. D.

Agitur de optimo parando ſero, quin etiam de decoctis, ac dilutis.

Rectè tu quidem, Bone Baldine, Bonus vocaris, quũ omnium qui tecum verſantur teſtimonio vir bonus ſis, frugi homo, & qui non ſolùm amicis omnibus officiis gratificari cures, ſed etiam Rempub. ipſam iuuare. Etenim etſi id antea nouerim, ex ea maximè quæ mihi tecum iam diu interceſſit, neceſſitudine: noui tamen longè magis ex literis, quas nuper ad me dediſti, quibus eorum ſententiam explodere niteris, qui in dilutis conficiendis, vbi lactis ſero opus ſit, id ſuo vſui accõmodant, quod ex lacte, cui coagulum admixtum ſit, vel ex ipſo caſeo dum premitur emanat: eo argumento fretus, quòd nuſquam

extet

extet apud Dioſcoridem & Galenum, vel alium quemcũq; Medicæ materiæ ſcriptorem, ſerum coagulo à caſeo ſeparatum experi debere ad medicamenta: tum etiam, quòd hoc ſeri genus aceſcat facilè, & breui computreſcat. Proinde hoſce arguis Myropolas, qui eiuſmodi ſero vtuntur, & præſertim vbi dilutum illud fuerit parandum, quo medicamenta macerari oportet, quæ in illam veniunt Antidotum, quæ Hamech Meſui appellatur, quòd tibi perſuadeas præter id, quòd hoc ſerum ſit parandis medicamentis inidoneum, euenire ſanè non poſſe, quin aceſcat, putreſcátque, priuſquam dilutum illud perficiatur quinque dierum termino. Adhæc eos quoque damnandos cenſes, qui in hoc parando diluto Rha Barbarum à cæteris ſeparant medicamentis, quòd putent, id nullam, vel omnino modicam admittere coctionem, poſtquàm fuerit maceratum. Hoc vt probes, ais Medicamenta, quæ ſimul macerantur, adeò ſibi inuicem vniri, ac colligari, vt ſi ſubinde ferueant, vel elixentur, ea minimè reſolui poſſe in vaporem, quæ ob partium tenuitatem, imbecillitatémque breui admodũ indigent coctione, quemadmodum reſoluuntur, vbi prius macerata minimè decoquuntur ex aqua: niſi illud ſeruetur inſtitutum, vt quæ tenuiſſimæ ſunt ſubſtantiæ poſtremò imponantur, & paruo temporis momento conferueant. Et vt tuam authoritate etiam comprobes ſententiam, Meſuem non poſtremæ authoritatis Medicum in medium affers: quippe qui in parando Sirupo de Glycyrrhiza, omnia quę in eum veniunt medicamenta ſimul macerat, ac deinde coquit ad medias, nulla Adianti habita ratione, quod tamen in decoctis niſi poſtremo loco addi debet. Hoc itaque Meſui exemplo fretus, eos maximè hallucinari exiſtimas, qui per ſe medicamenta macerari iubent, quæ facilè longa coctura reſoluuntur, vt eorum dilutum poſtremò addant feruefaciendum ne diſſoluatur, contra ipſius Meſuis ſententiam, qui ſi ſecùs ſenſiſſet, cùm fuerit in parandis medicamentis omnium diligentiſſimus, haud vnquam permiſiſſet, quin alicubi, de re hac meminiſſet. Atqui quùm tibiipſi hoc in negotio confidere non audeas, me etiam conſulere voluiſti, ac de his omnibus meam audire ſententiam, veritus fortaſſe, ne tuis argumentis deciperêris. Quamobrem petis ac rogas, vt ad te ſcribere velim, an probanda vel improbanda tua mihi videatur opinio. Ego

verò

verò qui tua cauſa longè maiora præſtare nunquam recuſauerim: quanquam in compoſitis medicamentis parandis non ſum adeò exercitatus, vt de his ita pręclarè differere valeam, quemadmodum tu tibi fortaſſe perſuades: ne tamen videar laborem hunc ſubterfugere, & huiuſce artis omnino ignarus, dicam de his candidè, & ingenuè quod ſentiam. Vt autem breuibus, quæ à me deſideras aggrediar, ſi liberè veritatem fateri debeam, non poſſum in his, quæ ad ſerum ſpectant, tuæ omnino aſtipulari ſententiæ, quamuis partim experientia partim authoritate niti videatur. Experientia quidem quòd compertum habeas, ſerum quod ficulneo ramo, & Oxymelite à lacte ſecernitur, non ita facilè corrumpi, perindè ac illud quod admixto coagulo paſſim parari ſolet. Authoritate verò, quòd nuſquam Dioſcorides & Galenus alterius ſeri meminerint, quàm illius, quod per Oxymel cõficitur. Siquidem hiſce, quas in medium affers rationibus, mihi non conſtat, rem hanc ita ſe habere, vt tu tibi perſuadere videris. Quapropter altiùs hæc mihi trutinanda videntur nec ita temerè fortaſſę proferenda. Etenim tametſi ſerum, quod Oxymelitis & fici ramuli facultate à lacte diuiditur, non ita facilè corrumpatur, aceſcátq; perinde, ac illud, quo paſſim vtimur, quũ tamẽ id ego nõ parãdi rationi, ſed Oxymelli tantũ tribuerim, quòd proprium mellis ſit, quæ illi admiſcentur, ſeruare incorrupta: ſit ſanè vi nec putarim in cauſa eſſe coagulum, vt ſerum cõmunis vſus, vna vel altera tantum die aceſcat, quũ lac ipſum purũ, cui nihil coaguli admixtum ſit, eodẽ tẽporis ſpatio acidũ fiat & corrũpatur. Præterea quũ nuſquã legerim (quod meminerim) apud Dioſcoridem & Galenum, ſerum coagulo paratum in vſum medicũ haudquaquàm eſſe expetendum, cur igitur illud improbem, non habeo. Meminit quidem ſeri Galenus Oxymelle parati Cõment. IIII. de victus ratione in morbis acutis: ipſúmque ibi non ſolùm cauſo laborantibus ad exoluendam aluum, eiiciendámque bilem præfert, ſed etiam ipſius conficiendi modum exponit: nec id alia ſanè ratione, quàm differentiæ cauſa, quódque ſerum cui Oxymel admiſcetur magis aluum exoluat, quàm quod ſimplex fuerit. Is enim quum in eo morbo exoluere aluum deſideret, valentiùs, quàm ſimplex & commune ſerum præſtare poſſit: nequis à ſcopo aberraret, quo ibi ſero fuerit vtendum, ac etiam quomodo id fue

Serum quod cum oxymelite paraturcur non corrumpatur.

fuerit parandum, docet. Quandoquidem ſi tantum huiuſce ſeri (vt tu tibi perſuadere niteris) Galeni æuo extitiſſet vſus, non fuerat illi opus, vt ſeri illius conficiendi rationem deſcriberet, nec vt peculiariter illud afferret in medium. Quòd autem ſimplici ſero per coaguli vim à lacte ſiue caſeo ſeparato ſæpe vſus ſit Galenus, facilè coniici poteſt ex his, quæ de lacte & ſero ipſe ſcribit libro III. de aliment. facultatibus. Quippe is ibi præcipit mel atque etiam ſal ſero eſſe adiungendum, vt magis, ac fœliciùs aluum exoluat. Id quod ſuperuacuum & ab omni ratione alienum videretur, ſi Galenus nunquam vllo alio ſero fuiſſet vſus, quàm quod per Oxymel paratur. Etenim quùm id, tot Oxymelitis Cyathos excipiat (Dioſcoridis teſtimonio) quot fuerint lactis hæminæ, à quo ſeiunctum fuerit, nulla ſanè ratio mihi ſeſe offert, qua perſuaderi poſſim, Galenum mel atque etiam ſal ſero illi addidiſſe, qui in ipſo apparatu mellis plurimum admiſerit, præſertim quùm præcipiat is tantum mellis eſſe iniiciendum, quãtum citra ſtomachi euerſionem ſuauitatem inducat. Idem præterea coniici poteſt ex his, quæ libro quinto Aphoriſmorum Aphoriſmo lxiiii. idem ſcribit Galenus, vbi ſerum pariter cum melle, & ſale propinandum ſuadet, quibus Hypochondria intenduntur: id quod manifeſtè arguit, quòd ibi quoque de ſimplici ſero loquatur. His accedit Meſuis autoritas, cui plurimùm videris addictus, qui ad maceranda ea, quæ in antidoto illa Hamech adduntur, non ſerum Oxymelite paratum, ſed aquam caſei: id eſt: ſerũ, quod à caſeo fluxerit recipere Myropolas præcipit. Quò fit, vt noſtri vſus ſerum minimè impugnandum eſſe putem. Namque ſi Oxymel, mel ipſum, ſaccharum, aut ſal illi addatur, nihil mihi verendum eſt, quin hoc etiam diutiùs ab acore ſeruari poſſit. Nec mihi perſuadere poſſum, quòd tantus author Meſues eo fuiſſet vſus, ſi (vt tu arbitrari videris) à Medico vſu id eſſet explodendum. Proinde ſerum quodcunque in medicum vſum expeti poſſe arbitror, modo ipſa ſeri ſubſtantia ſit prorſus caſei expers: parùm enim referre exiſtimo, an per oxymel, an per coagulum, an per Cinaræ flores, an per Cniſi ſemẽ, an per ficulneum lac, an alio quouis modo fiat. Quùm ſanè non ignorem (vt antea dixi) ſi vnicuique iſtorum mel, aut oxymel addatur, præter id, quod diebus pluribus vnumquodq; incorruptũ aſſeruari poſſit, vires quoq; illi

Serum vi coaguli paratum antiquis etiã fuiſſe in vſu.

Serum communis vſus nõ improbandum.

illi augebuntur. Sed ſi qui in deligendo ſero committitur error, is mihi videtur coarguendus, quem nonnulli faciunt Myropolæ, vtpote qui plerunque ſerum accipiũt, quod non parum caſei in ſe continet, vt planè albus indicat color, qui in huiuſmodi conſpicitur ſero. Quod itaque tale fuerit, meritò à medico vſu tollendum eſt, niſi tantiſper ferueat prius, quouſque quicquid caſei fuerit ad fictilis fundum conſidat, & ſerum clarum euadat. At tu quùm ea nitaris opinione, de qua ſuperius diximus, eos redarguis, qui ad parandam antidotum illam in communi ſero medicamenta diebus quinq; macerant, ea ſanè non improbanda ratione, quòd eiuſmodi ſerum ante prædictum tempus corrumpatur, & medicamenta inficiat. Quod ego etiam fateri cogor, ſed in hoc ſerum minimè improbare auſim, quùm potius Meſues ipſe, qui huiuſce erroris extitit author, mihi ſanè videatur improbandus. Cæterùm id erroris facilè vitare poſſunt Myropolæ, ſi tantum ſacchari vel oxymelitis communi ſero addiderint, quantum antiquis addi ſolebat. Quòd autem ad eos ſpectat, qui per ſe Rhabarbarum macerant, vt dilutum illud in fine coctionis addant, ſibi perſuadentes Rhabarbarum modicam vel nullam admittere coctionem: ego quidem horum ſententiam hauquaquam improbauerim. Nam quùm vis ipſa exoluens (Meſuis ipſius teſtimonio) in tenuiſſimis Rhabarbari partibus contineatur, nulli dubium eſt, ſi diutiùs decoquatur, quin tenues illæ partes in auram euaporent. Quorum, inquit, Meſues, vis facilè reſoluitur, quia vel imbecilla eſt, vel in ſuperficie eſt poſita, vel in ſubiecto raro conſiſtit, omnia eiuſmodi parumper, nec valenter coquenda ſunt. Præterea nec tuæ illi opinioni facilè ſubſcribam, quòd medicamenta diuerſa diuerſarúmque partium, vbi ſimul macerentur, adeò ſimul coeant, ac colligentur, vt nulla poſthac coctione poſſint earum diſſolui facultates. Nam tametſi Meſues ipſe ſcribat, coctionem medicamentorum facultates diuerſas optimè miſcere, adeò vt ex omnibus vna tantum reſultet, & velut concretam faciat actionem: iubet tamẽ ſi qua fuerint imbecillia, ea minùs valenter eſſe coquẽda. Ideóque tùm Meſues ipſe, tùm Medicorum omnium cœtus exoluentem Rhabarbari vim potiùs maceratione, ex qua nihil per vaporem deperdi poteſt, quàm coctione, à cæteris facultatibus ſeparant. Quòd autem tua opinio mihi recipienda non ſit,

Serum quomodo parari debeat in conficienda Hamech Antidoto.

Rhabarbari deiectoria vis maceratione non coctione recipienda.

ſit,id planè in cauſa eſt, quòd nullum ſit tam ſolidum compactúmque plantarum medicamẽtum, quod coctione non diſſoluatur, & cuius tenuiſſimæ partes, ſi plus quàm par ſit, decoquantur, non abeant in vaporem, vt etiam tibi ipſi conſtare non ambigo. Si itaque exẽpli cauſa coquatur Rhabarbarũ, in quo natura varias, ac diuerſas ſimul colligauit, tùm ſubſtantias, tùm facultates, ignea à terreis ſeparantur, & facilè vehementi coctione in auram reſoluuntur: non video quid prohibere poſſit, quin hoc idem etiam cuilibet diuerſorum medicamentorũ diluto arte parato, vbi diutiùs quàm par ſit efferbuerit, euenire poſſit. Quinimo ſi dilutũ quodlibet ferueat longè magis euaneſcet, eo argumento, quòd maceratione tenuiſſimæ tantum medicamentorum partes à cæteris excipiantur, quæ quùm ſuapte natura facilè ferueſactæ reſoluantur: nemo ſanè qui ratione nitatur, tuæ poterit aſtipulari ſententiæ. Hinc enim fit, vt Meſues dilutum illud cõfectionis Hamech breui admodum tempore ferueſieri iubeat, ne tenuiorum partium vires amittantur. Quamobrem non video, quo pacto ab errore defendi poſſit Meſues in parãdo ſirupo de Glycyrrhiza, niſi vel deprauata ſit lectio, vel ipſum peritis nõ ignaris Pharmacopæis ſcripſiſſe dixerimus. Idcirco ſi quis pertinaciæ potius quàm rationi non fuerit addictus, hic facilè in noſtram concedet ſententiam. Si verò contra tàm pertinax fuerit, vt ſuæ nolit refragari opinioni, poterit is ſenæ dilutum exempli gratia parare, & aliquot vncias inſumere. Deinde verò dilutum ad medias coquere tantundémque illius altera die ebibere, hoc ſi fecerit facilè ſententiam mutabit, cogente ita experimento. Cæterùm mihi perſuadere non poſſum, quin tu, cui peritiæ plurimum in Medica materia attribuere ſoleo, hæc ignoraueris. Ideóque te ea à me experiſſe cenſeo, vt experireris quantum conſilij in medicamentis parandis præſtare poſſim. In quo ſi tibi ſatis fecerim, non parùm ſanè lætor: Si verò ſecùs euenerit, tuam de me accuſabis opinionem. Vale.

Sirupi de Glycyrrhiza examinatio.

Dilutũ quodlibet ſi coquatur vires amittere.

PETRVS

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Balthaſari Cleuſelio Myropolæ S. P. D.

Agitur de quibuſdam ſimplicibus medicamentis, quæ in antidoto Diatriaſantalo in Paſtillis de violis & in Philonio perſico adduntur.

LAudaui ſemper (mi Balthaſar) apud omnes diligentiam, & ſolertiam tuam in parandis compoſitis medicamentis, quæ tuo in Myropolio in medicum vſum aſſeruas, quòd non ſolùm ſelectiſſima cuiuſcunque generis ſimplicia tibi comparare ſoleas, ſed quòd etiam, vbi dubium aliquod ſeſe offerat in libris de medicamentorum compoſitione, quorum ſcripta paſſim ſequuntur Myropolæ, ſtatim rei medicæ peritos conſulas. Video id nunc apertiſſimè ex tuis literis, quibus mihi dubia proponis, quæ habere videris in ea paranda Nicolai Myrepſici antidoto, quæ à tribus ſantalis Diatriaſantalum appellatur. Quinetiam in Paſtillis de violis & in Philonio quod perſicum appellauit Meſues. Porrò dubitas in primis Cordi diſpenſarium ſequutus, quo nullum præſtantius eſſe putant Germani Pharmacopæi, cur in ea de Santalis antidoto bis ſaccharum repetatur, & an vbi primo loco ſaccharum habetur, ibi aliqua fortaſſe adſit menda: adeò vt non ſine ratione putes aliquod alium ſimplex medicamentum, ibi pro ſaccharo eſſe deſiderandum, quùm præſertim non deſint (vt ais) qui non ſaccharum, ſed zaccaram: id eſt: Pſyllium legi debere contendant, Matthæi Syluatici pandectis perſuaſi, quippe qui zaccaram ibi Pſyllium interpretatur. Hæc tua prima eſt dubitatio, quam non magno admodum negotio tibi ſtatim exoluam. Sed audias velim rei veritatem, & eorum ignorantiam agnoſcas, qui Pſyllium pro ſaccharo addi iubent. Huiuſce antidoti, vt prædiximus, author eſt Nicolaus Myrepſicus Alexandrinus, cuius Græcus codex hac in antidoto ſacchari nuſquã meminit, nec item Latinus, quem poſtremo interpretatus eſt Fuchſius. Atqui antiquus Nicolai codex, qui vna cum Meſuis operibus haberi ſolet, non bis, vt Cordi Diſpenſarium, Saccharum admittit, ſed ſemel tantum

Quorundam error.

Cordi erratũ.

tum ſtatim à roſis. Quò fit, vt perperam Cordus Saccharum in fine iterum addiderit droſati, vel ſirupi roſacei loco, vt Nicolaus Alexandrinus præcipit, qui non ſimplici Saccharo hanc Antidotum excipit, vt nunc omnes faciunt tum Medici tum Myropolæ, ſed Droſato roſaceo vt magis refrigeret, ac roboret. At Cordus quùm ſciret hanc antidotum nunc vbique parari in ſolidis orbiculis vel oblongis particulis, quas Myropolæ ſuo more morſellos vocant, Saccharum roſacei droſati vice eidem addidit. Quò poſtea factum eſt, vt ij qui nunquam Nicolai codicem legerunt, de re hac dubitare cœperint, mendámque ſubeſſe crediderint. Cæterùm ſi quæreres quam ob cauſam in antiqua Nicolai verſione additum ſit Saccharum, quum in Græco non reperiatur, reſpõderem hoc proculdubio addidiſſe Medicos, qui iam diu ante nos claruerunt, vt guſtui Antidotus gratior, ac ſuauior eſſet, quùm in puluere propinatur ex ſtillatitiis aquis vel carnium iure, vel modo quocunque alio: Quò fit vt Saccharum non ſine ratione additum ſit. Opinioni huic noſtræ aſtipulatur Platearius huiuſce antiqui codicis commentator his verbis: Conficitur Triaſantalum ſic. Pulueribus paratis additur Caphura cum parte ipſius pulueris poſt Saccharum contritum vt melioris ſit ſaporis. Hæc ille. Verumenimverò non ſolum Saccharum addendum putarim, vt Antidoti puluis magis guſtui placeat, ſed vt diutiùs à carie & ſitu conſeruetur. Siquidem eandem ob cauſam Saccharum, quod Seplaſiæ Candium vocant, in Abbatis Diarhodone addi ſcio, in quo etiam bis Saccharum ingreditur, è Nicolai ipſius ſententia, vt Græcus habet codex. Quamobrem eos proculdubiò hallucinatos eſſe crediderim, qui Pſyllium addendum cenſent: quùm Pſyllium contritum in antidota veniſſe nuſquam me legere meminerim. Siquidem quum inter venena tam Græci quàm Arabes, qui de lethiferis pharmacis, ac medicamentis ſcripſere, Pſyllium recenſeant, cur in hac competat Antidoto, quæ ad æſtuantem ventriculum roborandum refrigerandúmque, ad iocinoroſos, hydropicos ac ſpleneticos facit, ſanè non video: præſertim quùm ſcribat Meſues Pſyllij medullam deleteriam eſſe ex quarto excalfacientium ordine. Neſcio profectò qua ratione, quáve authoritate Syluaticus ille Zaccaram Pſyllium fecerit, quùm ea vox nec apud Græcos, nec apud Arabas nil aliud deſignet

Reſponſio ad tacitam quæſtionem.

Error quorũdam.

quàm Saccharum. Nam tametſi id ex libro de Dynamidis perperàm Galeno aſcripto,& ex Iſaaci viatico probare contendat Syluaticus,ne ſyllabam tamen in iis codicibus reperire potui, quæ Syluatici ſententiam tueretur, quùm nil aliud quàm Zaccara ſimpliciter habeatur ibi abſque vlla authorum commentatione. Sed mea ſententia nil aliud Zaccara illis deſignat,quàm Saccharum, quod ibi eadem ratione adeſſe cenſeo. Quòd autem Zaccara Saccharum deſignet,manifeſto eſt argumento Oxy Zaccara, quæ ab aceto & Zuccaro ita cognominatur. Sed nec Cordus ſine cenſura dimitti debet,quòd is temerè Nicolai ſententiam peruerterit. Etenim vbi in fine Zuccharum addidit,ibi ſanè admonere Myropolas debuerat, cur roſaceum Droſatum in Saccharum commutarit, vt nihil eis dubitandum relinqueretur. Sed is breuitati nimium indulgens & celeriùs quàm par fuerit percurrens, nil mirum cuiquam videri debet, ſi ſæpe pedem impegerit. Sed iam ad violaceos Paſtillos me confero,in quibus dubitas,an ex purpureis violis, quæ ineunte vere in campeſtribus florent, an ex Leucoio ij parari debeant, quùm ſcribat Cordus contra communem vſum ex albis violis quas Arabes Keyri vocant,hoſce paſtillos eſſe parandos. Hoc dubium ſanè paucis tibi aperiam,ſi mihi diſtinxeris an Nicolai Paſtillos,an Meſuis parare volueris: Etenim ſi Nicolai paſtilli tibi conficiendi ſunt, Leucoium album accipito. Si verò,quos Meſues habet purpureas violas deſumito. Id quod per te facilè cognoſces,ſi relicto Cordo Meſuem & Nicolaum conſulueris. Atqui id ſanè haudquaquam ignorare debes,Medicos in vniuerſum omnes,nullos alios in ſuum vertiſſe vſum quàm qui Meſui deſcribuntur. Proinde velim vt hoſce,quos haud rectè neglexit Cordus, non illos paratos habeas, ne Medici qui tuis vtuntur medicamentis decipiantur,& ægri ſubinde defraudentur. Qui à Meſue deſcribuntur, ab iis ſatis longè abſunt, quos parat Nicolaus. Illi enim ex purpureis violis biduo iam flaceſcentibus, turpeto, manna & Glycyrrhizæ ſucco conficiuntur, addito etiam quandoque Scammonio. Hi verò (quod plurimum diſtat) ex albi Leucoij floribus, Amylo, Rhabarbarico, plantaginis & papaueris ſemine, Balſamo & Rhodoſtagmate parantur. Qui ſi rectè expendantur contrarios prorſus effectus facere eos, nemo fortaſſe ambiget.

Syluatici erratum.

Cordus notatur.

Violacei paſtilli qui parandi.

ambiget. In Perſico philonio nihil tibi dubitandum erit, an piper album aut papauer album commiſcendum ſit, ſit Meſuis librum legeris, vbi de ſanguinis reiecti curatione ſcribit. Ibi enim ad capitis calcem Philonium perſicum afferens, papauer album non piper album imponit, quod in ſanguinis fluxione nullo pipere opus ſit, ſed quæ refrigerent & fluxiones cohibeant, cuiuſmodi eſt papauer. Quò fit vt hallucinari Fuchſium in hoc perinde ac in multis aliis facilè quis deprehendere poſſit: Qui ſi Meſuis librum legiſſet, non ita in Cordum inuectus fuiſſet, & rei veritatem proculdubiò agnouiſſet. Rectè autem Philonium hoc pipere deſtituitur, nam quùm pro infrenando Opio, & croci & caſtorei ſatis excipiat, illi ſanè opus non eſt addere piper, vt magis incaleſcat, vbi potius refrigerari debet medicamentum, quod ſiſtendo ſanguini paratur. Poſtremò quòd Fuchſij ſententiam improbes, quòd non ſolum in antidoto è Santalis Nympheæ flores pro Caphura ſubſtituat, ſed in cæteris compoſitis medicamentis, quæ Caphuram accipiunt, rectè re quidem facere arbitror: Siquidem nunquam probarim quæ nulla aſtipulante ratione ita proferuntur temerè. Sed de his fortaſſe latius aliâs. Vtitor tu interim Caphura, vbi medicamenta, quæ Caphuram admittunt, parabis, & Fuchſio ſuæ Nympheæ flores relinquito. His paucis audiſti ſententiam meam de hiſce tuis dubitationibus: quam ſi ſequaris profectò, vt ſpero, non aberraueris. Vale.

Philonium perſicum.

Fuchſij ſententia exploſa.

Fuchſij erratum.

IOANNES ODORICVS MELCHIOrius Medicus, Petro Andreæ Matthiolo S. P. D.

Agitur de quadam admirabili planta, in Hiſpania reperta, & de Belenio apud Ariſtotelem.

BInas abs te accepi literas eiuſdem propemodum argumenti, quæ etſi gratæ mihi quidem fuerint eo nomine, quòd memorem te mei eſſe teſtabantur, dolore tamen non leui animum meum perſtrinxerunt. Intelligebam enim ex illis haud ſanè libenter perturbari te plurimum quorundam calumniis & obtre-

ctationibus, quos præter meritum & expectationem non ſatis æquos tuorum ſcriptorum reperiſti iudices. Hîc ego ſi mœſtitiam meam, quæ mihi perlectis literis tuis plenis illis iuſtiſſima querimonia, oborta eſt, referre omnem velim, modeſtiæ profectò finem excedere iudicer, tuíſque auribus non citra adulationis ſuſpicionem nimium tribuere. Illud certe aſſeuerare non dubitem, nunquam me, ex quo tempore vitali hoc ſpiritu diuina benignitate inter homines fruor, magis indulſiſſe dolori meo neque etiam putare maiorem me dolendi cauſam habuiſſe vnquam. Primum.n. te de ingeniis, de valetudine, de ſalute hominum tam benemeritum, ita conuitiis proſcindi, ferebam iniquiſſimè, præſertim, quem ego mihi ex omnibus hac ætate, non tam omni officiorum genere colendum, quàm ſyncero amore & tacita veneratione quadam proſequendum elegeram. Deinde à tua vnius iniuria ad conſyderationem noſtrorum temporum tranſiens, vſitatam illam hodie inuehendi in optimos quoſque impunitatem in vniuerſum deplorabam. Videas enim licet quamcunque in partem te vertas, magnam tandem libellorum, qui noſtra ætate editi publicè in Bibliopoliis proſtant, copiam, alio argumento propemodum conſtare nullo, quàm quòd conuinciantur viris vndequaque doctiſſimis & bonis, eámque cõſuetudinem, tam profectò deteſtandam, ita nunc inualuiſſe animaduertimus, vt nullum ſit tam abiectum ingenium, quod ex obtrectatione & calumnia, eruditiſſimi cuiuſque laudem & applauſum hominum promereri ſe poſſe non ſperet. Nec falluntur vnquam profectò ſpe ſua. Nam ſimulátque aliquem magni nominis traducere ad populum & reprehendere audacter cœpit quiſpiam, haud dubiè reperiuntur ſubitò, (vt eſt ad nouitatem, & contentionem rerum cognitarum proniſſimum vulgus) qui illum doctum, & egregium hominem, cæteríſque longè ſuperiorem: reprehenſum verò illum alterum ob ignorantiam à meliore magiſtro redactum in ordinem, eſſe exiſtiment. Hæc cæca & inepta præcipitiáque hominum iudicia audaciſſimo cuique tradunt animum debacchandi in quoſcunque: certò nimirum eam eſſe populi leuitatem & inconſtantiam, vt repentè atque turgidi quidpiam faſtuoſa oratione commendatum, aliorúmque caſtigationẽ promittens, in medium prolatum eſt, id cum applauſu omnes ob

nes obuiis,quod aiunt,vlnis libentiſſimè excipiant.Quò fit, vt commendaturi iam libellos emptoribus hoc tempore illorum vẽditores,hoc potiſſimum nomine vendibiliores efficiant, cùm in titulo polliceantur correctas & emendatas in illis aliorum ſententias eſſe.Simulac hoc dixit aliquis,impetratur ab omnibus facilè fides,& magno accurſu mox diuendũtur exẽplaria.Hi mores,inquam,& hæc plebis inſcitia,hæcque profligatorum hominum impudẽtia & arrogantia,impedimento diſcentibus maximè ſunt,& reliquam vitam, quam addiſcendis & tractandis vitæ bonis artibus ſumma cum voluptate eramus tranſacturi, importuniſſimè perturbant omnem, & ex dulci longè acerbiſſimam reddunt. Atque ideò cùm nunc in tot malorum cogitationem,occaſione doloris tui deueniſſem,duplicata mihi ægritudo animi eſt,dum & tuam, non bene affecti cauſam, & publicam in primis vicem deploro.Scribis pertæſum iam te tot laborũ, quos publicæ vtilitatis gratia ſuſceptos & exantlatos, cùm qui etiam & glorioſam ſenectã tibi parituros eſſe exiſtimaſſes, nunc videas probrorum & conuitiorum occaſiones tantum dediſſe. Idque nunc tandem ſenilibus annis contigiſſe quereris,in quibus cum præter cætera incommoda,quæ illa fert ætas, moleſtiarum abundè tibi domi naſcantur tuæ, etiamſi aliunde nihil aduerſi ſeſe ingerat, in pace te, & otio ſine odiis & inuidia, atque obtrectatione optimè factorum conſcientia munitum piè & religioſe decebat viuere. Equidem fateor ſi obſcuro genere vitæ olim probato Græcorum præceptum illud λάθε βιώσας ſequi,& tibi viuere tãtum, non etiam prodeſſe Reipub.commẽtando ſtatuiſſes,nunquã hoc fuiſſe euenturũ, vt homines ambitioſi hoc tẽpore violando honore & oppugnanda dignitate ſenij tui gloriam ſibi & famam aucuparentur. Quî poſſent.n.inuidere, ſi opes tu omnes tuas domi diligenter obſeruatas, tibi tuiſque vſurpares tantum?Verùm quando ampliſſimos theſauros ingenij tui, foras omnibus conſpiciendos protuliſti,tuarúmque diuitiarum amplitudinem liberaliter impartiendo, hoc eſt, candidè docendo omnibus nationibus patefeciſti: non eſt mirum tam ampla bona,tam ſplendida, tam omnium oculis expoſita, imò omnium manibus cõtrectata indies,mouiſſe alicui ex tam multis ad inuidiam animum, quæ cùm is ipſe deſideraret maximè,nulla tamen ratione ſe conſequi poſſe cõfide-

ret,tibi ea iam liberaliter diuino munere contigiſſe doleret ſummoperè. Dolor ille in odium vertit, odium ad calumnias, & conuitia reperienda ingenioſos vel quoslibet facit, & nunquam non, ſicut in ſcirpo nodum, ita in quantumuis bene dictis & factis reprehenſionis aliquam cauſam, quærit & inuenit: aut certè inueniſſe credit. Hæc cauſa eſt inuidiæ, qua te flagrare dicis: quæ quidem eiuſmodi eſt, vt nemo omnium hominum ſit, qui non eandem eadem de cauſa ſibi conciliatam omnibus votis exoptet, eámque ſi contingat in ſummorum bonorum numero ponat. Dices, at grauis illa mihi ſeni eſt: Ad hæc etſi dicere multa poſſem: viridem nempè adhuc tibi ſenectam eſſe, & viuendi robore præditam, & complura alia in eandam ſententiam: tamen aliud eſt, quo magis niti, tuóſque te canos (quanquam ne illi quidem annoſo adeò prodierint multi) conſolari in primis velim, nimirum vt cogites in virtute tua & rectè factorum conſcientia, tuorúmque pulcherrimorum & vtiliſſimorum operum contuitu acquieſcere te toto animo debere. In his enim rebus ſolida in primis & nũquam peritura laus potiſſimùm conſiſtit: nec eſt ſanè homini finem bonorum omnium ſeriò ſpectanti, præter has externorum commodorum magnoperè quippiam experendum. Illæ enim ſolæ ſunt tuæ, non tantum in hoc breui ſpatio vitæ, quod hîc degimus, contra omnes fortunæ viciſſitudines duraturæ conſtanter, ſed & apud Deum Optimum Maximum immortalia tibi in cœlo præmia comparaturæ. Eiuſmodi fundamentis cùm optima ſpe confidentiſſimè inniti poſſis, caue aliunde, vt tibi pendendum eſſe arbitreris, vt ab inconſtanti hominum iudicio, rumore vulgi, applauſu populari, laude vel vituperio cuiuſpiã: quæ indignis ſæpenumero blandiri quàm indulgẽtiſſimè quotidiana experientia comperimus omnes. Hæc cũ pro tua prudentia perſpecta tibi abundè ſint, opus eſt auertere te iam poſthac oculos atque aures, animúmque ſimul, à vultu & à ſermone ignobilis & ſtolidi vulgi, nec ex illorum iudicio colligere, quid ſentire, quid gaudere, quid dolere de te ipſe debeas. In te deſcendas ipſe oportet, tuáq; bona noſſe, & recto, hoc eſt tuo, & non aliorũ iudicio ea æſtimare cõſueſce. Deprehendes nimirum in te, quæ ſi in alio quopiam cernere poſſes, beatum illum profectò & ſummè fœlicem eſſes prædicaturus. Neque immeritò ſanè. Nam ſi rem rectè

cogi

cogitare, & contemplari animo attentiùs velis, quanta te lætitia perfundi neceſſe eſt, quoties meminiſti tot laborum, moleſtiarum & itinerum, curſitationum, vigiliarum, quæ omnia publicę vtilitatis gratia ſuſcepta, & infracto animi robore tam multos annos tolerata, tibi & toti Italiæ, imò verò toti hominum ſocietati, quà terrarum orbis patet, tam bene, tam vtiliter, & fœliciter ceſſerunt. Iam quid tibi ſpectatu iucundius eſt, quàm cùm cernis in generoſiſſimis quibuſque noſtri ſeculi mentibus iam emicare paſſim radios doctrinæ, de luculentiſſimo ingenij tui numine accenſos, diſcuſſa nimirum ſuperiorum annorum caligine: qua contecta & obuoluta delituerunt omnia: & per doctiſſimos Commentarios tuos, in lucem ſunt prolata? Sanè quoties maiorum noſtrorum memoriam cogitatione repeto, eorum ego cùm in cæteris artibus capeſſendis, tum verò etiam in Medicina addiſcenda miſerrimam conditionem fuiſſe iudico. Vt enim tunc fœliciſſima prodiiſſe ingenia demus, & ad ratiocinandum in rebus difficilimis inprimis appoſita: Vbi cæteris rebus omnibus abundè inſtructi iam ad medendum acceſſerant, inſtrumentorum notitia, quæ ex antiquis authoribus petenda ad hanc rem neceſſariò requirebantur, deſtituebat medicaturos. Qua quidem ex re inſignis calamitas & innumera damna in vniuerſum genus humanum redundarunt, donec tandem res hominum placatiore vultu reſpiciens ille mundi & rerum omnium fons & effector Deus, excitatis aliquot ad hoc negotium idoneis ingeniis, hac in parte ſuccurrere noſtris neceſſitatibus ſtatuit. Extiterunt igitur hoc æuo linguarum externarum periti, & in antiquorum lectionibus exercitatiſſimi viri non pauci, quorum nomina doctis omnibus nota ſunt, Hermolaus Barbarus, Nicolaus Leonicenus, Ioannes Manardus, Ioannes Ruellius, Marcellus Virgilius, Leonardus Fuchſius, Antonius Muſa, Iacobus Syluius, Aloyſius Mūdella & aliquot prętereà alii, qui omni diligētia, ſtudio, vigiliis & laboribus hoc vnū enixi ſunt maximopere omnes vt auxilia Medica à veteribus deſcripta in cognitionē, & vſum tandem reuocarent. At deerat adhuc, qui extremam his conatibus manum imponeret, & quaſi iudex quidam diuerſiſſimarū opinionum, quibus illi inter ſeſe diſſiderent, cuius tandē iudicio, altercantibus inter ſe tot excellētiſſimis viris, ſtaret hæc ætas noſtra,

vt certa indubiæ veritatis poſſeſſione frueretur. Hîc tu Matthiole diuina proculdubiò prouidentia ad eam rem deſtinatus, id vnum omnibus optantibus nobis, doctiſſimo calamo tuo erudire ætatem noſtram cœpiſti. Idque, vt faceres fœlicius cæteris, omnes dotes, quæ ad virum tantas res ſuſcepturum pertinerent, in te cumulatiſſimè diuinitùs collatæ ſunt. Summa doctrina, ſummum ingenium, excellens iudicij acumen, admirabilis rerum lectarum memoria, pertinax in vrgendis ſemel ſuſceptis laboribus conſtantia, ardentiſſimus veri amor, animi robur nullis difficultatibus cedens. Quid multa? Molituro rem tantam nihil defuit. Atque ideò quàm primum admirandum illud opus tuum typis excuſum in hominum manus peruenit, tanquam Gorgonei capitis aſpectu præ admiratione quaſi obſtupuerunt omnes, quibus eadem de materia ſcribere animus erat, depoſitíſque de manu calamis, & ſcribēdi propoſito mutato in te vnum ora animóſque conuerterunt. Tanta apud omnes eodem momento & nominis & operis tui veneratio extitit. Suſcepiſti autem hoc negotium ea ratione tractandum, vt meliore quiſquam hominum id tractare neutiquam poſſet. In authorem enim antiquiſſimum cōmētarios ſcribere inſtituiſti, qui quidem ſolus propemodū ex vetuſto illo ſeculo relictus erat, diligens ſcriptor rerum eiuſmodi. Dioſcoridem dico: quem Galenus inter omnes eos, quorū ſcripta ad illius ætatem peruenerant, approbat & laudat maximè. Nemo quippe Græcorum hominum remedia in vſum conferre poteſt commodè, cui Dioſcorides non ad vnguem ediſcatur. Quî enim poſſet? cùm præter illum, quas res quibus verbis indicarint, nemo tradiderit alius. Itaque iam eò deuentum erat, vt quidam etiam magnæ exiſtimationis Medici non iam clanculū apud ſuos, ſed palàm in cœtibus publicis negarent manifeſtò, poſſe quenquam ex Galeni libris Medicinam facere. Quid cauſæ eſt? Quia nimirum Dioſcoridis lectione neglecta, quibus inſtrumentis Galenus vti exiſtimaret, ignorabatur. Hac igitur in parte anxiis & laborantibus, peroportunè tu ſanè nobis affuiſti. Introducti enim tua opera in Dioſcoridis lectionem, quo pacto Galeni conſiliis vtiliter medicando vti poſſemus, didicimus. Itaq; debere ſe tibi hac de re quotquot ſunt elegantioris Medicinæ ſtudioſi omnes fatentur vnanimiter. Ita autem nobis Dioſcoridem declaraſti, vt vnà cum

illo &

illo & Galenũ & cæteros Græcos ac Arabas omnes, vbi opus erat, diligentiſſimè contuleris, ne ad tanti authoris ac Medicæ materiæ intelligentiam à nobis quicquam deſideraretur. Qua ratione ſimul factum eſt vt & in cæteris Medicinæ authoribus, multi loci à te explicati ſint, quorum intelligentia in primis erat neceſſaria ad medicandum. Sed hæc tu non ex profeſſo, ſed tanquam obiter, & velut aliud agens, feciſti. Primus enim laborum tuorum ſcopus erat, vt Dioſcoridis lectionem bonis ingeniis planam redderes, tum verò etiam cùm multæ eſſent materiæ Medicæ partim noſtra ætate, partim paulò poſt illa fœlicia Græcorum tempora, inuentæ, earum etiam rationem habendam eſſe ducẽs, ſingulas per occaſionem oportunam notis omnibus diligentiſſime deſcripſiſti, vires enumeraſti, vtendi modum fideliſſimè docuiſti. At verò vt nulla non in re cæterorum, quotquot ante te ſcripſerunt, diligentiam vinceres, picturæ à te tam elegantes & ſumma induſtria ad viuum expreſſę additę ſunt, vt vel ex illis incognitas plantas cognoſcere, vel conſpectas quidem antea, ſed è memoria lapſas in mentem rurſus reuocare, non admodum ſit difficile. Qua quidem in re quanta tibi cura adhibẽda fuit, vt optimos quoſque pictores, & quòd longè difficilius fuit, ſculptores quoque vndique optimos, vt nũc continuò facis, conquireres? Hîc tu ſumptibus nullis peperciſti, de longinquis regionibus homines idoneos accerſens, quoſdam etiam ipſe ad rectè pingendas & ſculpendas herbarum imagines facta rerum propriarum iactura exercens. Iam verò tot numero támque varias res vt inueſtigares, quantas moleſtias perferre te oportuit, tot peragrare magno cũ ſumptu regiones, excelſiſſimos ac prærupros ſcandere montes, ſub ardentiſſimis ſolibus ſqualidum vagari per prata, per agros, per ſyluas per marium, ac fluminum littora. Vitam ſępe maris tempeſtatibus diſcendi gratia committere: ac ne quid aliud dicam, quantus labor tibi ſubeundus fuit fatigandis amicis per literas, qui diuerſis & longinquiſſimis regionibus commorantes, exquiſita plantarũ exempla magna ſanè cura aſſeruata tibi ſuppeditarunt? Quid igitur mirum ſi è recentioribus, quidam, qui ante te plantarum imagines in ſuis Herbariis craſſiori ſatis, ac rudi omnino facie pinxerunt, vt Lonicerus, nunc primùm quampluri mas recudi curauerint ex iconibus tuis in ſua volumina transferentes? Quid item

 ſi non

ſi nonnulli qui poſt te de plantarum hiſtoria, ac viribus ſcri- pſerunt, nullis aliis ſtirpium imaginibus ſua exornauerint ſcripta (vt Lacuna in ſuis Hiſpanicis commentariis, quas etiã Luſitanus ille alter ex tuis ferè prorſus deprompſit) quã iis quæ è tuis viridariis apertiſſimè radicitùs extirparunt? Id for taſſe magis mirum quàmplurimis videbitur, quòd hiſce aper tiſſimis furtis tuorúmque laborum depopulationibus viſis, non ſolũ illis, non iraſcaris, ſed potius plurimũ tibi gaudeas, & illis non modicas videaris habere gratias, ꝙ tuos tanti fe- cerint labores, vt illos tanquam patentes theſauros deprædari haudquaquã ſint veriti: ea ratione fretus, quòd dũ ij ſe di- tari illuſtraríq; ſatagunt, tuus, nõ illorũ, ſplendor in illis emi care videatur. Sed hæc ſi aggrediar dicere obliuiſcar epiſtolã ſcribere. Me illud ſaltem dicere neceſſe eſt, Fortis hoc omni no animi fuiſſe & ardentis cũ veritatis amore, tũ ſtudio pro- uehendi publici boni tantas nimirũ offenſiones magnorum hominũ incurrere te ſuſtinuiſſe, quos de errore cõuictos no minatim reprehendere palàm auſus es. Odioſa quidem hæc res & tibi ſanè parùm vtilis. Dicere tamen veriſſimè hoc om- nes poſſumus, niſi id feciſſes, nequaquam tuos libros tã mul tis vſui futuros fuiſſe. Quanquam enim à te omnia rectiſ- ſimè inuenta, & firmiſſimis rationibus, ac veterum ſcripto- rũ authoritate confirmata ſint, vt nemo iam de veritate dubi tet, qui tua attẽtè legerit, vides tamẽ, quæ vulgò ſit diſcẽtiũ in perpendendis rationibus ignauia, ac negligentia. Nã quod quiſq; alicuius nominis vir dixit, id nulla adhibita ampliore conſideratione tanquam certum arripiunt. Atqui ſi reprehẽ di quempiã animaduertũt ab alio, ibi primũ quaſi coacti ex- citant mentem, & rationes, & argumenta, quæ ex vtraq; par te adducuntur, tunc demum diligentiùs expendunt. Id cùm pro tuo exquiſitiſſimo iudicio optimè intelligeres, nõ dubi taſti veritatis gratia te ipſum præcipitare, & odia & inimici- tias multorũ, quos amicos te habere, niſi communis boni ma iorem rationẽ ducendam eſſe cenſuiſſes, priuatarum tuarũ rationum magis intererat. Hęc commemoraui eò prolixiùs, vt oſtenderem recordationem tanti operis, támque laborio- ſè confecti in deliberationibus tuis opponere te debere ca- lumniis perditorum hominum magis, quàm æſtimare fœli- cem te ex bono domeſtico tuo, quã ex alieno malo infœli- cem. Calumnia enim non tibi malo eſt, ſed illi, qui tam malè

affe

affecto & corrupto ac perdito eſt animo, vt conuitio afficiat nihil tale merentem. Quid? quod omnium ſapientum & magnorum hominum inde vſque à mundi primordiis ſemper aliqui reperti ſunt oppugnatores, iique non pauci numero, per quos illorum virtus, prudentia, ſtudium, patientia, ingenium denique ipſum exercetur. In horum numero recenſeri te ſi cupias, conditiones etiam illas non recuſes oportet, quas commune fatum ſemper adiūctas eſſe voluit, veræ virtuti & ſapientiæ, quæ quidem certè morſibus & inuidiæ maleuolorum ſemper fuit obnoxia. Quinimo planè optabilius eſt vituperari à talibus, quorum calumniis præter omnem rationem affici te animaduerto, quàm ſummis ab eiſdem laudibus vehi. Illi enim neminem arbitror alium laudauerint, quàm qui per omnia eis ſimillimus ſit. At enim mors tibi, potiùs ipſa & fortunarum omnium diſcrimē adeundum ſit, quàm illis, moribus, inſtituto, ingenio, aſſimilari vt optes. Fuerunt profectò, & ſunt etiam hactenus celebres aliquot & magni viri, qui cùm tanti eſſent, vt amplitudinem, & præſtantiam tuam concipere omnino facilè poſſent, & ſenſerūt, & loquuti ſunt ſemper de te honorificè & amantiſſimè. At vnum tantum inter multos commemorem, qui tamen vnus plurimorum loco ab omnibus nobis haberi meritò debet. Illuſtriſſimus ille, ac omni laudis genere celeberrimus vir Bernhardus Cleſius olim Cardinalis Tridentinus, Sereniſſimi Regis Romanorum Cancellarius, in tanto te ſemper honore habuit, vt à latere ſuo nunquam, niſi inuitus, dimiſerit. Non enim ille tibi vitam tantùm & valetudinem credidit (quod per ſe maximum eſt) ſed & in maximis arcaníſq; negotiis, ſine tuo conſilio decernere nihil voluit vnquam. Tanti enim fecit, non ſolùm eruditionem, ſed & prudentiam & fidem tuam, homo tanti iudicij, vt quem cum eo comparemus, hoc ſeculo non facilè alium reperiamus. Annos quatuordecim in Ananiæ valle vixiſti, vbi tuam induſtriam, fidem, benignitatem morūmque tuorum innocentiam ita approbaſti, illuſtri præſertim Cleſiacæ familiæ, aliis cæteris, & toti in vniuerſum populo, vt abiturum inde magna multitudine, cùm viri, tùm etiam matronæ vnà cum liberis flentes longè ſatis per agrum illum te proſequuti ſint, benefactorem & patrem ſolenni voce appellantes. De Goritienſibus verò, apud quod annis duodecim Medicinam feciſti, quo illi

in te

in te animo fuerint, peruagata iam in omnes terras propemodum fama eſt. Vt enim non recenſeam omnia quot illi & quales ſuæ erga te obſeruantiæ notas ediderunt. Nã præter id, quòd dum illîc viueres honeſtiſſimum ſtipendium tibi ſponte contulerãt, ac inſtituerant, palàm etiam tunc omnibus eorum in te animus fuit, cum incendio tibi domus vnà cum facultatibus omnibus vna nocte interiret: nimirum poſtridiè ad te certatim confluentes viri, ac matronæ ſinguli aliquid ſuppellectilis obiecerunt, alij etiam pecunias non modicas ad ſubleuandam illam ingentem iacturam contribuerunt, fuítque tanta eo tempore plurimorum nobilium virorum erga te liberalitas, vt eodem die poſt tantam factam iacturam rerum omnium, ditior mox quàm prius fueras, effectus ſis. Sed maior fuit æſtimatio virtutis tuæ apud illos, quàm vt ſufficere tibi hæc præmia putarent. Ideò Magiſtratus Nobilium decretum publicum fecit, vt tibi illico annui ſpatij ſtipendiũ ab ærarij præfecto perſolueretur. Quippe innumeris meritis tuis deuincti, & miſericordia tam ſubitæ calamitatis affecti, non tantũ ſubleuari te, ſed & territũ conſolari, ſuæ pietatis humanitatíſq; eſſe partes cenſuerũt. Deinde, vbi fama nominis tui ad Cæſarem Ferdinandum perlata, is te Sereniſſimi filij Medicum eſſe voluiſſet, vt teſtarentur, ad vltimum conſtantiſſimam ſuam erga te beneuolẽtiam, torquem tibi aureum non contemnendi ponderis donarunt. Id ſimul etiam apud te palàm profeſſi, neminem ſe Medicũ ſibi aſcituros, niſi quẽ tu eis nominaſſes. Poſtremò datæ ſunt literæ ad Sereniſſimũ Archiducẽ, quibus impenſè petierunt ab illo, vt ſi quando vel ob ſeniũ, vel ob quemcúnque caſum alium aulicos labores amplius ſuſtinere non poſſes, nõ liceret tibi demigrare aliò, quàm Goritiã: ſcilicet vt cũ te viuo & valente frui non poſſent, oſſibus ſaltem & cineribus tuis ſua in ciuitate conditis extrema pietatis officia præſtarẽt. Tanta in colendo & amãdo te conſtantia in homines quantũuis pios humaniſſimóſque cadere nõ poſſet, niſi ea à virtutis admiratione ortũ duceret. Vides, doctiſſime Matthiole, abundè te à non paucis honoratum eſſe, idque ab honoratis viris, vt tibi iam iſti canicularum latratus obeſſe magnopere non poſſint. Verùm vt non ita magnifaciamus hæc, an non ſumma hæc tua gloria eſt, quòd Inuictiſſimus totius Chriſtiani orbis Imperator, te tuóſque præclariſſimos

in

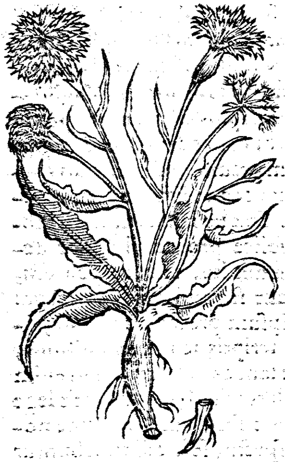
in Dioſcoridem Commentarios tanti faciat, vt non tantùm ampliſſima acceſſione ſtipendium auxerit, ſed & peculiariter magnam ſummam argenti ad pertexendos, quos nunc in manibus habes, libros donauerit. Exemplum ſequuti liberaliſſimi Imperatoris ipſius filij, & omnes totius Boemiæ proceres magnam ſanè vim pecuniæ ad eandẽrem tibi contulerunt, viſis præclariſſimis plantarum, & animalium figuris ad viuum delineatis, quibus ſanè pares hactenus non extant, nec fortaſſe in poſterum extabunt: quas nunc præ manibus habes. Iam verò, ſi in partem gloriæ tuæ publicam famam, quã tu tamen nec captaſti vnquam, nec magnifeciſti (quæ tua modeſtia eſt) admittere velis, quid illa celebrius eſt? In Italia, in Gallia, in Hiſpania, in Germania nemo iam eſt rei literariæ ſtudioſus, qui tuum nomen non ſemper in ore animóque, Commentarios in manibus habeat, imò iam eo ventum eſt, dedecus vt ſummum ſit, in bibliotheca ſua non poſſe oſtentare Matthiolum. Magna verò laus in eius lectione plurimùm profeciſſe: contendentibus nimirum iam certatim omnibus, occaſione tuorum ſcriptorum ingenium in re herbaria cognoſcenda periclitari. Vnde non mirum mihi eſt, quod retulit recens diligentiſſimus & fide dignus Typographus Vincentius Valgriſius à prima illa editione ſupra triginta duo milia exemplarium eſſe diuendita, accurrentibus nihilominus ad emendum vſque tam multis, ac ſi nunc demum in lucem editus prodiret. Eam fortunam vllius vnquam libri fuiſſe, nemo eſt, qui aſſeuerare audeat. Quinetiam videas iam inſtrui vbique hortos inſigniũ plantarũ refertiſſimos, quas ex tuis libris cognitas, magnis ſumptibus aliunde ad ſe apportatas domi quiſque ſuæ ſummo ſtudio & aſſiduitate educant & colunt. Illud etiam addendum puto, quod mirum fortaſſe omnibus videri queat, iactari iam hoc vulgò à mercimoniorum negotiatoribus, qui lucri quærendi gratia longinquiſſimas & diuerſas mundi regiones adeunt, vbique locorũ haberi & legi Matthioli Dioſcoridem. Sunt qui in Syria ſe eum vidiſſe dicant, alij in Perſia, in Aegypto, alij cùm Alexandriæ, tùm etiam Memphi, quin & Arabes & Pœnos delectari eius inſpectione dicunt. Ipſe quidem audiui, qui diceret Theſſalonicæ ſe illum Hebraicè ſcriptum reperiiſſe à docto quodam Hebræo tranſlatum. Cæterùm quid dicam de pietate ſumma, ac liberalitate

tate ingenui animi tui? neſcio profectò quid magis: cùm in minori ſatis fortuna, ac rerum omnium tenuitate ſtudioſos nonnullos adoleſcentes, qui præ rei domeſticæ anguſtia, ſua proſequi ſtudia non poterant, in publicis Italiæ Academiis propriis aluiſti pecuniis magnis à te laboribus conquiſitis, libros illis innumeros coemiſti, Doctoratus inſignia perſoluiſti, atque his poſtremò peractis, eos omnes honeſtiſſimis in locis collocaſti. Ipſe quàm plurimos audiui materiæ Medicę ſtudioſos, Patauium Goritiâ reuerſos, vbi tecū fuerant plantarum cognoſcendarum cauſa, vel te fortaſſe tantum vidêdi, allecti præclari nominis tui fama, qui non ſolùm tuam in rebus omnibus agendis dexteritatem, & in oſtendendis cenſendíſque plantis facilitatem ſunt admirati, ſed magnis quoque vbique præconiis tuam decantabant liberalitatem, humanitatémque ſummam, cùm præter id quod in conquirendis demonſtrandíſque plantis, nunc in montibus, nunc alibi, nuſquam laborum pertæſus inſpici poteras, quotquot ad te veniebant, domi tuæ exceptos à te eſſe aiebant, perinde ac fratres amantiſſimos. Tot tu laudatores & admiratores tuorum operum, ac animi morum dotúmque adeptus, ſpernere cæteros citra vllam iacturam tuam, tutò & facilè potes. At dices: optabile erat omnium conſenſu rectè facta approbari, & paribus ſtudiis certatim laudari illos, qui de omnibus in vniuerſum benemeriti eſſent. Equidem ſic exiſtimo eum te eſſe virum, in quo cohoneſtando omnes ſimul elaborare meritò conueniebat. Verùm tanto honore dignus cùm ſis, ſi non agnoſcens te tantum, aſinus quiſpiam calcibus feriat, nunquid tuis ornamentis quicquam ex eo deceſſiſſe arbitraberis? Liceat enim mihi cum hoc animante conferre æmulos tuos: ſiquidem cum nullo conferri poſſunt magis appoſitè, quippe qui non reprehenderis ab illis, ad quos hoc pertinet, vt de ſummorum virorum monumentis ſententias ferant, ſed à ſtolidis quibuſdam ac impudentibus, extremeq; ignaris hominibus. Qui cùm vix communi ſenſu præditi ſint, vulgato tamen illo animi morbo infecti tanquam totius ſapientiæ arcem tenerent, non modo cenſent omnes damnant, pronunciant, nihil neſciunt, vt eſt inſcitia nihil impudentius vel arrogantius, verumetiam, quod longè deteſtabilius eſt, vbi, quod iuſtis rationibus reprehendant, reperire nequeunt, conuitiis & maledictis omníque criminū genere

optimorum & doctiſſimorum virorum labores inſectantur. Verùm hos obſcurabit & opprimet tandem fama ſplendórq; nominis tui. Et ſanè iam vidimus quibuſdam per ſummam ignominiam & dedecus ſilentium impoſitum per Magiſtratus publicos eſſe. Vix enim annus elapſus eſt, cùm ſcripto in te acerbiſſimo libello quodam, vbi eum editum eſſe comperit Senatus Venetus, non tantùm grauibus ſub cenſuris vetuit ne diſtraherentur exemplaria, ſed vt igni impoſita cremarentur, mandauit ſeueriſſimè. Itaque iam & ſummi Monarchæ & ampliſſima illa Reſpublica pro tuo honore depugnant. Quò futurum facilè non dubito, vt breui repreſſi, manus dent aduerſarij iſti tui, aut ſi quid omnino magni conentur efficiántque, tempus ipſum profectò tandem poſteritáſque doctorum hominum ſcriptis ſemper æquiſſima, meritam tibi gratiam, dignáſque laudes referet. Cùm enim hæc ætas, tuque ipſe, atque inuidi tui fatali mortalitatis lege tranſierint, nouúmque ſucceſſerit ſeculum, tunc ſine nominis ſtatúſque dignitate, aut reſpectu, ſola exiſtimabuntur ingenia, nec conſiderabit lector cuius, ſed quale ſit, quod legitur. Tunc nec amicorum authoritas claritáſq; deterrebit, nec inimicorum calumniæ auertẽt, nec munera opéſve corrumpent, nec officia, aut odia, amórve ſeducent ac perturbabunt iudicaturos de ſcriptis homines: Sed nuda illa, remotis omnibus, quæ à rectè iudicando abducunt, obſtaculis, per ſe vt ſunt conſiderabuntur. Tũc ſi quis poſt fata ſupereſt ſenſus, vt eſt ſanè, candida veráque de tuis ſcriptis iudicia experieris, recipiéſque tuorum laborum æterna & immortalia præmia. Sed de his hactenus. Verùm ne ſine aliquo fructu, vnde commodi vel beneficij aliquid ad Rempublicam per te redire poſſit, hæc noſtra ad te perueniat epiſtola, plantam quandam ſiccam ex Hiſpaniis ad me tranſmiſſam, vnà cum eius imagine ad te mitto, quòd nihil ſanè magis mihi nunc ſit in votis, quàm vt herbam hanc viuam virentémque conſpicere poſſim. Scio enim in herbaria facultate doctiorem te eſſe neminem: quo fit vt aliquam huiuſce herbæ notitiam abs te conſequuturum me ſperem, ſi tamen alibi quàm in Hiſpania naſcatur. Quapropter te plurimum rogatum velim, quòd ſi quam illius cognitionem habes, id mihi (vt ſoles cum cæteris) amanter ſignificare velis. Namque digna eſt vt ob admirabiles eius facultates vbique habeatur in hor-

tis.

Plāta ex Hiſpania allata

tis. Imaginem hanc vnà cum herba & radicibus ex Hiſpania miſit ad me Clariſſi. Cæſareus Medicus, Petrus Cannizerus cū hac inſcriptione. In hac depingenda herba multiplici luxu rerum parens natura colorum ornatu, fœliciſſimè laſciuire viſa eſt. *Planta hiſtoria.* Illius ſiquidem radix dodrantalis, ſimplex & vnica non nullis circunquaque prodeuntibus fibris innititur, craſſitudine ſatiuæ Paſtinacæ, ipſa carnoſa, rara, teres in mucronem turbinatur. Cortice obtegitur ſimplici, ſubnigro, aſpero, tenui: hic ſimulac inaruerit contrahitur, & in tenues rimas fatiſcit. Candida eadem intus eſt, pingui quodam & digitis adhærente præ lentore ſucco, guſtu ſubdulci qualis ferè in Pontica nuce. Summa tellure laciniata herbæ folia diffundūtur, carnoſa, longa, acuminata, colore viridi langueſcente, ſinguláque ex interuallo diſpoſita. Caules gerit plures teretes, graciles ac duriuſculos, in quorum ſummitatibus herbacei prodeunt calices longiuſculi, toroſi atque teretes, cuſpide toto ambitu denticulata: è qua Maio menſe lutei prodeunt flores adeò numeroſis foliis denſè ſtipati, vt numero, ac longitudine latitudinis anguſtiam abundè penſent, vbi verò prorſus explicata fuerit, orbem radiatim circinātes adeò pulchri viſuntur, vt aureo colore, & figura ſolem exprimere videantur. Ineunte autem ſolſtitio planta hæc defloreſcit, mirabili facta tranſmutatione. Nanque calices ipſi globoſo horrent ariſtarum agmine, quæ acie diſpoſita glumis continuò excubant, vt ſemina ipſa denſiori congerie intra ariſtarum vallum munita ſtatuto à natura tempore demum proſiliant. Prouenit in montibus vliginoſo ſolo mortalibus opem latura.

Vires. Namque præſentaneo remedio aduerſus viperarum cæterorúmque venenatorum morſus ictúsve, ac peſtiferos morbos quoſcunque, tàm è foliis, quàm è radice ſuccus deſumitur, præbetúrque potandus. Comitialibus itē ingruente inſultu

mirè

mirè affectis ſubuenit. Cardiacis item datur & vertiginoſis. Enimuero commanducata per ſe radix triſtitiam diſcutit, hilaritatémque conciliat. Quinetiam lacteus radicis ſuccus oculorum aciem acuit. In ſumma tota planta magni eſt ad omnia vſus. Hæc ſunt quæ plantæ ipſius iconi ſubſcripta erant. Sed Hiſpanus, cui hanc mihi ferendam dederat Cannizerus, addebat hanc in Catalonia à quodam ſeruo Aphro à Ceruero Letidano viro nobili, pretio emptam primùm fuiſſe oſtenſam. Nam quùm quidam (vt ille aſſerebat) in agro meſſores à viperis demorderentur hic, qui in Aphrica plantam hanc nouerat, propinato eiuſdem ſucco, incolumes ſeruabat omnes, quotquot demorſi fuerant. Sed nemini plantam oſtendebat, ne lucro defraudaretur. Quò poſtea factum eſt, vt vafriores quidam obſeruantes à longinquo tractum à quo Apher ille plantam deferebat, illuc conceſſerint, plantámque conſequuti ſint, inuentis reſciſſæ nuper herbæ reliquiis, & repertis quibuſdam huius herbæ plantis, à quibus humo tenus folia reſciſſa erant, certiores facti ſunt, ſe plantam adinueniſſe, quam quærebant. Ea deinde effoſſa, factóque ſucci in aliquibus periculo diuulgata res eſt. Quoniam autem vipera cuius venenum ſuperat hæc herba Hiſpanicè Scurzo appellatur, poſthac eadem SCVRZONERA nominata eſt: quod idem ſignificat, quod viperina. Nam & Græci ab ἔχις Echium appellauêre. Mihi verò nihil carius eſſe poterit, quàm ſi tua opera in eius cognitionem deueniam. Habeo præterea quod etiam in Helenio abs te quæram. Siquidem dubium non parum me reddidit ſuperioribus diebus, liber ille Galeni de Theriaca ad Piſonem, quòd ibi legerim Dacas & Dalmatas tela Helenij ſucco inficere. Idque hoc pacto vulneratorum ſanguini cõgrediens occidere poſſe. Verùm quo pacto id fieri poſſit haudquaquam intelligo, quòd non ſolùm à nemine ſcriptum ſit, Helenium vim aliquam habere lethiferam, ſed quòd ſcribat Dioſcorides ſerpentium morſibus auxiliari: te conſulendum putaui, quòd tuo ſperem auxilio ac doctrina ex hac ambiguitate me extricaturum. Reliquum erat, vt te hortarer ad vrgendos ſuſceptos labores tuos. Sed excreuit iam nimium epiſtola, quam, ne alias occupatiſſimo tibi negotium faceſſat amplius, melius eſt me hoc loco abrumpere. Vale.

Quo pacto primùm in Hiſpania inuenta

SCVRZONERA.

Quæſtio de Helenio.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Ioanni Odorico Melchiorio, Sereniſſimæ Reginæ Boëmiæ Medico S. P. D.

Reſpondetur ad præcedentem Epiſtolam, & declaratur quid Belenium ſignificet apud Ariſtotelem.

TAmetſi ſolatij plurimum mihi attulerunt huma niſſimæ literæ tuæ, quòd modis omnibus contra inuidorum obtrectatorúmque morſus, iis confirmare & quaſi munire me nitaris, non tamen animi perturbationes adeò lenire potuerunt, quò minus vicem meam adhuc dolere perſeuerem. Non quòd videam à peſſimo nebulone citra cauſam omnem non ſolùm noſtros dilacerari labores, ſed etiam dignitatem conuiciis, probris & maledictis petulantiſſimè impugnari. Habeo tamen tibi gratiam, quòd tuis dulciſſimis verbis, tua dicendi ſcribendíque facundia, ac fideli de rebus à me geſtis commemoratione, dolores animi mei haud parum demulſeris. Sed quemadmodum tu, quem filij loco dilectiſſimi ſemper habui, amoris in te noſtri omnibus tuis officiis haud immemorem te exhibes: ita nunquam obliuiſcar ego, vnum te ſemper extitiſſe, qui me ex animo dilexeris, obſeruaueríſque quàm maximè. Pro qua tua ipſius in me propenſione ac pietate, ego tibi viciſſim modis omnibus perpetuò reſpondebo. Dicant, ſcribant, agant, latrent contra me hi perditiſſimi Sycophantæ, lacerent labores noſtros, addant maledicta, criminationes, contumeliaſque, non tamen ob id à ſtudiis iuuandæ Reipublicæ, propagandæque veritatis me auertent, nec vnquam ſuis venenatis morſibus ſcripta mea adeò dilacerabunt, labefactabúntque, quin contra innatam eorum malignitatem continuò in medium doctorum virorum emergant, & eluceſcant. O te ſi haberem, quo cum ſtudia mea communicarem, vt antea ſolebam, nihil mihi putarem euenire poſſe beatius. Hæc enim in ſtudiis voluptas ſocium requirit, ſine quo quanquàm illa quidem manca non eſt, eſſet tamen ea proculdubiò hilarior, vberior, dulciórque, vbi adeſſes tu, quo cum quotidie conferre poſſem. Sed fortaſſe coniunget nos Deus Opt. Max. anteaquam à corpore animā diſiun

diſiungat. Ille autem, cùm animi mei vota in conſpectu habeat, tui vice, paucis antè diebus ſocium mihi addidit Ioannem VVillebrochium Boruſſum Medicum, hominem vt literarum ita virtutis in primis ſtudioſum. Is in aulam Sereniſs. Principis noſtri nunc primùm aſcitus eſt, vt mihi animaliū hiſtoriam meditanti, aliiſq; interim negotiis occupatiſſimo, ſua opera ſit auxilio. Nec dubito quin coniunctis operis hanc doctrinam ita negligenter hactenus tractatam excultiorem & veriorem aliquando ſtudioſis propoſituri ſimus. Eſt enim Sereniſs. Princeps noſter adeò huiuſce inſtaurandæ hiſtoriæ ſtudioſus, vt multis iam in locis doctos, ac induſtrios homines alat, qui non libros tantùm antiquorum ea de re cóſulant, ſed in ipſis animalibus oculati teſtes, quid ſit, quid non ſit verum, conſiderent. Taceo pictores qui externis in regionibus principis ære, quadrupedum, volatilium, reptilium, inſectorúmque omnium imagines ex ipſis viuis animalibus calamo perquàm diligentiſſimo delineant, ac propriis pingunt coloribus. Itaque tanto principe autore habebunt iam Philoſophi in poſterum pulcherrimam illam ſuę profeſſionis, qua hactenus caruerunt, partem integram, bona fide, non ex libris collectam, ſed ab ipſa rerum natura deſcriptam. Quanta enim ingenij excellentia Principem hunc diuina prouidentia ornauerit, vel ex eo manifeſtum eſt, quòd cùm in Philoſophorum libris abductus inde maturiùs ad maiorem Regni nimirum adminiſtrandi gloriam, magnopere verſari non potuerit, ita tamen de naturis rerum & ſentit, & diſſerit, vt non tantùm intelligere Philoſophorum decreta videatur, ſed eis etiam, adductis rationibus & obſeruationibus propriis contradicere audeat. Vnde fit ſæpe, vt non illum à nobis, qui nomen titulúmque doctrinę gerimus, ſed nos ab ipſo de rerum huiuſmodi veritate, exquirere ſæpenumero neceſſe ſit. Sed vt redeam vnde diuerteram, ego mea ſtudia perſequar, nec ab illis vnquam me ſeparabo, quouſque anima ſeparetur à corpore, ne poſthac temporis amiſſi reddenda mihi ratio foret. Sed venio ad plantam, cuius imaginem vnà cum hiſtoria, & viribus ad me miſiſti: quam etſi antea Norimberga mihi miſit examinandam Ioannes Heſſus Medicus, qui conquirendis comparandíſque ſibi plantis, vniuerſam ferè peragrauit Europam, non tamen ſit, quin tua mihi tam grata fuerit, quàm quod gratiſ-

Animalium hiſtoriam inſtaurari.

FERDINANDI Archiducis Auſtriæ laus.

 ſima:

ſima : quùm vnà cum imagine integram ſiccæ herbæ plantam ad me tranſmiſeris, in qua omnia viua ſum contemplatus, quæ ea in imagine mortua ferè apparebant. Ex illa enim non ſolùm viuam verámque omnium partium delineationem ſum magna cum voluptate contemplatus, ſed radicis ſaporem, ac etiam odorem deguſtare licuit. At doleo profectò plurimum, quod tuæ petitioni, vt velim, ſatisfacere nequeam. Nam planta hæc peregrina antea mihi viſa non eſt, & ſi fortaſſe viſa, non tamen cognita. Memini quidem talem ferè me conſpexiſſe plantam in Goritienſi agro quodam in prato, parùm vltra Sontij fluminis pontem, quam cum à longo Tragopogonum cenſerem, alia poſteà reperta eſt. Verùm an hæc illa fuerit planta, affirmare ſane non auſim, quòd foliorum imaginem in mentem reuocare nequeam, nec radicem viderim effoſſam. Habet enim Scurzonera hæc tua flores Tragopogoni æmulos, quinetiam radicem perinde ac in illo dulcem, adeò vt Tragopogoni ſpecies dici poſſet, ni folia Cichoariaceæ plantæ ſpeciem referrent, caules longè aliter quàm in Tragopogono ſe haberent, & ni radix craſſior, ſuccoſior & lacte prægnans haberetur. Porrò vetant hæc ne Schurzoneram Tragopogoni congenerem faciam. Non deſunt præterea, vt audio, in Hiſpania rei herbariæ fortaſſe non ignari, qui hanc plantam Chondryllam eſſe cenſent, tum quòd foliis eam referat, tum etiam quòd Chondrylla ex vino pota viperarum morſibus ſuccurat. Atqui cùm flores Cichorij non ſint, radix amara non ſentiatur, ſed dulcis, & eius natale ſolum circa montium cacumina vliginoſis loſis habeatur, non poſſum horum ſubſcribere ſententiæ. Quò fit, vt putem hanc proprij ſuiipſius generis eſſe plantam, cuius nulla apud antiquos extet hiſtoria, quemadmodum & aliarum multarum, quæ noſtris temporibus repertæ ſunt. De huiuſce herbæ inuẽtione, eandem hiſtoriam quam tibi retulit Hiſpanus ille, qui herbam hanc tibi reddidit, narrauit etiam mihi, dum hac æſtate iſtic agerem, clariſſimus Rybera Cæſareus Phyſicus, cuius teſtimonium, ad ea omnia confirmanda non parum conferre cenſeo. Plura de hac planta non habeo, quæ tibi nunc explicem. Sed vellem vt ſemen à Cannizero peteres. Hoc enim conſilio id quod plurimum deſiderare videris, facilè conſequêris. Hoc ſi tibi comparare curaueris, & Medicos & rei herbariæ

Matthioli de Scurzonera cenſura.

riæ ſtudioſos omnes ob tanti antidoti collata beneficia perpetuò tibi deuincies. Sed ad Helenium venio, de cuius venenoſa facultate te dubitaſſe non miror, quòd ipſe de eodem longè antea dubitauerim. De qua re dum aliâs cum docto quodam amico, & rei herbariæ ſtudioſiſſimo, conferrem: dicebat non ibi Helenium legi debere, ſed Belenium, Ariſtotelis teſtimonio, qui libro primo de plãtis ſic habet, Βελένιον δὲ τὸ δηλητηριῶδες τὸ γενόμενον ἐν τῇ Περσίδι μεταφυτευόμενον ἐν Αἰγύπτῳ ἢ ἐν Παλαιστίνῃ γίνεται βρώσιμον: id eſt, Belenium verò, quod pernicioſum eſt in Perſia natum, in Aegyptum tranſplantatum & Paleſtinam fit edendo. Atqui (quantum coniicere poſſum) Ariſtotelicam hanc lectionem doctis viris deprauatiſſimè legi conſtabit, quùm ibi Ariſtoteles de Perſeæ arboris fructu, vel de ipſa Perſea potius ſcribere videatur, quàm de alia quauis planta. Nam hoc idem de Perſea ſcribunt Dioſcorides & Galenus. Idque eo magis mihi perſuadeo, quòd nuſquam apud antiquos ſcriptores repererim, qui Belenij meminerint. Porrò ſi coniectari licet, an veram liber ille ad Piſonem de Helenij veneno nobis referat hiſtoriam, dicerem ego ſatis dubiam eſſe illius libri fidem, quòd non ſolum certò ſciam librum hunc non eſſe Galeni, tum quòd de trifolio Aſphaltite fabuloſè ſatis ſcripſerit, ac etiam in alijs quibuſdam non parum claudicare obſeruauerim. Niſi fortaſſe autor libri illius de alio Helenij genere intelligat, de quo libro primo ſcribit Dioſcorides, præſertim cùm dicat, Helenium illud ab incolis Nico appellari. Plura certioráque de his, quæ ad te ſcribam, non habeo, nam de incertis quicquam affirmare non auſim, nec etiam diuinare poſſum. Cæterùm cogitanti mihi, quo pacto munus tuum compenſare valerem, id commodè fieri poſſe ſuccurrebat, ſi rarum etiam aliquod tibi mitterem: quò factum eſt, vt hanc tam rari incognitique animalis imaginem, de quo nullum antiquorum meminiſſe reperio, tibi mittẽdam decreuerim. Emit autem id Sereniſſimus Princeps meus paucis ante diebus à Theodorico quodam Neus Colonienſi pluribus ducatorum centenis, animalis raritatem contemplatus ad publicũ ſpectaculum. Aiebat Neus ille ex Perù Occidentaliũ Indiarum regione, à quodam mercatore Antuerpiam primùm eſſe allatum, & inde Mittelburgam

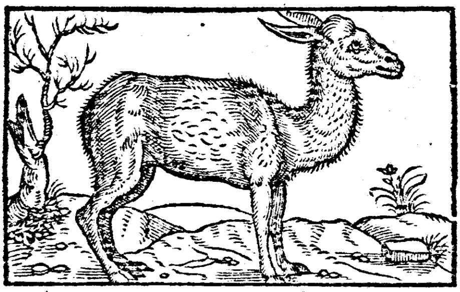
Βελένιον quid.

Ariſtotelis locus reſtitutus

Libri de Theriaca ad Piſonem dubia fides.

Selandiæ ciuitaté. Refert hoc animal partim Camelum, partim verò Ceruum, adeò vt rectè quidem Græco idiomate Ελαφοκάμηλον appellari poſſe crediderim. Longitudo totius corporis à ceruice ad caudam ſex pedum eſt: altitudo verò à dorſo ad pedis plantam quatuor tantùm & colli longitudo à ſcapulis ad ceruicem, duûm. Capite, collo, ore, ſuperioris preſertim labri ſciſſura, ac genitali Camelum ferè refert. At caput oblongius eſt: aures habet Ceruinas, oculos bubulos. Anterioribus dentibus in ſuperiori mandibula caret,

Ελαφοκάμηλος, & eius hiſtoria.

ſed molares vtrinque habet vt biſulca ferè omnia, & vt illis etiam ruminat. Dorſo eſt ſenſim prominente, quod per incuriam à pictore neglectum eſt. Scapulis propè collum depreſſis, lateribus tumidis, ventre lato, clunibus altioribus: & cauda breui ſpithamæ ferè longitudine: quibus omnibus ceruum ferè refert, quemadmodum etiam cruribus præſertim poſterioribus. Pedes illi biſulci ſunt, diducta anteriori parte diuiſura. Vngues habet acuminatos, qui circa pedis ambitum in cutem craſſam abeunt. Nam pedis planta non vngue ſed cute, vt in multifidis & in ipſo Camelo, contegitur. Retro mingit hoc animal, vt Camelus, & teſtes ſubſtrictos habet. Pectore eſt amplo, ſub quo vbi thorax ventri connectitur, extuberat globus, vt in Camelo, vomicę ſimilis, è quo neſcio quid excrementi ſenſim manare videtur. Color colli, ceruicis, pectoris & anteriorum crurum eſt illi albus, Reliqui verò corporis ſubruber, vel ex nigro

gro rufeſcens. Roſtro tamen eſt nigro & anterioribus cruribus à genu albicantibus. Cicur ac manſuetum eſt animal, ſed frigoris impatiens, vt alia quæ è calidis ad nos ducuntur regionibus. Neminem offendit: Sed miro admodum ingenio ab illata ſe vindicat iniuria. Nam vbi aliquis illud vexet, vel circa clunes opprimat, non calcibus, aut morſibus ſe defendit, ſed vomitu, vel cibi, vel humoris in vexantem retrorſum cum impetu eiaculato, ob protenſam colli longitudinem. Salaciſſimum hoc eſſe animal, id mihi coniecturam facit, quòd cùm ſui generis fœmellis ſit deſtitutum, magna cũ prurigine capris ſe commiſceat, non tamen erectis, vt aliâs capræ hirco aſcendente ſolent. ſed humi ventre accubantibus, ita cogẽte animali anterioribus cruribus. Itaque ſuperaſcendens coit, non autem, vt falsò de retro mingẽtibus animalibus affirmat Ariſtoteles, auerſis clunibus. Id quod etiã falſum eſſe de Leone obſeruauimus, illi dum coiret aſtantes. Adeò Venere vernali autumnalíq; tempore ſtimulatur hoc animal, vt illud viderim ego humile quoddam præſepium auena refertum conſcendiſſe, genitaléque illi magno cum murmure tam diu confricaſſe, quouſque ſemen redderet, pluribus vna hora replicatis vicibus. Non tamen concepêre capræ huiuſce animalis ſemine refertæ, quòd, vt puto, vi coactæ illi proſtiterint continuò balantes, tum quòd cum hoc animali earum non conueniat ſpecies. Indicam ouem appellabat hoc animal, qui illud ad nos aduexit. Atqui à noſtris ouibus quantum diſtet, tu ipſe iudicare poteris. Sed de Ceruocamelo hactenus. Vbi verò alia rara afferentur, nihil præteribo, quin te de eis certiorem reddam. Quod, vt tu etiam facias (vt cœpiſti) plurimum opto.

Vale.

*

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Aliprando Spezzalancio Chirurgico S. P. D.

Declaratur quid ſit Cozumbri in Catapotiis è Cynogloſſo.

QVùm catapotia paſſim è Cynogloſſo appellata, ſecundum antiquam Nicolai verſionẽ nunc in tui Myropolij vſum parare decreueris, petis à me quid ſignificet ibi COZVMBRI, & an pro eo liquidi Styracis fæcem, vt inquit autor Luminaris maioris, vel Styracem rubeam, vt inquit Cordus, vel vt quidam alij præcipiunt, Thymiama, quod vulgò Itali Pharmacopæi appellant Tigname, admiſcere debeas. Nam cùm videas tot varias hominum ſententias, nec ab iis te explicare valeas, lõgè tutiùs facturum te putas, ſi de re hac me conſulas, quàm ſi eorum ſequaris confuſiones. Ego verò etſi non adeò multũ in cenſendis examinandíſque compoſitis medicamentis hactenus inſudauerim perinde, ac in ſimplicibus, dicam tamen, ne tua de me te fallat opinio, quid in hac re ſimpliciter ſentiam. Quod eſt vt pro Cozumbri ſelectiſſimũ imponas Styracem, non liquidum tamen nec eius fæcem, vt perperam ſcribit ille, ſed quem à calamis, in quibus olim afferebatur, Calamitem vocant officinæ. Etenim is cùm Dioſcoridis, tum etiam Galeni teſtimonio, tuſſi, diſtillationibus, raucedini, grauedini & interceptæ voci mirificè medeatur, quinetiam cùm præter haſce facultates ſoporiferum ſit medicamentum, in hiſce Catapotiis vtiliter additur. Soporiferæ facultatis eſſe Styracem idem facilè teſtatur Galenus libro XII. capite I. de Methodo medendi lib. VI. commentario quinto, de morbis vulgaribus, de aurium doloribus agens: & lib. II. cap. I. de Compoſitione medicamentorum ſecundum locos, de dolore capitis febricitantium diſſerens. Quippe omnibus iis in locis Styracem ſoporiferum eſſe medicamentum apertiſſimè fatetur. Id quod ante ipſum poſteritatis memoriæ tradidit Dioſcorides libro primo, in Styracis capitis calce. Quibus palam eſt in Catapotiis de Cynogloſſo nihil conuenientiùs, ac magis legitimè pro Cozumbri addi poſſe, quàm ſelectiſſimum Stytacem calamitem. Namque Catapotia hæc reumatiſmis, tuſſi, diſtillationibúſque peridonea ſunt, non ſolùm quòd

Pro Cozumbri, Styrax.

Styrax Soporifera eſt facultatis.

Catapotiorũ è Cynogloſſo facultas.

quòd medicamenta excipiant hiſce affectibus conueniētia, ſed quòd præter id ſoporifica eorum facultate, quibus omnibus refertus eſt Styrax, defluxiones cohibeant, quibus hæc ſymptomata plerunque excitari ſolent. Sententiæ noſtræ aſtipulatur Simon Ianuenſis Arabici idiomatis fidus interpres, qui Cozumbrum Styracem interpretatur. His accedit Nicolai Myrepſici authoritas, quippe is libro XXXII. de Catapotiis omne genus agens, vbi ad ſoporifera deuenit, quorum plures parandi rationes habet, ad diutinam tuſſim, purulentas excreationes, ad arteriacos & deſtillationes omnibus Styracem admiſcet. Quò fit, vt eò magis meæ inhæreā opinioni, quò euidentiores ſunt rationes, quæ in hanc me trahunt ſententiam. Placeret quidem hîc Valerij Cordi doctrina, qui rubeum Styracem imponi iubet, ſi tamen pro rubeo flauum, vt pote præſtātiſſimum intelligeret. Sed cùm ipſe Germanus fuerit, & ſciam ego Germanicas Seplaſias nihil aliud quàm Thymiama, quod Diſcoridi Narcaphthum vocari cenſeo, Styracem rubeum appellare: vereor ſanè, ne ipſe quoque pro Cozumbri, Thymiama addendum crediderit. Sed demus eum de ſ. lectiſſimo Styrace intellexiſſe, errauit tamē, cùm ſciret quid apud ſuos Myropolas rubeus deſignaret Styrax, quòd illis manifeſtam errandi anſam præbuerit, à quo errore non habeo quibus eum excuſem: præſertim cùm mihi certò perſuadeam, Cordum in hoc Iacobum Manlium eſſe ſecutum. Namque Manlius ſimulac perperam expoſuit Cozumbri, fæcem eſſe Styracis liquidi, mox ſubiunxit, Arabicum nomen ſecundum Compoſitorem nil aliud deſignare, quàm rubrum Styracē ſeu Thymiama, ſeu Thus Iudæorum. Quæ vt inepta, inania, & incertis autoribus allata, ita ridenda & reiicienda videntur.

Styrax rubeus Germanis qualis.

Cordi erratū.

Vale.

✠

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Iacobo Antonio Cortuſo Patritio Patauino S.P.D.

Examinantur quædam plantæ & reſtituitur Dioſcoridis locus in Oſyride.

GRatæ mihi literę tuæ tãtum ne?imò verò & peroptatæ & dulces, quòd iis intelligam, quanta me proſequaris beneuolentia, quantáque ingenui animi tui liberalitate continuò perſeueras cùm nouas tum etiam raras ad me mittere plantas: quibus contemplandis eò maiorem capio voluptatem, quò dulcior eſt fructus, quem ex his capere ſoleo. Magnus earum catalogus mihi palàm facit, quàm diligẽs in iis comparãdis fueris, quámque ſedulus in iuuando labores noſtros. Pro quibus collatis in me officiis, ac beneficiis, ego quidem multum me tibi debere ſcio. Sed cùm ea non ſim facultate, vt hanc tuam erga me benignitatem ſolus compenſare queam, dabo modis omnibus operam, vt non ſolùm præſentes rei plantarię ſtudioſi, ſed etiam poſteri tibi ſe plurimum debere fateãtur. Quod ad cenſuram harum plantarum attinet, vtinam ea eſſem doctrina, eo ingenio, eáque in plantaria facultate experientia, vt rectè, ac aliquo cum iudicio de omnibus iudicare poſſem. Cupio enim non tantùm tibi petenti morem gerere, ſed mihi ratiocinanti etiam ſatisfacere. Verùm etſi ſciam, id à me non ita exactè, vt velim, præſtari poſſe, dicam tamen de his, quemadmodum de aliis prius dixeram, libenter quod ſentio, ne ſi nũc id facere recuſarem, viderer negligẽtior factus. Primum itaque ad eam venio, quam quibuſdam SIDERITEM Heracleam vocari ais. Sed cur horum probem ſententiam, nihil eſt quod me moueat. Folia enim quæ Saluiæ maiora ſunt non minora, quæque longè magis Betonicam referunt, quàm Marrubium vel Saluiam ipſam, Sideritem haudquaquam referre videntũr. Crederem ego hanc plantam ſylueſtris potius Hormini eſſe genus, quòd plures eius habeat notas.

Sideritis Heraclea.

FOLIA

FOLIA quorum ſubſcriptio eſt BETA SYLVESTRIS, Spinachij potius folium referunt, quàm Betæ. Galenus agreſtem Betam nullam reperiri ſcribit præter Rumicem. Sed Plinius Limonium ſylueſtrem Betam appellauit, *Beta ſylueſtris.*

LAMPSANAE profectò ſpeciem refert illa, qua Chirurgicos vti ais tàm fœlici ſucceſſu ad vulnera glutinanda. Sed Lampſana non eſt (quantum mea fert opinio) de qua ſcripſêre Dioſcorides & Plinius, cuius nos imaginẽ dedimus. *Lampſana.*

TORAM non eſſe Aconitum Pardelianchem plures indicant notæ, de quibus cùm fuſiùs nobis dictum ſit in ipſius Aconiti appendice in cõmentariis noſtris in Dioſcoridem non eſt vt hìc pluribus tecum agam. ALIAM verò plãtam, quam quidam Aconitum faciunt, folio aliquatenus cucumeri ſimili auerſa parte albicante, Lucas Ghinus Cacaliam non malè cenſebat. Siquidẽ Cacalia folia fert alba, magnáque, & tuſſi, & ſcabriciei arteriarum prodeſt, Tragacanthæ modo. Id quod in hac planta ipſa Tuſſilaginis facies indicat. Eſt enim adeò per omnia illi ſimilis, vt niſi folia oblongiora eſſent, ac maiora paulò, nemo eſt, qui eam Tuſſilaginem ipſam eſſe non diceret. In Aconito Pardalianche folia requiruntur Cyclaminis, Cucumeriſve minora, ac ſubhirſuta, atqui hæc longè maiora ſpectantur, alba lanugine, vt Bechium, auerſa parte obducta & tactu læuia. Adde quòd herba hæc venenoſa non eſt, nec radicem ſcorpionis caudæ ſimilem habet, quò fit, vt ego Lucæ Ghini ſententiam ſequutus, Cacaliam hanc eſſe cenſeam. *Toram nõ eſſe Aconitũ Pardalianchen.* *Cacalia.*

POTERIVM Dioſcoridi largè fruticat. Cortice eſt obductum tenui, ſpinis horridum, lanugine ſpiſſa, ramulis longis, mollibus, lentis, tenuibus, Tragacanthæ proximis, foliis paruis, rotundis, flore exiguo, candidi coloris, & ſemine guſtu acuto & odorato. Sed cum illius plãtæ ramuſculus, quam quibuſdam Poterium appellari ſcribis, largè fruticare plantam non indicet, nec ſpiſſa, nec rara lanugine veſtiatur, ramulis longis non ſit, nec lentis, non video, qua ratione hanc Poterium faciant. Poterij plantam, quæ omnibus ſuis notis legitimum refert, habeo ego Conſtãtinopoli allatam, ab Augerio Sereniſſi. Cæſaris Ferdinãdi Oratore. Nil enim illi deeſſe videtur, quod in Poterio deſiderari poſſit. *Poterium.* *Poterium legitimum.*

HERBA cui inſcriptum eſt ſplit ſplec, ſplet, Corydalis, & tertium Fumariæ genus nuſquam antea mihi viſa eſt. *Corydalis.*

Scio

Scio tamen Corydalis meminiſſe Galenum lib. xi. de ſimpl. medic. facul. de Corydo, id eſt Galerita aue ſcribens, quam herbam colicis conuenire ait, perinde ac ipſam Galeritam. Atqui cùm eius notas non deſcripſerit is, nec quenquam antiquorum habeam, qui illius faciat mentionem, neſcio quo pacto hanc Corydalim eſſe credam. Verùm cùm non ſine ratione, & autoritate ita abs te plantam appellari cenſeam, gratiſſimum mihi feceris, ſi tuas de hac herbula coniecturas mihi impartiri volueris.

Lens aquatica altera. PLANTAM quæ ſummis cauliculis quaterna gerit folia crucis in modum diſtincta, lentes racematim ſine folliculis proferens, & quam aquis innatare ſcribis, magna cum admiratione ſum contemplatus. Eſt enim vt rara, ita omnium ſpectatu digniſſima. Hæc longè alia eſt à lente paluſtri Dioſcoridis. Sed vbi in Italia naſcatur, & quibus ſit prædita facultatibus, quàm libenter abs te audirem.

Lappago. LAPPAGO Plinio ita appellata folio eſt Anagallidis, cui folia ineſſe oblonga, nec vllibi in ambitu ſerrata, nemo eſt qui neſciat. Sed planta, quam Lappaginem nonnullis cenſeri ſcribis, folia habet rotunda, circunquaque denticulata, Pimpinellæ noſtratis modo. Id quod me maximè adducit ad credendum, eam haudquaquam eſſe Lappaginem.

Sagitta. SAGITTA, quam Magonis teſtimonio, Paſtinā Græcis appellari, & inter viuas naſci ſcribit Plinius, copioſa hic in Boemia prouenit circa Muldam fluuium, qui Pragam tranſit, media inter viuam & Typham. Appellant eam hîc Herculis ſagittam. Videtur ex eo eſſe plantaginis genere, quam Fuchſius Barbam ſyluanam appellat, quanquàm folio diſſimili.

Geranium. GERANII imaginem radice rotunda, cuius primo loco meminit Dioſcorides, iam diu miſit ad me Vlyſſes Aldrouandus. Nunc verò tua liberalitate & herbam ipſam & radicem inſpicio. Plantam ille ex Dalmatia ſibi allatam referebat. Sed an tua illinc ad te peruenerit, vel in aliqua Italiæ regione oriatur, non parum ſcire deſidero.

Lochitis aſpera altera. LONCHITIDIS aſperæ plures eſſe ſpecies, ex tua quam ad me mittis, iam primum animaduerto. Nihil tamen à mea differt, niſi quòd tua nil magis folium diuiſum habeat, quàm Scolopendrium, & minor ſatis eſt planta, in cæteris verò nihil ſimilius, nihilque æqualius, adeò vt putem meam

meam marem, tuam fœminam eſſe, quòd mea omnibus ſuis partibus vegetior, grandior, firmior, diſtinctiórque ſit quàm tua. Nam fœmininum genus imperfectius eſt, quò fit vt in animantium fœminis capitis ſuturæ, non ita, vt in viris, perſpicuè cernantur. Tuam non nouiſſe Dioſcoridem ex hoc animaduerto, quòd ſuam faciat folio Aſpleno magis diuiſam. Id quod in mea apertiſſimè videtur, in tua verò minimè. Hanc non credo vſquam vidiſſe Marantam. Nam ſi eius aliquam habuiſſet notitiam, non ita fortaſſe ſuæ fuiſſet addictus opinioni.

ALATERNVM ſcribit Plinius foliis haberi inter Ilicem & oleam, quibus cum minimè correſpondeant ramuli illius folia, quem ad me tranſmiſiſti, nihil dubito, quin tu id rectè animaduerteris, quùm videris folia illi eſſe in cacumine ſpinoſa & oleæ perquàm longè minora. Idem dicam de Attinia, cùm ramuſculum ad me tranſmiſſum folia habeat Lauri, non Vlmi, & flores vmbellatim cohærentes, è quibus baccas gigni corimbaceas non ambigo. Attinia enim Plinio omnium Vlmi generum excelſiſſima recenſetur, ac ſterilis. Quò fit, vt illorum opinionem, qui hanc Attiniam faciunt, minimè comprobare queam. *Alaternus.* *Attinia.*

PLANTA cuius titulus eſt Fucus marinus, albicantibus ac tomentoſis foliis, aliàs Goritiæ fuit ad manus. Vtebatur ea quidam circunforaneus ad Enterocelas ſed an fucus Marinus ſit, non ita facilè decernam, præſertim cùm ſciam hanc in mari ſub aquis non naſci, & afferas tu oriri etiam eam in agro Foroiulienſi in ſicco Tiliauenti fluuij alueo. Nã ſci autem Fucum marinum ſub aquis, non in ſicco quiſpiam ex Galeno certior fieri poteſt: quippe qui libro VIII. de ſimplicium medicamentorum facultatibus de eo ſic habet: Phycos etiamnum humens & virens ex mari exemptus deſiccat ordine ſecundo. Id quod etiam teſtatur Plinius libro XIII. cap. XXIII. Dicerem ego potius hanc plantam Gnaphalium eſſe, vel eius aliquod genus, quòd folia illi ſint craſſa, alba, & adeò ſpiſſa lanugine obducta, vt pro tomento iis quis commodè vti poſſit. *Fucus marinus.*

ONONIS flore luteo naſcitur pluribus in locis circa Pragam, ſine aculeis tamen. Sed iam primum ex hac tua animaduerto, eandem aculeatam reperiri. Eſt enim proculdubio Ononidis tertia ſpecies, ſed quartam etiam hîc Ononidem *Ononis flore luteo duplex.*

dem reperi, flore vbique candido, quam alibi nuſquam videre licuit.

Aſter Atticus. ASTER ATTICVS flore in ambitu purpureis foliolis circumſepto, in medio verò luteo, naſcitur hîc vbique copioſus nullis deficientibus notis. Manebo ergo in ſententia, ac interim ridebo blateronum quorundam petulantiam, qui in meam de Attico Aſtero imaginem inuehuntur.

Spina alba. PLACET ſane Spinæ albæ ſtirps, ſed eſt adhuc aliquid, quod in ea deſiderem. Contemplabor diligentius omnes eius notas, deinde meam ſolidiorem de ea afferam cenſurã.

Cytiſus. Vidi CYTISI florentis ramum, quem à Maranta te accepiſſe ſcribis, ſed nolim ob hoc prætermittas, quin alium quoque ab Aegidio Cumano, viro vt nobili, ita doctiſſimo meo nomine petas: Cupio enim ſiliquas, quibus ille refertus eſt, veras ac viuas inſpicere.

Verbena. VERBENAM quam à Maranta te accepiſſe ſcribis, cur legitimam faciam, nihil habeo. Scribam de hac ad illum, Deo volente, vnà cum aliis nonnullis, quæ annotaui in illius Methodum de cognoſcendis ſimplicibus. Hanc ſcribit ille Tribuli terreſtris modo humi repere, & plures habere ramos, cùm tamen Verbenacam ſingulari tantum ramo, radicéque ſola conſtare, nec vllibi humi repere ſcribat Dioſco.

Clymenum. Cui CLYMENVM inſcriptum reperi, planta ſanè eſt (vt inquis) folio Plantaginis minore, caule quadrato, compreſſo tamen, pinnulis herbaceis vtrinque ſecundum longitudinem ſe diffundentibus, capreolis multis referto, quibus vicinis ſe implicat plantis. Siliqua Geniſtæ, vel viciæ modo, in longum protenſa, craſſiore tamen longioréque & ſenſim in cacumine prona ſubrubeis maculis tranſuerſim ſeſe diffundentibus quas quidem notas, ſi diligenter quiſpiam intueatur, facilè cognoſcet, hanc plantam non eſſe Clymenũ. Ego ſylueſtre Piſum potiùs appellarem: Clymeno enim folliculos tribuit Dioſcorides in ſeſe inflexos, vt in Polyporum piſcium cirris, à quibus quàm longè diſtent huiuſce plantæ ſiliquæ nulla ſui parte inflexæ, ſed quatuor digitorum longitudine protenſæ, & longo pediculo adalligatæ, nõ dubito ſanè quin tu ipſe videris: ſed tanta tua modeſtia eſt, vt potiùs meæ velis acquieſcere cenſuræ, quàm tuo ipſius iudicio. His accedit, quòd nuſquàm Dioſcoridi ſcriptum ſit Clymenon capreolos mittere, quibus propinquis ſe implicet ſtirpibus

huiuſce

huiuſce ſylueſtris Piſi modo.

CHAMAESYCEN, quam mihi cenſendam propo-nis, etſi humi repat, cùm tamen folia lentis non habeat, ſed minori Ocimo grandiora, oblongioráque, nec ſemen ſub foliis proferat, ſed in ipſo foliorum exortu, non poſſum iis aſtipulari, qui eam Chamæſycen eſſe cenſent. *Chamæſyce.*

CORCHORVS (vt Theophraſtus inquit, libro & cap. vii. de hiſtoria plantarum) ob amaritudinem in prouerbio eſt. Sed ſtirps, quam pro Corchoro Alexandria Aegypti ad te allata eſt omni prorſus amaritudine vacat. De foliorum facie diſſidet Plinius à Theophraſto: quippe hic Corchori folia Ocimo ſimilia facit: ille conuoluta eſſe dicit, ſimilitudine Mori. Sed in hac planta potius ad Ocimi ſimilitudinem accedunt quod Theophraſti Corchoron eſſe indicaret, ſi tamen amarorem reſiperent folia. Qui verò eandem Circæam eſſe volunt, ſi folia diligentius inſpicerent, quæ nullam cum hortenſi ſolano habent cognationem, ſi flores aureos, non nigros, & ſemen non Milio, ſed Echio ſimile, nil ſanè vereor quin aliter ſentirent. *Corchorus.*

PLACVIT ſummopere Clematitis alterius, altera minor ſpecies, quam nunc primum tua ſumma benignitate agnoſco. Atqui ſi ſemen conſequi liceret, eſſet quidem mihi gratiſſimum, quòd in recenti herba vehementem acredinem illam deguſtare cupiam, & florum ſuauitatem percipere, quinetiam vt omnes eius partes, folia, inquam, flores, capreolos, ſarmenta & radices inſpicere poſſem. *Clematitis alterius, altera ſpecies.*

OSYRIDIS ſtirpem perquàm diligentiſſimè ſum contemplatus, quæ quanquàm quibuſdam notis Dioſcoridis deſcriptioni reſpondere videatur, nempe quòd tenues habeat ramulos & lentos, & in his rara Lini folia, vt ille inquit, terna, quaterna, quina, ſenáve, ſunt tamen quædam, quæ me mouent, vt non ita facilè fatear hanc plantam legitimam eſſe Oſyridem. Eſt enim in primis Galeni, Pauli, & Aetij autoritas, quippe qui ſcribant ex Oſyride commodè parari ſcopas. Quibus parandis, planta quam miſiſti, inidonea ſatis apparet, ob nimiam ſurculorum tenuitatem imbecillitatémq;. Deinde tametſi rara in ſurculis ſunt illa folia lini æmula, non leui tamen coniectura mihi conſtat, hæc verba Dioſcoridi eſſe addita, γ΄, ἐστὶ δὲ καὶ δ΄ ἢ ε΄ ἢ ϛ΄, cùm hæc non legat Oribaſius, ſed ſimpliciter ſcribat in Oſyridis ramulis folia haberi *Oſyris.* *Dioſcoridis locus emendatus.*

beri

beri ceu lini, quemadmodum etiam habet Plinius. Præterea eſt etiam ad manus antiquiſſimus Dioſcoridis codex manu ſcriptus, in quo hæc verba non reperiuntur, Μέλανα κατ' ἀρχὰς μεταβαλλόμενα δ' ὑπέρυθρα γίνονται. Id quod manifeſto eſt argumento in hoc capite, in Dioſcoridis codice, qui paſſim circumfertur, non deeſſe mendas. Quò fit, vt potius ad credendum meus inclinet animus Oſyridē eam eſſe plantam, quam vulgò nos appellamus Bel vedere, quàm aliam quancumque, quam hactenus viderim. Eſt enim hæc ſaturatè viridis, ramulos ferēs tenues, folia prorſus lini æmula, & ad ſcopas parandas adeò idonea, vt plurimi ſint, qui hac tantùm cauſa eam ſerant & alant.

DVM hæc ſcriberē, allatus eſt ad me, vnà cum tuis literis, Suberis ramuſculus glandibus refertus, quem Roma ad te miſſum dicis, vt abs te petieram. Quò fit vt continuè tuam erga me beneficentiam augeri intelligam, pro qua quantum tibi debeam, non facilè dixerim. De cæteris non eſt, vt nunc meam expectes cenſuram: nam cùm partim mihi ignota ſint, partim verò adeò mutila, vt difficilè iudicari queant, non ægrè feras obſecro, ſi nunc plura de his ad te non ſcribo. Sed aliàs fortaſſe id præſtabo, cùm quietior fuerit animus. Reliquum eſt, vt clariſſimo Marco Antonio Caballino me pluri mum commendes, & ne ægrè ferat meo nomine ſignifices, ſi nunc ad eius humaniſſimas literas non reſpondeo. Agnoſco certè me illi plurimum debere, ob eam non vulgarem, quam de me habet, opinionem. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS Martino Guidottino Pharmacopæo Tridentino. S. D.

Docetur ratio parandæ antidoti quam Mithridaticam nominant.

LEgi literas tuas, quas vnà cū lapide Aſio pulcherrimo ad me miſiſti, verùm non tàm hac de cauſa te nunc ad me ſcribere animaduerto, quàm quòd me conſulas, quomodo in paranda Mithridatis antidoto te gerere debeas, quùm non deſint ſcopuli, quos tamen ſi poſſes, vitare velles. Sed vtinam tàm prudens, tàmque exercitatus ſim nauclerus, vt meo conſilio te adeò iuuare poſſim, vt nauiculam tuam in portum illæſam reducas.

Faciam

Faciam tamen, vt gratificer tibi, periculum, cùm tibi omnino perſuadeas, te neminem me habere præſtantiorem, cui te committere poſſis.

PETIS itaque primum, an in hac paranda antidoto Andromachum, an Damocratem ſequi debeas. Nam cùm videas Andromachi Theriacam cæteris prætuliſſe Galenum, putas fortaſſe te rectè facturum ſi Mithridatis antidotum paraueris, quæ ab eodem Andromacho deſcribitur. Quæ quidem ſententia, & ſi haud infirmis nitatur rationibus, ſunt tamen argumenta, quibus fateri cogamur, Damocratem in hac paranda antidoto, Andromacho aliâs Philoſopho ac medico clariſſimo eſſe præferendum. Nam ſi ex medicamentorum præſtantia, ac viribus, iudicium ferendum eſt, cùm capiat Damocratis compoſitio Agaricum, Stœchadem, longum, & album piper, Balſami baccas, Bdellium, Creticum Dictamnum, Aſarúmque, quibus omnibus altera deſtituitur, veniántque hæc omnia præter Aſarum etiam in Theriacam, quòd venenis mirificè reſiſtant, non cenſeo haberi quenquam qui aliter ſentiat, quàm quòd ea, quæ Damocrati deſcribitur, alteri ſit præferenda. De his autem, quæ ad ſuccidanea ſpectant, meam intelliges opinionem ex hac epiſtola ad Balthaſarem Pepulum de paranda Theriaca, quam huic adnexam reperies. Siquidem quid pro Opobalſamo, Coſto, Malabathro, Carpobalſamo, Cardamomo, Acoro, Meo, Acatia, & Petroſelini ſemine ſupponendum ſit, ibi diffuſiùs ſcriptum reperies. *Mithridatis antidotus à Damocrate deſcripta cæteris præſtantior.*

DE ACORO nihil etiam dicam, quòd antea à me ſatis ſupérque comprobatum ſit in meis in Dioſcoridem commentariis, calamum aromaticum vulgaris vſus legitimum eſſe Acorum.

PRAETEREA animaduertas oportet, haberi huiuſce antidoti compoſitiones quæ Aſari loco Ari legunt, ſed mea quidem ſententia longè vtilius Aſarum, quam Arum capit. Eſt enim Aſarum odoratum medicamentum, Nardo ferè proximum, quin & Opobalſamo, & Carpeſio facultatibus proximum. Quod facilè comprobatur Galeni teſtimonio: Quippe qui libro ſecundo de comp. medica. ſecundum locos, vbi hieram componit ad eos quibus ex ventriculo caput dolet, pro Aſaro Carpeſium ſupponit, quo pro Cinnamomo quidam Galeni æuo in Theriaca vtebantur. *Aſarum imponendum nō Arum.*

Et libro nono eiuſdem voluminis capite iij. in quodam medicamento ad hydropem Opobalſamum Aſari loco ſupponendum ſuadet. Quò fit vt Cordo tibi aſtipulandum non ſit, qui Arum Aſari loco imponit.

Cordi erratũ.

CYPHIS, de quo etiã meam expoſcis ſententiã, Aegyptiorum antiquorũ thymiama diu tãtum extitit, cuius ſuffitu Solem placare venerariq; ſolebãt in ſacris. Quod magno nobis eſt argumento, antiquiſſimũ medicamentum eſſe Cyphim. Cæterùm ſequuta ætas non ſolum Cyphi vſa eſt pro ſuffitu ad aeris infectiones arcendas, ſed etiam ad antidota, quæ ſumuntur in corpus, & per ſe quoq; ad nonnullos corporis affectus. Atqui extant Cypheos variæ, ac inter ſe pugnantes compoſitiones, quòd hæc plura, quàm illa admittat medicamenta, altera verò ab altera ponderum numeris euariet: quemadmodum videre eſt apud Dioſcoridem, Andromachum, Damocratem, Galenum, Alexandrum, Paulum, Aetium, Actuarium, Nicolaum Myrepſicum, & alios pleroſque, quibus omnibus ferè ſingularis habetur Cypheos cõpoſitio. Præclariſſimi tamen ætatis noſtræ medici Damocratis Cyphim cæteris anteponunt. Quorum placitis eò vtilius nobis adſtipulandum eſt, quò præſtãtius medicamentũ eiuſdem authoris eſſe cenſemus, qui ſuæ conficiendæ antidoti, eiuſdem Cypheos ſibi propriam compoſitionem parauit. Quæ ſic habet.

Cypheos variæ compoſitiones.

Cypheos parandi ratio.

Sumito.
- Vuæ paſſæ pinguiſſimæ detractis cortice & vinaceis contuſæ & ſubactæ.
- Terebintinæ igne torrefactæ ſingu. vnci. iij.
- Myrrhæ.
- Floris Iunci odorati cuiuſq; ſeſcũciã.
- Cinnamomi drachmas iiij.
- Vnguium Bdellij.
- Spicæ nardi.
- Caſiæ ſelectiſſimæ.
- Cyperi.
- Baccarũ Iuniperi magnarũ ſin. dra. iij.
- Aſpalathi drach. ij. S.
- Calami odorati drach. viiij.
- Mellis quantum ſat eſt.
- Vini odorati parum.

Myrrha,

Myrrha, Bdellium, & Terebinthina vino ſubiguntur ad mellis conſiſtentiam, deinde vua paſſa per ſe ſubacta additur, ſimúlque tritis mellis quod ſat eſt infunditur, cæteráque in puluerem trita inſparguntur. Et inde demum formantur paſtilli & in vmbra ſiccantur. Porrò ne in his parandis vllus committatur error, ſunt quædam, quæ te diligenter inſpicere oportet. Quorum in primis occurit vua paſſa, quæ (vt puto) ea minima eſſe non debet, qua paſſim vtimur omnes. Quippe præter id, quod laborioſum eſſet, ab ea corticem & nucleos detrahere, nihil ferè vbi hæc fierent pulpæ reliquum eſſet, quò fit, vt de maiori vua paſſa mihi perſuadeam intellexiſſe Damocratem, quam nos Zibibum vocamus Damaſco Syriæ allata vel de Scybelitica huic ſimile, quam è Pamphylia aduehi ſolere ſcribit Galenus libro ſecundo de aliment. facultatib. Iis enim plurimum ineſt carnis, quæ ſi fortaſſe non eſſent ad manus, præſtabunt, quæ ex Creta, Cypro, Corcyra, & aliis quibuſdam Aegei pelagi inſulis ad nos comportantur. Nam vuæ omnes, quę inſolatæ ſiccantur, paſſæ in vniuerſum Galeno appellantur, quæ eò præſtantiores habentur, quò generoſiores ſunt vites à quibus decerpuntur. Atqui cùm hîc pulpa plurima opus ſit, maiores ac pinguiores ſunt deligendæ. *Vua paſſa quæ imponenda.*

CVM flore odorati iunci omnino deſtituamur, quod etiam ſua ætate eueniſſe ſcribit Galenus, præſtabit vti recentioribus ipſius foliis, quippe hæc guſtantibus, non obſcuram reddunt acredinem, grato quodam odore accedente.

VNGVIVM Bdellij meminit Dioſcorides libr. 1. Namque vbi per notas probatiſſimum Bdellium expendit, illud aliis prætulit, quod præter cætera vnguibus ſit ſimile. Ideoque rectè hic Damocrates Bdellij vngues immiſcet. Cornarius tamen vbi in Aetio hanc Cypheos compoſitionem interpretatur vnguium Bdellij loco vngues odoratos addidit, eum locum perperam vertens, quòd Bdellium ignorauerit ſuas etiam habere vngues. Cæterùm cum (vt puto) legitimo ac genuino Bdellio deſtituamur, vt in commentariis noſtris in Dioſcoridem fuſiùs diſſeruimus, quid pro eo ſupponi poſſit, erit nunc decernendum. Codex Galeno aſcriptus de ſuppoſititiis medicamentis in Bdellij penuria Sphagnum ſupponit, ſed cùm nulla ſit Sphapgni cum Bdellio communis facultas, id ſanè probare non auſim. Ego verò *Cornarij erratum.* *Quid pro Bdellio ſubſtituendum.*

potius Belzoinum nobis vocatum ſupponerem. Eſt enim gummi perquàm odoratum. quemadmodum & Bdellium faciunt, quod in Cyphi odoris gratia addidiſſe antiquos haud vnquam dubitarem. Nec ab re factum mihi videretur ſi & Bdellij loco ſelectiſſimus adderetur Styrax. Quippe hic maximè ſuis facultatibus cum Bdellio conuenit. Quò factum eſſe cenſeo, vt illico poſt Styracis caput de eo tradiderit Dioſcorides. Excalfacit enim Styrax, emollit, concoquit, tuſſientibus prodeſt, vuluæ ſpiracula laxat, mẽſes ciet, & diſcutientibus malagmatis vtiliter admiſcetur. Quibus facultatibus præſtare Bdellium maximè teſtatur Dioſcorides. Reliqua quæ ſupponi debent, ſi qua tamen ſupponenda erunt, ea in epiſtola inuenies, quam ad Pepulum ſcribimus. Nunc alia aggrediar, de quibus præter prædicta meam etiam petis cenſuram.

AD ID in primis, quod quæris an in Philonio Perſico addi debeat album piper an papauer album, quòd non parua ſit de hoc inter Myropolas controuerſia, id tibi reſpondebo, quod ſuperioribus diebus reſponderam Balthaſari Cleoſelio Sereniſſimi Principis mei Pharmacopæo, idem à me petenti, quod eſt, vt Meſuem conſulas. Nam vbi de ſanguinis reiecti curatione agit, Philonij huiuſce cõpoſitionem inſtituens, papauer albũ non piper album imponit. Ita enim habet Meſuis codex, qui ad manus eſt. Id quod non ſine ratione factũ videtur, ꝙ vbi ſanguis abrupto vaſe fluat, nullo pipere opus ſit, Sed quæ ſua frigida vi, ſanguinem craſſiorẽ reddant, & fluxiones ſiſtant. Rectè itaq; faciunt (vt mea fert opinio) qui piper negligentes, papaueris ſemen addunt. Nam cùm ad coercendam opij malitiam & croci, & caſtorei ſatis excipiat antidotus, non video cur opus ſit addere piper vt magis incaleſcat, vbi potius refrigeratione ſit opus. Quò fit vt Fuchſius alioqui doctiſſimus haud rectè Cordũ reprehẽderit, quòd papauer non piper admiſcuerit. Ponito itaque tu audacter albi papaueris ſemen, & ne cures aliorum errata imitari.

Cordus defenditur.

QVAERIS item an in compoſitione Electuarij de Sebeſtenis Montagnanæ aberrauerint Luminaria Manlij & aliorum in aquæ ponderibus, quòd ferè impoſſibile tibi videatur, vt tam parua aquę quantitate, quæ vix ſufficit ad macerandа ea omnia medicamenta, poſſe quempiam illa omnia

macerar

macerare, coquere, ac diſſoluere. Qua in re vellem ſanè tibi ſatisfacere, ſi id Medici munus eſſet non Myropolæ. Sed cũ ego cenſendis medicamentis, non decoquendis me totum dederim, conſultiùs tibi fore ſperarem, ſi de re hac teipſum conſuleres. Quod ſi feceris, cùm ſciam te ſeplaſiarium eſſe exercitatiſſimũ, nihil ſanè vereor, quin tuus ſtatim tibi ſuaſurus ſit genius, vt aquæ pondus augeas, vbi ad illa omnia paranda aquæ illius quantitas non ſufficiat. Cæterùm vbi medicamentum parare decreueris ſuadeo, vt genuinũ autorem ſequaris non Cordũ. Nam etſi electuarium hoc Montagnanę is referat acceptum, longè tamen id ab eius compoſitione euariat, quòd genuinum Sebeſtenorum, Prunorum, Tamarindorúmque, quinetiam ſeminum frigidorum decoctum tantum excipiat, Cordinum verò (vt ita dicam) horum omnium pulpam, præter authoris ſententiam, & ſeminum frigidorum duplum habeat.

Electuarij è Sebeſtenis parandi ratio.

QVAERIS præterea an ſerũ, quo vti debent Myropolæ ad maceranda medicamenta, & ea præſertim quibus paratur confectio Amech paſſim vocata, ſumi debeat, quod à caſeo ſeparatur, dum premitur, an illud, quod expreſſo caſeo coquitur, & à caſei reliquiis è quibus recocta paratur, ſecernitur altero longè clarius. Hæc tua quæſtio eſt. Verùm ſi rectè conſiderabis, nil aliud eſſe ſerum, quàm partem lactis aquoſam à butyro, & caſeo omni ſeparatam, illud proculdubiò legitimum, ac purum erit, quod à caſei & butyri reliquiis prorſus fuerit expurgatum. Tale enim eſt, quod expreſſo caſeo coquitur, & à recocta ſecernitur. Sed nec id quidem præſtabit pro iis macerandis medicamentis quinque aſſiduis diebus, quæ in illam veniunt antidotum, quam Amech Arabs conſcripſit. Aceſcet enim ſerum hoc, quod tandiu manſerit anteaquàm coquatur, & antidotum acidam reddet, niſi ab initio tantum ſacchari, vel mellis addatur, quod id ab acore & putredine ſeruare poſſit. Quamobrem rectè ſerum à caſeo ſeparabãt antiqui, additis feruẽti in fictili nouo lacti, tot oxymelitis cyathis, quot erant lactis heminæ continuè ficulneo ramo verſantes, vt ſecũdo libro docet Dioſcorides. Verùm vt diffuſiùs, ac clariùs parandi, ſeruandíque ſeri rationem intelligas, mitto tibi aliam etiam epiſtolã, quam ſuperioribus mẽſibus Bono Baldino Pharmacopæo exercitatiſſimo Viennæ commoranti miſeram, quòd

Serum quod præſtantius.

Seri ab acorẽ conſeruandi ratio.

is etiam de parãdo ſero plura à me eſſet percontatus. Ex ea enim facilè intelliges ſeri cuiuſque explicationem.

PRAETER id à me etiam ſcire deſideras, an vnguentum Alabaſtri, quod deſcribitur à Iacobo Manlio in ſuo Luminari, illud ſit vnguentum Nardi ſpicati vt ipſe nulla dubitatione affirmare videtur, quo à Maria Magdalena inunctus eſt SALVATOR NOSTER CHRISTVS. Nam cùm vnguentum hoc, quod Galbanum, reſinam Terebinthinam, Colophoniam Sabinam & Hederæ gummi excipit grauiſſimè, non ſuauiſſimè oleat, non parum dubitandũ ibi fore inquis, an Manlius vera referat, vel fabulas narret Sed nõ ab re quidem dubitas. Ego enim longè antea animaduerteram id eſſe falſum, quòd in ſacris literis habeamus, tantam fuiſſe vnguenti fragrantiam, vt vniuerſa domus repleta ſit ſuauiſſimo illius odore, quinetiam tam magno pretio fuiſſe emptum, vt proditor dixerit Iudas, poſſe illud venundari multo, & dari pauperibus. Atqui ſi meam tibi debeam aperire ſententiam, crediderim ego, Nardinum illud fuiſſe pretioſiſſimum, quod antiqui parabant (vt habet Dioſcorides) ex Malabathro, Nardo, Iunco odorato, Coſto, Amomo & Opobalſamo. Hoc enim Romanorum luxu parari ſolitum, ad gratiam delicatarum mulierum, inquit Galenus, tum lib. vj. de ſanitate tuenda, tum etiam viij. de Methodo medendi vbi de diariis febribus egit, quæ à ventriculi cruditate proueniunt. Quò fit, vt putem Mariam Magdalenam hoc vnguento haudquaquàm fuiſſe deſtitutam, vtpote quæ mundanis delitiis, ac voluptatibus ſe totam prius dediſſet. Fiebat olim hoc vnguentum pretioſiſſimum, omnium præſtantiſſimum (vt Galenus eſt autor locis ſuperius citatis,) Laodiceæ Aſiæ vrbe, vnde poſtea deferebatur à negotiatoribus ad alias nationes quemadmodum nunc fieri videmus, cum Moſcho Ambaro, & Zibeto, quæ partim ex India, partim ex Aethiopia, partim ex aliis loginquis regionibus voluptatis & laſciuiæ gratia ad nos afferuntur ad ſuauiſſima vnguenta, quibus nõ ſolùm mulieres vtuntur, ſed etiam viri. Tantus inualuit hoc tempore delitiarum luxus apud omnes. His autem cùm antiqui deſtituerentur, excogitarunt etiam ipſi aromatis omnium ſuauiſſimis parare odoramenta, quibus poſtea delicatæ vterentur mulieres: quorum poſthac exoleuiſſe vſum facilè crediderim ſimulac Moſchum, Ambarum, & Zibetum afferri

Vnguentum quo inunctus ſiſt IESVS à Maria Magdalena.

afferri cœperunt, cùm illis ſuauiora, odoratiora, pretioſioráque haberentur, nil mirum, ſi neglectis illis, ſequuta poſteritas priorum loco hæc in vſum vocauerit.

CAETERVM ad ea quæ quæris, an in ſirupo de Eupatorio Spinæ albæ, & Arabicæ loco, quibus nos deſtitui putas, addi poſſint Caryophillatæ radices, aliud quidem reſpõdere non poſſum, quàm quòd hoc optimè factum crediderim. Siquidem non ſolùm hæ Caryophillorum odore, quo præditæ ſunt, vitales ſpiritus non parum recreant, ſed aliis non vulgaribus facultatibus huic ſirupo quàm maximè conueniunt. Proſunt enim epotæ Celiacis, Stomachicis, Dyſentericis, & cruenta expuentibus, menſes cohibent ac cæteras quaſcunque fluxiones, adeò vt Spinæ albæ & Arabicæ facultates omnes habeant, ſintque præter id ſuauiter odoratæ. *Spinæ albæ & Arabica loco quid ſupponẽdum.*

QVAERIS vltimo loco, an Mumia, quæ ex Alexãdria Aegypti ad nos affertur in vſum medicum conueniat, vbi in Arabiais compoſitis medicamentis Mumia fuerit imponenda. Huic quæſtioni, & ſi ſatis ſupérque reſponderimus in noſtris in Dioſcoridem commentariis, vbi errare eos diximus, qui ſiccas humanorum corporum carnes, vel oſſa pro Mumia ſuis interponunt medicamentis, non tamen ob id prætéribo, quin noui aliquid de Mumia ad te ſcribam, vt ſcias præter Piſſaſphaltum aliam Mauritanis eſſe Mumiam, qua ij olim vtebantur. Sed audias quæ de Mumia Arabum mihi ſeſe offerunt ſcribenda, contra Bellonij ſententiam. Scribit itaque is, & longis contendit ambagibus, maximè hallucinari eos, qui putant Mumiam Mauritanis illud deſignare condimentum, ex Aloe, Myrrha, Croco, Balſamo, & aliis fortaſſe aromatibus paratũ, quo apud Syros, Aegyptios & alias iis cõterminas nationes hominum cadauera infarciri ſolebant, cũ ſibi perperàm perſuadeat, nullam vſquam extare Mumiam præter Piſſaſphaltum. Præterea ſpiculis quibuſdam occultis me pũgit, ꝙ ſcripſerim poſſe & apud nos parari Mumiã, ſi defunctorũ corpora huiuſcemodi odoratis medicamentis cõdirentur, & deinde Aegyptiorũ more linteis, faſciiſque colligarentur, & idoneis collocarentur in ſepulchris. Sed quàm magno ducatur errore, dum nos perperam hallucinari contendit, pluribus ſanè Arabum teſtimoniis facilè comprobari poteſt. Etenim Raſis libro de Arabicis nominibus, authoritate Iſach, Mumia, inquit, eſt nomen Perſicum, & eſt res *Mumiam duplicẽ eſſe contra Bellonii ſententiam.*

nigra confecta, & eſt etiam alia res reperta in ſepulchris, quando fodiuntur, quæ ponitur cum mortuorum cadaueribus, vt vermes non approximentur eis. Raſi ſubſcribit Serapio cap. 293. primo ſtatim initio vbi ſic habet. Mumia ſepulchrorum fit, cùm Aloë, Myrrha, & quod admiſcetur eis ex humiditate corporis humani ſimul coierint. Hæc ille. Quibus nunc facilè cognoſcet ille, ſi hæc quandoque perleget, ſuam in Mumia ignorantiam, nec longas poſſe peregrinationes docere quenquam, vbi bonorum authorum lectio, experientia & iudicium abſint. Vale.

PETRVS ANDREAS MATTHIOLVS
Medicus, Ioanni Viſcero
Dembdingenſi
S. P. D.

Tractatur de Vertigine, Occipitii dolore, ſtupore, pilorum defluuio, & glandibus in inguinibus exortis.

VNam potiſſimum habeo cauſam, vir doctiſſime, à qua orti ſint affectus ij quibus vexaris, nẽpe vertigo, Occipitij dolor, ſtupor in dextro brachio & glandes in eodem brachio, atque in inguinibus obortæ, eámque externam, & à frigore tantum genitã. Ais enim præterita hyeme, dum è Germania Patauium veniſſes, frigora ibi te adeò magna perpeſſum fuiſſe in pedibus præſertim & cruribus, vt partes eæ ferè ſtupidæ redderentur, & quamuis frigora longè maiora, diuturnioráque ſint in Germania, quàm Pataiuij, & in vniuerſa ferè Italia: in Germania tamen ſuis hipocauſtis incluſi ab ingentiſſimis frigoribus diu ſe tuentur homines, in quibus ſua tractãtes negotia, hyeme perpetuò fermè morantur. Ea propter factum exiſtimo, vt quùm præterita hyeme ſtudiis aſſiduam operã impenderes, in loco fortaſſe nunquam vel raro calefacto, nerui in crura & pedes excurrẽtes tanta frigiditate fuerint affecti, vt plurimum inde noxæ contraxerint, quæ poſtea cerebro per os communicata, vertiginem effecit, ſtuporem, & Occipitij dolorem. Nec ſanè mirum, cùm dicat Hippocrates: Frigidum inimicũ eſt oſſibus, dentibus, neruis, cerebro & ſpinali medullæ. Frigus enim exterius aduenięns nõ modò verti

dò vertiginem,ſed quandoque apoplexiam, Epilepſiámque procreat, vt Galenus eſt autor,libro de morborum cauſis. Quòd autem vertiginis & horũ morborũ cauſæ eædẽ eſſe poſſint,comprobatur eiuſdem Galeni teſtimonio,libro qui dicitur Medicus,vbi ſic habet.Caligines oculis infuſę & vertigines,cognata ſunt vitia morbo comitiali,ab eiſdémq; cauſis prodeunt,atque eaſdem ſedes occupant. Idẽ III. Aphoriſmorũ inquit.Vertigines quoq; cerebri læſiones cõſequũtur,ſicuti & apoplexie,nam & hæc paſſio fit,cùm caput repletur pituita:Quod facilè euenit cerebro pluſquàm par ſit refrigerato. Quandoquidem oppreſſo diminutóque eius calore,quæ eò deferuntur,tũ alimenta, tum excrementa concoqui rectè nequeũt, quò fit,vt inde excrementitiæ pituitæ plurimũ oriatur,à qua prædicti morbi oriuntur. Ob id itaque dicebat Paulus vertiginũ affectum naſci, cùm frigidus glutinoſúſque humor cerebrum occupat.Hinc quoq; & occipitij dolor fit & in brachio quãdoq; leuis ille ſtupor, hínceque glandulæ illæ duxerunt originem. Siquidem pituita in occipitio decumbẽs,immutata partis ipſius temperie dolorem excitat.Nam, vt Galenus inquit lib.II.de Symptomatũ cauſis,Nullũ corpus offenditur à propria natura.Adde quòd etiã ex flatu in capite genito,ob partis refrigerationẽ poſſit vtiq; fieri dolor hic ex Galeni ſentẽtia, II.de compoſitione medicamentorum ſecundum locos,cùm inquit. Et adhæc alia eſt capitis doloris cauſa, cùm ſcilicet in quibuſdam capitis partibus propter imbecillitatem flatuoſus ſpiritus innaſcitur. Et quarto Aphoriſmorum Aphoriſmo LXX. Fiunt,inquit,capitis dolores & ex humorum abundantia caput opprimente,& propter aliquam loci obſtructionem, vel ſpiritu flatuoſo habẽte in parte ipſa generationem,qui quidẽ flatuoſus ſpiritus non modò doloris cauſa eſſe poteſt,ſed etiam ipſius vertiginis,cũ dicat Galenus iij.de locis affectis: quòd vbi quis cerebro vertitur,inæqualem & turbulentum & inordinatum motum,tum humorum tum ſpiritus in eo fieri omnibus in confeſſo ſit.Porrò ex eadem etiam pituita neruorum in brachium excurrentium originem quadamtenus obſtruente oritur leuis ille ſtupor: quemadmodum & glandulæ ab ea,quæ ad inguina decurrit & in affectum brachium: namque hæc ſemper à craſſis proueniunt humoribus. Nec profectò mihi vnquam perſuaſerim, quòd hæc à

Gallica lue originem duxerint, cùm mihi ſæpius affirmaueris, te nunquàm ſcortis vacaſſe, nunquàm cum hoc morbo affectis in eodem lecto cubaſſe, nunquàm penis vlceribus, nec puſtularum eruptionibus, nec compaginum doloribus laboraſſe. Neque illud meæ opinioni repugnare videtur, ꝙ tibi quandoque & capilli, & barbæ pili decidere conſpiciantur. Non enim ſolo pilorum defluuio Gallica lues deprehenditur, cùm (vt Galenus eſt autor primo de compoſitione medicamentorum ſecundum locos) ab aliis etiam cauſis affectus hîc oriatur. Qui enim ex Gallica lue pilorum defluuio afficiuntur, iis in vniuerſum decidunt, & cutis vbique glabreſcit, quòd vitioſus humor in iecinore ſedem habens, non in caput tantùm, ſed in vniuerſum feratur corpus. Verùm tibi id nunquam accidit: cùm per temporis interualla non ex vniuerſo corpore, ſed tantùm è barba & capite aliqui modò decidant pili, modò renaſcantur. Quin potiùs ideò illud factum eſſe crediderim, quòd cutetenus in facie & capite facta ſit aliqua pituitæ exuſtio, id quod indicant tenues ſquamulæ furfuri ſimiles inde manantes, quę vbi pilorum radices arefecerit, eſt cauſa, vt ij poſtmodum decidant. Nāque id mali, aut humidi defectu, aut ſucci prauitate contingit. His igitur rationibus compulſus, aduerſam tuam hanc valetudinem à contracto frigore primùm, deinde ab humore frigido, non autem à Gallica peſte emerſiſſe putauerim. Sed auxit fortaſſe morbum ſecunda etiam cauſa: nempe longa coitus abſtinentia, quæ iuuenes multoties in magnum ducit diſcrimē. Ait enim Haliabbas ſi ſpermatica ſuperfluitas ſuis aucta in vaſis coitu non purgetur, nec poterit eā expellere natura, in inguinibus extenſio fit, & aliis corporis partibus omniq; in corpore grauitas. Id ꝙ etiā ante dixerat Galenus vj. de locis affectis, cap. v. his verbis. Equidē noui quoſdam quibus huiuſmodi erat natura, qui præ pudore à libidinis vſu abſtinentes torpidi pigríque facti ſunt, nonnulli etiam Melācholicorum exemplo præter modum mœſti, ac timidi, cibi etiam tum cupiditate, tum concoctione vitiata. Quamobrē cùm fatearis longo iam tempore à Venereorum vſu te abſtinuiſſe, certiſſimū hinc ſumi poteſt argumentum, ꝙ etiam à retento ſemine aucta fuerit noxa & glandularum in inguinibus extenſio, & nunc primum emerſerit Gonorrhæa. Cæterùm quibus medicamentis quóve regimine victus reliquum noxæ

Non omnes quibus pili defluunt Gallica lue laborare.

Continētiam à Venereis, iuuenibus plurimum nocere.

noxe curari tollíque poſſit, cùm eius non parum ſuſtulerint, & Guaiaci decoctum & alia plura quibus mea opera hac æſtate vſus es, certóque ſciam te ex iis maius longè commodum reportaſſe: ni æſtus & Sirius iam præſens, quæ mente conceperamus ad finem vſque proſequi interdixiſſent, noſtrum illud cõſilium eſſet, vt proximo autumno, Septembri præſertim, illa omnia quæ fecimus, audacter repeterentur. Atſi fortaſſis id negotij inuitus ſuſceperis, non niſi multum tibi profutura putauerim Patauina balnea. Sed cùm eò breui te conferre decreueris, ſintque ibi Medici omnium præclariſſimi, & qui ſuorum balneorum vires præ cæteris norunt, non eſt cur hac in re plus cõſilij à me expectes, nec præterea aliam, vel alimentorum, vel medicamentorum ſeriem, ne videar (vt in communi prouerbio eſt) noctuas Athenas mittere. Nec putes velim quòd hoc facere recuſauerim ſubterfugiendi laboris cauſa, cùm non te latere exiſtimem, me ea quæ potui maiori humanitate te primum ſuſcepiſſe (ita enim virtus, ac mores ingenij expetebant tui, & meus in omnes probos amor) poſtea omni ſtudio, ac diligentia te ſemper adiiſſe, atque omnem meam curam, & operam in ægritudine tua adhibuiſſe. Quod ſi vltra nobiſcum manendi tibi daretur facultas, pro viribus adniterer, vt omne meum officium apud te teſtatum relinquerem. Sed illud te admonere non prætermittam, quòd ſi Patauij futura hyeme (vt putas) moram traxeris omnino hypocauſtum tibi parari cures, ne denuò frigoris & algoris noxam expertus in eoſdem affectus recidas, vel conceptos adaugeas, è quibus ante hyemis aduentum te prorſus euaſurum ſpero Dei Optimi Maximi munere, ſi modò Medicorum conſiliis obſequi ſtatueris. Vale.

IOANNES VISCERVS VEMBDINgenſis Petro Andreæ Matthiolo Medico S. D.

Reſpondetur præcedenti epiſtolæ.

CVm in animum reuoco mihi, vir clariſſime, dulciſſimum ac ſuauiſſimum conuictum, quo per menſes aliquot, quibus tecum fui, non ſine maximo ſanitatis & ſtudiorum fructu & commodo,

frui licuit, recolóque eruditiſſimos ſermones ac doctiſſima colloquia, quibus me de rebus Medicis quærentem erudiebas, vehementi, mehercle, tui deſiderio animum meum percelli ſentio, & ad veſtras amœniſſimas valles hinc, ſi poſſem, mox auolare cupio. Multa enim ſunt, quæ me alliciunt: cœli ſalubritas, loci pulcherrimus ſitus, vina ſuauia: in primis verò præclaræ tuæ virtutes atque eruditio præſtans. Turpe tamen æſtimo, vitámque ob hoc acerbiorem duco, quòd tot tantiſque beneficiis, quibus me ignotum & immeritum cumulatim affeciſti, nulla ratione reſpondere potuerim, nec adhuc vlla gratitudinis meæ ſigna edere poſſim. Agnoſco enim ita officiis tuis me tibi deuinctum, vt & vſu & proprietate, vt Iuriſconſultorum verbis vtar, me totum tuum eſſe profitear. Animi certè gratitudinem perpetuam tibi polliceor, meáq; ſtudia & officia ſeruiliter offero, & quod ſolum poſſum, nunc præſto. Omnibus cum quibus ſum animi tui dotes narro: præclaram tuam eruditionem, ſolertiam in medicando inſignem, diligentiam in excolenda re herbaria eximiam, miram ingenij ſuauitatem & animi candorem, in conuictu familiari comitatem humaniſſimam, in ſermone lepôrem dulciſſimum, meis conuictoribus quotidiè prædico: idque faciam ſemper dum ſpiritus hos reget artus. Et ſi Deus me patriæ incolumem reddiderit, nomini tuo ita patrocinabor, vt omnes animi mei gratitudinem cernant. Victori Trincauellio & Bellacato ſcriptum tuum de cauſis ſymptomatum quibus adhuc premor, cum honorifica tui commendatione exhibui: vterque cõſiliũ tuum & approbauit & laudauit. Híſq; authoribus ante quinq; dies aquã Patauinã bibere cœpi, etſi ferè deſiſtere à propoſito coactus fuiſſem: nã primo triduo vix dimidium aquæ adhibita omni induſtria, excernebatur: verebar igitur ne obſtructiones aliquas in venis aut hepate gigneret, quod repoſitione huius aquæ in corpore fieri ſolere audio. Quarto tamen die aqua ſibi viam inuenit adeò vt nunc ſatis fœliciter tota reddatur. Quando cõpleta fuerit iſta medicina, ſcribam quid ex ipſius vſu cômodi acceperim. Semen Senæ & ſi qua alia ſemina habeas rariora ſummopere oro, vt mihi mittere digneris, quæ donem cognato meo Doctori Fuchſio. Vale.

FINIS.

INDEX

INDEX EORVM QVAE IN HOC VOLVMINE CONTINENTVR.

*

Primus numerus paginam, ſequens verò paginæ lineam denotat.

A

ABies in centro ſaxei montis in lapidem conuerſa 409.20
Abietinæ reſinæ præſtantia 558.12
Acanthium verum 535.2
Acatia in Theriaca 568.26
Acatiæ loco quid ſupponendum 568.31
Acetũ ad auri potabilis vſum quo pacto diſtillandũ 521.29
Aconitum Pardalianchen homines æquè ac Pardos & Lupos necare 502.7
Aconitum Pardalianchen vtiliter dari poſſe ad Scorpionum ictus 503.5
Acorum cur calamus Aromaticus vocari cœperit 577.29
Acorum pro Amomo legitimè ſubſtitui poſſe 563.30
Acorum verum 297.29
Acorum verum calamum Aromaticum vulgare eſſe 173.7
Adeps ſolidus in quibus gignatur animalibus & in quibus axungia 96.34
Adoreum ſemen frumenti genus 38.27
Aegrorum corpora ſeminariis morborum referta abſque metallicis medicamentis vix ſanari poſſe 529.21
Aer magis humectat hectica febri laborantes q̃ aqua 90.26
Aeris genera tria 120.23
Aeris nigri ſquama quæ dicatur 121.23
Aeris ſquama probatiſſima quæ 121.9
Aeris ſquamæ facultates 11.32
Aetij locus explicatus 190.21
Agallochum odorem per ſe reddere, etſi nõ ſuffiatur 508.24

Aga

Agarici optimi notæ 551.1
Agaricum in agro Tridentino copioſum 550.29
Agricolæ Georgij interitus 322.9.
Agriculturã in magna veteribus fuiſſe exiſtimatione 395.22
Agrifolium non eſſe Theophraſti Paliurum 182.31
Aiacis & Hyacinthi fabula 36.6
Albi Chamæleonis examinatio 492.36
Alaternus Plinij 637.11
Alburnum quæ pars in plantis 211.29
Alcyonium Mileſium 299.20
Alica cur quibuſdam Far dicatur 40.5
Alica fit ex zea dicocco 39.37
Alicæ & Farris differentia 39.20
Alicæ tria genera 38.17
Aliſmatis deſcriptio 219.33
Alkali herba 218.16
Alkali herbæ examinatio 218.22
Aloyſius Mundella vindicatur à calumnia Luſitani 221.14
Alumen Iameni 298.21
Alumen Iameni & ſciſſile idem 298.33
Aluminis genera omnia vbi in Italia reperiantur 325.37
Alyſſi examinatio 212.32
Amathus Luſitanus ſuas in Dioſcoridem enarrationes ex Matthioli commentariis tranſcripſit 153.5
Ambroſius Calepinus notatur 94.37
Ambubeia 65.5
Ammi in Theriaca 560.15
Amomum Plinij 535.12
Amomum in Theriaca 563 20
Amomi loco quid ſupponendum 563.26
Amygdalæ nuces duorum generum 398.28
Amygdalæ quomodo ex amaris fiant dulces 398 38
Amygdalæ nuces, quomodo inſcriptæ naſcantur 399.26
Amygdalæ nuces dulces colonorũ incuria amareſcũt 399.29
Amygdalæ quo tempore maturitatem oſtendunt 401.34
Amygdalæ amaræ crapulam arcent 402.3
Amygdalæ amaræ vulpes, anſeres, & gallinas necant 402.17
Amygdalarum dulcium plures ſpecies 398.31
Amygdalarũ dura putamina qua ratione fragilia fiant 399.2
Amygdalarum facultas 399.33

Amygdalarum dulcium lacteus cremor qua ratione dyſentericis propinetur 400.6
Amygdalarum dulcium facultas 400.25
Amygdalarum dulcium intinctus 401.26
Amygdalarum viridium facultas 401.31
Amygdalarum amararum facultas 401.39.& 402.3
Amygdalinas offas parandi ratio 401.16
Amygdalini cremoris vis 400.37
Amygdalinum condimentum pro ferinis carnibus concinnandis 401.20
Amygdalini olei ex amaris nucibus facultas 403.4
Amygdalus ſterilis quomodo ferax fiat 399.6
Amygdalus quot modis ſeratur 399.13
Amygdalus facilè degenerat 399.21
Amyntæ de aereo melle hiſtoria 109.18
Andreas à Lacuna Dioſcoridem in Hiſpanicam linguam vertit 459.17
Angelica Coſto ſimilis 555.32
Angelica pro coſto ſupponi poteſt 555.39
Angelicæ ſemen 585.12
Angelicæ vires 577.38
Anguinus cucumis quis dicatur 155.5
Animalia quæ hyeme deliteſcunt cur pingueſcant 96.1
Animalia veneno interempta in vſum Medicum haud ſumenda 504.9
Animalium hiſtoriam inſtaurari 627.10
Aniſum in Theriaca 561.32
Anthyllidis ſpecies duæ 218.18
Antophylli Seitaragi Auicennæ ſecundum genus 591.35. & 592.23
Antora ſiue Antitora quæ 303.16.& 417.4
Antoram legitimam eſſe zedoariam 303.20
Arbores ſiliquas ferentes melle plenas 107.11
Arbores qua ætate fœcundiores 110.29
Arborum Indicarum radices dulces 111.35
Arbores quæ perpetua coma virent 421.35
Argentina herba 201.35
Argentum viuum ſecurè dari poſſe ad necandos interaneorum vermes 461.38
Argētū viuū dari non ſine auxilio ægrè parturiētibus 462.4
Argenti viui abluendi ratio 462

Argillada Turcis quid 305.25
Ariſtolochia Clematis 68.2
Ariſtolochia tenuis in Theriaca 570.27
Ariſtotelis locus reſtitutus 629.12
Armenij lapidis examinatio 335.8
Armenij lapidis color qualis 335.15
Armenius lapis legitimus qui 335.37
Armenium bolum Orientale, non eſſe terram Sinopicam contra Guilandinum 383.29
Armenij lapidis deiectoria vis qualis 460.17
Armenium lapidem pueris propinat Aetius 460.36
Armenius lapis qua quantitate ſumendus 461.7
Arnabo Pauli quid 199.35
Arundinum mira magnitudo 110.13
Aſarũ in Mithridatica antidoto imponẽdũ nõ Arũ 641.33
Aſpalathus in Theriaca 576.23
Aſpalathi loco quid ſupponendum 576.28
Aſperitas quid 486.11
Aſphaltum Iudaicum in Theriaca 570.14
Aſpleni imago 492.3
Aſter Atticus 638.3
Attractylim non eſſe Cnici genus 213.37
Attinia Plinij 637.16
Auri diſſoluendi modus 515.8
Auerrois ſententia improbata 404.21
Auicennæ locus reſtitutus 592.5
Auri potabilis ſimpliciſſima conficiendi ratio 516.34
Auri diſſoluendi vim omnem in Salibus conſiſtere 519.4
Auri diſſoluendi ratio per oleum Salis communis 519.24
Auri potabilis oleo ſalis parati facultates 520.22
Auri parandi modus 521.17
Aurum diſſolui cranei humani ſale 516.6
Axungiam quæ animalia generent 96.37

B

BAara radix apud Ioſephum 285.32
Βαλαυονάσαυον Tralliano quid ſignificet 271.19
Balſamita 64.10
Barbaria regio quæ dicatur 103.28
Bdellij legitimi notæ 304.10
Behen album 303.32

Behen

Behen rubrum 303.40
βελένιον Ariſtoteli quid 629.7
Bellaria ex amygdalis parata 401.6
Bellonij erratum in calamo odorato 302.20
Bellunenſis defenditur contra Guilandinum 278.33. & 279.15
Beta ſylueſtris 635.1
Betonica prima Pauli Aeginetæ 342.12
Betonica flore albo 354.37
Betonicam bene olere etſi digitis non atteratur 608.32
Bezahar lapis 301.6
Biſbeſe 57.9
Biſtorta herba 220.6
Blattam Byzantiam ab vngue odorato nihil differre 299.7
Bolus Armenus Orientalis vnde afferatur 457.16
Boruſſorum doctorum laus. 389.4
Bryon Marinum Plinij 537.1
Bubuli fellis Lapis 544.8
Bugloſſum commune non eſſe Cyrſium 167.33
Bulbocaſtanum fictitium medicamentum 271.39
Bulbum eſculentum, non eſſe Aſcalonicum cæpe 201.13
Bulbus eſculentus & vomitorius 537.21
Burungi explanatio 589.21
Buxus ſylueſtris 586.26

C

Cacalia 635.14
Cæparum genera 201.18
Calamintha in Theriaca 554.37
Calamus odoratus communis vſus vnde afferatur 141.13
Calamus odoratus vulgaris vbi naſcatur 361.25
Calamus odoratus in Theriaca 577.7
Calculi in iecinore inuenti 541.1
Calculos in iecore facilè gigni poſſe 542.22
Calculi in fellis veſica orti per aluum quandoque excernuntur 544.2
Calendulam à Chryſanthemo differe 223.19
Calendulam Caltham non eſſe 223.27
Calliphyllon Hippocrati & Galeno quid deſignet 414.7
Cancami vires 53.32
Cancrum frequentibus purgantibus medicamentis curat

Galenus 371. 32
Canes qui ſanguinem menſtruum deguſtarunt an rabidi fiant 312. 2
Canini rubi examinatio 58.38
Caphuræ genera duo 106.1
Caphura viua 300.24
Caphuram non eſſe frigidam contra Mauritanos 394.12
Caphura cur frigidis addatur medicamentis 294. 23
Caphuram non eſſe bituminis genus 394. 28
Capillorum humanorum magna vis ad fundenda metalla 516. 23
Capreolus in plantis quid dicatur 66.18
Cardamomum non eſſe lignum contra Luſitanum 174.19
Cardamomi vulgaris genera tria 300.7
Cardamomum vulgare ab antiquorum Cardamomo pluribus differre notis 328. 18
Cardamomi minoris Arabici notæ 329. 7
Cardamomum Græcorum ab Arabico differre 329. 20
Cardamomum Plinij Amomo ſimile 329. 31
Cardamomum Græcorum Amomi modo racematim prouenire 329. 33.
Cardamomum in Theriaca 569.9
Carduus Diuæ MARIAE 73. 35
Carduus lactarius 205. 28
Cari examinatio 70. 5
Cari hiſtoriam nemo antiquorum deſcripſit 70. 26
Carnabadij examinatio 281. 8. & 600. 9
Carnabadium idem quod Carum 600. 20
Carpeſium non eſſe ſemen, nec fructum, ſed feſtucas 176. 5. & 282. 24
Carpeſium quid 329.38
Carpobalſami vice Cubebas rectè ſubſtitui poſſe 567.1
Carpobalſamum in Theriaca 566.36
Caryophyllos pro Amomo rectè ſubſtitui poſſe 563.26
Caryophyllorum feſtucæ Seitaragi primum genus 591. 34
Caſſiam transmutari in Cinamomum non econtra, contra Guilandinum 382. 15
Caſſiam & Cinamomum non eſſe eiuſdem plantæ corticem contra Guilandinum 457. 6
Caſſia odorata in Theriaca 558.18

Caſſiam, Mannam, & cætera clementiora medicamenta dari poſſe quocunque tempore prægnantibus 92. 2
Caſtaneæ Equinæ 300. 2. 361. 36
Caſtoreum in Theriaca 670. 37
Catapotiorum è Cynogloſſo facultas 633. 37
Cauſas morborum cur ignorent quandoque Medici 543. 14
Cenſura de Lepidio & Iberide exploſa 497. 9
Centaurium magnum è Gargano monte optimum 594. 18
Centaurium marinum 586. 18
Centaurium minus in Theriaca 570. 23
Centum grana 536. 1
Ceruini fungi hiſtoria 418. 13
Ceruinus fungus virilem mentulam referens 418. 32
Ceruini fungi vires 418. 37
Chalcanthum Romanum non eſſe Sory 230. 14
Chalcitis in Miſnia copioſa 562. 38
Chamædrys in Theriaca 560. 19
Chamæleo niger 585. 4
Chamæleonis nigri examinatio 494. 24
Chamæleonis albi examinatio 492. 36
Chamæſyce 639. 2
Chelidonium minus 67. 1
Cheſmezen 299. 26
Chondros, Priſana, Far indifferenter capiuntur 40. 23
Chryſocolla 299. 38
Cibus albus ex dulcibus Amygdalis 401. 11
Cinnamomus auis 178. 8
Cinnamomum virgultum pumilæ arboris 177. 22
Cinnamomi virgulta Ellebori & Damaſonij radicibus ſimilia 178. 18
Cinnamomum Galeni tempore etiam rarum 179. 6
Cinnamomi loco quid ſubſtituendum 551. 16
Clematis altera 43. 5
Clematitis altera duplex 639. 20
Clematitis alterius altera ſpecies 638. 20
Clymenum 636. 23
Cneorum non eſſe Thymælæam neque Chamælæam contra Guilandinum 384. 29. & 504. 34
Cneoron Theophraſti è Cneoro Dioſcoridis & Galeni diuerſum 584. 35

Cneoron Igino Caſſiam appellari 385.11
Coccognidium 54.15
Collytæa duplex 212.18
Commentarij in Dioſcoridem qua de cauſa ſunt editi, & imaginibus illuſtrati 142.25
Concocta qua ratione quóue tempore præparari debent 374.5
Conferua Plinij 537.32
Conſiliginis examinatio 364.16
Conſiligo phthiſicis præſtantiſſimum medicamentum 364.36
Corchorus 639.7
Corpora Seminariis morborum referta ſine metallicis medicamentis vix ſanari poſſe 529.21
Corydalis herba 635.39
Coſtum in Theriaca & quid pro eo ſubſtituendum 555.22
Coſto ſimilis Angelica 555.32
Cotonea mala præſtantiſſimum antidotum ad venenatas ſagittas 365.18
Cotulam fœtidam, non eſſe Parthenium 148.22.& 158.36
Coulcoul 292.31
Cozumbri explanatio 632.8. & deinceps
Crocodilij herbæ mira vis 206.24
Crocum præſtantiſſimum in Auſtria 553.13
Cronenburgij Colonienſis defenſio pro Matthiolo contra Amathum Luſitanum 125.16
Cronenburgius primus Matthioli cauſam contra Luſitanum ſuſcepit 232.24
Cronenburgij encomium pro Matthiolo 235.8.& 445.19
Cronenburgij laus 233.5
Cubebam non eſſe Carpeſium 176.9. & 551.19. & 566.30
Cucumeres mangonio cultorum longos fieri 154.5
Cucumerum genera tria 154.38
Cucumis Anguinus 155.5
Cucurbitas variarum formarum arte fieri 154.7
Cuminum Aethiopicum 300.14
Cuminum ſylueſtre 70.30
Cumini ſylueſtris genera duo 210.4
Cyceon Galeno quid 412.26

Cyceonis facultas 413.14
Cyceonis Matthioli parandi ratio 413.35
Κυκεῶν Homeri 414.1
Cynosbati fructus qualis 60.31
Cynosbati fructus carpendi ratio 61.4
Cypheos variæ compoſitiones 642.12
Cypheos parandi ratio 642.33
Cytiſum arbuſculam eſſe non herbam 321.21
Cytiſi imaginem cur in ſuo Dioſcoride non appinxerit Matthiolus 351.29
Cytiſus Neapoli à Maranta inuentus 252.1
Cytiſus verus 582.23.638.11

D

DAucum & eius examinatio 77.23
Δασέα καὶ τραχύτερα non idem ſignificant 486.33
Dauci ſpecies non plures quàm tres Dioſcoridi 78.3
Daucum in Theriaca 569.15
Dauci loco quid ſupponendum 569.19
Decoctum quodlibet veras eorum qualitates quæ decoquuntur ſibi aſciſcere 87.39
Decoctorum conſyderatio non inutilis 86.39
Δενδρομαλάχη 417.20
Deterſio in hordei decocto à qua fiat qualitate 90.19
Dictamni examinatio 76.14
Dictamnum florem & ſemen edere 77.14
Dictamnum album non eſſe Tragium contra Guilandinum 384.24
Dictamnum non alibi quàm in Creta ſpontè prouenire 507.14
Dictamnum Cretenſe 556.30
Dilutum quodlibet ſi decoquatur vires amittere 607.22
Dioſcoridis locus in Tragacantha reſtitutus 74.16
Dioſcoridis locus explicatus in Dictamno 77.19
Dioſcorides de reſinis omnibus ſcripſit de quibus tractauit Galenus 117.36
Dioſcoridis locus in Parthenio emendatus 159.12
Dioſcoridis locus in alumine reſtitutus 326.2.& 332.6
Dioſcoridis locus in Celtica Nardo ſuſpectus 457.37

Dioſcoridis locus in Medio reſtitutus 532.34
Dioſcoridis locus in Seſamoide minori emendatus 533.36
Dioſcoridis locus in Saxifragia reſtitutus 599.14
Dioſcoridis locus in Oſyride emendatus 639.38.& 640.2
Diſtillationis frigoris vi citra ignem parandæ ratio 517.12
Doronicum non eſſe Mamiram 280
Doronicum noſtri vſus adulterinum 280.5
Doronici legitimi facultas 280.17
Doronicum orientale non eſſe Pauli Arnabonem 282.10
Doronici examinatio 501.20
Doronicum non eſſe Aconitum Pardalianchem vt ſcribit Maranta 501.26
Doronicum non eſſe venenoſum 504.21
Drabæ ſiue Arabis caput Dioſcoridi adulterinum 497.37
Δρῦς nomen vniuerſale omnium glandiferarum arborum 358.38

E

E Latine nuper reperta 532.22
Ελαφοκάμηλος nouum in Europa animal 630.3
Electuarij de Sebeſtenis genuina parandi ratio 645.9
Elementales qualitates omnes eſſe in quocunq; ſimplici medicamento 86.18
Elichryſoum Creticum & Italicum 583.22
Eliſſoth 298.14
Elixir & aurum potabile idem 525.27
Elleboriſmi ad quartanarios deſcriptio 346.8
Ellebori nigri ſpecies plures 364.30
Ellebori albi ſucco ſagittæ illitæ venenatæ fiunt 365.5
Elleboro nigro ſanantur quadrupedia peſte laborantia & à ſerpentibus icta 365.26
Elleborum nigrum cum Priſana quotidie propinat Galenus 370.36
Ellebori albi diluti parandi ratio 416.25
Elleborina 533.39
Equiſeti plura genera 585.19
Erica bis in anno floret 183.3
Eupatorium Meſuis idem cum Agerato Dioſcoridis 354.14
Eupatorij Meſuis deſcriptio 353.18

Euphor

Euphorbium vnde dictum 80.14

F

FAbariam à Telephio facultate diuerſam 387.14
Faloppij laus 269.19
Fallacias à peritis facilè deprehendi 273.29
Far & Zeam non idem eſſe ſemen 37.25
Farre tantùm trecentos annos vixere Romani 38.34
Farris parandi ratio 39.8
Farris & Alicæ differentia 39.20
Far Cluſium optimum 38.31
Far, Chondrus, Ptiſana indifferenter capiuntur 40.21
Far ex hordeo apud Columellam 41.10
Far ab Halica differt 194.1
Fellis veſicæ meatus, quo bilis in inteſtina excernitur lapillo obſtructus 541.2
Fel Georgij Regis Boemiæ lapideum factum 543.37
Fel decrepiti cuiuſdam ſenis lapideum factum 543.40
Fellis bubuli lapis 544.8
Ferdinandi archiducis Auſtriæ laus 627.22
Filipendula non eſt Oenanthe 216.23
Flos ſalis 332.8
Florum colores in plantis genus non immutare, ſed ſpeciem 364.6
Fœniculum in Theriaca 561.36
Fœtum nutriri præſtantiori ſanguinis menſtrui parte. 309.36
Fornax pro auro potabili parando qualis eſſe debeat 522.12
Foſſiles carbones 409.36
Franciſcus Turrianus Comes rei agrariæ ſtudioſus 396.20
Fraxinei ligni ſcobem non eſſe venenoſam 511.4
Fructuum pro paranda Theriaca ſelectio 547.30
Fuchſius vndicatur à Luſitani calumnia 166.5
Fuchſij laus 172.38
Fuchſius laudatur 207.16
Fucus Marinus 637.22
Fungi Ceruini hiſtoria 418.13
Fungi Ceruini vires 418.37

G

GAgates lapis magno eſt vſui Septentrionalibus ad fouendos ignes 231.4
Gagates lapis vbi copioſus 231.6
Galangam non eſſe odorati Iunci radicem contra Monachorum ſententiam 48.5
Galangæ Cyperi folia ineſſe 172.5
Galangam probatur non eſſe acorum 172.2
Galangam maiorem non eſſe Acorum 599.35
Galbanum in Theriaca 569.35
Galbani optimi notæ 569.36
Galeni in Aloë contradictio 11.18
Galeni locus declaratus 106.20
Galenus à Guilandini impugnatione defenditur 385.31
Galeni interpretes defenduntur 565.38
Gattaria herba 208.20
Gelſimini examinatio 330.15.& 506.12
Gelſimini fructus Lupino ſimilis 586.22
Genicula in plantis non ſolùm in calamis ſed etiam in radicibus haberi 140 18
Gentianula 535.35
Gentiana in Theriaca 561.28
Georgij Boemiæ regis fel lapideum factum 541.21
Geranium radice rotunda 636.30
Germina pro paranda Theriaca quæ præſtantiora 547.30
Geſneri laus 277.37
Gingidium cherophyllum non eſſe 197.12
Gingidium verum 533.4.& 581,14
Glaux 538.10.& 585.15
Glycyrrhiza in Germania echinatum fructū profert 325.27
Glycyrrhizæ ſuccus in theriaca 551.22
Gnaphalium vulgare Plinio impia herba 216.18
Granum zelin Dulceghinum eſſe legitimum 279.24
Gratiolam herbam non eſſe eupatorium Meſuæ contra Cordum 353.14
Guaiacum lignum cur longa egeat coctione 87.25
Guaiaci ligni decocti temperamentum 88.20
Guaiaci decocto quæ admiſcenda in bilioſis affectibus 9..17
Guilandini arrogantia temeritáſque detegitur 268 5. & 270.5

Guilandini in Medica materia inſcitia 272.38.&273.8
Guilandini opinio in Oloconitide exploſa 279.4
Guilandinum calumniandi tantùm cauſa ſcribere 279.4
Guilandinus à Geſnero notatus 279.36
Guilandini inuidentia in Matthiolum 283.19
Guilandini manifeſta in Matthiolum calumnia 283.31
Guilandini inſcitia in Moly 283.35
Guilandinus μώλυζαν perperàm interpretatur 284.8
Guilandini ſententia de Homerico Moly confutata 285.22
Guilandinus nebulonum omnium princeps 381.12
Guilandini obiectio in Folio & Malabathro exploſa 381.40
Guilandini calumnia in Caſia & Cinamomo confutatá 382.9
Guilandinus magis verſatus in Ariſtophane quàm Dioſcoride & Galeno 383.6
Guilandini calumnia inſcitiáque in Armenio bolo confutata 383.29
Guilandini imperitia in cenſenda Zedoaria 384.4
Guilandini ignorantia in Tragio & Dictamno 384.23
Guilandini arrogantia retuſa in Cneoro 384.28
Guilandini erratum in baccifera Sabina 385.37
Guilandini calumnia in Cedro exploſa 386.7
Guilandini notãda imperitia in cẽſenda Conſiligine 386.12
Guilandini calumnia in ſomnifico Solano exploſa 386.26
Guilandini in Amello manifeſta inſcitia 287.29
Guilandini in Tragio cenſura exploſa 458.5
Gummi Aegyptiæ ſpinæ in Theriaca 568.33
Gummi Aegyptiæ ſpinæ loco quid ſupponendum 569.6

H

HAbzelin quid 278.24
Harmola legitima 362.2
Hæmatites lapis quo pacto friabilis 301.15
Hedychroum 575.7
Hedychroi genuina parandi ratio. 576.11
Herba tinctoria 305.33
Herbam Italis Bella donna vocatam nõ eſſe Mandragoram Theophraſti 386.21

Hermodactylus 304.18
Hermodactylus verus in Boemia naſcitur 342.22
Hieram Hermetis bis quotidiè Epilepticis propinat Auicenna 371.20
Hippocratis locus reſtitutus 414.11
Hirci tres lac copioſum præbentes vno & eodem tempore in Boemia 406.28
Hirſutum & ſcabrum non eſſe idem 486.1
Hirſutum quid 486.24
Homines etiam docti quandoque hallucinantur 274.15
in Hordeo Galeni contrariæ ſententiæ 15.36
in Hordeo Galenum ſibi non repugnare 23.15
Hordei qualitates coctione non deſtruuntur 90.3
Hordei ſicca qualitas in Ptiſana coctione non deperditur 90.15
Humores ne euacuentur per principales partes cauendum 19.2
Hyacinthi & Aiacis fabula 36.5
Hyacinthus 637.21
Hydropici ſecti cadaueris hiſtoria 540.27
Hyppociſtis in Theriaca 560.21
Hyppociſtidis vice quid ſupponendum 560.32
Hyſſopum 75.7

I

IAſmeni olei facultates 330.29
Iaſmenum oleum ex floribus Leucoij paraſſe antiquos 330.35
Iaſine Atticis Leucoium non Gelſiminum deſignare 331.14
Iecur hydropici tota conuexa ſuperficie ſepto trāſuerſo adnatum 541.9
Iecoris præternaturalis magnitudinis cauſæ 542.9
Iecori ineſſe omnia quæ lapidem gignere poſſunt 543.1
Imperatrix herba quæ 49.21
Imperatrix herba 562.21
Infans an in vtero menſtruo ſanguine nutriatur 307.24
Intinctus ex Amygdalis dulcibus 401.26
Iris Ilyrica præſtantior cæteris 550.16
Irionis plura genera 583.11

Iulius

Iulius Alexandrinus primus obſeruauit librum de Theriaca ad Piſonem non eſſe Galeni 15.4
Iuncus odoratus in Theriaca 556.34
Iuniperini fraxineiq; ligni ſcobē nō eſſe venenoſam 510.36

K

KAli ſiue Alkali & eius hiſtoria 163.20
Kali herba 218.16

L

LAburnum arbor 212.5
Lac Caprarum Tithymalum depaſcentium aluum exoluit 310.30
Lac Hircinum Epilepticos ſanare 406.32
Lactis muliebris facultas 310.23
Laccæ ſpecies duæ 180.12
Lampſanæ examinatio 63.23.& 635.5
Lappago Plinij 636.17
Lapis in homine quomodo gignatur 542.33
Lapis Amygdalæ nucis magnitudine in iecore mulieris repertus 543.18
Lapides in humano felle gigni 543.21
Lapides in veſica fellis ortos quādoq; per aluū excerni 544.2
Lapis bubuli fellis 544.8
Lapis Armenus 305.28
Lapis Bezahar 301.6
Lapis Molochites qui paſſim circūfertur adulterinus 336.15
Lapilli in iecore hydropici inuenti 541.1
Lapidibus lignorū loco ad ignē fouendū qui vtūtur 425.39
Laricem non eſſe foliis aculeatis 422.8
Laricem ardere contra Plinium & Victruuium 425.25
Laricem noſtratem non eſſe Cedrū cōtra Guilandinū 428.9
Laricis reſinam pro Terebinthina vſurpatam etiam ab antiquis 428.1
Larix noſtras an ſit Larix antiquorum 421.5
Laſerpitium 79.30
Laſſulata 64.21
Leucacantha 73.29

Leucoium Iaſme Atticis appellari 331.14
Leucoij facultates 330.37
Liber de ſuppoſititiis medicamentis Galeno falsò aſcriptus 546.28.& 567.15
Liber de Theriaca ad Piſonẽ adulterinus 14.20.& 629.19
Libyſticum 601.39
Lignum in Armenum bolum conuerſum 408.7.& 409.3
Lilium Conuallium non eſſe Polygonati ſpeciem 355.16
Liquores & ſucci pro Theriaca paranda quales 547.36
Locus Auicennæ reſtitutus 592.4
Lonchitim aſperã à Luca Ghino Matthiolo miſſam 481.30
Lonchitidis & Aſpleni ſimilitudo ex Dioſcoride 484.27
Lonchitidis aſperæ examinatio 489.35
Lonchitidis aſperæ Matthioli imago 491.19
Lonchitidis aſperæ Marantæ imago 491.19
Lonchitis aſpera altera 636.36
Lonchitis aſperæ plures ſpecies 636.36
Lotus arbor 362.34
Lucæ Ghini laudes 342.33
Lupinus Hiſpanicus 355.6

M

MAceris Serapioni genera duo 36.34
in Macere Galeni contradictio 15.23
in Macere pro Galeno defenſio 21.6
Maceris examinatio 58.9
Maceris & Macis differentia 57.5
Maceris facultates ex Galeno 57.16
Macerem non eſſe Mauritanorum Macim 181.13
Macedoniſium quid 601.7
Magnes Teamedem altera parte habens 544.30
Malabathrum in Theriaca 560.35
Malabathri loco quid ſupponendum 560.40
Mala quæ vitanda 464.7
Mala præcocia in cibis inutilia 404.31
Mala quo tempore legenda 404.34
Mala quomodo ſeruanda 404.35
Malorum varia genera 403.20
Malorum caducorum remedia 405.20

Malus

Malus arbor vt fœcundior fiat 405.16
Malus quibus arboribus inſeri poſſit 405.24
Μᾶλλον ἰσχισμένα vt interpretandum 486.39
Mamiræ examinatio 275.39.
Mamiram non eſſe Oloconitidem 276.10
Mamiram ab Anemone nihil diſtare 276.13
Mannam dari poſſe prægnantibus quocunque tempore 92.1
Manna ſemen quid 355.40
Mannæ vbi meminerit Galenus 369.26
Mannæ facultatem deiectoriam non nouit Galenus 369.29
Marantæ laus 482.25
Mari loco quid ſubſtituendum 576.39
Marrani qui vocentur Hiſpanis 169.30
Marrubium in Theriaca 554.37
Martagum non eſſe Petilium Plinij. 214.35
Marum in Theriaca 576.33
Marum legitimum 582.12
Maſlach Mahumetanorum 301.24
Matricariam Artemiſiæ nullam eſſe ſpeciem 158.9
Matthiolus à Geſnero contra Guilandinũ defenditur 267.1
Matthioli de Scurzonera cenſura 628.15
Mauritanorũ volumina quàm plurimis ſcatere mendis 51.4
Meconium ab Opio differre 548.21
Medicam materiã qui recenter ſcripſerint 236.16. & 615.30
Medicamentorum ſimilitudo plurimos fallit 281.5
Medicamenta clementiora quæ dicantur 368.37
Medicamenta quæ electiuè purgant 369.3
Medicamenta quæ Hippocrati & Galeno ſuſpecta in morborum principiis 369.20
Medicamenta clementia deiectoria vi prędita, in morborum principiis vtiliter propinari 369.31
Medicamenta aluum deiicientia quotidie dediſſe Galenum, in iecinoris phlegmone 370.12
Medicamenta electiuè purgantia quid agant clementioribus admixta 370.37
Medicamenta obeſos extenuantia è quo genere eſſe debeant 372.28
Medicamenta purgantia cum Guaiaci decocto vtiliter admiſceri 373.2. & 20
Medicos plurimum debere etiam Mauritanis 374.20

Medium

Medium verum 532.26
Mel quod optimum 570.33
Mel vetuſtate amareſcit 571.5
Melanteria in Miſnia copioſa 563.2
Melegetam non eſſe minus Mauritanorum Cardamomum 175.21
Melinus color qualis 82.20
Menſtrui ſanguinis malitia 308.23
Mentha Græca 64.28
Meum quo recenter vtuntur Pharmacopæi non per omnia legitimo correſpondere 49.26
Meum legitimum in Italia non naſci 50.2
Meum quod circunfertur à genuino pluribus notis differre 314.33
Meon in Theriaca 562.2
Mei ſpecies duæ 48.32
Mei examinatio 48.18
Mei herbæ conſideratio 134.24
Mei plantæ imaginem cur appingi Matthiolus curauerit 135.14
Mithridatis Antidotus à Damocrate deſcripta cæteris præſtantior 641.17
Moly deſcriptio 283.36
Montanus Veronẽſis libros cõpoſuit de diſtillatione 529.30
Morbillis quare quidam citiùs, quidam tardiùs afficiantur 311.15
Morbillos fieri ex menſtrui ſanguinis alimento 313.22
Morbilli qua plurimum ætate afficiant 313.37
Morbillis quã de cauſa pluries quidam infeſtentur 314.7
Morbillis cur ſenes rarius afficiantur 314.36
Morborum cauſas cur quandoque ignorent Medici 543.14
Morochtus lapis circa Bononiam in Italia reperitur 326.25
Mumiam duplicem eſſe 647.23
Myrrham odoratam eſſe, etiam non ſuffitam 507.26
Myrrha in Theriaca quæ ponenda 553.38
Myrtini olei parandi ratio 55.7
Myſi in Miſnia foditur 56[illegible].1

N

NApellus Moyſi 417.5
Napi ſemen domeſticum an ſylueſtre in Theriaca conueniat

ueniat 549.11
Napi domeſtici ſemen præſtantius contra venena 549.16
Narciſſus 537.20
Nardus Indica in Theriaca 558.25
Nardus Celtica in Theriaca 561.20
Naturam in poſitione partium ſæpe variare 493.40
Naturæ operationes 112.24
Nicandri de vipera opinio exploſa 13.22
Nicolai Myrepſici loca quædam reſtituta 594.1
Nicolai Myrepſici locus in Aurea Alexandrina reſtitutus 597.32
Nicolai locus in Carnabadio reſtitutus 600.30
Nigella flaua 70.37. & 175.1
Nitrum legitimum 302.1
Nuces Aegyptiæ putamine & nucleo duriſſimis. 301.34
Nuces farfalach 301.30

O

OBeſorum corpora continuis purgantibus medicamẽtis curat Galenus 372.22
Obeſos extenuantia medicamenta è quo genere eſſe debeant 379.29
Ocimi genera tria 65.28
Ocimum citratum & Caryophyllatum 65.31
Oenanthe herba 537.11
Olea ſylueſtris ſpinoſa 61.30
Oleaſtrum Rhodium non eſſe Aſpalathum 142.14
Oleaſtri Rhodij hiſtoria 142.27
Oloconitidis examinatio 275.1
Olyra frumenti genus 192.23
Ωμικλύσεως varia ſignificata 24.1
Ononis flore luteo duplex 637.37
Ophiogloſſum herba 217.8
Opium quod paſſim habetur adulterinum 748.8
Opobalſamum adulterabatur etiam antiquitus 552.3
Opobalſami nouum genus 552.11
Opobalſami loco ſtactem ſupponit Galenus 552.21
Opobalſami loco quid nobis rectè ſupponendum 552.22
Opopanax ex Heraclea tantum Panace fluit 69.33

Opopa

Opopanax in Theriaca 570.6
Opoponacis ſynceri notæ. 570.8
Oreoſelinum,& eius ſeminis examinatio 71.34
Orientalium baccarum quibus piſces necantur examinatio & facultas 393.36
Origanum Perſicum 592.33
Oſyris 639.27
Oſyridis caput in Dioſcoride deprauatum 640.5
Oui vitellus natura albumini ſimilis 510.33
Oxyacanthæ fructus duplici nucleo 363.10

P

PAliurus 41.35
Paliurum ſiliquas ferre in quibus ſemen continetur 183.11
Palma Elate 186.13
Palmæ Elates hiſtoria 186.19
Palmæ Elates genera duo 186.29
Panacis Heraclei & Aſclepij conſyderatio 69.28
Panicum pratenſe 355.37
Papauer Corniculare flore rubro 534.35
Paſtillorum de Agarico examinatio 203.7
Patala ſiue Patalena inſula 103.35
Pauli locus explicatus 41.22
Pecten Veneris 198.9
Pelacinum Plinij 538.1
Periploca repens 533.25.& 581.35
Perſeæ arboris hiſtoria ex Theophraſto 187.15
Perſicum noſtratem nihil cum Perſea habere cognationis 187.12
Petaſitem Fuchſij & Tragi non eſſe genuinam 352.9
Petaſitem Fuchſij & Tragi maiorem eſſe Tuſſilaginem 353.2
Petaſitis examinatio 352.8
Petroſelinum vbi naſcatur 211.12
Petroſelinum Macedonicum legitimum 536.33
Petroſelinum Macedonicum in Theriaca 555.1
Peucedanum 79.18

Pharmacum ad capiendos piſces 390.24
Phaſeolum ab Eruilia & Piſo differre 194.32
Philonij Perſici examinatio 611.1
Phu in Theriaca 566.26
Phyllitis minor Ghini 534.1
Piceæ folia qualia 341.31
Piceæ & Abietis folia qualia 359.29
Pilorũ defluuium non eſſe Gallicæ luis certũ indiciũ 650.7
Pimpinella maior 583.26
Pineæ reſinæ genera tria 116.25
Pinguedo à frigiditate oritur 97.2
Pinguedo cur plurima gignatur in ſuperiore cordis parte 97.23
Pinorum ſyluæ in Boëmia frequentiſſimæ 424.22
Pini maritimæ & montanæ ſtrobylus 150.16
Pinaſtri nuces maritimis breuiores 150.20
Pinus Tarentina 360.2
Pinus floret 425.4
Piper montanum 54.17
Piper nigrorum 278.26.& 330.2
Piper longum pro Theriaca paranda 548.1
Piper longum domeſticum & ſylueſtre 548.3
Piper nigrum in Theriaca 556.25
Piper rotundũ non eſſe Cubebã contra Guilandinũ 386.34
Pirra Farra Foroiulienſibus quæ 39.39.& 193.26
Piſcatoriæ baccæ vnde afferantur 393.6
Piſcatoriæ baccæ cur Germanis vocentur Cotulæ Elephantinæ 393.12
Pityinon phyſema reſinæ genus 116.34
Plantarũ hiſtoriam non ſufficere ad eas agnoſcendas 273.8
Plantarum propria nomina pluribus conuenire 385.18
Plantam nullam propria carere facultate 546.15
Planta noua ex Hiſpania allata 624.1
Plantæ Scurzoneræ Hiſpanicæ hiſtoria 624.1
Plinij locus explanatus 136.1
Plinius in Antirrhino defenditur à Luſitani calũnia 228.15
Plinium pluribus in locis ſibiipſi contradicere in reſiniferarum arborum hiſtoria 421.27
Plinij locus in Larice reſtitutus 422.20
Plinius ſæpe πίτυν Laricem malè vertit 423.36

Plinij errores in Larice 424. 11
Plinij in Agarico erratum 426. 22
Plinij in deſcribendo Tragio inconſtantia 458. 13
Plinij locus reſtitutus 509. 3
Polemoniam à Ruta Capraria differre 220. 36
Polium in Theriaca 558. 40
Polygalam cur non appinxerit Matthiolus 321. 6
Polygalæ facultates 229. 21
Polypodium quotidie cum Priſana exhibet Galenus 370. 26
Pompholix legitima 35. 27
Populi tria genera 359. 8
Porcinum roſtrum 65. 9
Portulaca arbor 538. 8
Poterium legitimum 635. 35
Pſeudoacori radix nulla acredine prædita 47. 21
Pſeudoacori examinatio 47. 19
Pſeudocoſtum ex Gargano monte 556. 7
Priſana quæ ſimpliciter dicatur 37. 38
Priſana, Chondros, Far indifferenter quandoque capiuntur 40. 23
Priſana nomen vniuerſale ad plura frumentorũ genera 40. 32
Priſana cur febribus repugnet 89. 34
Priſana cur magis humectet quàm aqua 90. 22
Pulmonariam non eſſe Potamogetum 227. 24
Pulmonis vomicam per vrinam aliquando expurgari 26. 13

Q

Qvamobrem aliter in Trichomane, aliter in Lonchitide folia appellauerit Dioſcorides 488. 26
Quinquefolium in Theriaca 554. 29

R

RAdices pro paranda Theriaca quales eſſe debeant 547. 25
Ranas paluſtres quæ paſſim comeduntur non eſſe venenatas, vt plerique volunt 190. 3
Ranarum facultas ad venenatorum ſerpẽtum morſus 190. 7
Reges & Conſules olim agricolæ 395. 27

Remedium ad vermiculoſos fructus 405.10
Remedium ad erucas 405.26
Reſina Pityinon phyſema quæ apud Galenum 116.34
Reſinæ Colophoniæ duæ ſpecies 116.2
Reſinæ Pineæ genera tria 116.25
Reſinæ Pineæ præſtantia 118.31
Reſinæ aridæ à quibus proueniant plantis 119.13
Reſinarum implicata hiſtoria 114.27
Reſinarum liquidarum & aridarum differentia 317.8
Rhabarbarum à Rhapontico differre 67.28
Rhabarbari nomenclatio vnde duxerit originem 93.14
Rhabarbari dilutũ dari ſecure poſſe in bilioſa pleuritide 92.4
Rhabarbari vſus in diuturnis febribus 371.12.
Rhabarbari imago 532.18
Rhabarbari deiectoria vis maceratione non coctione excipienda 606.38
Rhabarbarũ toſtum dyſentericis magno eſſe auxilio 205.38
Rhabarbarum in Theriaca rectè pro Rhapontico ſubſtitui poſſe 553.36
Rhacoma Plinio quid 93.25
Rhaponticum etiam ex India afferri 104.18
Rhaponticum legitimum 553.31
Rha Sinicum à Barbarico differre 104.5
Rhauetſcen vnde dictum 94.34
Ribes vulgaris non genuina 183.33
Ribis legitimæ hiſtoria 183.30
Roſæ Perſicæ quæ dicantur 185.26
Roſæ quæ præſtantiores 548.37
Roſmarinum & eius ſpecies 78.28
Roſtrum Porcinum 65.9
Rubi Canini examinatio 58.38
Rubi Canini fructus qualis 60.31
Ruborum & Roſarum differentia 60.3
Rubricarum tria genera 304.30
Ruta ſylueſtris legitima 68.24.& 537.37

S

SAbinam fructum ferre contra Guilandinum 385.37
Saccharum antiquorum non differre à noſtrate 105.14

Saccharum Candium noſtro etiam æuo ſponte in calamis concreſcere 107.20
Saccharum qua ratione dulcius ſeipſo efficiatur 624.10
Sadethz Turcicum 302.12
Sagapeni optimi notæ 570.3
Sagapenum in Theriaca 570.1
Sagitta Plinij 636.23
Sal ad auri potabilis vſum 522.6
Sal ex oſſe humani capitis 529.10
Saliuncam non eſſe Pſeudonardum neque Lauendulam contra Luſitanum 176.16
Saliuncam cur putarint quidam non differre à Celtica Nardo 457.28
Saliuncam à Celtica Nardo differre 598.12
Salſam Parillam radicem eſſe aſperæ Smilacis 324.30
Saluia Romana 64.29
Saluia Gallas proferens 582.40
Sanguis menſtruus concurrit ad fœtuum generationem 310.14
Sanguinem menſtruum ſimpliciter veneatum non eſſe 310.37
Sanguis menſtruus eſt vitiati ſanguinis excrementum 311.25
Sanguis menſtruus qui omnium peſſimus 312.14
Sanicula dentata 536.8
Santala noſtri vſus legitima contra Guilandinum 387.8
Santalum rubrum odore carere 52.32
Saxifragiæ plures ſpecies 598.36
Saxifragia legitima 342.8.& 361.9
Scamonij planta Conſtantinopoli allata 533.17
Scamonium 581.26
Scandella hordei genus 193.13
Scillini paſtilli 574.13
Scillinorum paſtillorum parandi ratio 574.22
Schœnianthi examinatio 51.28
Schœnianthum, quo vtimur, calamos proferre 52.21
Scolopendrium veneficum 582.8
Scordium in Theriaca 549.1
Scorpionem marinum non eſſe ex Cancrario genere contra Luſitanum 189.24

Scor

Scorpioides non eſſe Telephium Dioſcoridis 319.4.26
Scurzonera planta 624.1.& 625.22
Scurzoneræ imago 624.1
Secacul non eſſe Siſer alterum 354.27
Secacul Indica radix 365.37.& 590.23
Secacul examinatio 590.7
Secala ſiue Secale 192.25
Seitaragi ſiue Sithragi examinatio 590.36
Semina pro paranda Theriaca quæ optima 547.33
Seminum color non immutat genus plantarum 71.7
Semperuiuum magnum nouum 584.1
Senecio maior 355.12
Senes cur rarò morbillis inficiantur 314.36
Seriphium Abſinthium Aegyptium 585.30
Seriphij abſinthij examinatio 585.30
Seriphij Abſinthij caput Dioſcoridi pluribus in locis deprauatum 546.4
Serum quod Oxymelite paratur cur nō corrūpatur 604,19
Serum coagulo paratum antiquis etiam fuiſſe in vſu 605.5
Serum communis vſus non improbandum 605.27
Serū quo pacto parari debeat pro Antidoto Hamech 606.19
Serum quod præſtantius 645.22
Seri optimi parandi ratio 645.37
Seri ab acore conſeruandi ratio 645.34
Seſamoides minor legitima 533.29
Seſeli Aethiopicum 535.7
Seſeli in Theriaca 559.4
Sferra Cauallo herba 536.23
Sideritis Heraclea 634.29
Simplicium medicamentorum peritia non à librorū lectione ſed à præceptoribus petenda 35.3
Sirupus ad quartanarios 245.1
Sirupus aluū citās an frequēter dari poſſit in morbis 358.11
Sirupi purgantes in quibus morbis quotidie dentur fœliciſſimè. 371.15
Siruporum purgantium vtilitas 372.13
Sirupus purgans pituitoſos affectus 375.1.& 376.3
Sirupus bilem atram eiiciens 376.36
Sirupus aluum citans Guaiaci decocto admiſcendus 375.37 & 378.14

Sirupi de Glycyrrhiza examinatio 607.19
Smylax hortenſis 66.8
Smylax glandifera 584.23
Smyrnium Creticum 534.26.& 582.1
Smyrnij ſemen cur Macedonicum vocatum 601.21
Sory in Miſnia copioſum 563.1
Spartum 538.22
Spatula fœtida 160.31
Spinachium 196.28
Spina Arabica 72.37
Spinæ albæ & Arabicæ loco quid ſupponendum in Sirupo de Eupatorio 647.4
Spinæ albæ examinatio 62.36
Spodium vbi reperiatur in fornacibus 35.32
Squamæ æris facultas 11.30
Squama æris probatiſſima quæ 121.8
Squama æris nigri quæ rectè dicatur 121.23
Stoechas in Theriaca 555.13
Styrax in Theriaca 559.11
Styracis adulteria 559.19
Styracis optimæ notæ 559.23
Styrax ſoporiferæ facultatis 632.26
Styrax rubeus 633.14
Succinum bituminis genus 324.8

T

TElephium 319.20
Telephium Scholiaſtæ Nicandri 387.21
Telephij facultates 320.19
Telyphonum 320.11
Terebinthina in Theriaca 557.18
Terra Lemnia vulgaris adulterina 562.27
Terram Lemniam omnibus notis bolum Armenum Orientalem referre 562.33
Teſticulus ſacerdotis 67.20
Talisfar 57.8
Theriacam adeò præſtantem nobis parari non poſſe vt parauerunt antiqui 596.6

Theriacæ baſis 547.13
Theriacæ miſcendæ ratio 578.19
Thlaſpi ſemen quale 199.19.& 534.15
Thlaſpi Cappadocicum 534.17
Thlaſpi in Theriaca 560.9
Thlaſpi plura genera 581.31
Tinctura auri 525.2
Tithymali omnes piſces necant 392.31
Toram non eſſe Aconitum Pardalianchen 636.9
Toſta medicamenta ſecurè dyſentericis propinari 204.7
Tragacantha 74.8
Tragium in Creta tantùm naſci. 458.19
Tragoriganum 41.28
Tragum genuinum 164.3
Tralliani locus reſtitutus 271.4.& 272.18
Traſum vbi plurimum 275.32
Traſi temperatura 275.27
Traſi examinatio 275.15
Trifolium aſphaltite non eſſe venenoſum. 12.1
Trifolium aſphaltite non cõſtare cõtrariis facultatibus 12.9
Trifolij tria genera 215.23
Tripolium 533.9
Troglodytica regio Barbaria antiquis appellata 103.28
Tryphera quid Galeno ſignificet in Emplaſtro albo Damocratis 347.11
Tutia 305.21
Typhæ ſemen quale 193.2

V

Venenum vlcerato ore exuctum à morſu venenoſorum periculoſum 13.9
Veneris pecten 198.8
Venereorum abſtinentia iuuenibus improbata 650.26
Veratrum album non eſſe Conſiliginem contra Guilandinum 386.12
Verbaſcum folio Cornicularis papaueris 584.38
Verbena Marantæ 538.16
Viburnum arbuſculam eſſe non nomen cuiuſque virgulti contra Guilandinum 383.10

Vinum quod optimum pro theriaca paranda 571.14
Vina quæ circa Iapidiam proueniunt optima 571.22
Vinum Creticum omnium optimum 571.25
Viperam partu necari fabuloſum 13.22
Viperei paſtilli 571.30
Viperarum fœminarum notæ 571.34
Viperas quo tempore venandum 572.5
Viperarum præparatio 572.22
Vipereorum paſtillorum apparatus 573.1
Viperei paſtilli quomodo ſiccandi 573.16
Viperei paſtilli quibus in vaſis recondendi 573.30
Viſnagha Syriaca 584.28
Vnguentum quo inunctus IESVS à Maria Magdalena, quale 646.25
Vomicæ pulmonis expulſio ad veſicam quo pacto fiat 19.24
Vua paſſa pro Cypheos cōpoſitione quæ eligi debeat. 643.7
Vulpina cauda 583.32

X

XYlobalſamum in Theriaca 578.6
Xylobalſami loco quid ſupponendum 578.9
Xyphij radices quo pacto ſe habeant 222.29

Z

ZArnabum 282.15
Zea dicoccos vbi copioſa 193.25
Zeam & Far non eſſe idem ſemen 37.24
Zedoariam & Zurumbetum differre 199.29
Zedoaria Indica quæ 303.3
Zedoaria Auicennæ 303.22
Zedoariam vulgarem non eſſe Coſtum contra Guilandinum 384.3
Zedoariam communis vſus non eſſe legitimam 596.26
Zedoaria legitima 283.1
Zingiber in Theriaca 553.22
Zuccharum Alhaſſer 305.10

FINIS INDICIS.

BIBLIOT UNIVERS. FARMA